Galina Nyikolajeva

AZ ARATÁS

ÚJ MAGYAR KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST 1951

A mű eredeti címe
ЖАТВА

Fordította
LÁNYI SAROLTA

A fedélrajz SINKÓ KÁROLY munkája

Ez a kiadás 25 200 példányban készült
Felelős kiadó: az Uj Magvar Konyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: SZINNAI TIVADAR
A fordítás hűséget ellenőrizte Hankó Maria és Hevesi Jolán
Szakszempontból átnézte: Szőts Sándor
Műszaki felelos: Siklós Béla
A kiadó minden jogot fenntart

Egyetemi Nyomda Budapest — 1934 — Felelos vezeto: Erdos László igazgató

1

Hárman

Két esztendőn át nyomta a kórházi ágyat Vaszilij Bortnyikov súlyos sebesülése után agysérüléssel, — gyámoltalanul, mint egy kisgyermek. A szakadatlan kínok kútjába merülten egyetlen sort sem írt övéinek, hiszen csak a szenvedést oszthatta volna meg velük.

Századbeli bajtársától, akivel véletlenül találkozott a kórházban, megtudta, hogy őt az osztagnál elesettnek vélték és halála hírét közölték feleségével, Avdotyával.

— Megírjam neki, hogy életben maradtál? — kérdezte barátja.

— Hogy kétszer temessen el? — felelt Vaszilij nagynehezen mozgatva állkapcsát, ami a szokott kínt idézte elő. — Elég volt neki, hogy egyszer elsiratott...

1946-ban a batumi sebésztanár rászánta magát, hogy egy kockázatos és majdnem reménytelen műtétet végezzen rajta. A gyógyulás csodával volt határos. A hatalmas test a visszanyert mozgóképesség gyönyörűségében szinte érthetetlen gyorsasággal kapott erőre

Vaszilij alig mert hinni váratlan szerencséjének tartósságában. Mikor elhagyta a kórházat, akkor sem írt haza, hanem repülőgépen Moszkvába utazott, onnét pedig már másnap vonattal indult tovább.

Minél közelebb ért szülőhelyéhez, annál jobban gyötörte az aggodalom felesége, gyerekei miatt.

Most, hogy megint embernek érezhette magát s visszatért régi életéhez, úgy elfogta a türelmetlen szeretet és vágyódás a családja után, mint soha azelőtt.

Az utolsóelőtti állomáson ismerőssel találkozott, a szomszéd faluból való kolhozparaszttal, aki elbeszélte, hogy nemrég látta a piacon Vaszilij feleségét és lányait. Vaszilij kérdésekkel ostromolta. Minden fontos volt neki: milyen kabát volt Avdotyán, miket vásárolt, jó színben vannak-e a kislányok? De a szomszéd csak ezt hajtogatta:

— Élnek, egészségesek — majd meglátod magad is.

Ez nem volt sok, de már ez a pár szó is boldoggá tette Vaszilijt. Enyhült aggódása és még jobban örült, hogy hazatérhet.

Alig néhány napja egy szál zubbonyban járkált Batumi utcáin. És most itt fergeteg rázza a vonatablakot az éjszakában s a megállóknál behallatszik a havas erdők tompán fenyegető moraja...

Vaszilij leszállt az állomáson. Az ő faluja, Krutogori, onnét öt kilométer. Még a vonaton lehajtott egy negyedlitert, amitől elszokott és ezért bizonytalanul lépkedett, mint akinek kibicsaklott a bokája.

Hófergeteg örvénylett, kavargott köröskörül. Sem ég, sem föld, — sehol semmi, csak az arcát verve-verdeső, szemét elkötősítő havazás, meg az elnémíthatatlan csatazajként hol erősödő, hol távolodó erdőzúgás...

Az erdő alig látszott. De láthatatlanul is mindenen érződött és uralkodott. Zúgása úgy telítette a sötétséget, mint a tó medrét a víz. Hallatszott a homályban a fenyvek zajgása, recsegése s a fagyoskodó nyírfák ágain szinte pengett a zuzmara...

Amikor Vaszilij felhágott a domb tarajára, váratlan látvány tárult eléje: a sötétben ki nem vehető halmon lámpák fehéraranyfényszemecskéi hunyorogtak.

— No nézd csak! A villanytelep! — csodálkozott Vaszilij és futván futott lefelé.

A völgyben mindjárt könnyebben tudott járni, mert csendesedett a szél, csillapult a hófúvás. Vaszilij felkapaszkodott a jólismert meredeken — attól kapta a falu a nevét is.* A falu ki-

* Krutogori = Meredekhegy.

haltnak látszott. Néhány lámpás égett csak a tetők alatt, a magas fenyők között s itt-ott fehéren világítottak az ablakok négyszögei.

Ünnepi díszben álltak a lámpafényben a hóborította fenyvek. A szél itt nem dühöngött, játszi volt és gyöngéd. Mintha csak átfésülné óriási fésűjével az utcát s a buckákon és háztetőkön pillanatokra felkavart hóhullámok szépen visszasimultak.

„Lám, mégis megértem ezt a napot, hazatérésem napját!" — gondolta Vaszilij.

Minél közelebb tudta otthonát, annál jobban sietett s egészen kifulladva ért oda. Megismerte a sötét ablakok fehér keretét és a sarkon, a gerendák kötéséből most is kiállt egy csap — ahhoz szokta pányvázni lovát Vaszilij, amikor megjött a fairtásból.

Felment a tornácra — az egyik lépcsőfok most is keskenyebb volt a többinél, a karfa legömbölyödött s csúszott róla a kéz. Már-már bekopogott volna, de olyan szívdobogás fogta el, hogy elállt a lélekzete.

Ököllel koppantott az ajtóra.

— Ki az? Úristen, ki lehet az?

Megismerte anyósa hangját.

— Én vagyok, mama! Élek! A kórházból jövök!

Az öregasszony ajtót nyitott és a kezére borult.

— Vászenyka! Hát élsz? Te vagy az csakugyan? Igazán? Édesistenkém!

Vaszilij átölelte. Keze alatt érezte a sovány testben mozgó lapockát s a torka elszorult.

Savanyúkáposzta-szagú volt a pitvar s amikor a szobába lépett, az a kedves meleg kenyérszag fogadta, ami a falakból áradt.

Gyorsan bement a hálóba s az áttetsző holdfényben meglátta Avdotyát. Az asszony felült az ágyon, ráismert és felkiáltott: „Vászenyka!" — kiugrott a padlóra és reszketve simult hozzá:

— Drágám! Hát megvagy! Élsz! Mondd, honnan jössz? Miért nem írtál?

— Két évig kórházban feküdtem, mint egy darab fa. Mozdulni se bírtam. Nem akartam, hogy kínlódj velem.

Karjában tartotta puha, meleg, reszkető asszonyát. Ez a test valami egészen különös test volt, amilyen egy sincs több a

földkerekségen: szerető, odaadó, megértő — mintha csak a saját teste volna.

Ahogy megölelte, a karja mintha az ő karjának lenne folytatása, válla összenőtt az ő vállával.

Magához szorította feleségét s úgy érezte, hogy annak jósága, melegsége — ez, ez az ő háza, a vágyott, régi kedves otthon.

S mintha valami félbeszakadt volna benne: elmúlt róla az a szörnyű feszültség, ami eddig gyötörte. Ellágyultan borult felesége puha nyakára, pergett a könnye.

Ekkor az ágy szélén egy férfi alakját pillantotta meg. Eltolta az asszonyt és felordított:

— Lámpát! Világosságot!

— Vászenyka! — Az asszony még mindig tapadt hozzá, de ő ellökte.

— Világosságot!

Anyósa most kitapogatta a plafonról függő villanykörte kapcsolóját és felkattintotta. Az a férfi ott ült az ágy szélén és csizmáját huzogatta sebtiben.

Nehezen egyenesedett ki, mint egy rozsdás bicska Vaszilij megismerte: Sztyepán Mohov volt, a traktorista.

Véznán állt ott az ágynál fehér ingben és Vaszilij látta keskeny vállát, kulcscsontja gödrében az ütőér erős luktetését.

Egyetlen szempillantás alatt minden átcikázott Vaszilij tudatában: első együttléte Avdotyával, az első ellenség, akit megölt kézitusában és — a legélesebben — az az óra, amikor sebesülten feküdt az erdőben, nyelte a havat, gondolatban elbúcsúzott Avdotyától s felsírt bánata, szerelme, vágyódása.

Rátört az a beteges dühroham, aminő sebesülése óta nem egyszer elhatalmasodott rajta. Homály és világosság összeborult szeme előtt, gondolkozása kihagyott.

Nekirontott Sztyepánnak. Ökle megnőtt, elnehezedett, ő maga is érezte súlyát.

— Vászenyka! — sikoltott a felesége.

A villanykörte meglódult zsinórján s az árnyékok hol összezsugorodva, hol megnyúlva inogtak a falon.

Vaszilij Sztyepánra emelte öklét.

Sztyepán meg se próbált védekezni. Állt egyenesen és világos, majdnem fehér szeme rebbenéstelen meredt Vaszilijre. S

ekkor Vaszilij meglátott felemelt öklével egy vonalban Sztyepán halántékán egy csontranőtt, recésszélű sebforradást. A halántékcsont eltorzult, törékenynek, vékonynak, göbösnek látszott. Vaszilij megtorpant — nem bírt lesujtani erre a csontra, képtelen volt megutni ezt a sebforradást — német golyó nyomát.

Ott állt felemelt okollel, dühösen, de már szánakozva is

Ekkor szólalt meg Sztyepán, halkan, de keményen:

— Mit akarsz, Vaszilij Kuzmics? Nem tolvajként surrantam be a házadba...

— Vászenyka! — kiáltott az asszony. — Hiszen én vártalak, úgy vártalak...

— Ugyan meddig bírtad a várást? Egy napig? Vagy még addig se?... — Elfordult Sztyepántól és rekedten szólt: — A gyerekek!...

Avdotya a kiságyhoz rohant. Vaszilij megrázkódott — ott látta saját képét — kicsinyke, gyöngédpiros arc volt, de az övé, az ő saját képemása.

Megismerte középen megtört szénfekete szemöldökét, jellegzetes orrcimpáját, a gyermek még a fejét is úgy tartotta, mint ő — lefelé és félrehajtva.

Olyan edes és csodálatos volt önmagára ismernie, saját, élettől még meg nem gyűrt gyermekvoltával találkoznia, hogy mindenről megfeledkezett és remegve hajolt a meleg kis csomócska fölé, aki az ő édes gyermeke, aki az ő vére, aki nem csalta meg.

— Add ide! — szólt oda asszonynak.

De a kicsi Avdotya szája lebiggyedt, sírva fakadt:

— Menj! Menj innen! — kiabálta és Sztyepánhoz bújt.

Hol összeszorította kis öklét, hol meg szétterjesztett tenyérrel hívott, követelt, jajgatott, zokogott: Papa!

De Katyusa rogtön megismerte Vaszilijt, leugrott a padkáról és súgva mondta: „Apus!" Már hosszúra nőtt haja városiasan koszorúba fonva. Puha orrát apja arcához nyomta és úgy súgta a fülébe: „Apuskám!"

Sztyepán a konyhába ment. Vaszilij az ágyra feküdt. Felesége odament hozzá: „Vászka!" — de ő alvást színlelt Az imént átéltek megdermesztették, nem tudott se gondolkodni, sem érezni, szólni sem. Avdotya a lócára fekudt és Vaszilij dermedt félálmában egész éjjel hallotta az asszony zokogását

Hajnalra az is elcsitult. A szenvedélyek elnémultak.

Reggel Vaszilij kiment az udvarra.

Sztyepán fát hasogatott s mikor meglátta Vaszilijt, zavartan indult a kapu felé.

— Ne menj el! — kiáltott utána Vaszilij.

A kerítés frissen volt deszkázva, a sertésól is, mindenütt meglátszott a gondos férfikéz munkája.

A fészerben félig megfagyasztott bárány lógott lenyúzva.

Vaszilij lassan bejárta az udvart és visszament a házba.

— No mi lesz, Praszkovja Petrovna? Reggelizzünk.

Avdotya és az anyja asztalt terítettek. Ismerősök nézegettek be az ablakon, kopogtattak is néhányszor, hívták az öregasszonyt, de nem jöttek be.

Vaszilij szülei és fitestvérei előttevaló nap Ugrenybe utaztak a vásárra és Vaszilij örült, hogy nem látja őket ezen a keserves napon.

— Üljetek le! — szólt, amikor az asztal már le volt terítve. — Te is ülj le, Sztyepán Nyikitics!

Avdotya arca szürkésfehér volt és duzzadt a sírástól. Járt-kelt a tűzhely körül, időnkint csészével vagy pohárral kezében tétován meg-megállt.

Vaszilij magához húzta a tányért, lassú, kemény pillantással végignézett rajtuk és aztán így kezdte:

— No halljuk, mi újság a kolhozban?

— No igen, a kolhozban... Hát a föld kifagyott, — második éve nem trágyázzák... Én a gépállomáson dolgozom, de itten sehogyse birkóznak meg a tennivalókkal — felelt Sztyepán.

A kolhoz ügyeiről beszéltek, mintha mi sem történt volna, csak a szemük meredt el olykor és Avdotya nyelve akadt el félszónál.

— És tinálatok hogy megy a gépállomás dolga? — kérdezte Vaszilij.

— Nem szántottunk, csak úgy kapirgáltuk a földet. Fiatalok a traktoristák, tapasztalatlanok, a gépek meg ócskák, tartalékalkatrész sincs elég...

Szakadozottan beszélt, látszott, minden szó nehezére esik.

— És ezidén hogy lesz?

— Ezidén már jobban szántunk, előhántó ekével, ahol csak lehet mélyebben. A mi kolhozunkban most nem lehet: sekély a termőréteg, kár felbolygatni. Ha trágyáztunk volna, az más, akkor lassankint kimélyíthetnénk a szántást.

Vaszilij, míg Sztyepánt hallgatta, akaratlanul erre gondolt: „Jó, hogy ez az ember a mi gépállomásunkon dolgozik, ha rábízzuk a földet — nem csalatkozunk".

— Hány kommunista van a pártszervezetben? — kérdezte.

— Pártszervezet nincs, csak te meg én vagyunk itt kommunisták.

Vaszilij letette a kanalat. Tudott a háború okozta veszteségekről és rombolásokról, de abból, hogy itt — az ő harcoktól távoleső szülőhelyének kolhozában — még három kommunista sem maradt, hárman a legkülönbek közül — ebből mindennél világosabban megértette a háború méreteit és a győzelmet kiküzdő nép hősiességét.

— Alekszej Lukics... — Vaszilij már emelte kezét, hogy — ott is temették el.

— Alekszej Lukics... — Vaszilij már emelte kezét, hogy levegye a sapkáját, de mert sapka a fején nem volt, kezével gyűrte fejéhez keményszálú bozontos hajját.

Világosan maga előtt látta őt, aki a „kolhoz apja" volt, látta bajúszának szürke sörtéjét, vidáman csillogó barna szemepárját. Emlékezett rá, hogyan irányította a kolhozt és milyen vigan táncolt a kolhoz ünnepein. Tősgyökeres orosz volt, Ugrenybe való s nehéz elképzelni, hogy teste most idegen, német földben nyugszik és sírja fölött azon az érthetetlen német nyelven beszélgetnek.

— Alekszej Lukics... — Vaszilij fölállt és járkálni kezdett a szobában. — No és a többiek?...

— Karpov életben van, csak a lábát hagyta Königsbergnél. Most azonban a városban cipészkedik, egy szövetkezetben. Mitrijev tovább szolgál. Azt beszélik, már kapitányig vitte.

— Úgy...

Hallgattak egy sort. Vaszilij az ablakhoz ment, mögötte nyomasztó csend. Némán nézett ki a párás ablaküvegen.

A hóbuckák között békésen fészkeltek a házak csak úgy, mint a háború előtt.

Eszébe jutottak az ukrán városok és falvak, amelyek mellett utaztatták egyik kórházból a másikba. Csupa felperzselt épület és az újonnan épülők állványzata. A pályatesten egymást követték az építőanyaggal megrakott szerelvények.

— Ismerik az emberek a kolhoz ötéves tervét?

— Azt nem, de az állami tervet nemrég feldolgoztam a kolhoztagokkal a kerületi pártbizottság megbízásából..

— Úgy...

Megint elhallgattak Aztán megszólalt Sztyepán, szinte dicsekedve:

— Alaposan nekirugaszkodtunk!.. Ahogy még soha!.. — és csendes hangja kissé felélénkült.

Attól, hogy ilyen nagy ügyekről folyt köztük a szó, a családi bajok mintha enyhültek volna. Igy zsugorodnak össze a nagydarab háztartási tárgyak, ha a szoba kis világából kiviszik a szabadba. Vaszilij visszaült az asztalhoz

— Mit csinál a Komszomol?

— A felszerelést javítják Aljósa intézi ezt, Alekszej Lukics fia.

Eszébejutott az almakerek-képű gyerkőc, a szeme az apjáé.

— Hisz kölyök volt még...

— De megnőtt.. Úgy tizenkilenc esztendős lehet. Derék gyerek Apjára ut, pedig hát apja nélkül nőtt fel.

Megint beállt a csend. Azután Vaszilij hirtelen eltólta a tányérját és Sztyepán arcába nézett:

— Nos hát, hogy leszünk, Sztyepán Nyikitics?..

Sztyepán szeme kitágult és elmeredt, mint a vakoké. Avdotyára mutatott:

— Őt kell megkérdezni.. Válasszon ő...

— Azt már nem! — Vaszilij a terítőre tette izmos, széles tenyerét — Őt nem kérdezem!

Avdotya folszegte fejét. Egy pillanatra arcán csodálkozás és valami megsértett büszkeség-féle cikkázott át, de nyomban ki is húnyt.

Vaszilij a férje volt, s ő vétett ellene Vaszilij volt első szerelme azelőtt nem vethetett semmit a szemére, ő volt a lányainak apja, ő volt a ház gazdája Ebben az órában az ő hatalmát és parancsoló hangját igazságosnak, jogosnak érezte. A történ-

tek „jogosságának" átérzése elvette bátorságát és megtörte akaraterejét.

Zavartan, félénken mozgott és beszélt, szinte azt se tudta mit mond. Minden ereje ráment arra, hogy egyenesen tartsa magát és legyőzze a testét rázó reszketést.

Vaszilij megint előjött az asztal mögül, kiment a konyhába és lábával előretolt egy ócska bőröndöt:

— Gyorsan pakolj ki belőle!

Az asszonynak megeredt a könnye

— Mit akarsz, Vaszilij Kuzmics?

— Hallgass Avdotya, hallgass... Üritsd ki. Hallottad?

Mikor a bőrönd kiürült, megkérdezte:

— Megvan még a sötétkék szövetruhám?

— Megvan, Vaszilij Kuzmics! De mit akarsz vele?

— Hallgass, Avdotya, hallgass... Rakj be fehérneműt is, ágyneműt is. Mért teszed bele azt a rongyos lepedőt?

— Édes istenem! Vaszilij Kuzmics! Vászenyka! De minek ez?

— Hallgass! Új lepedőket rakj bele!

Avdotya remegő kézzel rakta be a holmit, a szeme nem Vaszilij pillantását, hanem a Sztyepánét kereste és Sztyepán felé repeső tekintetében megvillant valami: félelem is, de titkos reménység és rejtett öröm is. És Vaszilij látta ezt.

Sztyepán feszesen, mozdulatlanul ült, tágranyílt, világos, majdnem fehér szemében feszült várakozás, ijedelem és hála csillogott.

— Sztyepán Nyikitics, felezd el azt a nyúzott bárányt és felét csomagold gyékénybe. Maga meg, mama, menjen az istállóba, fogjon be a szekérbe.

— Mit akarsz, Vászenyka? Hová mégy?

— Hallgasson, mama, menjen!

Mikor a bőrönd megtelt és a bárány fele be volt csomagolva, Vaszilij leült, mind a két kezét az asztalra tette és így szólt:

— No, Sztyepán Nyikitics, te elmégy, én ittmaradok... Két gyermekünk van, azokat el nem felezhetjük és én nem adom neked őket. Nem haragszom rád, te se neheztelj énrám. Egy harctéren harcoltunk, egy mezőn fogunk magot vetni. Össze-

szedtem neked útravalót. Ha kell még valami, vedd el, amit akarsz.

Avdotya elsápadt. Sztyepán feléje indult.

— Vaszilij Kuzmics, nem dönthetsz egyedül!...

Karon ragadta Avdotyát, de ő ijedten hátrált előle:

— Ne bánts, Sztyopa!... Jobb egyszerre!... A gyerekek miatt. Hiszen itt vannak a gyermekek!

Vaszilij elfordult és kiment, nem akarta zavarni a búcsúzásukat.

Ott állt a szobában az ablaknál sokáig, amíg csak a szekér ki nem gördült az udvarról. Csak egy kis zöld láda szomorkodott a széles ülésen. Sztyepán vállát behúzva, véznán lépkedett a szekér mellett a jeges hófúvásban.

Vaszilij visszatért a konyhába. Az ajtó félig nyitva volt és kintről gomolyogva áramlott be a jeges levegő. A bőrönd a szoba közepén állt, a felengedett félbárány mellette a gyékényponyvában.

Avdotya az ajtó melletti lócára ült, karja, válla csüggedten lekókadt. Már nem sírt, csak szakadozottan zihált.

Vaszilij jól látta, hogy az asszony szerette Sztyepánt.

„No és? — gondolta s minden erejét megfeszítette, hogy nyugodt maradjon, — Avdotya, az én Dunyám nem olyan asszony, hogy csak úgy, időtöltésből, vagy haszonlesésből álljon össze valakivel... Ő nem olyan asszony!..."

Melléje ült és vállára tette kezét.

Az asszony hozzásimult és sírvafakadt.

— Dunya, nem lehet ez másként, gyerekeink vannak!...

Nem haragudott sem a feleségére, sem Sztyepánra.

Eszébe jutott a jegyességük, a házasságuk és az, hogy mikor az asszony teherben volt, egésznapos kaszálás után hét kilométernyiről szaladt el hozzá, hogy meleg vajaslepényt vigyen neki, a száljába bugyolálva, mert tudta, hogy férjének kedvenc étele.

Arra is emlékezett, hogy amikor a városból megjött, a családban mindenkinek hozott ajándékot, csak saját magának nem, mert arra már nem futotta. Ha ezért korholta, az asszony csak így mentegetőzött: „Tudod mit Vászenyka, nekem majd máskor". Sok minden eszébejutott most Vaszilijnek, sok mindent újra átélt.

— Dunya, én elmegyek a vezetőséghez.

Hozzákészülődött, az asszony segített neki és a szeme olyan volt, mintha belül nagyon fájna neki valami. Ilyen szeme azoknak van — látta elégszer — akik a harctéren szívlövést, vagy haslövést kaptak. Aki a lábán, vagy karján sebesült meg, az nem így néz. Újra magához vonta és így szólt:

— Tartsd magad, Dunya. Csak ezt lehet tenni. Gondolj a gyerekekre!

A felesége újra hozzásimult és így felelt:

— Hát szóltam én valamit?

Vaszilij kínosan egyedül érezte magát, és megbántottnak az asszony miatt, maga miatt, mindenki miatt, akit a háború elnyomorított.

„Hát itt van, ez az én régvárt napom! Az én hazatérésem napja..." — gondolta keserűen, de leplezte keservét és így szólt:

— Ezzel is megbirkózunk, Dunya. Nehezebbel is megbirkóztunk már. — És elment a kolhoz vezetőségébe.

2

Reggel

Szikrázva csillámlottak a jégvirágok az ablakon, szilánkjaikat a napsugár majdnem rózsaszínnel ragyogta be. Tiszta és éles volt a fél szobát megvilágító napfény, benne volt a hóbuckák irgalmatlan hidege és a téli ég jeges kékje.

Ilyenkor jólesik a tünődés. Az ember agyát még nem vették teljesen igénybe a napi gondok, ezért különös pontossággal dolgozik, gondolatai frissek és szabadok.

Az asztal üveglapja alatt tarkállt a kerület térképe. A ceruzahegy a Május Elsejéről elnevezett kolhozt jelző ponton állt. Ennek a kolhoznak haszontalan, részeges elnöke, aki negyvenháromban és negyvennégyben gazdálkodott benne, pedig akkor a háborús idők nehézségei különös munkabuzgalmat követeltek, — elhanyagolta a vetésforgókat, s úgy tönkretette a földeket és az egész kolhozgazdaságot, hogy azóta az csak sorvadt, seny-

vedt, akárcsak egy fa, amelyet félig kivágva hagytak a helyén.

„A terület legnehezebb pontján, a leggyöngébb falutanács legsilányabb kolhoza ez — gondolta Andrej, ceruzájával gépiesen köröket húzva az üvegre a kolhoz pontja körül, — de nehéz is vele dolgozni!

Élénken visszaemlékezett arra a benyomásra, amit érzett, valahányszor ebben a kolhozban járt. Olyan érzés volt, mintha valami alaktalan porhanyóságot akarna fölemelni és az kiszóródik a kezéből.

„Még nincs magja! — folytatta gondolatban. — De meg kell teremteni, mint ahogyan itt is, meg itt is!..."

És tekintete végigjárt a térkép sok-sok pirossal jelzett pontján. Mindegyik egy-egy kolhozt jelentett, amelyekben van pártszervezet. Nagyon kevés volt olyan, ahol még nem alakult meg.

„Az új elnök és Mihail Bujanov — ez már kettő. A harmadik lehetne Mohov, csakhogy Mohov kell a gépállomásnak... Mohov kell a gépállomásnak... — ismételte gondolatban, elkomorodott és erősen megdörgölte homlokát. — De miért gondolok én megint erre? Hiszen már mindent meggondoltam és eldöntöttem. Igen, eldöntöttem... De vajjon meg fogja-e érteni? Megérti! Mint ahogy még eddig mindent megértett..."

A gyöngéd érzés annyira erőt vett rajta, hogy körülnézett: nem olvasta-e le valaki az arcáról gondolatait, amelyek sehogysem illenek egy kerületi első párttitkár dolgozószobajába. A szoba üres volt és csendes, csak a falon át hallatszott az ügyeletes recsegő hangja, amint a telefonba beszélt.

— Hány köbméter a szerfa? Halló, hallól Ott fűrészmalom? A szerfát kérdezem...

— Petrovics benn van? — szakította félbe Bujanov hangja az ügyeletes beszédét.

Andrej még mindig nem szokta meg a „Petrovics" nevet, ahogyan őt a kerületben elkeresztelték s ami valami komolykodó jelleggel ruházta fel, holott ez őszerinte nem illett hozzá.

— Persze, hogy benn van — felelt mérgesen az ügyeletes.

— Be lehet menni?

— Ha Sztrelcov elvtárs téged nyolcra rendelt ide, akkor pontosan nyolc órakor fogad.

Andrej kulcsra zárta be az ajtót és gyorsan visszatért asztalához. Nyolc óráig még húsz perce volt s ezalatt be kellett fejeznie levelét a fakitermelőkhöz.

A háború előtt Andrej a Kubányban volt kerületi párttitkár és barátai nem egyszer tréfálkoztak vele:

— Könnyű neked az „élen járni" — a fekete föld kisegít.

És már akkor konokul megkívánta, hogy bebizonyíthassa: nem a fekete földön múlik, hanem a vezetés módszerein. Szerette volna kipróbálni képességeit nehéz munkaviszonyok között is Leszerelése után Andrejt silányabb földre és mezőgazdasági tekintetben nehéz területre küldték. Akkor mindenképpen el akarta hárítani a területi pártszervezetben való munkát és vidékre igyekezett. Az ugrenyi körzet silány talajával és zord éghajlatával úgy vonzotta, mint egy erős bajnokot vonz a méltó ellenfél.

Ugrenynek nemcsak természet, hanem történelmi adottságai is érdekelték Andrejt.

A forradalom előtt ott jóformán egyáltalán nem művelték a földet, mert nem adott termést és az emberek kézművességből éltek.

A híres ugrenyi vásár és az Ugrenyt érintő út Moszkva és Szibéria között adta meg a jellegét ennek a körzetnek, amelynek évkönyvei tele voltak a kulákok, vásárosok, kupecek üzérkedéseiről szóló históriákkal.

A körzet történetének volt még egy sajátos vonása. Régesrégen, még Nagy Péter idejében, száműzöttek, szökevény szakadárok népesítették be az ottani erdőket, se szeri se száma nem volt az őslakók emlékezetében a különböző szektáknak.

— Ez a körzet nehéz és sok tekintetben különleges — mondották Andrejnek a területi pártbizottságban. — Éghajlata is kedvezőtlen...

— Elsőrendű körzetben már dolgoztam — felelte Andrej. — Küldjetek csak Ugrenybe. Elmegyek.

Azóta jónéhány hónap telt el. Andrej nem bánta meg elhatározását, noha még várakozáson fölül is bonyolultnak és bajosnak bizonyult minden.

Nehéz perceiben Andrej kubányi emlékeiből merített bátorítást és biztonságot.

Maga előtt látta a beláthatatlan mezők dúsantermő búzatábláit. Csaknem fizikai vágyódást érzett a kubányi síkság tikkasztó illatai, nyílegyenes útjai után.

De még sóvárabban kívánkozott vissza a kubányi emberekhez, akikkel összenőtt, akikben olyan hatalmas lendületet érzett. Ott minden brigád egy-egy családot alkotott. A tavaszi munkálatokra kivonuló traktorok sora emlékeztetett a Vörös Térre vonuló tankoszlopokra a május elsejei díszszemléken. És megkívánta a pontos munkabeosztást a betakarítás idején, amelynek kifüggesztett szabályzata ott sértetlen volt, akár a törvény.

„Sztyeppe, te vagy a hazám. Mért is váltam meg tőled? — gondolta olykor, de nyomban meg is szakította a gondolatsort: — Magam akartam! Vagy igazuk volna, hogy engem csak a „fekete föld" segít ki?"

Újra megnézte a körzet tervtérképét.

Egy még nem létező országút vonala szelte ezt át. Két új vasúti szárnyvonal hatol az erdők mélyébe. A folyóparton hatalmas vízerőmű áll a kolhozok szolgálatára. Egy új gépállomás épül jólfölszerelt javítóműhellyel együtt Ugreny közelében.

„Ez mind megleszl — gondolta homlokát ráncolva. — Még három-négy év — és Kubány nyomába érünk!"

A kubányi mezőségek nemcsak ifjúságának kedves emlékeként merültek föl előtte, hanem mint olyan munkaprogramm, amelyet maga az élet szabott meg neki.

Befejezte a levelet és — mert a katonás pontosság híve volt — Bujanovot pont nyolc órakor kérette magához.

Kimért léptekkel jött át a szobán ez a szeplősarcú, szálas fiatalember, gondosan vasalt öltönyben, hófehér inggallérja ugyancsak keményre volt vasalva, barna haja símára kefélve.

Riadt, sértődött arckifejezéséről Andrej nyomban megállapította: „Már tudja..." — S így folytatta magában: — „Nos hát annál jobb! De milyen nyalka ez a legény! Látszik, ad magára!..."

— Tudod, miért hívattalak, Mihail Oszipovics?

— Hallottam, Andrej Petrovics, de nem hittem — felelte sértődötten Bujanov.

— Miért nem?

— Mert tőled megszoktam, hogy igazságos vagy...

— És most teszerinted nem vagyok igazságos?

— Már hogy volnál az? — Bujanov keskenyvágású, gyorspillantású szeme neheztelően villant Andrejre. — Tanultam, szakképzettséget szereztem, kitűnőre végeztem a kolhozvillanyosító tanfolyamot, épphogy elkezdtem dolgozni és most itt van ni! Hova dugnak be! Valami istenhátamögötti kolhozba brigádvezetőnek! Hát nem rémes?

— Abban a kolhozban vízerőmű is van. Az nemcsak a féle tizházas falucska.

— Micsoda vízerőmű az! Huszonöt kilowattos! Az is kapacitás?! — s a fiú megvető fintort vágott.

— És te nagy kapacitáshoz szoktál? — Andrej félig helyeslően, félig gúnyosan mosolygott.

— Nem erről van szó, Andrej Petrovics és kár gúnyolódni — sértődött meg Bujanov —, csakhogy hát egy olyan villanyszerelőt, mint én az ugrenyi vízerőmű fel tud „villanyozni" és ott tobb hasznomat is veszik... Hiába, a Május Elseje kolhoz méretei... ezt a vak is látja!... — Összehúzta keskeny száját, mint aki tökéletesen meg van győződve megdönthetetlen igazáról.

— Az ugrenyi vízerőműnél száz kilowattot őrzöl... Hanem hát az is elfoglaltság? Elrendeled, kinek mennyi áram jár, no meg a számlákat ellenőrzod? Ezek azok a híres „méretek"? De az, ha elmégy szülőfalud kolhozába, hogy az elmaradottak sorából az élre segitsed — az teneked „nem az a méret"? Vagy talán nem is bánod, mi történik a faludban?

— Énnekem most a volokalámszki országúttól egészen a határig minden egyformán szülőföldem. Ahová a hadosztályunk bevonult, ott már otthon is vagyok. Most aztán bújjak ei valahol az isten háta megett? Ebből a szempontból helytelen a te állásfoglalásod. Folytassa csak ki-ki a maga mesterségét. Mégis furcsa, egy villamossági szakembert brigádvezetőnek küldeni!

— Nem csak annak küldünk — villanyszerelőnek is.

— Talán mindjárt lovásznak is, tehenésznek is, könyvelőnek is, nem?

— Igen, lovásznak is, tehenésznek is, könyvelőnek is, Mihail Oszipovics. A kerületi pártszervezet téged, mint kommu-

nistát küld szülőhelyed kolhozába. — Andrej fölállt; kicsi, de erős kezét ökölbe szorította. — Mint kommunistát! Egyelőre nem határozzuk meg, mi más dolgod legyen a kolhozban. Magad is meglátod majd, ahol kommunista kell, odamégy.

Egymásra néztek, mintha erejüket mérték volna össze.

Bujanov „önálló embernek" mondotta magát, mert mindenről meg volt a maga módján megalkotott saját véleménye.

„Kovakől" — gondolta Bujanov Andrejről. — „Amit mond, helyesnek látszik, de hiszen előfordul, hogy a helyes szavak üresseget takarnak! Az ilyen szavakat még jól át kell gondolni".

És Bujanov kötötte az ebet a karóhoz:

— De nézd, Andrej Petrovics, mondd meg nekem, miért éppen engem akarsz odaküldeni?

— Nem éppen csak téged. Sok kommunistát leváltunk most a kerületi irodai munkáról és küldjük őket falura. A Május Elseje kolhozban egyelőre csak egy kommunista van — Bortnyikov. Márpedig ott kell, hogy legyen pártszervezet.

— Micsoda pártszervezet az, ahol csak két kommunista van?

— Majd küldünk harmadikat.

— Ki lesz az?

— Küldünk!... — Andrej elkomorodott; maga sem tudta, miért nem akarja néven nevezni azt a harmadikat. — Hárman lesztek, aztán majd kineveltek új kommunistákat. Aranyemberek vannak ott. Egyszóval rendben van, Mihail Oszipovics? Két heted van arra, hogy bevezesd a helyettesedet és átadd a vízerőművet. Két hét múlva a kolhozban kell lenned. Megállapodtunk?

Bujanov lelke mélyén már belátta, hogy Andrejnek van igaza, de oly soká mérgelődött és készült az ellenállásra, hogy nem tudott egyszerre meghátrálni.

— Hivatalos úton fogok tiltakozni — mondotta ingerült hangon.

Andrej ravasz pillantással mérte végig.

— Nem fogsz! — mondotta magabiztosan.

— Talán te nem fogod megengedni, Andrej Petrovics? — kérdezte Bujanov akaratlanul csendesebben, de még mindig igyekezett tartani magát.

— Párttag vagy, a lelkiismereted nem fogja megengedni Nos hát, még látjuk egymást, Mihail Oszipovics!

Bujanov fölállt és vontatott léptekkel indult az ajtó felé, Vézna, keskenyvállú figurájából szinte áradt az elégedetlenség és zúgolódás. Az ajtóhoz érve megállt és lekapta sapkáját, ami már a fején volt.

— Ejh! A mult héten házasodtam, ugrenyi lány a feleségem. Temiattad, Andrej Petrovics, még kimulatni sem tudom magam a lakodalom után.

— Nem is tudtam, hogy fiatal házas vagy! Gratulálok. Fel is tűnt nekem valami rajtad. Mintha ünneplőben járnál! Nos, hát ha egyszer így áll a dolog, adok neked még egy heti haladekot.

Andrej nevetett, de már fölmerült benne újra az a gondolat, amely minden mást elnyomott: hogy ki lesz a „harmadik" — most már biztos... Noha ezt már régen eldöntötte, és nem is szándékozott változtatni elhatározásán, de pillanatokra mégis elkeseredett: mintha ezzel a fiatal férjjel való beszélgetése fosztotta volna meg utolsó lehetőségétől annak, hogy másként döntsön.

„Igen, igen!... már el van döntve!..." — ismételte meg gondolatban. Az órára nézett: nyolc óra huszonöt volt, amikor Bujanov elment. Fékilencre hívta magához a „Május Elseje" kolhoz új elnökét, akit még nem ismert személyesen.

Már éppen csengetni akart, hogy magához kéresse, de ekkor az ajtó hirtelen kitárult és egy tagbaszakadt, feketehajú, haragos, sötétszemű férfi állt a küszöbön. Andrej elébe ment.

Vaszilij az első pillanatban meglepetten visszahőkölt.

Sokat hallott már a kerület párttitkárjáról, mások elbeszéléséből és onnét is, hogy mindenki, — a kerület apraja-nagyja, tisztelettel és meleg hangon emlegette apja nevéről Petrovicsnak. Ezért Vaszilij egy éltesebb, megállapodott és aféle testes, őszbajuszú embernek képzelte el, mint amilyen Alekszej Lukics volt, a kolhoz harctéren elesett elnöke.

Amikor ezt a kistermetű, magashomlokú, kicsattanóan rózsásarcú és energikus arcélű fiatalembert meglátta, az első pillanatban zavarba jött. Szeme másvalakit keresett, aki hasonlítana a maga elé képzelt párttitkárhoz. De mivel ilyet nem fedezett föl, elkomorodott és lehajtotta fejét, amint belépett. Csalódott volt, sőt bosszús. Egy meglett embernek szerette volna kiönteni a lel-

két, de ez a kis vasgyúró nagy világoskék szemének vidám pillantásával valahogy „gyerkőcnek" látszott. Igy aztán akaratlanul élesebb hangon szólalt meg:

— Micsoda rend ez tinálatok itt a kerületben, Sztrelcov elvtárs? Azért mert egy kolhoz elmaradt, hát akkor már mindenhol csakúgy lóhátról beszélnek vele?

Andrej arca komolyra vált. Nem tetszett neki a kolhozelnök lármás viselkedése.

— Ha jol értettem, Bortnyikov elvtárs? Van szerencsém. Ki az, aki a maga kolhozát lenézi?

— A kerületi végrehajtóbizottságnál tapasztaltam ezt. És a maga nevére hivatkoznak!

— Mi most a kerületi pártbizottságon vagyunk, Bortnyikov elvtárs. Kicsit csendesebben, úgyhogy megérthessem, miről van szó.

— Még ne is kiabáljak? Egy rossz kolhoz mostohagyerek a kerületben. Mindenki becsapja! — mondta Vaszilij dühösen villámló szemmel.

— Mivel csapták be a kolhozt?

— Három villanyberendezést küldtek a mezőgazdasági villanygépművektől a csépléshez és a fűrészmalomba Igazság szerint kinek jár ez? Azoknak a kolhozoknak, ahol kevesebb a munkaképes ember és nehezebb dolgozni. S mégis kiknek adják? A legjobb kolhozok közt osztották ki. Hát így segítenek az elmaradóknak?

— Befejezte, Bortnyikov elvtárs? Nem! No, akkor csak beszéljen, majd én hallgatom! — Vaszilij elhallgatott. — Szóval kész? Akkor hát megmagyarázom: ezen a héten három készlet jött, a jövő héten jon még tizenkettő. Az első hármat azoknak a kolhozoknak utaltuk ki, amelyek rogtön használatba vehetik. Maguknál a vízerőmű gyöngén működik, a fakitermelés tervét nem teljesítették, mostanig nem dolgozták föl és nem adták be a lenszalmát sem. Az én számításom szerint maguk még a jövő héten sem állíthatják üzembe a villanyberendezést. Ha mégis tévedtünk volna és sürgős a kolhoznak, magyarázza meg, de csendesen. — A párttitkár szándékosan nyugodt hangja, a kolhozügyekben való jártassága és készsége arra, hogy szükség esetén megbeszéli és revizió alá veszi a kérdést, nyomban lecsillapította Vaszilijt.

„Jó szeme van és mindenre emlékszik, még a lenszalmára

is!" — gondolta magában és a párttitkár nyugodt hangjához igazodva, most már ő is más hangot ütött meg.

— No nem... minek... ha már a jövő héten... azt ki lehet várni...

Pillanatnyi csend telepedett a szobára.

— Már átvette a gazdaságot? — kérdezte a párttitkár. — Mivel akarja elkezdeni?

— Megkezdtem már. Tegnap gyűlést hívtam össze. Brigádokba osztottam az embereket. Segítségért és tanácsért jöttem hozzád, meg aztán az adósságok és kölcsönök dolgában. Jókora összeggel tartozik a kolhoz az államnak. Nehéz volna ezen az őszön leszámolni. Egyszóval, ha haladékot lehetne kapni... No meg a kölcsön... Nem kaphatnánk államsegélyt — gabonában, vagy pénzben? Akárhogy is, ez a kerület leggyengébb kolhoza, kinek jár segély, ha nem nekünk?

— Az állam segíteni fogja a kolhozt, de hogy hogyan és miként, még nem tudom. Az elmaradt kolhozoknak járó segély kérdése a területi szervek elé kerül. Azt hiszem, egy hónapon belül pontos választ adhatok. És még miről van szó?

— Jó volna becserelni a vetőmagállományunkat. Rosszminőségűvel keveredett. Most hitvány az egész. Ki kellene cserélni!

— Ezt előre láttuk és segítünk is. Ami a legfőbb, emberekkel segítünk a kolhozon. Két bolseviket, két szakembert küldünk magukhoz.

— Kiket?

— Bujanov villamossági szakértőt, a másodikról még hallgatok. Nem beszéltem meg a káderosztályon, de lesz második is.

Igy folyt a szokott hivatalos megbeszélés és semmi sem vallott arra, milyen „földalatti" gondolatáramok kísérnek minden szót, és hogy milyen óvakodva nézi egymást ez a két ember, akik alig ismerkedtek meg, máris kölcsönös függőségben és szoros kapcsolatban álltak egymással.

Avatatlan szemnek észrevétlenül, de fürkészően és makacsul tanulmányozták egymást: az egyik világos, hűvös, élénk szemmel, a másik — szempillái sűrűjében sötétlő, izzó pillantással. Vaszilij már nem látta a nagyhomlokú, ifjú párttitkárt olyan megbocsájthatatlanul fiatalnak, mint eleinte.

Komoly volt és ezért széles arcában mélyen bentülő, csillogó szeméből kiütköztek a fáradtság jelei. Szemöldöke között

a vékony, mély ránc, szeme körül a szürke árnyék, szorosan összezárt szájának szigorú vonala — mindez olyan emberre vallott, aki könyörtelen önmagához és sok mindent látott már az életben

„Petrovics... gondolta Vaszilij. — Mégsem hiába nevezik így már fiatal korában... Látszik, hogy van neki ereje!"

„Úgy nézem, jó gazda — gondolta Andrej, — de vajjon pártembernek milyen?"

Engedett feszült tartásából, cigarettával kínálta Vaszilijt és most már más hangon, szivesebben, melegebben intézett hozzá egy kissé váratlan és dologra nem tartozó kérdést:

— Ebbe a kolhozba való, Vaszilij Kuzmics?

— Őslakó vagyok ott...

— A háború előtt jó volt ez a kolhoz?

Bortnyikov arcán önkéntelen mosoly villant át hirtelen. Fogát, száját erősen összeszorította és ezért mosolya darabos és kihívó lett volna, de sötét szeme megenyhült és egész arca egyszerre lett tüzes és elszánt, ravaszdi és kedves.

— Hogy milyen volt az a kolhoz? Nem hallotta hírét Alekszej Lukicsnak, a mi volt elnökünknek?

— Nem!

— Derék ember volt és ritka jó koponya. Tarkóján is volt szeme. És hogy értett a gazdasághoz. Például az istálló — a padló döngölve, az állások kimeszelve, a lovak szép sorjában, feszül az oldaluk akár a dob, a farkuk felkötve, mindegyiknek külön polcon a szerszámja, a reze ragyog, mint az arany. — És beszélt, beszélt Bortnyikov önfeledten, csillogó szemmel, mosolyogva, nagy, barna kezének széles gesztusaival... — A mezőn meg — ismeri azt a lejtőt, ott a legelő mögött — a vetés olyan magasan áll, hogy a traktor ki sem látszik belőle. Mikor arat a gép, csak úgy zúg, mint a szélverte hullám. Huszonöt mázsát is arattunk néha...

Egészen belefeledkezett a mesélésbe. A szeme az ablakra meredt.

— De mondja, Vaszilij Kuzmics, akkor miért romlott le úgy ez a kolhoz?

Mintegy felocsudva rázta meg fejét Vaszilij:

— Világos, hogy miért. A kommunisták a frontra mentek, a legjobb munkások ugyanúgy, húsz lovat a hadseregnek adtak, az egész munkát újra kellett szervezni. Ilyen nehéz helyzetben

erőskezű gazda kell, az elnök meg szerencsétlenségre kutyát sem ért. Ahol a vezetés rossz, ott a kolhoz széthúz. Egyik-másik, se szó se beszéd, kivált a kolhozból s most régi módra, egyedül gazdálkodik. Sokan hátat fordítottak a kolhoznak, az erdőt járják.

— És maga hogy látja a kolhoz jövőjét?

— Hogyan? — A kolhozelnök előreszegte sötétbőrű, makacs homlokát. — Ha igásállattal meg vetőmaggal segítenek, akkor az első aratásnál kivergődünk az elmaradottak közül, a másodiknál a jók között leszünk, a harmadiknál az élre kerülünk. Így lesz, ha addig élek is! — Bortnyikov előhúzott egy kettőbehajtott füzetet: — Idenézz! Mindent kiszámítottam: melyik brigádnak mennyi trágya jut, hová kell vinni szekéren, hova taligán, melyik tehéntől melyik fejő kaphat legtöbbet. Kész a terv.

Andrej a kolhozelnök beszéde közben egyre jobban felélénkült. Bortnyikov önbizalma, ahogyan a jövőről beszélt, az izgalom, ahogy a multat emlegette, az is, hogy a jelenről szólva mindenekelőtt a kolhoz gabonáját, lovait hozta szóba s csak mellékesen érintette a munkaegységeket — mindez egyéni dolog volt, de a tapasztalt pártmunkás szimatával Andrejnek sikerült észrevennie az egyéni mögött a közügyet: egyre világosabban rajzolódott ki előtte egy kommunista arca.

Feltámadt köztük az az érzés, amely minden rokoni és baráti köteléknél erősebb. Andrej nem is igen tudta meghatározni mibenlétét: a közös cél volt-e, a gondolatmenet hasonlósága, a közös életfelfogás, talán a munkatársi viszony semmihez sem hasonlítható bizalmassága, avagy mindez együtt — nem tudta volna megmondani. De az a valami volt, amit mindenekelőtt keresett és legtöbbre becsült mindenkiben. Ezt a sajátos érzést Andrej gondolatban „a párttagság átérzésének" nevezte.

Andrej arcán megjelent az a felélénkült, nyílt, fiús kifejezés, ami nagyon megváltoztatta és igen jól illett hozzá.

Ahogy ott ült a kicsi, szőke, mozgékony Andrej, szemben a tagbaszakadt, sötétnajú, morcos Vaszilijjel, — ez a két különböző és ugyanakkor valamiben mégis hasonló ember egészen elmerült a mindkettőjüket érdeklő beszélgetésben.

— Nehéz dolog lesz — mondotta Andrej, — különösen eleinte. De tudod, mi a legérdekesebb és a legjellemzőbb? A fellendülés iráma. Ültél már repülőgépen? Tudod, ott áll a földön

ez a nagy darab gép, az ember azt hinné, meg sem tud moccanni. Aztán egyszercsak elmozdul. Az első percben nehezen, esetlenül, egyenetlenül gurul a földön, azután elválik tőle s lám már repül egyre magasabban, gyorsabban, simábban. Többször megfigyeltem már, hogy lendültek föl gyönge kolhozok is jó vezetés alatt és mindannyiszor éppen növekedésük sebessége lepett meg. Persze olyan gyönge kolhozt, mint a tiétek, még nemigen láttam, de biztosra veszem, hogy tinálatok is ugyanígy lesz!

A beszélgetésben elmerülve Andrej vitette magát sodrával; meg is feledkezett arról, hogy ő irányítja, de azután lefékezte magát.

A kerületi párttitkárnak az efféle tárgyalás szükséges, érdekes, kellemes munka volt, de feszült figyelmet és céltudatosságot igényelt. Már tisztán látta ennek a kolhozelnöknek jó tulajdonságait, de ez csak félmunka volt; meg kellett találnia a gyönge pontját, s ezért egy kérdéssel akart erre „rátapintani":

— Nos hát, Vaszilij Kuzmics, te is azokkal tartasz, akik a kolhoznak hátat fordítanak és az erdőt járják?

Vaszilij mozgékony orrcimpája megrezzent:

— Nyugodt lehetsz, Andrej Petrovics, én majd rendet teremtek köztük. Észretérnek. Legtöbbjük már most is látja, merrefelé kell fordulni. Aki pedig magától nem teszi meg, rákényszerítem.

Ez az érdes szó kellemetlenül érintette Andrejt. Felfigyelt:

— Hogy érted ezt, Vaszilij Kuzmics? Ha engem valaki „kényszerít" akár a tejjel-mézzel folyó országba, hát énnekem elmegy az étvágyam.

— Megjön az! — felelt hirtelenében Bortnyikov s váratlanul átvillant arcán az ő sajátos, durván dévaj mosolya; mokásan mosolygott, de hangjában teljes meggyőződés csengett.

„Ez komolyabb dolog, mint gondoltam — döbbent rá Andrej. — Mégis csak nehéz ember ez..." S így folytatta:

— Nincs igazad. Ha egyet sikerül is „kényszerítened", tíz másik elfordul tőled. Kivel javítod meg akkor a kolhozt? Egyedül? Ismered te biztosan azt a tengerészmondást: „A kapitány matrózok nélkül — senki, de a matrózok kapitány nélkül is hajósok." Ha ellenséggel van dolgod, azt üldöznöd kell, bírák elé állítanod De ha hozzád hasonló szovjet ember az, akkor nem kényszerrel, hanem meggyőzéssel kell megnyerned.

Mind a ketten elhallgattak. A beállt csöndben jól lehetett hallani a szobában föl-alá járkáló Andrej lépéseit. Majd megállt Vaszilij előtt:

— Meggyőzni kell az embereket, feltüzelni, el kell érni, hogy ők maguktól forduljanak feléd és menjenek utánad! A nép előtt kell járni, de föltétlenül a néppel együtt. Te meg holmi „kényszert" emlegetsz... Nem ilyen szavakkal kell munkához látnod, Vaszilij Kuzmics!

Vaszilij lesütött szemmel hallgatta.

— Ejh, hiszen csak úgy kicsúszott a számon... Véletlenül.

— Ügyelj a nyelvedre, nálad most nem lehet semmi sem véletlen. Kolhozelnök vagy, a falutanács küldötte, minden szavad négy faluban visszhangzik. Te vagy a szovjet hatalom képviselője, a te szádból most a szovjet hatalom szól, Vaszilij Kuzmics!. — Andrej ismét fel-alá járkált, aztán leült és most már más hangon, szokott, hivatalos hangján folytatta. — Irást adok neked, menj el vele a vetőmag kicserélése dolgában. Három órára jöjj vissza ide. Adok neked majd egy mozgókönyvtárat, küldök népnevelőt is, őt magaddal viszed. Széles szánnal vagy itt?

Andrej sokatmondó szavai után Vaszilijnak nehezére esett gondolatait erre az egyszerű kérdésre átállítani.

— Igen, hogyne — felelte vontatottan.

— No jó! Szóval elfértek? A közeli viszontlátásra, Vaszilij Kuzmics. — A párttitkár felállt és apró, de erős keze keményen megszorította Vaszilij kezét.

Vaszilij is fölállt, kinyujtózott, fárasztó feszültsége felengedett. Úgy megrázta fejét, hogy hollófekete hajfürtje busa szemöldökére borult.

Súlyos léptekkel, de óvatosan, mintha félne megérinteni a síma parkettet, az ajtó felé tartott. Andrej pillantása követte:

„Jó anyag! De amíg nem szerez tapasztalatokat, szemmel kell tartani. Nagyon is önfejű, indulatos, hatalmaskodó, de azért nem rossz. Magam sem tudom miért, de valahogy szívelem Hanem vigyázni kell rá!"

Cigarettára gyujtott, az ablakhoz lépett s kinyitotta a szellőztetőt. A csillámló, hóborította út, hogy, hogy nem, Valentyinát juttatta eszébe. Nemsokára megjön s itt fog dolgozni. Akkor csak odalép az ablakhoz, s egyszerre megpillantja. Ennek a lehetőségnek a gondolata is boldoggá tette.

Hideg, nedves levegő gomolygott be az ablakon. A tornác előtt deres lovacska toporzékolt a szánba fogva. A szán szalmáján a falutanács elnöke ült két nővel.

„Parádés lova van a falutanácsnak. Ügyes állat!" — gondolta Andrej.

Ekkor szaladt le Bortnyikov a tornácról. Az utcán már egyáltalán nem látszott olyan tagbaszakadt, esetlen embernek, mint a szobában — ügyes volt, könnyűmozgású. Derekán szorosra övezett barna bekecsében délceg alakja jól illett a széles, hóbuckás úthoz és a messze csillogó, hólepte síksághoz. Nyilván belefáradt a megfeszített figyelmet igénylő, hosszú beszélgetésbe és most örült, hogy mozoghat, széles válla kifeszülhet és kezével csapkodhat.

Elkötötte lovát, felugrott a szánra és megh.úzta a gyeplőt. Állva hajtott, hátraszegte szépformájú fejét. A ló szeszélyeskedett, ágaskodott és mindenáron le akart térni az útról.

Vaszilij szorosabbra fogta a gyeplőt, elmosolyodott és nagykedvében hetykén rászólt:

— Hé, te, szótfogadj a szovjet hatalomnak!

Tetszett önmagának. Büszke is volt, de kicsit gúnyolta is önmagát. A többiek is nevették. Andrej is elmosolyodott a szobája ablakában, tetszett neki a távolodó kolhozelnök figurája.

— Mint egy atamán! — de aztán magában elismételte: — Igen, igen, derék ember ez. Nehéz ember, de jó anyag, erős fajta... ha nem is olyan erős, mint amilyenek nálunk Kubányban... Nyakas, de jóravaló.

A deres vágtába fogott, cskúgy rúgta a hógöröngyöket maga előtt.

Andrej becsukta a szellőztető-ablakot.

Azért-e, mert e kerület ügyei föllendültek, vagy mert az elmaradt kolhoz elnöke megfelelőnek, megbízható embernek bizonyult, talán Valentyina közeli megérkezésének gondolatára, vagy attól, hogy olyan ünnepiesen derűs volt a reggel, — jókedve támadt.

Az óra kilencet mutatott.

Andrej kinyitotta az ajtót. A párttitkárság munkanapjának ismerős, tompa zsivaja fogadta. Többen vártak már rá. Kattogott az írógép. A titkárnő tenyerével körülbástyázta a telefonkagylót, belebeszélt:

— Karpovka! Mért szakítottak félbe? Halló, központ, Kátya, mért nem ügyelsz a kerületi pártbizottság telefonjára, mért szakítottál félbe? Karpovka! Halló! Holnap küldünk le népnevelőt... Halló!

— A bányafát már beadták, százhúsz százalék a tervhez képest. A kapásoknál három munkacsoport áll versenyben, — mondta élénken egy bekecses ember a szomszédjának.

— Csak szuperfoszfátot négyszáz tonnát adtak, hogyne lenne jó a termés? — hallatszott a szoba sarkából.

Az élet szokott zsivaja volt ez, színültig megtöltötte a szűk szobát. Andrej megállt a küszöbön, mint ahogyan az úszó áll a parton vízbeugrás előtt.

Pillanatra eszébe is jutott gyermeksége, az Oka partján, ahol gyerkőc korában vállával vágta a hullámokat.

Kedve támadt most fejest ugrani a kerületi ügyek szokott sodrába és úszni benne — konokul tartva saját irányát, akarata alá gyűrve a hullámokat.

Gyors pillantása végigfutott a jelenlévőkön. Csalhatatlanul azt választotta ki, amelyik a legfontosabb és legsürgősebb ügyben jött — az élenjáró fűrésztelep vezetőjét. Vidáman odaszólt neki:

— Szergej Szergejics, gyere be hozzám!

És teljes gőzzel megindult a mindennapos munka mozdonya.

3

Háncskötél

Ahányszor csak Vaszilij bejárta a gazdaságot, mindjobban elkeseredett, bosszankodott. „A bajtársak, akikkel együtt voltam a kórházban, írnak nekem Szibériából, Abháziából, Sztavropol környékéről. A kolhozokban mindenütt bőség és kultúra. Ha a szomszédokat nézem, — ott is rend van és haladás. Én meg éjjel-nappal a mi kolhozunkról álmodoztam, azt hittem, minálunk is, akárcsak máshol, még jobb lett, mint azelőtt, és most itt van, ni! Valamennyiünk közül én, egyedül jutottam ilyen sorba! Hiába, nincs szerencsém!"

Az állattenyésztő telep valamikor az egész kerület büszkesége volt. Most silány gebék, sovány tehenek tengődtek csak az istállókban.

— Úgy dugdosom a lovainkat idegenek szeme elől, mint a szűz lány a csecsét — magyarázta elkeseredve Pjotr Matvejevics, a lovász.

Hosszú lábait szétvetve állt ott, csüggedten és kedvetlenül simogatta ősz szakállát.

— Dehát hogy kezdődött ez? — kérdezte tizedszer is önmagától és másoktól Vaszilij.

Matvejevics elgondolkozva válaszolt:

— Én azt hiszem, még Valkintól indult ki. Eleinte tetszett ő sokaknak: csendes engedékeny ember volt... Mindenki „lelkem galambom" volt neki. Ez volt a szavajárása. Jól megmérte a munkanapra járó gabonát. Hát az asszonyok persze örültek. Tisztelte-becsülte a nép ezt a Valkint. De ahogy eljött a vetés ideje, nézzük, hát nem volt mit vetni! Elgalambozta! Akkor aztán kezdték visszakérincsélni a kolhozparasztoktól a gabonát... Az én nyakamba sózták ezt is! — emlékezett rá bosszúsan Matvejevics. — „Eridj — aszonták — terád hallgat a nép". Hát aztán össze is gyüjtöttek valamit, hanem tobb volt abban a pelyva, mint a mag. Valkint persze leváltották, de ettől még nem nő ki a kalász! A lóherést nem szántották föl, mert az olyan keserves, akárha szűzföldet törnének fel. El is gazosodott alaposan! A vetésforgót se tartották be, így aztán silány itt minden, kiszikkadt a föld termőereje. Most nemhogy marhatrágyánk lenne, de még egy árva cinege sem hagyja nálunk azt a kis vacak piszkát — mert itt még a madár se jár... Igy kerültünk mi leghátulra az egész kerületben. Eleinte még megsértődtünk, ha „lemaradóknak" emlegettek, aztán azt is megszoktuk, hogy nem „Május Elseje", hanem „lemaradt" lett a nevünk. Ha Ugrenyben lemaradásról kezdenek beszélni a gyűlésen, mi már vakarjuk a fülünk tövit: „Aha, rólunk szól a nóta!"

Csak a birkatenyészet örvendeztette meg Vaszilijt: itt nem látszott hanyatlás, sőt erős fellendülés mutatkozott a háborúelőttihez képest. Akkoriban silányfajú tarka birkák voltak ott és csak Rogácsnak és Beljáknak, ennek a nemrég kitenyésztett két finomfajú anyajuhnak volt hófehér, göndörszálú gyapja.

Most, amikor Vaszilissza anyó, a birkanyáj gazdasszonya a

farmba vezette Vaszilijt, egészen elámult a változáson. Óriási, göndörszőrű juhok nyujtogatták Vaszilissza felé sötétszemű, fehér pofájukat az alacsony sövénnyel elkerített karámból; gömbölyű kisbárányok gomolyogtak elő Vaszilissza hangjára vattapuhán a nekik hagyott kerítés-résen át és körülnyüzsögték gazdasszonyukat. Vaszilissza kedves, ráncos arca tartózkodó, szemérmes büszkeséget árult el.

„Tudom, megdicsérsz majd — csillogott beszédesen a szeme — de hogyisne dicsérnél, én meg hogyisne lennék büszke!"

A birkafarmról Vaszilij átment az istállókhoz. Épp akkor ért véget az ebédszünet, sokan voltak ott. Többen fuvar miatt jöttek, hogy munkahelyükre — az erdőbe vagy a szántóföldre szekerezzenek. A félhomályos állásokban topogtak, toporzékoltak a lovak A félig nyitott ajtóból rózsaszin, fagyos világosság keskeny sávja hatolt csak be oda. Matvejics az ajtó mellett egy szalmakötegen ült, Aljósa, a régi kolhozelnök fia és Lyubava Bolsakova a lószerszámmal bajlódtak.

Lyubava a háború előtt vidám, beszédes pirospozsgás asszony volt. De mióta férje elesett a fronton és özvegyen hagyta öt gyerekkel, örökös bánat emésztette. Természete rideg lett, arca olyanformán szép, mint a szentképek.

— No, most már jó lesz — mondta Vaszilij fülének szokatlan kemény hangon, felállt és kivezetett az állásból egy barna csikót.

A csikó sovány lábát szétterpesztve még bizonytalanul járt. Bordái kiálltak, mint az abroncsok. Dülledt szeme furcsamódon száraz volt és szomorú.

— Ejnye, micsoda népség ez! — fakadt ki Vaszilij. — Igy tönkretenni egy ilyen csikót! Micsoda kolhoz! Nemhogy az emberek előtt, de még a lovak előtt is szégyelhetitek magatokat!

Lyubava fölszegte fejét:

— Te meg kinek szónokolsz?

— Például teneked is!

Az asszony eldobta a kötőféket és szorosan Vaszilij elébe lépett. A nyitott ajtóból behatoló ferde fénysugárban sötét arca, feszülő pofacsontján a sötét pír, hol sötétszürke, hol fekete szemének keserű pillantása olyan szép volt és olyan ellenséges, hogy Vaszilij hátrahőkölt.

— Se tengeren, se égen, se földön nincs az a szó, amivel

te engem korholhatnál! — szólalt meg keményen Lyubava. — Látod a silány lovakat, de azt nem láttad, hogy negyvenhárom-ban a gyerekeink szájától vettük el a kenyeret és adtuk oda jószántunkból a katonáknak, a hadseregnek, teneked? Te egy kalap alá veszel bennünket azzal a két-három naplopóval, pedig azok rajtunk is úgy rágnak, mint a férges nyavalya!

— A mi kolhozunk a háború első esztendejében túlteljesítette a gabonabeadás tervét! — hallatszott egy magas leányhang; egy távolabbi állásból Tátyána komszomolka piros, kerek arca nézett ki.

— Igen bizony! Túlteljesítettük a tervet! — erősítette Lyubava is és még közelebb lépett Vaszilijhez. Haragvó arcát eléje tartotta:

— Azt hiszed, hogy a mi földünkön a negyvenkettes esztendő fagyos telén olyan könnyű volt túlteljesíteni a tervet?! Mikor az emberek csatázni mentek, mikor a lovak javát a hadseregnek adtuk, meg amikor... — és Lyubava hangja kifulladt, lihegve, zihálva folytatta: — amikor özvegyi könnyeink még föl sem száradtak! — Vállát leeresztette, az álláshoz támaszkodott és elnézve Vaszilij mellett, már nem is neki, hanem önmagának beszélt: — Amikor én megkaptam a hírét... hogy elesett... azon a napon derült ki először egy hónapos eső után... A zabvetés meg ott állt a lábán... vágom, a könnyem csurog, a sarló esik ki a kezemből, nem éreztem én semmit. Ahogy ott dolgozom, csak azt hallom, hogy Praszkovja jajgat ott fölöttem: „Te Lyubuska! Hiszen folyik a véred a földre!" Nézem, hát látom, hogy a sarló a lábamat vágja. — Lyubava nagyot sóhajtott, csend lett ismét az istállóban, mintha még a lovak is elcsitultak volna. — Hát így... — fejezte be Lyubava — egy szót se szóltam volna, ha te nem hozol ki a sodromból. Ne mérj mindenkit egy mértékkel, nem vagyunk egyformák. Meg aztán, ha már erről van szó, ne előttem hajolj meg, hanem a feleséged, Avdotya előtt, az ő érdeme, hogy a teheneink még élnek. Meg aztán Aljóska előtt, aki tizennégy esztendős kora óta férfimunkát végez. Vaszilissza anyó előtt, önála e jószág nemhogy rosszabb volna, de még jobb, mint a háborúig volt. De te mindnyájunkat egyformán pocskondiázol. Nincs még az a szó a világon, amivel te minket mocskolhatnál, de olyan sincs, amivel eldicsekedhetnél nekünk. Ejh, szeretem az ilyen elnököket... Eridj innen, ne állj az utamba!

Mihelyt Lyubava kiment, Vaszilijt körülvették a kolhozisták. Mind egyszerre beszélt.

— Azt veted a szemünkre, hogy nem tartottuk be a vetésforgót! — mondta a köztiszteletben álló Pimen Jasznyev, egy idős kolhoztag. — Igaz, nem tartottuk be! De miért nem? Azért, mert amikor a fasiszták megszállták a feketeföldű Szovjet-Ukrajnát, akkor miránk hárult annak a gondja is. Egyetlen feladatunk volt: gabonát és megint csak gabonát a hazának, a hadseregnek! A háború első két esztendejében több gabonát adtunk, mint a háború előtt. Gondold ezt meg — többet! Dehát nem is futotta erőnkből mindenre s méghozzá ebben a nehéz időben olyan semmirevaló elnököt kaptunk. No meg, persze az embereink se mind egyformák. De azért sokban mégis magunkra vethetünk. A kolhoz vezetésében gyöngék voltunk, erre fizettünk rá. Hanem azért az olyanokat, mint Lyubava, vétek a naplopókhoz sorolni.

A kimért mozgású, szikár és általában szűkszavú Jasznyev, szigorúan és szemrehányóan nézett Vaszilijre.

— Mit emlegetitek nekem a háborút? Ami volt, elmúlt. Lehet, hogy valamikor jól dolgoztatok, de akkor ezidén mért gazdálkodtok rosszul? Vagy te Pjotr Matvejevics, meg te Pimen Ivanovics, talán nem ti vagytok a kolhoz gazdái?

Ebben a vitában mintha Vaszilij kerekedett volna felül, de azért este sokáig nem tudott elaludni: folyton Lyubava dühös arcát látta maga előtt és mindig füleben csengett a hangja: „Szeretem én az ilyen elnököket!... Kínozta valami bűntudat, maga sem tudta, miért. Úgy érezte, hogy nemcsak a munkájában, de otthon is elvételt valamit. Családi élete nem volt rendben. Külsőleg minden simán ment. Nem volt ott veszekedés, kiabálás, de nem volt öröm sem. Valami feszült, nyugtalan csönd ülte meg házát.

Egy estefelé, kevéssel a kerületi párttitkárnál tett látogatása után, ingerülten tolta el maga elől írásait és így szólt:

— Elég ebből!... Legalább egy este ne legyek egy lemaradt kolhoz elnöke, hanem közönséges ember, hadd vegyek lélekzetet! Készülj fel Dunyáska, elmegyünk apámékhoz.

Vaszilij már rég elkészült, de Avdotya, hol egyik, hol másik blúzát próbálgatta.

— Mit parádézol annyit? — szólt rá a férje.

— Tudod, a mama milyen furcsa természetű, félek, hogy megszól — mentegetőzött Avdotya.

Sötétkék szatén szoknyában, sötét blúzban, sápadtan, félénk nagy szemével fáradt, ijedt leánynak látszott, aki idő előtt vette magára az asszonyi élet terhét.

Vaszilij szívesen megölelte volna, de mégse tette. Mint egy láthatatlan, de áthatolhatatlan üvegfal, úgy állt közttük a kölcsönös bizalmatlanság. Valahányszor becézni kívánta a feleségét, mindannyiszor eszébe jutott az asszony aligh ogy megszakadt viszonya Sztyepánnal és ez az emlék leverte. Ezúttal is türtőztette magát és nem ölelte meg, de azért gyöngédebben nézett rá, mint egyébkor s ettől Avdotya nyomban kipirult és szokása szerint száraz ajkát kicsit összecsucsorítva felsóhajtott, mintha egy pillanatra megkönnyebbült volna.

Vaszilij a tornácra ment, ott várt Avdotyára.

Feje fölött az üvegtiszta égen könnyű felhők aranyozott be a lemenő nap. A házuk dombon állt és magas tornácáról Vaszilij jól láthatta a jobbkéz felől sötétlő erdő tömör sorfalát.

Balra a láthatár széléig mezőség terült el. A kemény hóréteg csillámosan s kicsit rózsaszínben ragyogott a napon, csak a mezőt átszelő út kéklett, mintha kékítő folyna ott és a távoli szakadék árnyéka sötétlett a közeledő alkonyatban.

Vaszilij táguló tudővel mélyet lélekzett s érezte, hogy egész testét átjárja a csípős frisseség.

Avdotya kisietett a tornácra és kék bundában, szürke gyapjúsálba burkolózva megállt Vaszilij mellett.

Vaszilij nem fordult feléje. Mozdulatlanul állt, nem vette leszemét a hómezőről.

— Süt még a napocska! — szólt Avdotya, szemét összehúzva.

— Emlékszel, Dunya, azelőtt apáé volt az a tag ott a szakadéknál, a vízmosás Pavlovicsé, az utána következő tag Konopatovéké — mondta Vaszilij és elmosolyodott. — Akkoriban így neveztük azokat a rongyos kis földeket. Nagykomolyan gazdálkodtunk, mintha az igazi gazdálkodás lett volna!

Most már nem tudta volna elképzeli ezt a síkságot különálló sávokra szabdalva.

Nem messze, ahol az erdő nyúlványa a mezőhöz ért, hirtelen könnyedén felbukkant valami.

— Dunya, nézd csak, róka!

A borostyánkőszínű alkonyat a rókát tűzvörösre színezte. Messziről alig látszott nagyobbnak egy macskánál, de tisztán kivehető volt mind a négy vékony lába. hosszan lengő farka és mozdulatainak különös könnyedsége.

Hol körbefutott, hol megállt, lábait szétvetve, mint a kutya, hol a földhöz lapult, hol pedig farkát leeresztve szökellt, mint a nyíl.

— Nézd csak, nézd, egerészik. Ejnye a mindenit! — és Vaszilij csaknem felkiáltott gyermekes örömében ezen a látványon.

A róka meg színesen, sebesen, mint valami eleven napsugár a havon, ugrált, majd megtorpant s olyan magasra lendült a levegőben, hogy Vaszilij nem győzte csodálni.

A róka pofáját a földhöz nyomta, talpacsaival és farkával játékosan lökdösött valamit.

Vaszilijt egészen fölvidította a havon mókásan játszó állat és úgy érezte, hogy a boldogság itt van valahol körülötte, csak épp kiáltani kell egyet és a markába hull!

Most egy férfi tűnt fel az úton, az irtás felől. Megrakott szánkót húzott maga után. Vaszilij Matvejevicsre ismert benne és bosszúsan szólt:

— Ez se jobb a többinél! Trágyát kellene hordani a földre, ő meg, lám, faháncsért mászkál az erdőbe.

Sokszor otthagyták az emberek a kolhozmunkát, járták az erdőt, kivagdosták a fiatal hársakat, lenyesegették, beáztatták, a háncsból kötelet fontak — és jópénzért eladták.

Vaszilij eleinte nem tulajdonított ennek jelentőséget: háncskötéllel nem huzzák vissza a szántást. De lassanként bosszantani kezdte a kötélfonás. Arra gondolt, hogy megszervezi a kötélipart, és a jövedelmét munkanapokra osztja be, de a kolhoztagok nem mentek ebbe bele.

— Leshetjük, amíg a kolhoz elszámol! Igy meg eladjuk és akkor kézből kézbe kerül a rubel.

A vége az lett, hogy Vaszilij meggyűlölt mindent, ami a kötélre emlékeztette és ha az úton háncsot látott, dühösen félrerúgta.

A kötélfonás veszedelmét most látta meg igazán, mikor észrevette Matvejevicset megrakott szánkójával. — A trágyát nem hordták ki, a fölszerelést nem javítják, ő meg lám éjjel-nappal fonja a

kötelet. Az a kötél az én munkám megrontója... — mormogta dühösen Vaszilij.

— Mit mérgeskedsz, Vászja, mért ne keressenek mellékesen valamit?

— Szóval lopásból akarnak élni? — kérdezte Vaszilij epésen. — A kolhoz nem hoz megélhetést, a föld sem, de az a hársfahánc igen? Félek, hogy ez a kötél az én szántásomat fogja keresztezni!...

Vaszilij szülőházát új kerítés vette körül, olyan magas, aminő egy sem volt több a faluban.

Szürke farkaskutya rontott rekedt csaholással Vaszilijre, Sztyepanyida, Vaszilij mostohaanyja kijött a kutyaugatásra és lapáttal fenyegette meg az ebet:

— Nem hallgatsz, te-e?...

Magas, jólmegtermett, férfias, szabályos arcú asszony volt. Szigorú, szürke szemét félig beárnyékolta szemhéja.

— Mintha tudtam volna, hogy jösztök! Sütöttem gombáslepényt, tudom, hogy Dunya szereti.

Kezet fogott velük és előttük ment be a házba. Bámulatosan szép volt a járása. Mintha úszna, egyetlen hajszála sem mozdult meg a fején és Vaszilij, nyomában lépkedve azt gondolta: „Teli poharat állíthatnának a fejére és egy csepp se csurranna ki belőle".

A szobában drága városi bútor és tömérdek szobanövény volt. Ott ült Vaszilij apja, két fivére és egy vendég: a fiatal tanítónő A sarokban a nagy ikon előtt mécses égett.

Ugrenyben kevés óhitű, régivágású család maradt, köztük volt Vaszilij szülőinek családja is.

Első pillantásra úgy látszott, hogy a család feje az apa. Sztyepanyida tisztelettudó volt vele, a kedvét kereste, de voltaképpen ő dirigált a házban.

Régesrégről, amikor ez a jómódú családból való, önfejű, elkényeztetett szépleány megszerette a szegény özvegyembert és szüleivel dacolva a felesége lett, még mindig megmaradt Kuzma Bortnyikovban a hálás ragaszkodás az asszony iránt.

Váratlan „tehetségek" bukkantak fel Sztyepanyidában: értett hozzá, hogy féláron vásároljon a szomszédoktól élelmiszert és háromszoros áron adja el a városban. Tudta fölvizezni a tejet, lisztet keverni az aludttejet és esküdözni a vevőnek, hogy ez a leg-

jobb tejföl, ami létezik. Hamar rájött, hogy férje képtelen az effélére és fél az ilyen „forgalomtól". Ezért egyszersmindenkorra távoltartotta férjét a maga üzleteitől. Annál különösebb volt a férfinek ez a váratlan meggazdagodás.

Egész életében dolgozott és sohasem tudott kivergődni a nélkülözésből, így hát valóságos csadának tartotta, hogy a bőség Sztyepanyidával egyszerre költözött a házba. Valami sajátos munkamegosztás alakult ki a családban és Kuzma kitűnően összeszefért Sztyepanyidával. A férjre tartozott a „gazdasági alap", a „tőke", vagyis ő gondozta a gazdasági épületeket, ő takarította be a gabonát, a szénát; az asszony dolga volt ezt a tőkét a lehető legnagyobb haszonnal forgalomba hozni.

„Te hozod a házba a kenyeret, én rá a vajat" — mondogatta Sztyepanyida.

Az élet lassankint megváltozott. Beléptek a kolhozba és ott Kuzma Bortnyikov munkája egyre többet nyomott a latban. Volt olyan idő, hogy tonnaszámra kapott érte gabonát meg zöldségfélét Bőségesebb és biztosabb jövedelem volt ez, mint Sztyepanyidáé a piacon: már nemcsak a kenyeret, de a kalácsot is a férfi hozta a házba. Az öreg Bortnyikov, noha még jó erőben volt, mégis úgy vélte, hogy Sztyepanyida a szerencséskezű a családban és hogy őnélküle megint csak olyan keservesen élnének, mint amikor a siváran kongó házban özvegyen maradt a kis Vaszilijjel.

Sztyepanyida szigorúan, igazságosan bánt mostohafiával és nem különböztette meg saját gyermekeitől. De Vaszilijnek éppen olyan erős természete volt, és nem fért meg vele, márcsak azért sem, mert mint mondotta, „életvonaluk nem egyezett".

Vaszilij, amikor először életében látott traktort, elhatározta, hogy ő is traktorista lesz. Szülei akarata ellenére elvégezte a tanfolyamot s a gép- és traktorállomáson állt munkába. Akármerre járt, mindenütt szívesen látott és megbámult vendég volt A fiatal suhancok csak úgy tolongtak a traktor körül, a lányok meg seregestől futottak Vaszilij után. Nemsokára az egész kerület legjobb traktoristájának hírébe került. Belerészegült a munkába, a gyerekfővel váratlanul elért sikerekbe, leányok dalába, könnyébe, sóhajába.

Amikor két év mulva néhány hónapig apjánál kellett laknia, idegennek érezte magát és sehogyse szokta meg az otthoni életet.

Ráadásul mulatozásra szottyant kedve. Sztyepanyida mellett azonban nemigen lehetett mulatni. Az első kedvező alkalmat felhasználva, Vaszilij el is költözött hazulról.

Idővel a családi viszály és ellentét feledésbe ment s egyre gyakrabban emlékezett vissza azokra az évekre, amikor a kert végén, a ribizlibokrok sűrűje oly kecsegtető, titokzatos bozót volt számára, amikor apja először ültette lóra, amikor egy napfényes reggelen először ment apjával szántani.

Vaszilij nagyon szerette az apját. Apa csendes, gondos, rendkívül dolgos ember volt és minden mesterséghez értett. Tudott szántani, csizmát foltozni, kovács is volt, ács is volt, halinacsizmát is meg tudott foltozni és mindent olyan szeretettel, jókedvűen végzett, hogy a kis Vaszilij számára a munka édesapjával olyan szórakoztató volt, mint a játék.

Vaszilij eltolta a lócán a cserepes virágokat és apja mellé ült. Szíve is orra is élvezte a szobában terjengő bőrszagot. Apja sötétbőrű, feketeszemöldökű, ősz ember volt, hajának ezüstje még jobban feltüntette arcának sötét színét. Most éppen kaptafát készített. Száraz keze itt-ott Vaszilijt horzsolta.

A tizenhétéves Petrunya, a „vakarcs", vagyis Sztypanyida legkisebb fia szintén suszterkedett egy alacsony széken, az ablaknál, amelyet majdnem eltakart a fikuszok és muskátlik sűrű zöldje. Fekete szemöldökű, feketeszemű volt, mint az apja, de fehér bőrével és lenszőke hajával anyjára ütött. Ezermester volt, virgonc süvölvény, akit az apja elnáspángolt néhanap.

Sztyepanyida és menye, Anfisza, varrogattak, a másik fivér pedig, a szőke, zömök Finogén, a tanítónővel beszélgetett.

Finogén a fűrésztelep irodájában dolgozott, városiasan öltözködött és kecskeszakállt viselt.

Kicsit pózolt a tanítónő előtt. Szenvelegve, de szívesen beszélt vele könyvekről. Szerettek a családban magas, elvont témákról beszélgetni. Kedvtelve hallgatták Finogént, büszkék voltak az eszére és műveltségére.

— A „Szakadék" igazán jó könyv — mondta Finogén. — Alighogy elolvastam, mindjárt kedvem támadt másodszor is végigolvasni. Az a Vera okos, az igaz, de mégis csak romlott, meg-

esett lány, mint ahogy ez régen lenni szokott. No és Marfinka — az házias is és csinos is, de azért mégsincs benne igazi komolyság, habár ki tudja? — Finogén félrehajtotta fejét és kétkedve folytatta: — Talán mire megnő, megkomolyodik. Igaz ugyan, hogy nem is olyan fiatal, szerintem megvan húsz éves. Mark, hát az közönséges paraszt, amilyen tizenkettő van egy tucatban. Megkapta a magáét s azzal odébbállt. De Raiszkij, az nagy gazember. Ilyen mostanában is akad. Ez bizony a legrosszabb fajta. Még a legjobb közöttük a nagymama. Okos, értelmes asszony, meg kell adni. Igaz, hogy fiatal korában összeállt a szomszédjával, de azért nem züllött el. Ha tíz évvel fiatalabb, jobb feleséget nem is lehetne kívánni.

— Ugyan kinek keresel te könyvből feleséget? — kérdezte Sztyepanyida. — Vagy talán második asszony után nézel, mint ahogy most divatbajött?

— Petrunykáról akarok gondoskodni — mosolygott Finogén.

Pjotr felelemte fejét és a muskátlilevelek közül elővillant a Vaszilijéhoz hasonló, futó mosolya:

— Igaz is, bátyám, jó ha kiszemelne nekem valakit, mert én bizony nem egykönnyen választok menyasszonyt!

— Ráérsz még! — komolyodott el Sztyepanyida és kedveskedve fordult a tanítónőhöz. — Dehát maga, szépségem, Jeléna Sztyepanovna, miért nem megy férjhez? Szép leány, művelt is, jól öltözködik, biztosan kérője is van elég. Miért él hát magányosan?!

— Énrám vár! — és Pjotr foga megint kicsillant a zöld levelek mögül.

— Majd ép ilyen gazfickóra vár! Van őneki kérője, biztosan minden újjára!

Sztyepanyida nagyon jól tudta, hogy a tanítónő egyedül van. Egyrészt kíváncsiságból terelte a szót a kérőkre, de főleg azért, mert titokban valami kellemetlent akart mondani ennek az „idegennek", aki őszerinte könnyen él és kisasszonymódra nincs se férje, se hozománya, se háza.

A tanítónő elpirult és mosolyogva mondta:

— A háború alatt nem értünk rá ilyesmire, Sztyepanyida Akimovna. Most pedig szeretnék bejutni a tanárképzőbe. Az új ötéves terv még több iskolát épít, mint a háború előtt volt. Nemsokára minden tanítónak főiskolai képzettsége lesz, én sem akarok lemaradni.

Mikor a tanítónő távozni készült, Sztyepanyida sokáig marasztalta:

— Ugyan maradjon itt vacsorára. Ne vesse meg szerény körünket, kedves.

De amikor mégis elment, Sztyepanyida kiköpött utána:

— Fuj, micsoda blúz volt rajta. Majdnem meztelenül járkál!

— Ez tanítónő! — gáncsolta az apa is. — Térden felül ér a szoknyája. Ugyan mit tud tanítani az ilyen?

Vaszilijt megint megcsapta az a dohos levegő, ami elől megszökött otthonról.

— Mért csúfoljátok ezt a lányt? — szólt homlokát ráncolva. — Jószívvel jött hozzátok, ti meg... Fojtogat a beszédetek!... Délelőtt benéztem Bolsakov özvegyéhez, Lyubavához, öt gyerekkel vesződik nagynehezen, de nála könnyebben lélekzik az ember, mintha több levegő volna a szobájában. Tinálatok meg, akár a pincében...

— Mit akadékoskodsz? — fortyant fel Sztyepanyida. — Már tréfálni se szabad? Holmi pincét meg dohszagot emleget... no nézd csak! Ülj inkább asztalhoz, minthogy apád házát mocskold.

Asztalra tette a levesestálat, kenyeret szelt, kirakta a kanalakat:

— Üljetek asztalhoz... Mondd el az áldást, apa.

Egy tálból ettek lassan, ünnepélyesen, fínoman, sorjában, úgy ettek, mintha valami nagyon fontos dolgot végeznének. Beszélgetni nem illett az asztal fölött és csak itt-ott szólalt meg egyik vagy másik:

— Kérem a kenyeret...

— Isten nevében...

Mikor kikanalazták a levest, az apa kanalával a tálra ütött és kiadta a parancsot:

— Most a sűrűjét!

Ekkor a tál fenekéről kiszedték a húst. Utána még ettek kocsonyát, burgonyát vajjal és sózott uborkával, végül gombás lepényt. Sok fogás volt, de mindegyikből csak keveset ettek, így kívánta az illendőség.

Legvégül Sztyepanyida szamovárt hozott és a vendégek tiszteletére mézbefőtt áfonyát, cukros szamócalekvárt és ribizlibefőttet.

Vacsora után, amikor a fiatalasszony eltakarította az edényt, Sztyepanyida megszólalt:

— Nem szeretek összetett kézzel ülni. Tudod mit, Anfisza, fonjunk kötelet.

— Már megint az a kötél! — bosszankodott Vaszilij. Még nem csillapult ingerültsége afölött, hogy a tanítónőt kicsúfolták.

— Mért nincs ínyedre a kötélfonás?

— Már csak azért sem tetszik, mert lopott fahéncsből készül. Imádkozni azt tudtok, de idegen erdőből háncsot csenni nem restéltek.

Vaszilij tudta, hogy fölöslegesen túloz, de néha szókimondása a durvaságig ment. Most is, mint mindig, túllőtt a célon és ezért dühöngött önmagára is, Sztyepanyidára is. Fekete szeme nyugtalanul villogott.

Sztyepanyida elkomorodott. Nem akart veszekedni, de engedni sem tudott:

— Az az erdő senkié. Isten adta.

— A kertetekben a káposztát is isten adta, de próbáljon csak valaki abból kérés nélkül elvinni valamit. Mi lenne abból!!

— Az erdőt nem ültették, a földet alatta nem szántották... Te meg sajnálod apádtól, anyádtól a fahéncsot is?

Az apa és a fivérek hallgattak. A fiatalasszony gyorsan közbeszólt:

— Ha nem mi, akkor mások viszik el a fahéncsot. Nem mindegy?

Pjotr furcsa fintort vágott erre és fürkésző pillantást vetett apjára. Az öreg arca merev lett, szeme eltűnt busa szemöldöke alatt.

— Mellékjövedelem is kell az embernek — folytatta a fiatalasszony.

— Hát ti, ahogy látom, nem vagytok rászorulva — vetette közbe Vaszilij.

— Mi is csak nemrég szedtük meg magunkat. Elég soká kínlódtunk. Apa sem volt mindig molnár. Az egész háború alatt a lovakkal bajlódott.

Sztyepanyida szavai ostorcsapásként érték Vaszilijt.

„Vajjon tudja-e, mit beszél?"

És egyszerre ki nem mondott homályos célzások kerültek a levegőbe. Melege lett, feszengett ültében. Úgy eltolta székét az

asztaltól, hogy megreccsent a padló és még meg sem gondolva, mit mond, megszólalt:

— Mit jelent az, hogy molnár? Nem egyformán a kolhoztól kapja, amit kap, munkanapok szerint, akár lovaknál van, akár a malomban?

Olyan feszült csend állt be, hogy Vaszilij jól hallotta apja lélekzését és az óra ketyegését is.

Finogén az asztal fölé hajolt, a felesége tett-vett körülötte s csak Pjotr hagyta ott a munkáját, élénk kíváncsisággal nézte apját és Vaszilijt.

Sztyepanyida kiegyenesedett.

— Mire fordítod a szót? Apád, anyád fölött akarsz bíráskodni? Köszönnéd meg inkább, hogy negyvenkettőben eltartottuk a lányaidat. Mit meg nem tettünk értük! . . .

Vaszilij oda sem hallgatott mostohája beszédére. Gondolatai egymást űzték: lám ott egy tükör, új a kerítés is, a teához háromféle édesség. Az utolsó esztendőben nagyon kevés volt a részesedés a munkanapok után. És ők mégis . . .

Az apja fölállt és hozzálépett. Az arca nem volt haragos vagy sértődött, inkább valami szánalmas, értetlenül feszült kifejezés volt rajta.

Vaszilij a régi, forrón buzgó szeretettel nézett erre a ráncos arcra: „Apuskám, apám, te, akinek egyetlen életöröme a munka, magad is így éltél, bennünket is erre tanítottál — mit mondasz most? Vagy talán, ami még rosszabb . . . én legyek-e a bírád?"

Apja száraz ajka szólásra mozdult, de aztán egy hang sem hagyta el.

— Mi van veletek? — szólalt meg hangosan Finogén. — Apánk túl van a hatvanon és dolgozik szakadatlan. Saját kezével hozta rendbe az egész malmot. A kolhozban megbecsülik, semmit meg nem tagadnak tőle. Hogy van lelked így bánni vele? . . .

Most bejött egy szomszédasszony. Vaszilij fellélekzett. Mindannyian úgy nyújtóztatták ki tagjaikat, mintha nehéz munkát pihennének ki.

Nyomban békés képet öltött minden: a család íratlan törvényét most sem szegték meg — a viszály a családban maradt.

Vaszilij és Avdotya hazakészültek.

A tornácon egy halom kötélbe botlottak. Vaszilij dühösen rugta el magától.

— Csak meg kell fogni egy ilyen kötél végét, köréd csavarodik.

Éjszaka soká nem tudott elaludni:

„Hogy megsértettem apát! Jó, hogy legalább nem kimondott szóval, csak úgy a szavak között. De hogyis jutott eszembe ez a bolondság! Egyszerűen jól gazdálkodnak otthon. Az irigység sok mindent rájuk foghat. Finogén a fűrészmalomban dolgozik, apa meg Anfisza a kolhozban, no meg ott van a veteményeskert, a lábasjószág és főképpen a mi Sztyepanyidánk, nála jobban senkise ad el a piacon. Maga a tartása minden pénzt megér. No meg aztán suszterkednek is, ácsmesterséghez, asztalossághoz is értenek — egy percig sem ülnek ölbetett kézzel. Hogyis ne élnének jómódban?"

Ez a gondolatmenet megnyugtatta, de nem adta vissza az álmát. Hallatszott a sötétben a kis Dunya szuszogása. Mindenütt csend volt és nyugalom, csak Vaszilij szívében nem, csak az ő gondolatai maradtak homályban.

Az apai házban eltöltött békés estének zavaros üledéke maradt és szinte szívesebben emlékezett vissza Lyubava megvető, keserű szavaira, amelyek őt illették. „Mintha a mi életünk, ha egyszerű is, de mégse volna olyan könnyű végére járni benne, mi a jó, mi a rossz. Lám, amikor apámhoz mentem vendégségbe pihenni, olyan nehéz szívvel jöttem el tőle, hogy szinte jobb lett volna át sem lépni a küszöbét. Amikor meg Lyubava tegnap alaposan odamondogatott nekem, szívesebben vettem. És mihelyt Lyubavára gondolok, nyomban Petrovics jut eszembe. Úgy lett, ahogy ő mondta. Ha jobban hallgattam volna rá, most nem kaptam volna fejmosást saját kolhoznépemtől."

Vaszilij felsóhajtott és fészkelődött az ágyban.

— Nem alszol, Vászja? — kérdezte csendeskén Avdotya. — Talán nincs a párnád jól fölverve? Akarod az enyémet?

„Ha csak a párna lenne a gondom!" — töprengett magában Vaszilij és kurtán így felelt:

— Így is jó...

Egy darabig mind a ketten hallgattak, aztán Avdotya megint megszólalt:

— Vászja, a tehénistállót ki kellene deszkázni...

— Most a tehénistálló harmadrendű dolog... — felelte Vaszilij bosszúsan amiatt, hagy felesége elvonja figyelmét attól, ami teljesen elfoglalta; gondolatai hol erre, hol arra tapogatóztak, mint a csápok.

Nemcsak megérteni kell a körülötte nyüzsgő bonyolult életet, de azt helyes útra is kell terelnie: „A kolhozéletet kellene helyes vonalon vezetnem és én még a saját vonalamat sem határoztam meg kellőképpen. Mit tegyek, hogy az emberek jószántukból kövessenek, anélkül, hogy dühöngenem kellene, kiabálnom rájuk! Hogyan vigyem keresztül az emberekkel az én pártvonalamat? ... Alig várom, hogy dolgozhassak, de tapasztalatom nincs hozzá".

Eszébejutottak a háború előtti évek, amikor még Alekszej Lukics és más kommunisták is dolgoztak a kolhozban, amikor megvolt a tömör, családiasan összetartó pártszervezet. „Csak már itt lenne Bujanov! Petrovics még egy harmadik kommunistát is igért, akkor meglesz a saját pártszervezetünk s az mindent megkönnyít. De ki lesz az a harmadik? Csak valami arravaló, tapasztalt embert küldene! Mihelyt megindul a pártmunka, megkezdődik a növekedés. Akkor aztán egy-két esztendő elteltével rendes kolhoz lesz ez is, lesz pártszervezete, Komszomol-magja, pártonkívüli aktívája, szóval minden, annak rendje s módja szerint".

Ilyen módon megvigasztalódva Vaszilij már-már elszunnyadt, amikor fülét valami furcsa, szakadozott nesz ütötte meg. Odafigyelt. Avdotya lélekzete ki-kihagyott.

„Talán sír?"

Felült és gyufát gyujtott.

Az asszony szeme nedves volt, de behúnyta, tenyerével törölgette és úgy tett, mintha most ébredt volna föl.

— Mi van veled?

— Semmi, semmi... épp, hogy elaludtam... — sietett Avdotya a felelettel.

A férfi látta, hogy felesége sír és nem akarja, hogy ő észrevegye.

Elfújta a gyufát és visszafeküdt.

„Ugyan mért sír? Én mindent megbocsátottam neki, mindenre fátyolt vetettem, egyetlen rossz szóval nem teszek szemrehányást, hát akkor miért sír? Sztyepán miatt? Őrá gondol? Ejh,

ezek az asszonyok! Itt az ember a kolhozzal bajlódik, azt se tudja melyik végéről fogjon hozzá, hogy kihúzza a csávából, őneki meg nincs más gondja, hát a szeretője miatt hullat könynyeket... Mégha szidnám vagy faggatnám, hogy s mint volt!... De nem! Mindent eltűrtem! Mindenbe belenyugodtam... És ő mégis!... Sír itt nekem!...

Gyors mozdulattal hátat fordított Avdotyának és az ágy szélére húzódott.

4

„Gyíkocska"

Akkortájt, amikor híre ment, hogy Vaszilij Bortnyikov milyen nagyszerű traktorista, az Uszti folyó partján a páston, ahol esténként összeverődött a fiatalság, a legények és lányok között ott sürgölődött egy tizennégy esztendős kislány is.

Akár célbadobást, akár fogócskát játszottak, vagy keringőt táncoltak, ez a kislány mindenütt ott volt, mindegyiknél gyorsabban futott, hangosabban nevetett. Szélvészként röppent elő a sötét fenyvek alól, átölelte felnőtt barátnőjét, a fűre dobta, csiklandozta és kacagva bújt el, mintha az esti homályba veszett volna s egy perccel később mint a lepke szálldos át a mezőn, valakinek a sapkájával a kezében, hahotázva, visongatva és valamelyik legény lélekszakadva rohan utána.

— Dunyaska, drágasagom, add ide!

A fiatalság párokra oszlott. Suttogás hallatszott és visszafojtott lánykacaj és e vízparti esti sétáknak talán legfőbb érdekessége a szívek izgalma volt, a sugdolózás, a titkos csokok és a féltékenységi jelenetek. S csak ez a kislány volt pár nélkül, szíve még nem vett részt a szívek zavarosában és az őneki még nem is hiányzott.

Mint akit megrészegített a csillagfényes éjszaka, a patak szomszédságától nedves, fenyőillatos levegő, a leányka olyan gondtalan szabadságban csapongott, miként a szitakötők csaponganak alkonyatkor a víz fölött, élvezve röptük lendületét a végtelen térben.

Vaszilij száraz fenyőgallyat dobott a tűzrakásra. Szikracsóva röppent az ég felé.

A legények átugrálták a magasratörő lángokat, a lányok meg álmélkodva nézték. Egyikük felkiáltott:

— Dunyuska, megégeted magad! Tartsátok vissza, az istenért!

De a kislány rémítő magas hangon visítozva nekiszaladt a tűznek, vörösszőke haján lobogott a kendő és a magasba lendülve, hajlékony teste átröppent a tűz fölött. Csak fehér kendője esett a tűzrakásra, a szél fölkapta és száguldott föllobbant lángjával a mezőre. Elkapták és eloltották.

— Ügyes kislány vagy! — Vaszilij meg akarta fogni, de ő nevetve kisiklott keze ügyéből és elbújt egy bokorban.

— „Gyikocska!" — mondta Vaszilij, míg szemmel követte.

Eltelt egy esztendő. A kolhoz és a gépállomás népének színe-java résztvett a kenyér ünnepén.

Vaszilij ott állt a traktorján, kezében a vándorzászlóval és beszédet mondott.

Az egész traktort elborították a galagonya tüskés ágai. Piros bogyók ragyogtak Vaszilij sapkáján. Vaszilij a magaszántotta föld legszélén állt a zászlók alatt, amelyeknek selyembojtjai nyakát, arcát birizgálták. Száz meg száz szem pillantását érezte magán, szépen, büszkén állt ott:

— Ez a mi földünk, ez az osztatlan, mesgyétlen végtelenség, mintha selyemmel volna beborítva. Olyan ép és szép, mint az életünk. Olyan osztatlan, mint a mi sorsunk, elvtársak!

Csendben hallgatták és a sok-sok rászögezett pillantás között minduntalan a szemébe ötlött és különösképpen izgatta egy tágranyílt, csillogó szempár, — feszültséget, örömöt sugárzó.

Amikor Vaszilij befejezte beszédét és leszállt a traktorról, fogadta a szerencsekívánatokat, tréfára tréfával válaszolt és közben folyton arra gondolt: „Vajjon ki nézett úgy rám? Lám, most megint itt van ez a szempár... de hiszen ez ő, már tudom — a „Gyikocska!"

A kislány még mindig olyan vézna volt, mint az előző esztendőben. Csak tojásdad arcocskájának puha, gyermekes puhasága lett felnőttesebb és másképpen is viselkedett: csendesen, illedelmesen ült társnői közöti. Mikor már kitáncoltak magukat és a harmonika is kifáradt, a legények a leányok közé

ültek. Vaszilijnak is „párt" kellett választania a sok reánéző lány közül, de ő aznap olyan vígan, könnyen érezte magát, hogy nem kívánt izgalmas érzéseket, szerelmes felbuzdulást. „Igaz is, egy-két percnyi móka miatt esztendeig sóvárogjon értem? Kell is ez nekem!"

Eltolta maga elől a kamaszfiúkat és odament a kislányhoz. Melléje ült és tréfás hangon odaszólt:

— Nem kergetsz el innen, „Gyíkocska?"

A lány kigyúlt, mint a láng. Vaszilij egész este mókázva csapta neki a szelet. Ezzel nem vett magára semmi kötelezettséget, hiszen a kislány még nagyon is fiatal volt, mindenki láthatta, hogy csak tréfál vele. És ő maga is vidám volt és gondtalan.

A kislány nagyon jól táncolt és gyönge, de tiszta, finom hangon énekelt is neki, mikor Vaszilij elfáradt és leült melléje a fűbe.

Búcsúzáskor a legény még csak meg sem csókolta a lányt. Úgy ment el, könnyű szívvel, tisztán.

Attól kezdve táncolt olykor „Gyíkocskával", hazakísérte néha és félig tréfásan udvarolgatott neki. Ha hoszabb ideig nem látta „Gyíkocskát", már hiányzott neki vékonyhangú éneke és boldog várakozást sugárzó szeme.

Télen gyakran találkoztak, nyáron pedig együtt kellett dolgozniok a mezőn. A leány nem maradt a felnőttek mögött, fáradhatatlan volt a munkában.

Vaszilij hozzászokott Dunyaskához, keszkenőjét, dohányzacskóját az ő kezemunkája díszítette.

De mindez nem gátolta abban, hogy más lányokkal is mulasson.

Dunyaskához olyankor ment, amikor pihenni akart, nótákat hallgatni és gondtalanul heverni a csillagok alatt.

Így ment ez mindaddig, amíg valamelyik szomszédasszony rá nem szólt.

— Mit hervasztod azt a lányt? Mi a szándékod vele?

— Kiről beszél? — mosolygott Vaszilij.

— Hát az Ozerovék Dunyaskájáról.

— Ugyan, ugyan, kislány az még.

— Az ilyen kislány az én időmben már kislányokat szült. Nézd csak meg jobban, eladó lány már az.

Ez a szóváltás aggodalmat keltett Vaszilijban. Azelőtt is tudta, hogy Dunyaska kicsit beléjebolondult, de tréfára vette, nem sokat törődött vele.

Jobban átgondolva belátta, hogy továbbment a kelleténél és egyszerre akart végetvetni a dolognak.

Egy mulatságról hazakísérte a leányt és így szólt hozzá:

— No, Dunyaska, búcsúzzunk el, többet nem mulatunk együtt

A lány ijedten emelte rá a szemét:

— Miért nem, Vászja?

— Mert már nagylány vagy. Tréfálkozni nem illik veled. Menyecskének még nem való vagy. Én se szándékozom egyelőre megházasodni.

A hold világánál meglátta, mennyire megkeményedett, megdermedt a leány arca. Már-már attól tartott, hogy sírva fakad és az ő nyakába borul. Hibásnak érezte magát: régen tudta, hogy a kislány komolyan ragaszkodik hozzá, de nem akart erre gondolni, nem akart ebből gondot csinálni magának.

Amint most látta holtradermedt arcát és könnybelábadt, nagy szemét, már kész volt megvigasztalni, mentegetőzni. De a lány egy könnyet sem ejtett. Egyetlen szemrehányó szóval sem illette. Lehajtott fejjel, tartózkodóan csak ennyit mondott:

— Hát akkor minden jót magának, Vaszilij Kuzmics! — és lassacskán felment a tornácra.

Vaszilij elcsodálkozott. Sokféleképpen vált már el leányoktól, de ilyen nyugodt méltóságot még egyiknél sem tapasztalt.

Megszégyenülten, sőt szinte feldúltan gondolta magában: „Hiszen ez nagyon rendes kislány! Szelíd is, okos is, jellemes is, pedig hát milyen fiatal még!"

E búcsú után alig egy hónappal Vaszilij egyik ürcsfejű „hódolója", aki hiába kacérkodott vele, bosszúból sértőhangú nótába szedte Dunyát és Vaszilijt. Faluszerte énekelték Vaszilij szívéből megszánta Dunyát és elment hozzá. Emlékezetébe vésődött ez a találkozás. Estére járt, az áttetsző nyári égen felbíborlott az alkony. Dunya sarlóval kezében lépett a tornácra, nyilván ép akkor jött haza a mezőről.

Vaszilij hívó szavára ijedten megfordult, a sarló kiesett kezéből. Sápadt, félig nyitott ajakkal támaszkodott a tornác oszlopához.

Gyermekes arca annyi bánatot tükrözött, olyan szomorú és ártatlan volt az a sápadt, félignyílt ajka, hogy Vaszilijnak a szíve összeszorult.

— Megszidott az anyád, Dunya?

— Nem, sajnál...

Vaszilij belátta, hogy ő, felnőtt, tapasztalt ember, köteles megvédeni a lányt a rágalomtól. Bűntudata egészen lesujtotta, mert megszokta, hogy becsületesnek tartsák.

Pillanatnyi fölbuzdulásának engedve elnevette magát és szokott gyors elhatározásával így szólt:

— Nos hát, Dunyaska... Ha már egyszer így van, ha már nótába is szedtek bennünket... én nem bánom, rajtam ne múljon .. megkéretlek, ha akarod, aztán majd össze is házasodunk...

Mihelyt kimondta, maga is megijedt. Hátha a leány rögtön szaván fogja, akkor aztán vége a szabad „kozák életnek!"

A lány fejét rázta:

— Hogyha te engem szeretnél, Vászja, tőlem ugyan pletykázhatnának. Hogyha te engem szeretnél, én magammal nem sokat törődnék. De ha egyszer nem szeretsz, akkor minek menjek hozzád? Nem az az én bajom, hogy hírbehoztak, hanem...

Nem fejezte be, csak lehajolt a sarlóért, hogy elrejtse könnyeit. Szépen felakasztotta a sarlót a tartógerenda szögére, nagyot sóhajtot és csak azután fordult vissza:

— Eridj, Vászja...

És Vaszilij megint csak érthetetlen izgalommal, bűntudattal, csodálkozva ment el onnan...

A gép- és traktorállomást áthelyezték a szomszéd faluba. Vaszilij is odakerült és sokáig nem látta Dunyát.

Más lányokkal ha találkozott, akaratlanul is vele hasonlította össze őket és csodálkozva gondolta;

„Dejszen Dunyaska különb!"

Már kimulatta magát, benőtt a fejelágya. Már nem kecsegtették az andalgások, nótázások, leánysóhajok, mint régebben.

Egyszer Dunyának egyik barátnője megszólította:

— Hallottad, milyen híresség lett Dunyaska? Négyszáz mázsa krumplit takarított be egy hektárról. A kerületben ő tartotta a beszámolót. Hétszáz munkanapja van. Az anyja meg a

kishuga négyszázat dolgoztak le. Négy tonna gabonát vittek haza Még az újságnak is lefényképezték Dunyaskát És ha látnád, hogy megszépült, rá se ismernél! Kérik is ám sokan!

— No és ő?

— Nem megy, Mind kikosarazza Fjodor Petrov kétszer is megkérte O meg kimondta kereken: „Hogy mehetnék én hozzád, Fedjuska, ha mindig másra gondolok?"

Vaszilij elhatározta, hogy levelet ír Dunyának „Megéreztem, hogy gondolsz rám — írta neki. — Jöjj el oda, ahhoz a fenyőfához, ahol először találkoztunk".

Vaszilij volt ott előbb és a fűre heveredett.

Eljön-e vajjon és hogyan? Szemrehányással, bizalmatlanul, bánatosan, a régi sérelemmel, kihült könnyekkel? Vígasztalni kell majd, rábeszélni. Ha sírni fog, jogában áll, van miért. Talán hallgatag lesz, óvatoskodó? Avagy gondtalan és kacér?

Most megvillant ruhája a fák mögött. Nem lépesben jött, futott.

Vadonatúj ruhában, ragyogva szaladt hozzá Mintha sohasem érte volna bántalom, mintha nem is múlt volna el fölötte olyan hosszú magány és várakozás.

Árnyéka sem volt itt kételynek, szemrehányásnak, nem volt itt sírás. Olyan bizalommal, teliszívvel futott a boldogság elé, úgy játszott, úgy énekelt, úgy megsimogatott minden fűszálat maga körül hogy Vaszilij torkára szaladt a könny: „Egy ilyen lányt megbántani annyi, mintha minden ok nélkül megütnék egy kis gyermeket" — gondolta két csók közben.

Így virult ki Dunya néhány boldog hét alatt, hogy az egész kolhoz megcsodálta.

Vaszilijhez való viszonyának új árnyalatát — a fiú kicsit durva hevületét — ijedten, de türelmesen viselte el.

A leány szépsége és odaadása annyira megindította és lebilincselte Vaszilijt, hogy egy nap, mintegy mellékesen, mosolyogva, de apja arcát élesen figyelve így szólt:

— Megházasíthatna apám, amíg egy derék kislányt meg nem rontok! . . .

— Megszólalt a lelkiismereted, te pokolfajzatja?! — csodálkozott Sztyepanyida és kezét törölgetve ő is sebtiben az asztalhoz ült — Ugye, Ozerova Dunyaskát akarod megkérni?

— Ot hát!

A lakodalmán Vászilij sokat ivott s türelmetlenül ölelgette a kis menyasszonyt.

Dunya bement a hálószobába s mikor az ágy szélére ült, a szíve olyan vadul vert, mintha a fülében érezné ütéseit

Attól a perctől kezdve, hogy meglátta Vaszilijt a felvirágzott traktor zászlaja alatt, attól kezdve, hogy hallotta lángolóan lelkes beszédét, állandó boldog várakozásban élt. Maga sem tudta, mire vár. Valami csodálatos élet, a lélek erőinek teljessége lobogott előtte és Vaszilij volt az a legkülönb, az az örökre megszeretett, akivel együtt akarta leélni ezt az életet. Amit vele eddig átélt, sok örömet adott, de valami sokkal nagyobbnak az előérzetét is. Mikor kezdődik az? Mi az? Milyen?

Mit fog mondani Vaszilij? Micsoda titkot tár fel? Hogyan kezdődik majd az ő életük?

Vaszilij bejött és magához vonta:

— Dunyaska, alig vártam már!...

Fagyos volt a reggel, de napfényes. Dunya mozdulatlanul feküdt, őrizte férje álmát, szerelmes szemmel nézte, nézegette az arcát. Halkan, nehogy felköltse, simította vissza homlokába hulló fürtjeit.

— Avdotya lelkem, nem volna ideje fölkelni? — kukkant be az ajtón gyöngéd szigorral Sztyepanyida.

Dunya felugrott, felöltözött és kiment a konyhába.

— Etesd csak meg lelkem a disznókat — szólt Sztyepanyida fürkésző szemmel pillantva rája.

Ez volt a vizsga, a szertartás, a „rituálé". Sztyepanyidának eszében sem volt már az első napokban munkára fogni menyét, de fontosnak tartotta értésére adni, hogy nem „palacsintaevésre", hanem dolgozni vették Dunyát a házba és hogy a ház asszonya ő — Sztyepanyida. Fontos volt neki, hogy nyomban kipróbálja a fiatalasszony engedelmességét és munkakészségét.

Mikor látta, hogy Avdotya sietett a moslékosvödörhöz, ezzel Sztyepanyida tökéletesen beérte és mindjárt meg is szánta menyét;

— Ejnye, mégis csak látom, nem aludtad még ki magad. Egyél valamit, aztán menj aludni, az állatokat majd ellátom én.

És visszaküldte Dunyát a hálószobába.

Dunya megint ott volt a férje mellett, de hiába, az ünnepi öröm oda lett: „a menyasszony" félénken várt újabb hívásra és parancsszóra.

Sztyepanyida elérte, amit akart: Dunya az első perctől megérezte, hogy idegen a házban, hogy „idegen" anyánál van és hogy ebbe a házba őt nem unnepelni fogadták be.

Ekkor kezdődott számára az élet gondja. Úgy érezte, mintha valami más világba kerult volna és Sztyepanyida erős keze választaná el őt mindentől, amit megszokott és szeretett.

— A kolhozban nem kell neked dolgoznod, itthon is van elég dolog! — jelentette ki Sztyepanyida mindjárt előljáróban

Dunyának nagyon nehezére esett elszakadni a megszokott és megszeretett kolhozmunkától, de nem akarta mindjárt az elején magára haragítani az anyósát és viszályt vinni férjére családjába Engedett tehát és teljesen alárendelte magát Sztyepanyidának Vaszilij nagyon keveset volt otthon. Sztyepanyida teljesen Dunyára hárította a háztartás gondját, ő maga pedig átadta magát annak a foglalkozásnak, amit a legjobban szeretett — a piacokat járta

Dunya gondozta a kisbabát, ellátta a saját családját és az anyósáet, etette az állatokat, végezte a kerti munkát. Dolgozott szünet nélkül és boldoggá tette egy odavetett dicsérő szó is. De ez se jutott ki neki egykönnyen.

A férfiak napszámra nem voltak otthon és észre sem vették az ő munkáját, Sztyepanyida pedig fukarkodott a szembe dícséréssel, nehogy elkényesztesse, s csak a háta mögött dicsekedett, milyen takaros menye van.

Avdotya egész nap egyedül volt és dolgozott és mégis boldognak érezte magát. Megvolt benne a tisztaszívű, dolgos emberek ritka adománya — a boldogság tehetsége.

Kislányának mosolya, a jégvirágos ablakokra tévedt napsugár, a szép pirosra kisult kenyér elég volt ahhoz hogy ő is fölragyogjon és remegő finom hangocskájának énekével kísérje a moslekkeverés mindennapos munkáját.

Ha pedig betoppan a hidegtől kipirult, mosolygó Vaszilij, ha zuzmarás bajúszához vonja őt s azután karjára veszi a kislányukat — nincs boldogabb fiatalasszony Dunyánál.

A legnehezebb munkát is olyan vídáman végezte, mint ahogyan valamikor a tűz körül ugrált a mezőn.

— Látod, eldörzsöljük a kőporocskát, felsikáljuk a padlócskát, megetetjük a kismalacokat, aztán megyünk megöntözni a kertecskét — közölte egyesztendős kislányával súrolás közben olyan örömmel, mintha ki tudja, milyen kellemetes, vidám szórakozásnak nézne elébe.

Am teltek a hónapok és az ő öröme is lekókadt kissé, mint a virág kókadt kopár földön. Egyszer krumplit kapált éppen és egyedül volt a házban: Sztyepanyida zöldséget vitt a piacra, a férfiak reggel óta munkában, a kislányát pedig Avdotya elvitte az anyjához.

Permeteg eső szemerkélt. Egy magányos vadberkenyefa bogyóstól ingott-lengett a szélben.

Dunyának eszébe jutott, hogy ment a krumplikapálás, amikor még ő a kolhozban volt csoportvezető.

A lányok fejkendőitől tarkállt a föld. Középen halomba gyűlt a burgonya és mellette egy zömök fa vaskos ágán ült, mint számadó, Tamara, aki még iskoláslány volt. Újságpapirosból tekert szócsövet és azon kiabált: „Figyeljetek lányok, Kátya Natasával a századik kosárnál tart, Maruszjának még nyolcvan sincs!" Hideg volt, de nekimelegedtek a munkában és ledobták a vattás bekecset.

Időnként egyik-másik lány magasra emelt egy-egy egész burgonyabokrot súlyos gumóival és csengő hangon kiáltotta:

— Kislányok, kedveskéim! Idenézzetek, milyen sok van ezen!

Az úttörők vezetőjükkel azon nyomban elszedték a legszebb burgonyákat vetőmagnak. Körülülték a burgonyahegyet és valami furcsa, vidám nótát énekeltek róla.

Megjött a kolhozelnök és a kerületi agronómus is. Örültek és gratuláltak Dunyának és csodálkoztak, hogy ő ilyen fiatalon csoportvezető és ilyen hallatlan jó termést ért el. És Dunya látta, hogy mindenki büszke rá és szereti őt, pedig valami ócska kendő van a fején és nemcsak a két keze, de még a haja is földtől maszatos.

Még a munkanap végén sem akaródzott nekik hazamenni. Sötétedésig a mezőn maradtak. Csak akkor kapaszkodtak fel az utolsó burgonyával telt teher-gépkocsira. Nótaszóval mentek haza és mikor a vezetőség elé értek, mindenki, aki csak ott volt: az elnök, az agronómus, a kolhozisták — kijöttek eléjük a tornácra és elnevezték őket „krumpli-sztahanovistáknak".

Milyen öröm volt az, mennyi vidámság, csupa ünnep!

Most meg... a krumpli látszat szerint ugyanolyan, a termés sem rossz és mégis, hiába — nem olyan... az udvar néptelen és csendes, csak nagyritkán bőg fel az istállóban Burjonka, meg a libák kezdenek olykor éktelen gágogásba. A kert sövénye mint egy ketrec és mögötte senki sincs, akivel szót válthatna. De még a krumpli sem ugyanolyan. Az a régi hars volt és erős Olyan, hogy akár nyersen megehette volna az ember. Még kézbevenni is jó volt. Mintha érzett volna rajta a lányok kezenyoma, a mosolyuk, a nótájuk. Ez meg kinek szerez örömet? Vaszilij észre sem veszi. Más gondja van Sztyepanyida meg Finogén esténként azt számítgatják, mennyivel több lesz a haszon a jó termésből. Csak az apósa jön néha gyönyörködni Dunya munkájában s méregeti óvatosan, fekete kezében a válogatott szép darabokat. Az öreg olyan, mint ő maga. Dolgozik és örül annak is, amit jól megmunkál. — Ez az élet értelme.

Dunya egy percre fölegyenesedett, áttekintette a krumpliföldet: „Estig lesz ezen munka... Szóval, estig egyedül leszek ebben a ketrecben... Talán mégis eljön mama, elhozza a kicsi Katyusát, vígabban leszünk!..."

És megint fölvette a kapát.

Nyomasztotta a végeérhetetlen, magányos munka, amelynek legföljebb a két öreg örül, de mégjobban nyomasztotta az, hogy Vaszilij egyre messzebb, távolabb kerül tőle.

Látszatra minden jól ment köztük. A férfi sokat keresett. Egész keresetét a családnak adta, inni nem ivott többet, mint más, feleségéhez hű volt, leánykáját szerette. Családi életük mintaszerűnek látszott.

Am a valóságban nemhogy közeledtek volna, de távolabb voltak egymástól, mint a házasságuk előtt. A férfi csakis a munkájának élt. Sokszor hónapokig nem volt otthon, amikor megjött, ajándékot hozott, kedveskedett, de nem volt miről beszélnie. A feleségével unatkozott, otthon nem volt maradása s mindig sietett „emberek közé" — a gépállomásra, a kolhozvezetőségbe, vagy egyszerűen elvtársakhoz látogatóba. Olykor ő is hívott vendégeket, legtöbbször traktorista barátait, Tósa Buzükint a feleségével.

Avdotya különös figyelemmel kísérte ezt a házaspárt, mintha

féle olyasmit látni ott, ami csak távolról is hasonlít az ő mostani életéhez.

Buzükint, ezt a fürtöshajú, vidám, gondtalan fiatalembert úgy ismerték a kerületben, hogy ég a kezében a munka. Küldték volna a városba továbbtanulni, de a felesége, Malánya telesírta a világot és nem engedte el. Nem volt se szép, se ügyeskezű, sem okos és mert ilyen férjet kapott, örokosen attól rettegett, hogy Tósa otthagyja és máshoz szegődik. Hogy otthon tartsa, mindig volt nála dugaszban egy tele butykos és amikor Tósa távozni készült, akkor a butykost az asztalra tette. Tudta, hogy pálinka nélkul nem maradna otthon s lassankint már csak azért itatta, hogy magához láncolja. Így is maradt meg „Tósának" és nem lett belőle „Anton". Mindenhez értett, mindenbe nagy kedvvel vágott bele, de semmit sem hozott tető alá. Amikor becsípett, víg volt és szellemes, azután elsírta magát, ökollel verte mellét és úgy kiabált. „Csak én tudom, milyen tehetséges vagyok!"

Örökvidám ivocimbora volt, nótás, harmonikás, mulatságok és ivászatok állandó vendége.

Mozgékony, virgonc kis alakja mögött, mint elválhatatlan árnyék, sötétlett Malánya testes figurája.

Szótlanul követte férjét mindenhová, a mulatságokon kicsit mögötte ült, legtöbbször egész este egyetlen szót sem szólt. Úgy ült ott ernyedten, élettelenül, senkinek sem kellőn, felvidulásra, búslakodásra, bántalomra, vígasztalásra képtelenül, soha nem tudott valami érdekeset mondani, sem másnak az elbeszéléséhez hozzászólni.

Rémülten nézte Avdotya ezt a nőszemélyt, aki férjének elmosódó árnyéka lett. „Csak nem léptem már én is Malánya útjára?" — tünődött el néha.

Volt egy másik asszony, akire Avdotya ugyanilyen figyelő szemmel nézett, de nem undorral, hanem irígykedve.

Amikor Nasztaszja Ogorodnyikova, az egész vidéken közismert traktorista megjelent valahol, mindenkit felvillanyozott. Még Vaszilij is kihúzta magát, felvidult és valami különös hetyke gesztussal pödörte bajuszát. Nasztaszja úgy jott, mint egy királynő, leült a főhelyre, mintha az nem is lehetne másként. És egyszeriben ő lett minden beszélgetés központja. A férfiakkal szemben szigorú volt, sőt nyers, szidta, leckéztette őket, mint a gyerekeket, azok pedig tartottak tőle, csendben hallgatták,

amikor beszélt és tolongtak körülötte, ha véletlenül ellágyult és nyájasabb lett a szokottnál.

Avdotya sokáig gyüjtötte megfigyeléseit és gondolatait, végül rászánta magát, hogy beszélni fog Vaszilijjal.

— Mondd, Vászja! — kezdte egy kínálkozó alkalommal. — Miért élünk mi veled olyan rosszul?

— Rosszul élünk? — szólt Vaszilij csodálkozó pillantással.

— Hiszen te soha sem beszélgetsz velem...

— De miről beszéljünk? — kérdezte még mindig csodálkozva. Az asszony zavarbajött. Igaz is: „miről?"

— Lám Nasztaszjával tudsz miről beszélgetni.

Vaszilij elgondolkozott, szokása szerint félrehajtott fejjel. Látta, hogy a felesége komolyan és nem ok nélkül vonja kérdőre, szeretett igazságos lenni és helyes választ akart adni. Percnyi gondolkodás után nyomatékosan így szólt:

— Nasztaszjával kölcsönös a beszélgetésünk, — s ezzel fölkelt és menni készült. Úgy gondolta, hogy a kérdés ki van merítve és a válasza megfelel a valóságnak.

Elment és az asszonyt ez a válasz szinte a földhöz szögezte. Aligha lehetett volna rövidebben, egyenesebben és kegyetlenebbül rátapintani az ő sebes pontjára. Övele a férjének nincs kölcsönös beszélgetése és ez igaz. Miről is tudna mesélni neki? A gyerekekről? Örökké nem lehet csak a gyerekekről beszélgetni. Burjonkáról vagy a veteményeskertről ugyancsak kevés a mondanivaló!...

A fehérresikált padlóra négyszögletes napfoltokat vetett az ablak. A padon dúsan zöldelő muskátli cserepei sorakoztak. Minden tiszta volt, nyájas, otthonos. Avdotya pillantása a levegőbe meredt: Vászja jószívű. Ha szépen megkérem, beszédesebb lesz. De vajjon „kölcsönös" lesz-e ez a beszéd?

A kis Kátya, ha elúnja magát, így nyafog: „Mami! Beszélgess velem!"

Vaszilij úgy fog övele beszélgetni, mint ő beszél Katyusával, leereszkedően, érdeklődés nélkül. Vajjon kell-e neki ez?

„Nekem leereszkedés nem kell! Nem vagyok kisgyerek! És Malánya sem vagyok és Vaszilij se Tósa! Miért kell nekünk őhozzájuk hasonlítani? Vászja meg én nem élünk egyformán.

Öneki ott a kolhoz, a falutanács, a kerület, a párt, de az én világom csak a küszöbig ér. Hogy lehessen hát köztünk kölcsönös érdeklődés? Mit csináljak?"

Fölkelt s zavartan az ablakhoz lépett. Egyik muskátlitő parázspiros virága reggelre kinyílt a cserépben. Avdotya oda akarta hívni kislányát, hogy vele együtt gyönyörködjék benne. Értett hozzá, hogy bárminő apróságból ünnepet rendezzen; ha kinyílik egy virág, ha valami furcsán nőtt sárgarépát talál, vagy ha új ruhácskát varr a kicsinek.

— Katyuska! Nézz csak ide! . . . — És szokott vidám hangján hívta, de aztán megtorpant.

A kislány odaszaladt a hívó szóra.

— Mi az, anyukám? — Az anya lehajtotta fejét. „Dehogyis van ünnep, az örömöm is csak általtás, nincs az életemben piros virág . . ." Erőt vett magán és mosolygott:

— Nézd csak kislányom, nézd ezt a kis virágot!

Egy ízben Vaszilij kigombolt bekecsben, félrecsapott sapkában toppant be:

— Nem volt itt Násztya?

— Nem. De mi van veled, Vászja, mi történt?

— Majd én megmutatom annak a féregnek! Majd én leszoktatom a rágalmazásról! — mormolta Vaszilij maga elé. — Ha Násztya jön, mondd meg neki, hogy én hozzája mentem.

Elszaladt, minden magyarázat nélkül.

Avdotya másoktól tudta meg, hogy a gépállomás igazgatója egy idegen, rossz állapotban lévő traktorra kényszerítette Vaszilijt. Vaszilij vonakodott, mert így nem tudta rendesen elvégezni a szántást, de hosszas alkudozások után kénytelen volt engedni, mert az idő sürgetett, a föld követelt, más traktor pedig nem volt. Mikor aztán a kerületi agronómus megnézte a rossz szántást, jegyzőkönyvet vett föl. Az igazgató Vaszilijra hárította a felelősséget, azzal vádolta, hogy ittasan végezte a szántást.

Vaszilijt bírósági eljárás fenyegette.

Avdotyát felizgatta a férjét ért kellemetlenség, szívenszúrta, hogy ilyen helyzetben Vaszilij nem őhozzá, hanem egy idegen asszonyhoz fordul.

Kisvártatva Vaszilij és Nasztaszja együtt jöttek vissza.

— Most már ne kiabálj! Ne izgulj! Szedd össze a dícsérő ok-

leveleidet — rezényelt Nasztaszja. — Megyünk egyenesen a kerületi párttitkárhoz, Trofim Ivanovicshoz.

A padra telepedett, mint aki otthon érzi magát, parancsoló gesztussal húzta magához Avdotya Katyusáját és mint a magáéval, úgy rendelkezett Avdotya férjével. Vaszilij engedelmes pillantásokkal, kisfiúsan kérdezgette:

— Elvigyem a „Hajnal" kolhoz köszönőlevelét is, Nasztyusa, vagy az nem kell?

Soha életében nem beszélt Avdotyával ilyen hangon.

— Hozd csak el! — rendelkezett Nasztaszja. — Én magam beszélek Trofim Ivanoviccsal az ügyedben. Ismer engem és hisz a szavamnak. Készen vagy?

— Rögtön! Majd én megmutatom .. .

— Ugyan ne lármázz, te méregzsák! Minden rendbejön! — Fölkelt és mellette elmenőben hanyag gyöngédséggel simította hátra Vaszilij haját — ... Nos hát megyünk, vagy nem?

Szigorú, sötétbőrű, kicsit himlőhelyes arcát Avdotya szokatlanul szépnek látta. „Nincs az a férfi, aki ne ilyen asszonyt kívánna magának" — gondolta Avdotya.

— Most egy ló sincs az istállóban, hogy megyünk Nasztyusa?

— Elindulunk gyalog! Útközben majd csak fölvesz valaki.

Beszélgetve elmentek és el se búcsúztak Avdotyától. Utánuk nézett, ajkába harapott.

Nem féltékenység bántotta; ismerte Vaszilijt is, Nasztaszjját is, megbízott bennük.

Még hálás is volt ennek az asszonynak, aki olyan egyszerűen és bőkezűen adta az ő férjének azt, amit ő maga nem tudott neki adni.

Minden féltékenységnél és gyanúnál keservesebb volt az a tudat, hogy férjének nehéz perceiben ő gyönge, tehetetlen, erőtlen, hogy a férje más asszonyhoz fordul segítségért, támogatásért és azt a másikat közelebb állónak érzi.

Ez a rövid látogatás Avdotyának egész életére emlékezetes maradt.

Teltek a napok néma búsongásban. „Hova megy az én életem? — tünődött. — Kinek öröm az én munkám, az én erőm? Csak Sztyepanyidának haszon, csak ő dugdossa belőle az ezreseket. Nekem nem öröm, Vaszilijnek sem. Mi vagyok én neki? Mit tehetek én érte? Ebédet főzni? A pálinkához harapnivalót?

Hiszen még az a semmirevaló Tósa is majd hogy meg nem szökött egy ilyen asszonytól. Márpedig Vaszilij — nem Tósa. Csoda-e, ha elfelé kívánkozik itthonról? Nem én vagyok-e a hibás ebben is? És ugyan minek kínlódjak itt a négy fal között? A gyerekek kedvéért? Ugyan mit tehetek én őnekik? Kását főzni, meg az ingecskéiket mosni? Ezt minden dada megteheti. Vajjon ennyiből áll az anya gondja? Vajjon tudom-e őket az életre nevelni, ha én magam sem élek igazán? Ha megnőnek, ők is, akárcsak Vaszilij, nem énhozzám, de idegen emberekhez mennek majd tanácsért, segítségért, komoly szóért. Az anya nem kell, hogy dajka is legyen. A feleség ne legyen szakácsnő. Márpedig énnálam ez történt. A gyerekeim dadája vagyok, a férjem szakácsnéja. Én magam vagyok a hibás. Vagy nem volnék én egyébre is alkalmas? Talán Malánya vagyok én, hogy beérjem ilyen sorssal?"

Lassan ért meg benne az elhatározás, de annál megingathatatlanabbul.

— Vászja! — szólalt meg egyszer vacsora fölött, tőle szokatlanul szilárd hangon. — Elmegyek a kolhozba dolgozni.

A férje rácsodálkozott:

— Mi jutott eszedbe? És a kislány?

— Őt bölcsődébe viszem, vagy a mamához. Elrendezem, ahogy mások elrendezik.

— De minek neked dolgozni és mit tudnál csinálni? Disznókat etetni?

Most először érezte Avdotya, hogy a férje igazságtalanul és kegyetlenül megbántotta. Mert nem vette benne észre azt, amit ő a legjobban becsült önmagában. Egyszerűen kidobta a számításból az ő fénykorát, az ő örömét, büszkeségét. Első pillanatban a sérelem megzavarta:

— Én... én beszámolót tartottam a kerületben. Én voltam a legjobb csoportvezető... Te meg...

Szokatlan hevessége és konnyes hangja meglepte Vaszilijt:

— De mi van veled, Dunyáska, mi bánt?

Ő azonban már legyőzte pillanatnyi elfogódottságát és Vaszilij most olyannak látta, aminőnek soha azelőtt. Elébeállt, kiegyenesedett, szeme villogott:

— Mi vagy te, Vászja? Milyen feleséget akarsz te magadnak? Olyan vagy, mint az a részeges Tósa, akinek egyéb se kell az életben, csak az ágy meg az evés? De tudd meg, hogy én nem vagyok Malánya. Vagy talán nem tudtad, kit vettél feleségül? A csoportunkban én voltam a legfiatalabb, de kérdezz meg akárkit, volt-e nálamnál jobb csoportvezető? Még most is emlegetnek engem a kolhozban. Én neked nem vagyok Malánya. Hallod, Vászja? Én veled egyenrangú vagyok, értsd meg!

„Igazán Dunyáska ez? — gondolta Vaszilij. — Ugyan mi lelte? Lám ezek az asszonyok! Itt élünk együtt, azt hittem, ismerem, mint a tenyeremet, ő meg egyszerre csak ilyen nehéz kérdések elé állít!"

De Avdotya, mihelyt kiöntötte, ami forrott benne, elgyengült, ült a padra és már nyugodtabban folytatta:

— Lám, mivé változott az én életem! A gyerekeimnek dajkája, a férjemnek szakácsnéja lettem! Nem téged okollak, hiszen mindenki a maga testére szabott ruhát vásárol, a maga belátása szerint választja meg sorsát. Csakhogy az a ruha, amelyet én tévedésből választottam, énnekem szűk, Vászja!

Sztyepanyida a szomszéd szobából hallotta, miről van szó, s mint a vércse, rontott rájuk.

— Elment az eszed, te asszony! Ki látja el a családot, ki fog mosni, varrni rájuk?

Avdotya lassan fordította feléje a fejét és olyan büszke pillantással mérte végig anyósát, hogy annak elállt a szóáradata.

— Munka után elvégzem én azt mind. Ne féljen, mama, bízza rám.

Mivelhogy a kolhozmunkával is meg akart birkózni és feldühödött anyósát is ki akarta elégíteni, Avdotya néhány nap alatt úgy lesoványodott, hogy Vaszilij szót emelt:

— Rendes embernek az asszonya is gyarapszik. Te meg énnálam úgy leromlottál, mint a rossz gazdasszony malaca. Házat veszünk és elkülönítjük a magunk háztartását.

1941 májusában költöztek át az új hajlékba.

Amikor megjött a híre, hogy Vaszilij elesett, Avdotya nem tudta elhinni. Hihetetlen, hogy ő maga él, egészséges, mikor a

férje halott. Olyan erősen ragaszkodott hozzá, hogy Vaszilij halálakor az ő saját életének is meg kellett volna szakadnia:

— Ne higyje el apus, ne higyje, nem lehet, hogy én meg ne éreztem volna! — mondta apósának. — Él ő, érzem, látom, tudom: él! Az én szívem nem csalatkozhat!

Kérdést intézett férje osztagához és a válaszra várva nyugodtabb, szilárdabb volt, mint azelőtt, mintha ezzel a nyugalommal akarta volna távoltartani magától a szörnyű gondolatokat. Az osztagtól másodszor is megérkezett az értesítés, Vaszilij egy bajtársa pedig ezt írta levelében:

„Ott feküdt egy szakadék szélén, fejsebbel. Hogy hol temették el, nem tudom, rohamra mentünk éppen és akkor magam is megsebesültem."

Elolvasta a levelet, egy percig ült mozdulatlanul és egyszercsak szó nélkül a padlóra zuhant. Mire fölocsúdott, mintha kicserélték volna.

Eddig az ő egész életének Vaszilij adott tartalmat. Az ablakban minden cserép virág, a padlónak minden deszkája lélekzett, mosolygott rá, mert Vaszilij is látta, vagy láthatta azokat.

Most, amikor megtudta, hogy Vaszilij nincs többé, a dolgokból elszállt a lélek. A ház megdermedt, kipusztult, noha egyetlen bögrét sem vittek ki belőle. Azelőtt Vaszilij lehelt életet a falakba, székekbe, csészékbe, most meghaltak és merev halott szemmel néztek Dunyára.

Ennyi volt. így végződött az élet.

Ő maga sem volt már se eleven, se holt. Mintha a lelkét Vaszilij vitte volna magával, s Avdotyának csak látszata maradt volna a házban. Egy élettelen, reménytelen, vágytalan, jövőtlen valaki, akiben már a szenvedés képessége sem maradt meg.

Sokáig nem tudott se takarítani, se mosni, hiszen a háztartási munkát is a férje kedvéért csinálta, és azóta minden munkája elvesztette értelmét.

Éjszakánként odament a kisebbik lányához, aki úgy hasonlított apjára. Elnézte rajta apja fekete, középen megtört ívű szemöldökét és suttogva hívta, idézte:

— Vászja, Vaszenyka, kedvesem!...

Azt hitte, hogyha őrzi és sikerül elfogni az álmából ébredő kislány legelső pillantását, akkor egy pillanatra az apjáról is-

merős szemöldök alól Vaszilij mohón megkívánó, bohókásan gyöngéd tekintete sugárzik majd rá.

Ha nem lettek volna gyermekei, egyszerűen ágyba feküdt volna várni a halált, abban a szilárd meggyőződésben hogy az ő órája is eljött. A gyerekek miatt kellett mozognia. Keserve lassankint kiégett és kivergődott halotti dermedtségéből. Felélénkult és férje iránti egész szeretetét átvitte a gyermekekre.

Őket azelőtt is onmegtagadóan szerette, de most a szeretet majdnem beteges aggodalommá vált. Még legnagyobb gyászában is, amikor nem tudott magára gondolni és nem tett magáért semmit, szükségét érezte annak, hogy másokért tegyen valamit. Készöromest teljesítette idegenek kéréseit és ebben is megkonnyebbulést talált Jórészt ennek a segíteni-akarásnak tulajdonítható az is, hogy lakásába fogadta Sztyepán Mohovot, a traktoristát.

Mohov teljes ellentéte volt Vaszilijnek: vézna, szőkehajú, nem is szép, szeme nyugodt és figyelmes, mozgása lassú, kimért.

Még nem gyógyult ki egészen súlyos sebesüléséből és ez fölkeltette Avdotyaban az orok asszonyi szánalmat és azt a vágyat, hogy gondoskodhasson róla, mint egy kisgyerekről.

A férfi eleinte óvakodva és gyanakodva fogadta ezt a gondoskodást. Azt hitte, hogy az asszony megúnta az egyedullétet és a közelségét keresi. De amikor jobban megismerte, restelte gyanakvását.

Látta, hogy Avdotya ugyanúgy gondoskodik a beteg szomszédasszonyáról, vagy valamelyik magányos öregemberről is és mindenkiről, aki bajbajutott És ahogyan az emberekkel bant, ugyanolyan gondosan és önfeledten végezte kolhozmunkáját is.

Az a fajta volt, aki még ha akarná, akkor sem tudna valamit rosszul, lelkiismeretlenül, hanyagul végezni.

Amikor Mohov közelről megismerte, azon csodálkozott legjobban, hogy ez a csendes, szőke asszony milyen hallatlanul szívós, mennyi mindent kibír.

— Ülj már le, ha csak egy órácskára is, Avdotya Tyihonovna Felvágom én neked a fát, nem asszony dolga az. Ülj le, pihenj egy kicsit!

— Tudod, Sztyepán Nyikitics, én a munkától felvidulok, ha meg nincs dolgom, búsulok.

Sztyepán a sebesülése után nem lábbadt fol egyhamar és

betegeskedése miatt gyakran kellett a szobát őriznie Hosszú téli estéken Avdotya varrt, Praszkovja nagymama font, Sztyepán meg csizmát foltozott.

Avdotya azelőtt nem ismerte azt az örömöt, amit az ilyen békés esti egyuttlét, csöndes baráti beszélgetés rejt magában. És ezen a télen először vonult be Avdotya életébe a konyv.

— Katyusa, szívem, olvass csak a Viljamsz akadémikus könyvéből — szokta volt mondani Sztyepán.

Katyusa elővette az újságpapirosba szépen beburkolt könyvet.

— Hol hagytuk el tegnap, Sztyopa bácsi?

— Amikor a lámpa elaludt, éppen arról olvastunk, hogyan kell a tömor talajban vizet tartalékolni. Add csak ide, majd én megmutatom, hol van.

Katyusa, aki büszke volt felelős szerepére a családi körben, közelebb ült a lámpához és nagy igyekezettel, tisztán, tagolva olvasott, ujjacskájával buzgón kovetve a sorokat

— „A hó elolvadt, — olvasta, — az esőzés végetért. Hogyan folyik tovább a víz mozgása a tömör talajban?" Sztyopa bácsi ide kérdőjelet tettek.

A váratlan akadály gondjával terhelten Sztyepánra emelte tágranyílt szemét.

— Tudod, kislány, azt megnevezni nem kell, csak a hanggal kell jelezni.

Avdotya eleinte nem annyira az olvasottak értelmét figyelte, mint inkább a békés családi felolvasás — számára új — örömét, Katyusa vékony hangocskáját élvezte, azt, hogy a kislány olyan szépen kimondja még a nehéz szavakat is.

„Ahogy hallgatom, megkonnyebbülok .. mint mikor az égett sebre ráfúj a szél" — gondolta magában.

Később azonban Avdotyára is ráragadt Sztyepán izgalma, akire az olvasottak úgy hatottak, mint a saját egyéni sorsát érintő megannyi felfedezés.

— No nézd csak, hogy él ez a föld! — csodálkozott Avdotya. — Egész életünkben táplál minket, egész életünkben tapossuk és mégsem értjük meg.

De nemcsak Sztyepán és Avdotya, hanem még Praszkovja, a nagyanyó is leste a szót.

— „A talaj felső rétegét előhántoló ekével kell megporhanyítani."

— Sztyopa bácsi, mi az az előhántó? — kérdezte Katyusa. — Megmutatod majd egyszer?

— Hisz épp az a baj, kislány, hogy minálunk a gépállomáson nincs olyan.

Sztyepán felkelt a helyéről és föl-alá járkált a szobában.

— Száradjon le a kezem, ha még egyszer kimegyek a mezőre kultivátor nélkül. Ha a gépállomás nem gondoskodik róla, akkor a kováccsal együtt én magam megcsinálom, de anélkül többet nem megyek szántani!

Mikor Sztyepán a városból elhozta az első kultivátort, ebben a nagy eseményben az egész család résztvett. Katyusa a kicsi Dunyásával együtt el nem mozdult mellőle és a szünetben Avdotya is hazaszaladt, de még az ebédről is megfeledkezett, mert a fölszerelést nézte a gépállomáson.

Mire kiolvasták Viljamsz akadémikus könyvét, egészen rászoktak az olvasásra.

Avdotya egyszer hazahozta az olvasószobából Margarita Aliger költeményét, „Zóját".

— Versikék? Az gyerekeknek való! — békétlenkedett Sztyepán, mert ő a komoly, ismeretterjesztő könyveket szerette.

— Nem volt más! — mentegetődzött Avdotya. Őszintén búsult amiatt, hogy nem kedvére való könyvet hozott.

— Olvassam. vagy nem kell, Sztyopa bácsi?

— Hát csak olvasd! Éppen neked való könyvecske.

Csikorgó hideg téli est volt, az ablakból, a padlóból dőlt a hideg, mind a kemencén helyezkedtek el, csak Sztyepán dolgozott a ládán. Csakúgy recsegett a ház az erős fagyban, cirpelt a tücsök, bárányhússzag, kenyérillat terjengett a kemence körül.

Katyusa a zsámolyon ült, lábát maga alá húzta.

Észre se vették s mindnyájan a versek hatása alá kerültek.

„Vizet!" — kiált epedve a szomjazó leány,
De, mit a német kínál galád-kegyetlen:
Égő lámpa az csak, üveg se védi lángját.
A lánynak gyermekajka száraz tüzet lehel...

olvasta meg-megcsukló hangon Katyusa és izgalmában meztelen lába ujjait mozgatta. A szeme könnybeborult.

— Sztyepán bácsi, ez igazán igaz, vagy csak úgy kitalálták?

Sírvafakadt, úgy kívánta, hogy csak kitalálás legyen — olyan nagyon sajnálta azt a szegény Zóját.

— Igaz ez, Katyusa, az utolsó szóig igaz.

...„Mert vér ütött pecsétet ez ajkra mindörökre,
Mert megtanulta jól a szent tudást: a csöndet,
Megtanult nem remegni, megtanult jól gyűlölni
És halálkínban is hallgatni megvetőn...”

— Sztyopa bácsi, te hol voltál akkor, messze voltál attól a falutól?

— Olvasd csak kislányom, olvasd!

Sírt a jólelkű Praszkovja is, Avdotya meg már le se törülte könnyeit...

Mintha csak nem messze, a szomszéd házban haldokolna az a kislány, az a kedves, az a hozzájuk tartozó, akit éppúgy szeretnek, mint Katyusát.

— Zójuska... Szegényke!... Lám, ilyenek az emberek!... Lám, ilyen az élet! — Megújhodott forró hálával és szeretettel gondolt Avdotya most azokra, akik védelmezték őt és gyermekeit és növekvő forró szánalommal nézte Sztyepán eltorzult halántékát.

Hátha éppen azon az estén kezdődött az az új dolog, ami Avdotya egész életébe fordulatot hozott.

Praszkovja, aki borzasztóan szerette volna a lányát boldognak látni, már régóta figyelte, nem jár-e be Sztyepán Avdotyához, a hálószobába.

A szomszédok is már régóta biztosra vették, hogy viszonyuk van, ők pedig még mindig féltek egymást érinteni s még az addiginál is buzgóbban tisztelték egymást apjuk nevével, sőt olykor-olykor a magázást is megpróbálták.

Ez a kölcsönös tartózkodás a leglángolóbb szavaknál is jobban izgatta őket, jobban tanúskodott érzéseik forróságáról.

Amikor éjszakánként Sztyopa óvatosan, hogy ne csikorogjon a padló, a szomszéd szobában járkált, Avdotya nyitott szemmel nézte a sötétet, s izgatott örömében elmosolyodott.

Tudta, hogy a férfi vágyódik utána, de nem közeledik, mert nagyon is kíméli és tiszteli, mert félénk és nem meri megbolygatni, fölzavarni a kölcsönös bizalom, gondoskodás légkörét, a ki nem mondott, de túláradó gyöngédséget, amely kivirágzott közöttük

Akárhogy szerette is Avdotya Vaszilijt, de vele sohasem érezte annyira az érzések és gondolatok összehangoltságát, ezt a szoros egyetértést mindenben.

Mind a ketten egész nap dolgoztak és mind a ketten megszokták, hogy esténként megvárják egymást. Ha Sztyepán jött haza előbb, nem vacsorázott meg, megvárta Avdotyát a terített asztalnál. Avdotya sem ült le nélküle vacsorázni.

Sztyepán gyakran későn jött haza, amikor Praszkovja és a gyermekek már aludtak. Avdotya mindig úgy megörült neki, mintha már rég nem látta volna. Egész napi munkájuk közben annyi minden felhalmozódott, amit közölni akartak egymással, hogy a vacsoránál suttogó hangon, hogy az alvókat fel ne költsék, hosszú, élénk beszélgetés folyt közöttük. Nagyon közel hozta őket egymáshoz közös munkájuk, az állattenyésztő telep.

Avdotya vezette a tehenészetet és elhatározta, hogy saját embereivel egy kisebb földdarabot lóherével fog bevetni.

— Avdotya Tyihonovna — mondta egyízben Sztyepán, — tudsz te arról a vízmosásos, elgazosodott lóherefóldről? Látszik, három-négy éve nem szántották, egészen benőtte a vadontermő nyír- meg fenyőcserje, de közte rengeteg a lóhere, a magja épp kaszára érett. Lóhere kevés termett a kerületben, nem volt vetőmag — hát ott kellene begyüjteni a jövő esztendőre!

Avdotya begyüjtotte a loheremagot és a rákövetkező tavasszal megkérdezte Sztyepánt:

— Nézd csak, Sztyepán Nyikitics, ez nem tartozik a gépállomás tervébe, de nem is hivatalosan kérlek, tedd meg barátságból. Szántsd föl nekem ezt a rétet lóherének.

Sztyepán késő este, szabadidejében ment ki a traktorral a rétre.

A nedves, tavaszi éjszaka telítve volt a föld szagával. Egyenletesen zakatolt a traktor és a fényszóró foltjai úsztak előtte a sötétségben. Ahová a fénypászma esett, a fűszálak furcsa összevisszaságban szétterülve fehérlettek a gép útja mentén.

Avdotya gyökerestől kitépett fiatal fenyők halmazán ült és valahányszor Sztyepán elhaladt mellette, megláthatta sötét alakját és sápadt arcában mosolygó nagy szemét.

— Mért nem mégy haza, Avdotya Tyihonovna? Biztosan elfáradtál.

— Itthagyjalak egyedül? Inkább megvárlak. Soká tart még?

Éjszaka kettesben ették a lángost tejjel, a sötétségbe borult mezőn.

— Holnap bevethetjük. Nézd csak, milyen kezes lett ez a föld. Befogadja a magot — mondta Avdotya.

— Holnap épp jókor lesz. Csak ki ne száradjon.

Megszokott szavak voltak ezek, de oly halk hangon mondogatták, mintha valami különös összeesküvést szőnének. Azután hazaszekereztek és Avdotya, már szinte félálomban, hangosan gondolkodott:

— Ezidén majd begyüjtjük a magot, aztán megint elvetjük. Rákerül még a sor, hogy lóherét is akar vetni a kolhoz, s akkor aztán itt lesz, tessék! És ki gondoskodott róla? Te meg én, mi ketten!

És olyan közel érezték egymást, mintha már nem is lehetnének közelebb.

Bekövetkezett a Győzelem Napja. Avdotya mégegyszer keservesen kisírta magát. Tele volt ez a nap az ő számára ujjongással, de keserű bánattal is azért, hogy Vaszilij nem érhette meg ezt a napot. Csendesen sírt, égető, szívettépő könnyekkel, de nem sokáig: bánata beleoldódott az általános örömbe.

Sok nehézséggel kellett megküzdeni, de remélték, hogy hamarosan megbirkóznak velük.

A győzelem öröme társult ezzel az új örömmel, amely egészen hatalmába kerítette Avdotyát. Noha Sztyepán még egyszersem érintette, mégis már férje volt, annyira megegyeztek jellemvonásaik, érzéseik, szokásaik, amelyek véglegesen meghonosodtak közöttük. Avdotya jóformán most ismerte meg a családi élet teljességét. A nyugalmas boldogság valósággal megfiatalította.

Egy alkalommal Sztyepán nem kapott benzint, ezért aztán a többi kolhoztaggal együtt ő is kaszával látott munkához.

A vízparti rétet kaszálták. Avdotya anyjával és húgával együtt estig le akart kaszálni egy távoleső darabot.

A folyón túl, a mezőn dolgozók tanyáján már égett a tűz: ott készült a vacsora. Ideérződött a füstje. Az égbolt elhalványodott, fák, bokrok elsötétültek. Az alkonyat sugárzásában a tanya megvilágosodott, és mintha a megsűrűsödött levegőből, a mező sötétzöldjéből úszott volna elő, úgy rajzolódtak ki körvonalai.

Szépen tükröződött a víz színén a parti cserjés és a régi elhagyott révház. Kigyúlt az első csillag az égen, a második rögtön utána a víztükörben.

A vízirózsa szélesen sötétlő levelei, mint szétterpesztett tenyerek, nyugalmas biztonsággal simultak a víz színére.

Mikor Avdotya lekaszálta az utolsó rendet is a vízparton, kaszája alól kiugrott egy fürj és bicegve, szárnyával verdesve próbált elfutni.

— Fészke van itt neki. Látod?

Avdotya széthajtotta a füvet és meglátta a már tollasodó fiókákat.

Sztyepán is a fészek fölé hajolt, megérintette Avdotya vállát, aki meghallotta a férfi zihálló lélekzetét.

— Nem kell zavarni őket — mondotta és sietve visszahúzódott Sztyepántól.

— Ne félj, nem zavarom — felelte csendesen Sztyepán és a szemébe nézett.

Az asszony megértette szavának második titkos értelmét — őt akarta megnyugtatni, őneki ígérte, hogy nem okoz fájdalmat, izgalmat. Meghatott öröm és hálaérzés töltötte el.

Óvatosan fűvel takarták be a fészket és elmentek vacsorázni.

Sztyepán fehér es sárga sarkantyúvirágot szedett Avdotyának, ez a hajába tűzte.

Lányok énekeltek a parton. Avdotya, Sztyepán, Praszkovja nagyanyó és Tánya, Avdotya húga halkan kísérték:

Óvig ér a szőke haja,
Egszínkék a szalagja...

Lebegett az énekszó, majd messzevitte a szél.

Avdotya könnyűnek, vidámnak érezte magát, mintha őbenne énekelt volna valami.

A rét szélén, a halmon alacsony szénaboglya domborodott. Avdotya szétszórta és lefeküdt.

Hajában még ott volt a sarkantyúvirág. Kicsit elhervadt, de ettől még illatosabb lett. Vízparti, párás édességet árasztott. Finom, de nehéz illat volt ez. Avdotya hanyattfeküdt, szemközt a csillagos éggel. A feje fölött a csillagok miriádja sziporkázott, szinte szétfolyt sugárzásuk s mintha szorgosan és lankadatlanul szőnék keresztül-kasul csillaghálóval az eget.

Elkésett munkacsoport énekszóval ballagott hazafelé egy távoli ösvényen. Fölcsendült a lányok éneke:

Csillag esett le az égről,
Az arcomra éppen,
Csillagokkal csókolózom
Csendes erdőszélen.

Avdotya hallgatta a messzi énekszót és nézte az eget. Az égbolt szélén egy lehulló csillag fényes sávot hagyott maga után.

„Hányan lehetnek! Vajjon melyik az enyém? — gondolta Avdotya. — Melyik lehet az én kis csillagom?! Feleljetek! — és tenyerét az ég felé nyujtotta, ahonnét, mintegy válaszul, levált egy csillag és eltűnt. Avdotya babonásan megörült neki: — Eljön-e Sztyopa? Kitalálta-e? Nem lehet, hogy ne jöjjön..."

Könnyű lépteket hallott.

Sztyepán soká nem mert Avdotyához közeledni. Tudta is, hogy vár rája, de félt is, hogy téved, hogy akaratlanul megbántja s akkor elveszíti annak a kölcsönös bizalomnak az örömét, amelyben élt már egy esztendeje.

Járkált föl-alá, egyik cigarettáról a másikra gyujtott, s végül kieszelte: „Hozom a köpenyem, elviszem hozzá, mintha attól félnék, hogy megfázik."

El is indult köpennyel a kezében, de azután bosszantotta saját gyámoltalansága. Otthagyta a köpenyt, elhajította a cigarettát: „Mi vagyok én? Nem vagyok gyerek! Kit akarok becsapni?"

Dobogó szívvel járult a kazallhoz:

— Ne ijedj meg tőlem, Avdotya Tyihonovna!

Az asszony feléje nyujtotta kezét:

— Sztyopa!...

Sztyepán és Avdotya összeházasodtak.

Avdotya boldog volt és mire megszokta a boldogságot, mikor már kezdte hinni, hogy az tartós és törhetetlen, — megjött Vaszilij.

5

Otthon

Öt órával ezelőtt indultak el a városból Végeérhetetlen erdei úton zakatolt a gépkocsi és az ágas-bogas hólepte fák egymáshoz szorulva tértek ki az útból.

Léna szomorkodott. Nagyvárosban nőtt fel, a mult esztendőben volt először falun és maga is csodálkozott rajta, milyen konnyen beleélte magát az új kornyezetbe, de minden otthonlét után újra összeszorult a szíve. Már hatodik órája tartott az út a havas erdők kozött, hóbuckás mezőkon, ám az éjszaka fényeiben furdő nagyváros színes kirakataival és vidám villamoscsilingelésével még mindig előtte lebegett.

Úgy nézett korul, mintha mindent először látna, minden idegen, szokatlan volt a szemében.

A szürke ég alatt alacsony erdő sötétlett, itt-ott tisztásokkal megszakítva A nyárfacserjék az utat is benőtték A szürke ég hátterén majdnem elmosódott az ugyanolyan szürke, meztelen faágak rajza.

A szakadékokban s a réten sem volt még vastag a hóréteg, le is fújta a szél a lejtőkről, ahol a csupasz föld sötétlett, mint a foltok.

Feketekendős, idegen asszony tért ki a gépkocsi útjából, odamosolygott, mintha ismerősöknek integetne

— Jónapot, jónapot!

Elhaladtak mellette és ő még mindig ott állt és eltünődve nézett utánuk: vajjon kik és mi járatban vannak?

Az erdő megritkult, irtás következett és fiatal fák ültetett sora Már egész közelről látszottak az alacsony házikók, sövénykerítések, az égbemeredő kútgém.

— Mindjárt megérkezünk... — szólt halkan, örömmel Valentyina.

Léna rápillantott és elcsodálkozott azon, hogy oly érthetetlen ünnepélyesség csillog sötét szemében és arcának önfeledt mosolyában.

„Milyen furcsán mosolyog! — gondolta Léna — Itt született és régen nem járt erre Vajjon milyen? Biztosan nagyon jó, Petrovicsnak csak jó felesége lehet "

A kosarak és útitáskák kozott ulve Valentyina ugyanolyan kíváncsian nézegetett korul, mint Léna, de nem szomorúság, hanem öröm és izgalom ejtette mindinkább hatalmába

A nagyságos, tágas égboltot nem takarták el a házak, gyöngéden ölelte körül a földet és olyan lágyan tapadt a látóhatár hólepte mezőihez, hogy Valentyina szeretett volna a kosarakra állva az égig ágaskodni

Nyugalmas, széles, nedves hullámokban frissítette tüdejüket a levegő A buckákon ringó fiatal nyírek ijedten hátráltak előlük, vékony fenyőfák tünődve bólogattak, meg-megrezzent a kőrisfák gyöngéd gallya, apró fenyőfák bizalmasan nyujtogatták zuzmarás ágaikat, mint a széttárt ujjú kisgyerek-kezek

Amikor az idegen asszony megállt az úton és nyájasan odaköszönve nekik, még figyelmes szemmel utánuk is nézett, Valentyina felnevetett örömében Kedves volt szívének a tágas égbolt és csendes erdők világa, ahol olyan becses az ember, hogy a végtelen erdei úton minden véletlenül szembejövő érdeklődést kelt, mintha csak barátok vártak volna rá

— Hol mindenütt nem jártam én már! — szólalt meg Valentyina — A Kaukázusban, Krimben, a Kárpátokban, Ukrajnában, Magyarországon, Németországban! Milyen csodálatos szép helyeket láttam! Meg kell adni, gyönyörű tájak, de mégsem ezt érzi az ember, nem szól úgy a szívhez, mint ezek a kis fenyőfácskák a hegyen, ezek a karcsú nyírfák, hogy csakúgy repesek utánuk! Milyen kedves szerénység és milyen erő árad belőlük Mert bizony erősek! Azok az óriási pálmák, azok az örökzöld ciprusok hiába, ha idekerulnének, nem birnák ki, egész pompájuk osszefonnyadna A mi kedveseink meg idejöttek a szürke ég alá, itt lombosodnak oromben és örömöt osztva Mondja, Léna, de igazán, meg tudja érteni ezt az érzést? . .

Léna most látta másodszor ezt a vékonyka fiatalasszonyt, de úgy felvillanyozta, hogy ettől az egész környezet új színezetet kapott.

„Azt mondják, hogy a fenyves ózont áraszt Valentyina

mellett mintha a fiatal fenyőkből szívnám az ózont" — gondolta Léna.

De Valentyina elcsendesedett és maga sem vette észre, hogy már nem Lénának beszél, hanem gondolatban önmagának:

„Milyen jó! Hogy tudtam annyi évig nélkülözni mindezt!? Itt ebben a cserjésben jártunk Aljósával málnát szedni. Amott van még az a vén hombár, ahol elbujtunk az eső elől. Jó volna leugrani és előreszaladni azon az ösvényen. Itt meg jön egy vízhordó lány, milyen szép, puha, könnyű a járása! De nem is lány ez, most látom, ez Dunya!"

— Dunya, Dunyácska, jó reggelt! — kiáltott Valentyina áthajolva a teherkocsi mellvédjén.

— No nézd csak! Váljuska Berjozova? Igazán? Meddig maradsz itt, Váljuska?

— Nem sokáig.

Mikor a gépkocsi megállt a ház előtt, Valentyina leugrott és a tornácra sietett.

— Váljuska, Váljuska, kislányom, galambom!

Vaszilissza anyó sietett elébe, megölelte, könnyű, szikkadt karjával magához szorította. Jó kenyér és tejszag, muskátliillat érzett körülötte.

— Kedveském, nem fáztál meg? Megismered Aljósát?

— Aljósa, öcskös, te vagy az? Juj, elgázol ez a medve. Hogy nőttél meg ekkorára? Hiszen még olyan kicsi voltál! Nagyanyó, mivel eteted, hogy így megnőtt? — hadarta Valentyina ide-oda tekintgetve a nagyanyó és unokaöccse között.

Lénára ráfeledkeztek, most bejött és tétovázva állt meg a küszöbön. Restellte megzavarni a rokonok találkozását, viszont nem akart udvariatlanul elvonulni, anélkül, hogy elköszönjön Valentyinától.

— Viszontlátásra, Válja — szólt sebtiben, zavartan.

— Hova, hova Léna, úgysem engedem el! Ilyen örömünk van és maga el akar menni? Aljósa, segítsd le a vendég bundáját — rendelkezett Válja.

— Igaz is, Lenocska — elegyedett a beszédbe Vaszilissza, — már miért menne el? A szobája be sincs fűtve: mialatt nem volt itt, egyetlen egyszer sem fűtött be Poljuha. Jéghideg van most ott. Ma éjjel velünk alszik!

Vaszilisszának fakó, ráncos arcából kedvesen kicsillanó

szemepárja azt a nyugalmat, békét sugározta, ami csak nagyon derék, tiszta munkáséletet leélt öregek sajátja.

Ez a nyájas beszéd elűzte Léna zavarát, mindjárt felvidult és bundáját is letette.

Valentyina nem győzte mondogatni:

— Nahát, mi lett belőled, Aljóska! Ki hitte volna, hiszen kétszer akkora lettél, mint én. Olyan óriásira nőttél és olyan helyes gyerek vagy, büszke vagyok rád.

Nevetve gyönyörködött a fiúban. Unokaöccse magas, szélesvállú legény volt, egymástól messze eső sötétbarna szemei különösen megszépítették erősvonású arcát. Szemefehérje halványkék, nedves fényben úszott. Aranybarna szembogarát alig észrevehető lila vonal kerítette. Ez az arc nyugalmat, egészséget tükrözött.

— Aljósa, nagyanyó, meséljetek már, hogy éltek, milyen a kolhoz! — követelte Valentyina.

— Az életünkre nincs panasz, de a kolhozzal baj van ...

— Hogy-hogy? Miért? Miért hagytátok? Aljóska, te vasgyúró óriás, hiszen te a Komszomolban vagy, felelj hát te, te magad, miért engedted? ...

Alekszej hallgatott, csak a szemöldökét húzta össze.

Vaszilissza a védelmére kelt:

— De hiszen alig egy éve, hogy így megemberesedett. Negyvenkettőben lett tizennégy éves, s már akkor férfimunka nehezedett rá. Felnőttek voltak nálunk bőven, de csupa asszony. Ki végzi a vetést? Asszonyok, kamaszfiúk. Ki arat? Megint csak ők. Ki fagyoskodik a favágásnál? Ott is ők!

Valentyina, miután megmelegedett és kicsit pihent, sürgetni kezdte:

— Aljóskám, siessünk a falutanácshoz, telefonálunk Andrejnek. Nem vár engem. Magam sem tudtam, hogy sikerül ma eljönnöm.

Léna elszaladt az iskolába, Valentyina és Alekszej pedig a falutanácshoz.

Ott olyan erősen szorította arcát a hideg telefonkagylóhoz, mintha arcának melege a vezetéken át elérhetne Andrejig.

Amikor egy idegen hang azt válaszolta, hogy Andrej elutazott a szomszéd kerületbe és csak másnap jön meg, — a kagyló kicsúszott Válja kezéből.

Tehát még egy teljes napig nem láthatja. Hány ilyen nap van már mögöttük és még ez is!... Ez a leghosszabb... Már szinte mellette van és még mindig nem lehet vele!

— Nagyszerű, Váljenka .. legalább egy napot velünk töltesz — mondotta kérlelő hangon Alekszej. Számukra ünnep volt Valentyina ottléte s ő elrestellte magát, hogy erre nem gondolt.

— Igaz, Aljósa, igazad van Majd beszélgetünk és megnézem a kolhozt is.

Néhány órát elüldögélt otthon Alekszejjel és Vaszilisszával, meg a látására összeverődött vendégekkel, azután elindult a főutcán, megtekintette az istállókat és kiért a mezőre. Puhán hullott a hó, ég és föld egyformán fehér, pihés volt és hangtalan, a falu mintha mindenfelől vattába lett volna bugyolálva. Olyan mélységes volt a csönd, hogy aki jól odafülelt, szinte hallhatta a hópelyhek hullongását.

Valentyina letért az útról és belegázolt a tapadó, nem nagyon mély hóba A hombárnál Vaszilijjal találkozott. Reggel találkoztak is, de még nem váltottak szót.

— Szétnéztél már, Valentyina Alekszejevna? — kérdezte Vaszilij.

— Szétnéztem, Vaszilij Kuzmics. Te rendelted el, hogy az állatokat félporción tartsák?

— Én.

Bementek a lenszalmával telt hombárba és ott egy lócára ültek.

— Nem féladagot kell adni az állatnak, hanem másfelet. Ha nem akarod tönkretenni a nyájat, még ma, hallod, még ma meg kell kétszerezni az adagot.

— Én meg, lám, bolond fejjel, nem is tudtam! — szólt Vaszilij gonoszkodó mosollyal — Köszönöm, kis okos, hogy kioktattál.

— Ne haragudj, de ha nem teszed meg, akkor márciusban, vagy áprilisban megkezdődik a marhavész.

— Ha pedig megteszem, akkor már februárban elkezdődik, mert teljes adagolás mellett jó ha februárig futja.

— Februárig legalább százezer rubelt kell szerezni takarmányra.

Vaszilij gúnyosan összehúzott szemmel, kíváncsian nézett Valentyina csokonyós arcába. Az asszony éles hangja ingerelte;

— Azt mondod, hogy százezer kellene. Én is épp azért járom az ardőt, azt nézem, nem hevernek-e ezresek az úton.

— Találtál?

— Nem százezret, de egész milliót. Itt van, a kezemügyében és mégsincs a kezemben.

— Miről beszélsz, Vaszilij Kuzmics?

A férfinek nem volt kedve meghitt, őszinte beszélgetésre, de az asszony olyan makacs figyelemmel nézett rá, hogy akaratlanul válaszolt neki.

— Itt vannak, ni, az ezresek, a lábunk alatt — és felvett egy csomó otthagyott szürke lenszalmát. — Ha ezt jól, alaposan feldolgozzuk és nem szalma formájában, hanem elsőminőségű rostként adjuk be az államnak, akkor mázsánként ötszáz, de még nyolcszáz rubelt is lehet érte kapni. Itt van az első harmincezer. Jól számítom?

— És azután, Vaszilij Kuzmics?

— Azután következik a hárs. Nem messze van innen a mi hársligetünk. Lehúzni a háncsát, megsodorni fonálnak, megszőni gyékénynek. Itt volna a második harmincezer.

— És mi az akadálya, Vaszilij Kuzmics?

— Tizenöt kilométer távolságról kellene szállítani, de minden járműi a fairtáshoz kell. Ez az első akadály. A lenszalmát rosttá feldolgozni, ahhoz kezekre van szükség, de a kezek mindig másfelé kereskednek. Ismered Pavka Konopatovot? Vegyük csak őt példának. „Én — aszongya, — ledolgoztam a munkanap minimumot, most aztán vadászni fogok. Mégpedig vakondokra!" Már le is szerződött. Kétszer is küldtem érte, mégse jött a semmirekellő! Hát így áll a helyzet, Valentyina Alekszejevna. Mehetünk?

Amikor Pavka Konopatov házához értek, Vaszilij megállt:

— Gyerünk be ahhoz a mihasznához, tisztázzuk a kérdést.

A szobában pokoli meleg volt, a piszkos lócán símára borotvált képű fiatalember ült, finom vonású, szabályos arca, szája kellemetlen fintorra torzult. Levest kanalazott éppen.

Kicsit sanda, fekete szeme gyanúsan és ugyanakkor gőgösen pillantott rájuk. Vaszilij láttára abbahagyta az evést és szándékolt hanyagsággal nyujtózott el a lócán.

— Jó egészséget, Pável Mihajlovics!

— Aggyisten — szólalt meg kelletlenül Pavka.

— Le sem ültetsz bennünket? Vagy talán nincs több szék a házadban? Esetleg rosszkor jöttünk?

— Üljenek le, ha már itt vannak.

Fent a kemencén a félhomályban megmozdult egy suba és kikandikált alóla egy őszszakállas fej, két szeme egymáshoz közelálló és fekete volt, ugyanolyan, mint Pavkáé. Száraz volt ez a fej, cserzett, mozdulatlan, mint egy rozoga kunyhó, s mintha maga a kunyhó nézne a sötétségből ezzel a rebbenéstelen, gonosz fekete szempárral.

— Jóegészséget, Mihail Pavlovics! — fordult Vaszilij az öreghez. — A fiadhoz jöttünk. Ő nem jön az elnökhöz, hát az elnök teszi tiszteletét őnála. Mi nem hordjuk fönn az orrunkat. Még aggódtunk is: nem lett-e beteg?

Vaszilij élénken beszélt, csak sötét szeme összehúzódásából, orrcimpája remegéséből lehetett sejteni, hogy forr benne a düh.

A háziak hallgattak.

— Hogy szolgál a becses egészsége, Pável Mihajlovics? — folytatta Vaszilij. — Nem fáj a veséje? Nem kapott-e sérvet véletlenül, mint azon a szombaton, amikor fairtásra kellett volna menni? Mert ha kell, küldünk doktort magához.

Pável elfordult Vaszilijtól, kinézett az ablakon. Megpróbált megvető, hetyke képet vágni, de ehelyett csak feszült és gonosz kifejezést öltött az arca.

— Mért nem jöttél, amikor az elnök hívott? — kérdezte Valentyina.

— Minek mentem volna?

— Mit jelent az, hogy „minek mentem volna?" Tagja vagy a kolhoznak, vagy sem?

— Ledolgoztam a munkanapokat, Mi kell még?

Fönt a padkán a fej hangtalanul, mozdulatlanul meredt ki a suba alól.

— Egyszóval nem kell doktor?

Mély csönd.

— Hallom, hogy szerződést kötöttél vakondok és mókusbőrökre?

— No és aztán? . . .

— Lám, lám, vakondvadász lettél. Így is jó. Nem te vagy ez első. Egyik ember fasiszta férgeket öl, a másik vakondokot öl. Az se rossz! Töltsd a zsebed, kupeckedj vele! A kolhozban

meg majd a medve dolgozik. Nálad kevesebbet az se fog dolgozni...

— A medvét se bánom...

— Látom már: még a medvének is több gondja van a barlangjára, mint neked a kolhozodra...

— Hallottuk elégszer... — mormogta Pavka, még mindig az ablak felé fordulva. — Mi hasznom van a kolhozból?

— Mi hasznod? Rövid az eszed, Pável Mihajlovics. Mint kolhoztagnak, neked is van kerted a ház mellett. A Milka tehened talán nem a kolhoz-istállóból került hozzád negyvenegyben? A tüzelőfádat nem kolhoz-szekér hozta? A feleséged, Poljuha nem a kolhoz szülőotthonában szült? Apádat nem a kolhoz szállította kórházba? A fürdőházadat nem a kolhoz deszkájából ácsoltad?

— Ezt is hallottam már... mondta szándékosan unott hangon Pavka, még mindig az ablakot bámulva.

— Hát, ha hallottad, akkor ne beszéljünk róla többet. A kolhozgyűlésen majd más hangon beszélünk — mondta Vaszilij. — Gyerünk, Valentyina Alekszejevna.

Pavka meg sem moccant. Fent a padkán a fej szótlanul megfordult és rebbenéstelen sötét szemével nézett a távozók után.

— Élősdi! Farkasfajzat! — szitkozódott Vaszilij Valentyina mellett lépkedve az utcán. — Hiába, alma nem esik messze fájától! Az a vénség, az uszítja! A vén perselyes!

— Miért csúfolják perselyesnek?

— Azért, mert azon gazdagodott meg. Én akkor még suttyó kölyök voltam, de emlékszem, hogyan fogta be minden ősszel a lovát, a szánkóra szentképet szögezett és a jómódú falvakat járta, pénzt gyüjteni a „leégett templom javára". Így gyüjtögetett vagy két hónapot, azzal hazajött: a szentképet vissza a helyére, a pénzt a ládába, a liszteszsákokat a kamrába — és kész! Tavasszal vetett, ősszel aratott, télen aztán megint elindult „perselyezni".

— Papám, papuskám! — szaladt hozzá lélekszakadva Katyusa. — Hol jársz apukám? Az egész falut felkutattuk utánad, a járási bizottságtól jött valaki, subában, de alatta fekete kabát van. A térdin is bőr, a hátulján is bőr! — újságolta

sebtiben Katyusa. — Gyerünk gyorsan, ott ül minálunk a szobában.

— Hát ez derék! Ügyes vadásznak a vad is elibefut — mondta Valentyina. — Nekünk kellett volna tanácsért, segítségért a kerületbe utazni, most meg lám helyünkbe jön Itt tanácskozhatunk vele.

— En is amondó vagyok, kapóra jött a vendég! Siessünk, Valentyina Alekszejevna! — sürgette Vaszilij.

Útközben Valentyina hazaszaladt, Vaszilij egyenesen az otthonába sietett.

Alacsony, pirospozsgás férfi járt föl-alá a szobában, vízhatlan köpenye volt rajta és buggyos nadrág, ami hátul is meg a térdén is bőrrel volt tartósítva.

— Ejnye, de soká várattál magadra, elnök elvtárs! — szólt rá korholóan Vaszilijre és fényescsizmás, apró lábának hirtelen mozdulatával magához rántott egy széket.

Vaszilijnek nem tetszett a jövevény parancsoló hangja és az, hogy idegen házban oly közömbösen és hanyagul viselkedik, mintha vasúti váróteremben volna.

Vaszilij levette bekecsét, a fogasra akasztotta és aztán megkérdezte:

— Bocsánat, kivel beszélek? Nem ismerjük.

— Travnyickij vagyok, a kerületi végrehajtóbizottságtól. Hallottad már ezt a nevet?

— Nem én, nem hallottam. Ismerem Babajev elvtársat, az elnökót, Belkin elvtársat is, a helyettesét, de a maga nevét nem hallottam még.

Már-már elfogta a méreg, ami még Konopatovék házában fölgyűlt benne, de mert tudta, milyen hirtelenharagú, indulatos, igyekezett annál nyugodtabban, símább hangon beszélni, minél jobban dühöngött belül

— Kínálta már valamivel a feleségem? Evett-e már az út után?

— Mindjárt kész a rántotta Friss tejet nem kíván? — tüsténkedett Avdotya.

— Tejet iszom, de rántotta nem kell. Sietek. Csak útközben néztem be hozzád, elnök elvtárs. Voltam az istállókban, a lovak szégyent hoznak az egész kerületre. Én magam észrevettem kettőnél, hogy föl vannak horzsolva. Ennek a disznóságnak véget kell

vetni. Igenis... A fakitermelés dolga tenálad szintén rosszul áll. Hét szekérnek kellene odajárni és csak öt közlekedik. Ezért is felelni fogsz a kerületi vezetőség előtt. Személyesen teszek jelentést erről Babajev elvtársnak... Igenis...

Vaszilij hallgatott. Tudta, ha elkezd beszélni, elragadtatja magát és túllő a célon. Travnyickij még mindig föl-alá járkált, végül megállt Vaszilij előtt. Hetykén kidüllesztett mellel, fürkészően összehúzott szemmel nézett rá, mintegy összemérve magát vele. Azután nyilván eldöntötte, hogy ennek az istenhátamögötti kolhoznak az elnökével nem érdemes sokat teketóriázni, elfordult tőle s még mindig uraskodó, hetvenkedő módon ide-oda járkálva, de már kegyesebben így szólt:

— A birkafarmodban jobban áll a dolog. Még némi eredményeket is latok. A gondörgyapjas báránykáid szépecskék. Kettőt ki is választottam a gyermekotthonnak, egyet magamnak akarok megvenni

Travnyickij felbőszítette Vaszilijt szavainak értelmével is, de meg dölyfös, hetyke magatartásával is.

„A kolhoz bárányait kívánja el! — gondolta Vaszilij. — Ismerjük a fajtáját! Bőrfoltot varrt az ülepére, most azt hiszi, hogy itt ő a kisisten. No, megállj, megnézlek én kozelebbről, jómadár, mi van a füled mögött."

Vaszilij orrlika kitágult, — arcára a bősz düh mosolya telepedett, amelynek jelentőségét egyedul az egyszerre megszeppent Avdotya értette.

— Szóval három bárány a gyapjasfajtából? Maga választja ki? Pillanat... Libákat nem parancsol? Szép hizott libáink vannak. Nem visz magával egy párat?

— Hát miért ne, libát is lehet... — szólt Travnyickij és alacsony homloka alól gomblyukszeme helyeslően pislogott.

— Igen, igen... egy pillanat .. azonnal... — mondta Vaszilij azon erőlködve, hogy halogassa a fenyegető kitorést; de ugyanakkor érezte, hogy az elkerülhetetlen.

— De mondja kérem, Travnyickij elvtárs, hogy is van ez a dolog? Maga a bárányok miatt hajkurásztatott engem faluhosszat? Vagy talán valami más ügyben is keresett?

Travnyickij szinte megdermedt bámulatában:

— Mi az, olyan nagy úr vagy, hogy téged nem lehet háborgatni?

— Én neked nem vagyok nagy úr. Kolhozelnök vagyok! — dörgött rá Vaszilij, akiből kitört és szinte tajtékzott a düh. — Báránykák kellenek neki! Majd adok én neked bárányt meg libát, de olyant, hogy mérföldnyire elkerülöd a kolhozomat. Takarodj és ide többet be ne tedd a lábad!

Vaszilij sarkig kitárta az ajtót és kilökte az udvarra Travnyickij irháját.

Egész párafelhő gomolygott be kintről a szobába. A benyílóban sírt a kicsi Dunyaska, de Vaszilij se látott, se hallott. Zúgott a feje. Feltűnt egy pillanatra Travnyickij tésztaszerűvé lottyadt ijedt képe és már valahonnan a kaputól hallatszott váratlanul nyivákoló, megbicsakló hangja:

— Én ezt nem hagyom annyiban!

Mikor megjött Valentyina, Vaszilij mellén nyitott ingben ült az asztalnál és mohón itta a káposztalevet.

— Hol van a vendég? — kérdezte Valentyina.

— Elment.

— Ki volt az?

— Hát egy... senki...

Nem volt kedve beszélgetni és Valentyina el is ment.

Este Valentyina a padkára hevert. Léna az asztalnál ült és órára készült, Vaszilissza pedig ágyazott magának.

Bejött Alekszej is. Prémsapkájára, bárányborgallérjára jégkéreg és hóréteg tapadt.

Homlokára hulló hajfürtje is havas volt. Hótól nedves arca majd kicsattant, szeme csillogott.

Valentyina lenézett a padkáról.

— Te is megjöttél? — mondta mérgesen, sértődötten. — Te híres! Te fakutya!

Léna elcsodálkozott ezen a fogadtatáson, de Alekszej csak nevetett.

— No. nézzék! Hahotázik! — és Valentyina felháborodva ugrott le a kemencéről, bedugta lábát a szőrcsizmába, odament öccséhez és mérgesen megrázta nedves, csapzott üstökét. — Te kosfej, ülj le, egyél kását!

Bolyhos kendőjében, szőrcsizmájában, ügyesen puha mozdulataival csodálatosan hasonlított egy kismacskára. Cicaszerű volt az arca is. Kerek, szélescsontú, nagyszemű, szája kicsi, álla határozott.

— Tudjátok, honnan került most elő az a gézengúz? A falusi

fiatalok esti iskolájából. És az öt kilométernyire van ide! Egész évben irkálok neki. Ma két óra hosszat beszéltem a fejével: Gyere te utálatos, te lehetetlen ember, gyere hozzám Ugrenybe, nálam fogsz lakni, ott aztán tanulhatsz. A lakásom elég nagy, csak divány három van benne! Juj, de dühös vagyok rád — cibálta haragosan az öccsét.

— Miért nem akar odautazni? — kérdezte Léna.

— Minek utazzak én — és a fiú szinte megsértődött, — nem vagyok én se beteg, se mihaszna, hogy rokonokkal tartassam el magam!

— Hát tessék! Akár a falnak beszéltem volna. Nem fog ezen semmi, egyszerűen képtelen megérteni valamit. Rémes, mit kell kínlódni vele... Uh, te mamlasz!

És kicsi öklével öccse hátára csapkodott. Az meg csak felsóhajtott, letette a kanalát, ült szép nyugodtan — elégedett, kedélyes mosollyal várta, mikor fejezi be.

— És még mosolyog! Könyökig lekalapálom a kezem és föl se veszi. Ezt ugyan ki nem mozdítod! — Aztán hirtelen hangot változtatott, átölelte Aljosát, arcával az arcához simult. — Kisöcsém, gyere velem Ugrenybe!

A fiú megvacsorázott, leült szemközt Lénával s az asztal innenső oldalán szétrakta tankönyveit.

Léna elnézte ezt a sima, domború homlokot, a szépívű szemöldököt, a leeresztett szempillákat. Ajka mozgott és szinte önfeledten suttogta:

„Sinus alfa plus cosinus beta..." Igyekezete átragadt Lénára is Ő is szívesebben dolgozott, mert ugyanabba a tintatartóba mártottak tollat és úgy rendezték el a könyveket hogy egymást ne zavarják.

Olykor találkozott pillantásuk és ilyenkor Alekszej szótlanul mosolygott Lénára.

Valentyina a padkáról nézte őket.

— Tudja mit, Léna maradjon itt, lakhat nálunk! — szólt hirtelen. — Kettesben jobban tudnak majd dolgozni.

— Igaz is! — kapott a szón Alekszej. — Miért lakjon Poljuhánál? Holnap áthozom a holmiját ide és kész.

— Az ágyat közelebb lehet tolni a kemencéhez — tette hozzá Vaszilissza.

Léna máris otthon érezte magát. Mikor végzett a munkájá-

vaï, lefeküdt Valentyina mellé és arcával annak meleg vállához simult Noha Valentyina csak valamivel volt idősebb Lénánál, kisebb is és soványabb is, Léna szemében mégis ő volt a felnőtt, erősnek és anyásan jónak érezte.

„Kár, hogy Válja elutazik, máskülönben egészen jó lenne itt..." — gondolta elalvás előtt.

Valentyina előbb ért Ugrenybe, mint Andrej és egyedül ment az üres lakásba.

— Végre itthon vagyok... Itthon... Itthon... — Szobáról szobára járt s nem győzte elismételgetni azt a csodálatos szót, hogy „itthon".

Hosszú évek óta először érezte magát igazán otthon Valentyina.

A háború előtt „agglegényéletet" élt, mert Moszkvában tanult a mezőgazdasági főiskolán, Andrej pedig vidéken dolgozott.

Azután jött a háború és szétszórta őket különböző frontokra. A háború után Valentyina visszatért a főiskolára, Andrej ismét vidékre, tehát újra külön kellett élniök. Végre elvégezte a főiskolát, az ugrenyi kerületbe helyezték s most végleg hazajött „Végre itthon" — ez a két szó számára a teljes boldogságot jelentette. Tobbet nem lesznek elválások, elutazások, reggelenként, ha felébred, ott láthatja maga mellett a férje arcát, láthatja minden áldott nap.

Elnevette magát, leült a legközelebb eső székre és hangosan mondogatta:

— Egyszóval itthon vagyok. Itthon!... Ez a mi otthonunk, Andrejkáé meg az enyém.

Új, fodros kötényt kötött és hozzálátott rendbeszedni otthonát, hogy mire megjön a férje, minden készen legyen és a vacsora is az asztalon várja. Hófehérrel terített, a kis szekrényekre is fehér hímzéseket rakott, a lámpára új selyemernyőt akasztott.

Még be sem fejezte az előkészületeket, amikor megjött Andrej, nem is jött — rohant, viharzott, az ajtókat sem csukta be, a kabátot, sapkát sem vette le, úgy borult a nyakába s szorította magához.

— Várj, előbb megmosom... A kezem... Poros a kezem... — s visszahúzta a kezét, De Andrej nem hagyta. Csókolta maszatos tenyerét, arcát, haját.

— Andrejkám, te bolond... Engedd hát, hogy megmosakodjam... Legalább a kötényt hadd tegyem le...

Nagynehezen eltépte magát tőle, becsukta az ajtót, lehúzta róla a kabátot.

— Ülj már veszteg! — unszolta. — Útról jössz, elfáradtál, átfáztál, megéheztél. Mindjárt kész a vacsora...

— Ördög vigye el a vacsorát, Válja, úgy vágytam már utánad!

Mire végre sikerült asztalhoz ültetni, minden kihült. Ujra megmelegítette a vacsorát, férje mindig a sarkában volt

Az asztalhoz telepedtek és Valentyina így szólt:

— No, végre itthon vagyunk, Andrejka! Micsoda boldogság, hogy többet nem kell sehova sem utazni!

Férje arcán zavar és fájdalom cikázott, de Valentyina nem vette észre és így folytatta:

— Igazán, képzeld csak el, reggel, ha kinyitom a szemem — itt vagy mellettem. Itt, itt! És így lesz minden nap! — Elnevette magát. De férje visszatette a villájára szúrt húsdarabot.

— Nem ízlik a főztöm?

— Dehogy nem... Izlik.

Fájt neki ez a sok terítő, amit az asszony olyan gonddal teregetett elébe. És ez az új kötény is, és a lámpaernyő is.

— Válja...

— Mi az?...

De Andrej nem birta most megmondani, nem akarta rögtön elkeseríteni.

Elő kellett készíteni, hogy mindent megértsen és ne szenvedjen túlságosan. A kerület ügyeiről kezdett mesélni. Az asszony hallgatta, maga alá húzta lábát a karosszékben.

Beszéd közben Andrej felélénkült, mint mindig. Helyéről felfelugorva, arcjátékkal, taglejtéssel, hanghordozással ábrázolta azokat, akikről beszélt. Olykor kitörő nevetés szakította meg beszédét, újabb és újabb mozzanatok jutottak eszébe. Válja gyönyörködve figyelte, milyen friss érdeklődéssel tudta Andrej mindig beleélni magát az emberek ügye-bajába, egész életébe.

Mikor már jól kibeszélték magukat, Andrej odament a feleségéhez és átölelte a vállát:

— De most meg kell, hogy szomorítsalak téged, Válenyka.

Hallgass meg figyelmesen. És érts meg, mint ahogy mindig megértettél.

Az asszony megrezzent.

Andrejnek nehezére esett most a beszéd. Minden szót száraznak, túl hivatalosnak érzett.

— Nézd, Válja... Már elmondottam neked, úgy-e, hogy nálunk még mindig rosszul áll a helyzet a pártkádereket illetően. A kerületi központban mozgósítjuk a kommunistákat s küldjük őket vidékre Hiszen tudod, nálunk ez az általános helyzet... — Elhallgatott, megsimította az asszony vállát és erősen magához szorította. — A te szülőfaludban, a Május Elseje kolhozban a legnehezebb a helyzet. Nos hát... Abban a kolhozban két kommunista van. Hogy pártszervezet lehessen, kell még egy harmadik.. Ezenkívül ebben a gyönge falutanácsban szükség van egy agronómusra... Nincs nálunk egyetlen agronómus sem, akit odaküldhetnénk... Ez egy... Másodszor... Itt Ugrenyben az agronómus állások mind be vannak töltve...

Elhallgatott.

Az asszony megértette, de olyan rémesnek, lehetetlennek és elképzelhetetlennek tartotta, azt a gondolatot, hogy a férje maga, aki alig várta már, most egyszerre csak eltépi őt magától és megint sok-sok kilométer távolságra küldi valahová, — hogy ámuldozva kérdezte:

— Te?... Te akarsz engem odaküldeni?...

— Válenykám, értsd meg, nem lehet másként. Te kommunista vagy, agronómus, ott születtél és nevelkedtél — szóval minden amellett szól, hogy téged küldjünk oda. Ellene csak egyetlen érv van — csak az, hogy te a feleségem vagy. De hiszen ha nem volnál a feleségem, téged küldenélek akkor is. Hát hogyan tehetek most másként? Ha másként járnék el, megfosztanám magam annak jogától, hogy mást bárhova is elküldjek. Értsd meg, mi nem tehetünk másként! Nem lehet itt Ugrenyben elbocsátani valakit, aki évek óta itt dolgozik és elküldeni abba a kolhozba, viszont téged az ő helyére ültetni, csak azért, mert a feleségem vagy. Ezt meg kell értened!

Az asszony ráemelte elhalványodott, hirtelen megnyúlt arcát:

— Szóval, megint elutazzak? Szóval, megint nélküled éljek. Szóval, mindebből nem lesz semmi — és pillantását körüljártatta a szobán. — Pedig, hogy örültem már... Olyan boldog voltam...

És most olyasvalami következett, amit Andrej igazán nem várt. Az ő Valentyinája. akinek szilárdságáról olyan bizonyos volt, lerántotta egy kis asztalkáról a szekfűkkel kihímzett terítőt, szeméhez emelte, megnézte, aztán beletemette arcát és keserves, vígasztalhatatlan sírásra fakadt.

Andrej először látta őt így, és ez teljesen megzavarta. Már kegyetlenségnek érezte, hogy annyi évi „otthontalanság" után megint elszakítja őt magától, megint megfosztja a párosélet egyszerű emberi örömétől. Nem birta nézni, hogy így sír, arcát abba a terítőcskébe temetve, amelyet csak az imént vasalt ki gondosan.

Ertjének teljes megfeszítésével győzte le asszonya könnyei okozta felindulását.

„Nem történt semmi tragikus — mondotta magában — hiszen minden jól van, mi csak idegeskedünk. Válja húsz kilométernyire lesz éntőlem. Gépkocsi áll rendelkezésünkre, minden héten látjuk egymást, együtt dolgozunk. Boldogok vagyunk és azok leszünk. Miért kínlódunk hát így? Mire való ez a tragédia?"

Odament a feleségéhez és szó nélkül simogatta karját, vállát. Az asszony várta, hogy ezt fogja mondani: „Maradj itt, ne utazz el!" — de a férfi hallgatott. Őneki magának kellett mindent megérteni és mindenbe belenyugodni. Férjére nézett és látta gyöngéd, nyugodt szemét és elszántan összeszorított ajkát. Megértette, hogy nem várhat tőle sem vigaszt, sem azt, hogy megmásítja szándékát. Andrej őt a helyzet magaslatán akarta látni és szótlanul, szilárdan arra várt, hogy Valentyina visszanyerje önuralmát. Az asszony jól ismerte ezt az olykor kegyetlenségig menő megingathatatlanságot és ezt is szerette benne, mint ahogy mindent.

Lassan lecsillapodott és arcával hozzásimult.

— Édes istenem, Andrej mennyire hasonlít ez hozzád — mondotta csendesen, bánatosan. — Hét évig vártál a feleségedre, végül kivártad és még azon a napon képes vagy valahova az isten háta mögé kergetni! Ez vagy te!...

Fölsóhajtott és elmosolyodott. Éppe nezért szerette, mert mindig, mindenben annyira hű tudott lenni önmagához.

— Mikor kell elutaznom?

Andrej nem birta neki megmondani, hogy hamarosan.

— Nézd, Válja, előbb csak egy napra mégy, szétnézel ott s magad is meglátod, meddig lehet halasztani.

Az asszonyban feléledt a versengés szelleme, amit Andrej gyakran felkeltett benne. Kedve támadt megmutatni, hogy ő sem gyengébb a férjénél, ugyanolyan szilárdan alá tud rendelni mindent az ügynek, szinte a legjobban szerette volna valahogy lefőzni Andrejt, elébevágni.

— Már voltam ott és láttam — mondotta kihívóan. — Ha kíváncsi vagy a véleményemre, hát oda már holnap el kell utazni

A férfi zavarbajott és megijedt.

— No nem... Holnap még ne! Minek is?... Dehogy! Itthon leszel még egy-két hétig, semmi esetre sem holnap.

Valentyina tudta, hogy őrajta kívül soha senki nem láthatja Andrej akaratos, makacs arcán ezt a zavart, kérő, ijedt vonást és ezért oromot szerzett neki, hogy egy pillanatra ilyennek lássa:

— Mégis, szeretsz egy kicsit?

— Hát hogyne, te kis bolondom. Dehogyis eresztelek el téged holnap, az már mégsem embernek való...

A férfi hamarabb aludt el. Az asszony mellette feküdt és gondolkodott. Amiért őt most vidékre küldte, még jobban szerette, mint azelőtt. Arra gondolt, nem véletlen az, hogy a párttitkárok közül éppen csak Andrejt nevezik olyan melegen és tisztelettel apja után „Petrovics"-nak, mint ahogy az oregeket szokták, mintha ezzel is jeleznék férfiasságát és erejét, elsőségét a többi között

„Te, te, te, csakis te..." — ismételgette gondolatban, férje kezéhez simítva arcát és nem azért ismételgette, mintha a választását akarná igazolni, hanem azért, mert boldogította

Végtelen sokra becsülte eltéphetetlen közelségét ehhez az emberhez, akire mindenben hasonlítani akart, aki olyan volt, aminőnek ő az igaz embert és az igaz férfit elképzelte.

Amikor hét évvel ezelőtt rokonai és barátnői faggatták, mit szeretett meg úgy Andrejben, nem tudta megmagyarázni.

— Szép férfi? — kérdezték.

— Ej, dehogyis! — felelte bosszúsan.

— Okos, tehetséges?

Szerette volna ráhagyni, hogy igenis tehetséges, de nem tudta volna megmagyarázni, miben is áll a tehetsége.

Andrej tehetsége abban nyilvánult meg, hogy olyan mohón szerette az életet. Mohó odaadással végzett mindent: így dolgozott, így vezette az embereket, így szeretett, barátkozott, így olvasott, nevetett, mérgelődött, gondolkozott s váltotta valóra a

gondolatait. Igazi mohó tettvágy volt benne. Parancsoló szükségérzete annak, hogy cselekvőn nyúljon bele az életbe.

Tenyere kinyílt álmában, majd újból ökölbe szorult. Valentyina arcával még szorosabban símult hozzá:

— Csakis te...

A férfi fölébredt. Tizenötpercnyi szendergés elég volt neki, hogy egész napra felfrissüljön Megérezte tenyerében Valentyina arcát és a maga módján magyarázta ezt a mozdulatot.

— Váljenkám, nem alszol? Alighogy megérkeztél hozzám s nemsokára megint elmégy, én meg itt alszom, mint egy mormota!

Valentyina nem bánta ,hogy Andrej így értette meg őt; minden, ami tőle eredt, boldogság volt számára.

6

„Siratóka"

Valentyina fölkapaszkodott a dombra és egy deszkarakásra ült le pihenni. Mókusbundája övig havas lett. Reggel óta mászkált azon a hepe-hupás környéken — analízisre gyüjtött talajmintákat. A fagyott földgöröngyökkel teli zsák szíja a bunda prémjén keresztül is vágta a vállát.

Amikor leült a deszkákra, levette a zsákot és kiegyenesedett.

Elég meleg volt az idő. A felhőhályoggal borított nap már majdnem az erdő mögé bukott. Nyugat felől fekete félkört alkotott az erdő, kelet felé a mezőség terült el és engedelmes alázattal borult a kékrefagyott hóhalmok hulláma elé.

Csönd volt és mozdulatlanság körös-körül. Csak egy vékony ágacska hajladozott magányosan a hóbuckák között. Messziről valahonnet különös, átható, elnyujtott zaj hallatszott. Talán a szél fütyülte egyhangú nótáját, vagy egy távoli forrás vize törtdelte már a jégkérget és ennek alig hallható neszét hozta a fák között a szél?

Ez a vékonyka nesz is, az a rezgő ágacska is olyan árva volt, olyan szánalmas! A sötét bokrok kinyújtóztatták meztelen ágaikat és türelmesen vártak valamit.

Valentyina rájuk nézett. „Nem is oly régen szekereztem én

erre és elgondolkodtam, hogy olyan gyönyörűen kellene itt mindennek kivirágozni, ahogy még schasem virágzott... — gondolatban így beszélt hozzájuk. — Mit tudok én veletek csinálni? Hogy éltetek? Hogy fogtok ezután élni?"

Amit Valentyina a dombról beláthatott, az egész föld az ő földje volt — vagyis a falusi tanács földje, ahol ő volt az agronómus.

Mint egy óriási, még nem olvasott könyv lapjai terültek el itt a mezőségek. Minden egyes göröngynek megvolt a története, megvolt a multja, jelene és jövője és Valentyinának ismernie kellett „mindegyiket mind a három kiterjedésében" — ahogy a talajtan professzora szokta mondani, Valentyina két nappal azelőtt érkezett és e két nap alatt kitanulmányozta a földek minden titkát. A vetésforgókat nem tartották be, tehát a történet hézagos volt. Hogy megtudhassa, mit, és melyik részen vetettek el, mivel trágyázták, meg kellett kérdeznie az elnököt, a brigádvezetőket és nem egyszer kiderült, hogy rozsot vetettek zab helyett, hogy a vadsarjúval benőtt, elvadult lóhere magától nő évek óta mindig egy helyen.

— Miért nem szántottak a lóhere alá? — kérdezte.

— Mert nagyon nehéz, mintha csak ugar volna. Sehogy se fogja az eke — felelték neki. — Előbb emiatt nem szántották, később meg benőtte a nyirfacserje...

Hogy ezt a földet rendbehozhassák, újra ki kellett dolgozni a vetésforgó tervét, újra meg kellett írni a föld történetét, újból meg kellett állapítani a talaj összetételét és a trágyázás adagolását.

Valentyinát bizony megriasztotta az előtte álló munka bonyolultsága. Ahogy itt a hepe-hupás hóbuckák között bolyongott, olyan nagyon kicsinek érezte magát.

Pedig az én „gazdaságom" nem kicsi — gondolta — és minden hektárát ismernem kell, mint ahogy a háziasszony ismeri kamrájának minden polcát. Vajjon megbirkózom-e vele. Nem maradok-e szégyenben? A komszomolistákban, a fiatalságban, a kolhozaktívákban bízhatok. Ha elszakadok tőlük — besüppedek a hóba, mint ez az ágacska itt előttem. És nem is mászkálhatok majd úgy, mint ma, egyedül a földeken, ez csak eleinte van, később másképp kell berendezni... Ugyan mi dalol olyan szomorúan, olyan bánatosan? Hol énekel?

Valentyina lassan leballagott a dombról. Nem messze a domb lejtőjén már kezdődött a falu és az úton legelsőnek a kis iskolaépület tűnt szembe.

Minél közelebb ért Valentyina az iskolához, annál jobban hallotta azokat a furcsa hangokat. Már nem is volt talányos, kivehető volt, hogy valaki nagyon ügyetlenül, de irígylésreméltó kitartással valami furcsa kis hangszerből csalja ki ezeket a hangokat.

Mikor az iskolához ért Valentyina, a talány végre meg volt fejtve: a tornácon kuksolt Matvejevics unokája, akit mindenki nagyfejű Szlavkának hívott, és szorgalmasan nyomorgatott egy házilag fabrikált furulyát, amelyet siralmas hangjáért faluszerte „siratő"-nak neveztek el. Mereven állt Szlavkán a sállal ovezett s még be nem tört kis bunda, nagy fejét félrehajtotta, sapkájának egyik füle égnek állt. Ez a prémes sapkafül Szlavkát egy élesen szimatoló kutyakölyökhöz tette hasonlatossá. Észre sem vette Valentyinát, olyan önfeledten fújta furulyáját.

„Sirass engem, siratókám..."

Ezt végigfújta, aztán kezdte megint előlről:

„Sirass engem..."

Szlavka zenei tehetsége nyilván nem terjedt túl ezen az egyetlen dallamfoszlányon.

— Szlavka, hát te vagy az, aki a szívemet szaggatod? Hogy a manó vigyen el! — szólt rá panaszosan Valentyina. — Jövök a mezőn és hallom: nyekereg, nyikorog valami s hogy mi, nem tudtam. Egészen belefáradtam.

Szlavka kivette szájából a sípot, meghimbálta sapkája elálló fülét és rekedtes hangon közölte:

— Nagyapám adta nekem a siratókát...

— Látom, látom, ő se okosabb tenálad!

Valentyina elvett Lénától egy jegyzetfüzetet és együtt mentek megnézni, hogy működik a vízerőmű és megtudni, lesz-e este villany? Szlavka is a nyomukba szegődött.

A villanytelep közel volt.

Mihail Bujanov, az új szerelő, néhány nappal ezelőtt jelent meg a kolhozban, Tósa Buzükin helyébe. A kolhozparasztok jól

emlékeztek Miska Bujanovra, az egykori szeplős, pajkos, fürge lurkóra és nem győztek csodálkozni rajta, hogy annyira megváltozott. Karcsú, választékosan öltözött fiatalember lett belőle, bugyogyos nadrágját és posztókabátjának csodálatos szabását az egész kerület megbámulta. Ez a kabát szorosan simult derekához, lejjebb harangszerű volt és valami ismeretlen barna prém szegélyezte. A jólértesült Froszka azt mondta, hogy az ilyen kabátot „magyarkának" nevezik. Fején a sapka ugyanilyen prémből készült. Sápadt, kicsit szeplős képe kesernyés volt és gőgös. Mellette ment a felesége, egyszerű kis fitos asszonyka, aki a lányok véleménye szerint egyáltalán nem illett hozzá. Mindenhova együtt mentek és amikor meglátták a rozoga kovácsműhelyt meg a baromfitelep óljainak lyukas tetejét, megértő, fanyarul lenéző pillantásokat váltottak, mintha azt akarnák egymásnak mondani: „Hova az istencsudájába kerültünk?" A szerelő nagyon érdekesen és roppant tudálékosan beszélt. Az arra elhaladó soffőröknek elmondta, hogyan nő a tonnakilométerek száma a jó műúton, az istállókban a takarmányadagok táblázatát és az önitatókat emlegette. Az új szerelő mély benyomást tett a kolhozifjúságra, de az idősebbek bizalmatlanok voltak és Matvejevics így morgott:

— Két léhűtő jött a kolhoz kenyerére . . .

A bizalmatlanság különösen akkor kapott lábra ellenük, amikor a kolhozban kialudt a villany és a villanytelepet hosszantartó javításnak vetették alá. Tósa Buzükin, az előbbi szerelő titokzatos, komor arccal járt-kelt a faluban, dörzsölgette gyér szakállát és egész mivolta rosszat jósolt: „Mi lesz még itt . . ."

Nyomasztóan hatott esténként Valentyinára és Lénára, hogy nem volt villany, ezért el is mentek a telepre megtudni, hogy áll a dolog. Odamenet látták az épület tetején Tósát, aki lovaglóülésben kuporgott az oromdeszkán s nagybuzgón égszínkékre festette éppen, még a szakálla is égszínkék volt és a tetőről csakúgy csordogált a halványkék festék.

Az új szerelő panyókára vetett „vengerkájában"[1] ott ugrált a villanytelep tornácán és ököllel fenyegette Tósát:

— Hát azt mondtam én neked, hogy a tetőt fesd be, te kecskeszakállú! Hát nem azt mondtam, hogy csak az oromdeszka legyen kék! Mit csíkozod itt nekem ezt a tetőt? Mássz le onnan, eriggy a pokolba!

[1] venger = magyar. A ford

Ugrált még, szitkozódott egy darabot, aztán elment a vízerőműhöz. Tósa keserves képpel próbálta letisztogatni a foltokat a tetőről. Valentyina és Léna nézték egy ideig, aztán ők is Bujanov után mentek. Alig hogy átlépték a küszöböt, a szerelő éles hangja megállította őket:

— Vigyázat!

Jókora gödör tátongott előttük. A padló fel volt szakítva, lent sötét víztömeg zubogott a mélyben. A padlón, a gödör tulsó oldalán egy szétszedett gép sötét és rozsdás alkatrészei között kuporgott a szerelő s a gödör fölé hajolva lekiáltott valakinek:

— Dörzsöld erősebben, ne sajnáld a kezedet!

Köröskörül minden össze-vissza volt dobálva s el volt mozdítva a helyéről.

Malánya a billegő, ócska diványon állt a sarokban és látva a két nő ijedt szemrebbenését, kárörvendően mosolygott.

— Úgy látszik, még soká nem lesz villany — szólt Léna.

— Hát bizony, megrendezték a kivilágítást — gúnyolódott Malánya.

Most előmászott a föld alól a villanyszerelő fitos felesége sínadrágban, végignézett a jövevényeken, nem köszönt, csak ennyit mondott:

— Rettentő elhanyagolt állapotban van a gépezet! — Elővett egy törlőrongyot és visszamászott a gödörbe.

— Vigyázat! — kiáltotta ismét a szerelő.

Vaszilij állt a küszöbön.

— Ohó! — szólt félig helyeslően, félig bizalmatlanul és átment a gödör fölött keresztbe tett keskeny deszkán, nyomában Léna és Valentyina. Szlavka is besompolygott, de visszazavarták, mire letelepedett a tornácon s egy perc mulva már onnan hallatszott be a sipogása:

„Strass engem, stratókám . . "

Vaszilij kedvtelve tapogatta a szétdobált alkatrészeket, Bujanov ráspollyal tisztogatott egy fogaskereket és így beszélt:

— Mit néz meg legelőször egy hozzáértő ember, ha a kolhozba jön? Mi mutatja meg neki egyszeriben a legjobban a kolhoz állapotát? Természtes, hogy a villanytelep. Ha az el van hanyagolva, tönkre van silányítva, akkor már akár ne is nézzen meg egyebet.

— Dehát az idevalósiak ezt nem értik — dugta ki pisze orrát lentről a felesége. — A multkor is papírost kértem a könyvelőtől az elszámolásokhoz hát azt hiszik, adott?

— No persze, ha egyszer nem öntudatosak... — tette hozzá megvetően Bujanov.

Látszott, hogy ezek ketten önmagukat tartják a legkülönbeknek a kolhozban. Vaszilij érdeklődéssel és szinte tisztelettel teljesen beszélgetett Bujanovval a turbinárol és a generátorról. Valentyina és Léna a padon ülve hallgatták őket és a gödörből kihallatszó csendes vízcsobogást.

Valentyina hallgatag volt, mert még nem jött teljesen tisztába munkatervével s még nem csitult el a fájdalma a férjétől való újabb elválás miatt. Léna viszont örült új barátnője ittlétének, élénkebb és beszédesebb volt, mint máskor.

— Néhány nap mulva megint halljuk Moszkvát! — mondotta. — És mi még azon bánkódtunk, hogy nincs világítás! Elülnék én egész hónapig sötétben, csak Moszkvát hallhassam.

Az ajtó fölpattant, Bujanov megint felkiáltott: — „Vigyázat!" — és a küszöbön megjelent Matvejevics, havasan, pirosan, szakállasan, mint egy télapó, hatalmas termetével egészen elállva az ajtót.

— Itt vagy Vaszilij Kuzmics? Téged kereslek.

— No, mi az? — szólt Vaszilij.

Óriási fehér szőrcsizmáinak puha talpán közelebb lépett Matvejevicshez és megállt vele szemben a verem másik oldalán. Az ablakból látszott a fenyves sötét körvonala s mögötte a ködfátyolban lehanyatló nap vörös foltja. Ebben a világításban Vaszilij szorosra övezett bekecse szinte lángvörösnek látszott. Matvejevics nagy vörös zsebkendőjével dörzsölgette bajszát és mintegy meliékesen mondta:

— Bekukkantottam ide megmondani, hogy tegnap nem értünk rá elszállítani a kolhoz irtásából a szálfákat.

Egyszerű szavak voltak ezek. Matvejevics nagyon nyugodtan beszélt és nagy vörös kezének megfontoltan lassú mozdulatával kísérte szavait. Annál inkább feltűnt Valentyinának a hirtelen ingerültség Vaszilij arcvonásain. A gödör legszélére lépett és felhúzta vállát:

— Mi az, hogy „nem értünk rá"? Az elnök parancsát nem

hajtották végre és te, a brigádvezető, úgy jelented ezt nekem, mintha ez így rendben volna. Hol marad a kolhozfegyelem?

Matvejevics körülményesen zsebredugta kendőjét és szemét az ablakon át kimeresztve valahová, még mindig nyugodt közönynyel vetette oda:

— Ma nem értünk rá, és holnap megint nem érünk rá . . .

— Holnap is, de ma is rá kell érni — szólt Vaszilij és nagy, fehér szőrcsizmája már a keresztbefektetett deszkán volt. — Teneked, mint brigádvezetőnek most nem az elnök után kell lohol-nod, hanem elintézni, hogy befogjanak a szekerekbe. Ne töltsd itt az időt, Pjotr Matvejevics, eriggy csak az istállóhoz.

Vaszilij ingerült hanghordozásából, Matvejevics kiszámítottan rövid mondataiból és nyugodt taglejtéséből Valentyina sejtette, hogy ez nem véletlen és minden szónak van valami rejtett értelme is.

Matvejevics nem mozdult.

— Ugyan már hova az ördögbe lóstatnánk ilyen későn fáért? — mormogott még mindig az ablakot bámulva. Hirtelen kijött a sodrából, Vaszilij felé fordult és szemrehányóan mondta:

— Tudom én azt, hogy szükség van fairtásra, trágyázásra, azt is tudom, hogy ezt nem lehet halogatni. De már megbocsáss nekem, öregembernek, ebben a te építkezésedben nincsen se meggondolás, se számítás. Alig tudunk megbirkózni azzal, ami a legszükségesebb, és te most holmi építkezéssel állsz elő . . .

Erre a szóra Vaszilij arca valósággal kővé dermedt, s Valentyina most már látta, mi is ennek a beszélgetésnek az a bizonyos „rejtett értelme".

És nem tévedett. Pár nappal ezelőtt hagyták jóvá a vezetőségben az építkezési munkálatok tervét, amelyet Vaszilij dolgozott ki. Ezt a tervet erősen megnyirbálták, hosszas vita után fogadták csak el. Vaszilij a vita során legfőbb ellenfelét, Buzükint részegeskedés miatt kikergette a vezetőségből, Matvejevicset pedig „elmaradt elem"-nek titulálta.

Vaszilij számára, de Matvejevics számára is ez az építőfaszállításra vonatkozó szóváltás a minapi vezetőségi ülésen lefolyt vitának egyenes folytatása volt.

— A lovakat nem tudjuk mivel etetni és most cséplőpajtát építsünk! — folytatta Matvejevics. — Ahogyan a közmondás tartja: „Fenn az ernyő, nincsen kasl"

— „Kas, kakas!" — csúfolódott Vaszilij. — Tudtommal nem erről van szó. Ellenben azt igenis mindenki mondja, hogy a kolhozfalunak a villanytelep a szíve, a kolhozföldnek meg a cséplőpajta a szíve. A mi szántóföldünk szíve! Te meg holmi kasokat emlegetsz. Azt akarod, hogy ha itt az ősz, majd megint csak szabad ég alatt, a régi szérűn csépeljünk?

— Őszig, ha meggondoljuk, még majd egy év. Fel lehet addig a pajtát építeni, az állatfarmot is kitatarozni — csak szépen módjával, megfontolva. Minálunk meg mit látunk? Egy napon kell fát is vágni, trágyát is meg építőanyagot is hordani. Nappal vagy éccaka — bánod is te! Fejedbe vetted — hát most aztán nincs pardon! Mintha az ősz itt volna az orrunk előtt és ha ma el nem végezzük, hát összedől a világ!

— Hogy gondolod te, hogy őszig? Mikor hozzuk össze az építőanyagot, ha nem most, míg nincs erős fagy? Most a legközelebbi erdőrészben dolgozunk, a jövőhéttől kezdve három hónapig messzebbre kell kijárni s akkor még több dolga lesz embernek, igásállatnak. Ha most nem nyomjuk meg, később még nehezebb lesz, mert akkor jön a sár, aztán a vetés... Igenis most kell beszállítani. A tervünk szerint erre a hétre van beállítva a cséplőpajtának való épületfa szállítása. Ne rontsd el a tervet, Pjotr Matvejevics, ne töltsd az időt hiába.

— Hát pedig én éccakára nem hajtom az embereket az erdőbe. Hiszen az ember nem farkas — éccaka veszedelmes ám az erdő.

— De ki az oka, hogy éccakára maradtok? Reggel nyolckor kellett volna elindulni és ti tízkor indultatok. Ez a fegyelem?

— Előbb trágyáért kellett mennünk.

— Trágyáért mehettek volna a gyerekek meg az asszonyok taligákkal. Két nap alatt elintézték volna. Igy is rendelkeztem. Ti a magatok feje után mentek, nem fogadtok szót, most aztán azzal jösztök, hogy „nem volt idő". Gyerünk, gyerünk, ne tarts fel. Odaértek még világoson, visszafelé majd lámpásokkal, az se nagy baj.

Valentyina ránézett Matvejevics fáradt arcára, ősz szakállára, elképzelte a hepe-hupás mező kihalt csendjét a szürkületben, nagyon jól látta maga előtt azt a magányos ágacskát, amely olyan árván remegett a távoli fűzfasíp hangjainál. Annyira megsajnálta

Matvejevicset és azokat mind, akiknek most késő este kell oda szekerezni, hogy szinte akaratlanul kibuggyant belőle:

— Késő lesz már, Vaszilij Kuzmics! Holnap is van nap!

Vaszilij gyorsan feléjefordult, bajszának rövid sörtéje megrezzent: nagyon élesen akart visszavágni, de türtőztette magát. Megvető és dühös pillantásából Valentyina elképzelte, milyennek látja őt ebben a pillanatban. Mókusbundába bugyolált kényes hölgynek, aki megijed az erdőben éjszaka, aki fél a munkától.

— Ne szólj bele, Valentyina Alekszejevna! — vetette oda Vaszilij.

A váratlan támogatástól felbátorodott Matvejevics közelebb lépett Vaszilijhez és így szólt:

— Három kilométerről a hátunkon cipeltük a műtrágyát, most meg éccaka hajszolsz az erdőbe építőanyagért... Nem sajnálod te a népet, Vaszilij Kuzmics!

— Nem sajnálom?! — Vaszilij előrelépett s most már a feketén zubogó víz fölött állt a keskeny peremen. Homlokát sötéten átszelte egy dühösen lüktető ütőér. — Hát ti magatok talán sajnáljátok, amikor szabad ég alatt csépeltek és tonnaszámra megy kárba a gabonátok? Talán ti sajnáljátok magatokat, amikor a lovaitok rozoga állásban fagyoskodnak? Tőlem várjátok a szánakozást? Menjetek azért Malányához! Az én szánakozásom abban van, amit parancsolok. Fát hordani, trágyát hordani, építőanyagot hordani! Hát ez az én szánalmam.

Átlépett a hasadékon és sarkig tárta az ajtót Most behallatszott a szobába Szlavka unalmas nótája:

Sirass engem siratókám!...

Vaszilij mohón szívta be a hideg levegőt és helyreigazította félrebillent sapkáját

— Az elnök parancsa — parancs. Itt nemcsak a szálfákról, hanem — az elvről van szó. Gyerünk Matvejevics az istállóba. Én is veled megyek. Rendet kell itt teremteni, meg kell szokni a fegyelmet.

Visszafordult a küszöbről és odaszólt Valentyinának.

— Neked meg, Valentyina Alekszejevna a legalkalmasabb foglalkozás, ha a siratókán döngicsélsz.

Matvejevics utánament és Szlavkára mordult:

— A manó vigyen el a tilinkóddal együtt!...

Elmentek. Csend lett a telepen.

Este Valentyina résztvett azon az agronómiai oktatáson, amit Aljosa tartott a fiatalságnak.

Odamenet a mezőt megkerülve, Valentyina azon tünődött, hogyan lehetne megjavítani ezt a földet, hogyan lehessen ő igazi gondozója a falu legelőinek és kaszálóinak? Tisztában volt azzal, hogy egyedül nem birkózik meg vele, hogy találnia kell valamiféle „lendítőszíjat", meg kell alakítania az ő „hadseregét", amely képes erre a földfoglalásra. Ezért megörült, amikor megtudta, hogy a kolhozban már van egy tanulókör, ahol megismerkednek az agronómia elemeivel. A most következő tanórára ő maga készítette elő az öccsét, megtanította a talajsavanyúság legegyszerűbb megállapítására.

Meghatott örömmel látta, milyen gyerekes kielégülést szerzett Aljósának, hogy elbabrálhat a kémcsövekkel, pipettákkal és a vegyszerekkel.

Soká volt dolga a falutanácsban; amikor a kolhozba ért, a tanóra már a végéhez közeledett.

A küszöbről egyetlen pillantással áttekintette a gerendás szobát, a vörös terítővel borított nagy asztalt. Nyájas kép tárult elé és ezt a benyomást nem is a szoba csinos berendezése keltette, hanem az ott ülők. Szoros gyűrűben fogták körül Aljósát Froszka, Tátyána, a csinos Kszjusa Bolsakova, azután Léna, Jasznyev és Lyubava, akik szintén eljöttek, kényelmesen, otthonosan és szemmellátható érdeklődéssel, örömmel hallgatták.

„Hát itt van, ez az én leendő „hadseregem" magja, — gondolta Valentyina a szobába lépve. — Szerencsém van, hogy ezt már készen kapom. Nekem csak erősítenem és nevelnem kell."

Mindnyájan rámosolyogtak, Léna arrább ült, hogy helyet csináljon neki maga mellett. Alekszejt unokanővére megjelenése egy percre zavarba hozta, el is vörösödött egy kicsit, de nyomban összeszedte magát és folytatta mondókáját. Valentyina elcsodálkozott milyen szabatosan és kifejezően tud beszélni.

— Ez a talajminta a Kecske-rétről való. Ez pedig a Görbe-dűlőről. Emlékezzünk csak vissza, milyen volt a búzatermés ezeken a helyeken.

— A Görbe-dűlőn bő termés volt, de a Kecske-réten, ahogy

emlékszem, egyetlen egyszer sem ért be a búza — mondotta Jasznyev.

— Hát most majd megpróbáljuk okát adni ennek a jelenségnek. Jelena Sztyepanovna, kérem, nézzük csak, milyen is a talaj savtartalma ezeken a helyeken?

Léna fölállt és odament segíteni neki. Közben mosolyogva pillantott Valentyinára, mintha azt mondaná: „Látod, milyen jól megy mináiunk, minden annak rendje s módja szerint!"

Valentyina az öccsét figyelte. A fiú egy tapasztalt laboráns ügyességével kezelte a pipettákat és kémcsöveket.

„Ki mondaná, hogy tegnap este mutattam neki először, hogyan kell bánni ezzel a holmival" — gondolta Valentyina.

Aljosa sötétbarna, széles mutatóújja alighogy érintette a pipetta nyílását. Pontosan, kimérten estek a nagy csöppek, a kémcsőben az oldatok fokozatosan váltották színüket: ami színtelen volt, rózsaszínre vált és ezzel együtt fokozatosan derült föl Aljósa arca is. Nyilván félt, hogy az első önálló kisérlete nem sikerül s mikor látta, hogy úgy megy, mint ahogy a „könyvben írva van", ez meg is örvendeztette, csodálatba is ejtette.

— Most saját szemünkkel meggyőződhetünk arról, hogy nálunk a talaj savtartalma magas és a Kecske-réten magasabb, mint a Görbe-dűlőn — jelentette ki Aljósa.

— Én mindig mondtam, hogy a Kecskén nem terem meg a búza — mondotta Jasznyev.

— Csinálhatunk rajta, amit akarunk, úgyse terem meg! — tette hozzá Lyubava.

— Hát a zöldségeskertben milyen a talaj? — érdeklődött Tátyána.

Ez az egyszerű talajvizsgálat ott, a szemük előtt, lázbahozta valamennyiüket, mert a szavakból egyszerre konkrét valóság lett.

— Hát hozzál majd onnan is földet, aztán együtt kielemezzük és elvisszük a kerületi laboratóriumba ellenőrzésre.

„Most majd ők maguk is kimennek a földekre, ők maguk vizsgálják a talajt — gondolta Valentyina. — Nem kell nekem egyedül topognom a buckák között és nem kell utasításokat és rendeleteket irkálnom. Ők maguk megtesznek mindent, szívesen, érdeklődéssel. És ehhez csak az kellett, hogy jól átgondoljam,

kicsit foglalkozzam Áljósával, no meg előkészítsek néhány kémcsövet meg vegyszereket!..."

— De most mit csináljunk? — kérdezte Lyubava. — Vagy talán egészen mondjunk le a búzáról, ha a mi földünk nem alkalmas rá?

Aljósa feléje fordult:

— Nem a búzáról kell lemondani, hanem a földet kell megváltoztatni! A semlegesítésnek, vagyis a savtartalom csökkentésének megvan az egyszerű módja. És ez nem egyéb, mint az, hogy meszet kell hozzáadni. Mész van minálunk elég, a szakadékon túl és még ezen a héten el kell kezdenünk a mészhordást.

Valentyina nem ismert rá Alekszejre. Óránkint új vonásokat fedezett föl benne Hangjának parancsoló csengése is arra valott, hogy megvan benne a képesség mások vezetésére A sikerült kísérlet biztonságot adott neki, még szabatosabban, szabadabban beszélt, még keményebben hangsúlyozta szavait.

— Majd megcsináljuk együtt a meszesítés kiszámítását Ez gyakorlati feladat: kiszámítjuk mennyi mész szükséges hektáronként a Kecske-rét savtartalmának semlegesítéséhez Kszjusa, gyere a táblához Kérem, elvtársak, mindenki vegyen elő papírost és ceruzát.

„Hihetetlen, honnan tudja mindezt! — gondolta gyöngéden és örömmel Valentyina. — Igazán elmehetne katedrára. Ott is boldogulna! Nagyszerű gyerek!

Kinyílt az ajtó s belépett egy göndör, vöröshajú, feketeszemöldökű, különösen fehérarcú fiatalember. Valentyina mellé ült, elmosolyodott, merész fekete szemét rámeresztette, hozzáhajolt és megkérdezte:

— Ugy-e, Valentyina Alekszejevna Sztrelcova, ha jól tudom, az agronómusunk.

Merész mosolya szinte arculcsapta. Elhúzódott tőle

„Ugyan ki ez az ifjonc? Szeszbűzt érzek rajta. Ki is ez vajjon? Csak nem a Bortnyikovék Petrunykája nőtt meg ekkorára?"

A legény elfordult már tőle és Tátyánát szólította meg.

— Tányuska, kitől kaptad ezt a szép kék gyöngysort?

Alekszej leintette:

— Petro! Már megint?

Komolyan, nyugodtan szólt hozzá. A feketeszemű legény

Valentyina bámulatára rögtön kicsi lett és megjuhászodva kedélyesen felelte:

— De Aljósa, hiszen én nem csináltam semmit!

— No, annál jobb, hát akkor csak ülj szépen és figyelj Ha nem tudsz hallgatni, akkor inkább eredj innen!

A tanulás továbbfolyt. Aljósát elhalmozták kérdésekkel. Biztos és pontos válaszokat adott.

Amikor az óra végetért, a fiatalok körülvették Alekszejt, Lyubava pedig Valentyinához lépett

— Csak véletlenül jártam erre, de ittragadtam — magyarázta meg jelenlétét. — Ahogy itt ülök, eszembejut, hogyan gyülekezett az egész kolhoz azelőtt agronómiát tanulni.

Elnézett valahova messze, száraz ajka mosolygott, látszott, hogy az az agronómiatanulás valami poétikus és kedves emléke

— Az én Pásámmal együtt jártunk oda .. — folytatta halkan. — Úgy ültünk mindig egymás mellett Folyton agrotechnikai könyveket vásárolt, nagyon szerette... Ha a városban járt, soha nem jött haza könyvek nélkül... — s most mintegy fölocsudva, kicsit megrázkódott: — No jó, köszönöm a tudományt Aljosenyka... — és tréfásan kijavította magát: — Alekszej Alekszejevics!

A fiatalság lassan szétoszlott.

Alekszej odament a feketeszemű legényhez:

— Petro, te már megint pityókosan jöttél ide.

— Igen, Aljósa, megvolt rá az okom. Tudod barátom, Vászka, az ördögök elnöke, éjszakára hajszolt ki bennünket a gerendákért. Hát én kicsit bemelegítettem magam. Hogy is lehetne másként? Ó, ha tudnád, milyen szép is az erdőben! — folytatta élénken. — A szakadékon túl egy róka majdhogy az orrom előtt szaladt el és nem volt nálam puska! Sírni tudtam volna!

— Elhoztátok az épületfát?

— Elhoztuk, ott raktuk le a dombon, ahol majd a pajtát építjük.

„Mégis elhozták! — gondolta Valentyina, aki odafigyelt és szégyenkezve gondolt vissza helytelen beavatkozására az elnök és Matvejevics vitájába. — Úgy látszik Vaszilij nem engedett!"

— Nem mondom, megvolt az „alapos" okod — mondotta Alekszej. — De ha már ittál, ülj otthon, nem való részegen járni a Vörös Sarokba.

— Talán bánod?

— Már hogyne bánnám! Mit gondolsz?

— Én semmit se gondolok. A gondolkodás a te dolgod. Az ilyenből elég, ha egy van a kolhozban! — nevetett Petro és Aljósa nyakába vorult. — Ej, Aljóska, de szeretlek is én téged, Isten bizony, mintha lány volnék! Csak ne volnál olyan nagyon túlteljesítő! Te mindent előre elgondolsz ötévenként száz esztendőre. Mirevaló annyit gondolkozni egy legénynek. Hagyd azt az öregekre. Mi éljük az életünket!

— Szóval éljünk, amíg élünk, nótázzunk, amíg nótázhatunk, mulassunk, amíg kedvünk van rá! Te azt hiszed, hogy ezt te találtad ki? Kérdezd csak meg a véneinket, azoknak már rég ezzel tömte a fejüket a mi falusi kocsmárosunk.

A lányok ottmaradtak faliújságot csinálni. Léna, Valentyina és Alekszej elmentek. Alekszej karonfogta a két nőt, hogy el ne csússzanak a sötétben.

— Ugye rendes gyerekek a mi komszomolistáink? Nem igaz? — kérdezte Léna Valentyinát.

— De még mennyire! Terajtad meg, Aljóska, nem győzök csodálkozni. Nagyszerűen vezetted le az órát. Átgondoltan, logikusan, világosan! Én magam sem tudtam volna így. Akárcsak egy akadémikus!

— No ugye! — mondta Léna, mint aki joggal büszkélkedhet Valentyina előtt Aljósával. Nagyon jól érezte magát.

„Bizonyos, hogy tudós lesz belőle! — gondolta Aljósáról. — Hiszen nagyon sok híres ember kezdte ugyanígy a falusi fiatalság esti iskoláján. Majd együtt tanulunk. Ő fiatalabb nálam és kevésbbé is művelt, dehát fontos ez? Azt hiszem ő a legkülönb fiú, akit eddig ismertem. Meg aztán nem ér sokat az a barátság, amit már hírneves emberek kötnek az emberrel. Hanem az ilyen barátság, ami itt indul el, a kezdő agronómusok óráin egy kis kolhozházikó közös munkaasztalánál, — az ilyen barátság nem megy feledésbe, nem múlik el soha az életben! Lehet még belőlünk tudós professzor, vagy akármi, de ezeket a napokat nem fogjuk elfelejteni és minden évvel, minden sikerrel kedvesebb lesz az emlékük..."

Valentyina, akit ez a nap nagyon kifárasztott, elsőnek ment aludni. Kényelmesen elhelyezkedett a kemencepadkán és onnan nézett le: a látványt már megszokta és meg is kedvelte. Vaszilissza anyó font, Léna és Alekszej füzeteikre hajoltak a közös asztalnál egymással szemközt. Valentyina régi szokásához híven, elalvás előtt összegezte magában az aznap történteket.

„Szép nap volt a mai... — gondolta. — Jó munkát végeztem a talaj kitanulmányozásán, ellenőriztem két kolhoz vetőmagját és leltárát, tájékozódtam a mezőn, de ami a legfontosabb és a legjobb volt — az agronómiai tanfolyam. Jó, hogy előkészítettem Aljósát, jó, hogy elhoztam magammal ezeket a kémcsöveket és vegyszereket. Jó nap volt, minden jó, csak egy rossz — az az ostoba szóváltás Vaszilij és Matvejevics beszélgetése alatt."

„Te meg csak döngicséij a siratókán"... — Vaszilijnek ez a mondata tövisként fúródott emlékezetébe. — Ha ezt Andrej hallotta volna, nem szólt volna semmit, de fölhúzott szemöldökkel, szemrehányóan nézett volna rám. Engem ő nemcsak agronómusnak hívott ide, hanem úgy is, mint kommunistát. Mint agronómus jól fogtam hozzá, de mint párttag még nem kezdtem meg a munkát. Azazhogy mégis. Minden szavam, minden tettem — már voltaképpen tevékenység. Ezt elkezdtem, de rosszul kezdtem. Ezzel a buta beavatkozással. No igen. Pontosan ez az igazság: ebben az irányban első lépésem ballépés volt. A második lépés az, hogy ezt belátom! Vajjon milyen lesz a harmadik?

7

Ami ezreket ér

Az első pártgyűlésre Vaszilij vegyes érzelmekkel ment el: megelégedés és kiábrándulás váltakozott benne.

Örömmel töltötte el, hogy ezen a napon kezdte meg működését a pártszervezet a Május Elseje kolhozban, de csalódott volt amiatt, hogy Andrej éltes és tapasztalt kommunisták helyett Bujanovot és Valentyinát küldte a kolhozba, akik Vaszilij szerint fiatalok és nem lehetnek eléggé alaposak.

Valentyinára úgy emlékezett, mint a kis libapásztor-Váljkára, aki a határban legeltette ludait. Még maga előtt látta a szeleburdi, nyakigláb suldólányt, aki fényes, nagy szemével nyiltan, vidáman és bizalmasan nézett a világba. Derék lányka volt eszes, merész, dolgos Ő volt a vezére a szomszédok gyerekeinek és a mezőn nem dolgozott rosszabbul, mint a felnőttek. Szerették is a kolhozban; ha gyorsan össze kellett hívni az embereket gyűlésre, vagy ha a mezőre kellett szaladni valamelyik brigádvezetőért, mindjárt őt szalajtatták és ő mindent szívesen és jól elvégzett. Erre a kislányra szívesen emlékezett vissza Vaszilij és sajnálta, hogy abból a Váljkából ilyen mókusbundás, finomkodó nő lett, aki olyan esetlenül avatkozott bele abba a vitaba Matvejevicccsel, ott a villanytelepen.

Bujanov, aki már néhány napja lakott a kolhozban, még semmi különös eredményt nem mutatott föl. Nappal fiatal feleségével együtt a villanytelepen tett-vett, esténként pedig ott kuksoltak a kemencepadkán háziasszonyuknál, akit a kolhozban elneveztek „Tánya nagyságának". Ott rágcsálták a napraforgómagot és sugdolóztak, amíg csak Froszka, a Tánya leánya rájuk nem ripakodott:

— Elég volt az édelgésből, mézeshetesek! Mert még megesz az irígység! Inkább gyertek vacsorázni!

A fiatal házaspárt dölyfös külsejükért és fentemlített kedvtelésükért a kolhoz elnevezte „kuckóprinceknek".

„Nem gondoltad meg ezt, Petrovics! — korholta Vaszilij gondolatban Andrej Sztrelcovot. — Nem ilyen kommunistákkal kell megerősíteni egy elmaradt kolhozt. „Mézeshetes kuckóprinc", meg a te feleséged, a „Siratóka"! Hát lehet ezekkel pártszerűen tárgyalni? Ejh, Alekszej Lukics, Alekszej Lukics, ha te itt volnál!"

Pártgyűlés előtt gondosan megborotválkozott, feltette rendjeleit és kitüntetéseit. A kolhozban ő volt a legerősebb, legtapasztaltabb s ezért ő volt a legfelelősebb is mindenért, a gazdaságért éppúgy, mint a pártmunkáért. Nem volt kivel megosztania ezt a felelősséget, a vállán érezte annak egész súlyát és a kolhoz e különösen fontos első pártgyűlésén teljes díszben akart megjelenni, mint ahogy a tábornok is teljes díszbe öltözik ütközet előtt.

Katonásan kihúzta magát, de nem nagyon vidáman lépkedett a sötét utcán. Fagyos szél süvített, szinte égette az arcát, zuzmarával lepte be bajuszát, szemöldökét Az utca szokatlanul sötét volt, a lámpák nem égtek, az ablakokból petróleumvilágítás halvány fénye szüremlett csak ki.

„Lám, villany sincs — gondolta Vaszilij. — Bujanovot elég jó szakembernek emlegetik, de azért három napja még sincs villanyunk Mert azt mondja, hogy javítani kell, meg azt mondja, hogy a villanytelep el van hanyagolva... Dehát ki tudja — igaz is lehet, meg nem is. Biztosan számítani egy ilyen ki nem próbált jövevényre azért mégsem lehet. Micsoda tintafekete sötétségben gázol itt az ember!"

Feltapogatódzott a kolhozvezetőség tornácára, belökte az ajtót és csodálkozva állt meg szobája küszöbén, olyan szokatlan csínt és rendet talált ott. A piros takaró az asztalon, könyvek szép sora egy új állványon szinte felismerhetetlenné tette a szobát.

— Nélküled gazdálkodtunk itt, Vaszilij Kuzmics — mondotta Valentyina.

De maga Valentyina is olyan, mintha kicserélték volna. Szélesvállú, világosszürke kosztümje tekintélyes, szigorú külsőt adott neki. A szürke alapon szépen érvényesült a rendjelszalagok szivárványszínű sávja Vaszilij most vette észre csak Valentyina finomvonalú vékony szemöldökét, amely az orrtő táján lefelé, a halántéknál felfelé ívelt és bátor elszántságot, heves indulatokat sejtetett

„De sokféle tud ez lenni! — gondolta Vaszilij. — Negyedszer látom és mindig más. Ki-miféle hát? Válya-e, a kis szeleburdi, vagy a „Siratóka" a mókusbundában, avagy ez a határozott és szigorú nő? Nem lehet kiigazodni rajta! Ilyenek az asszonyok!"

Valentyina mellett Bujanov ült, tiszti egyenruhában s szintén érdemjel-sávval Vaszilij mindebből azt látta, hogy ezek ketten, akárcsak ő maga, szintén átérezték, milyen felelős, fontos személyei ők a kolhoznak és ezért az első pártgyűlés órájában a helyzet magaslatán akartak állni.

Anélkül, hogy összebeszéltek volna, mind a hárman kiöltöztek, kívül-belül ünnepien, tudatában annak, hogy mindhármuk előtt szép, nagy élet áll és egymásnak is ezért tetszettek

Vaszilij pillantásával átfogta az ő megszépült szobáját, Valentyinát és Bujanovot, — ezt a két szép, magabiztos, félig katonás, félig civil fiatalt. Elmosolyodott és magában így döntött:

„De hiszen talán meg is felelnek, sőt majdnem biztos . . ."

Ugyanezt érezte Valentyina és Bujanov is. Bujanov szerette és sokra becsülte hivatását s ezt a szertelen nagyrabecsülést átvitte önmagára is. Meggyőződése szerint a jövő a rádióé és a villamosságé. A villamosságon és a rádión kívül csak az atomenergiát respektálta, a technika valamennyi többi vívmányát a nagyon fiatal és nagyon impulzív ember némi kicsinylésével könyvelte el. Önmagát ebben a kolhozban a műszaki értelmiség egyetlen képviselőjének, a korszerű technika szaktudósának tartotta, akit csak a balsors fosztott meg a „megfelelő méretű" munka lehetőségétől. A háború előtt, amikor az egyik legnagyobb vízierőmű építésénél tanult és dolgozott, aztán a háború alatt is erős pártszervezetekhez tartozott. Azokhoz képest a kolhoz három kommunistából álló pártszervezetét kicsinek és gyöngének tartotta. Biztosra vette, hogy ezen a pártgyűlésen ő lesz a legtapasztaltabb és a legműveltebb.

A napirend első pontját, a titkár megválasztását gyorsan és egyhangúan intézték el: Valentyinát választották meg.

A második, szintén döntésre váró kérdés a kolhozmunka megszervezése volt.

— Nos, azt hiszem minden világos, megtárgyaltuk és fölösleges szószaporítás nélkül határoztunk! — mondotta Vaszilij.

Valentyina fölállt:

— Nem, nem vagyunk készen! Szót kérek, elvtársak.

Mozgékony, szigorú szemöldökét felvonta, ettől arca igen magabiztos, határozott jelleget nyert.

— Halljuk, Valentyina Alekszejevna! Miről akarsz még beszélni?

— Mindnyájunkról, de leginkább terólad, Vaszilij Kuzmics.

— Énrólam? Nos hát, halljuk! Tessék!

Pár pillanatig hallgatott Valentyina, de azután megszólalt és nehezen megtalált szavai mintha ellentmondásba kerültek volna magatartásával, amelyet Vaszilij kihívónak érzett.

— Első naptól fogva gondolkozom ezen . . . és tudom, hogy helyesen gondolkozom, csak még a megfelelő szavakat nem ta-

láltam meg mostanig... De kimondom, ahogy jön, azt hiszem meg fogtok érteni.

Valentyina ismét elhallgatott, Vaszilij és Bujanov pedig érdeklődéssel várták, mit akar mondani.

Valentyina folytatta:

— Minden egyes brigádnak kijelölik a munka mennyiségét és határidejét. Holnap, hoinapután javaslatunkat a közgyűlés elé visszük. Szóval, mintha minden rendben volna. De hát én most magam elé képzelem, hogyan történik majd ennek a határozatnak a végrehajtása... Látom a mi istállóinkat... látom, hogyan jönnek majd nagylassan az emberek a szekerekért, egyik a másik után... s ha ezt elképzelem, hát szinte hányinger fog el.

— Az kell, hogy valamelyikünk kora reggeltől ott legyen és ne hagyja őket elüldögélni... hanem: Mars! Munkára! — mondta komoran Vaszilij.

Valentyina gyorsan feléje fordult:

— Hát ez az! Ez az a bizonyos „Mars!" Hiszen ezért gondolkodom én annyit terólad, Vaszilij Kuzmics. Te lelkesen, buzgón dolgozol és nem keveset végeztél, de sokkal többet is tehettél volna! Mért van ez? Hát éppen ezért: te örömtelenül dolgozol és az emberek rosszul érzik magukat körülötted! Most eszembejut az a história az épületfa-behordással. Helyesen dolgoztad ki az építkezési munkálatok tervét, de végrehajtásra már nem tudtad mozgósítani az embereket. Elmondták nekem, hogyan folyt le az a vezetőségi gyűlés. Buzükint, amikor ellened szólalt fel, kikergetted azzal, hogy ittas. Igen, de ő addig is ittas volt és te csak akkor kergetted ki, amikor ellentmondott neked. Matvejevicset „elmaradt elemnek" nevezted, Jasznyevre pedig ráförmedtél, mert, hogy „nem ítélkezik meggondoltan".

Vaszilij elvörösödött mérgében. Nem gondolt arra, igaza van-e Valentyinának, vagy sem. Ő csak azt látta, hogy Valentyina „rátámadt" az ő építkezési tervére, amely annyira a szívéhez nőtt, amelyet olyan szeretettel dolgozott ki és olyan nehezen vitt keresztül a vezetőségben.

— Hát vajjon helyes dolog volt ez tőled, Vaszilij Kuzmics? Pártszerű magatartás ez?

— És mit gondolsz? — fakadt ki Vaszilij. — Talán helyes dolog volt az elnököt szánakozó szavakkal elgáncsolni? Meggondolatlanul beleavatkozni az elnök rendelkezésébe, aláásni a

tekintélyét a kolhoztagok előtt? Teszerinted ez a pártszerű viselkedés?

— Nem Ez valóban pártszerűtlen magatartás — felelte Valentyina szilárd hangon, egyenesen Vaszilij szemébe nézve. — Az én viselkedésem a villanytelepen helytelen volt és nem pártszerű. Ezt én rögtön beláttam, de már nem tudtam helyrehozni.

Vaszilij nem várta, hogy Valentyina ilyen föltétlenül, fenntartás nélkül elismeri hibáját és ez szinte zavarba hozta. Nyakas természeténél fogva, nem szívesen ismerte el saját balfogásait, nemcsak kifelé, de még önmaga előtt sem. Valentyina egyszerűen, keményen beismerte, hogy hibásan járt el vele szemben s ezzel nyomban lelohasztotta az ő ingerültségét és más mederbe terelte egész beszélgetésüket. Különösképpen az történt, hogy Valentyina, tévedésének beismerésével nemhogy megadta volna magát, hanem fölébe kerekedett.

— Lám-lám... szóval helytelen! — mormogott Vaszilij zavartan.

— De az, hogy énnekem nem volt igazam, még nem jelenti azt, hogy neked igazad volt, — folytatta kemény hangon Valentyina — és legfőbb hibád az, hogy örömtelenül és komoran dolgozol

— De kérlek, egy kolhozelnök nem majálisi harmonikás.

— Gondolj csak vissza Alekszej Lukicsra, ő sem volt majálisi harmonikás. És mégis milyen könnyen, vígan dolgoztak vele az emberek! De sajátmagadra is gondolj vissza, Vaszilij Kuzmics, hiszen te is más voltál azelőtt!

Vékony szemöldöke megrezzent. Vályka, a kis libapásztorlány nézett most Vaszilijre, a felnőtt Valentyina mély tekintetével és lám, csodálatosképpen, megint ugyanazzá változott vissza, mindig ugyanaz maradt, az a lelke mélyéig megértő, megbízható süldőlány a szomszédból, aki ugyanott nőtt fel, ahol ő, ugyanonnan nőtt ki, ahonnan ő.

Vaszilij izgatottan hallgatta, Valentyina pedig tenyerét a férfi kezére tette:

— Gondolj csak vissza, milyen voltál: nyiltszívű, tüzes, vidám! Vaszilij Kuzmics, „Vászja bácsi", mi lett belőled? Gyere vissza, Vászja bácsi. Légy megint olyan, amilyennek én ismertelek, és az egész kolhoz...

— A fiatalság elmúlik — szólt csendesen Vaszilij.

— Értem... Nehéz évek vannak mögötted. . A háború, a sebesülés... No de örömöd is van. Nem ad az neked elég erőt, hogy nehéz percekben mosolyogni tudj? Ez nemcsak neked kell, hanem azoknak is, akikkel dolgozol. Tedd meg ezt az ő kedvükért.

— Furcsa beszéd ez, ha meggondolom. Pártgyűlésen az elnök mosolyáról diskurálni... Talán még a jegyzőkönyvbe is beírod: „határozatba ment: naponta x-szer kötelező a mosolygás"? — Vaszilij félszeg tréfálkozással akarta leplezni zavarát.

— Nem akarsz te engem megérteni, Vaszilij Kuzmics. Én most a legfontosabbról beszélek veled — szólt komolyan Valentyina. — Miből ered tenálad ez a komorság? Abból, hogy már nem hiszel azokban, akik körülötted vannak.

— Ezek csak üres szavak!

— Teszerinted üres szavak! — folytatta élesen Valentyina. — Amikor a dolgok lényegéről, a hibáid gyökeréről próbálok beszélni veled, — azt te üres szónak mondod. Jól van! Akkor majd másképpen beszélünk!

Előjött az asztal mögül, két kezet zsebretette és megállt Vaszilij előtt. Már megint megváltozott. Most nyoma sem volt benne a libapásztorlánykának, aki épp az imént még annyira megindította Vaszilijt.

„Hű, de félelmetes nőszemély! — gondolta — Nemhiába Petrovics felesége. Az ilyennel jó lesz vigyázni, mert úgy megtáncoltat, hogy ember legyen a talpán, aki bírja!"

— Tehát nem akarsz a dolog lényegéről beszélni, Vaszilij Kuzmics. Rendben van. Akkor lássuk, miben nyilvánul az a lényeg és milyen módszerrel vezeted az embereket. Egy egész hónapi erőfeszítéssel nem tudtad elérni azt az egyszerű dolgot, hogy az emberek idején menjenek munkába. Miért? Mert vagy az irodában ülsz, vagy napiparancsban osztogatsz megrovásokat, vagy pedig, ami még rosszabb, házról-házra jársz — munkára „hajtani" az embereket. De eljársz-e velük a mezőre, vagy az erdőirtáshoz? És tettél-e valamit azért, hogy felkeltsd az érdeklődésüket és megmutasd az embereknek munkájuk perspektíváit? Mit tettél azért, hogy a verseny ne formális legyen, hanem élettel teljes valami? Kifüggesztetted az eredménytáblát? Jól van, de

föl tudtad csigázni az érdeklődést iránta? Mikor, hol és kinek beszéltél egy szót is legjobb brigádvezetőid munkamódszereiről?

— Legjobb brigádvezető? Olyan nincs a kolhozban. És nincs semmiféle jó munkamódszer!

— Ha nincs — a te hibád! Mert azt jelenti, hogy nem tudtad az embereket rávezetni ezekre a jó módszerekre. Egyszóval, lyukas garast se ér a te vezetésed!

Minél élesebben beszélt Valentyina, Vaszilij annál inkább megkönnyebbült. Látott maga mellett valakit, akinek éppúgy szívügye a kolhoz, mint őneki. Aki legalább olyan jól tájékozódik az ügyekben, mint ő, aki őszintén és hevesen tud beszélni, rá tud mutatni a hibákra, rávezet a kellő gondolatmenetre, akivel lehet tanácskozni. Pontosan az a pártszerű beszéd volt ez, ami neki úgy kellett, mint a levegő és Valentyina minden éles szavával könnyebb lett a szíve.

— Én teljes mértékben támogatom Valentyina Alekszejevnát — elegyedett a beszédbe Bujanov. — Ami a kérdés praktikus oldalát illeti, szerintem nem szabad annyiban hagyni; nem is kell házról-házra járni, hanem holnap reggel mindnyájunknak ki kell mennünk a munkahelyre. Osszuk be, ki melyik brigáddal megy. És gyerünk! Ami pedig az emberekkel való bánásmódot és a többit illeti, Valentyina Alekszejevnának igaza van. Tedd meg, Vaszilij Kuzmics, azt az egyet, — gondolj Alekszej Lukicsra és emlékezz vissza a saját fiatalságodra.

Vaszilij fölemelte lehorgasztott fejét. Átvillant arcán a nála mindig váratlanul megjelenő pajkos mosoly.

— Egyszóval a pártgyűlés elhatározta és kötelességévé tette az elnöknek, hogy meg kell fiatalodnia. Nos, hát ha a pártgyűlés így határozott, mit csináljunk? Megfiatalodunk!

Amikor a harmadik kérdés — a kolhoz villamosítása került sorra, — Bujanov fontosságának teljes tudatában szót kért:

— Az, hogy a kolhoz villanytelepet épített, még nem olyan nagy vívmány! — heveskedett. — Igen, ott áll a vízparton. Az is igaz, hogy a házakban égnek a villanykörték. Dehát ebben merül ki egy vízerőmű rendeltetése? Talán kizárólag az „atyafiság" kedvéért építettük, hogy annyira félünk megterhelni munkával? Csak a régi időkben látszott nagy vívmánynak, hogy ah! — villany ég a parasztházakban! Mi többet várunk a villanyteleptől. Be akarjuk fogni, mint egy jó igáslovat. Azt akarjuk,

hogy tonnaszámra csépelje a gabonát. Hogy vizet hajtson a farmokba. Hogy gerendát fűrészeljen és zöldséget öntözzön.

— Mit csináljunk, hogyha a kapacitása mindössze húsz kilowatt? — hangzott Vaszilij ellenvetése.

— A turbinája nincs teljesen kihasználva. Be lehet állítani egy második generátort.

— De honnan vegyük?

— Nem vagy te leleményes ember, Vaszilij Kuzmics. Nekünk igenis kell a támogatás! Kell! Kinek segítsenek, ha nem minekünk, mikor mi vagyunk az egész kerületben a legelmaradottabbak! — beszélt szárnyalóan Bujanov, göndör fürtjeit rázva. — Elmegyünk a kerületbe, egyenest a vezetőhöz: így és így áll a dolog, adjatok hitelt egy elmaradt kolhoz villamosítására. Elmegyünk a Mezőgazdasági Villanyközponthoz: adjatok részletfizetésre generátort egy elmaradt kolhoznak. Elmegyünk a villanyfelszerelési raktárba: adjatok tekercseket, huzalokat, motorokat soronkívül az elmaradt kolhoznak. Próbáljanak csak nem adni! Akkor mi egyenest a területi bizottsághoz és a központi lap főszerkesztőségéhez fordulunk, hogy íme, így áll a dolog: egy elmaradt kolhozon nem segítenek. Kapna csak ilyen odut egy ügyes ember kézbe, ezzel még a poklot is kiügyeskedné az ördögtől. Itt nem kérni kell, hanem követelni. Ezt mondon én neked, Vaszilij Kuzmics!

— No, hát ezzel kissé túl lősz a célon, — mondta Vaszilij. — Nincs nekünk mit hencegnünk azzal az elmaradással. Nem nagy szolgálat az államnak, hogy tönkretettek egy kolhozt. Én nem szándékozom elmaradottságunkra spekulálni, sem pedig a mi kolhozunkat pellengérre állítani az egész terület előtt. Egy kolhoznak is, mint ahogy az embernek is, legyen meg a becsülete. De azért segítséget kérni lehet. És hiszem is, hogy a kerületben és a területen kisegítenek.

Az utolsó napirendi kérdés a kolhoz tömegmunkájának megszervezése volt. És mikor erre nézve meghozták a határozatot, Vaszilij Bujanovra nézett és száraz, baljós hangon így szólt:

— Ezzel a kérdéssel kapcsolatban ki akarok terni a mi tisztelt Bujanov elvtársunk magatartására.

— Az én magatartásom?! — és Bujanov megfordult a székén. — Milyen az én magatartásom?

Esküvője után alig egy hónappal Bujanov, nem törődve fia-

tal felesége könnyeivel, ellentmondás nélkül eljött ebbe az elmaradt kolhozba, becsületesen és szorgalmasan dolgozott a villanytelepen és mindezt egybevetve szinte hősnek tartotta magát Szerinte környezetének is méltányolnia kell az ő hősiességét, részvéttel és hálával kell adóznia iránta. Ezért aztán teljesen váratlanul érte, hogy valaki kivetni valót talál az ő viselkedésében.

— Majd mindjárt megmagyarázom! — ígérte neki komoran Vaszilij — A tömegagitáció nem csak azt jelenti, hogy hetenkint újságolvasással egybekötött előadást tartunk a kolhozban Egy kolhozbeli kommunista tömegagitációs munkája az egész életét igénybe veszi. Dehát milyen a te életed a kolhozban? Te, mint szakember, a kolhoz első embere vagy, te vagy a mi műszaki értelmiségünk! Te irányítod a kolhoz világítását, gépesítését, rádióját, a kolhoz kultúráját. Ha mégy az utcán, az ablakból lesnek a lányok: Itt jön a „villanymérnök"! Ha a falu egyik szélén mondasz egy szót, a másik végén megismétlik, mert hogy a „villanymérnök" mondta. Hát nem kell neked ezzel számolnod? Én is ilyen helyzetben voltam évekkel ezelőtt, mint a kolhoz első traktoristája. Heten jöttünk vissza akkor a kerületbe tanfolyamról. Megyünk az utcán, mögöttünk ugrálnak a gyerekek: „Megjöttek a traktoristák!" Mi voltunk a falu dísze-virága és ezt az elsőséget mindenképpen alátámasztottuk. Ha agitálni kellett, — mi voltunk az elsők. Ha önkéntes munkát kellett vállalni, mi haladtunk elől Kölcsönt jegyezni, — abban is elől jártunk. Színdarabot rendezni nem is tudtak nélkülünk. Ha a réten összegyűlt a fiatalság — a mi harmonikánk szólt a legszebben, a leghangosabban. Hát mi így fogtuk fel a dolgot! Te meg? Elbabrálgatsz a villanytelepen, azután usgyi, a kemencepadkára a menyecskével! Nem hiába neveztek el benneteket „kuckó-princeknek". Dehát csoda? Ulni a kuckóban, tökmagot rágcsálni, — vajjon szakemberhez illő viselkedés ez?

— Igaz! — támogatta Valentyina is Vaszilijt. — Ha mindegyikünk csak magának él, milyen élet lesz a kolhozban? Bujanov elvtárs, te művelt és tapasztalt ember vagy és mégis úgy viselkedtél, hogy a kolhoztagok az első naptól kezdve nevetséges, de találó gúnynevet akasztottak rád. Márpedig ettől szabadulnod kell. Kommunistához ez nem illő.

Bujanov bosszús volt és sértődött A gúnynév meg az az

elítélő hang is, ahogyan Valentyina meg Vaszilij beszéltek vele, — bizony elevenébe hasított.

Az a parányi kolhoz-pártszervezet, amelyre alig két órával ezelőtt még némi leereszkedéssel gondolt, első perctől fogva követelő és hatalmas erőnek bizonyult. Valentyina és Vaszilij úgy kezelték, mint egy újoncot és igazuk is volt. Bujanov elkeseredett, megsértődött, mérgelődött, de ugyanakkor megszunt a ránehezedő unalom

Az utolsó kérdést már rég elintézték, a jegyzőkönyvet is aláírták, de még mindig nem oszlottak szét. Terveket szőttek a jövőre, vitatkoztak, kritizálták egymást s aztán egyszerűen csak örvendeztek azon, hogy a Május Elseje kolhoz pártszervezete már működik s már érezhető irányító és vezető ereje

Csak hárman voltak Három kommunista Mindennapi egyszerű emberek, sok gyöngeséggel, fogyatékossággal. De mert mind a hárman egyetlen fenkölt célra törekedtek és a Párt által megjelölt utakon törhetetlenül haladtak a cél felé, egymást kiegészítve, egymást támogatva, egymást keményen kritizálva, — ezért ők lettek az az erő, amelynek neve — a Párt.

Többízben is elmenőben voltak már, de mindig fölmerült valami újabb kérdés s akkor azt megint csak megvitatták, nem győztek eleget beszélni, mint az olyan emberek, akik régóta áhítoztak egymás társaságára.

Valentyina az órára nézett

— Szentisten! Tizenkét óra! Hogy elbeszélgettük az időt. Ideje hazamenni! Vaszilij Kuzmics, add a jegyzőkönyvet!

Vaszilij odanyujtotta, de még nem adta át, hanem ismét megszólalt:

— Várj csak, Valentyina Alekszejevna! Van itt még valami. Beszéltünk már a takarmányvásárlás költségének előteremtéséről, de a lenszalmáról még nem. Az van nálunk elég, pedig keveset vetettünk Hanem ezidén a len rekord-termést adott. És a szalmát még nem adtuk be. Én szándékosan tartottam vissza. Ha nem szalma formájában, hanem lenrostként adjuk be, ez előnyösebb az államnak és a kolhoz is ezreket kereshet rajta. Hát azt gondoltam, szétoszthatnánk a kolhoztagoknak, hogy otthon dolgozzák föl Azelőtt is kevés lent vetettünk, akkor is házanként dolgoztuk föl.

— Erről már magam is gondolkoztam, Vaszilij Kuzmics Természetes, hogy feldolgozott állapotban kell beadni Miért en-

gedjük ki a kezünkből a kolhoz tőkéjét? De nem külön-külön házanként kell feldolgozni, hanem együttesen.

— Együttesen?! Hát mi vagyunk mi? Lentermelő kolhoz? Hiszen a tervünk szerint a lenvetésünk alig több a semminél! Nincs se gépünk hozzá, se más efféle, te meg együttesen akarod! Ha házanként kiosztjuk most is, mint azelőtt — gyorsan végzünk vele.

— Azelőtt így csináltuk, de most úgy kell, mint ahogy eddig sohase csináltuk. Vagy te nem érted, mire gondolok? Most ennek valahogy különösképpen kell lefolynia. Igaz, hogy nincs hozzá berendezésünk, se gépünk, kezdetleges még nálunk a lentermelés és mégis, most föltétlenül együttesen kell megszervezni a feldolgozást. Mégpedig nem valami fészerben, hanem szobában és föltétlenül vígan, okvetlenül énekszóval!

— Énekszóval? — kétkedett Vaszilij. — Énekelni nem nehéz. Ha csak az egyetlen Froszkát megcsiklandozod, hát az három faluravalót énekel neked. De hol vegyük a szobát? Ki enged be a lakásába ilyen port, piszkot?

— Kérjük el a Tánya nagysága régi házát — ajánlotta Bujanov.

— Nem adja.

— Dehogy nem! Mindent megtesz, amit Froszka mond neki. Froszkával pedig meg lehet egyezni.

— De meg aztán a kemence is romokban van ott.

— A kemencét majd fölrakja Alekszej a komszomolistákkal. Nem tart az soká. Hogy-hogy nem érted meg, Vaszilij Kuzmics, milyen nagyon fontos dolog ez? Mindent meg kell tennünk, hogy vígan, kedvesen, szépen sikerüljön a dolog. Hogy az emberek rájöjjenek az együttes munka ízére. Ha sikerül ezt így megszervezni, akkor jó munkát végeztünk, de ha nem, akkor — elvitte az ördög.

— Hát jó, megcsináljuk, megszervezzük. A kemencét majd én elintézem.

Hazamenet Vaszilij megállapította magában, hogy Petrovics mégsem tévedett, mégiscsak megfelelő embereket küldött a kolhozba.

Arra gondolt, hogy a kommunista Bujanov, aki itt született — aranyat ér a Május Elseje kolhoznak, és Valentyina, a kommunista agronómus minden tekintetben megfelelő, talpig ember.

A kolhoz-pártszervezet mostani összetételében harcképes és erős. Elalvás előtt még eszébe jutott Valentyina beszéde es arra is visszaemlékezett, milyen volt ő, Vaszilij, valamikor a háború előtt.

„És igaza van, én nem vagyok az, aki voltam. Erő és kitartás mintha több volna bennem, de nehezebben lélekzem és az is igaz, hogy folyton az irodámban kuksolok."

És Vaszilij az ő sajátos lendületével látott munkához.

Még virradat előtt lámpással kezében lovagolt a hóval befútt úton.

„A magam szemével nézem meg, mit és hogyan végeztek tegnap és nem az istállóban, hanem a mezőn várom az embereket. Hadd tudják: nem jöhetnek olyan korán, hogy az elnök meg ne előzze őket. Ez a gondolat mindenféle rendeletnél és megrovásnál jobban ösztönzi majd az embereket."

A pislákoló lámpás fénykőre remegőn úszott előtte és hol egy fatönköt, hol valami súlyos hósapka alatt görnyedező hatalmas fenyőágat világított meg a sötétben. A fénykör határán túl a sötétség még sűrűbb lett és szilárd, áthatolhatatlan gyűrűvel övezte Vaszilijt.

Nézegette a kolhoz erdőirtását. A fiatal nyírek között elszállításra készen hevertek az egyenletesen hosszú s már gallyaiktól megtisztogatott szálfák. Vaszilij leszállt a lóról, levette kesztyűjét és tenyerével végigsimította a szálfák érdes kérgét, melyet vékony selymes hártya fedett és Vaszilij tapintásra melegnek érezte. Nem szálfákat látott ő most maga előtt: egy derűs őszi napot látott ezen a sötét, téli hajnalon, a hólepte erdő sűrűjében; gabonahegyeket vadonatúj világos, kényelmes szérűben. Nemcsak egyszerű szérű volt az, hanem villanyra berendezett cséplőpajta, mellette új őrház, benne az őr s azonkívül raktár a kolhoz felszerelésének.

Ez volt az ő álma. Olyan dédelgetett álom, hogy szinte restelte részletezni. Ott fent a halomra, ahol most egy szalmatetős, rozoga viskó állt még, oda helyezte Vaszilij gondolatban ezt az ábrándját. Ott állt az új, tágas pajta, fiatal szálfákból, villanyhuzalokkal körülhálózva, nem messze a falutól, és az új őrház, benne az őr, a raktár mellett. Minden járókelő, minden erre utazó elmegy mellette s hallhatja a villanymotorok zúgását és láthatja,

hogyan folyik a cséplőgép alól kiömlő gabonazuhatag. Egyáltalán nem olyan lustán és lassan szóródik, mint valami közönséges cséplőgépből· a villany erejétől hajtva gyorsan hömpölyög, fürgén fodrozódik, úgyhogy alig győzik hordani a gép elől.

A karcsú fenyőszálakat símogatva a sötétben, Vaszilij oly világosan látta maga előtt ezt a képet, hogy behúnyta szemét. „Rosszul tisztogatták meg a szálfákat — gondolta — és a forgácsot se takarították el tegnap. Most befújta a szél, meg a hó, már nehezebb lesz, mint tegnap lett volna."

Az erdőirtásról a földekre ment és ott is rendetlenséget látott. A trágyát az út mentén, a mező szélén csomónként dobálták szét.

Amint áttekintette a szántást, elért az út elágazásáig, leszállt és lovát egy fenyőhöz kötötte. Ezen az úton kellett jönniük az embereknek az erdőbe is, a mezőre is. A munkát nyolc órára tűzték ki, de nyolc óra már elmúlt.

„Mindjárt jönnek... — gondolta Vaszilij. — Rögtön itt kell lenniök. Itt várom be őket."

Még alig kelt fel a nap, halványkéken ébredezett a mező a fekete fasorok között. Hóbundába burkolózva hallgattak a fenyvek. Elhagyott, elárvult csend honolt itt és csak a szél söpörte, kavarta a havat a buckákon. Ez a néptelen magány s a várakozás úgy nyomta Vaszilijt, mint ahogy a hideg hósapkák nyomhatták a fenyvek mohos ágait.

„Miért nem jönnek?... Vajjon mikor jönnek?... — töprengett.

Hogy meg ne fagyjon, öles léptekkel járkált a sürgönypóznától, az út mentén hagyott, hólepte forgácshalom mellett, addig a kettős sudarú, görcsös fenyőig.

Már ösvényt taposott ki a frissen esett hóban, szaporázta a lépéseit, idegeskedett.

„Valentyina azt mondta, hogy keveset végeztem. És igaz is. Az én helyemben Alekszej Lukics többet tett volna. Az emberektől is mintha messzebb volnék, mint a legelső napokban. Hej, hol van már az a Vászka Bortnyikov, akinek égett keze alatt a munka, talán már sohase is tér vissza?"

Kiegyenesedett, tarkójára lökte sapkáját, kigombolta bekecsét, kitárta egész arcát a fagyos levegőnek.

— Gyerünk, gyerünk! Akárcsak a fronton, itt sem lehet elcsüggedni. Tartsd magad, öregem, rázd le az öregséget! — noszogatta saját magát. — Nem adom meg magam! — Elrúgott maga elől egy száraz gallyat. — Vagyok én még legény a gáton! — fenyegette az útjában álló hóbuckát. — Azért is bevárlak benneteket! — beszélt a késlekedő kolhozosoknak. — Engem nem kerülhettek ki!

A mécses sárga fénye sorban előrántotta a kék homályból előbb a póznát, aztán a rőzsehalmot, végül a fenyőt. Vaszilij már únta a járkálást, únta ezt az egyhangú, szűk kört. „Pózna — rőzse — fenyő. Pózna — rőzse — fenyő"! Senkise jön Ördög vitte volna! Senki! Régen itt kellene már lenniok. Pózna — rőzse — fenyő! Én meg, mint a mókus a kerekén. Mikor jönnek már azok az én dudásaim?

Végre messziről szakadozott énekhang hallatszott és egy lovacska ügetett oda. Alekszej hajtotta a széles szánt, azon gubbasztottak a lányok.

„Félórát késtek!" — bosszankodott magában Vaszilij, de nem mutatta ingerültségét, felemelte a mécsest és erélyesen odaszólt:

— Állj! Ki vagy?

Nem szidta meg őket, csak a szemükbe világított és az órára mutatott.

— Fél kilenc! Félórával adósok vagytok! Leányzók, ti hagytátok széjjel tegnap este a forgácsot? Megálljatok csak, ha férjhez adlak, bepanaszollak benneteket a vőlegényeteknél. Megmondom majd, hogy az én lányaim rendetlenek, estétől reggelig a szobában őrzik a szemetet!

— De Vaszilij Kuzmics, tegnap nagyon későn végeztünk!

— Siettünk karének-próbára.

— Azt hittük, megdicsér minket, hogy elsők vagyunk, maga meg fejmosással kezdi!

— Félórát késtek s még azt akarják, hogy dicsérjem őket! Nem addig van a', lányok! Holnap ilyenkor, ha útban érek még valakit, be sem eresztem az erdőbe!

A szán eltűnt az útfordulónál, egyre messzebbről hallatszott a lánycsivitelés. De mihelyt eltűnt Vaszilij szeme elől a szán, arcáról levált a mosoly. Mogorván, elkomorodva járkált tovább

a kitaposott ösvényen s mécsese fénykörében ismét váltakozott a pózna — rőzserakás — fenyő...

„Vajjon lesz-e egyszer itt rend? Hogyan érjük el a munkában a fegyelmet és pontosságot?"

És merthogy itt az úton várakozott, a késedelmet még nyomasztóbbnak, még tűrhetetlenebbnek érezte.

Világos reggel lett, mire feltűnt messziről három szekér: Lyubava, Petro és Kszjusa hoztak trágyát a szántóföldre.

Őket is a keresztútnál várta meg s nekik is az órát mutatta.

— Miért dobáljátok szét össze-vissza a trágyát és miért nem egyengetitek el jobban? Pocsékba megy így az egész!

A következő szekér Matvejevics brigádját hozta fahordásra.

— Ilyen későn, Matvejevics?! — szólt rá szemrehányóan Vaszilij. — Azt mondják, hogy az öregek a tyúkokkal kelnek, nem hagyják aludni a fiatalokat, nálunk meg megfordítva! Alekszej már rég elhordta a leányzóit, te meg az asszonyságaiddal még csak most kecmeregsz elő!

Matvejevics zavarba jött:

— Dehát nem egyszerre gyűlnek össze, neadjisten bevárni őket!

— Ne is várjátok! Aki elkésett, csak jöjjön gyalogszerrel az erdőbe.

Matvejevics után szállingóztak már a többiek is. Vaszilij nézte az órát:

— De lassan cammogtok máma! A rendes kolhozosok már rég dolgoznak.

Némelyiket szóra se méltatta, csak komor pillantással mérte végig.

Mikor végre-valahára befejeződött a kivonulás, Vaszilij megint kiment a szántóföldre. Nagyon elkedvetlenítette a munkanap megkezdésének elhúzódása. Megint csak az elégedetlen levertség lett úrrá rajta.

Valentyina mellette szánkózott el és csupa öröm volt a hangja, amint odakiáltott neki:

— Vászja bácsi, épp most beszéltem telefonon Andrejjel, villanyfelszereléseket küldtek a kerületbe. Lehet majd kapni motorokat. Ide is küldenek a legközelebbi gépkocsival.

A szán továbbsiklott és eltűnt a kanyarodónál. Szántalpak friss nyoma csillogott a reggeli napfényben.

Valentyina vidám, barátságos hangjától Vaszilij mindjárt megkönnyebbült és attól is, hogy sok-sok kilométernyire innen az a fáradhatatlan kis Petrovics szünet nélkül gondol a kolhozra és gondoskodik róla. És Vaszilij megint csak önmagát okolta, önmagát ostorozta.

„Ugyan mit lógatom az orrom, mint egy utolsó rongyember. Ma még rossz, holnap jó lesz! Ejh, azértse öregszünk!"

Vígan, fiatalosan, kigombolt bekecsben, gyalog igyekezett a mezőre, oda, ahol az idősebb kolhozosok a trágyát hordták.

— Fagyoskodtok, menyecskék? — kiáltott rájuk jókedvűen. — Kit melengessek? — Ledobta bekecsét, Lyubava vállára vetette és elvette tőle a lapátot.

— Gyerünk csak azzal a lapátolnivalóval! — Gyorsan dolgozott a keze, közben a szája is: — Fáztok, galambocskáim? Sebaj, majd fölmelegszünk. Nehezen megy? Az se baj, megy még jobban is. Legyen csak ezen a szántón jó aratásunk — olyan lakodalmat csapunk mindnyájatoknak, hogy még!. . .

Maga se hitte volna, hogy rögtönzött tréfái úgy hatnak az emberekre. Mindenki felvidult és a munka is élénkebb lett.

— De jó kedved van ma! — szólt Lyubava.

— Összeszidtak tegnap a pártgyűlésen, attól jött meg a kedvem.

— Szóval neked csak egy kis szidás kell?

— Hát persze, hogy persze. Az ócska szamovár is attól fényesedik, ha kőporral sikálják. Ha akarod, még téged is felvidítlak.

— Hogy fogsz hozzá? A magad módján? Megint fejmosással?

— Eltaláltad! Hol jár az eszed? Okos asszony volnál, hát akkor hogy lehet, hogy olyan kajlán áll a kupac — hiszen így tönkremegy az a jóféle trágya! Vagy még azt se tudnátok, hogy kell betiporni? És még egyet! Második napja hordjátok a trágyát és nem jutott eszetekbe, hogy a szekér egyik oldalát lehajtsátok. Mindjárt egyszerűbb a lerakodás. Petro! — kiáltott, ahogy a torkán kifért. — Petro! Hajts az istállókhoz és a szekerek egyik oldalát igazítsd meg úgy, hogy a deszka kijárjon. Látod, így! — és megmutatta Petrónak, hogyan csinálja. — Nem nagy dolog, percek alatt készen lehetsz vele.

Aztán az erdőirtásra lovagolt, elmókázott a favágókkal,

megtanította őket, hogyan készítsenek csúsztatót a szálfáknak a domb másik oldaláról, ami közelebb esik a kocsiúthoz.

— De hiszen azon az oldalon árok van! — próbált ellenkezni Matvejevics, aki bosszankodott, hogy ez nem őneki jutott eszébe.

— Az ősszel volt, most már beszáradt. Ha még forgacsot is szórunk bele és hóval leegyengetjük, akkor minden simán megy!

Vaszilij maga is odament és segített. Munka közben tréfált, bolondozott, de magában aggályos gondolatai támadtak:

„Érdeklődés nélkül dolgoznak. A legkisebb apróságra sem jönnek rá maguktól. Micsoda munka az ilyen?"

Amikor ebédszünet alatt a többiekkel együtt visszajött az istállókhoz, megtudta, hogy a trágyaszállítás később már gyorsabban ment és hogy az új úton több fát hordtak be délig, mint előző nap reggeltől estig. Az emberek is elevenebbek voltak, mint máskor és szokatlanul nyájasan pillantgattak rá, Vaszilissza pedig így szólt hozzá:

— No látod, Vaszilij Kuzmics, most kezdesz hasonlítani saját magadhoz. Már azt hittük, hogy zsákba-macskát vettunk, hogy valami idegent választottunk elnöknek.

Alekszej és Petro napokig dolgoztak az ócska lentiloló javításán, amelyet Vaszilij vásárolt a szomszéd kolhozban. Alekszej, aki minden gépet imádott, élvezettel babrált ezen is, de Petro főképpen csak Alekszej kedvéért tüsténkedett körülötte.

Alekszej a maga derűs és szilárd módján állandóan fékezte ezt a nyugtalanvérű, szilaj legényt. Petro nem is értette, úgy nézett rá, mint valami különösfajta, talányos lényre.

— Micsoda ember vagy te, Aljóska! Néha mintha puha volnál, de próbáljon csak valaki földhöz vágni! — beszélt Petro a gép mellett guggolva és becsavarta a meglazult alkatrészeket. — Azt hinné az ember, hogy engedékeny vagy, pedig hát nem lehet kimozdítani a helyedből. És olyan nyugodt is vagy, mint a föld. Néha még irígyellek is. Ha kislány volnék, világért se néznék másra, csak terád. Pedig néha dühbe hozol: vénember vagy már, vagy mi? Úgy élsz, mintha léniát nyeltél volna.

— Nem arról van szó, hogy ki öreg, ki nem, énnálam egyszerűen minden csavar a helyén van — mosolygott Alekszej.

— És énnálam?

— Tenálad, Petrunya, mindegyik helyén van — egy híján.

— És melyik az?

— Mindegy, melyik. Előfordul néha, tudod, a gép minden alkatrésze rendben van, a lendítőkerék is működik, a fogaskerék is, de hiányzik egy aprócska, alig észrevehető csavarocska és emiatt aztán a gép nem tud teljes gőzzel dolgozni.

Fölrakták a kemencét, a házat rendbehozták, padokat állítottak be, kosarakat, lenfésűket készítettek elő, a raktárból lenszalmát hoztak garmadával a tornácra.

Első pillantásra úgy látszott, mintha mindez könnyen, jóformán magától ment volna, de valójában Valentyina temérdek utánjárással és igyekezettel hozta össze.

A frissiben megszervezett új lenközpontban Valentyina ünnepnapnak szánta a munka első napját és ezt gondosan elő kellett készítenie. Igyekezett minél több embert belevonni az előkészületekbe: azt akarta, hogy mindenki házigazdának érezze ott magát.

Alekszej és Petro a gépeket javították, Matvejevics lócákat készített, Jasznyev vezette a kemence-fölrakást, Kszjusa hordta a kemencéhez a téglát és agyagot. Tánya nagysága régi maradékokból piros díszeket varrt a képek köré. Léna az iskolás-gyerekekkel az ablakokat mosta és ő díszítette fel a falakat. A lenközpont megszervezése bizony temérdek munkát és fáradságot jelentett Valentyinának.

Mostanában jóformán sohasem volt egyedül: mihelyt az utcára lépett, mindjárt meglátták az ablakból, vagy megjelent valaki, akinek sürgős beszélnivalója volt vele. Hol az iskolás-gyerekek szaladtak megmutatni a lenközpontnak szánt új plakátokat, hol Matvejevics akarta megbeszélni vele a lócák méreteit, hol Kszjusa állította meg, hogy elpanaszolja, milyen rossz agyagot kapott a kemencetapasztáshoz. Ügyek és emberek forgatagában élt.

— Olyan vagy, mint egy tyúkanyó a csibéivel — mondotta Vaszilij. — Soha nem jársz egyedül.

Mindnyájan látták Valentyina buzgalmát, de senkisem tudta, hogy ez mennyire átgondolt és kiszámított és hogy mennyi izgalom, remény, aggodalom fűződik hozzá.

„Vajjon sikerül-e — tünődött. — Nem az a párezer rubel a fontos, amit a lenszalma feldolgozásával nyerünk. A fődolog

az — képesek vagyunk-e kicsiből nagyot, a hétköznapiból ünnepit varázsolni? Ha minden úgy sikerül, ahogy elgondoltam, akkor ez nagy nap lesz a kolhoz életében, de ha nem, akkor megkeressük azt a szükséges pénzösszeget és ennyi az egész!"

Ha Andrej telefonon vagy találkozásaik alkalmával kérdezgette, hogy megy a pártmunka — így felelt:

— Most még rosszul. Úgy érzem, hogy még igazában el sem kezdtem, hogy még nem érdemeltem ki a pártszervezet titkárának kijáró megbecsülést. Ugyan a kolhozban egy kicsit jobban megy a dolog. Jobb a fegyelem, az emberek hangulata, de még nem érezni komoly fordulatot. Nincs semmi olyasmi, amiről elmondhatnám: igen, ez az én művem, ezt én értem el, a pártszervezet titkára.

Vaszilij nem tulajdonított olyan nagy fontosságot a lenközpont körüli munkának, mint Valentyina. Vaszilij számára a lenközpont csak a szükséges pénzösszeg előteremtésére való. Energikusan és szívesen segített Valentyinának, de kételkedett a sikerben.

— Dolgoznak majd egy-két napig a mi lenközpontunkban, azután otthagyják. Még a kötelező napi munkákra is nagy kínnal jönnek össze, hát még az esti „túlórákra!" Állandóra odavenni embereket pedig nincs honnan. Így is kevés a munkaerő. Hol az erdőirtáson, hol trágyahordással, vagy az állatokkal vannak elfoglalva...

Mikor a lenközpont elkészült, Tánya nagyságát odahozta a kíváncsiság. Összecsapta a kezét:

— Úristen! Mire ez a sok dísz meg kép, meg az egész mindenség? Hiszen itt csupa por lesz minden!

— Csinos helyiségben jobban esik dolgozni — felelte Valentyina.

Munka után, este hét óra tájban kezdtek gyülekezni.

Alekszej kicsit ünnepiesen öltözött, oldalt szétválasztott fürtjeit símára kefélte, ingét is frissen vasalta. Szinte meghatotta Valentyinát öccsének ünnepi külseje:

„Ez érti, miről van szó!" — gondolta.

Mind eljöttek a komszomolisták, élükön a vidám Tátyánával, eljött Avdotya is, aki minden újat jóindulattal fogadott, eljött a társaságkedvelő, kíváncsi Vaszilissza anyó is, meg Matvejevics, az idősebb nemzedék közbecsülésben álló képviselője,

eljött Petro is a barátaival, eljött mindenki, aki számított valamit, s nyomukban a névtelenek is, akik kíváncsiak voltak a Komszomol szokatlan kezdeményezésére.

A felemásszín-szemű Froszja, ez az izgága leányzó rikító tarka kendőben jött el, új gyöngysorral a nyakán, ajka pirospiros, haja apró csigákba göndörödő — így, ilyen festőien állt meg a küszöbön, hogy mindenki kedvére gyönyörködhessen az ő nagyszerűségében.

Szeme szép volt, de furcsa — az egyik élénk kék, a másik, mint a macskáé, élénksárga. Ez a körülmény egyáltalán nem zavarta s nem rendítette meg hiedelmét, hogy ő a falu szépe, legényszívek veszedelme.

— Micsodás ülés ez itten, vagy mi a csuda? Miért szaladtatok ilyen korán ide és hogy mertetek engem el nem hívni? Micsoda rendetlenség ez?

— Minek hívjunk, mikor úgyis eljössz?

Vaszilij és Valentyina terve szerint Alekszejnek kellett előljáróban pár szót szólnia a Komszomol nevében.

Fel is állt helyéről és soká simogatta tenyerével göndör fürtjeit. Mindnyájan őt nézték. Valentyina szurkolt érte:

„Vajjon azt mondod-e, ami kell most? Miért nem beszélsz már?' — szólongatta gondolatban öccsét. — „Elég már ebből a hajsimogatásból! Nevetséges! Kezdd már el!"

Alekszej végre megadta hajzatának egy nyilvánosság előtt fellépő ifjú szónokhoz szerinte egyedül illő formát.

— Elvtársak! — kezdte. — Kolhozunknak vissza kell szereznie régi szépségét! Feltétlenül meg kell szilárdítani és fel kell javítani állatállományunkat, jól kell trágyáznunk a földünket és nagyon jól fel kell készülnünk a tavaszi munkához. Ehhez pótlólag még pénzre van szükségünk. Igértek nekünk állami kölcsönt, de nem való hozzánk, hogy ölbetett kézzel várjuk a segítséget. Mi komszomolisták, szavunkat adtuk a kolhoz vezetőségének, hogy január elsejéig minimálisan harmincezer rubelt szerzunk a kolhoznak. Számításunk szerint meg is szerezhetjük ezt az összeget, ha jól feldolgozzuk a lenszalmát és jóminőségű lenrostképpen adjuk be. A kolhozban sok el nem végzett munka gyűlt fel, esténkint fogjuk tilolni a szalmát. Aki segíteni kíván a kolhoznak, az maradjon velünk önként, jószántából és iratkozzék be a mi csoportjainkba, ha kedve tartja. Ezzel be is feje-

zem, elvtársak, a felszólalásomat. Oszoljunk csoportokba és kezdjük meg a munkát!

Egyszeribe zajjal telt meg a szoba.

— Froszja, gyere mihozzánk, mindjárt vígabban leszünk!

— Igen, de én Aljósával akarok... Aljósa, felvesztek vígat is, vagy csak csupa öntudatost?

— Mindenkit felveszünk, aki a munkát szereti.

— Gyerünk a kamrába, hozzunk lenszalmát.

S már ott zizegett a szalma, porfelhő gomolygott belőle, édeskés szaga betöltötte a helyiséget.

Alekszej nekigyürkőzött és odaállt a géphez. A zizegő szalma első adagjai futószalagon indultak el a válogatóktól az adogatókig, onnan a gépbe és a szürkés színű, selymes lenrost első csomója ünnepélyesen megjelent az asztalon. Petro magasra emelte:

— Nézzétek, ez az első terven felüli rubelünk!

— Add ide, majd felakasztom a falra! — és Tátyána egy fenyőfaágra tekerte. — Maradjon itt ennek a napnak emlékére

Élénk beszélgetés indult meg:

— A mi kolhozunknak nagy becsülete volt azelőtt, most majd lesz megint!

— Emlékeztek, amikor Ugrenybe szekereztünk gyűlésre, már a lovainkról messziről láthatták, hogy a „Május Elseje" jön. Micsoda gyönyörű lovaink is voltak, akár a hattyúmadarak! Amerre csak megfordultunk, irígyeltek bennünket!

— Froszja, mért kötötted fel az új kendődet, csupa por lesz! — zsörtölődött a takarékos Avdotya.

— Ha poros lesz, veszek másikat! A mi első Komszomol csoportunktól, meg a mi aranyos Aljósánktól nemhogy a kendőmet, de még magamat se sajnálom!

— Egyszóval most mi is komszomolistáknak számítunk, Vaszilissza Vlaszovna? — tréfálkozott Pjotr Matvejevics.

— Hát mért is ne? Az csak olyan beszéd, hogy az öregek a régi rendszerből valók, énszerintem mi öregek vagyunk a tősgyökeres kolhozisták! — felelt szives szóval Vaszilissza anyó. Örült ennek a munkának, amit ő megszokott, a népes társaságnak, a fiatalok figyelmességének. Szikkadt, öreg keze ügyes mozdulatokkal válogatta a vékony, törékeny szalmaszálakat.

— A mai fiatalság el van kényeztetve! — fordult a komszomolistákhoz. — Akármit adnak nektek, az mind kevés, az még mind nem elég. Lám, Froszja is vadonatúj kendőben jött dolgozni. Ha poros lesz, aszongya, vesz másikat. Sokat mesélhetnék én magamról, drága gyerekeim. — Pillantásával átfogta mindnyájukat. Örömmel látta, hogy figyelnek rá, kényelmesebben elhelyezkedett s így folytatta: — Vettek nekem, édes fiaim, egy ekkorka kis borjút! — és egy maroknyi szalmát emelt a padlótól vagy egy méternyire. — Hát nőtt az, növekedett, míg csak tehén nem lett belőle. — Vaszilissza arca olyan boldog csodálkozást mutatott, mintha valamit ritka kellemes dolog lenne az, hogy kisborjúból tehén lesz. — Volt nekem akkor egy fejkendőm, kimostam, felakasztottam száradni a járomra. Az én tehenem nekiállt, oszt megrágta! A-a-a! — Vaszilissza elkomorodva csóválta fejét, mint akinek fáj valamije. — Ahogy nézem, még a levegő is a torkomon akadt, merhiszen az ócskábbik kendőmet is a tehén rágta meg! Már nem tudom, hiszitek-e vagy sem, de én a hajamat téptem. Odajött az apósom, oszt aszongya: „Te meg mért sírsz?" Én resteltem megvallani, hogy a tehén szájából szedtem ki a kendőmet. Féltem, hogy kiszid érte. Hát hallgattam. De ő csak noszol: „Mondd hát, miért bőgsz?" „Hát a tehén megrágta a kendőm." „Csak nem siratod azt a kendőt? Elmegyünk Ugrenybe a vásárra, oszt' veszünk másikat!" Én ennek úgy megörültem, hogy ki se mondhatom. Igen, de mit gondoltok, drága gyerekeim? — Vaszilissza letette a szalmacsomót és olyan felháborodott pillantással nézett körül, mintha azt akarná, hogy a többiek is vele együtt bosszankodjanak és csodálkozzanak. — Hát azt hiszitek, vett az anyósom kendőt? Még az apósomat is eltiltotta. A lyukasra rágott kendővel jártam aztán szégyenszemre!

Vaszilissza elhallgatott és fényes szemebogara olyan távolbavesző pillantással meredt a levegőbe, mintha nem a gerendás falat látná maga előtt, hanem a messzi multat.

Csend lett a szobában, csak a szalmazizegés, meg a gép zörgése hallatszott.

— Hát igen... — szólalt meg vontatottan Matvejevics. — Az őszön iskolába készül a kisunokám, oszt' bőg torkaszakadtából, merthogy új halinacsizmájára nem vett neki az anyja kalucsnit. Mondom neki: „Csavard a lábad kapcába, rá meg bocs-

kort, úgyis jó lesz!" De megbántam, hogy szóltam. Az egész család rámtámadt: hogy aszongyák, szégyenbe hoznád az unokádat! Én bizony negyvenéves koromig nem hordtam kalucsnit, még csizmát is csak „mutatóba". Még templomba is mezítláb mentem egész odáig, a csizma a hátamon lógott. A templom előtt aztán fölhúztam, ott benn parádéztam vele, aztán mihelyst kijöttem, megint csak a vállamra vetettem. Bizony, így volt az!

Mind nagyobb halomba gyűlt a kiválogatott lenszalma. Vaszilissza anyó nekilátott gerebenezni, felhőként gomolygott körülötte a fehér-szürke fényes, fürtös lenrost.

Az asztal is, a levegő is tele lett vele, mintha az egész szobát és az ottlévőket is mind bevonná ez a könnyű, finom szovedék.

Avdotya fölemelte fejét, megigazította kendőjét és rákezdte — gyenge kis hangja volt, de nagyon tiszta és kellemes.

„Vetettem lenmagot,
Ne nyúlj hozzá, keltsd ki..."

— ábrándozott halkan.

Lyubava erős, éles hangon, mintegy parancsszóra folytatta:

„Len, len, fehér len
Kikeletkor kelj ki..."

Erre valamennyien fölkapták a dallamot. Szállt a dal a lenrost pászmák fehér felhőjében.

Froszka, miközben egy csomó szalmát nyujtott oda Petrónak, az ének alatt csendesen, csalafintán suttogott neki:

— A te fürtöcskéid is olyan fehérkék, mint a len!

— Juj, Froszka! — súgott vissza Petro színlelt haraggal. — Márt a mult télen megfenyegettek a legények, hogy egyszer megraknak téged.

— Volt nekik, miért! Merhogy egyszerre négyet bolondítottam! — magyarázta meg okosan Froszja.

— Hát csak vigyázz, hogy ezidén meg ne járd velük.

A lány nem felelt, csak nevetett, a fiúhoz hajolt és az énekszóval egyenest az arcába dalolta:

„Len, len, szőke len..."

Avdotya pedig már a következő strófánál tartott:

„Tiloltam, fésültem
Gerebennel szálát..."

A porfelhőbe lenfelhő keveredett, rózsásra pirultak az arcok és a vontatott, de vidám ének folyt tovább, hol leereszkedett, hol folemelkedve himbált, mint a hinta. És mintha vele együtt hintáztak volna a selymes fürtök, úszkáltak volna a mosolyok, szemvillanások, rőpködtek volna a gyors kezek.

Egymasután újak és újak léptek a szobába. Ők is leültek dolgozni és csatlakoztak az énekhez. Egyik-másik megszólalt:

— Ezt rég megtehettük volna...

Megtörtént! Sikerült! — gondolta boldogan Valentyina. — Milyen sokan vannak, majdnem mindenki eljött! Nem is hittem volna, hogy még Malánya is jelentkezik! Andrejka most biztos izgul értem Megyek, elszaladok a vezetőségbe, megtelefonálom neki: „Sikerült, még jobban, mint vártam!"

A szoba másik végéből nyájasan pillantott rá Vaszilij. Eddig az óráig mindazt, amit Valentyina a vidám munkáról, meg az éneklésről beszélt neki, valahogy komolytalannak, „nőiesnek" érezte.

Most látta meg Valentyina egész magatartásának töretlen, egyenes vonalát, attól kezdve, hogy beleavatkozott a villanytelepen Matvejeviccsel folytatott beszélgetésébe, aztán a pártgyűlésen, amikor „elnöki mosolyt" követelt, egészen ma estig itt, a lenközpontban.

— Úgy vagyunk mi ezzel, mint két vödör egy rúdon, vagy mint két kerék egy taligán: egyik a másik nélkül semmit se ér, de együtt ezer meg ezer kilométert is megtesz.

Odament Valentyinához és barátságosan vállára tette forró, nehéz tenyerét. Tekintetében hála volt és elismerés. Nem az addigi, kicsit durván hatalmaskodó hangján, de nem is a szokásos nyájaskodással mondta:

— Jó dolgot gondoltál ki nekünk, Valentyina Alekszejevna. Mintha felfrissult volna a levegő és akárhogy is, legalább ötszáz rubelt megkeresünk ma este.

Valentyina ráemelte pillantását:

— Ezernél is többet, Vaszilij Kuzmics. Hallgasd csak. hogyan mondogatják az emberek: „mi", „minekünk", „minálunk". Ez az, ami ezreket ér!

8

Sztyepán háza

A falu főutcájának kellős közepén akadt el a háromtonnás teherautó és soffőrje káromkodva babrált a motoron Dunyaska álldogált mellette, mint egy kis gömboc, bundába, sálba bugyolálva, a lábán rettentő nagy halinacsizma.

— Vigyázz a nyelvedre. gyerek van itt — szólt oda a soffőrnek Vaszilij. Ő is segített a kocsit megjavítani. Kislányát magához akarta vonni, de az szó nélkül kiszabadította magát kezéből és a motorhoz ment, ott állt hallgatag, le nem vette bogárfekete szemét a motorról, s egyszerre csak nagykomolyan kibokte:

— Eldugult a karburátor.

Vaszilij és a soffőr akaratlanul felkacagtak.

— No, nézzék csak, micsoda specialista! — hahotázott a soffőr. — És milyen igaza van, mert csakugyan a porlasztó piszkolódott be. No, Vaszilij Kuzmics, gratulálok a lányodhoz. Az ő korában mi bizony azt se tudtuk, milyen autók vannak a világon, ő meg... Hallatlan: „Eldugult a karburátor."

Vaszilij fölvidulva kapta föl a kislányt:

— Jól mondod, Dunyaska, igazad van. És ki tanított meg arra a karburátorra?

— Papuska...

Vaszilij megértette: a gyerek Sztyepánról beszél. És mintha kézzel elvették volna vidámságát. Ez a kicsi lány rengeteg bánatának a forrása. Mert nem fogadta őt el és nem tudta elfelejteni Sztyepánt, pedig ezt a lányát jobban szerette, mint az idősebbet. Maga se tudta, miért. Talán azért, mert Katyusa az ő fiatalabb éveiben nőtt fel, amikor minden rendben volt a családban, amikor tehát Vaszilij még nem is áhítozott melegségre, gyöngédségre, ragaszkodásra. Dunyaska szókimondó volt, határozott, és bámulatosan tevékeny. Ha előfordult, hogy a mamájától verést kapott, gondterhelten megkérdezte:

— Mami, mamikám, te most megvertél, vagy csak megpaskoltál?

Mert nem a fájdalom volt a lényeg, hanem a büntetés, mint olyan. Ha az anyja azt felelte: „Megpaskoltalak, hogy ne roszszalkodj", — Dunyaska békésen elviselte a legcsípősebb paskolást is, de ha az anyja ezt mondta: „Elverlek, te haszontalan" — akkor a puszta érintésnél már keserves könnyekben tört ki.

Egy percre sem lehetett elengedni szem elől: örökösen roszszalkodott és ezt legtöbbször nem is titkolta.

— Katyusa, eriggy csak, nézz utána, mit csinál Dunyaska a pitvarban — küldte Avdotya a nagyobbik lányát, amikor hirtelen aggasztóan gyanús csönd lett körülötte; Katyusa megnézte, aztán beszámolt:

— Nem csinál semmit, ott áll az ablaknál.

— Rosszul látod — hallatszott a pitvarból Dunyaska vastag, mély hangja. — Én kinyomom az ablakot...

Avdotya odaszaladt. Dunyaska az ablaknál állt és orrával, homlokával, teljes erejéből nyomta az ablaküveget.

— Mit csinálsz itt, te gézengúz?

— Tudod anyukám, ez nyomódik — közölte boldogan Dunyaska.

Igen fejlett igazságérzet volt benne.

Vaszilij, amint egyszer pár percre hazaszaladt, elcsodálkozott a szokatlan csenden. Dunyaska egyedül volt otthon, csendesen állt a sarokban a kályha mögött, ahova anyja szokta állítani, ha nem fogadott szót, — ott állt és közönyösen kapirgálta újjacskájával a falat.

— Anyu büntetett meg, igen?

— Nem a, — vetette oda hanyagul Dunyaska.

— Hát akkor mért állsz ott?

— Csak úgy... Ideálltam és most állok...

— Rossz fát tettél a tűzre?

Dunyaska hallgatott.

— Történt valami?

— Hát igen... a konyhában... összetört egy csésze... — felelt Dunyaska színlelt közönnyel, mintha semmi köze se volna ahhoz az összetört csészéhez.

— Aha!... Szóval a konyhában összetört egy csésze, te meg

„csak úgy" mellékesen állsz a sarokban? Hát hogy tört össze? Talán a cica verte le a farkával, mi?

Dunyaska lehajtotta a fejét:

— Igen, a cica... a farkával...

— Ejnye, az a haszontalan cica... majd adok én neki... Ide a seprővel!

Dunyaska szeme megrebbent és rózsás arcán gurult, pergett a könny:

— Ne bántsd a cicát, nem szabad, seprővel... É-é-én voltam, é-é-én!

És keservesen sírt, csak úgy patakzott a könnye. Egész kis teste reszketett, úgy simult Vaszilijhoz. Nagyanyó kedves csészéjét törte el, nagyon odavolt miatta és hogy szenvedését megkönnyítse — gondolta, jobb ha megbünteti magát és beállt a sarokba De minél jobban fájt a szíve, annál közömbösebbnek akart mutatkozni.

„Az én vérem! — gondolta Vaszilij. — Pontosan az én természetem." — Mindent szeretett ebben a gyerekben, mindent rendkívülinek látott benne. De a kislány hű maradt Sztyepánhoz, búsult utána és Vaszilijtől idegenkedett, mintha érezné, hogy őmiatta kellett megválnia a szívéhez nőtt „Papuskától".

De nemcsak lánya, hanem felesége részéről is valami érthetetlen, titkolt idegenkedést érzett Vaszilij.

Avdotya gondozta és kedves volt hozzá, de gondoskodásából hiányzott a régi melegség, kedveskedését erőltetettnek érezte és nem okozott örömet.

Avdotya izletes ételeket főzött neki, igyekezett ragyogó tisztasággal fogadni, de nem volt számára sem tréfája, sem vidám mosolya. Vaszilij meg csak percekre jött haza, széjjel se nézett, leült az asztalhoz és röviden rendelkezett:

— Dunya, adj valamit enni, de gyorsan!

Szótlanul, sebtiben evett, üres pillantással nézett körül, tele volt gonddal. Ezernyi mindenféle úgy nehezedett rá, amikről nem szeretett és nem is tudott beszélni, Avdotya pedig nem tudott és nem is mert kérdezősködni. Ebéd után odamaradt estig, este pedig fáradtan, lehangoltan tért haza és Avdotya nem tudhatta, milyen gondok és aggodalmak nehezednek férjére.

Titokban még mindig bánkódott Sztyepán miatt, s ahelyett, hogy igyekezett volna férjének igazi társa lenni, hogy megoszt-

hassa gondjait vele, mindinkább beérte a szótlan dajka szerepével. Holott már régen sem elégítette ki ez a szerep, később pedig, mikor megismerte Sztyepánt, megismerte egész teljességében az igazi szerelmet, önkénytelenül összehasonlítást tett mostani és előbbi élete, Vaszilij és Sztyepán között és egyre jobban elmerült bánkódásába.

Keserves arca, mindig valamit rejtegető ijedt tekintete boszszantotta Vaszilijt.

„A férje hazajött, ő meg úgy jár itt, mint egy gyászmenet — mérgelődött. — Mindent megbocsátottam neki. És talán nem maradtam a férje? Furcsa. Úgy néz rám, mintha nem ő bántott volna meg engem, hanem én őt!"

Szerinte Avdotya nem értékelte eléggé az ő jóságát s ebbe a gondolatba belekeseredve egyre élesebben, szárazabban beszélt vele. Az asszonyban pedig saját sértődöttsége dolgozott.

„Egyetlen szavára kitéptem az életemből Sztyopát, miért bánik hát így velem, mintha én lenézni való volnék? — gondolta magában. — Beszélni kellene róla... Végigmondani mindent... Dehát, hogy mondjam, mit mondjak neki? És ha megmondom, akkor hogy éljünk tovább? Ha nem maradunk együtt, mi lesz a gyerekekkel? Nem... Hallgatni kell... Valahogy majd csak keresztül hallgatjuk ezt az életet..."

És hallgattak.

Már csak azért is hallgattak, mert Vaszilijben az egyre növekvő féltékenység feleségének minden szavát fonákjára magyarázta.

— Froszja már megint egy brigádba kéredzkedik Petróval. Elválaszthatatlanok. Úgy látszik megszerették egymást — mesélte Avdotya.

„Sztyepánra gondol — döntötte el magában Vaszilij. — Sajnálja, hogy megvált Sztyepántól Lám, most is sóhajtott. Sztyepán után! Itt darvadozik nekem. Gondolna inkább a gyerekekre!" És Avdotya nem értette, miért vágott a szavába olyan dühösen:

— Mit fáj neked a Froszka feje?

Avdotya, a durva hangtól megfélemlítve, sietett eltűnni férje szeme elől.

Mikor Avdotya egyszer Dunyaskát korholta: — Kislányom, mért törted el a kis autódat? — Vaszilij már gyanakodott: „Sztye-

pán faragta az autót, azért fáj neki . . ." És a tűzbe dobta a gyerek játékautóját.

— Mindenféle lomokat tartasz itthon! Voltál Ugrenyben, mért nem hoztál a gyereknek valami rendes játékot? Csupa kacattal van tele a szoba!

Vaszilijt kora ifjúságától elkényeztették a nők, ezért számára a féltékenység furcsa és érthetetlen volt, s annál tanácstalanabbnak érezte magát, minél inkább elhatalmasodott az rajta, minél jobban sebezte.

Avdotya munkája az állattenyésztésben közelebb hozhatta volna őket egymáshoz, de a farmmal Vaszilij nem törődött, éppen mert kevésbbé aggasztotta, mint a kolhozgazdaság többi részlege. Ha nem Avdotya, hanem másvalaki dolgozott volna olyan jól, Vaszilij dicsérte, buzdította volna, de Avdotya az ő felesege volt és ezért úgy vélte, mindenki másnál jobban kell dolgoznia.

Igy történt, hogy napról-napra jobban eltávolodtak egymástól és Avdotya, aki más bánásmódhoz szokott, napról-napra többet búslakodott.

Ahová csak nézett — minden Sztyepánra emlékeztette. Az asztal fölött a polcot Sztyepán ácsolta, Dunyaskának ő fabrikált játékautóbuszt — a kerekeit cérnaorsóból csinálta. Avdotya halinacsizmáját ő foltozta meg, az istálló tetejét ő javította ki.

Minden tárgyat, amit Sztyepán keze érintett, beragyogott annak a magától értetődő egyszerű, családi boldogságnak a fénye, ami nélkül nincs igazi öröm a világon.

A gyerekek is gondoltak Sztyepánra, különösen Dunyaska búsult utána.

Amikor Vaszilij egyszer a csizmáját húzta és lábával egy bőrrel bevont kis zsámolyra támaszkodott, Dunyaska dühösen rászólt: „Add vissza, ez papuskáé!" A lába alól húzta ki a zsámolyt és vitte a maga kuckójába. Sztyepán kedvenc kisszéke volt és Dunyaska féltékenyen őrizte.

„Sztyepán lánya, Sztyepán felesége, Sztyepán háza . . ." — gondolta néha keserűen Vaszilij.

Egyetlen menedéke Katyusa volt, nagyobbik lánya; ugyanolyan vörösszőke, nagyszemű, kedves beszédű, mint az anyja. Iskolába járt és minden szabad idejét Árvácska nevű kedvenc bikájánál töltötte.

Még iskola előtt reggelenkint Vaszilijjel egy úton ment oda.

Ezek a reggeli órák lettek Vaszilij életének legkedvesebb órái. A hóborította utcák sötétjében mellette lépegetett kisleánya, fogta a kezét és be nem állt a szájacskája:

„Csipog az én kis verebem" — gondolta magában Vaszilij és élvezettel hallgatta Katyusa csacsogását.

— Tudod, apám, hogy a Hófehérke kisborja Árvácskára ütött. Még a fehér zoknija is és elől a nyakán az a fehér folt, egész az apja! Anyu mondta is nekem: „Te már kész nagyanyó vagy, hiszen unokád van." — A kislány kacagott és Vaszilij, minden gondját feledve, vele nevetett.

Különös história volt ez a Katyusa bikájával. Amikor Ukrajna felszabadulása után visszaterelték oda a csordát, a hajcsárok egy ujszülött kis bikát hoztak a kolhozfarmra:

— Fogadjátok be. Béna a két első lábára. Nem tudjuk, mit kezdjünk vele.

Fekete volt a kis bika, mintha be volna lakkozva. A pofája fehér, az orra halványrózsaszín. Béna mellsőlábait maga alá húzva feküdt a földön. Tekintete bánatos volt, alázatos és elgondolkodó.

— Leszúrassuk, mit gondoltok? — tűnődött Avdotya.

— Anyukám, add nekem. Én felápolom. Add nekem, mamikám! — kunyorált Katyusa. — Magam fogok füvet kaszálni neki és moslékot is hozok. Add nekem!

Ettől a naptól fogva minden más játéka feledésbe ment. A zöldségeskert egyik sarkában helyezte el a kisbikát, maga tákolt össze kerítést, ő maga járt lóheréért a fenyőcserjével benőtt, elhagyott lóheretáblára, ő maga mosta, tisztogatta, ápolta Árvácskát. A fejére kiskendőt kötött, farkascseresznyéből meg csipkebogyóból gyöngysort fűzött a nyakára, dédelgette, mint egy kisgyereket, beszélgetett vele, mint egy jóbaráttal és csitítgatta, mint egy beteget.

— Szegény kis árvám, te Árvácska! Te kis boldogtalan!

Árvácska hihetetlen ragaszkodással viszonozta a gondoskodást. Nem tudott se állni, se járni, kis kuckójában elszokott saját fajtája társaságától, embert is alig látott és Katyusa volt egyetlen forrása az ő életének, benyomásainak, egyszerű állati örömeinek. Majdnem emberi-módra áhítozott utána. Mihelyt meglátta, ügyetlenül elébemászott, nyalogatta a kislány kezét, lábát, haját, vigyázatosan szájába vette ruhája szélét. Amikor elment tőle Katyusa,

rekedten, szaggatottan bőgött utána, fejlett, tömpe szarvával túrta a földet és feszegette kötelét.

Kitűnően értette, mit akar tőle Katyusa.

— Mozdulj el innen, Árvácska, kicserélem az almodat — mondta neki Kátya és a bika engedelmesen félremászott.

— No nézd, feldörzsölted magad, add csak, majd megtisztogatlak! — Erre Árvácska oldalára fordult.

— Valósággal emberré vált ez a mi bikánk — csodálkozott Praszkovja nagyanyó, — ért a szóból és úgy néz, hogy szinte megigézi az embert.

Egyszer azután Katyusa örömében zihálva szaladt haza:

— Anyukám, nagymama, képzeljétek Árvácska mozgatja a lábát! Először a balmellső lábát, azután a jobbat. Fekszik és nyujtogatja a lábát.

Az állatorvos tanácsára Katyusa jó meleg vízben fürösztgette, dörzsölgette Árvácska lábát. A bika, mintha értette volna a gyógykezelés hasznosságát, szívesen kinyujtotta Kátyának rövidke lábait, idomtalan, tömör patáit. Nemsokára megtanult lábra állni, de gyorsan elfáradt és Kátya valami támasztékot emelt neki. Úgy, hogy amikor elfáradt, ahhoz támaszkodott s félig állva, félig fekve pihent rajta.

Egy félesztendő alatt lábai megerősödtek és Árvácska mindenki bámulatára szokatlanul hatalmas testalkatú, egészséges bikává fejlődött.

Lehet, hogy a fajtája volt olyan, vagy Kátya gondoskodása tette meg a magáét, elég az hozzá, hogy bikaborjú kortársai valamennyien apróknak, véznáknak látszottak őmellette.

Széles mellén a nehéz bőrlebbeny majdnem a földet söpörte, erős patájú lába terpeszállásban súlyosan tiporta a földet, pofája mindig a föld felé búsult, fenyegetően meredt előre két tömpe szarva, komor, mogorva természetű volt, de Kátyához továbbra is hihetetlenül ragaszkodott.

— Te szegény kis árvám, te kis boldogtalan!

És a félelmetesen erős állat a kislány lábához juhászodott, térdéhez dörgölődzött és szánalmasan alázatos pofát vágott, mintha valóságban olyan „szegényke" volna és „árvácska". Fel-felbőgött válaszul s bőgésének is némi gyöngéd árnyalatot igyekezett adni, de mihamar baljós morgásba, szörnyű fújtatásba csapott át, amivel halálrarémítette a baromfiudvar ludait. Mikor ki-

fújta magát, lecsendesedett és elhallgatott, meggyőződve arról, hogy úgyis képtelen érzelmeinek megfelelő kifejezést adni Gyönyörű sötétkék szeméből valami furcsa bánat tükröződött, látszott, hogy kínos erőlködéssel akar kibújni bikabőréből abba a világba, ami az ő értelmének hozzáférhetetlen. Kereső, szomorú, feszült pillantása majdnem emberi volt. Bikalétre kárhoztatva, lehajtott fejjel órákig is elálldogált mozdulatlanul, ha Kátya kis keze érintette.

Amikor egyszer Vaszilij meglátta Kátya mellett ezt a szomorúszemű, fekete bikafejet, bánatos öngúnnyal gondolta el hirtelen, hogy ő maga is valamiben kicsit mintha hasonlítana Árvácskához.

— Kislányom, hiszen én is ilyen „árvácska" vagyok, akárcsak a te bikád. Simogass meg engem is... — tréfálkozott és Kátyához szorította sötétfürtös, nagy fejét.

Avdotya is, mint ahogyan Vaszilij, szintén a gyerekekhez és a munkába menekült.

A farm mindennap hozott neki valamilyen sikert és örömet. Attól fogva, hogy Bujanov bevezette a villanyt, esténként különösen jól érezte magát ott.

Az esti fejés után egyszer, amikor a fejőnők elszámoltak a tejjel és hazaszéledtek, Katyusa odaszaladt Avdotyához:

— Anyu, Pesztruha sivalkodik a sertésólban, elleni akar és Kszenofontovna nincs sehol.

— Ejnye, hogy annak a Kszenofontovnának semmire sincs gondja! — bosszankodott Avdotya s maga ment Pesztruhához

A nagy anyadisznó gyenge hangon visított. Egy vörös, újszülött malac kapálódzott mellette fehér kis patáival. Csend volt az ólban, csak olykor hallatszott bentről a disznók röfögése és időnkint Pesztruha mama sivított fel keservesen.

Avdotya fogadta a nedves, vörös, forró malacokat. Már nyolc darab nyüzsgött a gyékénnyel letakart kosárban és Pesztruha még mindig adogatott. Meghatottan szemlélte Avdotya a gyámoltalan kis gömböcöket.

— Ó, milyen kedveskék vagyunk, ó milyen aranyosak! — mondogatta, immár a kilencedik malacot törölgetve. Melléhez szorította és a kis jószág mozdulatlanul elfeküdt a tenyerén, hátsó lábát kinyujtva és rózsaszínű orrocskájával ide-oda tapogatott.

Hirtelen kialudt a villany. Pesztruha nyugtalanul felröffent, Avdotya pedig szaladt a telefonhoz:

— Halló, halló, villanytelep! Halló, villanytelep! Mért kapcsoltátok ki az áramot? Misa, te vagy az, Misa? Kapcsold vissza gyorsan, Pesztruha fiadzik és épp most nincs világosság. Legyen benned belátás!

— No, nézzék, miesoda princessza az a ti Pesztruhátok! — hallatszott Bujanov nyugodt baritonja. — Esztendőkig sötétben fiadzott és kutyabaja se lett, most meg tessék — villany nélkül nem akar malacot hozni a világra!

— De Misa, galambom! Most jött a kilencedik és még lesz egy pár, mit csináljak velük itt a sötétben?

Avdotya panaszos hangja hatott-e Bujanovra, vagy pedig a malacok létszáma tett rá mély benyomást — egy perc mulva világos lett.

Jó késő volt már, amikor a kimerült Pesztruha oldalára fordult, megelégedetten röfögött, mint aki jól végezte dolgát, és a tizenkét kismalac mint egyetlen rózsaszínű gomolyag nyüzsgött a kosárban.

Avdotya átadta őket az őrnek és hazament.

Lassan ballagott a sötét utcán, meg akarta toldani az egyedüllét perceit, halogatni találkozását a férjével.

„Milyen gyönyörű csillagos az éjszaka! — gondolta magában. — Mennyi csillag! Vajjon melyik volt az enyém? A tenyeremre hullt, azután elhagyott, elszállt!"

Nem messze a szomszédos mellékutcában jól idelátszott a hold világánál Sztyepánék házának hóborította magas teteje. Sztyepán már nem lakott ott: egy évre elszerződött a szomszédos terület fakitermeléséhez és néhány nap előtt utazott el a faluból. Avdotyától nem búcsúzott el. Vaszilij és Avdotya családi viszályáról senki sem tudott, a szomszédok úgy vélték, hogy jól élnek együtt és Sztyepán ezért elutazása előtt nem is próbált találkozni vele búcsúzóra, hogy ne okozzon fájdalmat se önmagának, se Avdotyának. Az asszony megszokta állandó bánatát, de most az elhagyott házikó láttára mégjobban belesajdult. Legalább gondolatban ki akarta kísérni Sztyepánt, el akart búcsúzni tőle, benézni az ablakon, ahonnét pár nappal előbb még ő nézett ki, átmenni azon a kis ösvényen, ahol a minap még ő távozott el.

Ilyen későn, a sötétben senki se látja, senki se szólja meg... Hirtelen elhatározással arra az ösvényre fordult. Szinte magától vitte a lába.

Csend volt a házban. Még csak nemrég ő lakott a hallgatag, gerendás falak között... Már nincs itt... el se búcsúzott. Nem vethetett rá egy utolsó pillantást... Az esze megértette, hogy jobb így mindkettőjüknek, de a szemét könnyek égették.

— Sztyopa!... — szólította halkan.

Tudta, hogy messzi van már, de hosszú idő után most először jólesett neki kimondani ezt a nevet, olyan lágy, olyan könnyű a hangzása a téli fagy csöndjében.

Ott állt a ház a hóbuckák között hallgatagon és nem adott feleletet. A néptelen utca is sötét volt és csendes. Egyszerre csak közvetlenül mellette kemény lépteket hallott Avdotya. Összerezzent, megingott, a kerítéshez tántorodott és meglátta Vaszilijt.

Szüleitől ment hazafelé, Sztyepanyida itókájától kicsit becsípve.

Szemtől szembe álltak éjfélidőn Sztyepán háza előtt a sötét utcán.

— Te vagy az, Vászja? Úgy megijedtem! — suttogta Avdotya a szívéhez kapva. Gyors léptekkel indult hazafelé, minél messzebb Sztyepán ablakaitól.

— Hol kószálsz ilyen későn?

— Tudod a disznók... Pesztruha ellett az imént... — és Avdotya nehezen zihált. — Pesztruha fiadzott, Kszenofontovna pedig nem volt ott...

— Egész éccaka fiadzik a ti Pesztruhátok?

— De hiszen tizenkét malaca lett, az nem kicsiség — Avdotya hangja ijedten, de büszkén is csengett. Még eleven volt a békés este emléke és a gyámoltalan, aprócska, rózsaszínű malacok látványa a sertésólban.

— De mi az ördögöt keresel ebben az utcában?

Az asszony hallgatott. És bűntudatos viselkedéséből, izgatott sietségéből megértette, mi hozta őt ide. Meggyűlölte a feleségét ezért a hallgatásért, az ő pillantását kerülő, ijedt szemrebbenéséért, ezért a furcsa éjszakai találkozásért Sztyepán ablaka alatt. Vállonragadta és magához rántotta:

— Mért hallgatsz? Beszélj, ha kérdeznek!

Szótlanul tértek haza és otthonuk falai súlyosan nehezedtek rájuk.

Reggel Vaszilij el volt készülve Avdotya kisírt és bűntudatos arcára, de az asszony nyugodtabb és szilárdabb volt, mint valaha Nyoma sem maradt benne addigi alázatos meghunyászkodásának

„Hátha észretér? Mintha jobbrafordulna a dolog... Talán mégis minden rendbejön..."

Nagyon kívánta, hogy így legyen.

De Avdotyának ez az éjszaka hozta meg a fordulatot.

„Mit akar tőlem? — gondolta — Hát nem tettem erőszakot a szívemen? És ha mégis gondolok Sztyopára, annak nem Vaszilij az oka? Egyebet se kapok tőle, csak sértést, szidalmat. S ugyan miért? Hiszen lesem még a gondolatát is."

Most először eszmélt rá az igazára és ez erőt adott neki, kiélezte azt az elidegenedést, amelyet Vaszilij a közeledés kezdetének vélt.

9

Pohánka

A családi viszály ideje alatt Vaszilij újból közeledett apjához és visszaszokott az apai házba.

Ónála odahaza bizonytalan, bonyolult volt a családi helyzet, emitt meg minden családiasságot, békét és boldogságot árasztott, amire Vaszilij a háború első napjától kezdve mindig vágyakozott és amit saját otthonában nem talált meg

Apja szó nélkül is megértette, mi megy végbe Vaszilij szívében és családjában, ezért különös kimélettel kezelte és jobban, mélyebb, erősebb vonzalommal ragaszkodtak egymáshoz, mint valaha.

„Volna csak mindenki olyan, mint az én öregem, kész öröm volna a munka! — gondolta Vaszilij. — Olyan az a malom, mint egy patika, tisztaságot, rendet tart benne és akármit is bíznak

---

Pohánka, hajdinakása, néhol tatárkának is nevezik

rá, mindent lelkiismeretesen, pontosan elvégez. Hiába, ez már a vérében van. Nem is tudna rosszul dolgozni és otthon is úgy megy nála minden, mintha meg volna olajozva ... Mellette könnyebben érzem magam."

Élvezte apjánál a nyugalmat, a békét, annál is inkább, mert a kolhozügyek is kezdtek rendbejönni; az istállókba bevezették a villanyt, megvolt a műtrágya-készlet, végrehajtották a fakitermelés tervét és Vaszilij néha úgy érezte, hogy túl van a nehezén.

De azért az apai ház szelleme még mindig nem felelt meg Vaszilij gondolkozásának, hangulatának. Szokásaikban, beszédeikben sok korlátoltság, kicsinyesség, szűklátókörűség volt és Vaszilij ezt egyre jobban érezte, de annyira megkívánta a családi kör melegét, hogy igyekezett nem hallani azt, amit hallott, és nem látni azt, amit lát. Eleinte ez megerőltetésébe került, nem egyszer bosszankodva jött el.

„Nem megyek többet hozzájuk — gondolta magában — Sztyepanyida meg Finogén nekem idegenek."

De amikor beállt az est és egyedül maradt otthon Avdotyával, megint csak hidegnek, üresnek érezte házát és elkívánkozott otthonról.

Lassankint megszokta apja családját és igyekezett szemet húnyni a fölött, ami kellemetlenül érintette. Pihenést, nyugalmat áhított, ezért engedett kérlelhetetlenségéből, ami pedig fiatal kora óta természetében volt.

Egy sikeres nap alkonyatán megint ott ült apjáéknál. Szokás szerint az egész család együtt pihente ki a nap fáradalmait és csendes beszélgetés közben ki-ki valami apró házimunkával foglalkozott.

A kicsi Dunyaska, akit Vaszilij magával vitt, a muskátlik közé telepedett és egy könyvvel játszott. Az utolsó időben már hozzászokott Vaszilijhoz és nem emlegette Sztyepánt.

Kidugta fényes-barna, feketeszemöldökű arcocskáját a levelek közül, félrehajtott fejjel felfelé pislogva, pajkosan évődött apjával:

— Ha akarom, mutatok egy könyvecskét!

— Akard, kislányom, légy oly szíves!

— Most már akarom! — és apja mellé ült.

— Apu, apukám, milyen betű ez?

— Ez az „er" betű. Amikor a kutya a macskával marakodik, hogy morog?

— R-r-r-r-r-r-r!

— Hát ez az „er" betű. Nem felejted el?

— Nem én, apukám. Nézd csak, ide traktort rajzoltak.

— Ez nem traktor, kislányom, ez tank.

— Te ezt nem érted. Ez traktor. Szlávka is mondta, hogy ez traktor.

— Dehát én egy kicsit többet tudok, mint a te Szlávkád — sértődött meg Vaszilij. — Kicsit idősebb is volnék... Hát melyik betű is ez? Ejnye, ejnye pedig igérted, hogy nem felejted el...

A kislány egy pillanatra elgondolkozott, azután eszébejutott, boldogan elmosolyodott és újongott:

— Tudom már: vau, vau, vau!

Mindnyájan felkacagtak.

— No niszen, te apa, megtanítottad a lányodat ugatni! — nevetett Sztyepanyida.

— Kislányom, ez nem vau, hanem r, r.

De Dunyaskának tetszett az ugatás:

— Vau, vau! — kiabált. — Nem akarom azt er-t, azért is vau, vau, vau.

— No, jól van, legyen vau, vau, csak ne kiabálj, az istenért.

Vaszilij le is fektette a diványra és a kislány hamarosan elaludt.

Békésen folyt a családi beszélgetés.

— Kinézek a minap az ablakon — mesélte Sztyepanyida, — hát látom: arra jön Froszka teljes díszben, prémes kabátban, gumicsizmában, a fején svájci sapka, úgy járatja az anyja, mint egy hercegkisasszonyt.

— Már miért ne? Egyetlen lánya! — felelt rá Finogén.

— A háború alatt örökösen a piacot járták. Froszkának jaroszlávi fajtehenet akar adni hozományba. Ej Petro, Petro, mért nem veszed el Froszkát?

Petro a Vaszilij-féle hirtelen, hamiskás mosollyal válaszolt:

— Nem kell nekem asszony tehenestül, mert még azt beszélik majd: „Szeretted, amíg a tehén fejős volt. de amióta elapadt a teje, kiapadt a szerelem is."

Sztyepanyida összehúzta szigorú nagy szemét és éneklő hangon rákezdte:

— Szép lány, jó lány az a Froszka, erős is, kövér is, jótorkú, minden jó volna, csak egy baja van szegénykének — lusta, mint a disznó!

— Nem lusta, csak el van kényeztetve — vélekedett Finogén. — De minek is dolgozzon, majd eltartja Petro.

— Nohiszen, amilyen széllelbélelt ez is...

— Afféle, mint Pavka Konopatov — vakondokkal traktálja majd a feleségét.

Petro foga megint kivillant:

— A Pavka Poljuhája napokat eszik a szomszédoknál. Ebben nagy mester!

Vaszilij kényelmesen elheveredett a diványon, félálomban ezt gondolta:

„Lassacskán elrendeződik minden. Lám, már Dunyaska is engem szólít apjának, nem emlegeti Sztyepánt, és a kolhozban is napról-napra rendesebben megy a munka. Avdotya is mintha kezdene észretérni, apával szintén jól szíveljük egymást. Simán, jól mennek a dolgok."

Leragadó szempillái mögül úgy látta, hogy a lámpafény sugara megsokszorozódik és az egész szobát valami remegő, álmos fénylepel borítja. A muskátlik óriásira nőttek.

Sztyepanyida kicsi lett és távoli. Nyujtózkodva, ásítást elnyomva így szólt:

— Behozzam a pohánkát?

— Megint pohánka!... — szólalt meg Petro.

Vaszilij kinyitotta a szemét és fölegyenesedett.

Egy héttel azelőtt ő maga hozott pohánkát a malomba a védnökségük alá tartozó gyermekotthonból, azután a lisztjét ő maga vitte vissza. Mit jelent az, hogy: „már megint pohánka?" Hiszen az régóta nem kapható sem a kolhozban, sem a piacon.

— Hát tinálatok olyan sokszor van pohánka?

— Második napja. Ha egyszer anya elkezdi, addig főzi ugyanazt, míg már a könyökünkön jön ki

Vaszilij kiment a konyhába Sztyepanyida után. A liszt „ugyanaz" volt: megismerte őrléséről és az állott, nedves pohánka kicsit kesernyés szagáról. Együtt jöttek vissza a szobába.

Ott nem változott semmi. Ugyanaz a béke és nyugalom, amit Vaszilij öt perccel ezelőtt még úgy élvezett. Ugyanúgy virított a

muskátli, úgyanúgy dorombolt a macska a párnáján, ugyanúgy aludt a heverőn a kicsi Dunyaska. Ugyanúgy ült az apja is, olyan tekintélyesen, méltóságosan, mint aki önmagával és környezetével tökéletesen elégedett. Arca most is jóindulatot, fölényt és kiegyensúlyozottságot fejezett ki

Semmi sem változott, de Vaszilij úgy érezte, mintha egy vidám séta közben váratlanul tátongó szakadék nyílt volna meg lába előtt. Mindent hamisnak érzett. Még a muskátlikat is. Minden levél valami lappangó gonoszságról beszélt.

„Hát így áll a dolog... — gondolta. — Egyszóval, itt minden hazugság... Mikor beszéljek: most mindjárt, vagy később? Hirtelenséggel, vagy óvatosan?" De óvatoskodni nem tudott.

A szoba közepére állt, két súlyos oklét leeresztette, fejét bikaszerűen előre súnyta és így szólt:

— Apám, honnan van a pohánkaliszt?

— Liszt?... Miféle liszt?...

A jóindulat és fölény kifejezése rögtön eltűnt az apai arcról... Pillanat alatt elvesztette tekintélyes voltát, kiélesedett, megnyúlt, kicsi lett. Finogén megfordult a széken, a macska, Sztyepanyida hirtelen mozdulatától megszeppenve leugrott a párkányról

— Igen, a hajdinakását, ami a konyhában van, honnan vettétek, apám?

Vaszilijnek szűk lett a szoba Ő maga is érezte, milyen ügyetlen és nehézkes.

Sztyepanyida nagy begyesen eléje állt:

— Az ugrenyi vásáron vettük Mi bajod vele?

— Nem voltatok ti ott, de nem is árulják még a pohánkát

— Hogyhogy nem voltunk? És te meg mit szimatolsz utánunk? — Sztyepanyida arca égett, szemében szégyen és düh lobogott.

— Pedig én ezt a lisztet a saját vállamon vittem el a malomból. Nem vásároltátok ti azt! Hazudoztok itt nekem!

— Miket mondasz az anyádnak? Te szégyen nélkül való! Szívesen láttunk itt téged, te meg suttyomban körülszaglászod a házat! Akár a rühes kutya, ahol eszel, oda piszkítsz!

Vaszilij elfordult tőle:

— Menjen a... Apám, mi van itt? Hogyha már maga ... maga is... — nem tudta kimondani. — Ha már ti is loptok...

Az apja két kezével gyorsan-gyorsan megforgatta derékszíját. Nagyon szánalmas volt:

— Ez a... liszt, nem a kolhozé...

— A gyermekotthoné a liszt... Azoké az árváké, akiknek apái a harctéren estek el, ott, ahol én is feküdtem... Maga nem feküdt azon a mezőn, apám!

— Ugyan mit lármázol azért a pár szem pohánkáért? — szólt közbe Finogén. — Érdemes is...

— Mióta nem lehet egy molnárnak összesepernie a hulladékot? — Sztyepanyida kihívóan beszélt, de a szeme ide-oda ugrált, sehogysem tudott nyugton maradni.

— Szép kis hulladék! Második napja azon élnek... De még az egész kiutalt pohánka sem volt több két mázsánál. Így tehát... Hallottam én, apám, figyelmeztettek engem... De én közel se engedtem magamhoz az ilyen gondolatokat...

Az apa lehajtott fejjel gunnyasztott és olyan szánalmas volt, hogy Vaszilij behunyta szemét, csakhogy ne lássa.

„Öreg már — szinte gyerekes, nem így kellene vele..."

— Csak mocskold apádat, azt érted — sikoltott fel váratlanul Sztyepanyida. — Dobáld meg sárral apádat azért a pár szem pohánkáért. Ezt érdemeltük tőled, amér etettünk, itattunk, te kígyó!

Az apa szavába vágott:

— Hallgass, anyjuk! — Nehezen lélekzett, kezét szívére szorította, egész kiszáradt teste összezsugorodott, melle furcsán sípolt.

Finogén ellökte székét és Vaszilijhez lépett:

— Miért jársz a házunkba? Hogy kínozd az apánkat? Mondd, mit akarsz? Mi kell neked?

— Becsület!

— Miféle „becsületet" keresel te rajtunk? A kolhozvagyon kézen-közön vész el, ő meg becsületet keres!

Vörös foltok lepték el Finogén homlokát, ő ismerte Sztyepanyida ügyeskedéseit és ki is vette a részét abból, amit az anyja a malomból elhordott. És mert önmagát tisztátlannak érezte, azt kívánta, hogy más se legyen jobb nála, mindenáron meg akarta szólni, rágalmazni a kolhozbelieket. — Azt hiszed, a gépállomáson nem lopják tőled az olajat? — folytatta. — Bizony

lopják! Azt hiszed, hogy a raktárból nem lopnak gabonát? De még mennyire!

— Hazudsz!

— Nem én, nem hazudok! Lopnak azok, csak előled dugdossák, nem engednek közel magukhoz. Mi meg, mint rokont ideengedtünk. Apánk szívesen lát — te meg egy pár pohánkaszem miatt képes volnál sárba rántani az apád becsületét. Inkább azokat vennéd elő, akik lopnak.

— Kicsoda lop? Beszélj!

De Finogén nem tudta, mit mondjon. Zavartan, dühösen forgatta szemét. Erőltette emlékezetét, hogy csak legalább egy tényre hivatkozhasson, de semmi efféle nem jutott eszébe.

— Beszélj! — sürgette Vaszilij.

— Nézz csak széjjel.

— Bizonyítsd be, ha tudod! Ha már elkezdted, bizonyítéket követelek! — megragadta Finogént gallérjánál. — Beszélj! Mit tudsz? Mért hallgatsz? Mit titkolsz?! Ha meg hazudtál, — hogy mersz hazudni? Hogy mersz rágalmazni?

— Eressz el, te veszett bika! Mit lökdösöl? Eressz, mert megbánod!

— Beszélj, míg szépen mondom!

Dunyaska felijedt és sírvafakadt.

— Eriggy innen! Mars ki! — Sztyepanyida lerántotta a fogasról Vaszilij bekecsét, sáját, sapkáját és a nyitott ajtóba dobta. — Eriggy istentelen! Hogy nem szánod apádat! Nézz oda, se holt, se eleven! Még csak ez hiányzott neki, hogy emiatt az átkozott pohánka miatt adja ki a lelkét! Mars! Fel is út, le is út! Farkas a bárányhoz, róka a nyúlhoz nem jár vendégségbe! Eriggy innen!

— A kolhozgyűlés előtt fogtok felelni! — kiáltott vissza Vaszilij a küszöbről.

Mikor Vaszilij hazaérkezett, Avdotya nem volt otthon. Praszkovja anyó és Katyusa már aludtak. Őt senkisem várta. A takarítatlan szoba kihalt volt és hideg.

„Hol lehet Avdotya? Talán Sztyepán jött volna meg? Nem, arról tudnék. Hol lehet?"

Nyikorgott az ajtó, Avdotya állt a küszöbön: söprűvel tisztogatta le szőrcsizmáját.

— Mér jössz ilyen későn?

— Dolgom volt!

A férfi összehúzta szemét:

— Vagy már megint megellett egy disznó?

Az asszony alig pillantott rá és csak mellette elmenőben vetette oda keserű gúnnyal:

— Nem.. a bika borjadzott!

Meg sem állt, bement a szobába.

Vaszilij szinte megdermedt az asszony közönyös és érthetetlen, keserűen lenéző magatartásától. Nem értette, mi történhetett vele, csak azt látta, hogy — idegen.

Sokáig üldögélt az asztalnál az üres szobában.

„Lehetséges, hogy Finogén nem hazudott és hogy csakugyan lopják a gabonát a raktárból? Lehetetlen!"

Vagy már minden lehetséges? Minden összeomlik. Egy órával ezelőtt még volt apja, anyja, testvére és úgy ahogy felesége is. Elég volt két szó: „megint pohánka", a „bika borjadzott" és íme, mindennek vége Nincs se apja ... se élettársa ...

10

Február

A kerületi pártbizottság vezetőségi ülése végetért, az emberek Andrej körül tolongtak, hogy utolsó cigarettájukat itt szívják el az irodában — csupa hamu lett a piros asztalterítő. A cigarettahamu is, a fejek fölött a kék füstgomoly is, meg az összevissza dobált székek is megbontották a kerületi párttitkár dolgozószobájának szokott szigorú rendjét, de Andrej szerette az ülések után a késői órák rendetlenségét. Szerette az összeseregleti embereket, akik távozni készülnek és mégse tudnak szétoszlani, a kikitörő nevetést, a szóváltást, a vitákat — izgatott elmék és szivek forrongását. Ilyenkor elemében volt.

Előtte való éjjel tért vissza a városból és le sem feküdt, készült a vezetőségi ülésre. Mozgalmas nap volt. Andrej ki sem lépett a pártirodából, nem eszmélt önmagára és csak most, a viharos tanácskozás végeztével érezte, hogy lankad és teste furcsa-

mód elnehezül. Ideje volt aludni menni, de sehogyse akaródzott. Kinyujtózott a karosszékben, tarkóját magas támlájára fektette és álmatlanságtól kivörösödött szemhéját összehunyorítva nézett Lukjanovra, aki második helyettese volt. Lukjanov sötétbőrű, tatáros arca megkettőződve úszott a szeme előtt és a szava mintha valahonnét messziről jonne.

Lukjanov öklével ütögette az újságot, amely a februári plénum határozatait közolte. Lukjanov úgy beszélt, hogy valósággal beleégette szavait a keruleti végrehajtó bizottság épitésugyi főnökének, Laptyevnek csecsemőszerűen rózsás arcába.

— Ez a határozat megmutatja a fejlódés, a föllendülés minden lehetőségét, de minálunk?! A döntő tényező — a gép és traktorállomás, az pedig minálunk mind mostanáig nem épült fol.

— Áprilisra befejezzük — mondta Laptyev.

— Hohó, ismerem a te mozgékonyságodat!

— Ó majd megmozgat... — felelte Laptyev Andrejre pislantva, célzással egy minapi nagy tanácskozásukra. Meg is hatalit...

Andrej kamaszos nevetésre fakadt.

— Meg is teszem! Ha az elsőre nem sikerül — a másodikra biztosan!

— Ismerlek! — sóhajtott Laptyev.

— Petrovics majd ellátja a baját!... erősítette meg készséggel Volgin, a kerületi pártbizottság személyzeti titkára. A tanácskozás előtt tért vissza szemleútjáról, sovány arcát kifújta a szél, szemhéja kivörösödött, de kerek szemüvege mögött szeme élénken villogott: ő is, akárcsak Andrej, szörnyű álmos volt, de mégsem volt kedve otthagyni a pártirodát.

— Kell! Meg kell lennie áprilisra! — mondotta Andrej — a mi öt kis gépállomásunk helyett lesz egyetlen hatalmas! Százezer traktor lesz negyvenhétre, negyvennyolcra! — folytatta álmodozva. — Háromszázhuszonötezer, vagyis egyharmad millió traktor az ötéves terv végére! Igazán, el tudjátok képzelni, mit jelent ez? — mondotta, minden szónál egyre élénkebben. — Három-négy év mulva a mi kerületünkben százötven traktor lesz. Ez több, mint amennyi Kubányban volt énnálam. Emlékszem: tavasszal hogy mentek próbaútra a sztanyicákon keresztül, egyik traktor a másik után, csakúgy rengett a föld! A házak menyezetéről hullott a vakolat! Az oszt az erő! — egy pillanatra

lehúnyta szemét, hogy jobban maga elé idézze azt az emlékezetes képet és szava kéjes sóhajba fult: — Aaaa! Magunk sem ismerünk magunkra az ötéves terv végén!

Észrevette a jelenlévők barátságosan gúnyos mosolyát és maga is elmosolyodott.

Gyöngéje volt a párttitkárnak, hogy nagyon szeretett eldiskurálni a kerület csodálatos jövőjéről és végtelenbenyúló visszaemlékezéseket mesélt Kubányról. Jól ismerték ezt elvtársai, megbocsátották neki, sőt még szerették is érte. „Petrovics a felhőkben!" — mondogatták ilyenkor a kerületi pártszervezet emberei. Andrej is ismerte ezt a gyöngéjét és legtöbbször erőt is vett magán, de most, fáradt perceiben és az elvtársak intim kozelségében, megengedte magának, hogy hangosan gondolkozzék.

— Te mit somolyogsz? — fordult Laptyevhez — Majd meglátjuk, ki fog csúfolódni 1950-ben!

— De hisz én is veled tartok! Nem a munkán mosolygok én, hanem a mi diskurzusunkon.

— Dehát baj az, ha beszélgetünk róla? — szólt elábrándozva Andrej. — Ez talán aféle üres beszéd csak?

A tanácskozás izgalma még benne zsibongott és a körülötte nyüzsgők nagyon közelálltak szívéhez.

Mikor a szoba végre kiürült és Andrej is hazakészült már, bekukkantott a kerületi végrehajtóbizottság egyik alkalmazottja, Travnyickij:

— Megengedi, Andrej Petrovics?

— Valami sürgős ügy?

— Sőt mondhatnám rendkívüli!

— Jöjjön be — szólt Andrej szárazon, kedvetlenül, mert érezte, hogy ez a pufókképű, hunyoriszemű ember biztosan valami hétköznapi kicsinyességgel rontja el az atmoszférát, az ünnepi lendület hangulatát, ami még mindig eltöltötte.

Travnyickij nemrég érkezett a kerületbe jó ajánlásokkal, pontosan és energikusan dolgozott, választékosan öltözött, jómegjelenésű ember volt. Arcáról mindig szolgálatkész vidámság sugárzott. Andrejjel a jelentéstevő szűkszavúságával beszélt, hívásra percnyi pontossággal jelent meg s ezt azzal is aláhúzta, hogy mindig az óráját nézte, amikor belépett.

Andrej szerette a munkában a szigorú szervezettséget, Travnyickij magatartása egyrészt imponált neki, de ingerelte is benne az a mesterkéltség, ami rendszerint gyanúsan hat.

Travnyickij kimért, vigyázatos léptekkel jött be s egész lénye mélységes tiszteletről tanúskodott a párttitkár és dolgozószobája iránt.

„Mintha díszszemlén menetelne" — gondolta magában Andrej.

— Üljön le, mi jót hoz?

— Nem háborgatnám, ha nem mondták volna nekem, hogy holnap reggel indul megszemlélni a kolhozokat. A dolog úgy áll, hogy a mai napon én magam fedeztem föl egy olyan dolgot, amiről föltétlenül jelentést kell tennem önnek, közvetlen fölöttesem megkerülésével.

— Igazán? — kérdezte Andrej és fölfigyelt.

— A „Hajnal", a „Traktor" és a „Világos Út" kolhozokban a saját fülemmel hallottam beszélni arról, hogy a Május Elseje kolhoz tagjai a plénum határozataival kapcsolatban megtagadták a fakitermelés munkáját.

— Mi az? Hogy mondja?... — Andrej közelebb hajolt Travnyickijhez.

— Igenis, így jellemezték nekem az esetet — erősítette meg szerény méltósággal Travnyickij. — A Május Elseje fakitermelői az erdőirtás vezetőjének minden tiltakozása ellenére befogták a szekereket és otthagyták a munkát. Az ügy nagy visszhangot vert és az egész kerületben kellemetlen megjegyzésekre ad alkalmat.

— Igen, igen, igen... — hadarta Andrej és igyekezett behatolni a szavak értelmébe, kifürkészni, mi van mögöttük. Hogy valami csalafintaság, arról meg volt győződve. De hogy mi a nyitja — azt még nem tudta. „Kellemetlen megjegyzések — tünődött. — Pedig Valentyina szerint a kolhoz körül minden rendben van... Itt valami bűzlik... Travnyickij szavaiban sok a mesterkélt, a fölösleges... Hazudik? Nem. Túloz? Valószínűleg. Minek kell ez neki? Egyszerűen csak túlbuzgóság volna?" — igyekezett pontosan megállapítani, miről is van szó.

— Erről akarok jelentést tenni. Elmentem a Május Elseje kolhozba, az elnököt nem találtam ott, a kolhoztagok szavaiból úgy láttam, hogy az elnök túlteszi magát a demokrácia elvén és

ez az oka minden bajnak. Állítólag a februári plénum határozataira hivatkozva azt találta ki, hogy a kolhoztagok kertgazdaságát „megfelezi". A kolhoztagok ezen felháborodtak és tiltakozásul otthagyták a munkát. Kötelességemnek tartottam erről jelentést tenni, hogy tudomására juttassam a tömegek véleményének jellegét.

— Jól van. Mi van még? Mi van az elnökkel?

— Hát hogyis mondjam? Beszélik, hogy iszákos, hogy lépten-nyomon megsérti a demokráciát, a feleségével is valami históriája van és egyáltalán hallatlanul, példátlanul... hogyan is fejezzem ki...

— Nos, hogy fejezi ki?...

— Megvallom, nehezemre esik... Valóban nehéz, de — szükségesnek tartottam önt idejekorán tájékoztatni.

— Jól van, még a holnapi napon mindent tisztázok, de magát arra kérem, hogy a fölösleges szóbeszéd elkerülése végett addig ne beszéljen erről senkinek.

Travnyickij elment. Andrej föl-alá járkált a szobában. Nagyon-nagyon hiányzott neki Valentyina. Pár nap előtt utazott az asszony a városba, egy hónapra a Micsurin-tanfolyamra. S most Andrej saját magára haragudott, hogy ilyen rosszkor engedte el oda. Csengetett és bekéretle Volgint.

Volgin gyors léptekkel becsoszogott. Ráncos arcán petyhüdten lógott a bőr, sápadt ajka cserepes volt és remegett, jámbor, világos szemének kivörösödött pillája vidáman hunyorgott kerek szemüvege mögött. Fáradt is volt, de elégedett is.

— Hívtál, Petrovics? — elmosolyodott és ettől arcbőrén mély redők keletkeztek.

— Ülj le. Beszéld el, merre jártál.

— Hét kolhozt bejártam. Még otthon se voltam — a kocsival egyenest az irodába. Alig állok a lábamon — mesélte Volgin s egy karosszékbe omlott. — Minden ízem sajog. Hiába, öregszem! Azelőtt egy nap alatt háromszáz kilométert is megtettem és oda se neki. Tegnap meg másfélszáz is kikészített, de azért kibírtam.

— Mióta méred a munkát kilométerekkel? Nem vagy te vasúti szerelvény, hogy mindent tonnakilométerekben fejezz ki! Azt mondd meg nekem: mikor voltál a „Hajnal"-ban, a „Traktor"-ban és a Május Elseje kolhozban?

— Tegnap voltam a „Hajnal"-ban is, meg a Május Elsejében is!

— Mondd el!

— Mit mondjak neked? A fakitermelés tervét teljesítik, trágyát hordanak. A mult héten előadók voltak ott.

— Milyen a hangulat a Május Elsejében?

— Milyen volna? Harcos! Lassankint lábraállnak, az elnök erélyes, van tekintélye, az emberek fegyelmezettek.

Andrej mérgesen tologatta el a tintatartót.

— Nohát, ki tud ebben eligazodni? Travnyickij ma járt ott, megjött és azt mondja: a fakitermelést otthagyták, ennek híre ment az egész kerületben, az elnök — részeges, garázda. Tegnap te voltál ott és teszerinted minden rendben van, az emberek fegyelmezettek, a hangulat kitűnő.

— Andrej Petrovics, én Bortnyikovot még a háború előttről ismerem.

— De hisz én téged nem a háború előtti időről kérdezlek, hanem a tegnapi napról. Mi volt ott tegnap? Találkoztál azzal a szakállas, öreg Matvejeviccsel, aki a fakitermelő csoport vezetője? Láttad?

Volgin a szemüvegét törölgette, mintha azt okolná, fölhúzta szemöldökét és bocsánatkérően felelt:

— Nem láttam, Andrej Petrovics.

— Hát a Komszomol-brigád vezetőjét, Alekszej Birjozovot láttad-e? Vagy Lyubava Bolsakovát, a csoportvezetőt, tudod, azt a csinos asszonyt?

— Ismerni ismerem, de most nem találkoztam vele.

— Hát kit láttál?

— Magát Bortnyikovot.

— Hogyhogy, csak ő volt egyedül a vezetőségben?

— Én ott nem jártam.

— Hát hol jártál? A farmokban? A mezőn?

— Ott se.

— Hát mégis hol? — foggatta Andrej egyre ingerültebben, de még mindig uralkodott magán.

Volgin megint lekapta a szemüvegét és ebből látszott, milyen kényelmetlenül érzi magát. Andrej türelmesen várt, amíg Volgin végez a szemüveggel.

A szemüveg végre visszakerült a helyére, Volgin pedig elszántan kijelentette:

— Az igazat megvallva, Andrej Petrovics, a Május Elsejébe utoljára jutottam el és addigra úgy elfáradtam, hogy minden csontom sajgott. A kocsimhoz hivattam Bortnyikovot és ott beszéltem vele...

Andrej felállt.

— Hát akkor minek mentél oda? Mondd, minek? Azért utazol a kerületbe, hogy a kilométereket számold? Mi? Hát figyelj ide Szimjon Szimjonics, tisztellek, becsüllek, de ezt a szokásodat az én gyomrom nem veszi be. Én nemcsak tenálad, hanem másoknál is sokszor látom ezt a gyűlöletes módját a vendégszereplésnek. Egy nap tíz kolhozt bejárnak, azután úgy ülnek itt előttem, mint a kötelesség mártírjai. Ugyan mi haszna van az efféle szemleutaknak? Kinek használ az ilyen? Mondd, mire jó ez ? — támadt Andrej Volginra.

Volgin sértődötten fölegyenesedett a karosszékben és elkomorodott arccal felelte:

— Engem te ne hasonlíts magadhoz, Andrej Petrovics. Te alig egy éve vagy nálunk, de én itt még a pásztorokkal kezdtem. Én egy perc alatt meglátom azt, amit te egy napig hiába nézel. Én nemcsak, hogy minden kolhozosnak ismertem még az ükapját is, hanem minden egyes kolhozló családfáját is.

— És ezért gondolod, hogy a gépkocsi üléséről lehet irányítani a dolgokat? Azt mondd meg, hogyan dolgozták föl a kolhozban a februári határozatokat?

— Erről nem folytattam megbeszélést Bortnyikovval.

— No látod... Nem folytattál!... Énhozzám meg olyan hírek futnak be, mintha azok ott, állítólag a határozatok alapján „megfeleznék" a kolhoztagok kertjeit. Te meg lementél oda tegnap a kerületből és a világon semmit nem tudsz kipuhatolni. Kiderül, hogy nem tudsz semmiről, nem tudsz megmagyarázni semmit. Hát most mondd meg nekem, kérlek, minek utaztál oda? — förmedt Volginra Andrej megújult energiával. — Mit csináltál ott, mit néztél meg, mire gondoltál?

Amikor Volgin elment, Andrej még soká járkált az irodában és sehogyse tudott lecsillapodni. Travnyickij beszéde, a Május Elseje kolhoz bajai, meg Volgin eredménytelen utazása is — ez mind egyetlen láncolat.

„Dolgozik az ember — gondolta, — minden jól megy, előrelendül, már dícsérni kezdik az embert, úgyhogy kicsit megnyugszik és egyik hibát a másik után nézi el, pedig azok előbb-utóbb napvilágra kerülnek.

Másnap reggel Andrej kiment autón a Május Elseje kolhozba. Már két órája úton volt. A csípős fagyon áttűzött a reggeli napfény, s itt-ott felcsillant a fagallyak között.

A mély csendet fűrészek éneke, fejszecsapások zaja törte meg: nem messze volt az erdőirtás. Minduntalan szálfákkal súlyosan megrakott gépkocsik jöttek szembe. Pirosarcú lányok és fiúk, szinte csudamódon tartották magukat a szálfák tetején és sikongattak, kiáltoztak, pukkadoztak a nevetéstől.

— A moszkvai opera előtt sem nagyobb a forgalom — mondta a sofőr. — Ez igen, ez autóút! Ezen menjünk tovább, vagy az erdei úton egyenesen?

— Egyenesen — felelte szórakozottan Andrej, gondolataiba mélyedve.

Visszaemlékezett régebbi látogatásaira a Május Elseje kolhozban.

A gépkocsi a dombra kanyarodott. Sugármagas rózsaszín fényben fürdő fenyők álltak sorfalat az út mindkét oldalán. A fatörzsek közeiben a tiszta ég kékje látszott. Ez volt az „Árbocos", Mihejevnek, a környéken jólismert erdésznek a birodalma. Nyolcvanesztendős öreg ember volt ez a Mihejev, Andrejnek régi jó embere, egész életét az erdőben töltötte, gyermekei is erdészek lettek, unokái az erdészeti főiskolán tanultak. O saját magát nem erdésznek, hanem erdőkutatónak, a fák barátjának nevezte. Ismert minden egyes fenyőt, „gyógyítgatta" a beteg törzseket, nyesegette a száraz gallyakat, tisztogatta az erdőt a hulladékfától és ez az „Árbocfaerdő" mintha csak hálás lenne a gondoskodásért, csudálatos szépen, egyenletesen gyarapodott, erőteljes volt és tiszta. Andrej, amikor meglátta a rózsaszínű hóval borított sudár fákat a kéklő ég hátterében, valami váratlan izgalommal gondolt egyszercsak saját magára, barátaira, a kerületbeli kommunistákra: „Mi valamennyien erdőkutatók vagyunk, a fák barátai, nekünk is meg kell tisztogatnunk erdeinket a hul-

ladéktól és úgyanolyan szálfaegyenessé, erőstörzsűvé kell nevelnünk őket, mint amilyenek ezek a fák itt."

Alig győzte kivárni, hogy belenyúljon az ügyekbe, hogy minél előbb tisztázza, mi is megy végbe a Május Elseje kolhozban. A sofőrhöz hajolt és türelmetlenül megpaskolta a vállát:

— Mit mászol olyan lassan, őrmester, mintha aknamezőn döcögnél? Gyerünk, gyerünk!

Elkanyarodtak az erdőtől, amely egy magas dombon folytatódott; nyájas kis falu tűnt fel a magas domb lejtőjén — mintha csak a tenyerén tartaná.

Andrej egyenesen az elnök házához hajtatott.

— Szép jó reggelt, Vaszilij Kuzmics! — köszönt a hosszú úton elzsibbadt vállát helyrerázva. — Bocsáss meg, hogy egyenesen hozzád jövök. Előbb veled akarok négyszemközt beszélni.

— Örülök, hogy látlak, Andrej Petrovics. Rég nem voltál minálunk. Tedd le a bundát!

— Te mintha azóta is nőttél volna, mióta utoljára találkoztunk. Hogy fér el ez az óriás a házban, háziasszonyka? Hogy van, hogy van? Bocsásson meg, hogy bejelentés nélkül idejöttem.

A véznácska, nagyszemű fiatalasszony ügyetlenül nyujtotta merevvé érdesedett tenyerét:

— Legyen szerencsénk. Csak sajnálom, hogy ilyen rendetlenségben fogadjuk.

„Valami nagyon kellemes, dallamos van benne. Hol is? — Talán Vasznyecov képein láttam ilyen arcokat? Csak kár, hogy bánatos a szeme és az arckifejezése olyan távolba merengő. De egyébként szép pár és a kislányuk is kedves!" A feketeszemű, kisebbik lány rákukucskált anyja szoknyája mellől.

— Hogy aludtál, te kormosszemű?

A kislány félrehajtotta fejét, előrelökte homlokát, egyszeriben roppant hasonlított apjára és az ő arcán is megjelent apjánál: hirtelen-váratlan mosolya.

— Jónapot... En ismerlek ám téged...

— No nézd csak! Hát ki vagyok én?

— Te küldtél nekünk díszeket az újévi fenyőfára... Te vagy Andrej Petrovics, a kerületi...

— No, ez megadta nekem! — hahotázott Andrej. — Aztán mi az a „kerületi"?

— A kerületi az, ahol Sztálin néz ki az ablakon.

— Ez már derék! Hallod Vaszilij Kuzmics, mit mondott? Jobbat senkise találhatna ki! A kerületi pártbizottság — az, ahol Sztálin néz ki az ablakon. Igazán lekötelezтél engem, kislány.

— Ünnepkor bevittük Ugrenybe. A kerületi pártbizottság ablakain ki voltak téve a vezérek képei. Arra emlékszik — magyarázta az anyja.

Avdotya örült a párttitkár látogatásának, márcsak azért is, mert nem szívesen volt egyedül Vaszilijjel. Az utóbbi időben érezte, hogy a férjét valami titkolt levertség nyomja. Annyira elidegenedtek egymástól, hogy Avdotya már nem is próbálta megtörni köztük a konok hallgatást: beszélni még nehezebb lett volna.

Praszkovja nagyanyó és Katyusa betegen feküdt, Avdotya majd szétszakadt a munkában, a farm és a házidolgok között és mégse bánta, mert a rengeteg gond és munka elterelte szomorú gondolatait. Mialatt most reggelit készített, Vaszilij és Andrej beszélgettek.

— Mi újság? Milyen a hangulat, Vaszilij Kuzmics?

— A lehető legjobb. Itt van ni, ilyen az én hangulatom — és rámutatott az újságban a plénum határozatára. — Ünnepi ajándék ez nekem.

— No, ennek örülök. Mert énnekem fura dolgokat meséltek. Mintha tenálad a kolhoztagok otthagyták volna az erdőírtás munkáját.

— Ki beszélte?

— Travnyickij.

— No, amit az összevissza beszél... — Vaszilij elkomorodott. — Széllelbélelt alak az. Amit mondott, olyasmi nem volt nálunk, de nézeteltérésünk, az volt. Ez igaz. Amikor megkaptuk a határozatot, azonnal hozzáfogtunk, hogy újra felmérjük a veteményeskertet. Benne is van a határozatban, nézz ide: „Kolhozföldek eltulajdonítása". Látod? Ez minálunk is előfordult egyes esetekben. Mikor felmértük a kerteket, itt valaki azt a hírt terjesztette el, mintha én mindegyikből el akarnám venni a felét. Erre a hírre szivárogtak haza az erdőirtásból... Holnap megint odamegyünk.

Andrej elkomorodott.

— Hány napot mulasztottatok?

— Tegnap egy felet és a mai napot.

— Ez majdnem két nap... — Andrej fel-alá járt a szobában, két hüvelykujját derékszíjjába akasztva. — Hogy történhetett ez meg? Mi?... Földolgoztátok a plénum határozatát?

— Mi van azon feldolgoznivaló? Ott minden világos, csak el kell olvasni. Nálunk mindenki tud olvasni. Én meg ki nem állhatom a sok beszédet!

— Ha te nem beszélsz — beszél majd valaki más, csak nem úgy, ahogy kellene. S ez meg is történt! Te nem beszéltél az emberekkel, valaki ezt kihasználta és most — tessék! Két nap mulasztás. Ki az oka? Csak te egyedül. De nem ez a legfontosabb. Valaki tőkét kovácsolt a te hibádból és lám, most az egész kerületben elterjedt a híre! Már pedig ez, édes barátom, nemcsak a te rossz adminisztrációd következménye, hanem a politikai rövidlátásodé is!

Vaszilij nemcsak egyszerűen hallgatta Andrejt, hanem leste minden szavát és látszott, hogy az esze szinte felszippantja, megemészti, feldolgozza és ez nem is könnyű folyamat.

— Hiszen te nemcsak gazdasági vezető vagy, te kommunista vagy és politikai vezetőnek is kell lenned — folytatta Andrej, — s mert erről megfeledkeztél, hát látod, még a plénum határozata is a füled mellett ment el. Te végre akarod hajtani, de lám, mulasztások vannak nálad és rólad meg a ti kolhozotokról rossz hírek keringenek a kerületben. Maga a tény látszólag nem jelentős, de mutatja a te nagy hibáidat, Vaszilij Kuzmics.

— Bizony ez előfordul... — s Vaszilij keserveset sóhajtott. — Néha két szó elég, hogy fölkavarja az embert a lelke fenekéig...

„Valami nincs rendben ezzel az emberrel" — gondolta Andrej.

Vaszilij mellé ült és csendesen, bizalmasan beszélt hozzá:

— Én magam is, amikor átgondoltam a plénum határozatát, sok hibára eszméltem rá. És nagyon dühös lettem magamra. Mert hiszen az, hogy én mostanig nem foglalkoztam a ti kolhozotokkal komolyan, bolsevik módra — ez az én hibám... Igen... Adósod vagyok ezzel, Vaszilij Kuzmics. Ezt mondta énnekem pártunk központi bizottságának plénuma.

Ahelyett, hogy Vaszilijnek mosta volna meg a fejét rossz munkájáért, a párttitkár saját hibáit hozta föl. Ez a magatartás ellenkezett Vaszilij természetével és zavarbahozta.

Andrej cigarettával kínálta, szótlanul rágyujtottak. Két kékes füstgomoly fonódott össze a levegőben. A benyílóból kihallatszott a beteg Katyusa suttogása és Avdotya gyöngéd csitító szava. A nemrég megöntözött muskátlikon csillogtak a vízcsöppek. Az edényespolcokat eltakaró hófehér függönyön keresztöltéssel hímzett piros kakasok masíroztak.

„Hímzések, mint az én Valentyinkámnál — gondolta Andrej, — a szoba barátságos, de a hangulat nem az... vajjon miért nem? Mióta én itt vagyok, ez a két ember még nem szólt egymáshoz." — A hamutartóba nyomta félig elszívott cigarettáját és megkérdezte:

— Kik most a brigádvezetők? Aljosát ismerem, nagyszerű fiú. De ki van a második brigádban? Kik vannak az erdőirtásnál, a kertészetben és a farmokban?

— A második brigádot Jakov Jasznyev vezeti.

— Aranyember az öreg, de... való-e brigádvezetőnek? Ide erélyesebb valaki kellene.

— Kellene, de honnan vegyük? Az erdőirtásnál Matvejevics van, a kertészetben egyelőre senki, a tehenészetben meg ő! — és fejével a felesége felé bökött.

A párttitkár nagyon is átható pillantása megzavarta Avdotyát.

— Milyenek a legelők?

— Nincs mivel dicsekedni. Messze vannak, meg a fű se jó.

— Maguknak „fűvesíteni" kellene a lápot — szólt Andrej hirtelen felvillanyozva. — A nyáron autón elhaladtam mellette, ott azt könnyen meg lehetne csinálni Kétágú levezető árkot kellene ásni — egyszeriben tíz hektár földet lecsapolnának vele. El tudja képzelni? — kiszakított egy lapot a jegyzőkönyvéből, ceruzát vett elő és gyors, pontos vonásokkal fölvázolta a tervet. — Itt van a láp. Erre — a lankás. Az árok így menne, meg így... Gyökereket irtani ott nem kell sokat, alig öt-hat tönköt félhektáronként. Kis meszet rá, bevetni füvel és jobb legelő nem is kell. Közel is van, a pataktól sincs messze...

Avdotya hitetlenkedve nézte a vázlat röpködő vonalait.

„Papírosan gyorsan megy... de a valóságban még a legszükségesebb munkával sem boldogulunk. Van is nekünk időnk árkot ásni?"

De a párttitkár már újabb kérdésekkel ostromolta.

— Hogy áll a dolog a takarmány vetésforgójával? Mennyi vetőmagot gyüjtöttek az évelőkből?

Esetlen és szakadozott válaszokat kapott. Avdotya a farmban nagy igyekezettel dolgozott: tisztaságot, rendet tartott, szigorúan vezette a számadásokat, ügyelt arra, hogy a fejőnők teljesen kifejjék a teheneket; úgy érezte, hogy megtesz minden tőle telhetőt, de most a párttitkár kérdései arra ösztönözték, hogy más szemmel nézze munkáját és ez felizgatta: „Amit ő elsősorban kérdez, az énnálam az utolsó helyen van. Vagy talán nem jó végén fogom meg a dolgokat?"

Andrej észrevette zavarát, elhallgatott, elgondolkozott A sárgásfehér tányérok az asszony kezében minduntalan összecsörrentek és hol egy villa, hol egy kanál esett a földre.

„Mi van velem ma? — bosszankodott magában az asszony. — Tisztára tökfejűnek tarthat."

— Elvégezte az állattenyésztő tanfolyamot? Mit szokott olvasni?

— Tanfolyamra nem jártam, de könyveim vannak. Csakhogy ott többet írnak a lóheréről, meg a koncentrátorokról... nem a mi kolhozunknak szólnak.

— Hogy érti ezt?

— Nem a mi lehetőségeinkhez mértek. Ezt akartam mondani

A párttitkár világos szemöldöke megrezzent és halántékánál felhúzódott. Pofacsontja élesebben kirajzolódott. Minthogyha Avdotya szava érzékeny pontján érintette volna.

— Hát ez az, amit nem jó hallani — szólt csendesen. — Mi gyakran nemcsak nem használjuk ki a lehetőségeinket, de figyelembe se vesszük. Más persze, ha valami lehetetlenségről volna szó. De hiszen ebben az esetben a lehetőség megvan. Csak hozzá kellene nyúlni. Neki kellene látni. Mi pedig taposunk rajta, mint a vak az aranyon! — szavaiból keserűség, bosszúság, szemrehányás csendült.

„Nem akartam és mégis megsértettem" — gondolta Avdotya. A párttitkár pedig így folytatta:

— Milyen nagyszerű rétet lehetne itt előteremteni, közvetlen a falu mellett. Ha vagy két esztendeig lóherét vetünk bele, huszonötmázsás termést biztosíthatunk.

Kihűlt a leves a tányérokban. Avdotya a kemencéhez dőlve szótlanul hallgatta a párttitkárt s megfeledkezett háziasszonyi teendőiről.

Mikor Andrej és Vaszilij elmentek, egyszerre üres és csendes lett a ház, mint ahogy ünnep után szokott lenni.

Avdotya a szokottnál is fájóbban érezte a magányt.

„Elmentek... Jó volna velük együtt bejárni a gazdaságot, hallgatni, amiről beszélnek... Olyan volt, mint a mese, amit mondott... Igaz ugyan, hogy ő járta ki a kolhoznak a műtrágyát, gépeket is ígért, ő szerzett második generátort és ez már nem mese!..."

Szeretett volna velük menni a kolhozgyűlésre, de várt rá az esti fejés ellenőrzése, aztán meg nem hagyhatta soká gondozás nélkül két betegét — Katyusát és az anyját.

Andrej és Vaszilij késő estig járták a farmokat, szérűket, raktárakat, együtt készítették el a munkatervet, átgondolták a brigádok összetételét, beszéltek a brigádvezetőkkel.

Mindketten nagyon belemerültek, belemelegedtek és estére már félszóból is megértették egymást. Érezték, hogy mindkettőjükben gyökeret ver az a legjobbfajta barátság, a munkatársi viszony, amely egész életre összekapcsolja az ugyanarra a célra törekvőket.

— Gyertek gyűlésre! Megjött Andrej Petrovics... — közölte a küldöncgyerek házról-házra járva.

Nagy esemény volt az olyan gyűlés, amelyen „maga Petrovics" is résztvett, akit a kolhozban jól ismertek. Az ilyen gyűlésen mindenki ott akart lenni. Nemcsak minden felnőtt jött el a kitűzött időre, hanem rengeteg serdülő, de még azok a rozzant öregek is, akik általában már nem jártak el hazulról.

Déltájban az idő váratlanul megenyhült és beállt az olvadás. Előfordul, hogy már februárban, úgy alkonyattájt egyszercsak megérezni a tavaszt. Most is tavaszias szagot árasztott az olvadó hó, a jég kérgét áttört csermely. A langyos, sárgás égre tavasziasan éles körvonalakkal rajzolódtak ki a nedvességtől

fekete ágak. A távoli erdő sem látszott már szürkének, most az is bársonyfekete volt. A közelgő tavasz ez első megcsillanása nagy örömet hozott az embereknek. Nem szívesen mentek be a szabad levegőről, inkább a házelőtti lócákra, farakásokra telepedtek.

Arra ment el Poljuha Konopatova, a Pavka felesége. Rémesen sovány volt. Csontos, hosszú nyaka már a mellétől kezdve libamódra nyúlt előre. Ezen a furcsa nyakon kevélyen himbálózott apró feje, svájci sapkáját valami fényes mütyürke ékesítette.

Poljuha apja vezette a szövetkezeti boltot, a testvérbátyja a vasútnál szolgált kalauzként, az unokatestvére meg a városi piac mérlegellenőre volt.

Ez a bonyolult és tekintélyes rokonság Poljuha Konopatovát sérthetetlenné tette, mintha semmiféle elemi csapás nem fogna rajta.

Csak azért volt tagja a kolhoznak, hogy a ház körüli kertje megmaradjon neki. De hónapszámra feléje se nézett és a kemence mögött valami régimódi megvasalt ládát tartott, amelynek kulcsát még a férje elől is dugdosta.

— Nézzétek csak, Poljuha is eljön a gyűlésre! — csodálkozott Tátyána.

— Mért ne jönnék? Kedvem szottyant, hát eljöttem. Talán csak nem vagyok rosszabb nálad?

— Aztán hol van az urad?

— A jófene tudja!

— Vagy talán úgy beleszeretett a vakondokjaiba, hogy otthagyott téged?

— Hát pedig engem, lelkem, ne magadrul ítélj. Az lehet, hogy téged faképnél hagyott valaki, de próbáljon csak engem otthagyni az enyim, azonmód leszedném a fejit — felelte elszántan Poljuha és diadalmas képpel vonult föl a tornácra.

A kolhozvezetőség helyisége nem tudta befogadni valamennyiüket. Akinek nem jutott ülőhely a padokon, azok az ablakpárkányokon helyezkedtek el. Ünneplőbe öltöztek. A kigombolt kabátok és bekecsek alól városi öltönyök, színes blúzok látszottak ki. Az első padsorban a komszomolcok ültek, élükön Alekszejjel és Avdotya unokahúgával, Tátyánával.

A széptermetű, fekete Tátyána Avdotyáéhoz hasonló, elgondolkozó szürke szemével, nyugodtan, kicsit lehajtott fejjel, laza tartásban ült ott. A lányok mind hozzá húzódtak, de csevegésükre hol mosollyal, hol csak egy szemöldökrándítással felelt, s olykor Alekszej felé fordult s vele váltott szót.

Alekszej, mint minden fontos alkalommal, naívul ünnepélyes külsőt öltött. Ilyen fontos alkalom volt neki ez a gyűlés is, amelyen megjelent Andrej Petrovics, a kerületi párttitkár.

Az utolsó padsorban ültek egymás mellett Bortnyikovék: Sztyepanyida, Kuzma Vasziljevics és Petro. Mind a hárman magasnövésűek, szélesvállúak, tekintélyesek, de bizony az apa már észrevehetően megöregedett. Arca petyhüdt lett, sötétbőrű homlokára ezüstszürke fürt hullott, a feje gyakran lekonyult és ha nem ügyelt magára, háta is meggörnyedt. Látszott rajta, hogy már nehezen tartja magát egyenesen. Arcáról hiányzott a magabiztos jóindulat megszokott kifejezése, szenvedőnek látszott, mintha valami nyomná a lelkét.

Az elnökség melletti ablakpárkányon díszelgett Froszka. Nem azért ült oda, mintha nem lett volna már hely, hanem csak azért, hogy egészen biztosan elkápráztathassa a jelenlevőket vadonatúj gumicsizmájának tündöklésével. Ez a gumicsizma általában mindenkinek szólt, de Andrejnek különösképpen Froszka nem lett volna Froszka, ha nem ábrándozott volna a párttitkár meghódításáról.

Különös gonddal göndörítette ki haját a homlokán, szemöldökét is utánarajzolta, de mindennél többet várt ettől a tükörfényes gumicsizmától. Hogy istenments valakinek el ne kerülje a figyelmét, Froszka a lábát időnként behajlította, ide-oda forgatta hol a sarkát, hol az ujjahegyét és sokáig igazgatta a csizma ezüstösen csillogó villámzárát.

Vidám lárma töltötte be a termet Aljosa a falra akasztotta a kolhoz tervrajzát, amelyet Andrej kérésére vázolt föl sebtiben. Jól lehetett látni rajta a vetésforgók területét, a leendő cséplőpajta helyét és a szintén még ezután építendő új istállókat.

Amikor bejött Andrej és Vaszilij, mindenki rögtön elcsendesedett. A két férfi frissen volt borotválva és mindkettőjük mellén érdemrend-sáv szivárványa ragyogott. Kimért méltósággal léptek fol a dobogóra. Jó volt rájuk nézni. Elől jött a derűsarcú, fürge, zömök, szőke Andrej, energikusan, az ő saját, külön,

csakis rá jellemző módján. Mögöttę lépkedett a tagbaszakadt, fekete Vaszilij, konok fejét előreszegve, bánatosan égő szemét busa szemöldöke és szempillái mögé rejtve.

Vaszilijt a napirend utolsó pontja gyötörte. Az utolsó napirendi pont Kuzma Bortnyikov fölmentése volt a malombéli munka alól. Vaszilij megbeszélte apjával, hogy betegség címén otthagyja a munkát. A nap folyamán Vaszilij többízben el akarta mondani a párttitkárnak ezt az ügyet, de nagyon is kínosnak érezte. Igy azután nem szánta rá magát, hogy négyszemközt mindent elmondjon neki s most ez is kínozta, de meg egész eljárásának félszeg volta és az is, hogy sajnálta az apját.

Vaszilij az asztalhoz lépett és erősen megrázta a csengőt. Máskor mindig öröme telt ebben a ténykedésben, ami a kerületi vagy területi gyűlésekre emlékeztette s az ő elnöklete alatt lezajló gyűlésnek — véleménye szerint — tekintélyt adott. Külön erre a célra szedték le a csengőt a kolhoz Riska tehenének a nyakáról.

Sokáig szólt a csengő. Az egybegyűltek türelmesen hallgatták, csak Mareij Rajszkij, az öreg pásztor, tekintgetett nyugtalanul ide-oda. Azt hitte, hogy Riska szabadult el a csordából és neki a keresésére kell indulnia.

Amikor mindenki elcsöndesedett, Vaszilij megnyitotta az ülést.

— Elvtársak! Hamarosan itt a tavasz! És most nem arról a tavaszról beszélek, ami kint lesz — és fejével az ablak felé intett, — hanem arról a tavaszról, amely innen ni, erről az újságlapról integet felénk. — Tenyerét az újságra tette. — Átadom a szót Sztrelcov elvtársnak, a kerületi pártszervezet első titkárának, ő fogja ismertetni a februári plénum határozatait.

Andrej fölállt és előrelépett. Napsugárpászma sütött az arcába, de ő nem lépett odébb, csak hunyorgatott a napfénytől bearanyozott szőke szempilláival. A sugárözönben ez a kis szőke ember nagyon fiatalnak látszott.

Csendes hangon beszélt, egyszerűen és elgondolkodva, mintha nem is beszámolót tartana, hanem csak úgy az árokparton beszélgetne barátaival.

— Vajjon mindenki megérti itt, elvtársak, milyen gyors fejlődést indít meg a februári plénum a háború utáni mezőgazdaságban? Vajjon mindenki el tudja-e képzelni, mi lesz ebben

az országban néhány év mulva? Vajjon mind el tudjátok-e képzelni, mi lesz három-négy év mulva a mi kolhozunkban? Ez gyenge kolhoz, az egész kerületben a leggyengébb, de hisz éppen abban áll az erőnk, hogy ha igazán munkához látunk, nagyon gyorsan kihúzzuk a kolhozt a csávából.

Úgy beszélt a húsz-harminc mázsás termésről, a rekordokat elérő állattenyésztésről, a munkálatok villamosításáról, az egész kolhoz rádióval való ellátásáról, mint valami egészen közeli és biztos dologról. A Május Elseje emberei nehezen hittek a közeli, gyors változásokban, de a párttitkár arról is beszélt, hogy elengedik a kolhoz adósságait, hogy vetőmagkölcsönt kapnak és műtrágyát tonnaszámra hitelbe, azután beszélt Nasztya Ogorodnyikováról, a kerület legjobb traktoristájáról, aki a Május Elseje kolhoznak fog dolgozni, az állami tenyészállat-gazdaságból juttatott állatállományáról, a hináros terület füvesítéséről, amelyhez a gép- és traktorállomás ígér segítséget, a második generátorról, amelyet a villanytelep kap majd...

Megmutatta a célt és röviden jelezte a cél eléréséhez vezető lépcsőfokokat. És minden szava egyre több bizalmat gerjesztett, egyre közelebb hozta a jövőt.

— A kerület segíteni fog, de a legfőbb dolog a saját erőfeszítéstek — mondotta. — Ebben a kolhozban igenis élnek azok az erők, amelyek Ukrajna és Belorusszia fölperzselt városait hamvaiból oly csodálatos gyorsasággal keltették életre és amelyek győzelemre viszik az országot.

— Én nem értem, miről beszél — súgott oda Vaszilissza Matvejevicsnek.

— Hogy miről beszélek, elvtársak? A szovjet hazafiságról és az emberek munkájának dicsőségéről. És kiről beszélek, elvtársak? — Andrej Vaszilissza felé fordult, az pedig zavartan és bűntudatosan húzta össze magát: azt képzelte, hogy Andrej meghallotta, amit Matvejevicsnek mondott s most haragszik rá, amiért megzavarta a beszédét. — Például magáról is, Vaszilissza Mihajlovna. — Vaszilissza megdermedt a csodálkozástól. — Bámulatos dolgot vitt véghez maga a birkafarmban. Gyenge, idős asszony létére, nemcsak hogy megőrizte a farmot a legnehezebb időkben, de javított is a fajtán és emelte a termelékenységet.

Általános érdeklődés zavaros zsivaja hullámzott át a szobán. Senki sem hitte volna, hogy a messzi Moszkvában ülésező Köz-

pönti Bizottság határozataival összefonódik a midannyiuk ismerősének, Vaszilissza anyónak élete és munkája.

— Nem hallgathatom el a maga dolgát sem, Pjotr Matvejevics — fordult Andrej most Matvejevics felé. — Az ínséges időkben lesoványodott lovain nincs egyetlen felhorzsolás, vagy fésületlen sörény és sajátkezűleg nagyszerűen megjavította az ócska taligákat és a régi lószerszámokat is. És hogyan hallgathatnék, elvtársak, az itteni fiatalságról! Hát itt van, ez az az erő, amely a kolhoz jövőjét biztosítja!

„Mindent kilesett — gondolta Petro, — még a megreparált lószerszámot is. És azt is, hogyan hízlalja Vaszilissza a bárányait."

— Csak értenünk kell hozzá, hogy megszervezzük erőinket, hogy kihasználjuk lehetőségeinket — folytatta Andrej. — Eddig nem volt szerencsétek elnökeitekkel. Most jó elnökötök van. Most csak a csoportvezetőket kell helyesen megválasztani. A vezetőség és a brigádvezetők — ez a ti vezérkarotok. Helyesen kell összeegyeztetni a brigádokat és a brigádvezetőket a hozzájuk tartozó leltárral és vetésterülettel. Meg kell szervezni a terméstől függő fizetést, és annak a technikának teljes kihasználását, amit az állam rendelkezésre bocsát — ezek most az alapvető feladatok.

Andrej befejezte. Mind úgy érezték, hogy a kolhoz életében fordulat állt be és ki-ki a maga módján gondolt a jövőre.

Jasznyev mozdulatlanul, egész testével előrehajolva figyelt. Ő hitt a közeli fellendülésben, csak félt a csalódástól. Könnyű mondani, nehéz megtenni. Igaz, segítenek mindenfelől — gépekkel, kölcsönnel, vetőmaggal. Lehetséges, hogy egy év alatt csakugyan kikecmeregnének az elmaradottságból? Igaz, hogy volt már erre eset a szomszédos falvakban is.

Lyubava levetette kendőjét és hajdan megszokott, de az utóbbi években elfelejtett félmosolya játszott az ajkán. A fejében rengeteg terv nyüzsgött.

— Ki akar hozzászólni? — kérdezte Vaszilij.

— Én! — és Lyubava fölállt helyéről. — Dalokat kéne énekelnünk nekünk, Május Elsejeieknek erről a régvárt napról, de bizony én dalolni elfelejtettem már és a nóták szövegét se tudom. Elmondom röviden, mire gondolok. Ami a legfőbb, beszélni akarok az utólagos kifizetésekről. Tavaly Aljosa brigád-

jában másfélszeresét gyüjtötték be a többi brigádok termésének és mégis egyformán kaptak érte. Vajjon nem bánthatja ez a komszomolcokat? És még valamit akarok mondani. Mindenkit oda kell erősíteni a brigádjához, máskülönben minálunk a lányok egyikből a másikba vándorolnak, mint a sovány kecske egyik sövénytől a másikhoz. Valami semmiségen összevesznek s akkor usgyi — másik brigádba. Hát rendes dolog ez? A harmadik kérdésem a munkacsoportokra vonatkozik. Már második éve megalakítjuk azokat tavasszal, de őszre szétszélednek. Mi legyen hát velük? Vagy ne legyenek, vagy pedig, ha vannak, egész éven át össze kell tartani őket. Nem tudom, hogy legyen, csak azt tudom, a mi kolhozunkban a mezei csoportok nem tartanak össze.

Lyubava tárgyilagos hozzászólását figyelmesen hallgatták. Amikor befejezte, egy hátsó padsorból felcsattant Malánya Buzükin éles hangja:

— Igaz, hogy megfelezik a telkeket?

Utána nyomban Poljuha:

— Minek mérték fel újra?

— Igaz, hogy a határozat parancsolta meg a felezést? — hallatszott hátulról.

Vaszilij csöngetett, helyreállította a rendet és megkérdezte:

— Ki mondta? Honnan vették ezt, kolhoztag elvtársak?

— Hát ez a Poljuha szekerezett arra az irtás felé, ott mondták, hogy feleznek.

— Pelagcja Konopatova, magyarázza meg, honnan szerezte ezt az értesülést? Magyarázza meg, milyen alapon terjeszti?

— Mért ne mondjam meg? Meg is mondom Nekem Kszenofontovna beszélte. En pedig amennyiért vettem, annyiért adtam el.

— Kszenofontovna az egész falut beszaladgálta ezzel a pletykával — mondta Lyubava.

— Tátyána Kszenofontova Blinova polgártársnő, én, mint a gyűlés elnoke megkérem, álljon fel és feleljen a kérdésekre. Honnan vette, hogy a háztáji kertek felét elveszik?

Kszenofontovna kicsire húzta össze magát. Pufók képéről zsákszerűen lógott a hús.

— Minek álljak fel? Ulve is tudom!...

— Nem, csak álljon fel és nyilvánosan feleljen a rosszhiszeműen terjesztett híresztelések miatt.

Kszenofontovna felállt. Merész is volt és ugyanakkor gyáva is.

— Mit akartok? Talán nem igaz? Te magad mondtad, Vaszilij Kuzmics, hogy felezni fogsz. Ez volt a szavad járása. Talán hazudok?

— De kinél akartam felezni? Tenálad?

— Hát igen, énnálam..

— Ez az! Már hogyne kellene felezni tenálad, mikor egy egész hektárt elkaparintottál! Elvtársak, felelősségem teljes tudatában kijelentem, hogy a háztáji telkek ellenőrzésekor az egész kolhozban csak háromnál találtunk fölösleget: Konopatovéknál, Blinovéknál és Kuzma Vasziljevics Bortnyikovnál.

Vaszilij gyors pillantást vetett apjára. Apja és Sztyepanyida ültek ott egyenesen, keményen, mint a kő.

— Bortnyikovék írásbeli fölszólításomra, ellenmondás nélkül átadták földjüket a kolhoznak. Igy tehát csak Konopatovék és Blinovék fölös hektárjáról van szó.

— Ugyan hol van énnékem hektárom! — méltatlankodott Kszenofontovna. — Rágalom ez, jóemberek Össze-vissza félhektár az egész.

— Félhektár a ház mellett és még egy félhektár a Görbedűlőnél.

— Az is föld? Csupa fenyő, meg gyökér — szemétgödör az egész.

— Nem igaz, a kolhoz legjobb földje. Az egész kolhozban nincs olyan. Az a föld a kolhozt illeti.

— No hiszen! Csak ez hiányzott — szólalt meg váratlanul Froszka, aki már régóta fészkelődött az ablakpárkányon. — Hiszen mi irtottuk ott ki anyámmal véges-végig azt a rengeteg fagyökeret.

— Összevissza egyetlenegy fatönk volt abban! — hallatszott hátulról Matvejevics basszusa szakallának bozótjából.

— Nem is igaz, hogy csak egy! Még mit nem! Saját kezünkkel huzigáltuk ki azokat a tönköket. Mennyi munkánk van benne! Mennyi verítékünk csurgott rá!

— Ki kérte, hogy csurgasd? És egyáltalán, hogy kanyarítottátok ki ezt a földet magatoknak?

— Valkin, a régi elnök adta nekik a Froszka szép szeméért.

— És nem is igaz, hogy a szeméért, hanem csak úgy. „Nesze neked, Froszja — mondta, — úgyis csak elvadul ez a fold. Gyomláld ki— mondta — és legyen a tiéd tíz esztendeig." Mennyit görnyedtem rajta. Csak trágyát mennyit kihordtam erre a dűlőre. És most elveszik tőlem. Hol itt az igazság? — fakadt ki Froszka. Szónoklás közben nem mulasztotta el lakkcsizmáját mutogatni és Andrejre nagy szemeket vetni. — Hol itt az igazság, párttitkár elvtárs? — fordult egyenest Andrejhez sértődött arccal. — Ki látott ilyet?

— Hát mi majd igazságot teszünk — mosolygott Andrej. — Hogy a munkája kárba ne vesszen, javaslom, adják ezt a földet a maguk brigádjának. Akkor aztán élvezheti a munkája hasznát.

— De micsoda dolog ez?... Mit nekem az a brigád? Arra én fütyülök! — heveskedett Froszka.

— Térjünk át a fődologra — súgta Andrej Vaszilijnek.

Ugyanakkor valahonnét hátulról Matvejevics basszusa is felmordult:

— Elég volt ebből az üres beszédből. Most nem a Görbedűlőről van szó, hanem nagyobb dolgokról!

— Úgy van, helyes! — támogatták a többiek

— Elvtársak! — szólalt meg Vaszilij. — Azt hiszem, a telkek kérdését tisztáztuk. Senki se akarja azokat megcsonkítani, ami pedig Blinovékat és Konopatovékat illeti, tőlük is csak a felös részt vesszük el a rendelet értelmében és erről már nincs mit vitatkozni Áttérünk, elvtársak, a dolog lényegére. Ki akar a lényeghez hozzászólni?

— Szót kérek! — állt fel Matvejevics.

Nyomban elcsendesedtek. Az öreget mindenki tisztelte, szerette. Lesimította dús, parádés szakállát, öntudatos méltósággal állt ott, mint akinek szava súllyal esik a latba. Ritkán szólalt fel gyűléseken, de az, hogy a párttitkár beszámolójában dícsérettel és köszönettel említette meg a nevét, felvillanyozta és mintegy különös felelősséget hárított rá a kolhoz jövőjéért.

Mialatt Lyubava beszélt és Froszkával hadakoztak, Matvejevics átgondolta mondókáját.

— Kolhoztag elvtársak! — kezdte ünnepélyesen. — Mivelhogy meghallgattuk a mi tisztelt párttitkár elvtársunknak, And-

rej Petrovicsnak a beszámlóját, most én erre a magam beszámolójával felelek! — Matvejevics elmondta ezt a nehezen, de szeretettel kigondolt nagyszerű bevezetést, de utána megtorpant és elhallgatott. Hallgatott egy félpercig és ezalatt meggyőződött arról, hogy ilyen fennkölten nem tudja folytatni a beszédet. Egy kézlegyintéssel elintézte ezt a stílust és csendesen, de izgatottan folytatta: — Amikor a mi kolhozunk ínséges állapotba jutott és elúszott a kolhozvagyon, eszembejutott nekem, elvtársak: eladom az én Riskámat, nem sajnálom ezt a nagyszerű fejőstehenet, jegyet veszek a hetvenötös számú vonatra, elutazom Moszkvába, egészen Sztálin elvtársig. De nem kellett nekem hozzáutaznom, ő maga küldött nekem levelet. Itt van ni. Itt a levele! — és Matvejevics újságot húzott elő a kebeléből. — Meg van itt jelölve az egész út, minden kis állomása nevén van nevezve. Mozdonyunk, vagonunk van hozzá, csak be kell szállni és elindulni. Meghallgattam én a beszámolót, néztem tirátok is, elvtársak és elgondoltam: helyesen mondta Andrej Petrovics, egy év sem telik bele és mi magunk sem ismerünk magunkra. Az elnökünk most jó. Pénzt is szereztünk, takarmánykölcsönt is kaptunk az államtól, a rossz vezetőségünket jóra cserélték, ezidén úgy fogadjuk a tavaszt, mint már régen nem. És hogy igazán elérjük azt, amiről Andrej Petrovics beszélt, ahhoz egy dolog kell: csak az kell, hogy mindegyikünk jobban ragaszkodjék a kolhozunkhoz, mint azelőtt. És még azt is mondom én: a földet és a leltárt igenis a brigádokhoz kell erősíteni, mert különben mi lesz mivelünk? Az istállóban is van nálam egy vetőgép, de hogy kire tartozik, melyik brigádra, — senki se tudja. Még jó, hogy én törődöm vele, másként tönkrement volna. És ugyanígy van a földdel is, hogy minden brigád úgy ismerje a földjét, miképpen az anya ismeri a gyermekét.

Mikor befejezte, nagyon megtapsolták. Sokáig, hevesen tárgyalták a brigádok összetételét.

— Engedelmükkel szót kérek — mondta Alekszej.

Bekecsét már levetette és új, sötétkék ruhájában olyan szép, göndörfürtű, csillogószemű legényke volt, hogy mindenki rajta felejtette szemét. Froszka egy pillanatra megfeledkezett elhatározásáról, hogy Andrejt lábaihoz kényszeríti és lakkcsizmáival Alekszejt célozta meg.

— Hogy milyen gyönyörű máma ez az Aljosenyka! Juj, a

szívem csak úgy repes érte! — súgta oda Tányának, de arra igazán nem volt elkészülve, hogy Alekszej éppen őróla fog beszélni.

— Az itt elhangzott javaslatokkal mi, a Komszomol-brigád tagjai egyetértünk — kezdte Alekszej. — Mi, a Komszomol-brigád, kérjük a közgyűlést, csatolják hozzánk a ránkeső földet Megfogadjuk, hogy a vetőmagot saját kezünkkel válogatjuk ki az utolsó magocskáig és az abszolút súlyának megfelelően. Kötelezzük magunkat, hogy a talajt vizsgálni fogjuk és a vegyvizsgálat alapján összeállított előírás szerint fogjuk trágyázni. Még jobban megszervezzük az agronómiai oktatást és követjük a tudomány utasításait. De van egy ellenvetésünk a vezetőségnek az új brigád összetételére vonatkozó határozatára nézve — És ekkor Aljosa könyörtelen pillantását Froszkára szegezte és szívén találta. — A vezetőség javasolta összetételt helyeslem, de azt a javaslatát nem, hogy az én brigádomban ezidén is Jefroszinya Blinova legyen csoportvezető. Ellenzem ezt a javaslatot. Én magam is elboldogulok a brigáddal. Az olyan csoportvezető, mint Jefroszinya, nekem nem segítség, hanem csak zavar.

— Már ugyan mér nem voltál velem megelégedve?! — fortyant föl csodálkozva Froszka. — Hiszen még meg is dícsértél bennünket, mikor a vetésnél dolgoztunk!

— A vetésnél dolgoztál, de a betakarításkor a piacot jártad

— A piacnak ehhez semmi köze!

— Te egy nap hegyeket mozgatsz meg, de aztán két napig téged magadat kell mozgatni. Elvtársak, ez nem munka és én mint brigádvezető azt mondom, nekem ilyen csoportvezető nem kell.

— No hiszen! Mi jogon akartok engem csak úgy uk-muk fuk leráncigálni a vezetőségemről! — dühöngött Froszka

Ezen az estén nem volt szerencséje, sok kellemetlenség érte de ő azért sem engedett, nem adta meg magát·

— Figyelmeztettél te engem? Nem! Kaptam megrovást? Nem! Ha te brigádvezető vagy, adjál figyelmeztetést, aztán megrovást, — és ha ez sem használ, akkor leválthatsz, jogodban áll

— Elvtársak, én mint a Komszomol ifjúsági brigád vezetője — kezdte Alekszej, de Froszka a szavába vágott:

— Ha te Komszomol-titkár vagy, akkor tessék engem egyé

nien kezelni. Akkor te engem ne lökdöss ide-oda, hanem nevelj meg. Igenis tessék megnevelni! — követelte lábát keresztbevetve és diadalmasan hordozta körül tekintetét az egybegyűlteken.

Mindenki nevetett, csak Alekszej őrizte meg zavartalan komolyságát.

— Nevelnélek én téged, ha szót fogadnál! — felelt meg neki komolyan és teljes meggyőződéssel.

— No, jól van, majd szót fogadok! — egyezett bele leereszkedőn Froszka.

— Nem elég az, hogy „jól van, no!". Komolyan ígérd meg nekem az egész gyűlés előtt!

— No hiszen, csak tudod piszkálni az embert! Megmondtam szavamat adom. Ha egyszer megmondtam, meg is teszem.

— Ha Aljósa mondja is, hogy egyedül boldogul a brigáddal — szólt Vaszilij, — én mégis úgy vélem, hogy nem kell változtatnunk a megszokott renden. Adjunk Jefroszinyának egy év határidőt s majd meglátjuk, mire viszi.

Megvitatták a brigádok összetételét és a parcellákhoz csatolását s erről részletes határozatot hoztak. Mindenki ünnepélyes lendületben volt és nem szívesen zavarták volna meg ezt a hangulatot.

Bealkonyodott, Aljósa meggyujtotta a villanyt. A villanytelepen ott állt már a második generátor, javában folyt az átalakítás és emiatt az áramszolgáltatás nem volt egyenletes. A villanykörték hol elhomályosultak egy-egy pillanatra és akkor minden vörös félhomályba borult, hol pedig fehérizzásig hevültek s akkor az arcok is ünnepélyesen felragyogtak.

A következő napirendi pont Konopatovék kérdése volt.

— Ezt el kellene halasztani — szólt közbe Tátyána — most a jövőnk foglalkoztat bennünket inkább és nem Konopatovék. Nincs kedvünk őróluk beszélni, csak a hangulatunkat rontanánk.

— Helyes! — hallatszott innen is, onnan is.

— Ha ma Konopatovékat tárgyaljuk, annyi volna, mintha ünnepnapon szennyesruhát mosnánk! — támogatta Tátyánát Lyubava.

— Már pedig nagymosás nélkül nem ússzuk meg máma! — vitatta Bujanov. — Kérek szót, Vaszilij Kuzmics. Én határozottan ellentmondok, elvtársak, igenis most kell tárgyalni ezt a kérdést. Micsoda ünnep az, ha szobasarkokban ottmarad a szemét?

És még valamit: aki nagy útra indul, az minden fölösleges lomot ledob a válláról. Éppen ideje, hogy ezzel a szeméttel is végezzünk.

— Konopatovékat mindnyájan ismerjuk — kezdte Vaszilij. — Már a háború előtt is eleget kínlódtunk velük. Vegyük sorra ezt a díszes családot. Mi mindent nem próbáltunk az öreg Konopatovval. Volt ő már nálunk pásztor is, éjjeli őr is, raktárnok is És sehol sem volt maradása. A méhesbe tettük, az már csak könnyű munka — és ott sem akart dolgozni. Fia, az a híres Pavka Konopatov, apjára ütött. Akárhová helyeztük, mindig csak vesződés volt vele. Az utolsó három hónapban pedig, mióta vakondokra vadászik, egyszerűen megtagadja a munkát, hívásra nem jelenik meg és ma sem jött el a gyűlésre, betegség ürügye alatt. Most nézzük a feleségét, Poljuhát. A mult esztendőben hatvan munkanapja volt, ezidén még annyi se. A kolhozvezetőség becitálta Konopatovékat, de ők nem jelentek meg, a küldöncnek pedig azt felelték, hogy: „Mi nem szorulunk a kolhozra". Erre a kolhozvezetőség elhatározta, hogy kizárja őket a kolhozból

— Törvény szerint nincs jogotok kizárni. Pavka ledolgozta a kötelező munkanapokat. A vezetőség előtt pedig a sérve miatt nem jelent meg.

— Majd később beszéljen, Konopatova polgártársnő. A vezetőség határozatát jóváhagyás céljából az elvtársak elé terjeszti. Ami a jogosságot illeti, igenis jogunk van a naplopókat és a rosszhiszemű rendbontókat kizárni a kolhozból.

— És akkor hova menjünk, mit gondoltok?

— Ahová akartok — felelte élesen Vaszilij. — Ki kíván hozzászólni, elvtársak?

A kolhoztagok hallgattak. Nem szerették Konopatovékat, de azok mégis csak „idevalósiak", akikkel egymás mellett éltek időtlen idők óta.

— Micsoda dolog ez — szólalt meg Poljuha, akit felbátorított az általános hallgatás. — Itt éltük le az életünket, évek óta a kolhozhoz tartozunk, most meg csak úgy kiebrudaltok? Te az idén tavasz óta nem is voltál a kolhozban, pedig hát ki vetette be a Kecskerét környékét? Ugye, hogy a mi öregünk? Erőtlen, vén ember, joga volna nem dolgozni, de ő becsületből, önként bevetette a földet.

— Helyes, ez igaz!

— Bevetette az öreg!

— No úgy-e? Bevetette! Hát ilyen új rendet akar bevezetni a mi új elnökünk — ment át védekezésből támadásba Poljuha. — Én pedig kimondom Andrej Petrovics előtt is, hogy így az egész kolhozt szét lehet kergetni.

Poljuha édeskés pillantásával ezt akarta értésére adni Andrejnek:

„Mi ketten vagyunk csak itt művelt emberek, mi ketten megértjük egymást."

Matvejevics kért szót.

— Úgy gondolom, kolhoztag elvtársak, hogy egyelőre ne zárjuk ki, hanem még utoljára figyelmeztessük Konopatovékat. Akárhogy is, itt születtek, mindig itt éltek. Mégis csak kár értük. Annál is inkább, mert az öreg Konopatov, ha vén is, mégis csak bevetett a tavasszal. Ez becsületére válik.

— Hát én megmondom, mit ér az ő becsülete! — kiáltott váratlan hevességgel és szokatlan dühhel a gyűléseken egyébként mindig hallgatag Vaszilissza. — Hogy az a ravaszdi vénség még merészel dicséretet bezsebelni! Láttuk mi Tányával, a tavaszon, hogy az a föld kiszárad. A nap erősen sütött, az idő sürgetett és a mi brigádunkban még a fele föld nem volt bevetve. Szívfájdító volt ránézni. És nem volt, aki bevesse. Pavka, a sérvével beutazott Ugrenybe, ő mindig eltalálja. Akár vetés, akár aratás, olyankor ő mindig Ugrenybe viszi a sérvét. Elment Tányuska a vén Konopatovhoz, hogy jöjjön, vesse be. Nem jött. Aszondja, nem bír jönni. Aszondja, beteg, nem bir a lábára állni! Elment hozzá Tánya másodszor is — neaggyisten! Pedig egész nap vadászni jár, azt tudja, arra nem beteg. Harmadszor is elment érte Tányuska — akkor se jött. Erre én megembereltem magam, elmentem hozzá, ahhoz a komisz vénséghez és földig hajoltam előtte. Annak rendje s módja szerint egészen a földig. És azt mondom neki: „Légy olyan szíves, gyere bevetni a földet. Nagy bajban vagyunk! A mi földanyánk bevetetlenül tönkremegy! Ha már a kolhozt nem bánod, legalább a földet szánd meg!" Nohát aztán erre magába szállt mégis, eljött és vetett is estig. Dehát becsület az, hogy földig hajolni kényszeríti az embert?

Vaszilissza izgatottan, dühösen ült vissza a helyére.

— Egyszóval hozzájárul ahhoz, hogy kizárjuk Konopatovékat a kolhozból? — kérdezte Vaszilij.

— Ezt én nem mondtam — enyhült meg nyomban Vaszilissza. — Én csak arról beszéltem, hogy becsület nincs bennük egy fikarcnyi se De azért persze, kár értük. Hát csak maradjanak! — végezte most már egészen békésen. Ő nem látta Konopatovékban a veszélyt. Mostani életét a régihez hasonlítva, Vaszilissza jól tudta, hogy ő, a magányos öregasszony, most kevésbbé gyámoltalan és magányos, mint fiatal korában volt. Az unokái tanítók, agronómusok, neki van mit a tejbe aprítania, van mit magára vennie, és ami a fő, ő maga is hasznos és fontos ember a kolhozban. Ő a helyzetét szilárdnak érezte és semmiféle Konopatovtól nem ijedt meg. Ebből a biztonságérzetéből és veleszületett jószívűségéből eredt békeszerető nagylelkűsége Konopatovék iránt.

— Sajnálom, hiszen gyerekuk is van! — sóhajtott fel végül

— „Sajnálom, gyerekük is van!" — ismételte indulatosan Lyubava. — Hogy tudsz ilyet mondani, Vaszilissza? Hiszen olyanok miatt megy tönkre a kolhoz, mint amilyenek ők. Te sajnálod őket, de engem az ő szemtelenségük vérig sért!

Lyubava férje utolsó levelében ezt írta: „Most indulok útközetbe a Hazáért s a mi kedves Május Elseje kolhozunkért". Lyubava soha sem felejtette el ezeket a szavakat és szívébe szúrt minden bántalom, ami a kolhozt érte. Eddig sohasem beszélt erről, de éppen ezért tört ki most belőle oly hevesen a felháborodás.

— Mintha a szívemet forrázná a szemtelenségük! Mikor őszszel arattunk, Poljuha új cipellőben sétál arra és még gúnyolódik. Kérdezzük. „Mi az, miért nem dolgozol?" Ő meg: „Elegen vagytok bolondok nélkülem is!" Meddig űz még csúfot belőlünk? — Lyubava egész magasságában kiegyenesedet, sárgás arcát elöntötte a düh pírja. — Meddig tűrjuk, hogy ezek fütyülnek a kolhozra, a mi sorsunkra, a mi életünkre, hogy befeketítik azt, amiért férjeink, fiaink az életüket adták? Meddig kínozza a szívemet ez a személy? Te sajnálod Konopatovékat, Vaszilissza, de az én őt árvámat nem sajnálod? Ki kell űzni őket, hogy hírük se maradjon. Eleget szemtelenkedtek velünk. Csak ezt akartam mondani.

Lyubava szavai után a gyűlés hangulata megoszlott.

— Mi rosszul dolgoztunk, de akkor az egész kolhoz rosszul dolgozott — mondta Poljuha már megingott biztonsággal. — Ha a kolhoz fellendul, akkor mi is nekilátunk

— Hát ez az! — pattant fel Vaszilij, megfeledkezve elnöki kötelességéről. — Idegen tollakkal akartok ékeskedni? Mi építsük föl a házat és aztán ti jöttök majd a készre? Igen? Hát ebből nem eszel, Poljuha Konopatova!

Andrej figyelmesen nézte az emberek arcát. Aljósa kerek képe megkeményedett, mint egy felnőtté.

A második sorban ülő lányok izgatottan sugdolóztak, nyilván vitatkoztak valamin. Vaszilissza sóhajtozott és a fejét csóválta. Poljuha már nem hetvenkedett, de még állta a sarat, számítva földijeinek jámbor nagylelkűségére. „Vajjon megváltozik-e ezután a gyűlés után, vagy sem?" — tűnődött Andrej. — Én kevéssé ismerem, de egy bizonyos: csak abban az esetben lehet meghagyni, ha teljesen megváltozik viselkedése a kolhozzal szemben."

Felállt:

— Pelagéja Konopatova, amikor a kolhoz gazdag volt, maga meg a férje dolgoztak, úgy-ahogy, de amikor a nehéz napok jöttek, hátatfordítottak a kolhoznak. Kell a kolhozban az ilyen ember? Mit csináltak maguk itt éveken keresztül? Nemcsak hogy elhanyagolták a munkát, hanem gúnyolódni merészkedtek a legjobb kolhoztagok fölött. Maga Vaszilissza Mihajlovna és maga Pjotr Matvejevics, maguk sajnálják Konopatovékat? Hát majd én megmondom, mi is az a sajnálkozás. Igaza volt Lyubavának, mikor azt mondta, hogy amikor maguk Konopatovékat sajnálják, ezzel irgalmatlanok, könyörtelenek ővele és a gyerekeivel szemben, mert a Konopatov-félék húzzák le a kolhozt és rontják az életét az olyanoknak, mint Lyubava és maguk is. És ha szánakoznak valakin, azt tanácsolom, ne feledjék el, hogy aki a restet sajnálja, az a dolgos embert üti, aki a gyávát sajnálja, a bátor embert üti, aki a tolvajt sajnálja, az a becsületes embert üti. Nem sajnálkozni kell, hanem meg kell gondolni, jóvátehetik-e Konopatovék munkával a kolhoz ellen elkövetett vétküket? — fejezte be Andrej.

Most fölállt Poljuha. Látta, hogy rosszul áll az ügye. Még nehezen tudta elképzelni, milyen az, amikor az emberek kivetik maguk közül a káros és veszélyes elemeket, de azt sejtette, hogy elég nagy veszedelemben forog. Ettől való félelmében Poljuha sírva fakadt:

— De kolhoztag elvtársak, hát hogy lehet ez? A nehéz években együtt voltunk, most meg, hogy a kolhoz rendbe jön, elkergetnétek? Hát van ilyen törvény a Szovjetországban? Az ember nem kap se figyelmeztetést, se megrovást, nem volt egyetlen komoly megbeszélés se énvelem... Én ebben az utcában születtem, itt éltem le az életemet... Hát hogy lehet ez?... Én persze hibás vagyok... Nem vagyok eléggé öntudatos, azért van az egész... Sírva kérlek titeket, adjatok megrovást, nem bánom, utolsó figyelmeztetést és mindent jóváteszünk. Megfogadom a gyűlésnek, és szavamat adom a férjem nevében is, hogy ezentúl igazi kolhozöntudatossággal fogunk dolgozni.

— Kapjon szigorú megrovást és utolsó figyelmeztetést — mondotta Matvejevics. — Azután ha nem tartják meg a szavukat, magukra vessenek...

Javaslatát mindenki elfogadta.

Ezután következett az utolsó, Vaszilij számára a legkínosabb kérdés.

Mintegy ájulatban ült elnöki székén, környezetének érthetetlen dermedtségében. Mélyen lehajtott homlokára hullott szurokfekete, dús hajfürtje, félig eltakarva komor arcát, de annál inkább szembetűnt sötét, súlyos keze. Újjai malomkeréknyi szélesre tágultak és erős, világosszínű, a kezénél világosabb körmeivel mintha keresett volna valamit az asztalon, amiben megfogódzzék, de nem talált semmi arra valót és azt a fehér papírost gyűrögette markában, amelyen a napirend volt följegyezve.

Kínos volt nézni, milyen ügyetlen igyekezettel gyűrte ez a két óriási tenyér azt a kicsi papírlapot, amely mégsem adta meg magát, mert csak a széle gyűrődött, középen síma maradt.

Az egybegyűltek csak nézték a kolhozelnököt, várakoztak, de ő a rászegezett pillantásokat észre sem vette, annyira el volt merülve. Andrej is furcsálta szomszédjának ezt az érthetetlen önmagába süllyedését.

— Mire vársz? — kérdezte csendesen és majdnem ugyanabban a pillanatban felhangzott Vaszilissza csodálkozó kiáltása:

— Vaszilij Kuzmics, talán álomkórba estél?

Vaszilij megrázkódott, a szénfekete hajfürt is vele és kezét annyira az asztalhoz nyomta, hogy körme még világosabbra színeződött.

— Elvtársak, napirendünk utolsó pontja Kuzma Vasziljevics Bortnyikov fölmentése a malommunkától...

— Hát ez mi?

— Ugyan mi az oka?

— Miért?

— Saját kérelmére... — mondotta tompán Vaszilij.

— De milyen okból kérte?

— Mi jutott eszedbe, Kuzma Vasziljevics?

— Mit írt a kérvénybe? Miért mond le?

— Egészségi okokból... — és Vaszilij szava még tompábban kongott.

— De mi történt vele?

— Milyen betegségbe esett?

— Hát mert idős is, meg általában az egészsége... — Vaszilij kínzottan gyűrte a papírost.

— Mondja el ő maga!

Mindenki valami rosszat sejtett és hol az apát, hol a fiút nézték. Az öreg görnyedten ült, sötéten, barnabőrű arca fölött szinte világított ősz haja. Mély ráncok redőzték kiégett, szögletes vonásait. A kolhozban megszokták szálfaegyenes, méltóságos tartását, a kicsit fontoskodó, jóindulatú kifejezést fekete szemében és most mindenkit megdöbbentett hirtelen összeroppanása. Nem annyira görnyedt háta, ráncos arca mutatta elesettségét, hanem inkább tanácstalan, szenvedő, nyugtalan arckifejezése. A betegek arca ilyen, amikor a fájdalom, a szenvedés, az önútálat és gyámoltalanság egyetlen megalázó, elviselhetetlen érzéssé sűrűsödik.

Különösen szembetűnt az öreg összeroppanása Sztyepanyida kihevült, dühös arca mellett, aki nem vette le Vaszilijről átható, gyűlölködő pillantását. Vaszilij nem nézett senkire.

„Valami van köztük" — gondolták sokan önkéntelenül. Csend lett. Egyedül Froszka nem érzett meg semmit, az ablakpárkányon fészkelődve, a mély csendben kellemetlenül sipító hangon odakiáltott:

— Kuzma Vasziljevics, talán megúntad ott a malomban a sok jó palacsintát, meg süteményt? Hívjál csak meg, én szívesen megeszem.

— Ugyan hallgass, te szajkó! — intette le Matvejevics.

— Ez komoly dolog. Kuzma Vaszíljevics mondd el, mi az oka a lemondásodnak.

— A beadványomban megokoltam . . .

— És hát hogy? Betegállományban leszel?

— Egyáltalán nem fogsz dolgozni?

— Nem!

— Dehát, hogy lesz? A malommunkánál igazán nincsen könnyebb!

— Úlj csak ott szépen magadnak, hallgasd a patakcsergést — döngicsélt Vaszilissza. — Ott van a segéded, az emelgesse a zsákokat. Te szakember vagy, rád szüksége van a kolhoznak.

— Az egész kerületben keresni kell olyan molnárt, mint Kuzma Vasziljevics! — dalolta kenetesen Kszenofontovna. — Vaszilij Kuzmics, mért nem beszéled rá apádat, hogy maradjon meg a kolhoz örömére.

Apa és fiú nem néztek egymásra. Valami megfoghatatlan, tragikus látszott az arcukon, mindkettőnek egyformán sötét, egyformán fekete, busa szemöldökén. Mély csend szállt a szobára.

— Kérem, mentsetek föl — ismételgette tompa hangon az öreg

Keserves külseje megriasztotta a kolhoz népét

— Dehát mit jelent ez?

— Talán csak nem sértett meg valaki?

— Valami ostoba beszéddel bántottak meg?

— Csak nem holmi pletyka miatt akarsz elmenni?

Az öreg felpillantott.

— De Kuzma Vasziljevics, kedves, — szólt izgatottan és majdnem sírva Vaszilissza — csak nem hallgatsz mindenféle üres beszédre? Mondd már, ki bántott meg?

Az öreg hallgatott és a kolhozosok megértették, hogy rátapintottak lemondásának igazi okára. Egyszeriben felzúdultak, egymás szavába vágtak.

— A rágalom — kutyaugatás.

— Nem tegnap óta ismerünk téged!

Az öreg fölállt. Tekintete meggyötört volt és révedező. Keze öregesen reszketett, remegett a szempillája, vonaglott az ajka és az orcája is. Elaggott vénség benyomását keltette Levegő után kapkodott.

— Kérlek, mentsetek föl... Mert, hogy én... — nyelt egyet. mondani akart valamit, de Sztyepanyida megrántotta a karját és majdnem erőszakkal ültette vissza a helyére.

Most Vaszilij is felpillantott és mindenkiről, magamagáról és elnöki teendőiről megfeledkezve merően nézte apját.

— Mért nem irányítod a gyűlést? — szólt hozzá csendesen Andrej. — Mindent szabadjára engedsz.

Andrej sejtette a dolgok rejtett rugóját, de pontosan nem tudta, miről van szó.

Vaszilij összeszedte magát:

— Csend legyen, elvtársak! Ki akar hozzászólni?

— Szót kérek! — állt fel Pimen Jasznyev. Alacsony, igen szikár alakja fiatalosan, könnyed és fegyelmezett mozgású volt Vékony, szigorú arca állandóan feszült belső életéről tanúskodott A háború alatt azzal vált híressé, hogy egész megtakarított pénzét, harmincezer rubelt a védelmi alapra adta

Mint a kolhoz egyik legjobb munkását és egyik legmegbízhatóbb tagját különös figyelemmel hallgatták.

— Elvtársak — kezdte szokott csendes hangján — Kuzma Vasziljevics saját kezével hozta rendbe az egész malmot. Mióta ő a molnár, a malmunk minden fönnakadás nélkül és jövedelmezően dolgozik. Ezt mindnyájan tudjuk. Nincs is ilyen szakember a kolhozban. Ami a szóbeszédet illeti, az mindenkit utólérhet Mi pendelyes gyerekkorunktól öregségünkig egy utcában laktunk Kuzma Vasziljeviccsel. Hát ismerjük. Az egész kolhozban senki sincs, akinek ne segített volna, akivel jót nem tett volna. Aztán meg a malomban nemcsak jó szakember kell, hanem kemény jellem is, akit nem csábít a könnyen szerzett haszon. Ezért mindnyájan kérünk téged, Kuzma Vasziljevics, ne hagyd ott a munkát

Most Tósa Buzükin kért szót. Nemezkalapját tarkójára tolta, kezét zsebrevágta.

— Elvtársak! A kolhozunk most fellendül és minden emberre szükség van Még sok nehézség áll előttünk, mint ahogy az egész ország előtt, nem lehet gyengélkedni! Elvtársak, ha azt nézem milyen a mi belső és külpolitikai helyzetünk — itt Tósa Andrejre pislantott, amivel mutatni akarta, hogy ő se esett a fejelágyára, — ahogyan a mi nemzetközi helyzetünk áll, hát egy jó molnárnak nem szabad otthagyni a helyét! Javaslom, hogy Bortnyikov beadványát ne fogadjuk el!

Megtapsolták.

— A kérdés el van intézve!

— Elnök! Tedd fol szavazásra!

— Igaz is! Nem fogadjuk el a lemondást.

— Szavaztass már, Vaszilij Kuzmics és rekeszd be a gyűlést. Mióta itt ülünk már, ideje hazamenni!

Megint felállt az öreg Bortnyikov és megismételte:

— Kérem felmentésemet...

— De miért?

— Fura ember vagy — miért?

— Mondd meg az okot!

— Azért,... mert.. nem bíznak bennem. azért kérem folmentésemet...

— Bízunk benned.

— Elnök, szavazzunk, minek a sok beszéd?

— A kolhoz megbízik benned.

— Ki az, aki nem bízik meg?

— Én... — és a gyűrött papíros pillanatra eltűnt Vaszilij öklében, de nyomban ki is esett. Elerőtlenedett tenyere lomhán hullt az asztaldeszkára. Ismét csend lett.

Froszka, ahogy szokott módján közberikkantásra nyitotta száját, nyitva is felejtette.

„Hát erről van szó — gondolta Andrej. — Hát ez gyötörte annyira!"

Vaszilij sajnálta is az apját, de úgy vélte, hogy mást tenni nem is tud, nem is mer. Ebben a percben igazán nem örült az életének. Jobbkeze egy tollszár után kapott, eltörte és úgy megszorította, hogy a toll belefúródott tintafoltos, érdes tenyerébe.

Andrej kivette kezéből az eltört tollszárat.

— Miért nem bízol apádban? Mondd meg, mit tudsz? — követelte Lyubava.

— Üsd agyon, ha már nekimentél! — kiabált hisztérikusan Sztyepanyida. Fölszegte fejét, megfiatalodott arca égett, tekintete gyűlölködve meredt Vaszilijre, elfehéredett homlokára felszaladt szemöldökének élesen kirajzolt íve. Most is, mint mindig, merészen szembenézett a veszedelemmel.

De még szemmelláthatóbb volt az öregember teljes összeroppanása. Nem volt benne se düh, se gyűlolet, se félelem. Egy

gyermek gyámoltalan, könnyes szemével nézett fiára, mintha mindennek ellenére, mégis egyedül őtőle várna menekvést. Gyötörte a szégyen. Körülötte az emberek mind fejlődtek, előrehaladtak. Hogy történhetett, hogy éppen ő, a köztiszteltben álló Kuzma Bortnyikov lett haladásuk kerékkötője?

Andrej halkan odaszólt Vaszilijnek:

— Mondd el a gyűlésnek, miről van szó, Vaszilij Kuzmics.

Vaszilij felállt.

— Megmondom — sóhajtott egy nagyot. — Mindjárt elmondom... A mult héten pohánkát hoztak őrletni a gyermekotthon számára... és néhány nap mulva engem apáméknál pohánkakásával traktáltak... Pedig azelőtt nem volt neki otthon és most vásárolni sem lehet... — Vaszilij ott állt a szemek keresztttüzében, szavakat keresett még, de nem talált, és leülni sem jutott eszébe. Nem volt a jelenlevők közt senki, aki nyugodt, vagy közömbös maradt volna. Még Kszenofontovna arcáról is levált szokott kicsinyes, ravasz kifejezése; levált a gyanakvó fintor, az álszent mosoly álarca; előtűnt a keserű izgalomtól hevített emberi arc.

A mélységes csöndben Kuzma Bortnyikov felállt helyéről. Apa és fiú most mindenki fölött kimagasodott. Mindenki rájuk nézett, s ők ott álltak egymással szemtől-szembe: egyik az elnök helyén, a másik a hátsó padsorban.

— Bevallom... volt a házamban pohánka... Itéljetek el... Bármire itéltek, elfogadom.

Ekkor Sztyepanyida vállával eltolta az öreget és egész nagyságában kiegyenesedett.

— „Volt a házunkban pohánka" — ismételte meg dühösen az öreg szavait. — De miket beszélsz te, Kuzma Vasziljevics? Mivel rágalmazod saját magadat, azzal a bolond fejeddel?! Ne hallgassatok rája, kolhoztag elvtársak! Saját magára mond rosszat, mint egy kis gyerek, esztelen lelkiismeretességből. Olyan bűnt vesz magára, amiben nem is hibás. Én vagyok abban a hibás, de én sem tartom olyan nagy bűnnek és elmondok mindent úgy, ahogy volt és minden szavamat tanúkkal bizonyíthatom. — Lélekzetet vett és magabiztosan, kemény hangon folytatta. — De az egész nem ér egy hajítófát Ahogy kihozták azt a pohánkát a malomból, a zsák kioldózódott és egy kevés kiszóródott belőle a földre. Dehát magatok is tudjátok, hogy az szemetes, ludak pisz-

kítják, hiszen az egész faluból a malomhoz járnak a ludak. Föl akartam szedni a kiszóródott magot, de a gyermekotthon kocsisa azongya nekem: „Ugyan mama, csak nem etetjük a gyerekecskéket ilyen szemetes kásával, hiszen ez meg is árt nekik." Ezt mondta, osztán elment. És hogy ez így volt, arra tanúm a kocsis s azonkívül Pimen Ivanovics Jasznyev. Ő is ott volt akkor!

— Igaz, igaz, így volt! — örvendezett Jasznyev, aki visszaemlékezett a kiszóródott pohánkára. Igaz, hogy ami kiszóródott, az alig volt pár szem, de Jasznyevnek olyan rossz volt nézni a vén Bortnyikov szégyenét és annyira akart hinni annak az embernek a tisztaságában és hozzáférhetetlenségében, akit mindig tisztelt és becsült, hogy az a maroknyi földreszóródott pohánka emlékezetében egyszerűen megsokszorozódott

„Lehet, hogy több is volt — gondolta magában. — hiszen én nem mértem meg! De hogy kiszóródott, az biztos, azt láttam." — És mindenek füle hallatára örömmel megismételte: — Ez igaz! Ezt eskü alatt is kijelenthetem Sztyepanyida Iljinyicsna a tiszta igazságot mondja!

— No lám, — folytatta Sztyepanyida — Mikor a kocsis elment, és azt ott összesepertem, kiválogattam, forróvízzel kimostam és rozsliszttel együtt pohánkalepényt sütöttem belőle Hát ez az én bűnöm. Itéljetek el, ha van miért elítélni!

— De édes istenem! — csendült fel Vaszilissza panaszos hangja — Már ugyan mér itélnénk el téged amiatt a pár szem pohánka miatt, hiszen mi is emberek vagyunk Ha jól kisöprik a szuszékot, jól kirázzák a zsákokat — egyszeriben összejön egy főzetre való!

Többfelől kiáltották

— Menj békével, Kuzma Vasziljevics!

— Ugyan mit!

Nagyon nagy tiszteletben állt Kuzma Bortnyikov

Matvejevics kért szót Ő is izgatott volt, mint valamennyien Ő is sajnálta Vaszilijt is, Kuzmát is. de ugyanakkor neheztelt is rájuk, — Vaszilijre, amiért olyan könyörtelen az apjához, Kuzmára meg azért, hogy Sztyepanyida fölébekerekedett Benne, ahogy a többiekben is, az itt lefolyt jelenet nem egészen világos, de izgalmas, kínos s ugyanakkor kellemes gondolatokat ébresztett

— Elvtársak, valamennyien becsületes embernek és jó gaz-

dának ismerjük Kuzma Vasziljevicset. Ki helyezte üzembe a malmot? Ő! Ki vállalt magára bármikor bármilyen munkát? Megint csak ő! Ha ők összesöpörtek félkiló pohánkát, más molnár nemhogy félkilót, de még tízet is összesöpörne. A mi kolhozunk most jó úton halad. Mit is csinálnánk az öreg Bortnyikov nélkül? A nehéz időkben hajnaltól napestig dolgozott velünk együtt. Azt javaslom, vezesse továbbra is a malmot és ne vonjuk meg tőle bizalmunkat.

Egymásután keltek védelmére Bortnyikovnak. Már nem is rejtegette omló könnyeit és ott a hátsó padon úgy hallgatta, amit róla beszéltek, mintha életre-halálra menne a dolog. Ő maga sem tudta pontosan, igazat mondott-e Sztyepanyida, vagy sem.

Az tény, hogy Sztyepanyida gyakran eljárt a malomba „rendet csinálni". Felsúrolta a padlót, kiporolta a zsákokat, példás rendet tartott, s aztán egyszercsak árpa meg pohánka jelent meg az asztalon.

— Honnan? — kérdezgette Kuzma. Sztyepanyida összeszorította ajkát, egyenest a szemébe nézett és így felelt:

— A piacon vettem.

Kuzma Vasziljevics valahol a lelke mélyén csalafintaságra gyanakodott, de nem firtatta a dolgot — olyan kellemes csendben, nyájas békességben élt Sztyepanyidával.

Az asszony fiatalkorában is papucs alatt tartotta, de később aztán teljesen fölébe kerekedett. Az öreg lelkileg hamarabb megrokkant, mint testben. Még ruganyosan, délcegen járt, de már öregesen kívánta a meleget, a nyugalmat; felesége előtt is meghunyászkodott, noha mindketten gondosan ügyeltek arra, hogy másoknak ez ne tűnjék szembe. Élete símán folyt és egyhangúan. Dolgozott, szótfogadott Sztyepanyidának, örült a család jólétének, a köztiszteletnek és nem törődött vele, mindez honnan ered.

Ezen az estén érte az első megrázkódtatás, az első kínos szégyen. Most értette meg, hogy nem a drága szekrények meg diványok töltik be az ő életét, elidegenedett a feleségétől és egész öreges, gyermekes szívével a fiához vonzódott. Nem haragudott rá. Jobban tisztelte, mint valaha és apaszíve keservesen vágyódott fiúi közelségére.

Minden egyes felszólalás fokozta Vaszilij kínos érzését. Jasznyev szava sem győzte meg Sztyepanyida szavainak igazságáról. Érezte, hogy mindez csak üres kibúvó, ami semmit sem bizonyít.

„Befonta az apámat az a ravasz nőszemély!" — gondolta. — „Behálózta, ő maga meg kibújik, kisiklik a kézből, mint a kígyó. Ismerem én ezt, de nem tudom bebizonyítani. Teregessem ki most minden kétségemet a gyűlés előtt? De meg mit mondhatnék? Nem lehet valakit tények, bizonyítékok nélkül tolvajnak minősíteni És apámat is sajnálom Jaj, hogy sajnálom apámat!"

Mindent összemorzsolt, ami az asztalon kezébe akadt, sikerült neki szeretett csengőjének nyelvét is letorni, forgáccsá morzsolta a ceruzákat, tollszárakat.

Nem hallotta a kolhozosok beszédét, csak azt látta, hogyan görnyed ossze apja és nem tudta levenni szemét reinegő ajkáról, jóságos, kiszáradt kezéről, amely annyiszor és oly gyongéden simogatta meg Vaszilij fejét kicsiny korában . most tanácstalanul leeresztette

„Lesz, ami lesz! — Ez után a gyűlés után Sztyepanyida már egy szalmaszálat sem fog elvinni a malomból. Megjuhászodik már."

Mint a holdkórostól, olyan óvatosan vette ki Andrej Vaszilij kezéből a tintatartót és az asztal másik végére rakta Vaszilij egészen elgyöngülve, gyámoltalanul kérdezte meg tőle

— Mit mondasz? Mit tanácsol nekünk a te lelkiismereted, Petrovics?

Nehéz volt Andrejnek eligazodni a történteken. Ő se igen hitt Sztyepanyidának, de látta, mennyire szeretik és tisztelik az öreg Bortnyikovot a falubeliek, látta, mennyire megrendült és mily nehezen viseli el szégyenét az öregember.

„Ha tények bizonyítanák a lopást, az más dolog volna — gondolta magában — De így, bizonyíték híján nincs az a bíro, aki elítélné. És puszta gyanú alapján nem lehet senkit tolvajnak kikiáltani. De meg nem is tolvaj ez az öregember Mindenből látszik, hogy nem tolvaj! Ha hibás is valamiben, az csak a gyengeségéből, vakságából ered .. Annyira megrendült most, hogy haláláig nem felejti el ezt a mai gyűlést. Itt egy emberért folyik a harc, a jó nevében, a benne rejtőző rossz ellen. És ebben a harcban a legjobb fegyver a bizalom. Helyes úton jár a gyűlés, jól oldják meg ezt a kérdést!"

Igy gondolkozott Andrej és ezért hallgatott a vita alatt és Vaszilij egyenes kérdésére ezért válaszolt így:

— Én kevésbbé ismerem Kuzma Vaszilijevicset, mint a kolhoztag elvtársak és nem is igen adhatok tanácsot ebben a kérdésben. Döntsetek, elvtársak, ahogy jónak látjátok, mert tinektek könnyebb a döntés! Ha mégis érdekel benneteket a véleményem, hát megmondom. Úgy gondolom, hogy Kuzma Vasziljevics szemetek láttára élte le egész hosszú, tiszteletreméltó, munkás életét és erre az életre öreg napjaiban nem fog szégyent hozni! Azt gondolom én, elvtársak, hogy Kuzma Vasziljevicsnek drágább a becsülete, mint az a pár szem pohánka. Azt gondolom, hogy meg kell őt hagyni a malomban, de minden félreértés és fölös szóbeszéd elkerülésére a legszigorúbban tilos legyen a bejárás a malomba minden idegennek, a feleségét is beleértve.

— Én még a táját is elkerülöm! — hallatszott Sztyepanyida éles hangja.

— Szavaztass hát, Vaszilij Kuzmics!

Egyhangúan elhatározták, hogy Bortnyikov a malomban marad.

A gyűlés után Vaszilij és Andrej együtt hagyták el a helyiséget. Amikor már közel jártak házához, Vaszilij megállt.

— Várj csak egy percig, Petrovics... Valamit meg kell mondanom.

Csillagos volt az éj, csendes és néptelen az utca Itt-ott léptek dobogtak, kerítésajtók nyikorogtak még. Aztán megint csend lett, Vaszilij hallgatott.

— Mit akarsz mondani, Vaszilij Kuzmics?

Andrej belenézett Vaszilij homálybavesző arcába, fekete szemöldökének középen megtört széles sávjára.

— Mindjárt megmondom... Én nem hittem a mostohámnak... Amilyen finnyás és tiszta, nem főzne ő olyan pohánkából, amibe libaganéj keveredett. De nem is erről van szó... Nincs bizalmam bennük... Nem az apámról beszélek — az apámnak ehhez nincs köze... hanem a feleségéről... Nem hiába mászkált ő annyit a malomba takarítani, meg zsákot foltozni...

— Bizonyítékod van?

— Hát így beszélnék, ha volna?... Tények nincsenek, csak valahogy fúr bennem valami...

— De az öreged becsületes, modod?

— Ő sose volt haszonleső. Dolgos ember, a kezét vágná le

inkább, semhogy idegen tulajdonhoz nyúljon. Igy élt mindig és minket is erre tanított!

— A kolhoznak értékes munkát ad?

— Bár csak mindegyik ilyen volna! Magad hallottad, hogyan beszéltek róla!

— Szóval csak gyönge volt és rövidlátó... És mit gondolsz, most majd jobban vagy rosszabbul fog dolgozni?

— Hegyeket fog megmozgatni... Én ismerem!

— És a mostohád?

— Többet nem teszi be a malomba a lábát. Apám nem engedi be. Mert ő lágyszívű, de csak egy bizonyos határig. Azon túl — akár a vas! Többet efféle az ő házában nem fordul elő.

Az ajtó megcsikordult és Avdotya vállára vetett bekecsben a tornácra lépett.

— Mért állnak itt? Hallom, beszélgetnek... gondolom, ugyan mért nem jönnek be?...

Hangjában sértődöttség vibrált. Tányuska már elszaladt hozzá és beszélt a gyűlésen történtekről. Az, hogy Vaszilij egy szóval sem említette előtte a családját érintő és számára nyilván kínos ügyet, — nagyon bántotta Avdotyát. Méginkább megsértődött azon, hogy a férje a párttitkárral együtt a tornácon állt meg, mintha félne belépni, mintha attól félne, hogy előtte nem tudják megbeszélni azokat az ügyeket, amelyek a kolhozt is, de őt is érdeklik. Beeresztette őket a házba, ő maga pedig elment megnézni, jól bezárták-e a hízókat a sertésólakba? Csikorgott léptei alatt a keskeny ösvény az udvaron keresztül. Avdotya messze ment és elgondolkozott:

...Nem akarnak előttem beszélni. Zavarom őket. Mennyire elszótlanodtunk mi Vászjával — idegenekké váltunk. „Váltunk" ... Hát azelőtt talán jobb volt? Már amikor jegyben jártunk, akkor is csak hallgatta nótámat, hordta a dohányzacskót, amit én hímeztem neki, a térdemen pihentette mulatozásban elfáradt fejét, de énhozzám magamhoz soha nem volt köze. Hogy én miképpen élek, hogy mi van a lelkemben, a szívem mélyén — az őt nem érdekli. Hát meg tudom én ezt változtatni őbenne? Van annyi erőm, hogy elviseljem az ilyen életet?

Megnézte a zárakat, azután lassan fölballagott a tornác fagyos lépcsőin és megállt az ajtó előtt. Nehezére esett belépni a házba.

„Hullám, mely nem hagy elsüllyedni"

Még égett a villany a farmban, de már éjszakai csend ülte meg.

A ragyogó tejeskannák, amelyekbe naphosszat vidáman, szinte zengve csurgott a tej, most hallgatagon száradtak a meleg kályha mellett, üresen és hangtalanul sorakoztak fenekükkel fölfelé fordítva.

Mefodics, az éjjeli őr, nyugágyát a kályha mellett helyezte el, segéde pedig, egy nagy bozontos kutya, a küszöbön szundikált behúnyt szemmel, de azért nagyon hegyezte egyik bolyhos fülét.

Avdotya szokása szerint utolsónak maradt és búcsúzásul még bejárta az egész farmot. Szerette ezeket az éjszakai szemleutakat. Megszabadulva a nappali zajos hercehurcától, ilyenkor világosabban tekintette át az utóbbi időben elvégzett munkát, mint ahogyan világosabban tűnnek elő az új ház körvonalai, mihelyt leszedik az állványzatot. Bevezették már a villanyt és az egész farmot bevilágította a villanykörték hosszú sora. Megjavították a tetőt és a falakat, most már nincs ott huzat és a becsurgó nedvesség sem kínozza már az állatokat. Levezető árkokat ástak és az alom szalmája most nem tipródik a piszokban, hanem szálas, száraz, aranyszínű.

Ez az apróság idegennek fel sem tűnne, de akinek a munkája van benne, annak sok örömet okoz.

Avdotya természetében volt az öröm szükséglete és az, hogy gondolatait a kellemesre fordítsa. Míg az istállókat járta, magában is mosolygott, meg a környezetére is. Idegennek furcsa látvány lett volna ez: egy már nem egészen fiatal, fáradt asszony jár itt egyes-egyedül, kopott, vattázott zekében és száraz, kicserepesedett ajkán valami érthetetlen mosoly ingerkedik. Mentment Avdotya eloltogatva maga után a villanyt és még a kapcsolók gyönge kattanásainak is örült, tetszett neki, hogy az ő vezényszavára egyszerre éjszaka lesz az istállóban.

Már az utolsó kapcsolót is elcsavarta. Nyomban eltűntek a

kékbejátszó ablakok és élesebben hallatszott az állatok lélekzése, kérődzése

Már minden teendőjét elvégezte és még mindig ott állt a sötétben, a kijáratnál, mintha keresné, mit tudna még itt elintézni .. és mire mosolyoghatna még. Ideje hazamenni.

Erre a gondolatra egyszerre elkedvetlenedett. Állt még egy darabig, aztán ahelyett, hogy elment volna, befordult a legközelebbi állásba, leult egy fejőszékre és egy tehén meleg oldalához támaszkodott.

Az ablakon benézett a telihold A hóbuckák hullámvonalban sorakoztak az istálló felé. Avdotya a holdat nézte, a hóbuckákat és elméjében megint csak felmerult az örokös töprengés: „Mit csináljak? Hogy volna a leghelyesebb?"

Napközben ez a gondolat valahol az agya mélyén bújt meg, de mihelyt eloltotta a világosságot és egyedul maradt, ez a kérdés elhatalmasodott rajta és kiszorított minden egyebet.

„Vannak asszonyok, akik nevetve állnak össze és válnak el egyiktől, másiktól, harmadiktól. De én, ha egyszer hozzánőttem egy emberhez, csak a húsommal együtt téphetik el tőlem Énnekem egyetleneggyel kellett volna együttmaradnom életem végéig és éppen engem sujtott más sors. Sztyopához menjek? Dehiszen Vászja is közel áll hozzám. Akármelyik felé fordulnék, az lenne, hogy élek az egyikkel és a másikra gondolok. Vannak, akik ezen játszva túlteszik magukat, dehát birom én ezt? Én egészen ott vagyok, ahová egyszer léptem Amelyik parton a jobblábam, ott van a bal is. Mit csináljak hát? Egyedül kellene élnem! . . ."

Lassan feljött a hold, elsötéltek az ablakok, egyik a másik után, de Avdotya még most sem tudta magát rászánni, hogy hazamenjen . . .

Meghívás jott Ugrenyből Avdotya nevére egy kéthetes állattenyésztő tanfolyamra.

Vaszilijt ez nagyon kellemetlenül érintette A gyerekek miatt is, de főként azért, mert hallotta, hogy a városban három terület legkiválóbb fakitermelőinek lesz gyűlése és erre Sztyepán is hivatalos.

Ráadásul Praszkovja anyó sem gyógyult még meg — tobb mint egy hónapja reumától dagadt izuletekkel nyomta az ágyat.

— Ugyan miért kell Avdotyának elutaznia? — szólt haragosan Vaszilij Valentyinának. — A gyerekek kicsik, az anyja beteg, én sem vagyok fából, enni-inni nekem is kell. A tehenünk is nemsokára megellik, ő meg egyszerre csak fejébe veszi ezt az utazást!

— Praszkovja Petrovnát és a kislányokat mi magunkhoz vesszük nagyanyámmal. Hiszen a fele házunk üres A tehenet és a baromfit is odavisszuk. Tehozzád meg majd eljön Agafja néném, majd ő főz rád.

Avdotya nem elegyedett a vitába, szótlanul ült az ágy szélén.

— No, ördög vigye, bánom is én, utazzon!

Este, amikor Avdotya az útra csomagolt, Vaszilij elnézte felélénkült arcát és újra elfogta a bosszúság: „Persze örül! Mutogatni akarja magát!"

Ha Avdotya tudott volna beszélni bajairól, ha Vaszilij belátta volna tévedését és megértette volna mindazt, ami Avdotyát és Sztyepánt egymáshoz fűzte, akkor mindent más színben látott volna. De ő nem tudhatta és így nem is érthette meg.

Ingerelte feleségének utazás előtti hangulata. Avdotya bizonyára azért olyan vidám, mert titokban reméli, hogy a városban találkozik Sztyepánnal.

Dühösen tartotta szemmel Avdotya készülődését:

— Minek viszed az új blúzodat? Azt hiszed, ha kiöltözöl, akkor majd szaladnak hozzád, mintha nem látnának ott különbeket is...

Az új blúz kiesett felesége kezéből.

—A gyerekek előtt! — csak ennyit tudott rebegni

A kislányok ijedten nézték. Az ajtó becsapódott, Vaszilij elment hazulról.

„Ideje, hogy megmondjam — gondolta Avdotya. — Ennek véget kell vetni."

Elhatározása régóta érlelődött benne. Már akkor este, amikor Vaszilij elment a gyűlésre és egy szót sem szólt neki a pohánkaügyről, Avdotya megértette, milyen messze jutott már kölcsönös elidegenedésük. Neki nem volt elég ereje leküzdeni ezt az idegenkedést.

Amikor Vaszilij hazatért, Avdotya melléje ült.

— Mire jó az ilyen élet, Vászja? — szólalt meg halkan. —

Tönkremegyünk bele. Nemcsak mi ketten, hanem a gyerekek is egészen ki vannak forgatva magukból.

— De ki az oka?

— Mondjuk, hogy én, Vászja... Én nem akartam rosszat. Én rendesen akartam veled élni, dehát közbejött... most Sztyepánra gondolok. Te engem okolsz ezért. Te aznap meg akartad felezni vele azt a bárányt. A szerelmet is úgy akartad, mint azt a bárányt, felibevágni fejszével. Ezt nem lehet, Vászja, hiszen emberek vagyunk... Még a nőstényfarkas is búsul a párja után. De én ezt leküzdöttem volna, ha te mindent megértenél, ha segítenél nekem jószívvel, jószóval, én akkor mindent legyűrtem volna! De így, Vászja... Hiszen úgy nézel rám, mint valami utolsóra, aki vétkes a szemedben. Pedig hát, mi az én bűnöm? Nem én akartam rágondolni, te vittél engem ilyen gondolatokra. Hát most itt van. Sztyopára gondolok. Nem a te feleséged vagyok...

„Hát itt van... Vége..." — gondolta Vaszilij. Egyszerre kiszáradt a szája, a torka, nehezen forgott a nyelve, amikor megszólalt:

— Őhozzá mégy?

— Nem. Nem tudok én őhozzá menni... hiszen te sem vagy nekem idegen... ha vele élnék — utánad fájna a szívem. Egyedül kell nekünk élni egy darabig, Vászja. Átgondolni a dolgokat, szétnézni. Hogy később mi lesz — nem tudhatom. Még talán jönnek olyan napok, hogy nem ilyen szavakat mondunk egymásnak... Talán... másféleképpen... Ezt én nem tudom... Csak egyet tudok: így, ahogy mi élünk, én tovább élni nem bírok. Én majd egyedül élek, Vászja. Hamarabb begyógyul a seb, ha nem piszkálja semmi.

Vaszilijnak volt egy különös tulajdonsága: heves és meggondolatlan természete súlyos és döntő percekben hirtelen vasnyugalmat mutatott és a legvilágosabb értelmet tanusította. Igy történt most is.

„Nem a feleségem. Őt szereti... Szereti... Kell nekem olyan asszony, aki más után búsul? Nem és nem! Kell nekem olyan asszony, aki nem hű? Nem! És a gyerekek? Hát bizony, a gyerekeknek nem sok örömet nyújtanak az olyan szülők, akik nem tudnak egymással megegyezni. S a furcsa az, hogy előttük nincs titok, megsejtik."

Milyen észszerűnek és helyesnek látszott az ő hazatérésének keserves napján elhatározásuk... Dehát nem olyan egyszerű a dolog...

— Vászja — folytatta Avdotya, — én még ma átviszem mamát és a gyerekeket Valentyinához. Legjobb egyszerre. És én már majd egyenesen odaköltözöm.

Vaszilij kezét ökölbeszorította, fejét lehajtotta. Félig lezárt, nehéz szempillái alól szeme fájdalmat lövellt:

— Hát mit csináljunk... legyen úgy.

Kora reggel, még sötétben indult el Avdotya Ugrenybe. A síma úton gyorsan siklott a szán. Matvejevics álmosan nógatta a lovat. Gyorsan tűntek el a fekete cserjések, a fenyvesek sötét sudarai, rohanvást a sürgönypóznák. Avdotya bundába burkolózva feküdt a szánkó szalmáján. Sivár, szomorú volt ez az út a hólepte sötét erdő mentén.

Minden gondolata még otthonához kötötte és családi viszálya nyomta, mint a kő.

„Katyusa és Dunyaska örültek, mikor átköltöztek Vaszilisszához. Nekik még játék minden, ami új, nem sejtik benne a roszszat. Vászja most egyedül van Agafjával az üres házban. Hogy lesz meg ott? Ó, ó, ó, mi lett a mi életünkből. De énnekem nem lehetett másképp. Hogy éljek a férjemmel, ha a szívem megkövesedett iránta? És milyen nehéz ez, milyen nehéz... Egész kőhegy nyomja a lelkem..."

Virradatra értek Ugrenybe. Avdotya elköszönt Matvejevicstől és sietett a kerületi végrehajtóbizottsághoz, ott kellett megkapnia beutalását az iskolába. De ott most még nem volt senki, csak a takarítónő, pedig hát a vonatja félóra mulva indul.

Avdotya nem tudta, mihez kezdjen. A beutalási igazolvány nélkül nem utazhatott el, de ha a végrehajtóbizottsági munkatársakat meg akarja várni — lekésheti a vonatot és nem lesz ott a tanfolyam megnyitásán.

Ide-oda futkosott a néptelen folyosókon, onnan ki az utcára. Sírni tudott volna bosszúságában: „Milyen ügyetlen vagyok! Tanfolyamra küldenek, kitüntetésképpen, én meg a magam hibájából lekésem..."

Összefogta álla alatt a sálját és nyugtalanul tekintgetett széjjel a végrehajtóbizottság kapujában, amikor az utcasarkon feltűnt Andrej.

Avdotya meg akarta szólítani, de még sem merte:

„Mit tolakodjam hozzá a magam bajával? Biztosan egyéb dolga van."

De Andrej észrevette és ő maga ment hozzá:

— Avdotya Tyihonovna? Hát még nem utazott el? Nem kési le a tanfolyam megnyitását?

— Ó, Andrej Petrovics — mondotta sírós hangon — a vonat nemsokára indul és nekem még nincs meg a beutalásom, itt a hivatalban pedig most senki sincs. Igazán nem tudom, mitévő legyek?

— Menjünk együtt a pártbizottságba. Majd én megírom a beutalást.

Avdotya életében először volt a pártbizottságnál. Félénken ült le a váróteremben, az ajtó mellett a székre és szótlanul várta, amíg Andrej és az ügyeletes — egy feketeszemű fiatal lány, akit Andrej Ányának hívott — kiállította számára az igazolványt.

Megnyugtatóan hatottak Avdotyára a tágas, tiszta, világos szobák, ahol nem volt semmi felesleges lim-lom. Kedvtelve nézegette a vidám, aranyszínnel ékített sarokasztalokat és a csinos, fafaragásos írószertartókat.

Andrej és Anya pártfogása visszaadta biztonságát. Teljesen rájukbízta magát es most már nyugodtan, türelemmel várt sorára.

„Nagyon jó ember — gondolta Andrejről. — Nyíltszívű, körülötte minden teher könnyebb. Jó vele. És úgy látszik, ez az Anyecska is jó kislány."

Avdotyával szemben volt Sztálin nagyalakú arcképe. Avdotya jól ismerte már, de itt a pártbizottságban valahogy újnak látta, mint ahogy újnak tűnik az az ember, akit először látunk saját otthonában.

Sztálin szemét kicsit összehúzta és úgy nézett, mintha olyasvalamit látna a távolban, amit más még nem látott; jóságos mosoly játszott ajkán, egész arcáról bölcseség sugárzott.

Avdotya egyszerre csak arra gondolt, hogy Sztálin mellett az emberek nyilván nagyon jól, nyugodtan, boldog biztonságban érezhetik magukat. Ezen a reggelen valahogy a saját külön módján nézte Sztálin arcát. aki így szólt hozzá:

„Élj becsületesen, dolgozz lelkiismeretesen, és minden jó lesz."

Andrej átadta neki a beutalást:

— No, de most siessen ám, szedje a lábát, majd Anya elkíséri és segít a jegyváltásnál

Mire Avdotya és Anya az állomásra értek, éppen befutott a vonat.

Anya az állomásfőnökhöz ment és egy perc mulva nyujtotta is már Avdotyának a jegyet, felsegítette az induló vonat magas lépcsőjére és rászólt az ajtóban álló férfire:

— Vegye hát el a táskáját, mit áll ott, segítsen már neki!

A vonat lassan nekiugaszkodott és Anya ott haladt mellette s búcsúzkodott közben:

— Szerencsés utat, sok sikert, kitűnő bizonyítványt!

— Kedves kis leány, vajjon tatár-e? — jegyezte meg a férfi, aki Anya erélyes felszólítására átvette és kezében tartotta Avdotya táskáját.

Az állomás mindinkább mögöttük maradt és Anya még mindig ott haladt a vonat mellett és nevetve integetett tarkahímzésü keztyüjével

Mégegyszer feltünt rózsás arca, azután elmaradt

„No, eddig jol ment!' — biztatta magát Avdotya Elmaradtak mogotte a régóta ismert ugrenyi házikók hosapkai Előtte a kékesfehér terség, amelynek lehelete friss és sürü levegőt árasztott a vonat folyosójára, kendője alól előrántott egy hajfurtöt, kabátja szélét lábához verte, arcát hideggel égette

Ritkás és sürü lombos erdők úsztak el s ha eltünt az egyik, másik kovetkezett a helyébe, hogy pillanatok alatt ugyancsak a távolba vesszen

Az erdők mind messzebb tünt ek, a mezők egészen a pályatestig nyúltak, egyre egyenletesebben szétterultek, a vonat mind gyorsabban robogott és a szemberohanó világ pillanatról-pillanatra szelesebbnek, hatalmasabbnak látszott Avdotya még a folyosón állt, belefeledkezett a minden oldalról eléberepülő tágas térség látványába.

— Polgártásnő, mivelhogy az én gondjaimra bízták, tessék, menjunk az én kupémba! — és az Avdotya málháját cipelő férfi elindult a folyosón. Avdotya utána.

A kocsiban forróság volt és rengeteg ember. Teljesen betöltötte a nem nagyon hangos, de igen sokszólamú társalgás. A vonatzakatolásban csak egyes mondatok és felkiáltások hallatszottak. Avdotyának olybá tűnt, hogy nem a vonat és nem is emberek robognak, hanem valami alaktalan tömeg áramlik előre és morajlik egyenletes, erőteljes zajjal.

— Kérek egy kis helyet! — szólt a férfi. — Utitársat hoztam.

— Legyen szerencsénk!

Egy pirospozsgás, könnyezős kékszemű kis öregasszony adott helyet Avdotyának maga mellett. Avdotya leült.

— Hé, az ajtót! Ki nyitotta ki az ajtót? — dördült föl Avdotya útitársának basszushangja, túlkiabálva a vagon zsibongását.

Ott állt közvetlenül előtte és alaposan szemügyre vette Avdotyát. Fekete bőrkabátos, tagbaszakadt alakja teljesen betöltötte a keskeny átjárót. Kezét zsebrevágta és egész magatartása szabad biztonságérzetet árult el. Ennek a negyven év körüli, nagyon egészséges embernek telihold képe jószívűséget és kicsit gúnyos figyelmet fejezett ki. Látszott, hogy otthonosan érzi magát a vonaton, az utazást megszokta és szereti is.

— Még mindig nem szuszogta ki magát? A városba utazik?

— Igen...

Avdotya csakugyan még mindig pihegett az ugrenyi utcákon való rohanástól és az indulás izgalmától.

— Dobre, dobre... — helyeselt a férfi.

S mint aki síma úton jár, olyan szabadon lépkedett át a fölhalmozott zsákok és bödönök között és leült az ablaknál.

A vonatablakkal egy magasságban lebegett a reggeli vörös nap. Mikor a vonat síkon rohant, a nap lassított és kényelmesen, egyenletesen úszott a nyomában; mikor pedig erdők között haladt — felszökkent, mint a madár és a fák koronái között piroslott.

Avdotya évek óta nem utazott vasúton és most minden új volt neki: a temérdek ember zsibongása, a vonat zakatolása és a szaladó nap az ablakban.

Eleinte nem tudta megkülönböztetni sem az arcokat, sem a beszélőket — minden összefolyt egyetlen mozgó tömeggé; csak lassanként kezdte külön hallani az egyes mondatokat és közbeszólásokat. Az általános zsivajból valahonnét a másik fülkéből behallatszott egy rekedtes hang:

— És hogy haladt az a nő, mindig följebb és előre, de hogy! A tenyerében kalász! Akkor aztán odajött Olgához ez az agronómus, akivel összeszólalkoztak és bűnbánóan aszondja neki ... — a hang elmerült a zajban és helyette jól hallhatóan felcsendült egy másik, élénkebb hang:

— Én még nem készültem el a betakarítással és a kerület már követeli tőlem a kaszálógépet.

Az Avdotyával szemben ülő zömök fiatalember heves taglejtéssel kísérte szavait. Kicsit beszeszelhetett. Vadonatúj bekecs volt rajta és fehér szőrcsizmája kőkeményen, mereven állt, mert az is új volt. Az orcája tiszta, lányos pírban égett és mintha az is olyan vadonatúj, erős és még el nem viselt volna, mint a bekecse és a csizmája.

— Nekem legkevesebb nyolc brigád kell — folytatta — és mindössze négy és fél dolgozik.

— Egészítsd ki ... — dörmögte basszushangján az ablaknál ülő bőrkabátos.

— Hát nem azt teszem? — csengett tovább az a fiatal hang. — Én, Averján Makarovics, öt villaházat építettem a munkatársak számára, egyet pedig folyosórendszerrel. Én, Averján Makarovics, olyan klubot rendezek be, aminőt nem látnak még egyet az egész kerületben.

Mellette nevetősen, makacsul hitetlenkedett valaki:

— De nézd, Ványa pajtás, komolyan, mondd meg őszintén. Tegyük fel, hogy elszállítok hetvenezer köbmétert? No és tovább? Hetvenezernél többet nem vesz fel a folyó. Csak árbócfám, meg hajófám van vagy százezer, nem is számítva a bányafát. Hát most mondd, mit kezdek velük? — és a göndörhajú, szintén kicsit pityókás férfi élénk taglejtésekkel fejezte ki tehetetlenségét.

„Ezek mind fakitermelők — jött rá Avdotya. — Rendes emberek lehetnek. Ittasak egy kicsit, de azért nem garázdák és nem beszélnek a vakvilágba. A bortól még lelkesebben dolgozik bennük a munkájuk gondja."

A vagonban hideg légáramlat érzett. Valahol felsírt egy kisgyerek.

— Ajtót! — dörgött Averián Makarovics parancsoló hangja. — Ki ereszti be a hideget? Itt gyerekek vannak!

És mint a vízbedobott kő nyomán a hullámgyűrű, úgy terjedt tovább végig a kocsiban:

— Ajtót! Csukják be az ajtót! Kinek nincs annyi belátása?

A léghuzat megszűnt. Averján Makarovics lecsillapodott és kinézett az ablakon.

— Hej, ez az erdő szólalt meg egy perc mulva ábrándos, vastag hangon. — Micsoda szálfák! Ugyanilyenek vannak a hakasszi autonóm területen Az aztán a gazdag vidék. Csak kőszene van vagy négy évszázadra való.

— Ott elkél a bányafa! — felelte boldogan rá a pirosarcú.

— Adtam is nekik naponta két szerelvényre valót és mégsem volt elég Hej, nevetnem kell néha .. — harsogta Averján Makarovics — Kuldök egy szerelvényt, — kevés — kuldök kettőt, az is kevés Hajba is kaptunk az én atamánjaimmal, mikor három vonatot raktunk meg és — megint csak jön a surgöny küldd a negyediket!

— Nem is tudtam, hogy Hakassziában kőszén van — csodálkozott a gondörhajú. — Azt hittem, hogy ott az állattenyésztés fejlett!

— Állatban is bővelkedik. Ha ősszel kinéz az ember az ablakon, — a hegyek, mintha szőnyeggel volnának letakarva· annyi nyájat hajtanak rajtuk Egy napig, kettőig, három napig mind csak jönnek, jönnek, vonulnak Még nézni is gyönyörűség — és Averján Makarovics hunyorgott s a fejét rázta elragadtatásában

Avdotya érdeklődéssel hallgatta az előtte ismeretlen Hakasszsiáról szóló beszélgetést, amely úgy torkolt az erdőről-mezőről szóló kozeli és ismerős diskurzusba, mint ahogy a forrás vize ömlik a messzi hegyekből a nyugalmas lapályra

Mohón kapta el a mondatfoszlányokat — a körülötte lüktető, százarcú élet hangjait

Avdotya szomszédnője kibontotta batyuját és napraforgómaggal kedveskedett. Avdotya is vett belőle egy maréknyit, azután ő meg lepénnyel kínálta a szomszédait A fakitermelők vettek egyet-egyet, megették és megdicsérték

Egyik állomásnál fiatalok csörtettek be nagyvígan Egy kis szőke asszony korul csoportosultak Világosszurke szeme és zengő mély hangjának parancsoló színezete határozott egyéniségre vallott. A fiatalasszony karonfogva vezetett egy katonaköpönyeges furcsa embert — szemét fekete szemuveg takarta, bal arcán mély sebhely látszott, a feje folytonosan reszketett, ajka vonaglott. Mint hogyha az a meddő igyekezet rángatta volna arcizmait, hogy

ezt a reszkető fejet egyensúlyban tartsa. Válláról harmonika csüngött. Egy szót sem szólt, de aki látta, mindenki elhallgatott. Ezzel az emberrel, a katonaköpenyével és a reszkető fejével vonult be a vagon lüktető, vidám életébe a háború eleven emléke, nemrégi, de már végtelen távolinak tűnő és mégis kitörölhetetlen nyoma, ami már elvesztette realitását.

Ennek a háborúnak a követe volt a fekete szemüveges ember. Magával hozott valami fontosat és aggasztót, amiről nem lehetett megfeledkezni.

Felhasználta a hirtelen csendet és féléink, kicsit panaszos, kicsit kérő mosoly — a vak ember mosolya — jelent meg ajkán.

— Ide, fiúk! Gyertek ide! Misa! Itt jut hely mindenkinek — mondotta vidáman a szőke asszony, óvatosan leültette Misát és szigorúan végignézett a jelenlévőkön, mintegy megelőzve a fölösleges kérdéseket.

A jövevények lármásan helyet foglaltak.

— Kik tetszenek lenni? — kíváncsiskodott az öreg néni.

— Műkedvelő együttes vagyunk — felelt méltósággal a szőke asszony. — Nem messze utazunk, csak a következő állomásig, egy kolhoz meghívására, náluk lépünk fel.

— Maguk véletlenül nem Alekszejevék? — fordult élénk érdeklődéssel Averján Makarovics a harmónikás felé.

— Alekszejev vagyok! — mondta a köpenyes ember még mindig bizonytalan mosollyal.

— Örvendek a szerencsének! Averján Averjanov vagyok, fűrésztelepi főnök. Sokat hallottam már önökről.

— Mi is hallottunk! — hangzott többfelől.

— Hallottunk magukról, de még nem hallottuk magukat.

Egy perccel később már mindenki tudta, hogy Mihail Alekszejev nem más, mint a környéken jólismert harmonikás és énekes, aki dalainak szövegét is, zenéjét is maga költi. hogy Berlin alatt sebesült meg, s hogy a szőke asszony a felesége és van egy kétesztendős kisfiuk, akit, ha utaznak, a nagymama vesz gondozásba. Most különös szimpátiával nézték a harmonikást, igen melegen és tisztelettel beszéltek a felesegével, mintha percek alatt megnőtt volna az utasok szemében, egyszerre jelentékenynek, érdekesnek találták.

Mindnyájan kérték a harmónikást, hogy énekeljen. Ő, úgy

látszik, örült a felkérésnek, felélénkült, kipirosodott és megkérdezte feleségét:

— Mit énekeljek, Lidusa?

— Valami szép meghatót! — kérte az öreg néni — Szívhez szólót!

— Énekeld el, Misenka. a legújabb dalodat... — tanácsolta a felesége.

A vak ember levette válláról a harmónikát Éles, elnyujtott hangokat csalt ki belőle. Egyszerre csend lett. A szomszéd fülkéből is odagyűltek és körülvették a harmónikást Gyorsan végigfuttatta ujjait a billentyűkön és rákezdte.

A hangszer rövid és fájdalmas akkordok után egy gyors futammal ment át vídáman lüktető ritmusba. Pár pillanatig két érzelem csapott itt össze — bánat és öröm —, azután mintha egyensulyba jutottak volna, mérsékelt tempójú, érett férfiasságot kifejező dallam töltötte be a vagont.

Benne volt az egész háború, az első idők kegyetlen fájdalma és az egész országot átható lendület, amikor tömegesen járultak az emberek sorozásra és a támadás föltartóztathatatlan iramot vett. Minden el volt benne mondva általánosságban, de nem volt még eleven élmény, nem volt konkrét emberi sors. És az emberek körülotte erre vártak.

A harmonikás megrázta fejét, fölemelte arcát és kicsit rekedt, de erős, lélekbemarkoló hangon énekelni kezdett.

Szemét félig lezárta, fejének reszketése megszünt Az örömteljes mának hangjai mögül egyre erősebben tört elő a tegnap borzalma. Nem lehetett a kettőt elválasztani. Itt volt — ez is velük rohant a zsúfolt fülkében, testet öltött ennek az embernek dalában.

Elénekelt egy versszakot aztán elhallgatott és a harmonika szinte beszédes erővel ismételte meg a dallamot.

A hangok együtt utaztak a vonattal és utasaival, áradásuk éppen olyan sokhangú volt ás gyorsütemű, mint a kocsi életéé és Avdotyát is magukkal sodorták.

Ültek mozdulatlanul, hallgatták valamennyien, mindegyik egyre gondolt és egymást is egészen közelinek érezték, mint ahogyan közel kerülnek egymáshoz a sorstársak, mert munkával, becsülettel küzdötték le a közös bajt. Egységes volt a gondolatuk, mindannyiuknak egyformán érthető. És ezek a gondo-

latok acélnál erősebben kovácsolták és forrasztották össze az embereket.

A harmonika elhallgatott, körös-körül még minden tele volt dallal. Egy új gondolat ragadta meg őket, mindannyian érezték, hogy ebben a fülkében most nem egyszerű földművesemberek, állattenyésztők, fakitermelők utaznak, hanem egy különös emberfajta, amely minden ellenséggel szemben bármilyen összecsapásban győzött és győzni fog.

Az öreg néni hangtalanul sírt és Avdotya is könnyezett. Még a fiatalok is, akik pedig nem először hallották ezt az éneket, elcsendesedtek. A vonat lassított.

— Nos, megérkeztünk... — mondta a szőke asszony, megtörve a varázst. — Menjünk, Misa, a kijárathoz!

Mindenfelől kezet nyujtottak a harmonikásnak és meghívásokkal ostromolták.

Amikor elment, Averján Makarovics fölemelte lehajtott fejét és elmélázva megszólalt:

— Drága ember ez!... Kihozza, ami a legjobb az emberben és azt énekli el.

— Nem jutottam hozzá, hogy meghívjam magunkhoz a fatelepre — mondta a pirospozsgás. — De mindenesetre írok neki. A mi klubunkba vezényeltetem, hatszáz rubel havi fizetéssel. Majd ő szervezi meg a műkedvelő előadásokat. És énekel a favágóinknak...

— Mi az a hatszáz rubel?! — ugrott le a legfelső fekvőhelyről egy élettől duzzadó fiatal leányzó — Én a barátnőmmel esztergapadon kétezret is megkeresek. Egyszer már két és félezerre is fölmentünk. Maruszja, mondd csak, Maruszja, azt hiszem, ez decemberben volt?

— Nem, januárban — hangzott a magasból.

— No nézze meg az ember, istenuccse, az „ezermesterek" utaznak velünk és mi nem is tudtuk! — szólt a göndörhajú ember, hangjában csodálkozó örömmel.

A fiatal lány megigazította finom, bolyhos sálját, fölegyenesedett, toppantott vadonatúj cipellőjével, dévajul kacsintott a fásokra és rákezdte:

„A mi erdőnk csupa szálfa
Árboc valahány ott.
Mi vagyunk a fatelepi
Ezermester-lányok.“

„Mindjárt meglátszik, hogy fatelepiek — gondolta Avdotya — jólöltözöttek, harciasak, önállóak. Erdő közepén élnek, apjuktól, anyjuktól távol, népes kompániában, férfimunkát végeznek, temérdek pénzt kapnak — mért is ne mulassanak?”

— Hát a tervet, hogy teljesítitek, „ezermesterek?” — kérdezte Averján Makarovics szigorú, rendreutasító hangon.

— Megdolgozunk mi a pénzért és nem is csak úgy-ahogy! — felelte a leány sértődötten. — Az ötéves terv negyedik évében vagyunk! Személy szerint hívtak meg minket sztahanovista találkozóra.

— Ez már teszi! Ezt szeretem! Mert az, hogy „ezrek meg ezrek” — azzal még nincs mit kérkedni!

— Azt igérik, hogy Moszkvába megyünk. Hallották már Lusa Szobolyeva nevét? Még a Komszomol központi bizottságában is megdícsérték. A szomszéd faluból való.

— Ez melyik Szobolyeva? Az, amelyik háromszáz százalékra dolgozik?

— Bizony az. És mért is ne adhatna háromszázat? Egészen újrendszerű villanyfűrésze van, teljesen gépesített Mi az ő helyén nem háromszázra, de talán ötszázra is fölvinnénk. Maruszja, add csak ide a cukorkát. Tessék, vegyenek! Jó savanykás!

— Az én menyemet meg nemrég tüntették ki a hosszúrostú lenért, amit termelt. Önála voltam most, féligmeddig látogatóban, de azonkívül a kolhoz megbízásából is, tapasztalatokat gyüjteni.

— Aztán mennyi termett abból a lenből? — érdeklődött a pirospozsgás.

Avdotya is szerette volna elmondani útitársainak, hogy ő se csak úgy akárhogy utazgat, hanem országos ügyben jár. Még eddig sohasem vezényelték sehová és most nagyon büszke volt küldetésére. Elővette igazolványát, kisimította és egy alkalmas pillanatban megszólalt:

— Én is küldetésben utazom. A kerületi pártbizottság vezényelt ki.

Averján Makarovics elvette tőle az igazolványt, figyelmesen átolvasta és helyeselte:

— Szóval tanfolyamra megy? Az jó dolog. Ugy-e állattenyésztő telepen dolgozik?

— Vezető vagyok.

Aprólékosan kikérdezték farmja felől, az állatállományról és izgatottan felelgetett, mintha köteles volna beszámolni előttük, nekik meg joguk volna őt számadásra vonni.

— Most majd tovább tanulhat! — fejezte be a beszélgetést Averján Makarovics. — Mert hiszen nem két-három tehene van, hanem száz meg száz. Képzettség nélkül ez nem megy. No, majd a tanfolyamon megkapja.

„Nagyon önálló, eszes ember ez. Úgy nézem, párttag lehet" — vélekedett Avdotya Averján Makarovicsról.

Ez a vonat ugyan csak kis távot futott be és az emberek alig néhány órát utaztak együtt, de azért már egyikük sem érezte magát elkülönített utasnak, hanem egy közösség tagjának, amely csak rövid időre szervezkedett meg ugyan, de már kiemelte vezetőjéül Averján Makarovicsot, már megvolt a maga rendje, megszülettek szokásai, szabályai. Ebben a közösségben szokásukká vált, hogy kínálgatják egymást, ki-ki mesél magáról, érdeklődik a többiek felől és figyel arra, hogy ne nyitogassák az ajtót. Avdotya élénk érdeklődéssel fogadott mindent, ami itt végbement és amiről ebben a számára új kis társadalomban beszéltek A szálfaerdő, a hakassziai kőszén, a rokkant éneke, Lusa Szobolyeva, akit behívtak a komszomolvezetőségbe — mindez a körülötte hullámzó nagy életnek egy-egy részecskéje volt és minden oldalról be-becsapott a fülke szűk skatulyájába.

„Milyen tág az emberek élete... — tűnődött. — Milyen jól élnek... És én? Hogy van az, hogy sehogysem tudom elrendezni az életemet?"

Utitársaiban nem egyes — rokonszenves vagy ellenszenves — embereket látott, hanem egyetlen, oszthatatlan, óriási egészet — a népet, amely tegnap egybetömörülve egy levegőt lehelt be és győzött a szörnyű háborúban... lám, ma is egységesen, mint egy ember, örömmel és lelkesen dolgozik és föllendíti az ország gazdaságát.

Avdotya nem tudta volna mindezt szavakkal kifejezni, de érezni ilyesmit érzett és így jutott eszébe a gondolat:

„Mi lenne, ha elmondanám ezeknek az embereknek őszintén és tiszta szívből minden bajomat? Nézzétek, jóemberek — mondanám — milyen helyzetben vagyok és sehogyse tudom, mit tegyek! Mit tanácsoltok? — mondanám. — Amit ti tanácsoltok, azt teszem." De nem mondott semmit és csak egyre figyelmesebben hallgatta a körülötte nem szűnő beszélgetést.

A vonat mind gyorsabban robogott, a beszélgetés is egyre élénkebb és hevesebb lett. És Avdotya megint úgy érezte, hogy nem a vonat viszi, hanem az élet gyors sodra kapta föl és ragadja őt is magával.

„Mikor is volt már egyszer így? — próbált visszaemlékezni valami homályos, hasonló érzésre. — Valamikor nagyon régen már volt ez így, de hogy mi volt az, nem jut eszembe. Vagy talán csak álom volt? Nem, már tudom! Grusa néninél volt az, a sóstónál!"

Hétéves kislány korában utazott egyszer látogatóba távoli rokonokhoz és a nénikéje elvitte fürdeni a sóstóba. Avdotya addig még keveset úszott — szülőfaluján keresztül csak egy keskeny kis csermely folydogált. A mély tótól megijedt és riadtan állt meg a pallón.

Grunya nénjének hatalmas termete és jóságos nagy arca volt, ott ült egy kövön, ősz haját fonogatta és így beszélt:

— Mit félsz, Dunyaska? Ugorj be és ússzál. Ne félj, a mi tavunkban, még ha akarnál, se tudnál elsüllyedni!

Dunya beugrott, úszni próbált és hirtelen csodálkozással érezte, hogy a sűrű, meleg víz maga tartja fenn s mintha tenyerén emelné a víz színére. A teste könnyű lett, keze, lába mintha magától mozogna. A tó himbálta és ő nevetett gyönyörűségében és csodálkozásában. Kacagása közben hallotta Grunya nénje lassú, jóságos szavait:

— Sűrű-sós, meleg ez a tó, hulláma nem hagy elsüllyedni, még ha súly volna a lábadhoz kötve, akkor is felszínen tart.

Olyan váratlanul, olyan élesen ötlött eszébe minden részletével együtt ez az emlék, hogy Avdotya egy pillanatra lehunyta szemét.

Telt az idő észrevétlenül és Avdotya elámult, amikor megérkeztek.

— Itt vagyunk!

Búcsúzáskor meghívta az egész útitársaságot:

— Ha mifelénk járnak, el ne kerüljenek bennünket!

— Korán búcsúzkodik — intette Averján Makarovics, — mi még elvisszük magát egészen a kolhoz-szállóba.

Mikor odaértek, egy fürge, városiasan öltözött ember megnézte Avdotya igazolványát és odaszólt egy jóképű kislánynak,

— Nágya, kísérje föl.

Avdotyát barátságos kétágyas szobába vezették, a falon nagy tükör lógott. Az asztalnál idősebb asszony ült, kissé hasonlított Lyubavára, ugyanolyan szép volt a tartása és szigorú az arca. Rámosolygott Avdotyára:

— Jó, hogy megjött, jobb lesz kettesben: szokatlan így, unalmas is nekem egyedül laknom egy szobában. Holnapig nincs dolgunk, reggel megyünk előadásra.

Nágya megigazgatta az ágy párnáit.

— Ez itt a maga fekvőhelye, a kis szekrény is a magáé. Rendezkedjék be. Ha mosakodni kíván, vagy teázni, azt is lehet.

Avdotya megnézte a szép nikkel ágyat, a dombos párnákat, a hófehér huzatokat és minden eshetőségre megkérdezte:

— Mibe kerül ez naponta?

— Semmibe — mosolygott Nágya.

— A tanfolyam résztvevői teljes ellátást kapnak — közölte Avdotya lakótársa. — Gyerünk, megmutatom a fürdőszobát...

Avdotya megmosakodott és átöltözött, azután társnőjével együtt megteázott és élvezte ennek az idegen szobának a tisztaságát és nyájasságát, amely egyszerre az övé lett.

Tea után társnője tanácsára elment a tanfolyamra, hogy föliratkozzék és megkapja az ellátási jegyeket.

A tanfolyam a Mezőgazdasági Főiskolán volt. Avdotya elgyönyörködött az óriási oszlopos épületben, fölment a széles lépcsőn és belépett.

Temérdek fiú és leány járkált a visszhangos folyosókon. Úgy érezték magukat, mint otthon, lármásan beszélgettek, nevetgéltek és mindegyiknek sietős volt az útja.

A hosszú folyosók útvesztőjében Avdotya nagynehezen meg-

találta a tanfolyam helyiségét, de az ajtó be volt zárva és egy lánytól megtudta, hogy a titkár csak félóra mulva jön meg.

Avdotya kíváncsiságból tovább barangolt. Lassan mendegélt, be-benézett a folyosóra nyíló ajtókon. Furcsa alakú, színes folyadékokkal megtöltött üvegedényeket pillantott meg, állványokon mindenféle csontvázakat, másutt meg óriási, érthetetlen táblázatokat.

Fájt neki, hogy annyira idegen itt és azok az érthetetlen táblázatok, meg a folyadékokkal töltött edények csalogatják, csúfolják, ingerkednek vele.

„De hisz ezt mind meg lehet tanulni! — tünődött gondterhelten. — Hiszen ezek a lányok és fiúk biztosan ugyanolyan kolhozosok, mint én." — Ő is szerette volna olyan szabadon, olyan otthonosan érezni magát, mint azok.

Egyik ajtó fölött megpillantotta a „büffé" felírást és kíváncsiságból belépett.

— Mit óhajt, polgártársnő? — kérdezte barátságosan a felszolgálólány.

Avdotya hallgatta beszélgetésüket. Lóheremagzásról beszéltek. A téma nagyon izgatta Avdotyát: ezzel mindig baj volt a kolhozban.

Az egyik magas volt, sovány, sasorrú, — sötét, vékony pillával takart szeme kidülledt és valami bóbiskoló, nagy madárfejre emlékeztetett, a másik kicsiny volt, rózsásarcú, mozgékony, a harmadik testes, szemöldökét csodálkozva, derűsen húzta homloka közepére.

Avdotya hallgatta beszélgetésüket Lóheremagzásról beszéltek. A téma nagyon izgatta Avdotyát: ezzel mindig baj volt a kolhozban.

— Hiába, Jevgenyij Jevgenyevics — mondta a kicsi, — igaz, hogy maga az egész Szovjetunió legjobb lóhere szakértője, de ebben az esetben bátorkodom magának ellentmondani.

A madárarcú ember sötét pillája megrebbent és mintha minden szó fáradságába kerülne, kelletlenül megszólalt:

— Egy kiagyalt, gyakorlatban ki nem próbált ellentmondás — nem ellentmondás.

Tovább beszélgettek és Avdotya ezt gondolta:

„Az ország legjobb lóhere szakértője! Úristen, micsoda nagyszerű alkalom! Nem illik megszólítani, dehát hogy sza-

lasszak el ilyen alkalmat? Megkérdezem! Ha jó emberek, nem ítélnek el, ha meg rosszak, azt se bánom, ha elítélnek. Megkérdezem!"

Zsebkendőjével megtörölte ajkát, hozzákészült, kileste a pillantott, rájuk emelte csillogó, nagy szemet és merészen elegyedett a beszélgetésbe:

— Bocsássanak meg, hogy beleszólok, de minálunk a kolhozban ugyanigy áll a dolog. Az egyik lóherefold annyi szemet terem, hogy nem győzzuk szedni, a másikon meg egyáltalán nem magzik. Csupa széna, ami ott nő! Rémes!

A beszélgetők elhallgattak és Avdotyára néztek. Meglátták sápadt, tojásdad, izgalomtól kicsit kipirult arcát, nagy kék szemét Nem volt már egészen fiatal, de vonásai még megőrizték a gyermekes puhaságot és lágy körvonalaikat, talán a reggeli köd is lágyította vonásait és valami hajnali tisztaságot adott arcának.

Első pillanatban meghökkentette őket ennek az idegen kolhozparasztasszonynak váratlan beavatkozása az ő beszélgetésükbe, de aztán mindjárt észrevették őszinte érdeklődését egy olyan dolog iránt, ami nekik is szívügyük volt és ezért megértették őt és rámosolyogtak.

Avdotya bizalommal viszonozta pillantásukat és most már nyugodtabban folytatta:

— Nem fér a fejünkbe, miért van ez így? A kerületi agronómust is elhívtuk — ő sem tudta megmagyarázni. Azt mondják, a tudomány még nem jött rá az okára.

— Maga honnan jött? — kérdezte élénken a madárfejű.

— Az ugrenyi kerületből, a kolhozunk neve: „Május Elseje".

— És vittek kaptárokat a lóherésre? — elegyedett a beszélgetésbe a kövér.

— Igen. Igaz, hogy minálunk nem sok van, összesen hét méhcsalád, de az igazat megvallva nincs sok hasznunk a méheinkből. Amennyire én megfigyeltem, nem hatolnak elég mélyre. Van úgy, hogy a méhecske leül a virágra, akkor én odaguggolok és alulról fölfelé lesem. — Avdotya megemelte tenyerét a terítő fölött, fejét félrehajtva nézett rá, hogy megmutassa, miképpen figyeli ő a méhet „alulról fölfelé".

Ebben a futó mozdulatban annyi természetesség, öntudat-

lan báj volt, olyan bizakodó és komoly volt az asszony kék szeme pillantása, hogy akaratlanul rámosolyogtak.

— No és? — sürgette a kövér.

— Hát nem veszi elég mélyről a hímport! — mesélte Dunya. — A darázs, az más! De az az egész virágot szétmarcangolja.

— Uljön át a mi asztalunkhoz! — ajánlotta a madárfejű, aki egészen felvidult, szempillája felnyílt és a feje sem emlékeztetett már egy álmos madár fejére, ellenkezőleg, valami fékezhetetlen erő jelent meg éles vonásain, átható, kidülledt szemében.

— Ismerkedjünk hát meg, Petrov akadémikus vagyok, ez itt a barátom, Tolsztov professzor, — látja, a neve is jellemzi méreteit[1] — ez pedig itt Lukin professzor.

— Nagyon örülök — mondotta Dunya. — Én pedig a Május Elsejéből jöttem, az ottani állattenyésztés vezetője vagyok. Nevem Bortnyikova.

Avdotya boldog volt, hogy új ismerősei, mint ahogy sejtette is, kitünő és tudós emberek és sok tanácsot adhatnak neki. Átült az asztalukhoz.

— És milyen földön vetettek lóherét? — kérdezte Petrov.

— Agyagos-homokosba. Minálunk mindenütt olyan a föld. Az egyik lóherésünk dombon van, a másik lapályon, a hínáros közelében.

— És nem figyelték meg a gyökéren az apró gumókat? Nem figyelték, milyen a lóhere gyökere mélyen a földben és milyen följebb?

— Dehogynem figyeltük. Megfigyeltük! Kihúzzuk gyökerestül és úgy nézzük. Igen nagy a különbség.

— No és miben különböznek?

Egyre élénkebb lett a beszélgetés.

— Látja Alekszandr Danyilovics — szólt Petrov Lukinnak, — én mindig mondtam: tudományunk egyetlen biztos útja — a legszélesebb kapcsolat a kolhozosokkal. Ha maga nem megy a kolhozba, hát lám, a kolhoz jön magához. De még mennyire jön! És nézzen rá — és nagy tenyerét Dunya kezére tette — látja, ő mindent észrevett. A darazsat is, meg a méhet is, hogy

[1] tolsztoj = kövér. A ford.

mikép ül a lóherére és azt is, milyenek a gumócskái fönt és milyenek lejebb. Alig tíz perce beszélek vele, de nyugodtan rábíznék akármilyen kísérletet és nem csalódnék. Bocsásson meg, hogy a szemébe dicsérem — fordult Dunyához és erősebben szorította kezét, — igazat mondok.

Messziről csöngetés hallatszott.

— Előadásra kell mennem! — szólt Petrov. — De mi még találkozunk. Keressen fel, majd adok magának valami olvasnivalót. — Fölállt, hogy indul, de búcsúzáskor még ennyit mondott: — Nem volna kedve résztvenni az én előadásomon? Ez nincs a tantervben, külön előadás. Magának talán kicsit nehéz lesz, de igyekszem úgy beszélni, hogy mindent megértsen.

Avdotya Petrov akadémikussal együtt ment be az előadóterembe.

„Ez a mai napom csupa csoda — gondolta. — Amit megkívánok minden teljesedik!"

Egy félóra előtt még irígyelte azokat, akiknek szabad bejárásuk van a főiskola tantermeibe, most meg lám, nyugodtan bejött ide Petrov akadémikussal együtt.

A diákok tapssal fogadták az akadémikust Az fölemelte kezét, hogy elcsitítsa őket és amikor csend lett, megszólalt:

— Ma vendégünk van egy kolhozból, fogadják szívesen és adjanak neki kényelmes helyet.

Dunyának az első sorban adtak helyet.

Mialatt az asszisztensek Petrov utasításai szerint kiteregették és falraakasztották a táblázatokat, Dunya szétnézett. Mindenfelől barátságos és kíváncsi pillantásokkal találkozott.

„Szőke a haja és koszorúba fonja, mint az én Katyusám, még az arca is hasonlít rá... — gondolta egy fiatal lányról. — Ennek a szeme meg olyan fényes, akár a mi Aljósánké... — gondolta egy másikról. Majdnem minden arcon felfedezett valami ismerős vonást és talán ezért érezte magát egyszerre meghitt körben és mosolyukra vidám mosollyal válaszolt.

— Nincs még ceruzája és papirosa? — fordult hozzá az a lány, akinek katyusás hajfonata volt. — Lányok, kinek van felesleges ceruzája?

Egyszerre tobben is nyujtottak Avdotyának ceruzát, papirost.

Fiatal szomszédnői jóvoltából már kényelmesen ült helyén, amikor az akadémikus a katedrára lépett.

— Rendben van? — mosolygott rá onnét. Avdotya zavartan, gyorsan igent intett.

Az akadémikus felemelte fejét és már megint egy nagy madárhoz kezdett hasonlítani, de nem álmos madárra, hanem olyanra, amelyik éppen fölrebbenni készül.

Mindnyájan elcsendesedtek.

Avdotya kíváncsian és csodálkozva nézte. Ilyen arckifejezése volt Lyubava férjének, amikor az önkéntesek nevében beszédet mondott 1941-ben, mielőtt a frontra indult. Ilyen arckifejezése volt Sztyepánnak a Győzelem Napján, amikor a kolhozgyűlésen beszélt. Akkoriban ez helyénvaló és érthető volt, de most, amikor olyan egyszerű és közönséges fűről volt szó, mint a lóhere, Avdotya furcsálta és érthetetlennek találta.

— A szovjet tudomány minden fronton támadásba ment át... — kezdte az akadémikus. — Szovjet pilóták és fizikusok a sztratoszférát, szovjet óceánográfusok a tenger mélységeit, szovjet tudósok az atommag titkát kutatják, szovjet miecurinisták élő sejtek protoplazmáját szabályozzák. Mi szovjet földművesek is szünet nélkül offenzívában vagyunk földjeinken, a sztálini ötéves tervben előirányzott gabonamennyiségért harcolunk.

Avdotyának nagyon tetszett ez a kifejezés „mi szovjet földművesek". Ez a szó összefűzte az akadémikust a kolhozos diákokkal. „Mi szovjet földművesek" — ismételgette gondolatban.

Petrov a fekete föld és a nem fekete föld talajviszonyairól beszélt.

— Nézzenek ide... — és a falon függő térképen széles körvonallal mutatta a vörös színnel jelzett nagy területet. — Ez itt mind nem fekete föld. Olyan fold, amelyen azelőtt alig öthat mázsa volt hektáronként az átlagtermés. Itt homokos agyagrétegek és mészhulladékkal vegyes homokrétegek vannak. — Az akadémikus Avdotyára nézett és röviden megmagyarázta: — Így nevezik azt a talajt, amely sókban szegény és más olyan anyagokban is, amelyek a gabona fejlődéséhez szükségesek.

Avdotya gyorsan igent intett, mutatva, hogy megértette és erre Petrov folytatta:

— Ezek a földek századokon át terméketlenek és csaknem változatlanok voltak. Mi támadásba megyünk és nemcsak e sokszázezer hektárnyi föld ellen, hanem a jövő nevében az idő, a sokszázados mult ellen is. És ebben az offenzívában minket nem ágyúk segítenek, nem tankok, nem repülőgépek... Ez itt a mi tüzérségünk! — és az akadémikus arra a képre mutatott, ahol dúsan virágoztak mindenféle füvek, Avdotya jóismerősei. — A mi földjeinken — folytatta Petrov — elterjesztettük a korai lóherét, amely abban különbözik a későnérőtől, hogy a pálhalevelei rövidebbek és szélesebbek és szárcsomóinak száma öt és hét között ingadozik.

És Avdotyára pillantva ismét röviden megmagyarázta, mit jelent a pálhalevél meg a szárcsomó.

Az egész másfélórás előadás alatt egyszer sem felejtette el, hogy — a többiek számára észrevétlenül — pár szóval megmagyarázzon Avdotyának minden egyes ismeretlen szakkifejezést. Avdotya úgy jött az előadásra, hogy attól félt, semmit sem fog érteni belőle. De csodálkozására és örömére meggyőződött róla, hogy mindent megért. Mégpedig nemcsak az előadás tartalmát, de általában a takarmányvetés jelentőségét a nepgazdaságban és azt is, hogy miért öltött olyan különösen fennkölt kifejezést az akadémikus arca, amikor a lóheréről beszélt.

Értékes benyomásokkal telten tért vissza a szobájába. Szomszédnője az ágyon feküdt. Avdotya ágya mellett a kis szekrényen egy csomó füzetet és ceruzát vett észre.

— Ez kié? — kérdezte.

— A magáé. A tanfolyamról jött ide valaki megismerkedni magaval és ő hozta a fuzetekt meg a tanrendet is.

Dunya elmosolyodott és kezébe vette a vékony, kékszínű füzeteket — az egyik fekete viaszosvászonba volt kötve. Dunya föllapozta és elgondolkozott:

„Ez a füzet külön annak lesz, ami a legfontosabb. Vagy talán vigyem el Katyusának? Őneki még nem volt ilyen. Nem. Mégis ebbe fogom írni, ami a legfontosabb a mi kolhozunknak." — Asztalhoz ült és gondos, nagybetűkkel címül a füzetbe írta: „Ami a kolhozunknak fontos".

Azután elgondolkozott, fölidézte magában az akadémikus előadását és folytatta az írást:

„1. Lóhere alá meszezni kell a talajt. 2. A lóherésen nevelni kell a méheket."

Újból elgondolkozott, átolvasta, amit az előadáson sikerült följegyeznie és tovább írta a gyönyörű, új füzetkébe mindazt, amit különösen fontosnak tartott. Mikor befejezte, eloltotta kislámpáját, lefeküdt és elégedetten nyujtózott el a friss lepedőn. Az ablakon át belátszott az utca lámpasora és a villanyosok és autók el-elúszó fénye.

Az autók fényszóróitól fel-felvillantak a falon az ablakok fényes négyszögei, azután a szoba sarkaiban széthúzódtak, elmosódtak, majd pillanatra összezsugorodva eltüntek. Már kedves volt szívének ez a nagy, lüktető város, amely fáradhatatlanul zsibongott az ablak alatt.

A fáradtság, izgalom s a szokatlan utazás elringatta Avdotyát és mintha ez a város ringatta, dédelgette volna. Attól a perctől fogva, hogy Andrejjel találkozott Ugrenyben, állandóan úgy érezte, minthogyha kézről-kézre adnák.

Az első ilyen kéz Andrejé volt, azután Anyáé, majd Averján Makarovics vette pártfogásába és a vagonban lévők sietős élete sodorta magával. Ezután Nágya vette gondjaiba meg a szobatársnője, végül Petrov vonta magával, valakinek a láthatatlan keze gondoskodott számára erről a kényelmes szobáról, fehér ágyról és egy ismeretlen kéz helyezte ágya mellett a szekrénykéjére a nagycsomó füzetet.

Ez mind talányos volt és örömet hozott és őbenne egyetlen fogalommá sűrűsödött: a „Város".

„Milyen jól elrendeződik minden! — gondolta. — Miért nincs ez otthon is így? ... De majd rendbejön! Csak a munkámmal boldoguljak egyszer, a többi rendbejön! ..."

Erőt vett rajta az álom, behunyta szemét és a sötétségből nyomban előtünt Grunya nénjének jóságos arca és hallotta lágy éneklő hangját:

„Sűrű meleg ez a tó, hulláma nem hagy elsüllyedni, még ha súly is volna a lábadra kötve, — akkor is felszínen tart ..."

1

„Ami fontos a kolhozunknak"

Este érkezett haza Avdotya a szülőfalujába. Márciusi fagy verte bilincsbe a napközben fölengedett utat. A teherautó nehezen kapaszkodott a jégen a meredek dombra, nem messze attól a házikótól, ahol Avdotya annyi évet eltöltött. Nem tudta levenni szemét az égszínkék ablakdíszről, a magas tornácról, amelyet reggelenkint úgy szeretett fehérre súrolni.

Lehet, hogy Vászja otthon van. Talán kinéz az ablakon... Hátha leugranék, odaszaladnék, kihívnám: Vászja!

A gépkocsi végre felért a dombra, Avdotya erőt vett magán, elfordult, hogy ne lássa a házat. Vaszilissza háza előtt állt meg a kocsi. Ki hitte volna, hogy olyan nehéz lesz megtenni ezt a néhány lépést a gépkocsitól a megfagyott ösvényen a lépcsőig, felmenni egy idegen tornácra, megnyomni egy szokatlanul kicsi, idegen ajtókilincset?

„Megnyomom a kilincset és benyitok... Minek is nézek vissza!... Miért állok itt? Min gondolkozom?"

Mindent keményen elhatározott még elutazása előtt, de csak most került rá a sor, hogy visszavonhatatlanul megvalósítsa szándékát.

Ott állt a tornácon, nagyot sóhajtott, nyelte a fagyos levegőt, aztán benyitott.

— Hát én is itt vagyok, Vaszilissza mama!...

Valentyina és Vaszilissza mindent elkövettek, hogy rögtön otthon érezze magát. A jólépült ház egyik felét Avdotyának adták. Katyusa „úttörő sarka" saját rajzaival és tanrendjével a falon, Dunyaska „játékasztala", Avdotya ágyán a jól kitömött,

díszes párnák, a tágas konyha polcai előtt hímzett függönyök — minden olyan házias, tartós, otthonos volt.

„Elhelyezkedtek, beleszoktak — gondolta Avdotya, mialatt gyermekeit ölelgette — de vajjon mi van Vászjánál? Mért szedték le nála a kakasos függönyöket? Biztosan sivár lehet ott..."

Sírni tudott volna.

Valentyina értette, mi megy végbe benne. És a rendesnél is élénkebb, beszédesebb akart lenni.

— Dunyuska drágám, milyen sok könyvet hoztál, egy egész könyvtárat! És füzetek, jegyzetek is!... Derekasan dolgoztál! No most aztán menni fog a dolog a mi állattenyésztésünkben! — mondotta vidáman. — És hogy vártunk már téged. Túrós lepényt sütöttünk. Nagyanyó, Léna, kislányok, asztalhoz!... Mutasd meg, mit hoztál, meséld el, mit láttál?...

Mikor aztán Dunya szétosztotta az ajándékokat és a viszontlátás ujjongása elcsitult, Valentyina megkérdezte:

— Mik a terveid? Mivel akarod elkezdeni?

Dunya mégegyszer körülnézett. Az ódon falióra, a masszív könyvespolc, a színes lámpaernyő, mindez szokatlan, idegen volt. Azelőtt észre sem vette ezeket a régóta ismerős tárgyakat, de most mindegyik sebet ütött rajta. Nem nézni! Nem gondolkozni! Néhány pillanatig lehajtott fejjel, lesütött szemmel ült ott, azután fölállt és elővette a fekete viaszosvászon-fedelű füzetet.

— Itt van, ni, Valenka, az én életem kezdete.

„Ami fontos a mi kolhozunknak" — olvasta Valentyina a nagybetűkkel gondosan kirajzolt címet. Lejjebb aztán már más, tintával, nagyon apró betűkkel, ahogyan csak saját magának ír az ember, ez következett:

„Meg kell látni lehetőségeinket, hinni kell bennük és a korlátlan lehetőségeket okosan ki kell használni!"

Avdotya úgy elpirult, mintha valami őt személyesen érintő titkot fedne fel:

— Petrov akadémikus szavai... Az ő könyvéből írtam ki.

Valentyina ránézett és nem értette, miért pirult el? Miért írta le ezt a mondatot olyan különös gonddal, mi az a nagy dolog, mi az övé ebben a mondatban?

Avdotya lesoványodott arca a korai redők finom hálóján át is fiatalnak látszott. Kék szemének bizakodó, tűnődő, gyöngéd kifejezéséből eredt ez a fiatalság. Kicsiny szájának vonala éles

volt, széltől kifújt, vékony keze biztonsággal lapozta jegyzetekkel, ábrákkal, képletekkel teli füzeteit. „Ó, nem ismerem én még ezt a nőt!" — gondolta örömmel és csodálkozva Valentyina. Úgy érezte, mintha egy csermely fölé hajolva, abban hirtelen valami váratlan és izgalmas mélységet pillantott volna meg.

— Kiterveztem én egy „zöld futószalagot" — folytatta zavarában kicsit akadozva Avdotya. — Te már elkészítetted a vetésforgók tervét?

A nagy papírlapok alig fértek el az asztalon. Csend volt a szobában. A kislányok a hálóban szórakoztak új játékaikkal. Praszkovja és Vaszilissza versenyt kötögettek. A benyílóban Léna javította tanítványainak dolgozatait.

Jól hallatszott a csendben Avdotya és Valentyina beszéde:

„Legalább harminc hektárnyi lápos területet füvesíteni, az ötödik mezőn zabosbükköny-keveréket vetni ..."

Vaszilissza egyszerre csak felugrott, letette kötését és gyorsan odament hozzájuk. A beszélgetés megszakadt.

— Dunyuskám ... Hátha még meggondolod? — kérdezte az öregasszony.

Avdotya fel se nézett a tervrajzból. Kék, zöld, barna háromszögek futkostak szeme előtt.

— Nem lehet ... kár is beszélni róla. Én döntöttem.

— Én se tennék másként — szólt közbe halkan Valentyina. — Mert hiszen ő se nem sógor, se nem fivér, se nem szomszéd. Hanem férj ... Hogy élhessen valaki a férjével egyetértés nélkül, barátság nélkül?

Avdotya lesimította tenyerével a hajtásokban begyűrődött tervrajzot, fölemelte könnybeborult szemét és nyugodtan így szólt:

— Szóval én azt mondom, Vályenka, a láp dolgában már megegyeztem a kerületben — be is vették a traktorállomás tervébe. Ez az első fontos kérdés. A másik fontos kérdés a takarmánykonyha villamosítása. A répavágót és a tisztogatót hajtószíjjal össze lehet kötni az olajpogácsaőrlőgéppel. És ehhez szükség van egy jónéhány kilowattos villanymotorra!

Vaszilissza letette kötését és Avdotyára nézett.

Ő egy részeges férjjel élte le életét és sohasem jutott eszébe, hogy otthagyja Avdotyát nem értette meg és elítélte azért, mert elment Vaszilijtól.

„Én az enyimtől többet tűrtem" — gondolta, de mert jószívű volt, csak magában dohogott. És csak most, amikor hallgatta, hogyan rendelkezik Avdotya a kolhozföld hektáraival, milyen szabadon, elfogulatlanul beszél a villanymotorokról és Vaszilisszának teljesen érthetetlen kilowattokról, az öregasszony hirtelen — nem is annyira az eszével, inkább a szívével — megértette, hogy Avdotya nem tűrheti és nem is szabad eltűrnie azt, amit ő, Vaszilissza tűrt el valamikor. „Lennék én csak az ő helyében, vajjon eltűrném? Nem, Luka Mironovics, nem, azért sem! — fordult gondolatban férjéhez, akit nem szeretett és aki már harminc éve halott. — Ma már nem is hatalmaskodhatnál rajtam Én is így fordultam volna el tőled. — már ott se volnék! Mert mi vagyok én most? Az én kezemben van a juhakol és az emberek tisztelnek. Végzem a magam dolgát, a magam gazdaságában. Te meg vagy élj velem úgy, ahogy kell, tisztességesen, családiasan, vagypedig takarodj a házamból!"

És most már helyeslően nézte Vaszilissza Avdotyát és úgy kiverekedte magát gondolatban, mintha Luka Mironovics kikelt volna sírjából és Vaszilissza egész élete újra kezdődnék, új fordulatot venne

Az állattenyésztő gazdaság épületei, a sövények és ösvények mintha megújhodtak volna Avdotya szemében. Olyan soká és oly aprólékosan átgondolta a leendő farm minden részletét, oly élénken és reálisan képzelte maga elé, hogy már nehezen tudta elválasztani a jelent a jövőtől és mindent egyszerre látott: azt is, ami van és azt is, ami lesz. A göndör lóherevetések egész az országútig értek. Messzebb, a láp helyén rét, egyenlő részekre tagolt rét zöldelt. Villanymotorok zakatoltak a takarmánykonyhán, új borjúistálló állt a dombon — mindez olyan kétségtelen volt és olyan közeli, mintha már meg is valósult volna. Mint valami nagy erőt és nagy örömet, úgy hordta magában Avdotya a terveit. Furcsa volt, hogy más nem látja azt, amit ő olyan világosan lát és terveire néha értetlenül hosszútűrő pillantásokkal felelnek.

Olykor úgy érezte, mintha tiszta szívből nyujtaná a kenyeret, a friss, meleg, illatos, jó kenyeret és az emberek hitetlenül nézik az ő lelkének adományait, az ő örömét.

Egy este, mikor soká elmaradt az istállóban, a leendő nyá-

jakról beszélt az állattenyésztőkkel. Annyira belemerült, hogy nem vette mindjárt észre, milyen ásítozva pislog Kszenofontovna az ajtó felé, hogyan szemez valakivel az ablakon keresztül Duszja, a fejőlány, milyen közömbösen néz a levegőbe Matvejevics.

— Érdekes volt... — mondta, nyilván bátorításul Vaszilissza. — Csak azt hiszem, nem minden való a mi kolhozunknak...

— De hiszen nektek, rólatok beszéltem! — mondta Avdotya — hát nem látjátok?...

Hangja megcsuklott és bosszankodott az embereken, akik nem akarták megérteni és sajátmagán, mert nem tudta őket meggyőzni.

Élénken emlékezett arra a beszélgetésre, amit még a februári gyűlés előtt a párttitkárral folytatott, akinek hangjából akkor sértődöttség érződött. Hogy megérti most ezt a sértődöttséget! Mennyire szeretné, ha most itt lenne mellette!

— Aranyon taposunk... mint a vakok... — ismételte akaratlanul a párttitkár szavait. — Mintha nem győztelek volna meg titeket máris arról, hogy egy-két év mulva magunkra sem fogunk ráismerni! Mintha nem is hinnétek a szavamnak De be fogom bizonyítani. Példákon fogom napról-napra bebizonyítani. Most mindjárt kiválasztok egy tehenet és megmutatom, hogy tudományos bánásmóddal mit lehet vele elérni.

A sikertelen beszélgetés után az istállóba ment. Ott látta megszokott állásaikban a régóta jólismert vörös és fekete-fehér teheneket.

De mindegyiket úgy vizsgálta meg, mintha először látná. Mert nem egyszerű tehenek voltak ezek, hanem megannyi titkos kincstár. Csak a kulcsot kell megtalálni hozzá. De melyiket válassza ki példának, bizonyítéknak? Talán a Csillagot? Nem, az túlságosan nehéz, nagyfejű — jó, de rúgós és nem bőtejű. Vagy Burjonkát? Az már öregecske. Esetleg Dumkát?

Avdotyának már régen megvan az a különös érzéke, amivel meg tudja különböztetni a bőtejű tehenet a rosszul tejelőtől. A tanfolyam óta ez az érzéke konkrét ismeretekkel gazdagodott. Jól megnézte magának Dumkát: „Nem nagy, de erős. A pofája kicsi, száraz, de a keresztcsontja hatalmas, hátsó lábát jól szétveti. No, meg a szőre! Síma, fényes, mintha a bőrére volna ta-

pasztva! — Visszaemlékezett arra, hogy Dumka régebben sokszor meglepte azzal, hogy ha nem is huzamosabb ideig, de gyorsan felfokozta tejelőképességét. — Vajjon minő lehetőségek rejlenek ebben az állatban? — Avdotya tenyerét a tehén nedves orrára tette. — Úgy-e, Dumuska! Te fogsz kisegíteni! Akármi legyek!

Most még egy arravaló fejőnőt kellett választani. Avdotyának eszébejutott, milyen hűségesen hallgatta őt Kszjusa Bolsakova. Talán ő volt az egyetlen, aki megértette mindazt, ami Avdotyát izgatta. S mintha csak a gondolatát leste volna el, Kszjusa most ott állt a küszöbön Dunyaskával és Katyusával.

— Anyu, anyuka, téged keresünk!

A két kislány anyjához szaladt, ő pedig nem nézett rájuk, csak megölelte, magához vonta őket és így szólt Kszjusához:

— Dumkát választottam ki mintának. Most közepesen tejel, de nagyon megfelel az ekszteriőrje! — Élvezettel mondta ki ezt a szót, amelynek az ő fülében még mindig új és friss hangzása volt. — Ezt rádbízom, Kszjusa. De ez a dolog nemcsak terád tartozik .. Mindenki számára ez lesz majd a bizonyíték. Érted, Kszjusa? Fiatalka vagy még, az egész farmban a legfiatalabb, de én téged választottalak, mert megbízom benned

Kszjusa úgy nézett rá, mintha valami nagyon kalandos és kockázatos vállalkozásra küldené.

— Mindent pontosan úgy csinálok majd, ahogy te mondod, Dunya néni!

Kszjusa ettől fogva kora reggel hozzálátott Dumka ápolásához Nagyon-nagyon igyekezett. Avdotya megmagyarázta neki, hogy a tisztogatás egyben könnyű masszázs is, ami megjavítja a vérkeringést és jó hatással van a tejmirígyek működésére.

A fejést Kszjusa már az új módszerrel, vagyis marokkal végezte. Fejés előtt és után gondosan maszírozta a tőgyet. A takarmányt jól fölaprózta és sósvízzel leforrázta. Naponta négyszer sétálni vitte Dumkát. Egész nap vele bajlódott. Viszont Kszjusát is figyelték a telepen. Különösen Katyusa és Dunyaska nem tágított tőle, mert borzasztóan érdekelte őket ez a Dumka-ügy

Estére, amikor összegezték az eredményt, kitűnt, hogy Dumka harminc dekával kevesebb tejet adott.

— Ez így is van rendjén! — nyugtatta meg Valentyina Avdotyát meg Kszjusát. — A tehén még nem szokta meg az új

életrendet. Kszjusa nem tanulta még meg a marokkal fejést. Ne búsuljatok, holnap már minden jobban megy!

Másnap Dumka még tíz dekával kevesebbet adott. Kszjusa bejött Avdotyához, nem szólt egy szót sem, csak leült és sírva fakadt. Avdotya és Valentyina odasiettek:

— Kszjusa, mi az, mi van veled?

A leány fekete kendőjének rojtos csücskével törölgette szemét és keserű megbántottsággal nézett Avdotyára.

— A fiúk kinevettek... „Kincskeresőnek" csúfolnak — aszongyák, hogy talán kincset ások abból az „aranytrágyából".

— Ki mondja ezt?

— Hát Petro...

— No hiszen, jóra hallgatsz te is!... — szólt rá mérgesen Avdotya. — Úgy látszik mégis csak felnőtt emberre kellett volna bíznom ezt a dolgot, én meg egy ilyen csacsi lányban bízakodtam!

Kszjusa nyomban abbahagyta a sírást:

— De Dunya néni, hát hogyne legyek megsértve! Petro előtt nem sírtam, sőt letorkoltam, de mire ideértem, már nem tudtam tartani magam.

— Tenálad minden komszomolka ilyen bőgőmasina? — szólt Valentyina rosszalóan Aljósához. — Mondhatom, rosszul neveled a komszomolkáidat!

— No, most nekem is kijutott temiattad! — fordult Alekszej nevetve Kszjusához. — Ezt nem hittem volna rólad! No jól van már, ülj csak az asztalhoz, ha kibőgted magad, akkor majd komolyan beszélünk!

De nemcsak Dumkának lett kevesebb a teje, hanem a többi tehén is kevesebbet adott. Ez a dolog már az egész kolhozt izgalomban tartotta. Késő estig üldögéltek Vaszilissza konyhájában Valentyina, Aljósa, Léna, Vaszilissza, Lyubava, Tátyána. Ott volt Avdotya helyettese is, Szerjózsa Szergejev, akit megkülönböztetésül Szerjózsa őrmesternek neveztek. Valamennyien Avdotyát meg Kszjusát igyekeztek vígasztalni. Szerjózsa suttyomban karonfogta Kszjusát és a fülébe súgta, hogy ő majd megtanítja Petrót keztyűbe dudálni. Kszjusa bánkódott is, de boldog is volt, hogy a közfigyelem így feléje fordult.

— Egész vezérkar alakult ki minálunk csak úgy magától! — tréfált Valentyina.

Reggel Avdotya találkozott a vezetőségnél Vaszilijjal. Gyak-

ran találkoztak, de mindig mások előtt és csak néhány szót váltottak, mindig csak a legszükségesebbet.

— Mi van ott tenálad a farmon? Mért csökken a tejhozam? — kérdezte fanyarul Vaszilij.

— A fejőlányok még nem tanultak meg új módszerrel fejni, meg a tehenek se szokták meg az új rendet — felelte Avdotya izgatottan. Vaszilij hallgatott és szemöldöke alól bizalmatlan pillantással mérte végig.

„Milyen jó, hogy ezekben a napokban nem vele vagyok, hanem Valentyinával és Aljósával!" — ötlött eszébe Avdotyának.

Dumka teje másnap még húsz dekát csökkent. A következő napon Avdotyának hivatalosan Ugrenybe kellett utaznia és néhány nap mulva, amikor visszatert, Kszjusa már az úton meglátta és a gépkocsi mellett szaladt, a szél az arca elé fújta kendője csücskét.

— Másfél liter! Másfél liter! — kiabált és igyekezett arcát kendőjéből kiszabadítani.

— Mi az, csak nem lett annyival kevesebb? — kérdezte rémülten Avdotya, aki felkészült már minden rosszra Szinte lógott a kocsi mellvédjéről, mintha csak a mozgó kocsiról akarna leugrani, hogy a farmba rohanjon.

Kszjusa arcáról végre levált a rácsavarodott kendő és Avdotya meglátta a kislány örömtől ragyogó, piros arcát:

— Több, másfél literrel több!

A következő napokban Dumka már két literrel adott többet és így is folytatta. Lassan, de biztosan elérte a rekordot. Dumka esete mély benyomást tett nemcsak a Május Elsejének, hanem a szomszédos kolhozoknak tehenészeire is. Vendégjárás kezdődött a farmon; mindenki kíváncsi volt „Kszjusa titkára". Évek óta most érezték először a Május Elseje tagjai, hogy van nekik mivel dicsekedni. A hangulat megváltozott a farmon, de a legbámulatosabb változás magában Kszjusában ment végbe Az ő sorsára Dumka esete döntő hatással volt.

Kszjusát nagyon szigorú kordában tartotta az anyja és a kolhoz mindig csendes, szerényviselkedésű leánykának ismerte Ehhez a jóhíréhez hozzájárult hallgatag természete is, meg sötétbőrű, sápadt, vékony arcocskája, mindig lesütött pillái és tartózkodó, majdnem félénk viselkedése. Mindig Tátyánához húzódott, ő volt a legjobb barátnője. Elválhatatlanok voltak A kerekarcú,

termetes, határozott Tátyána hosszú, fiús lépéseivel mindig elől ment és a vézna, keskenyarcú Kszjusa kicsikét mögötte tipegett.

— Mért bújsz mindig Tányusa mögé? — tolakodott hozzá Petro és Kszjusa nem tudott mit felelni.

A farmban Avdotya mellett lassankint felbátorodott, a Dumka-ügy pedig mintha betetőzte volna ezt a fordulatot. Virgoncul mesélte a szomszéd kolhozosoknak és a kerületből érkezett vendégeknek, hogyan dolgozik Dumkával. Beszélt a „tápegységek"-ről, a „megemésztett fehérjék"-ről, a „gátló" és „termelő" takarmányról, a tőgyek „szerkezeté"-ről és a „reflexek"-ről. Megtanulta azt is, hogy a gyűléseken felszólaljon és a faliújságban leleplező cikkecskéket írjon.

Avdotyát a tanfolyamról való megérkezése után hamarosan előléptették, őrá bízták a kolhoz egész állattenyésztését. Ekkor azt javasolta, hogy a tehenészetben Kszjusát tegyék meg az ő helyébe.

— Gyereklány még az! Kis mamlasz! Az anyja szoknyáján ül! — hangzott az ellenvetés mindenfelől.

— Én tudok vele dolgozni és nála jobbat nem ismerek a farmon — védelmezte jelöltjét Avdotya. — S különben nem lesz egyedül, mindig a közelemben marad!

Igy történt, hogy Kszjusa lett a tehenészet vezetője. Új kötelezettségeinek nagy lelkesedéssel és buzgalommal tett eleget. Takarmányt csakis kimérve adott ki, szigorúan ügyelt az etetés idejére és adagolására. A szeparátort és a fogadószobát keményített mull-függönyökkel díszítette. Hófehér köpenyben járt és turbán-módra ugyancsak hófehér kendővel kötötte be a fejét. Vékony, barna arcocskája olyan volt ebben a keretben, mint a légy a tejben. Övéről mindig nagy kulcs-csomó csörömpölt, ott volt a szeparátor, a tejraktár, az eleségtár, az irattár és még mindenféle ládák és rekeszek kulcsa, amelyek között csak ő tudott eligazodni. Dallamosan csörögtek a kulcsok, a köpenye messze ragyogott, sötét szeme főkötője alatt ugyancsak messze csillogott, és ez a fényűzés — Kszjusa fiatalságával és fürgeségével párosulva, — ellenállhatatlan benyomást tett a Május Elsejében is, de a látogatókra is.

— Ezt mind Dumka csinálta! — mondogatta Mefodij, az éjjeli őr. — Nézzék csak, milyen talentuma van Kszjusának, mármint ahhoz a bizonyos Dumkához!

A változás, ami Kszjusában és az ő sorsában alig három hét alatt végbement, lázba hozta a Május Elseje kolhoz egész fiatalságát, különösen pedig Tátyánát izgatta, aki megszokta, hogy kettőjük közül ő az erősebb és ügyesebb.

Tátyána is föltétlenül „tehetséget" érzett magában, csak ez a tehetség még „nem tört felszínre" és Tátyána maga sem tudta volna meghatározni mibenlétét.

„Kszjusának Dumkához van tehetsége — gondolta magában, — vajjon mihez van énnekem? Énnálam is ki kell törnie Enélkül nincs élet. Bárcsak már megmutatkozna. Mert most úgy járok, mint ha tehetségtelen volnék: hiszen az emberek nem tudhatják, mi rejlik bennem."

Dumka esete még jobban megszilárdította Avdotya biztonságérzetét, annak tudatát, hogy nagy tervei, elgondolásai megvalósíthatók. Milyen sekélyes és ostoba is volt az ő munkája a farmban azelőtt, amikor minden gondja arra összpontosult, hogy idejében etessék és fejjék a teheneket! Neki legalább is így látszott. Most szigorúan kiszámított adagokkal etették az állatokat, kihoztak belőlük minden lehetőséget, tenyésztés és tejelés szempontjából csoportosították, felbecsülték a csordákat, nyájakat, kijelölték a tenyészállatokat, újból felszerelték és villanyosították a takarmánykonyhát. E bonyolult mindennapi munka mellett alaposan előkészültek a tavaszi munkálatokra, a legelők és kaszálók vetésforgójának megvalósítására, a mocsár füvesítésére, az építkezés megkezdésére.

Egyszerre olyan sokrétű és bonyolult lett a gazdaság, hogy már lehetetlen volt neki magának mindenbe „belekukkantani" és már nem volt elég az ő személyes példájának hatóereje. Avdotya régi munkamódszere már nem felelt meg a szükségletnek.

Most tanítania is kellett az embereket, hogy szervezőkké váljanak, meg kellett nyerni őket terveinek és jó segéderőket kellett nevelnie belőlük. Sokat jelentett Avdotya változatlan kitartása és az a képessége, hogy amit egyszer elkezdett, annak az ügynek teljesen odaadta magát. Semmit sem tudott félig csinálni Ez volt természetének alapvonása. Akkor is, amikor „Gyikocska" korában az erdei tisztáson mulatott, vagy akár a krumliföldön dolgozott brigádjával, ha este szerelmese felé repesett, vagy amikor a tanfolyamon tanult — mindig, mindenbe beleadta egész lelkét, fenntartás nélkül, pazarlón, sajátmagáról, kényelméről,

érdekeiről tökéletesen megfeledkezve. Ugyanilyen reá jellemző önfeledtséggel dolgozott a farmban is, és ezt környezetének is látnia kellett.

Avdotya sohasem törte a fejét azon, hogyan „teremtse" meg a tekintélyét, milyen hangon adja ki rendelkezéseit Ő csak egyet tudott, de azt jól értette; amit egyszer elgondolt, azt meg kell valosítani minél jobban és minél hamarabb.

— Ennek meg kell lenni! — mondotta és rövid, nyugodt utasításából olyan meggyőződés áradt, hogy mindenki megértette: igenis meg kell tenni. És meg is tették... Nem mindig gyorsan, nem mindig jól, de mégis megcsinálták. Igaz, hogy az első időben még a legkisebb újítás is nagy erőfeszítést igényelt Ahhoz, hogy megtanítsa a fejőlányokat, hogy marokkal fejjenek, előadást kellett nekik tartania a tehén tőgyének alkatáról, a tejképződés folyamatáról és szemléltetni kellett Dumka teljesítményének táblázatát.

Még az az egyszerű újítás is, hogy rendszeresen felkössék a tehén farkát a fejés ideje alatt, még az sem vert egyhamar gyökeret; nagy kitartásra és sok leleményre volt szükség ahhoz is De nagy örömére már látott maga körül segítőket és együttérzőket.

Egyszer fejés idején megállt Tánya nagysága és Kszjusa közelében úgy, hogy azok nem vették észre. Meg akarta nézni, hogyan boldogul az a csitri Kszjusa a makacs öregasszonnyal, akit nemrég tettek meg fejőnőnek, noha Avdotya nem volt tőle elragadtatva.

— Tátyána Kszenofontovna, maga tegnap megint újjal fejt és nem marokkal — mondta szigorúan, szemrehányóan Kszjusa

— Ugyan, ki mondta neked ezt az istentelenséget?

— A maga tehenei. Mert mért csökkent a tejhozam? A többieknél emelkedik, magánál meg csökken. Tudom én azt! Ha egyszer elkezdik, hol ilyen, hol meg amolyan módon fejni, akkor legalább félliterrel kevesebbet ad az a tehén.

— Nem látod, hogy tenyérrel fejek? Nézz ide! — szólt mogorván Kszenofontovna.

— Mélyebben kell belegyúrni, maga nem maszírozza elég erősen. Az ember beszél, a tüdejét kibeszéli, hogy milyen hasznos ez a masszázs, igazán Aranyon taposunk, csak lusták vagyunk

lehajolni érte! — fejezte be mérgesen Kszjusa, tökéletesen utánozva Avdotya szavajárását.

Avdotya csendesen mosolygott és elbújt egy nagy gerenda mögött. Nemcsak örömet okozott neki, de fel is izgatta Kszjusa beszéde.

„Lám, hogy terjed tovább! — gondolta magában. — Ezt én Petrovicstól hallottam, éntőlem Kszjusa, ő meg lám, továbbadja és így terjed el. Ó, te Kszjusa, te magad vagy a mi aranyunk! — gondolt szeretettel a leányra. De az még mindig nem hagyott békét Tánya nagyságának:

— És a tehén farka már megint a vödör fölött lógázik! — fedezett fel egy újabb kihágást. — Mért nem kötötte föl a farkát?

— Má minek azt felkötni? Nem lányvarkocs az? Mióta élek, így fejtem és nem lett baj belőle!

— Otthon éntőlem akár seprőt is rázhat a sajtárba, de a farmban be kell tartani az egészségügyi szabályokat. A tejnek tisztának kell lenni!

— Mintha ettől piszkos lenne!

— Igenis, piszkos. Nem hallotta Dunya néni beszédét, amikor képeken mutatta, milyenek a mikróbák, mindenféle betegségnek az okozói? A tehén farkán ezer meg ezer olyan mikróba van, magánál meg egyenest a vödör fölött csapkod vele.

— Jól van, no... Majd máskor felkötöm! — hagyta rá kelletlenül Kszenofontovna.

Avdotya segíteni akart Kszjusának és előjött leshelyéről:

— Gyere csak ide, Kszjusenka!

Kszjusa odaszaladt:

— Jaj, de sok bajom van ővele, Dunya néni! Nem strázsálhatom egész nap, csak bajnak küldték ide a farmra

— Várj csak lányom, majd mi elbánunk vele!

Amikor a négy fejőnő elhozta a tejet elszámolásra, Avdotya négy szűrőn egyenkint szűrte le mind a négy porciót.

— Mit akarsz ezzel, Avdotya Tyihonovna? — nyugtalankodtak a fejőnők.

— Tudjátok, én most piszkot halászok, meg akarom tudni, melyikőtöknél esett legtöbb piszok a tejbe.

Mindegyik szűrő tiszta maradt azon az egyen kívül, amelyiken Kszenofontovna teheneinek tejét szűrte.

Kszjusa Avdotya utasítására felerősítette a farm **bejáratánál** lévő táblához a szűrőket és gondosan odaírta krétával:

„Kolhozelvtársak! Nézzétek, hogyan dolgoznak nálunk a fejőnők! A leggondatlanabb Tátyána Kszenofontovna Blinova. Nézzetek ide, milyen piszkosan kezeli a tejet!"

A tábla hatása még Avdotyát is meglepte.

A brigádok a farm nagy előszobájában gyülekeztek össze reggelenkint és szünet után, mielőtt a mezőre mentek. Tejért is idejártak a kolhozosok. Itt mindig hemzsegett a nép. Odagyűltek a tábla köré, nézegették Avdotya „kiállítását" és nevettek Kszenofontovnán, aki szótlanul ült a sarokban, várta, mikor hívják, hogy elszámoljon a tejjel. Mikor előjött a kuckójából, akkor látták, hogy a szeme csupa könny.

— Köszönöm, Avdotya Tyihonovna — szólalt meg keserű szemrehányással. — Ekkorka voltál, mikor dajkáltalak. Amikor édesanyád munkába ment, téged énrám bízott. 1925-ben pedig vettem neked a vásáron egy gumisípot meg két festett kakast! Régi szokás szerint jóért jóval fizetnek, de nálatok mostanáig úgy látszik más rend van. Köszönöm szépen, hogy engem piszkosnak mondtok. Földig hajolok érte!

Csakugyan meg is hajolt és elment. Avdotya zavarba jött, megsajnálta Tánya nagyságát, de a többiek csak nevettek:

— Úgy látszik, jól megtáncoltattad, hát most szemedrehányta azt a gumisípot, amit huszonötben adott.

Avdotya velük együtt nevetett, de magában elgondolta: „Igazán, nem nagy dolog a tehén farka, mégis mennyi baj van vele. Egész kiállítást kellett rendezni miatta... Másként nem megy... Másképp nem lehet meggyőzni a népet. Pedig meg kell győzni... Anélkül, egyszerűen parancsszóval nem érünk el sokat."

Megtanulta a vezetést, kidolgozta ehhez a maga szilárd elveit és nézeteit és röviden közölte is Valentyinával:

— A legfőbb dolog az öntudatosság. Amíg nem érjük el, hogy az emberek igazán öntudatosak legyenek, a rendelkezéseknek nincs sok haszna.

Avdotya örült a farmban végzett sikeres munkájának, ez segített neki elviselni a családi viszály súlyos terhét.

Egy véletlen találkozás nagyon felizgatta és hosszú időre kibillentette egyensúlyából. Ugrenybe ment, egy arra tartó teher-

gépkocsin. A szomszéd faluban, ahol Sztyepán anyja lakott, a kocsi megállt és három nő sietett oda. Egyikben Avdotya felismerte Annát, volt anyósát és gyorsan a zsákok mögé rejtőzött, hogy ne találkozzanak. Anna sohasem szerette Avdotyát és nem tudta neki megbocsájtani, hogy anya létére „behálózta" Sztyepánt, aki nála fiatalabb volt és elvehetett volna magához illő fiatal leányt és saját gyerekei lehetnének.

Az öregasszony segített a gépkocsin elhelyezkedni két utasnak — egy idős asszonynak és egy egészen fiatal, jóképű, kicsit szeplős leányzónak.

— Jaj, csak az üvegek el ne törjenek! — mondta vidáman a fiatal leány. — Mama, azt az üveget adja ide, a kezemben viszem. Áfonyalekvár, amit Sztyepán úgy szeret!

— A harisnyát már nem értem rá megkötni, de gyapjúfonalat betettem három gombolyaggal, majd adja ő oda valakinek megköttetni! — üzente az öregasszony.

— Ne féljen, Anna Nyikolajevna, majd megkötjük mi magunk, Olyával Legyen nyugodt! — mondta rá az idősebb nő

— Aztán mondjátok meg neki, hogy kössön sált a nyakára. Gyenge a tüdeje.

— Majd mi vigyázunk rá! — felelte vidáman, éneklő hangon a lány.

Mikor a két nő végre elhelyezkedett, Anna hirtelen — mintha odalökték volna, — a fiatal lány nyakába borult, hevesen átölelte és megcsókolta. A szeme könnyes volt, pillantása gyöngéd és jelentős. És ugyanolyan viharosan viszonozta gyöngédségét a leány is, azután visszatorpant és ijedt, boldog szemmel nézett az anyára.

Avdotya megdermedt. Mi volt ez? Szótlan áldás? Hallgatólagos beleegyezés valamibe, amiről még korai beszélni?

A gépkocsi elindult. A két nő rendkívül szívélyes, beszédes volt útitársaihoz, akiket hamarosan meg is hódítottak.

— Amikor beszállásolták hozzánk, én eleinte ellenkeztem, még panaszra is mentem a fatelep főnökéhez! — mesélte élénken az idősebbik. — Dehát kiderült, hogy az olyan ember, de olyan, hogy fiamnak sem kívánnék jobbat. Most Ugrenyben voltunk, a legidősebb lányom Ugrenyben van férjnél, így aztán egyúttal bementünk az ő anyjához is, mert csomagot küld a fiának, de meg

azért is, hogy összeismerkedjünk. Hát igazán ritka jó ember a mi lakónk.

— Házat is igérnek neki a fatelepen... — mondta halkan a leány, maga elé nézve. Fájó kiváncsisággal nézte Avdotya a fiatal, csaknem gyermekes arcot. Saját magára ismert ebben a félelemmel elegy örömben, a boldogság e félénk és mégis mohó vágyában, ráismert benne az ő alig ébredő, magamagának is érthetetlen első szerelmére.

De Avdotya első boldogsága nagyon is hamar kapott sebet, csak a szerelem és a fiatalság csodálatos ereje gyógyította meg — így futott újra, Vaszilij első hívására a boldogság elébe.

Sztyepán nem Vaszilij — Sztyepán óva őrzi a lányszívet és nem löki el a feléje nyujtott kezet.

Avdotya alig tudta leveni szemét a leány arcáról.

Ha fia volna, vagy testvérbátyja, annak, de legjobb barátjának sem tudna másféle menyasszonyt választani, mint éppen ilyen vidám, nyíltszívű, szerető, kedves teremtést...

Ugrenyben Avdotya leszállt a gépkocsiról, megállt és szétnézte, hová bújhatna el, mindenki szeme elől, ha csak egy kis időre is, hogy egyedül legyen, hogy kisírhassa a szemébe toluló könnyeket — de ilyen rejtekhelyre nem akadt. Elment a kerületi végrehajtóbizottságba és a nagytükör előtt megállt egy pillanatra. Szomorúan, félénken nézett onnan rá egy öregedő asszony, szeme környékét hajszálvékony ráncok redőzték.

Néhány nap multva levelet kapott Sztyepántól.

„Dunya, galambom, most tudtam meg, hogy elmentél Vaszilijtől. Most rögtön nem tudok odautazni. A szezon végén vagyunk, a legnagyobb munkában. Kérlek, írd meg sürgősen, hogy és mint, talán te magad jönnél ide, vagy én menjek hozzád? Nem is tudom, mit írjak még? Várlak, szeretlek. A te Sztyepánod."

Dunya egész éjjel nem aludt, mind a válaszon töprengett, reggel aztán megírta.

„Sztyopuska, elmentem Vászjától ideiglenesen. Mert nem jól fértünk össze. Én végleg nem szakíthatok vele — nem szakíthatom el a gyerekeket apjuktól. Kérlek téged, drágám, élj és énrám ne gondolj, ne szalaszd el a boldogságot, ne gyötörd magad hiába. Mindakettőnknek jobb így, ha nem nyugtalanítjuk egy-

mást, nem rontjuk senkinek az életét. Vászja — gyerekeim apja, ez már így van, és a félreértés, ami volt köztünk, idővel majd csak elmúlik."

Avdotya azért írt „ideiglenes" félreértésről, hogy ne kínozza, ne izgassa Sztyepánt hiábavaló reménnyel. Valójában egyre kevésbbé remélte, hogy még valaha összekerülhet Vaszilijjel, sőt egyre inkább eltávolodott tőle.

Egy este szemtől-szembe került vele. Vaszilij Bujanovtól ment haza és ott nyilván sokat ivott.

Mikor Avdotyát meglátta, megragadta a karját:

— Dunya, mit tettünk mi egymással! Dunya!

Avdotya megijedt és eliramodott tőle. Ettől az egyetlen mondattól egyszerre vége lett nagynehezen megszerzett nyugalmának, éjjel a szemét se hunyta le riadt várakozásában.

Ha megismételte volna Vaszilij ezt a mondatot, ha józanon mondta volna, visszatért volna hozzá, úgy érezte. Visszatért volna, szívében siváran, örömtelenül, anélkül, hogy hitt volna a boldogságban, hogy ő még boldog lehet. Mégis visszament volna Vaszilij iránt újból föléledt gyengédséggel, készen arra, hogy mindenben engedjen, minden újjáépítsen.

De akkor Vaszilij nem ismételte meg ezeket a szavakat. Később pedig, amikor a vezetőségben, vagy a farmban találkoztak, még ridegebbnek mutatkozott, még élesebben beszélt vele, mint azelőtt. Talán csak véletlen volt és el is feledte, amit részeg fővel mondott az utcán, vagypedig úgy értette Avdotya ijedelmét és szótlan megfutamodását, hogy soha többé nem akar visszatérni hozzá. Avdotya nem tudta ezt, de örült, hogy azóta sem ismételte meg Vaszilij azt a mondatot s hogy neki nem kellett megint mindent újra atgondolni, a fejét törnie és alig behegedt sebeit felszaggatnia. Csak valami új, nagy, jó cselekedet és érzés tudta volna elfeledtetni vele a multat, hogy mindent előlről kezdjen. Amíg ez a nagy dolog be nem következett. Avdotya nem tudta rászánni magát, hogy Vaszilijhez közeledjen, sőt ennek még a gondolatától is visszarettent.

Eleinte félt attól. hogy a gyermekeknek hiányozni fog az apjuk és rossz lesz nekik idegen házban, de hamarosan meggyőződhetett az ellenkezőjéről.

Vaszilissza mesélt, Aljósa játékokat fabrikált nekik és

szánkáztatta őket, Valentyina bujócskát, meg fogócskát játszott velük, Léna könyvekkel látta el a két leánykát.

Avdotya csodálkozására a kislányok vágyódtak ugyan apjuk után, de nyugodtabban, egyenletesebben viselkedtek és beszédjükben új témák, új szavak jelentek meg. Különösen Dunyaska volt nagyon fogékony és gyakran megnevettette Vaszilissza kiterjedt családját. Mikor egyszer Valentyina egy gumikakast hozott neki Ugrenyből, Dunyaska félrehajtotta fejét, a kakast minden oldalról megszemlélte és Avdotya hangján elégedetten kibökte:

— Nem rossz az ekszteriőrje!

Saját külön politikai nézeteket és terveket nyilvánított.

— Churchill nagyon rossz ember! — jelentette ki egyszer mindenki füle hallatára vacsora közben. — Ha megnövök, elkergetem.

— Hova kergeted? — érdeklődött Valentyina.

Dunyaska nem maradt adós a válasszal:

— A Szaharába!

— És mit fog ott csinálni?

Dunyaska most se jött zavarba, Churchill sorsát jóelőre megszabta:

— Szélmalmokat fog építeni, hogy a tengerből vizet hajtson a mi farmunkba.

— Mindent egycsomóba dobott! — nevetett Valentyina. — Churchillt Aljósától tanulta, a Szaharát Lénától és hogy a farmba vizet vezessenek, ez a mi kettőnk vesszőparipája, Dunya!

Avdotya a városból visszaérkezése után, Valentyina utasítására nemsokára beszámolót tartott a fiatalságnak arról, mit hallott, mit tapasztalt a tanfolyamon.

Léna és Aljósa segítségével táblázatokat, rajzokat készített és ragaszkodott hozzá, hogy a fiatalság az iskolában gyüljön össze:

— Nekem tábla is kell, meg asztalok, tintatartókkal, hogy jegyezni lehessen.

Ezekben az apróságokban is megmutatkozott az a jellemző igyekezete, hogy amit csinál, a lehető legjobban csinálja.

Eszébe jutott az irkacsomó, amit akkor szállójában az éjjeliszekrényen talált és ő is papírost meg ceruzát osztott szét

mindegyik padra hallgatóinak. Ez az apróság is fokozta az értekezlet komolyságát.

Praszkovja is eljött, hogy meghallgassa és nagyon izgult miatta. Az utolsó padban ült Katyusával meg Dunyaskával és büszkén nézegettek széjjel. Minden egyes embernek, aki bejött, Dunyaska értésére adta:

— Ma a mi anyukánk lesz a tanítónő!

Mikor mindenki leült, Avdotya odalépett a táblához. Új, pöttyös szaténblúza volt rajta. Arca égett az izgalomtól, kissé lefogyva, tágranyílt nagy szemével nagyon fiatalnak látszott.

— Vajjon megbirkózik-e ezzel Dunya — aggódott érte Valentyina. — A munkában aranyat ér, de hallgatag, szófukar. No, majd csak lesz valahogy! Amit nem tud elmondani, én majd kipótolom.

Avdotya ajka már-már szólásra nyilt, de sehogysem tudta elkezdeni. S mikor hallgatói már furcsálni kezdték hallgatását, egyszerre csak nyugodtan, elfogulatlanul megszólalt:

— A gabonát és a burgonyát, a lovat és a tehenet — mindazt, amiből élünk, ami az ember táplálékát szolgáltatja, azt mind az emberi munka hozta létre, az mind az ember kezeműve. Ha megnézzük kezünket — és kinyujtotta tenyerét, — milyen kicsi, ugye-e? Vajjon mire képes? De mihelyt elgondolkozunk, vagy hallgatjuk a tudós emberek beszédét és széttekintünk a világban, nem győzünk csodálkozni, mi mindent teremtettek ezek a kezek. És ugyan mi módon lesznek a rossz tejelőkből olyan bőtejű tehenek, hogy vödörszámra adják a tejet és hogyan lesz egy kicsiny burgonyából félkilós gumókkal tele fészek? Egyetlen útja van ennek és az útnak két ösvénye: a szelekció vagyis kiválogatás és a nevelés...

„Lelkem, Dunyaskám — gondolta gyöngéden Valentyina — alig néhány mondatban össze tudta foglalni a micsurini tanítás lényegét." Dunya pedig folytatta:

— Neveléssel befolyásolhatjuk akármilyen növény tulajdonságait. Nem kell messze mennünk példáért. Emlékezzünk vissza, hogy érték el a szomszédos „Hajnal" kolhozban a káposzta korai fejesedését. Tőzegből készült nevelőcserepekbe ültették. Az idén tavasszal az egész kerületben még senkinek sem volt káposztája, önekik meg szekérszámra. Akkor még

ritkaság volt a káposzta, kapkodtak érte, drága pénzért vásárolták...

Egy óra hosszat beszélt Avdotya és lankadatlan figyelemmel hallgatták. Mindenki meg volt elégedve, csak a veteményeskert brigádvezetőjére, Tátyánára tett ez a beszámoló egészen különös benyomást. Minden szavánál egyre jobban elkomorodott, dühös pillantásokat vetett rá, időnként Valentyina felé fordult, szemében harag és szemrehányás villogott. Alighogy befejezte Avdotya a beszámolóját, Tátyána fölállt és meg-megcsukló hangon így szólt:

— Most pedig, miután a beszámolónak vége, kérem, mentsenek föl engem a brigádvezetéstől. Akármi lesz, én nem maradok brigádvezető! ..

Visszaült helyére, lehajtotta fejét és kendőjét úgy homlokába húzta, hogy egészen eltakarta az arcát.

Senki sem várta, hogy ilyen hatása lesz a hallottaknak. Mindenki megdöbbent.

— Hát ez meg mi?!

— Mi van veled Tányusa, bolondgombát ettél?

— Mi történt ezzel a lánnyal, hogy így nekikeseredett?

Avdotya hozzálépett:

— Tányuska, mi történt?

Tátyána még mélyebbre hajtotta fejét és hallgatott

— Tányusa, hallgass ide, Tányusám, mi a baj? Nem értem!... — Avdotya megérintette a lány vállát, de Tátyána ellökte. Fölszegte fejét. Kerek arca pírban lángolt és könnyektől volt nedves. Nagy, kék szeme haragtól, sértődéstől szikrázott. Tátyána rájött, hogy az ő titkos „talentuma", „felfedezése", amire olyan türelmetlenül vágyakozott, épp most a korai káposztánál érvényesülhetett volna s az új termés előtti szűkös napokban az ő kezemunkája nyomán csak úgy dőlnének az ezresek a kiürült kolhozpénztárba. A tőzegcserepekről olvasott már, de nem tudta elképzelni hatásukat és most önmagára is, Avdotyára is, Valentyinára is dühös volt:

— Köszönöm, Dunyaska, köszönöm. És neked is köszönöm, Valentyina Alekszejevna. Megválasztottak brigádvezetőnek, én meg bolond fejjel azt hittem, abban bíztam, hogy amit nem tudok, arra megtanítanak, segítenek, hogy ne maradjak szégyenben, hogy ne legyek rosszabb, mint más! De ti... Hát nem

tudtad volna, Dunya testvérem, nem tudtad volna megmondani, hogy így és így, ez meg ez, Tányuska, készíts tőzegcsuprokat s vess bele korai káposztát? A te Dumkádról bezzeg irkáltál eleget! Beszéltél az eleségadagolásról, mindenféle tanácsokat adtál minden áldott nap — csak a veteményeskert brigádjával nem törődtél! Magára meg, Valentyina Alekszejevna, ránézni se tudok, nem is akarok! És ne is jöjjön énhozzám! Azt mondja, hogy a „Hajnal" kolhoz ezreket keresett káposztával. Hát mi nem tudtunk volna? Mi rosszabbak volnánk? Ha csak egy héttel előbb szóltok nekem, már rég előkészítettem volna mindent. De most már mit lehet tenni? Idestova palántát ültetünk... Ezrek voltak a kezünkben és kicsúsztak a kezünkből. Alássan köszönöm mindkettőtöknek!

Avdotya is, Valentyina is hibásnak érezte magát, — zavarba is jöttek. Valentyina fülig merült a mezei munkálatok előkészítésébe, állása és szakismerte szerint is elsősorban gabonatermelő volt, de ez nem volt mentség és nem is tudta megbocsátani magának, hogy a veteményes brigádot szem elől tévesztette.

— Tányuska, a hibás én vagyok, tele volt a fejem a gabonafélék dolgával, a veteményesről megfeledkeztem, — mondotta bűntudatosan. — Itt az én bűnös fejem, tégy vele, amit akarsz.

— Ugyan mit csináljak a fejeddel? Azon nem nevelhetek káposztát! — zokogott mérgesen Tátyána.

— Tányuska, még lehet ezen segíteni, te a melegházban vesd el, azután a palántákat kiültetjük a nevelőcserepekbe.

— De hol vannak azok a cserepek?

— Majd csinálunk!

— De mikor? Dunyasa épp most mondja, hogy a „Hajnal" már a télen megcsinálta...

— Hát mi egy hét alatt összehozzuk! Csak mi ketten Avdotyával, csak azért, hogy ne haragudj ránk, ötszáz cserepet csinálunk neked. De ne sírj már, az isten szerelméért!... Úgyis csikorgó tél van még odakünn, szerencsédre, jó soká elhúzódik az idén, ráérünk még a káposztával!

De Tátyána, látva, mily mély benyomást tesz a zokogása, még jobban rázendített.

— Aljósa, most mindjárt hívd össze a Komszomol-gyűlést.

Úgyis mind itt vannak, a többieket pedig elhívhatjuk. Hozzunk döntést ebben a kérdésben.

Aljósa a gyűlést mindjárt meg is nyitotta.

— Felhívjuk a Komszomol tagjait és valamennyi öntudatos kolhoztagot, hogy a legközelebbi két-három napon ki-ki legalább két-háromszáz műtrágyás tőzeg-cserepet készítsen — mondotta Valentyina. — A tőzeget Vaszilij Kuzmics még a holnapi nap behozatja, trágya és műtrágya van, két-három este megcsináljuk. A hozzávaló felszerelést Aljósa összeeszkábálja.

Soká és tüzetesen tárgyalták Valentyina javaslatát, csak Tátyána nem vett részt a vitában, legfeljebb annyit tett, hogy amikor valaki pártolta az indítványt, akkor hallgatott, amikor meg ellene szavaztak, akkor hangos sírásra fakadt.

Csak akkor nyugodott meg, amikor elfogadták Valentyina javaslatát.

— És mi lesz a melegházzal? — kérdezte Tátyána. — Ha cserepekben neveljük a káposztát, akkor a melegházat is meg kell nagyobbítani. Volna is mivel, csak épp üveglap nincs elég.

Ebből megint parázs vita kerekedett.

— Petrunya, gyere csak ki egy percre, fontos dologról van szó — intett Froszka Petrónak a nagy zsivajban. Kimentek.

Kszenofontovna a legnagyobb lelkinyugalommal üldögélt a szamovár mellett és mit sem sejtett a ráváró veszedelemről. Kitünő hangulatban volt. Reggel Froszkával a piacra mentek, túrót, tejfölt, sózott gombát vittek eladásra és Froszka egészen elkápráztatta tehetségével: olyan harciasan alkudozott minden garasért. Elengedte a vevőt, aztán megint visszahívta, a hímnemű vevőkkel szemezett és nem sajnálta a hangját, az árját úgy agyondícsérte, hogy az egész piac harsogott belé. Egész cirkuszt rendezett, amelyben a vevő fösvénysége feletti felháborodás váltakozott az eladó gőgjével, ez utóbbi pedig váratlan engedékenységgel, ami nyomban teljes hajthatatlanságba csapott át. Kszenofontovna tapasztalt kofának tartotta magát, de még ő is a háttérbe szorult és csak szótlanul gyönyörködött leánykájában. Most, amikor csészealjából hörpölte a teáját, eszébejutott Froszja tehetsége és elgondolta: „Aranyból van az én leányom, ötven rubellel többet árultam, mint ahogy számítottam és csak neki köszönhetem. Jó kereső."

Ebben a pillanatban rontott a szobába Froszka, szó nélkül

nekiállt motozni abban a kicsi kamrában, ahol Kszenofontovna legfőbb kincseit őrizte és egymásután húzta onnan elő egyik óriási üveglapot a másik után s adogatta Petrónak.

A mult esztendőben, amikor Froszka sokat keresett a burgonyán, fejébe vette, hogy új ablakkereteket csináltat és azokba tükörablakokat vágat Ilyen ablakok jöttek divatba egy városkörnyéki kolhozban — Froszka egyik barátnője oda ment férjhez Froszja nagyon határozott természetű volt és ha egyszer megálmodta, hogy neki is olyan gyonyörű nagy tükörablaktáblái lesznek, nyomban meg is vásárolta az üveget drága pénzen — nem kevesebb mint ezer rubelt hagyott az üvegesnél.

Mikor Kszenofontovna ezt megtudta, előbb sírt egy sort, de aztán megnyugodott. Az üveg kész vagyon, hiszen üveget csak a városban lehet kapni és Kszenofontovna most így versenyen folul állt táblauveg dolgában, annyit kérhetett érte, amennyit akart. Most, hogy Froszka ezt a kincset el akarta vinni, Kszenofontovnának torkán akadt a tea.

— Hova, hova? — kérdezte.

— A kolhozba.

— Mennyiért adtad el?

— Hagyjon békében, anyám, a maga csökevényeivel! — szólt büszkén Froszka. — Gyerünk, Petro.

Froszka, amilyen gyorsan jött, olyan sebtiben el is tünt. Kszenofontovna mozdulatlanul ülve maradt, valósággal megbénította ez a villámgyors jelenet. Sehogyse tudta megérteni lányát, ezt a felemás Froszkát, akit ő szult, de mintha valami más, érthetetlen emberfajta lenne.

— Uramisten! — suttogta aléltan — Micsoda lány ez! Egy hatosért képes a piacon alkudni, mint a veszett, az ezreseket meg kidobja az ablakon.

Amikor Froszka meg Petro megjelentek a gyűlésen, maguk előtt cipelve az embermagasságú üveglapokat, mindenki elámult

— Kérem a Komszomol-gyűlést, fogadja ezt tőlem ajándékba! — mondotta előkelően Froszja

— Froszjuska! — Tátyána Froszja nyakába borult, ő pedig kegyesen csókra tartotta oda dundi képét.

Valentyina minden lehetőt elkövetett, hogy jóvátegye hibáját. Már másnap maga ment ki a szomszéd kolhozba, ahol bőviben voltak a tőzegnek, megegyezett velük, aztán a soffőrök-

kel és komszomolistákkal együtt hazahozta a tőzeget. A cél érdekében még az iskolásgyerekeket is mozgósította és másnap este abban az üres helyiségben, ahol nemrég a lent dolgozták föl, egy tűt sem lehetett volna leejteni, olyan sokan jöttek komszomolisták, aztán az iskolások Léna vezetésével, meg Valentyina, Praszkovja, Vaszilissza is. A polcokon egymás fölött százával sorakoztak az új műtrágyás tőzegcserepek.

Tátyána a káposztával szorgoskodott. Hamuval hintette be a csuprokat, hogy a palánta tőrothadást ne kapjon. Örökké a hőmérőt leste, amelyet a kolhozosok csodálkozására a legkülönbözőbb helyekre dugdosott, hol a melegház földjébe, hol a melegház falának réseibe, néha belül, néha kívül.

Amikor kibujtak a kicsi hajtások, már kezdte rájuknyitogatni az üvegtáblákat.

— Tányusa, te nagyon elbízod magad, még megfagynak a palántáid! — figyelmeztette Valentyina.

— Maguk mondják mindig Dunyával: szelektálni kell, nevelni kell. Én sűrűn ültettem, tartalékoltam, amelyik tövecske nem bírja ki a hideget, azt kigyomlálom és másikat ültetek a helyére. Amelyik aztán megmarad, az válogatottan erős, fagyálló lesz

Úgy kotlott a palántáin, mint tyúkanyó a csibéin: hol becsukta, hol kinyitotta a rámákat, kitépdeste a gyönge sarjakat, helyükbe új magot vetett, azután trágyázta, öntözte védenceit.

Volt neki valami sajátos, avatatlanoknak érthetetlen módszere. Egyik helyen kálisóval táplált palánták nőttek nála, másutt egyáltalán nem trágyázott, az első melegházban voltak a legfagyállóbbak — azokat tovább tartotta nyitott ablaknál; a másik volt a legmelegebb, azt ritkábban szellőztette mint a többit.

Szinte egyenként ismerte mindegyik palántáját, s még el is keresztelte őket. Az egyiket „úttörőcskének" hívta, mert az csírázott ki először és elsőnek hajtott leveleket.

Tátyána heteken át egyébről sem tudott beszélni csak a káposztáról. Örökösen Vaszilijt ostromolta ezért-azért: egyszer ponyvatakarók kellettek neki, máskor kálisót követelt sürgősen. Volt úgy, hogy nem tetszett neki a káposztának kijelölt tábla és könnyek között kért egy másikat a napsütötte Görbedűlőn.

— Rászoktattak téged a sírásra — mondta Vaszilij félig tréfásan, félig komolyan. — Kisírtad magadnak a cserepeket, kisírtad az üveget is, nagyon elkényeztettek!

Tátyána rásandított mosolygó, de könnytől nedves szemével: csakugyan nem volt sírós természetű és a könnyeket kizárólag „a ráhatás eszközének" tekintette, ami nehéz esetben már eddig is átsegítette az akadályokon.

A káposzta pedig szépen nőtt-nődögélt. A csipkéslevelű, kis palántákban mindenki elgyönyörködött.

Egy nap késő tavaszi havazás kezdődött és Vaszilijhez mérgesen állított be Matvejevics:

— Tönkretette az egész táblát az az ostoba leányzó. Biztosan kifagyott a nagyrésze. Pedig milyen nagyszerűen indult. Öröm volt nézni.

— Mért gondolod, hogy tönkretette?

— Arra jártam és látom, a melegház nyitva, a palántákra esik a hó. Rákiabáltam Tányára, ő meg a hőmérőt mutogatja és nem hederít szavamra.

Vaszilij magához citálta Tányát:

— Mit okoskodsz azzal a káposztával? Mért nem óvtad meg a hótól? Hát azért hoztam helyedbe a tőzeget, azért javíttottuk ki a melegházat, hogy most tönkretedd az egészet?!

— Én az órára és a hőfokra nézek, úgy nevelem — felelte bátran Tátyána.

— Hát vigyázz, nehogy agyon-neveld!

— Tudom én, mit csinálok! Ma csak két fok hideg volt, ez még nem veszedelmes nekik.

Mások előtt nagyon kötötte az ebet a karóhoz, de otthon, amikor egyedül maradt, inába szállt a bátorsága.

Este Alekszej már aludni készült, amikor egyszer csak kopogtattak az ablakon.

Kiment a tornácra és a holdvilágnál Tátyána nagy szeme meredt rá panaszosan.

— Aljósa, gyere velem a melegházba.

— Mi történt veled? Mit akarsz éjszakának idején?

— Félek, Aljósa ... Félek, hogy megfagy a káposzta ...

— Úgy gondolod, hogy az egész odafagy? — izgult Alekszej is.

— Dehogy, Aljóska, csak az első tábla. De én ezt sajnál-

nám a legjobban. Ez az én kísérleti ültetésem, a legfagyállóbb. Gyerünk, Aljóskám, nézzük meg. Ha valami baj érte, én nem is tudom, hogy megyek haza. Ahogy odaesek arra a táblára, ott is halok meg!

Alekszej vette a lámpást és útrakeltek. Nehezen lépkedtek a reggel megolvadt, este megfagyott sár hepehupás rögein. Tavasziasan nedves szél vágott arcukba és himbálta a lámpást Aljósa kezében.

Szótlanul, gyorsan lépkedtek.

Sűrű sötétség borította a melegházakat. Az ablakok visszaverték a lámpa fényét és így jóformán teljesen sötétségben maradt, ami belül volt.

A lámpa egy pillanatra megvilágította a melegágy sarkában az egyik legerősebb palántát.

„Az úttörőcske..." — suttogta Tátyána.

— Mi az, hogy úttörőcske? — Alekszej nem értette.

— Az első sarjacskát így neveztem el. Áll! Nézd csak, Aljósa, nem konyult le. Áll, az aranyos!

— De hátha még ezután hervad el?

— Gyere, Aljóska, takarjuk be gyékénnyel.

— Ejnye, te hol fagyasztod, hol meg gyékénnyel takargatod! Ugyan, gyerünk haza. Aludjunk egyet!

De Tátyána nyugtalansága sürgős intézkedést követelt. A sötétségben előkajtatta a ponyvát és betakargatta a palántákat. Éjszaka rosszul aludt s kora reggel megint odaszaladt. Mikor odaért, becsukta a szemét, félt a bajtól, amit látni fog. Aztán: „egy, kettő, három!" — számolt magában és kinyitotta szemét.

A növények erősen álltak, mint azelőtt, csak kettő-három konyult a földre. Tátyána leült melléjük, jól megvizsgált minden egyes levelet, aztán megnyugodott. Szinte elbágyadt az örömtől.

A mezőre indulók közül többen bekukkantak.

— No, mi van itt tenálad? — kérdezte parancsoló hangon Froszka. Amióta az üveget a veteményesbrigádnak ajándékozta, a melegház legfőbb gazdájának érezte magát.

— Jól van minden — mondta csendesen Tátyána.

— Vigyázz, nehogy lefagyaszd nekem ezt a palántát! Még Matvejevics is aggódik miatta — fontoskodott Froszka.

De Matvejevics és Aljósa már ott is voltak.

— Állnak? — csodálkozott Matvejevics.

— Állnak!

— Nagyszerű! Hát nem fagytak le!

— Jól neveltem őket! — mondta Tánya és arcát az üveghez nyomta. — Állnak az én aranyoskáim. A kis okosok, a kis drágák...

— Csak csókolózz velük — mosolygott Petro. — Inkább velem csókolóznál! Gyerünk, gyerekek!

Még ki sem értek a melegházak közül, amikor ott termett Avdotya.

A káposztaültetvény nem tartozott közvetlenül az állattenyésztéshez, de Avdotya nagyon szívére vette a kolhozélet minden gondját-baját és ő is nagyon aggódott a palántákért.

— Nos, Tányuska, nem fagytak le?

— De nem ám, életrevalók!

A tavaszi nap visszaverődött a melegház üvegtábláiról. Avdotya leguggolt és összehúzott szemmel kukucskált lefelé.

— Szembe süt a nap, nem látom... — mondotta, de aztán hirtelen felújongott: — Most látom, szépecskék, erősek és milyen nagyok már!

A káposzta zömök palántája a nap felé nyujtotta kicsiny leveleit és annyi rugalmas erőt éreztetett, hogy Avdotya soká nem tudta levenni róla a szemét. Mikor kigyönyörködte magát, elment onnan, temérdek bonyolult dolga után sietett, de egész nap maga előtt látta a nedves földet és rajta az olvadó hó maradványait, a melegház üvegét verő napfényt és a kicsi zöld levelek nedvdús sűrűjét.

„Mi az, hogy ma folyton azokra gondolok? Mindig magam előtt látom! — gondolta Avdotya. — Fagy nem fogta, késedelmeskedésünk nem ártott meg nekik, előtörnek a földből, növekednek, semmi vissza nem tartja őket, mintha valami szerencsét jelentenének. Kinek? A kolhozunknak? Hátha nekem magamnak?.. Ugyan, ugyan! Dehogy is gondolok magamra! Elterelte gondolatait sajátmagáról, lelke mélyébe űzte és hét lakattal zárta le.

„A kolhozunknak jelentenek szerencsét. Jó esztendőt!"

2

Tempó!

A februári plénumnak szentelt gyűlés befejezte a már megkezdődött fordulatot.

Már nyoma is alig maradt a Vaszilij számára oly gyűlöletes kötélfonásnak, a lenközpontban viszont állandóan hemzsegett a nép. A lenközpont elnevezést megtartották emlékül: a lent ugyanis már rég feldolgozták és beadták, most azt a helyiséget mindenféle „rendkívüli" munkálatokra használták fel.

Itt őrizték a rostát, homokszitát, esténként itt jöttek össze a komszomolisták vetőmagot selejtezni, itt tartotta Aljósa az agronómiai oktatást, itt varrtak a fejőnők munkaköpenyeket, szegték a törülközőket és mullfüggönyöket a tehenészetbe, itt javították az öregek a lószerszámokat.

Vaszilijnek az volt az érzése, mintha hosszú ideig nehezen vesződött volna egy kenetlen szekérrel, amely sehogyse akart elmozdulni s aztán egyszerre csak nekiiramodott, váratlan sebességgel robog tova.

Mert éppen ez a szinte valószínűtlenül gyors fejlődés volt a csodálatraméltó. Vaszilij megértette ugyan, hogy ez törvényszerű, hogy köröskörül mindenki elősegíti a fejlődést, hogy a kolhoz erői és tapasztalatai régi keletűek. Csak mintegy álomból kellett felébredni — és mégis, nem győzte csodálni ezt a hihetetlen változást.

A magtárban még nemrég csupa apró, szemetes gabona volt, a farmban éhesen bőgtek a lesoványodott tehenek, a hombárokban mindenféle javításra szoruló felszerelés hevert halomban, az emberek lustán, késedelmesen gyültek össze munkára.

Most minden megváltozott. A selejtes gabonájukért cserébe kapott vetőmag tiszta volt, nagyszemű, a tehenek felhíztak a részben pénzért vásárolt, részben államsegélyként kapott szénán; a hombárban őrzött mezőgazdasági eszközöket megjavították; az emberek percnyi pontossággal mentek munkába.

Még temérdek nehézséggel kellett a kolhoznak megbirkóznia, de már sok olyasmi jelent meg, ami azelőtt soha, még a legjobb években sem volt. Azelőtt nem volt a kol-

hoznak se villanymotorja, se esőgépe, sem ekkora műtrágya tartaléka... Az új tavasz, a gépek tavasza volt, a magasrendű agrotechnika tavasza.

Vaszilij Urgenybe készült utazni egy odainduló másféltonnás gépkocsin, hogy meghallgassa a területi pártbizottság előadójának beszédét, amelyet a pártaktívának tart a nemzetközi helyzetről. Lassan ballagott a raktárak felé, ahol a gépkocsi éppen benzint vett fel.

Április elején, a tavasz összeolvadt a hosszantartó téllel, téliesen sok volt a hó, de tavasziasan langyos a levegő. A nehéz, ragadós hópelyhek lustán hullongtak a felleges égből. Vaszilij a gépraktár közelében meglassította lépteit és zsebében kulcsok után tapogatott. Megtalálta a kulcscsomót, lerázta szempillájáról és szemöldökéről a havat, hunyorogva nézett előre, ahol emberek sürögtek egy gépkocsi körül, majd határozott léptekkel sietett a raktár felé.

Itt őrizték a kerületi pártbizottság segítségével hitelbe kapott vadonatúj gépeket: egy triőrt, egy kaszálógépet, két villanymotort és egy permetező-öntözőberendezést. Előttevaló héten hozta oda Vaszilij és attól kezdve szüntelenül élvezte jelenlétüket, mintha valami jóbarátnak örülne. Néha munka közben minden szükségesség nélkül kinyitotta a raktárt (a kulcsát a világért sem bízta volna senkire) s ott járkált a gépek között, egyedül gyönyörködve kincseiben. Most sem tudta megállni, kinyitotta az óriási lakatot és bement. Az ajtónyílásnál beáradó félhomályban titokzatosan csillogtak a gépek fémalkatrészei Mozdulatlanul, súlyosan álltak ott s azért mégis életrevalóan, tettrekészen. Még mozdulatlanságuk is éreztette azt a szunnyadó mozgató-erőt, ami annyira vonzotta Vaszilijt.

Azóta a régesrég elmult nap óta, hogy először látott traktort, örök időkre megszerette a gépeket. Évek multán ez a vonzalom mindennapi szükségletté vált és az a szántóföld, ahol nem látott gépet, ugyanolyan puszta és elhagyatott volt szemében, mint egy lakás lakója nélkül. Nézegette a gépeket és elképzelte azt a rég áhított percet, amikor a villanymotort megindítják, amikor a villanyerő mozgásba hozza a triőröket és cséplőgépeket Az új cséplőpajtáról, a villanyos cséplőgépről szőtt álma a megvalósuláshoz közeledett Valamikor ennek az

álomnak egyetlen realitása az a bolyhostapintású szálfa volt az erdőirtásban, amelyet egy sötét téli hajnalon lámpás gyér világa mellett nézegetett. Most azok a szálfák már símára gyalúlva feküdtek halomban, a domb lábánál, itt pedig a raktárban villanymotorok állnak. Vaszilij még egyszer sem hallotta zakatolásukat, szívük dobogását, de már kitapinthatta síma, hideg felületüket és megnézhette alkatrészeiket. Tiszta zsákokkal takargatta be, hogy ne lepje a gépeket a por.

Kiment a raktárból és titokzatos, elégedett arca nagyon hasonlított a kicsi Dunyaska arcára, amikor cukorkát szorongatva öklében, félrehajtott fejjel, huncutul és titokzatosan közli:

— Mim van énnekem...

Egyszerre ért oda a gépkocsihoz Valentyinával és Proharcsenkóval, a gépállomás tagbaszakadt, fókabajszú igazgatójával.

A gépállomást három hónappal ezelőtt helyezték el máshova és Proharcsenko most a raktárakból összeszedte az ottmaradt gépeket és fölszerelést.

— No, rakodjatok fel! Induljunk! — szól Proharcsenko. — Vályuska, te a fülkébe ülsz?

— Nem, bácsikám, hátraülök, nem szeretek skatulyában utazni.

— Hát akkor majd magam ülök a fülkébe.

Proharcsenko fölkapta Valentyinát és egyetlen lendülettel beemelte a kocsiba. Távoli rokona volt Valentyinának és most is úgy bánt vele, mint húsz esztendővel ezelőtt.

Vaszilij egy ismeretlen nő mellé ült. A súlyosan megterhelt gépkocsi kicsit zötyögve vett iramot és robogott tova a mezőt átszelő, széles úton.

Vaszilij hallgatott. A hombárba rejtett új gépek látványa és az utóbbi napok sikeres, jólmenő munkája valami békés, jóleső hangulatba ringatta. Miután úgy-ahogy elhelyezkedett, el-elszunnyadt, közben pedig egy kicsit együgyű önelégültséggel, ami gyakori bűne volt, elábrándozott:

„Nem tréfadolog, ilyen fordulatot vinni a kolhozba. Félesztendeje sincs, hogy idejöttem és mennyi mindent végeztem azóta. Ahova csak nézek, mindenhol gyarapodás, eredmények. A vetéshez becsülettel hozzákészültünk. A vetőmagot megtisztítottuk, kiselejteztük, a fölszerelést rendbehoztuk, a trágyát ki-

hordtuk, műtrágyát előkészítettünk, fölállítottuk a második generátort, gépeket is beszereztünk — ezt nevezem jó munkának! Nem mindenki tudná megcsinálni. Az olyan elnök, aki egy lemaradt kolhozt rendbehoz, — az nagy erő! Az a kerületben — valaki! Nem hiába érdekli Petrovicsot annyira a mi kolhozunk."

Azt már elfelejtette, hogy Andrej segítette hitelhez a gép és a generátor megvásárlására, és a jó vetőmagot a gabonaközponttól kapta selejtesért cserébe. Mindenben saját igyekezetének eredményét látta és nagyon büszke volt rá.

A kerületi újság egy cikke is táplálta büszkeségét. A cikk elmondta, hogy milyen változások mentek végbe a Május Elseje kolhozban s hogy milyen gyorsan fejlődik és milyen jól előkészítette a tavaszi vetést. Vaszilij már maga elé képzelte, hogyan megy majd a kerületi pártbizottsághoz, milyen örömmel fogadja Petrovics s milyen tisztelettel a többi kerületi ember Valentyinára nézegetett: szeretett volna neki hangosan eldicsekedni, de Valentyina szunyókált, összekuporodva két ócska esztergapad között.

„Jól elhelyezkedett, akár egy kismacska!" — gondolta Vaszilij.

Valentyina csodálatosan és percek alatt el tudott helyezkedni akármilyen kényelmetlen körülmények közt, de ugyanolyan gyorsan ott tudta hagyni a kényelmet, hogy felocsudva szendergéséből fürgén nekilásson teendőinek.

— Elaludtál? — kérdezte csendesen Vaszilij.

Valentyina nem felelt, de nem is aludt. Olyan lassan telt ez a felhős, nyirkos nap, olyan lomhán, álmosítóan terültek el a néptelen fehér mezők, oly vigyázatosan hulltak a nedves pelyhek fagytól hideg arcára, hogy Valentyinának se beszélni, se mozogni nem volt kedve.

A szürke gyapjúkendőbe burkolódzott ismeretlen asszony csendesen dúdolta:

Csöngetyük szavára hallgatok,
Árnyat űz e hang, szellőn lebeg...
Hű szívemben képed andalog
S felderíti lankadt lelkemet...

Összezavarta a szöveget s a dallamot is, de Valentyina úgy érezte, hogy így még jobb, mert ez a töredezett, érzelgős és hamisan dúdolt dallam jól illik a szürke naphoz, a szendergő mezőkhöz.

Áttetsző hólepel fehérlett szemük előtt, puhán himbált a gépkocsi, álomba dajkált a dal.

A csendet hirtelen atható, sikító hang törte meg, amihez fémcsörömpölés és emberi beszéd társult. A gépkocsi megállt Valentyina felült fektéből; teljesen új épületek négyszögei sorakoztak szigorú rendben szeme előtt. Forrasztó vakító lángja csapott szembe és a hólepel olvadozott a kék fénypászmában. Hosszú tetőfedél húzódott egy alacsony kerítés mentén, és a gépek, mint a díszszemlén, úgy álltak alatta sorban. Az alacsony traktorok egyenest a hólepte lapály felé voltak beirányítva; a kultivátorok pohos és bordás oldalaikkal mintha futás közben torpantak volna meg s a félbeszakadt mozgás érzett minden vonalukban; kicsiny „északi" kombájnok vettek körül egy óriási, fénylő, vadonatúj magánjáró kombájnt.

— Jaj! — kiáltott Valentyina.

Először látta az új gép- és traktorállomást és oly hirtelenül pillantotta meg az álmos, havas csöndben a hegesztőlámpától megvilágított fém-alkotmányok tömegét, hogy egészen megzavarodott.

Prohacsenko a gépkocsi mellvédjéhez lépett és Valentyinát kezénél húzta lefelé.

— Gyere, leemellek. Jobb lett volna neked a fülkében. Ugy-e elzsibbadt mindened? Nagyon elzsibbadtál, mondd?

— Jaj, bácsikám. én gépállomáson akarok dolgozni! — mondta Valentyina még álomittasan, gyerekesen, makacs, szeszélyes hangon, nem felelve a kérdésre, de aztán lerázta magáról álmosságát és Prohacsenko segítsége nélkül leugrott a kocsiról: szaladt a gépekhez.

Az iroda körül hangos, haragos beszéd ütötte meg fülét. Valentyina közelebb lépett. Nasztaszja Ogorodnyikova és Viszockij, a gépállomás főagronómusa veszekedtek. Nasztaszja olajfoltos vattazubbonyában, fekete kendőben állt a szigorú arcú, sovány agronómus előtt és így beszélt:

— Eresszen engem szabadjára! Eresszen szabadjára legalább egyszer életemben A plénum határozata szerint a trak-

torvezető felelős a termésért. De hogy legyek én a termésért felelős, ha a szántáson kívül nem is látok földet! Adjon nekem legalább egy kolhozt, de egészen, teljes megművelésre!

Vaszilij odalépett és megkérdezte:

— Mit hadakozol itt, Násztusja?

— Adjon nekem csak egyszer egy kolhozt úgy, hogy a szántás is az enyém, a vetés is, a boronálás is, a kultiváció is és a betakarítás is!

— Násztászja Iljinyicsna, a traktormunkálatok terve szerint... — kezdte szilárd hangon az agronómus és irattáskájába nyúlt.

— Vidd a szemem elől! — szólt rá parancsolóan Násztászja és az irattáska felé intett. — Itt van ni, ez a Május Elseje, ez az elmaradt kolhoz, add azt nekem teljes megmunkálásra. Majd megmutatjuk mi, milyen lesz a termés! Ha nem teszed meg nekem, — elmegyek a gépállomásról, csinálhatsz, amit akarsz, elmegyek!

Sarkonfordult és elment az udvar másik végébe.

— Komoly nőszemély ez... — jegyezte meg Proharcsenko. — Min veszekedtek már megint?

— Jó munkaerő, de lehetetlen ember! — jegyezte meg az agronómus. — Mikor traktort vezetett, megkívánta a kombájnt, magánjáróra kívánkozott. Teljesült a kívánsága — elküldtük kombájn-tanfolyamra. Most, hogy visszajött onnan, hát: adjanak neki kolhozt teljes megmunkálásra. Holott a traktoraink alig győzik ellátni a tavaszi szántást és vetést. Itt van a traktorok munkaterve.

Vaszilij egyszerűen kivette kezéből a füzetet és belemerült adataiba.

— Igen, de a gépállomás kap még tíz traktort! — elegyedett a vitába Valentyina.

— Nem vehetem a tervbe, amíg nincsenek itt

— Annyi, mintha itt volnának, útban vannak, már megjöttek a kísérőleveleik is! A kerületi pártbizottság utasítást adott, hogy vegyék be azokat is a tervbe!

— Én felelek a terv teljesítéséért és nem építhetek homokra!

— Ez nem homok! — mondotta most már haragosan Valentyina — És olyan utasítás is jött, hogy elsősorban az el-

maradt kolhozok munkálatait kell biztosítani. A maga gépállomásán a Május Elseje a legelmaradottabb.

— Hát hiszen biztosítjuk is az egész szántást!

— No és a kultivátorozást? A boronálást? A vetést?

— Miket írtak itt össze-vissza!? — szakította félbe Valentyinát Vaszilij öblös basszusa. — Gyönyörű terv, mondhatom! — és megvetően legyintett a füzetre. — Miért terveztek a „Forradalom Fároszának" több gépmunkát, mint a mi kolhozunknak?

Az agronómus vállat vont, szigorú külsejével és kifogástalan modorával homlokegyenest ellentéte volt Vaszilijnak, aki hanyag tartásban telepedett le a tornác kövére.

— A „Fároszban" kevesebb az igásállat!

— De összehasonlította az övéiket a mieinkkel? A mi lovaink épp hogy csak a lábukra álltak, az övéik meg — akár egy-egy mozdony! Ejh! Ezek is tervezők?!...

Vaszilij elfordult az agronómustól és Prohacsenkóhoz lépett:

— Hogy van ez kérlek, direktor elvtárs? Nekünk kell szántás, vetés, kultivátorozás, azután füvesítés, gyomlálás, cserjéirtás és mocsárkiszárítás! Ez meg itt micsoda? Csúfot űztök belőlünk?

— Ne lármázz, Kuzmics! A tervet még nem hagyták jóvá Holnap eljössz a termelési értekezletre és ott majd együtt megvitatjuk.

— Itt nincs min soká vitatkozni! — szólt Valentyina. — Amire szüksége van egy elmaradt kolhoznak, azt meg kell tenni.

Proharcsenko összehunyorított szemmel végignézte Valentyinát és megpödörte bajszát:

— Ohó, fel van ám vágva a nyelved, hugám, amint látom

Mialatt a gépkocsiról lerakodtak és benzint vettek fel, Valentyina megszemlélte a gépállomást. Látta a jól felszerelt, nagy, tágas műhelyeket, ahol az új munkapadokat helyezték üzembe, megnézte a mindenféle jelzőkészülékeket, a gépek megindítására és ellenőrzésére szolgáló külön helyiséget, kőalapzatukon az olajtartályokat — és egy új, neki még ismeretlen méretű munka előérzete izgatta. A kolhozban végzett tevékenységét egyszerre csak aprólékos kontárkodásnak látta s ettől bűnnak eredt. Valami furcsa nyugtalanság, az elragadtatás és irígy-

ség vegyes érzése hajtotta a műhelyekből az olajkúthoz, onnan a raktárakhoz, a raktárakból megint a műhelyekbe. Szerette volna hatalmába keríteni ezt az egész gazdaságot; bántotta, hogy ezt az erőforrást nem vette figyelembe, elment mellette. Amikor Valentyina a Május Elsejébe jött, akkor még ott volt a gépállomás. Néhány rozoga épületben pár ócska gép bújt meg a faluszélen és ez Valentyinát bizony nem nagyon érdekelte. Gépállomás ez is, egy a sok közül, ha itt a szántás-vetés ideje, adnak hozzá traktort, ha jön a begyűjtés — adnak néhány napra kombájnt. Mindez egyszerű és mindennapi dolog, nincs benne semmi érdekes!

Itt azonban mindennek más értelmét, valami új távlatát látta.

— Mit matatsz ott annyit az udvaron? — kiáltott utána Proharcsenko. — Gyere, ülj le! Csak felrakodunk és mindjárt indulunk!

Az iroda előtti padon ült és nézte, hogyan rakják fel a kocsira az olajos-tartályokat. Valentyina melléje ült.

— Siessünk, gyerekek! — sürgetett Proharcsenko.

Zörögtek a tartályok, sivított a forrasztócső, sebesen, áthatóan zakatoltak a gépek.

— Hol van a harkovi gép javítási tervrajza? — kiáltott valaki a műhelyből. — Hova tettétek?

— Ványuska, gyere, fogjál hozzá csapágyakat csiszolni — hallatszott egy meg-megbicsakló, csengő kamaszhang.

Valentyina csendeskén ült Proharcsenko mellett, figyelt a mondatfoszlányokra, a fémek csörömpölő danájára és csak nem oldódott fel benne a nyugtalanság.

Csengetyű szavára hallgatok
Árnyat űz a hang, szellőn lebeg ...

nem is tudta, hogyan jutott eszébe s miért dúdolja most ő is annak az ismeretlen útitársnőjüknek a nótáját. Mikor ráeszmélt, hogy dudorászik, mérges lett magára.

— Nem tudok okosabbat? Micsoda fülbemászó vacak nóta ez! Miért, hogy nem ment ki az eszemből? ... Bácsi, bácsikám, tudja, olyan nagyon izgat engem itt minden ...

— Ugyan miért? — Az öreg bajuszát pödörgette.

— Bácsi, el tudja maga képzelni, milyen az a mezőség ott

az erdőn túl? Ott a síkságon annak a három kolhoznak a vetése. Ha azokat egybe lehetne fogni, s aztán — neki a traktort! De igazán, mondja, el tudja képzelni, mi mindent lehetne ott...

Elhallgatott, megint csak azt a dallamocskát dúdolta és ismét félbeszakította magát:

— Bácsi, ha a kommunista társadalomban lesz még kellemetlensége az embernek, tudja milyen lesz az?

— No, milyen? — Proharcsenko kíváncsian figyelte unokahúgát. Azért igazodott ki olyan nehezen rajta, mert nagyon is élénken emlékezett kislánykorára, Vályára, a mezítlábas libapásztorlányra.

— Hát olyan, mint például nekem most... Az ember teszvesz, dolgozik, mind azt gondolja: jól van, helyes, — de az élet gyorsabban halad és egyszercsak azt látjuk: nem azt tettük, nem úgy tettük, lehetne többet, lehetne jobban! Csak gondolja el, bácsikám: mi a jelentősége egy járási agronómusnak? Túlhaladott kategória! Igen, egy gépállomás agronómusának lenni, akinek a kezében gépek vannak és a traktoristák egész hadserege áll rendelkezésére, — az igen! Az már erő... Ha tudná, bácsi, mennyire bánt, amikor egyszercsak annak a bizonyos „túlhaladott kategóriának" érzem magam.

Proharcsenko elnevette magát:

— Élj csak még egy keveset, te „túlhaladott kategória", még rád kerülhet a sor! Nagyon gyorsan akarnál mindent! De általában igazad van! Most a legjelentősebb erő, a legfőbb tényező a gépállomás agronómusa. Ezt különben a plénum határozatai is hangsúlyozzák. Most azután meg kell várnunk, amíg a mezőgazdasági minisztérium egyik oldaláról a másikra fordul.

Élvezettel szapulták a minisztériumot. Aztán Proharcsenko megígérte Valentyinának:

— Mihelyt fölemelik a létszámot, téged veszlek oda elsőnek.

Vaszilij is bejárta a gépállomást, akárcsak Valentyina. Sok újat látott, de nem találta meg azt az ismerős és kedves környezetet is, amihez ifjúságában hozzászokott és amely után tudat alatt azóta is vágyakozott.

Szerette a javítóműhelyek fémcsörömpölését és a traktoristáknak azt a saját, külön, kimért és mégis lendületes magatartását, a tető alatt álló hatalmas gépeket.

Szívéhez nőttek a fáradhatatlan és szüntelenül mozgó, a földrétegek fölemelésére és a föld megforgatására teremtett traktorok. Fölismerte bennük a maga nehézkes célirányosságát, úgy érezte, mintha az ő egyéniségének folytatásai lennének s nem tudta az életet elképzelni nélkülük. De a legnagyobb elragadtatást a magánjáró kombájnok váltották ki belőle, amelyek abban az évben jelentek meg először a gépállomásokon. Még egyszer sem dolgozott ilyen kombájnon és irígyelte Nasztaszja Ogorodnyikovát, az ő egykori munkatársát. Amikor meglátta a kombájn mellett, odalépett hozzá:

— Jó kis gép!

Az asszony annyira el volt merülve gondjaiba, hogy még a fejét se fordította feléje, csak úgy magában morgott boszszúsan:

— A szíjáttétel kutyát se ér! Azt hiszem, láncra kell kicserélni... A szíj rosszminőségű, az első barázdánál felmondja a szolgálatot!

Vaszilij kíváncsian nézegette az új gépet. Kíváncsiságához bizonyos tisztelet is járult a bonyolult és számára még ismeretlen szerkezet iránt.

„Hiába, elszoktam a gépektől!... — gondolta Vaszilij. — Állok itt, bámészkodom, mint egy gyerek és azt se tudom, melyik végén kell megfogni ezt a magánjárót. Násztyuska pedig mintha egész életében ezen utazott volna, úgy tud vele bánni, akárcsak Agáfja néne a szamovárral.

Násztyában is látta azt a lelkesedést a gépek iránt és kedvtelve figyelte férfiasan erős, ügyes kezét. Széles barna szemöldökét összeráncolta, egyenesszálú, sötét haja kicsit szeplős, magas homlokába hullott. Arca haragos volt, és elégedetlen. Árnyéka sem volt rajta annak a tiszteletteljes kíváncsiságnak, amellyel Vaszilij nézte a kombájnt. Inkább a gazda bíráló szigorával szemlélte:

— Látszatra jó ez a gép, de ha megnézem közelebbről, — itt is hibás, ott is találni rajta valamit.

— Ez az első széria, a gyárban még csak most kezdik sorozatosan kihozni — kelt Vaszilij a gép védelmére.

— Mi közöm hozzá, hogy milyen széria? Amikor majd tavasszal az első kört teszem vele, nekem ez nem szolgál ment-

ségemre. Úgy kell szántanom, hogy jó legyen!... Ni, micsoda szíjat tettek rá! Nézze meg az ember! Ki kell cserélni!

Vaszilij ismerte Nasztaszjának azt a szenvedélyét, hogy mindenáron a maga kedvére igazítson, változtasson. tökéletesítsen mindent. Ez nemcsak a gépekre vonatkozott. Ahol eddig dolgozott Nasztaszja, mindenütt ezt csinálta. Féltek is tőle és hallgattak rá a gépállomáson is, de még a kerületi és területi központban is.

— Volnék csak én ott abban a gyárban! Majd én beszélnék a mérnökeik fejével! Nem tudják ők ott, hogy beszélnek róluk a mi kombájnvezetőink — fejezte be mérgesen. Kiegyenesedett, megtörölte a hidegtől vörös, foltos kezét, elsimította a homlokából a haját és összehúzott szemmel vizsgálta a kombájnt. Kicsit gúnyos, kicsit helyeslő mosoly futott át széles arcán.

— De azért persze rendes gép... — ezt kénytelen volt elismerni.

— A kombájn is jó, meg, aki bánik vele, az is! — hagyta rá Vaszilij, benne gyönyörködve.

Évek óta ismerte Nasztaszját és évről-évre jobban megtetszett neki. „Ez az asszony, igen, ez hozzám való! — gondolta néha búsan. — Násztyuskával jól megértenénk egymást." Az asszony, mintha csak a gondolatára felelt volna, szigorú és roszszaló pillantást vetett rá, de mindjárt meg is feledkezett róla, könnyedén föllépett a vaslépcsőn, megállt az utolsó fokon és szokásos, kicsit gúnyos, de jóindulatú mosolyával panaszolta Vaszilijnek:

— Alig győzöm kivárni, hogy magánjáróra kerüljek A traktor valahogy nincs ínyemre.

— Én traktorra való vagyok, te meg kombájnra — felelt tréfásan Vaszilij, miközben kedvtelve nézegette.

— Miért gondolod?

Nem tudta megmondani, miért, de valahogy úgy vélte, hogy ennek a nőnek nem egy alacsony traktor kormánykerekénél van a helye, hanem a kombájn magas hídján.

— Hej, Vaszil Kuzmics! — kiáltott feléje Proharcsenko és Vaszilij odasietett a gépkocsihoz.

A gépállomásról többen mentek Ugrenybe Valentyinával és Vaszilijjel együtt az előadásra. Vaszilij mellett ült Szemjonov, a gépállomás főgépésze, sovány, feketehajú ember, perzsakucs-

mában, fekete kabátján perzsagallérral. A gépész nyakán valahogy különösen keresett módon volt megkötve egy zöldkockás nyaksál, rojtos vége kiszabadult a kabátgallér alól és lengett a szélben.

Vaszilijnak nem nagyon tetszett ez a túlságosan élénkszínű sál, de maga a gépész sem, akit régóta ismert: kérkedő, önhitt embernek ismerte.

— Ezidén megszervezem a brigádgócpontok munkamódszerét — beszélte a gépész Valentyinának. — A tartalékalkatrészeket énnálam őrizzük a raktárban. Andrej Petrovics volt nálam a mult héten a műhelyben, a terület több képviselőjével. „Maga csodákat művel, Iván Petrovics — mondja nekem. — A maga műhelye — mondja, — a területben a legkülönb kell, hogy legyen!"

Noha Szemjonov a színtiszta igazságot mondta és valóban jó gépész volt, Vaszilijt mégis minden ingerelte benne: hogy olyan sokat beszél önmagáról, meg, hogy olyan fontoskodva vonta föl szemöldökét és hunyorgott beszéd közben, no meg a zöld sálja is.

„De nagyon el vagy telve magaddal! — gondolta Vaszilij. — „Én", „énnálam", „az én műhelyem", mintha egyedül volnál azon a gépállomáson..."

Nem is elegyedett a beszélgetésbe, elfordult és hallgatott.

Ugrenyben Valentyina leszállt a lakásuk előtt, a többiek egyenesen a kerületi pártirodába mentek.

A tornácon már hemzsegett a nép. A tágas, világos előszobában és a folyosón is sokan voltak.

Mindenfelől baráti kezek nyúltak Vaszilij felé:

— Éljen a Május Elseje!

— Éljen Vaszilij Kuzmics!

— Köszöntelek, te hajdani lemaradott!

Viszonozta a tréfákat, kézszorításokat és lendületes léptekkel igyekezett a folyosón át a nagyterembe. Az is népes és zajos. A kis emelvénytől nem messze, nagyon szembetűnően álltak hárman — az egymással versenyző három legerősebb kolhoz elnökei. Semmiben sem hasonlítottak egymásra. A köpcös, jovialisan ravaszdi Lobov egy közepes, de erős kolhoz elnöke, vidáman

hunyorgott barna szemével és úgy nézett két társára, mintha azt akarta volna mondani:

„Ha nagyobbak vagytok is, de még utólérhetünk! Kicsi a bors, de erős!"

Az egész területen közismert Ugarov, aki húsz év óta elnöke a „Kommunizmus Hajnala" nevű és gazdag kolhoznak, szigorú méltósággal tartotta magát. Magasnövésű, éles sasprofilú, dús szakállú ember volt, mindenkire fölülről vetett közömbös és hideg pillantást, csak a szomszédjára, Maliskóra nézett figyelmesen és óvakodva.

Saját halványkék Pobeda-autóján érkezett a kerületbe, a kolhozában ezüstrókákat tenyésztett, havonta kétszer-háromszor kibérelte a városban a fél színházat és különvonaton vitte színházba a kolhozosait.

Példátlan tekintélye volt a kerületben. Tavasszal, amikor eljött a vetés ideje és tömegesen kezdtek röpködni a rendeletek ezzel az egyetlen szóval, hogy „vetés" — a kolhozosok úgy válaszoltak ezekre a rendeletekre és az agronómusok utasításaira, hogy előbb megkérdezték:

— És Ugarov?

Mikor aztán ő elkezdte a vetést, az egész kerületben szétment a híre — „Ugarov már vet" — és csak akkor bontakozott ki gőzerővel a vetés munkája. Odáig ment a dolog, hogy Ugarov a kerületi pártbizottság kívánságára felszólalt egy pártgyűlésen és maga kérte, hogy ne igazodjanak hozzá.

— Ti, elvtársak, ne nézzetek engem és ne várjatok énrám — mondotta méltósággal. — A mi kolhozunk az erdőn túl van, az északi lejtőkön és nálunk egy-két nappal később kell vetni, mint nálatok. De meg minálunk minden úgy elő van készítve, hogy mi öt nap alatt végzünk az egész vetéssel, tehát egyelőre úgysem értek utól bennünket.

Ugarov volt a kerület legkimagaslóbb alakja, amíg meg nem jelent Ugrenyben Malisko gárdakapitány. Ő állt élére a nagyterjedelmű, erős „Molotov" kolhoznak és a molotoviak két év alatt utólérték a „Hajnal" kolhozt.

A keskeny, barnaarcú, sovány Malisko egész testével előredőlve járt és rendkívüli hallgatagságáról volt híres. Keskeny ajkát mindig keményen összeszorította, mintha nagy fáradságába kerülne, hogy egyáltalán kinyissa. A kolhoz tagjaival több-

nyire szemöldökének és kezének intésével közölte mondanivalóit s azok hamarosan meg is tanulták az érintkezésnek ezt a sajátos módját. A jókedvű, beszédes Lobov keservesen panaszkodott rá:

— Jártunk nála egyszer valami versenyügy miatt, hát mintha a kolhozában csupa süketnéma volna. Az egész gyűlés negyvenöt perc alatt lezajlott. Nekem tizenöt percet adtak és Malisko egyetlen perccel sem toldotta meg. Csöngetett, meg a szemöldökével is rámintett: fejezd be!

Ugarov és Malisko versenyben álltak és árgus szemmel figyelték egymást. Ha Malisko szemcsés műtrágyát vásárolt, Ugarov már másnap ugyanolyat rendelt. Ha meg Ugarov keményítőgyárat épített a burgonya feldolgozására, Malisko még jobb üzemet rendezett be. A gyűléseken mindig egymás mellett ültek, mindenki rájuk figyelt. Vaszilij is a közelükbe ment, hogy a beszélgetésükből ellessen valamit. Ügyet se vetettek rá, csak Lobov köszönt neki mosollyal és fejbólintással.

— Unatkoztam nélküled, Malisko... — mondta Ugarov elfojtott mosollyal, de szokásos, kicsit önhitt arckifejezésével.

Malisko felhúzta világosszőke, busa szemöldökét és szó nélkül Ugarovra sandított. A röpke pillantás minden szónál beszédesebben ezt fejezte ki:

„Elbizakodtál... Csak vigyázz, nehogy azok szárnyaljanak túl, akikkel unatkozol..."

Ugarov nyomban felfogta a pillantás értelmét és felelt is rá:

— Rajtad kívül ugyan kivel versenyezhetnék?

Nagyon világos és nyugodt szemének pillantása átfogta a jelenlevőket, észrevette Vaszilijt, kicsit összehúzott szemmel nézett rá, mintegy mérlegelve, mit lehet tőle várni. A mérlegelés nyilván Vaszilij javára dőlt el, mivelhogy Ugarov elmosolyodott és odanyujtotta csontos, fehér kezét:

— Hogy vagy, Vaszilij Kuzmics? Hallom, rendbehozod a kolhozt?

Vaszilij szinte elpirult örömében. Ugarov mestere volt a dolgának: a kolhozvezetésnek; mint minden igazi mester, nem tűrte a rossz munkát és megvetette a rossz vezetőket.

— Csak úgy lassacskán... — felelt Vaszilij, de Ugarov már ismét Maliskóhoz fordult:

— Szóval azt mondod, hogy kibővíted a gyárat? Melaszgyártásra akarsz áttérni?

Malisko rábólintott.

„Ezek aztán igen! — irígykedett Vaszilij. — Gyárakat építenek, huszonöt mázsás termést takarítanak be, különvonaton utaznak színházba...

És már nem látta saját eredményeit olyan jelentőseknek, mint még egy órával ezelőtt.

Most bejött Andrej, Lukjanov és egy ismeretlen városi ember, nyilván az előadó.

Andrej sok figyelmet fordított az elmaradt „Május Elseje" kolhozra s Vaszilijnek önkénytelenül az a benyomása támadt, mintha a kerületi párttitkárnak a „Május Elseje" volna legfőbb gondja.

A gyűlésre jövet Vaszilij azt hitte, hogy Andrej megörül neki, odahívja, részletesen kikérdezi, ám Andrej csak elment mellette, észre se vette.

Az ismeretlen ember mosolyogva intett szemével Lobov, Ugarov és Malisko felé és Vaszilij füle hallatára mondotta Andrejnek:

— Ott vannak a nagyok!... Kitűnő emberek...

— Elérték a „színvonalat"... — felelte ugyancsak mosolyogva Andrej. Az előadó nem értette:

— Minek a színvonalát?

— Az 1947-es év színvonalát. A háború utáni sztálini ötéves terv második éve ez! — magyarázta tréfás ünnepélyességgel Andrej.

Hát én ugyan milyen „színvonalon" állok? — gondolta aggódva Vaszilij. Szerette volna, ha a pártbizottságban őróla is úgy beszélnének, mint Ugarovról és Maliskóról, a „nagyokról", a „színvonalasokról"...

Andrej körül többen csoportosultak. Ugarov is odajött a hallgatag Maliskóval együtt. Andrej többekkel beszélt egyszerre; vidáman, élénken, mint mindig, hol tréfásan, hol szigorúan, helyeslő megjegyzéseit gúnyos adamondásokkal keverve.

Amint hallgatta, Vaszilij teljesen meggyőződött arról, hogy a „Május Elseje" mégsem az egyetlen kolhoz, amely lekötí a párttitkár különös és kizárólagos figyelmét. A „Május Elseje" csak egy volt a sok közül. Andrej még tucatnyi más kolhozt

is szem előtt tartott: nem szentelt nekik semmivel sem kevesebb figyelmet, nem tulajdonított nekik semmivel sem kisebb jelentőséget. Ugyanolyan jól ismerte őket, mint a „Május Elseje" kolhozt és ugyanúgy érdekelte ügyeiknek minden kis részlete. Vaszilij megértette ezt és ezért mégjobban felnézett Andrejre.

„Ez aztán ember! — dícsérte magában. — Mind az ötven kolhozra jut belőle!" — És hallgatta a beszélgetésüket. A vetés előkészítéséről volt szó.

— Hiába, Petrovics, mondhatsz, amit akarsz, a tény csak tény marad: a trágyaelőkészítés tekintetében kerületünk a terület második helyére került! — mondta látható örömmel Volgin. — Másodikok lettünk. Egy olyan kerületben, mint a miénk, ez bizony nagy eredmény!

Andrej gyorsan Volgin felé fordult:

— De te kielemezted, mi ennek az oka, nem? — és kicsi, energikus kezének széles mozdulatával Ugarov, Malisko és Lobov csoportjára mutatott. — Hiszen ők húzzák az egész kerületet! Ők a mi „igásaink". Vegyük csak akár a tőzeget. A tíz legjobb kolhoz többet vitt ki abból a földekre, mit a többiek valamennyien! Hát lehet ezt az egész kerület érdemének tulajdonítani? Elég volt már abból, hogy az ő hátuk mögé bújjunk! Nézzünk például téged, Afanaszij Lukics! — fordult Andrej az egyik kolhozelnökhöz. — Mennyi tőzeget vittél ki? Húsz szekérrel, vagy még annyit sem? És te, Ilja Trofimovics? Még csak most kezdted? — Pillantása Vaszilijra esett és erre hozzáfordult: — Hát tenálad hogy megy a tőzeghordás, Vaszilij Kuzmics? Üdvözöllek! Megmozdultatok végre? Vagy még el se kezdtétek? Miért nem?

— Hiszen az igásállatok is, meg az emberek is el vannak foglalva ... — kezdte zavartan Vaszilij.

— És ha holnap odautazom és mégis találok embereket? Mit mondasz majd nekem akkor? Megkaptad a villanymotorokat, hány munkáskezet szabadítottak föl?

Vaszilij hallgatott.

— Hol használod fel a motorokat? A gabonaosztályozásnál, vagy a farmban, mi?

— De hiszen én ... — nyögte Vaszilij és el is hallgatott mindjárt.

— Mi az?... Azt kérdem, hol használod fel a motorokat? Vagy még mindig a hombárban állnak?

Andrej leolvasta Vaszilij arcáról, hogy jó helyen tapogatódzik és erre fejét hátravetve, hahotába tört ki.

— Nézzétek és gyönyörködjetek benne! Sürgette, sürgette azokat a motorokat és most még mindig a hombárjában őrzi. Mit gondolsz, talán a raktár díszének kaptad?

— De hiszen még csak a mult héten jöttek meg...

Adrej már nem nevetett és Maliskóra mutatott, akit különösképpen becsült:

— Látod, őnála egy óráig sem álltak tétlenül. A gépkocsiról egyenesen az üzembe vitte s egy órán belül már teljes erővel dolgoztak. Ez igen, ezt értem, ez tempó! Tenálad meg micsoda rend van? — fordult Andrej Vaszilij felé élénken, de szigorúan. — Motorjaid vannak, de nem dolgoznak; a mocsár ott van az orrod előtt és tőzeg mégsincs a földeken. Lám, már megdícsértek az újságban, te meg ilyen baklövéseket csinálsz!

Andrej észrevette, hogy Vaszilij arca megnyúlt sértődöttségében és csalódotságában. Megint elnevette magát, olyan kedélyesen, hogy lehetetlen volt haragudni rá. Hogy bátorítsa a feldúlt Vaszilijt, így szólt hozzá:

— Talán kicsit korán dícsértek meg téged, de nem ok nélkül. Nem hiába beszélt rólad az újság, csakhogy én úgy látom, megvan benned a hajlam az önelégültségre. Önelégültség, mint olyan, talán még nincs benned és nem is volna miért, de a hajlam erre, az megvan benned. Csak ekkorka, csak egy morzsányi! De azt éppen akkor kell elfojtani, amikor még kicsi, Nem szabad hagyni, hogy megnőjön. Gondold csak el: megszereztel a motorodat, elhelyezted a raktárba, aztán megnyugodtál és most odajársz gyönyörködni bennük.

Vaszilij megint pukkadozott, mert eszébejutott, hogy csakugyan eljárt a raktárba, kincseibe gyönyörködni. „A vesémbe lát" — dühöngött, de Andrej folytatta, még mindig azzal a derűs mosolyával, ami enyhítette szókimondásának élét:

— Kivitted a trágyát a földekre és megint csak megnyugodtál. Az a sok tőzeg pedig ott van a kezedügyében. Há! én mondom neked: megvan benned a hajlam az önelégültségre. És jó lesz, ha végzel vele. Jó iramot vettél, de most ne lassíts!

Andrej barátságos hangon beszélt, de Vaszilij mégis megbántódott.

„Az ember a lelkét kiteheti az ügy érdekében, és te még akkor is szidod!" — gondolta mogorván.

Meg akarta magyarázni, okát akarta adni annak, hogy miért nem dolgoznak még a motorok és miért nem vittek tőzeget a földekre, de Andrej már elfordult tőle, megfedkezett róla és a gépállomás főgépészéhez fordult:

— Hogy megy a javítási munka, Szemjonov elvtárs? Üzembe állította már az új műhelyeket?

Vaszilij megszokta Andrejtől a bizalmas, barátságos magatartást és a párttitkár figyelmetlensége most kiábrándította, megsértette. Beült egy sarokba, morcosan, komoran figyelte Andrejt és a körülötte lévőket. Főként az bántotta, hogy Andrej tovább is vidám maradt s már teljesen elfelejtette a sérelmet, amit Vaszilijnek okozott — nyilván elfelejtette őt magát is.

„Még végig se hallgatott! — dohogott magában Andrejre. — Kinevetni valakit, azt persze könnyű. Ha meghallgattál volna, elmondtam volna neked, hogy Bujanov második hete lázas beteg, pedig hát rajta kívül ki ért minálunk a villanyszereléshez? És azt is elmesélném, hogy az én igásaimmal mit jelent a trágya kihordása. Volt is nekunk időnk a tőzegre! Teneked ez mind semmi. Te hajtogatod a magadét: meg kell lenni és kész. Neked, persze, könnyű. Megmondtad, elintézted! Lennél csak te az én helyemben!"

— Hát te hogy képzeled? — hallotta Andrej hangját. — A pártbizottság segített lábraállni, tovább most már járj a saját lábadon. Felnőtt ember vagy! Te magad vedd munkába az embereket. Teneked kell tudnod, hogyan osszad el a munkaerőt. Nem dajkálhat benneteket örökké a kerületi pártbizottság, vagy a végrehajtóbizottság!

„Kinek mondja ezt vajjon?" — és nyakát kinyujtva, Vaszilij meglátta Szemjonov gépész zavarában elvörösödött és sértődött arcát.

„Úgy kell neki! — gondolta Vaszilij az elbizakodott gépészről. — Mert úgy jár a faluban, mintha az egész kerület egyébről se beszélne, csak Szemjonov javítóműhelyéről! Gépésznek, az igaz, nem rossz, de bizony túlságosan fennhordja az orrát. Úgy-úgy, Petrovics, csak sózz oda egypárat neki!"

Kárörömmel figyelte a dolgot és csak akkor eszmélt fel, amikor Szemjonov komoran odébbállt, mérgében észre sem vette Vaszilijt és szó nélkül leült mellé a sarokba. Vaszilijnak csak most ötlött eszébe hirtelen, hogy a gépész alighanem ugyanolyan lelkiállapotban lehet, mint ő maga. Erre menten elhúzódott szomszédjától és bosszús pillantásokat vetett rá.

De Andrej iránt érzett bosszúsága sem párolgott el. Vaszilij nem tartotta Szemjonovot magával egyenlőnek és véleménye szerint a párttitkár figyelmesebb és barátságosabb lehetett volna az elnökhöz, aki egy elmaradt kolhozt ilyen szépen lábra állított.

„Nem soká tart a barátságod, Petrovics — korholta gondolatban Andrejt. — Amikor ott vagy minálunk, akkor csupa szív vagy, de itt neked a mi kolhozunk csak egy a sok közül."

Sértődöttsége csak az előadás alatt enyhült. Az előadó arról beszélt, hogyan emeli fel a fejét a reakció külföldön és egyelőre óvatosan, lesből, leplezetten, de azért napról-napra szívósabban és nyíltabban folytatja egy új háború kirobbantásának galád politikáját.

Az egész előadás valósággal alátámasztotta Andrej szavait: nem szabad lassítani az iramot!

— Az egész világ békéjének záloga, elvtársak a mi erőnk, az az erő, amit saját kezünkkel teremtünk és növelünk mezőinkön és gyárainkban! — fejezte be szavait az előadó.

Amikor Vaszilij a többiekkel együtt kiment a teremből, mindent más szemmel látott, mint három órával azelőtt. Sem a vetés jó előkészítését, sem az új generátort a villanytelepen, sem kolhozának egyéb eredményeit, amelyekre büszke volt, már nem látta annyira jelentősnek, de annál szembetűnőbbé váltak a munka fogyatékosságai és hiányai. Most már megértette és megbocsátotta Andrejnek, hogy olyan élesen és őszintén rámutatott az ő balfogásaira.

A folyosón utólérte Vaszilijt Ugarov:

— Hallom, tenálad a malmot a villanytelephez akarják csatolni?

— Igen, Bujanov szerelő a molnárral, az én apámmal együtt babrál rajta. Kifundálták, hogy a turbina tengelyét meghosszabbítják, kivezetik a falból és hozzáigazítják a malomjárathoz.

— Érdekes elgondolás — helyeselte Ugarov. — Majd elküldöm hozzád az embereimet részletes megbeszélésre.

Kézszorítással búcsúzott Vaszilijtól. Vaszilij nézte, hogyan száll be lakkozott Pobedájába és elgondolta:

„Hát ez igazán nem önelégült! Félfüllel hallott valami érdekes újításról és már kap rajta! Ejh, sokat kell még fejlődnöm, amíg ezeket elérem..."

A párttitkárság népes szobái után Vaszilij különösképpen elhagyatottnak érezte saját házát. Házőrzője, Agáfja néne már aludt, a nagy hamuszürke kandúr is szokott fekhelyén szunyókált. Meleg volt, tisztaság, csend, de ez a csend nyomasztóan hatott rá. Végigment a szobán. Soká céltalanul ődöngött az asztal körül, a sublód előtt. Egy kis megsárgult fényképről vékonynyakú, vézna kislány mosolygott rá: az első idők Dunyaskája — a „Gyíkocska"... A sublód fölött a tükörbe pillantva, Vaszilij egy feketeszemöldökű, nagydarab embert látott, arcát vörösre csípte a fagy és ettől fiatalnak, szépnek látszott.

Éles fájdalom nyilalt belé és fanyar gúnnyal gondolta magában:

„Fiatal vagyok, egészséges, még jóképű is, a kolhozhoz is értek, Ugarov is kezet szorított velem, de a feleségem, az elment... itthagyott...

Kibírhatatlannak kezdte érezni a magányt és tétlenséget. Felöltözött és elment a rádióállomásra.

A rádióállomást Bujanov szervezte meg a villanytelep egyik helyiségében. Ott állította föl a saját rádiókészülékét, amit ő maga tökéletesített; a falakat az ország nagyjainak képeivel díszítette, az ablaknál elhelyezte a rendbehozott díványt, az asztalon újságokat, folyóiratokat rakott szét. Több házba bevezette már a rádiót, az egyes kolhozosok költségére, mert a kolhoznak még nem telt teljes rádióhálózatra.

Bujanov az ő rádióját tréfásan és fontoskodva „rádióklub"-nak nevezte el. Itt jöttek össze nála esténként a „magasabb körök": mert Bujanov csak komoly, megbízható és a technikáért lelkesedő embereket engedett a közelébe. Kuzma Bortnyikov módfelett tisztelte a villanytelepet és magát Bujanovot is, szívesen segített a villanytelepen mindenféle mesterkedésében és ezért szívesen látott vendég volt. Az utóbbi napokban Bujanov és az öreg Bortnyikov új terven törték fejüket, ami mindkettőjüket nagyon érdekelte. Kieszelték, hogy meghosszabbítják és

átvezetik a falon a turbina tengelyét és hozzáillesztik a malomjárathoz. A malom és a villanytelep egyesítésének terve csak megerősítette barátságukat — Sztyepanyida bosszúságára és elkeseredésére, aki egyre gyakrabban maradt egyedül otthon és méginkább érezte, mennyire eltávolodik tőle az öreg.

Ide, a „rádióklubba", indult el Vaszilij. Csúszós, tapadó hóba süppedt a lába. Fekete, tavasziasan nedves volt az éj; meghatározhatatlan illatok terjengtek — nedves fa, vagy talán a föld szaga. A tavaszi áradást, a vizek zúgását, a jég hasadását, torlódását juttatta az ember eszébe. A gépraktár sötét háromszöge ott állt az út közelében, de amint elhaladt mellette, Vaszilij most nem érezte azt a megbékéltséget és elégedettséget, amit még nemrég érzett, valahányszor a gépekre gondolt. „Ott állnak... Vajjon meddig még? Soká lesz még beteg Bujanov? És mi lenne, ha hozzáfognának. meg se várva Bujanovot? Bárcsak már reggel lenne!"

Maga sem tudta, mi izgatja. Talán valami kósza, merengő, távoli ének csengett a fülébe ilyen izgalmasan, vagy a tavaszi szagok nem hagyták békén? Csakhogy ez a valami egészen új nyugtalanság volt, egyáltalán nem afféle, ami gyakran előzte magányos otthonából. Fölment a villanytelep magas tornácára és benyitott. Bent világosság és meleg csapott az arcába. Mihail Bujanov dagadt arccal, torkán borogatással ült ott az öreg Bortnyikov mellett, aki egy nagy papírlapra valami vázlatot próbált fölrajzolni. Öblös basszushang szólt a rádióból: „Drága feld, szilőhazamnak feldje..." — énekelte valaki, érezni lehetett, hogy nem orosz.

A nyitott ajtón át idelátszott a kapcsolótábla szürke márványa, csillogtak rajta a fémdugaszok. Vaszilij mindjárt nyugodtabb lett, mint aki jó helyre került.

Köszönt, leült az asztalhoz és így szólt:

— Persze, nagyon jó dolog, amit terveztek, de azért a motorokról sem szabad elfelejtkezni. Megvan bennünk a hajlandóság arra, hogy berakjuk a hombárba és aztán pihenjünk a babérainkon. Petrovics bizony rámpirított alaposan. Maliskónál egy óráig sem álltak a gépek, a vonatról egyenest munkábaállították. Ez igen, ez a jó tempó!

Kezébe vette az újságot és így folytatta:

— Ha itt együtt ülünk, úgy látszik, mintha néhány hónap

alatt rengeteg munkát végeztünk volna, de ha meghalljuk, hogy miről beszélnek az emberek, ha körülnézünk és gondolkozunk ezen ni, — és az asztalon kiterített újságra mutatott — akkor egyszeribe világos, hogy keveset tettünk és azt is rosszul! Mert nézzetek csak ide, miről írnak itt! — Ezzel a Pravda friss számának főbb címeit kezdte olvasni, rövid megjegyzéseket fűzve hozzá:

— „Az USA szenátusa tárgyalja a Görögországnak és Törökországnak nyujtandó segítséget." Tudjátok, miről van itt szó? Arról, hogy segítség címén megkaparintják a Dardanellákat! „Görög csapatok hadműveletei görög partizánok ellen". „A vezérkarnál mintegy ötven angol megfigyelő... a falvak égnek... asszonyok, gyermekek éhen pusztulnak..." Látjátok, mi megy ott végbe? Nézzük tovább. Ennek a cikknek az a címe, hogy „Miért nem számolták fel mindezideig a német monopóliumokat?" Tiszta sor, hogy miért: „A zsák megtalálja a maga foltját". Az amerikai imperialisták a német tőkét maguknak szerzik meg! „Bírósági tárgyalás titkos fegyverraktárak ügyében Finnországban..."

— De nézd a legfőbbet, a legfontosabbat nézd meg! — vágott szavába Bujanov. — Itt van ni! — és kivette kezéből az újságot. — „A külügyminiszterek moszkvai tanácskozása"... „Nem tartják be a potsdami és a jaltai megállapodásokat."

Az öreg Bortnyikov hallgatott Az utóbbi időben borzasztóan kezdte érdekelni a politika. De a fia előtt keveset beszélt. Minthogyha a februári gyűlés óta szégyelné magát előtte. Már nem a régi, jóindulatú, magabiztos önérzettel, hanem valami titkolt tanítványi alázatossággal nézett a fiára. Vaszilijt ez meg is hatotta, de fájt is neki, ha látta apja szemében ezt a furcsa kifejezést. Ám ma nem ügyelt erre, mert elfoglalták saját gondolatai.

— Hát igen... — mormogott Bujanov szavára válaszul. — Igy állnak a dolgok. És ez mind az újságnak csak egyetlen számában... Szagold meg, puskapor szaga van! Hát elfelejthetjük ezt? Mi ne tudnánk, mi a háború? Nekünk nem lehet megpihenni és nem lehet lassítanunk az iramot. Mikor ma Petrovics összeszidott, előbb megsértődtem, de aztán végighallgattam az előadást és az észretérített. Megértettem: nincs min megsértődni! Ilyeneket mondott az előadó: „Mi, — azt mondja —

saját kezünkkel teremtjük meg az egész világon a béke biztosítékát." Én ezt felírnám minden egyes ház falára... Saját kezemmel...

És ránézett az újságon fekvő világoskörmű, nagy, barna kezére, mintha most látná először.

Néhány nappal azután, hogy visszatért Ugrenyből, Valentyina ezt mondta Avdotyának:

— Ma este nyilvános pártnap lesz. Nagyon fontos kérdésben: „Kolhozunk fejlődésének üteméről és kilátásairól". El kell jönnöd, Dunya! Jól gondold át az állattenyésztés kilátásait, vedd számba a takarmányalap lehetőségeit, aztán gyere el.

Avdotya ígérte, hogy elmegy, azután meggondolta magát, A vezetőségben vagy a tehenészetben többször találkozott már Vaszilijjal, de az egész gyűlés színe előtt valahogy félt a találkozástól.

„Azt se tudnám, melyik lábamra álljak, annyian fognak ott rámbámulni. Előbb-utóbb úgyis rákerül még a sor, de jobb minél későbbre halasztani, amikor már hozzászoktak az emberek. Ami fontos lesz, azt Válya úgyis elmondja majd nekem. De azért gondolkozom az állattenyésztés fejlesztésének kilátásairól meg a takarmányalapról is, és majd elmondom a vezetőségnek, meg Vályának."

Összeszedte a számlákat és táblázatokat s Aljósa asztalához telepedett, hogy összeszámolja a kolhoz takarmányerőforrásait. Régóta aggasztotta már, hogy a takarmányellátás tervbevett növekedése nem tart lépést az állatállomány növekedésével.

„Az egész állatállomány előirányzott növekedésének megfelelően 1950-ig a takarmányszükségletnek háromszorosára kellene emelkednie —gondolta. — Hogy a mostaninál jobban táplálhassuk az állatokat, a takarmánymennyiséget három és félszeresére kellene növelni. Lehetséges ez vajjon a mi kolhozunkban?"

Egész napon át számolt.

— Dunya, gyere már ebédelni! — hívta Praszkovja anyó.

— Várjon, anyám, ne zavarjon! — Egy pontra meresztve szemét, Avdotya magában suttogta: — És ha még megkétszerezzük a lóherevetést és a répatermést, akkor a tápegység megnövekszik körülbelül...

Estére a felnőttek elszéledtek, a kislányokat Praszkovja lefektette. A számológép gombjainak száraz kopogása a csendben szinte kalapált. A pontos számoszlopok Avdotyát még mindig aggasztó eredményekkel riasztották.

„Hogy lehet ez? Akárhogy forgatom, akárhova dobálom, a terv szerint a takarmánymennyiség még mindig elmarad az állatállomány létszámától. Kilencszázötvenben a zöld futószalag segítségével még csak megleszünk valahogy, de tovább aztán már nem lehet szaporítani az állatállományt: nem futja a takarmányból. És akkor hogy leszünk kilencszázötvenegyben? Úgy látszik, hiba csúszott a kolhozunk tervébe! Hogy lehet ez? Talán beszéljek Vályával? De ő a gyűlésen van. Megvárjam?..."

Félretolta a számlákat, a számsorokkal teli papirosokat és varrást vett elő, de a cérna összebogozódott, a tű meg kiesett a kezéből. Erre a varrnivalót is félrerakta .

„Mit ülök én itt? A pártgyűlésen a kolhozunk tervét vitatják és eszükbe se jut, hogy az a terv hibás. Én meg egyedül vesződök itt a számításaimmal. Elmegyek én oda! Nem mondom el én magam, de legalább Vályának elmagyarázom a szünetben."

Gyorsan odaért, fel is ment a vezetőség épületének tornácára s ott megállt, mert meghallotta bentről Vaszilij hangját.

„Ejnye, csakugyan elkezdődött már! Vászja beszél. Szerettem volna, ha nem vesznek észre, mikor bemegyek, de vesztemre mindenki meglát. Juj, de rossz lesz! Vagy várjam meg a szünetet? Addig be se menjek? Legalább felvettem volna az új sálkendőmet! Haza menjek? Akkor mi lesz a tervvel? Dehát mi vagyok én, bolond? Elváltunk, hát elváltunk. Kinek mi köze hozzá!"

Nyilván mégis mindenkinek „köze volt hozzá", mert szinte vezényszóra fordultak feléje, utána Vaszilijt nézték, majd megint Avdotyát.

Vaszilij elakadt, elhallgatott, krákogott mérgében. „Ha legalább észrevétlenül jött volna be! -- gondolta. — De nem. Úgy áll ott, mintha kirakatba tették volna!"

Avdotya elbújt Matvejevics széles háta mögé, Vaszilij is összeszedte magát és folytatta beszédét. Beszélt a kolhoz ötéves tervéről, a vetésforgóról, a villanyenergia kihasználásáról, a vetés előkészítéséről és az építkezés évadjáról, de ami a leg-

ifőbb, ami legutóbbi ugrenyi útja óta annyira izgatta és foglalkoztatta, arról szó sem esett.

Elégedetlen volt a beszámolójával és az utána következő vitával is — a tárgyhoz szóltak, de túlságosan higgadtan.

— Nagyon is simán megy minden... — súgta oda Valentyinának.

— Nem szokták meg még a nyilvános pártnapokat — igyekezett vigasztalni Valentyina, bár őt sem elégítette ki a gyűlés lefolyása.

Valentyina úgy érezte, hogy most csalódott Jasznyevben, Lyubavában, Avdotyában, Alekszejben — éppen azokban, akiket olyan nyomatékosan hívott erre a gyűlésre, akikben a leendő kommunistákat látta és akikért különösen felelősnek érezte magát. Sebezhető pontja volt mindegyik: szavaikat és tetteiket féltékeny gonddal kísérte és nagyon megsínylette balsikereiket, balfogásaikat.

„Miért beszélnek olyan lagymatagon? — bosszankodott magában. — Miért hallgat Lyubava és Jasznyev? Nekik ez nem érdekes? Dunya meg miért késett el? Órá számítottam elsősorban! Sehogy se megy ez a mi gyűlésünk, nem olyan, mint lennie kellene!"

De mindjárt igyekezett is megnyugtatni magát.

„Nem lehet mindent egyszerre! Alig néhány hónappal ezelőtt, a legelső taggyűlésünkön csak hárman ültünk ebben a szobában s még minden olyan ködös volt, hogy azt se tudtuk, kire támaszkodhatunk, mivel kezdjük! Most már egészen más a helyzet. Ni, milyen sokan vesznek körül bennünket! Násztya kér szót. Ő talán kicsit felrázza az embereket!"

— A mi brigádunkat hozzácsatolták a ti kolhoztokhoz, azzal, hogy végezzünk el itt minden gépmunkát — kezdte Násztya. — A ti aratástok — a miénk is. Mi ezt így fogjuk fel. Itt vannak a traktorok és a szerelvények tökéletes rendben, teljes készenlétben; mi, traktoristák, nem hagyunk cserben benneteket. Dehát ti mért hevertek a padkán?

— Mit beszélsz? — háborodott fel Bujanov. — Ha még ni sem készítettük elő a vetést, hát igazán nem tudom, kicsoda?

— Ez? Ez előkészítés? Az ötödik tag csupa merő haraszt, a régi lóherést meg benőtte a fenyőcserje. Mit gondoltok, én talán haraszton meg fenyőn fogok nektek szántani? És mióta kiabá-

lom, hogy adjatok a brigádhoz egy állandó rákapcsolót?! A mult esztendőben eleget kínlódtunk; minden indulásnál, minden áldott nap mindig és mindig más kapcsolt nekem. Az eke, a vetőgép, az előszántó gondoskodást követel, de ha nincs ott állandó ember, akkor nem is tud bánni a szerelvényekkel! Az én kezemben nem levesesfazék van, én géppel dolgozom. Most még szépen beszélek veletek, de ha egyszer a barázdába eresztem a traktort, ott éntőlem jószót ne várjatok. Ott én dühöngök, mint a farkas! Meglegyen nekem minden, ami kell, annyit mondok! Csak ezt akartam mondani!

— Hogy dühöngeni tudsz, azt tudjuk! — szólt ettől a kitöréstől felvidultan Bujanov. — De azt beszélik, hogy tavaly a te traktoristáid az őszi szántáson „vakbarázdát" hagytak.

— Csak a Kecske-réten volt vakbarázda! És az is hogy került oda? A gyerkőcök miatt! A fogásokat kijelöltem, jelzőkarókat állítottam, a kölykök kihúzogatták. A helyettesem fiatal kezdő volt, nem tudta, hol kell lenni a karóknak, hát így csinálódott az ék — az a bizonyos vakbarázda!

— Minket nem érdekelnek az objektív okok! — szólt nyomatékosan Bujanov. — Bennünket az eredmény, a minőség érdekel.

Násztya felszólalása után csakugyan felélénkült a vita.

„Mindenről beszélnek, csak arról nem ejtenek egy szót se, hogy mi hibásan terveztünk — gondolta Avdotya. — De ki is beszélhetne róla? Én magam is csak akkor vettem észre, amikor mindent részletesen átgondoltam és táblázatok szerint összeszámoltam. Foláljak, elmondjam? Megint csak mindenki minket fog bámulni, engem meg Vászját! Hát csak nézzenek! Most nem lehet, hogy ezzel törődjek. Csak egy a fontos — ha hallgatok, akkor igazán hallgassak, ha meg egyszer kinyitom a számat, akkor azt mondjam, ami kell. Nemcsak az állattenyésztésről kell beszélnem, a pártgyűlésen mindent el kell mondjak, amit egyszer átgondoltam."

Amikor végre szót kért, Vaszilij felbosszankodott:

„Anélkül is mindenki kinézi rajtunk a szemét. most még csak az ő felszólalása hiányzik! Mire való ez?"

Avdotya nyugodtan kezdett beszélni, szokott elgondolkozó módján, mintha csak sajátmagával beszélne:

— Amíg az egérlyukban csücsül, addig az egérke is azt

hiszi, hogy ő borzasztó nagy, de mihelyt kibújik és körülnéz, akkor látja, hogy milyen pindurka! — Noha igen csendesen kezdte és beszédje sem hasonlított a gyűléseken szokásos beszédekhez, de azért nagyon figyelmesen hallgatták. — Hát így vagyok én is. Amíg az istállóban kuksoltam, azt hittem, hogy a munkám olyan, amilyennek lennie kell, de mióta a tanfolyamon láttam és hallottam, milyen az igazi munka, most tudom csak: még keveset végeztünk.

Vaszilij meghatottan és csodálkozva hallgatta:

„Éppen azzal kezdte, amire én is gondoltam és amiről nem tudtam beszélni. Az én gondolatomat mondja ki! . . ."

Avdotya pedig zsebéből jegyzetfüzetet vett ki és előadta számításait.

— Az ötéves tervben állatállományunk szaporítása is benne van. A takarmányszükséglet három és félszeresére növekszik. Ezt mi így terveztük. De a takarmányt rosszul terveztük ki, a takarmánytervünkbe hiba csúszott. Akárhogy is akarjuk zöldtakarmánnyal, meg széna- és répafélékkel pótolni, azért hiába, kilencszázötvenben mégcsak megleszünk valahogy, de már ötvenegyre nem gondoltunk, pedig akkor már nem lehet szaporítani az állatokat, nem futja a takarmányból.

— Öt év alatt még kigondolhatunk valamit! — szólt közbe Szerjózsa őrmester.

— De erre most kell gondolni. Nincs olyan messze az a kilencszázötvenegy — vitatta Avdotya. — Ezt a kérdést egy év alatt nem lehet eldönteni. A mai gyűlésen a kolhoz jövőjéről van szó, hát én is ép arról beszélek. Nekünk vagy ki kell szárítani a mocsarat és így megnövelni a legelőt, vagy pedig valami más megoldást kell keresnünk. És mindenesetre egy külön takarmánybrigádnak kell ezt kiterveznie és erről gondoskodnia.

— Avdotya Tyihonovna fontos kérdést vetett föl — támogatta Valentyina is. — Minálunk a kolhozban most is van eltérés az állatállomány létszáma és a takarmányalap között és ez az eltérés minden évben nagyobb lesz, ha nem teszünk ellene valamit. A legelő-füvesítési munkálatokat erre az öt esztendőre ki kell bővíteni. És föltétlenül hozzuk össze a takarmánybrigádot!

— Ha csak azt a zsombékost vesszük ott a második szakadék mögött — mondotta Pimen, — mennyi föld marad kihasz-

nálatlan! Se erdő, se mező, csak csupa gyökér! Annak a kiirtását is tervbe kéne venni.

— Az a domb nagyon jó hely legelőnek — vágott szavába Aljósa. — A fű is olyan, hogy jobb se kell, a patak is ott folyik. Az ott állami föld, nem lehetne kibérelni?

— Jó hely, az igaz, de messze van. Húsz kilométernyire mégse lehet kihajtani a csordát! — vélekedett Lyubava.

De Avdotya kipirult és valósággal megfiatalodott izgalmában:

— Ó, Aljóska, hiszen ez nagyszerű! Odavinnénk egész nyárra a farmot. Ott táboroznánk! Hát ennél jobb megoldást el se lehet képzelni! Vászja, — és észre sem vette, hogy csak így Vászjának szólítja és nem Vaszilij Kuzmicsnak — nem lehetne megkapni nekünk azt a dombot? Hogyha megnagyobbítjuk a legelőt és még ezt is megkapjuk hozzá, olyan farmunk lesz, amiről nem is álmodtunk!

Már nem is rejtegette előle pillantását, egyenest a szemébe nézett. Egy percre elfeledte, hogy Vaszilij az ő volt férje és csak azt az embert látta, aki segíthet kivezető utat találni a nehéz helyzetből.

— Ezt meg kell fontolni... — felelte Vaszilij, akinek tetszett a gondolat, hogy a dombot kibéreljék. — És te láttad azt a legelőt? — kérdezte Avdotyát.

— Ó, hogyne láttam volna! A mult esztendőben odajártunk málnát szedni és én még irígyeltem is a füvét! Bárcsak megkaphatnánk!

— Segít majd a kerület is, a terület is — mondotta Bujanov. — Levelet írunk a pártszervezet nevében és ha szükséges, még az újsághoz is fordulunk.

— Hol van az a legelő? De igazán, hol van? Úgy szeretném megnézni! — szólt közbe izgatottan Kszjusa.

Avdotya felszólalása másokat is megmozgatott s most már felállt helyéről Pimen Jasznyev:

— Ha már öt esztendőre előre nézünk, akkor beszélni kellene a mi agyagosunkról is. A láp mögött nálunk olyan agyag van, hogy ahhoz fogható nincs az egész kerületben. Mért ne csinálhatnánk téglagyárat vagy agyagedényüzemet — az jó sokat jövedelmezne a kolhoznak és a munka sem olyan nehéz.

Éjjel tizenkettőkor rekesztette be az ülést Valentyina ezekkel a szavakkal:

— Vaszilij Kuzmicscsal és Mihail Oszipovicscsal együtt mi azt hittük, hogy már mindent előre láttunk és megterveztünk, de az elvtársak még sokat tettek hozzá. Terveink meggyarapodtak, de e tervek végrehajtásához bizony sok munkára is van szükség.

— Amihez kedve van az embernek, ahhoz a keze is megmozdul — felelt Lyubava.

3

Tavasz

A kolhoz most a gabonával is, takarmánnyal is, igásállattal is sokkal nehezebben boldogult, mint a háborúelőtti napokban, de azért még soha nem készültek a vetésre olyan aprólékos körültekintéssel, mint ebben az évben.

Ennek a jó előkészületnek egyik szervezője és ösztönzője Valentyina volt. Már rég Ugrenyben hagyta a mókusbundáját és úgy járt, mint a fronton: derekán övvel összeszorított, rövid bekecsben, vattázott nadrágban — így kényelmesebben mászkálhatott a hepe-hupás földeken és ez a ruha lovagláshoz is alkalmasabb volt. Könnyű kis figuráját, gyors járását, hosszúkás, nagyon mozgékony szemöldökét és olykor éles, máskor öblös, de mindig kellemes hangját megszokták — szinte nélkülözhetetlenné vált a falutanács mind az öt kolhozában. Mosolyogva gondolt vissza arra az időre, amikor a hóbuckás mezőt olyan félelmetesnek, talányosnak látta, arra a téli napra, mikor ott ült a domb lejtőjén és a hóbuckából kiálló magányos ágacskát nézte, Szlavka fűzfasípjának csüggesztő hangjait hallgatta és olyan tanácstalannak, elveszettnek érezte magát a hóbuckák között, mint az az ágacska, olyan gyöngének és számalmasnak, mint a fűzfasíp dallama.

A mezőn most már nem „egy még nem olvasott könyv lapjait" látta, a talányosság és hozzáférhetetlenség egykori érzését felváltotta a végeláthatatlan fehér síkság pontos ismerete. Már nem volt tanácstalan, mert úgy érezte, hogy hatalmában tartja a földet.

Most már tudta, hogy a talaj savtartalma a Kígyó-mocsár

felé növekszik és a legjobb földek a Görbedülő mentén vannak. Amikor a mezőket, dombokat járta, majdhogynem „látta", hogyan szunnyad a vastag hóréteg alatt a gyenge őszi vetés a nem trágyázott, frissen felszántott földben és ugyanakkor látta a brigádban előkészített trágyamennyiséget is, amivel idejekorán megjavítják az őszi vetés táplálékát.

Bejárta a Görbedűlőt, amelyet Aljóska vetőmaggyüjtő brigádjának szántak és már előre elképzelte talajának alkotórészeit, tudta, hány tonna mésztufa kell bele, mennyi a már idehordott trágya és még mennyi műtrágya várja a raktárban, hogy rákerüljön a sor.

Minden egyes göröngy beszélgetett vele és ő megértette, mit kér tőle és mire panaszkodik.

Minden kolhozban kiosztotta azt a saját készítményű talajtérképet, amelyre rávezette a talajelemezés adatait és a trágya adagolását is. A térképet eleinte bizalmatlanul fogadták, de később megszokták és megszerették. A brigádvezetők kimásolták belőle saját brigádjuk területének rajzát és a kolhozban elterjedt egy — idegen számára érthetetlen, de Valentyina fülének kedves — kifejezés: „a térképet teljesítjük".

Ezen a térképen kívül mind az öt kolhozban kifüggesztették a vetésforgó tervét és a katonásan pontos munkabeosztást is.

Andrej hozta magával Kubányból a szenvedélyes szeretetet a pontos táblázatok és tervek iránt és ez Valentyinára is átragadt.

A táblázatok követelményeit sok bajjal hajtották végre, de Valentyina ettől nem riadt meg: már megszokta, hogy minden újítás nehezen ver gyökeret. Egyszerű dolog például a hamu összegyüjtése és megőrzése, de még ebben sem tudta elérni a kellő pontosságot és rendszerességet. Irta egyre-másra a rendeleteket és utasításokat, beszélt a hamugyüjtés jelentőségéről a gyűléseken, maga is járt házról-házra, de nem ért el semmit. Kétségbeesésében elhatározta, hogy az agronómiai tanfolyamon külön előadást tart erről a kérdésről.

„A hamu" ez volt röviden a címe a legközelebbi tanórának. Valentyina részletesen elmondta a hamu összetételét és egybevetette a kolhozföldek talajának összetételével; beszélt arról, mennyire emelkedik a termelékenység, ha hamuval javítják a talajt és még be is mutatta a termelékenységnek ezt az emel-

kedését a súlyuk szerint speciálisan kiválogatott kalászokon, burgonyákon és sárgarépákon.

— Ez itt az átlagos súlyú sárgarépa, ami nem trágyázott földünkön terem, emez pedig olyan földön nőtt, amelyet hamuval trágyáztak.

Igaz, hogy ezt a sárgarépát ő előre kiválasztotta, de ezzel a kis csalással meggyőzőbbé tette az előadását. Elérte vele, hogy a kolhozosok az untig megszokott hamuban már valami különöset és érdekeset láttak. Ekkor aztán már magától megszerveződött a hamugyűjtés és ez a gond leesett a válláról.

A nehézségek és egyes kudarcok ellenére azért minden ment előre, a tervek fokozatosan megvalósultak és Valentyinának éppúgy, mint Vaszilijnek is már megvolt néha az az érzése, ami akkor fogja el az embert, ha egy súlyosan megrakott szekér végre mozgásba jön. A szekér hosszas veckelődés után egy utolsó erős lökésre gyorsan és gáttalanul „magától" elindult és előbbi nyugalmi tehetetlenségét a mozgási tehetetlenség váltotta föl

Néhány hónap alatt az emberek magatartása teljesen megváltozott Valentyina irányában.

Azelőtt, ha megérkezett valamelyik kolhozába, soká kellett keresnie az elnököt és a brigádvezetőket. Hívására kelletlenül jelentek meg, mintha szívességet tennének neki. Most meg mihelyt betette a lábát egy kolhozba — már mindenfelől odasiettek hozzá, szólongatták, magukhoz húzták s ő mihamar egy egész sokadalom közepette találta magát, — mindenki az ő tanácsait, utasításait, rendelkezéseit várta.

Szívós volt, gyorsbeszédű és élesnyelvű. Azelőtt, ha valakit korholt, a kolhozosok komoran és idegenkedve hallgatták csípős odamondásait, most pedig látható érdeklődéssel fogadta még az is, aki fejmosást kapott és néha szinte dicsekedett vele:

— A mi Valentyinánk nem hagy békét, ő bizony nem enged heverészni!

Annyira eltöltötte Valentyinát annak átérzése, hogy száz meg száz embernek szüksége van rá és sokezer hektárnyi föld fölött rendelkezik, hogy vágyakozása férje után lassanként lelohadt és háttérbe szorult. Búslakodásából mostanra pontosan csak annyi maradt, amennyi kellett ahhoz, hogy ritka és rövid találkozásaikat tökéletesen boldoggá tegye. Megesett, hogy éjszaka Valentyina ablaka alatt váratlanul felvillant egy fényszóró futó

fénye és gépkocsi állt meg a kapu előtt. Valentyina azon melegen, álmosan, öltözetlenül huppant le a kemencéről. A sötétben nem látta férjét, de kezének frissítő hidege, a kinti fagy szaga, kabátjának merev, hótól nedves prémje az örömnek oly hatalmas hullámával borította el, hogy sokszor álmában is újra átélte. Álmában nem is Andrejt látta, hanem a frissességet, a szagokat, az érdes tapintású prémgallért és mindannyiszor dobogó szívvel, izgatottan, boldogan ébredt.

— Nagyon kívánkoztam hozzád — fogtam magam és eljöttem, hogy megnézzelek! — mondta Andrej. — Soffőr nélkül Magam. Rekordsebességgel.

Néha megkérdezte:

— Már nem sídogálsz amiatt, hogy ideküldtelek?

— Tízezer hektár, az mindenesetre érdekes! — felelte Valentyina. — Csak egyet sajnálok: mért is nem dolgozhatom gépállomáson. Ha nem tízezer, de ötvenezer hektáron dolgoznék, a gépállomáson jó gépek volnának, no meg tapasztalt traktoristák, — tyhű, Andrejka! Mi minden volna akkor minálunk!

— Várj csak. Az is meglesz. Nemsokára befejezzük egy új gépállomás építését, hozunk még harminc traktort és öt kombájnt. Hej, Valentyinkám, akkor lendül csak fel a kerület igazán!

Az új gépállomás volt a szenvedélye. Valentyina megértette ezt és magáévá tette.

Ritkán látták egymást, de egy volt az életük és ez az egység nemcsak hogy nem lazult az elszakítottságban, hanem még érezhetőbbé vált.

— Hány éve vagyunk már együtt és semmi nem változott, nem lohadt — mondogatta Valentyina.

— Úgy látszik, te meg én örök fiatal házasok leszünk! — felelt Andrej.

Hajnalban ment el, de gyors és váratlan megjelenése éjen és jégen át — megmaradt Valentyina emlékezetében s már nem hagyott helyet sem a bánatnak, sem az arról való tünődésnek, hogy családi életük mért olyan rendezetlen, hogy egyáltalán nem hasonlít a szokásos családi élethez

Beköszöntött az április s vele együtt a vetés napja.

Még föl se ébredt egészen Valentyina, egyenletes zörejt hallott: eső dobolt a háztetőn percnyi szünet nélkül. Nyugtalanul zúgott az erdő

„Mi lesz most? Ma akartuk megkezdeni a vetést és már kora reggel esik?" — gondolta és csak ekkor nyitotta ki nagynehezen a szemét. Esőcseppek verték ferdén az üveget. Az utcán nedvességtől sötéten gunnyasztottak a házak, s egyre ráncosabb lett az esőverte nagy pocsolya a sűrű sár közepette.

Velentyina zsibbadt lábbal nagynehezen tápászkodott föl

— Aljósa!... Nagyanyó!...

Senkisem válaszolt. Mindnyájan elmentek. Őt nem költötték föl, mert előző nap késő éjjel jött haza. Fájt a dereka: egész nap nem szállt le a lóról.

Néhányszor leguggolt s megint kiegyenesedett, hogy izmait helyreigazgassa; felhúzta nadrágját, nagynehezen belebújt összeráncosodott csizmájába és szinte csodálkozott, hogy már tud mozogni, sőt aránylag könnyen mozog.

Az asztalon cédulát talált Alekszejtől.

„Válya, félek, hogy túlcsírázik a vetőmag. Mára tűztuk ki a vetést, de nem lehet vetni. Gyere a magtárba."

A ház előtt szaladt el Valentyina „lovásza" — a szomszédék kisfia.

Valentyina odakiáltott neki a kis ablakból:

— Alekszaska! Hamar egy lovat!

Szorosan fejére simuló pilótasapkát vett fel, fekete bőrkabátjába bújt.

Alekszaska egy öreg barna kancán kocogott oda; szekérbe fogni már nem lehetett, de a nyerget még bírta. Hasa lógott, bőre lötyögött, de azért mégis csak „hátasló" volt és Valentyina ennek tudatától megvígasztalódva, fürgén nyergébe pattant. Az eső arcába vert, bőrkabátjáról patakzott a víz, a lópatkók alatt tocsogott a feneketlen sár.

Három kolhozt kellett bejárnia, hogy ellenőrizze a vetés előkészületeit. Saját kolhozának földjén kezdte el A komszomolista ifjúsági brigád a „vetőmagselejtezőn" és a „kísérleti mintatáblán" dolgozott. Itt volt a „vjatkai" rozsfajta vetése és Aljósa korai őszivetésének kis táblája.

A korán beköszöntő és esős ősz mindig nagy baja volt az ugrenyvidéki kolhozoknak. Az augusztusi és szeptemberi esőzések megnehezítették és késleltették a betakarítást, a termésben

is veszteséget okoztak. Az egész kerületet erősen foglalkoztatta az újfajta őszi rozsnak és korai érlelésének kérdése. Alekszej két évvel ezelőtt olvasta az újságban, hogy a területi szelekciós állomás ilyen rozsfajták kitermelésén dolgozik, írt is oda levelet és kapott a szelektáló állomásról kis mennyiségben ilyen korai, télálló vetőmagot. Elvetette, jó termést kapott belőle és tavaly egy egész sávot ezzel a maggal vetett be. Az Aljósa korai rozsvetésének sorsa különösen érdekelte Valentyinát és éppen ennek kedvéért határozta el, hogy legelőször is a komszomolbrigád földjét nézi meg.

Az aprón szitáló, szinte ködhöz hasonló esőn keresztül messziről látszott, milyen ütemes gyorsasággal hajolgatnak és egyenesedtek föl ott az emberek. Minél közelebb ért hozzájuk Valentyina, annál jobban látta mozdulataik sebességét és lendületét. Egészen a közelükbe lovagolt és ott megállt, annyira meglepte az eléje táruló kép váratlan szépsége.

Maga előtt látta az árkokkal át- meg átszelt Görbedűlőt. A domboldal felső részén már lefolyt a víz és előtűnt a nedves, fekete föld, az őszi vetés sápadt zöldjével. A Görbedűlő alján — ahol a barázdák egy kis tarajba ütköztek, amely elválasztotta a szántóföldet a szakadéktól — a víz szétfolyt és tajtékot hányva csurgott az árokba. Ott a kövek és göröngyök között kis örvények támadtak, apró tavak keletkeztek, ahonnét mindenfelé újabb és újabb patakocskák indultak szerteszét, mintegy kitapogatva és kiválasztva az utat. Alacsonyan, szürkén domborult az ég a mező fölött és a földtől az égig érő ködfüggönyt megezüstözte az aprószemű eső permetegje. Mindez magában is gyönyörködtetett, de a legszebb ezen a tájképen — az ott dolgozók tarkasága volt. A fiatal lányok és fiúk úgy hajoltak a kapák fölé, mintha nem csak egyszerűen kapálnának, hanem a nedves földön, a szürke ködön át egyenest az ég felé törnének, olyan lendületes, ritmikus, merész volt minden mozdulatuk.

Orcáik kihevültek a munkában, szinte tündöklött nedves rózsaszínük a köd ezüstszürke hátterén; a szemük csillogott, mosolygott. Attól-e, hogy a rózsaszín olyan finoman ütött el a szürke háttértől, vagy amiatt, hogy a nedvesség fátyola alatt valóban fénylett a szemük és az arcuk, vagy talán a munka öröme ékesítette őket — de mindannyian megszépültek.

Alekszej odament Valentyinához. Nagynehezen vonszolta

csizmáit a ragadós sárban. Úgy átázott, hogy már ügyet sem vetett az esőre.

— Legalább begombolkoznál! — korholta Valentyina.

— Nedvesebb már úgysem lehetek! — felelte Aljósa. — Szembogarának halványkék fehérje most még jobban fénylett. Arca pirospozsgás volt, nedves és gondterhelt. — Nézz ide, Válya! — leguggolt, tenyerével lesodorta a vizet egy darabka nedves földről és a sarjadó vetést mutatta Valentyinának... Furcsa, hervatag színe volt. — Kiáznak!... Pedig hát ez az én korai vetésem!...

Alulról nézett föl rá riadtan és kérdőn, s Valentyina érezte, valahogy meg kell nyugtatnia. Szerette volna testvéri őszinteséggel megmondani neki:

— Magam is aggódom érte, Aljósa!

De mert agronómus volt és vezető, tehát ezt mondta:

— Hát aztán! Kis csatornán levezetitek a vizet, mindjárt jobb lesz. Trágyázni kell majd. Készíts trágyalevet.

Tetőtől talpig nedves, fekete bőrben, tekintélyesen ülte meg pohos kancáját és egész lényének olyan hivatalos jellege volt, hogy Alekszej megkönnyebbülten felsóhajtott:

— No és mi lesz a vetőmaggal, Válya?

— Majd benézek a magtárba is. — Még maga sem tudta, mi a teendő, de ezt nem árulta el.

Alekszej fölállt, hunyorogva mosolygott és a szakadékra mutatott:

— Most mindjárt oda vezetjük le a vizet. Várd meg itt, nézd meg, szép lesz.

Froszkával együtt nekiállt lelapátolni a földhányást. Nehezen ment a szakadék szélén nőtt cserjés gyökerei miatt és nem annyira ásni kellett, mint inkább vagdosni.

Froszka ajkát harapva dolgozott, föl se nézett, föl se egyenesedett. Gyors, pontos mozdulatokkal, nagy lendülettel döfte be ásóját, ráemelte a földet és félredobálta.

Alekszej is erősen ránehezedett súlyos ásójára, amikor a földbe mélyesztette.

Az árok már majdnem átszelte a földhányást és a szakadék felé tartott. Froszka fölegyenesedett és meglátta Valentyinát. Eddig nem vette észre. Most fejbólintással üdvözölte és felkiáltott:

— Lányok, gyertek megnézni, leeresztjük a vizet!

Alekszejen kívül mindenki megállt. A Görbedűlő másik lejtőjéről is odasereglettek a második munkacsoport komszomolistái.

— Eresszetek már! Eresszetek már! Én ásom ki a végét!

Froszka kíméletlenül ellökte Alekszejt, a kőre állt, egész súlyával ásójára nehezedett és elmozdított egy nagy, agyagosan tapadó göröngyöt.

A vízár sebesen rohant a szakadékba. Nyomban szétporlasztott és tovasodort egy második nagy rögöt s már széles vízesésként zuhogott a szakadék mélyére. Közben vakondtúrások bukkantak elő s a föld fekete tömegén halványan zöldelt az őszi vetés. A vidáman csobogó víz nyomában — szinte a sodrát elkapva — szaladtak a dűlőről a szakadék felé kiabálva és kacagva a komszomolisták

Mindenki nevetett, zajongott, még Valentyina barna kancája is, megérezve gazdája izgalmát, kapálódzni kezdett. Froszka pedig a tajtékzó ár közepére állva kiabált: „Juuúj, de finom!" és sikerült neki egy kerek, nedves kövön táncraperdülnie. Furcsa szemepárja, egyik sárga, a másik kék, — villogott, mint a macskáé. Fölülről mind sűrűbben szemezett az eső, de senki sem törődött vele.

Nem szívesen vált meg Valentyina a komszomolbrigádtól.

„Jó volna velük maradnil" — gondolta, dehát ellenőriznie kellett, hogy megy a víz levezetése a többi brigádokban, a többi kolhozokban.

. És megint csattogott a lópata, bólogatott a kanca és patkója alól fröcskölt a sár.

Matvejevics jött szembe az úton

— Esik... — mondta

— Esik... — felelt rá Valentyina.

Egy félóra multan a szomszéd kolhoz földjére érve, egy ismeretlen kolhozossal találkozott. Már messziről észrevette, hogy mosolyog rá, hadonászik, kiabál valamit, de nem értette, mert a hangot elvitte a szél.

„Furcsa! Mit akarhat?" — gondolta Valentyina.

S mikor közel ért hozzá, akkor értette csak meg, hogy az az ember az ő háta mögé mutogat és azt kiabálja

— Derül!... Derül már!...

Visszafordult és elámult: nyugaton a látóhatár szélén az ég egy kitisztult sávja kéklett.

A szél gyorsan elhajtotta a felhőket, az a sáv szemmelláthatóan növekedett, Valentyina és az ismeretlen kolhozparaszt ott álltak a sáros mező közepén, a kékséget nézték, egymásra mosolyogtak, mint a jóbarátok és észre se vették, hogy arcukról még mindig csurog a víz.

Nemsokára nyáriasan, melegen sütött a nap. A szél és a napsütés szemlátomást szárította a földet. Még Valentyina kancája is felélénkült és örömében megpróbált vágtába csapni.

Mihelyt Valentyina meglátta a szomszéd kolhoz elnökét, köszönés helyett messziről odakiáltotta neki:

— Estére elkezdjük a szántást a kísérleti táblán! A Görbedűlőn is!

És mint a parancszó, úgy szállt brigádról brigádra:

— Estére elkezdjük a szántást... a Görbedűlőn is!...

Este Násztya Ogorodnyikova, segédjével, Vitya Jasznyevvel együtt elindult a szántóföldre. Násztya traktorja mögött jöttek a „Május Elseje"-ből azok, akik ekkor nem voltak munkába beosztva.

Léna is kivonult az iskolásokkal. A gyerekek felsorakoztak és piros szalagokat, piros muskátlicsokrokat hoztak. Násztya mosolyogva vette át ajándékukat és egy kis csokrot vattázott bekecse gomblyukába tűzött.

Egész díszmenet vonult az utcákon át, virágosan, szalagdiszben a zakatoló gép mögött. Az a néhány kolhozos, aki véletlenül otthon volt, az ablakból kinézve adta tovább szájról-szájra:

— Megjött Násztyusa... — és mind az utcára szaladtak.

A nedves föld párolgott a napon, a fákon duzzadó rügy bársonyosan sötétlett. Éles és izgató szaga volt a földnek és az átázott harasztnak. Léna fölszegte fejét és rázendített:

Csúszós a rög, hogyha nedves,
De minálunk traktor jár ma,

Énekét nem nagyon szépen, de vígan folytatták:

Hadd üljünk fel, Násztya kedves
Vigy el minket a határba.

Amikor a Görbedűlőre kanyarodtak, Nasztaszja előrenézett, oda, ahol már ki volt jelölve az első forduló vonala. Nem vette le szemét erről a pontról s arcán mohó és boldog mosollyal kérdezte Vaszilijt:

— No, ugye megkezdtük, Kuzmics?

Vaszilij és Matvejevics tenyerükbe vettek egy csipetnyi nedves, porhanyó földet, szétdörzsölték s aztán, valami miatt az arcukhoz is odatartották.

— Jó? — kérdezte Nasztaszja.

— Kezdjük! — felelte Matvejevics és levette sapkáját.

— Csendesebben, gyerekek, csitt... Most jön az első barázda! — kiáltott Léna. Neki mindez új volt, minden poétikus és különös. Hangulata a gyerekekre is átragadt, azok is elcsitultak.

A nagy gép dübörögve kanyarodott le az útról, rajta Nasztaszja sötétbőrű arca, fehér fogsora, piros virága.

— Sok szerencsét, Násztyusa! — integetett neki Vaszilij.

— Jó órát választottál?!

— Szerencsésen járj!

Különös gyöngédséggel néztek rá: az ő kezében volt a kolhoz földje, a kolhoz termése, a kolhoz szerencséje és tudták, hogy Násztya nem hagyja cserben őket.

Mindnyájan tudták, hogy Násztya ettől az órától fogva napokig jóformán le se száll a traktorról, hogy még enni, inni is a kormány mellett fog, hogy éjszakának idején, amikor a faluban az utolsó lámpafény is kihúnyt, az erdők között húzódó szántóföldeken szívósan és fáradhatatlanul zakatol majd ez a hatalmas gép, fényszórójával fehérre festi a fekete földet, és ennek a gépnek kormányánál ül majd éjszaka is, a földdel szemtől-szemben ez a sötétbőrű, magastermetű asszony, olyan keményen és szívósan, mint a vas, mint maga a gép.

— Sok szerencsét, Násztyusa!

Felcsendült a gyermekek éneke és a gép már a mezőn zakatolt s a fölszántott föld fekete sávja görgött a nyomába, mint ahogyan a hajó nyomát követi a hullámverés.

Az emberek néztek utána és ő ment — ment előre; a föld várta már, az ég meghátrált előle.

A Froszka dűlőjén

Példátlan nagy szárazság szakadt az ugrenyi kerületre. Attól a naptól kezdve, hogy Násztya Ogorodnyikova először ment traktoron a mezőre, egyetlenegy csepp eső sem esett. Olyan nyomasztó volt a forróság, aminőre a legöregebb emberek sem emlékeztek. Forró szél sivított a vetés fölött, izzott és megrepedt a föld.

Az emberek reggelenként első pillantásukat az égre vetették és ujjukon számlálták a nagyritkán előtűnő fellegfoszlányokat.

A vetés után eleinte abban bíztak, hogy a tavaszi nedvek tartalékával átvészelik a szárazságot és hogy végül is megered az eső, elhárítja a bajt és learathatják azt a csudálatos jó termést, amiről ábrándoztak.

— Csak jönne már az az eső, egyszerre minden felüdülne és tenyerünkön látnánk a munkánk gyümölcsét! — mondogatták.

De a reményük napról-napra apadt és már nem ábrándoztak, hanem félénken számítgatták:

— Ha most rögtön megeredne az eső, talán még megjavulnának a kalászosok.

De egyre unottabban és közönyösebben dolgoztak a földeken és mind gyakrabban hallatszott:

— Hiába, úgyis kiég...

A tavaszi vetés bizony tönkrement, de abból kevés volt, az őszi viszont jól tartotta magát. Meglátszott rajta a korai boronálás és a tavaszi trágyázás. Rosszabbul állt a dolog a burgonyával és a korai répafélékkel. A „Május Elseje" kolhozosai arra gondoltak, amikor a krumpli alacsony kis bokrait nézték:

„Azelőtt a krumpli átsegített a nehezén, de miben reménykedjünk most?"

Valentyina lesoványodva, egészen lebarnulva járkált és örökké ezt a két szót hajtogatta: „Öntözni, kapálni!" Beszédeket tartott a kolhozosoknak és gondosan magyarázgatta:

— A lazítás — az felér az öntözéssel. A föl nem lazított földben a nedvesség szabad szemmel nem látható, hajszálvékony erekben emelkedik a mélyből a felületre. A talaj mély rétegei kiszáradtak. Széjjel kell rombolni ezeket a hajszálcsöveket, ezért kell kapálni a földet.

De a kolhozosok ezt nem szívesen csinálták.

Vaszilij parancsolt, beszélt a fejükkel, szidta őket, de hiába, mindez keveset segített. Valentyina őrá támadt:

— Tegnap megint keveset végeztek. Mért nem mennek kapálni?

— Nem hisznek benne... — és magában gondolta: „Talán én hiszek?"

Külsőleg nem mutatott bizalmatlanságot és becsülettel végrehajtotta Valentyina utasításait... „De ugyan mit akar ezekkel a hajszálcsövekkel? És vajjon segít-e a kapálás és trágyázás ezen a szörnyű szárazságon?" Voltaképpen ezeket az oktatásokat a hajszálcsövességről, a talajvízről, meg arról, hogy a kapálás az öntözés egy fajtája, kétségesnek vélte. Nem minthogyha csak valami kiagyalásnak hinné, hanem azt gondolta, hogy ezek a dolgok máshol érvényesek, de semmi közük nincs az ugrenyi kerülethez, a „Május Elsejé"-hez és közvetlenül őhozzá, Vaszilij Bortnyikovhoz.

Vérében volt, hogy kételkedett mindenben, amit sajátkezűleg ki nem tapinthatott.

Serdülő fiú korában a mezőgazdasági kiállításon egy kősóból épített házacskát mutattak neki — nem hitte el, hogy sóból van, míg meg nem nyalta. A vezető meg is szidta érte: „Mi marad a házikóból, ha minden látogató nyal egyet rajta?" Vaszilij nyugodtan tűrte a szidást, mert ki volt elégítve. Most aztán teljes biztonsággal mesélhetett falucskájában arról a házikóról, amely igazi sóból volt: hiszen sajátnyelvűleg kóstolta meg! Ilyen természettel aztán nehezen tudott hinni olyan munka szükségességében, amelynek eredményéről nem győződhetett meg saját szemével.

Ő maga nem bízott a lazítás hasznában, de az embereket mégis meg kellett győznie róla. Ez nem volt könnyű. Mikor a fáradt embereket olyan munkára kellett ösztökélnie, amelynek hasznában maga is kételkedett, bizony alig fordult rá a nyelve és szívét nyomta a szánalom. Az a bizonyos szánalom, amiért valamikor olyan bosszúsan nevezte Valentyinát „siratókának" és amiért olyan dühösen támadt Vaszilissza anyóra, most egyre mélyebben hatalmasodott el őrajta és önmagán érezte ernyesztő hatását.

Mind gyakrabban engedett ott, ahol követelnie kellett volna és békült meg azzal, amiért korholnia kellett volna.

Az asszonyok minduntalan megszegték a munkarendet, a piacra jártak bogyóféléket meg zöldséget eladni; Vaszilij tudta, hogy ezt szóvá kellene tennie a vezetőségben, de azt is látta, milyen nehezen élnek, sajnálta őket és egyre halasztotta a komoly megbeszélést, mindig beérte csak úgy mellékesen elejtett szavakkal. A munkabeosztas pedig egyre zavarosabb lett, a fegyelem napról-napra romlott. Látta, hogy valami fordulatot kellene létrehoznia, de nem volt rá képes, mert ezt a fordulatot mindenekelőtt önmagában kellett volna megtennie.

Elhagyatott, puszta otthonában éjszakákon át járkált föl-alá, cigarettázott, itta a hideg kvászt és gondolkozott.

Mi is az a szánalom? És miben kell megnyilvánulnia ennek a szánalomnak és emberszeretetnek? Két módja van. Lehet békében hagyni az embereket, hadd öntözgessék kertjüket s járjanak az erdőbe gombázni, bogyót szedni. De lehet önmagát kényszeríteni az embernek, kényszeríteni, hogy higyjen abban, amire a tudósok oktatnak, kényszeríteni a kolhozosokat is, hogy higyjenek ebben és meggyőzni őket és nem tágítani és végighallgatni, ha szidják és őket is alaposan leszidni és mégis kitartani, nem engedni. Vaszilij tudta, hogy ez a második út a helyes, az igazi.

Forró délidőben ballagott Vaszilij a mély porrétegtől megpuhult úton. A por olyan száraz volt, hogy ha egyszer megemelkedett, úgy is maradt az út fölött, mint valami zavaros felhő az izzó levegőben Látszott, amint körökben terjedt a hőség a nap irgalmatlan fényétől, látszott vibrálása a levegőben és a nehéz hőhullámok hátán délibáb hintázott. Az egész világot valami forró, fehér lepel borította és olyan halotti sápadtnak látszott, mint amikor magnéziumfény villan a tárgyakra. Az út mindkét oldalán búzavetés ringott. A szárak különös módon kiszikkadtak, megvékonyodtak és a lapos kalászok élesen ágaskodtak fölfelé. Fonnyadtzöld vetési hajnalka kúszott az útszélen, sápadt virága poros volt és hervatag, szaga édeskés. A szakadék szélén, a mozdulatlan és útiportól elnehezedett cserjék közt valami kis madár vékony, panaszos hangon kért: „vizet! vizet!"

Vaszilijról csurgott a veríték. Szélesebbre hajtotta szét inge gallérját, kitárta mellét a levegőnek, de ez sem hűtötte le.

„Ez az átkozott forróság! Hogy igyekeztünk tavasszal, milyen jól vetettünk, mennyi reményt vetettünk ebbe a földbe! Hát igazán hiába volt minden?"

Letért az útról és óvatosan széttolva maga elől a száraz szalmaszálakat, a mező kozepén haladt át. Keze alatt nem hajlottak, meg sem törtek a kalászok, hanem szálegyenesen, mereven dőltek félre, szinte pengtek a keménységtől.

„Ennek a vetésnek vége! — gondolta Vaszilij. — Még szerencse, hogy a rozs jobban áll. S talán még a burgonyát is megmentjük, a mi második számú kincsünket!"

Az óriási burgonyaföld a búza után következett. Az út közelében meg volt kapálva, de minél távolabb ment, annál roszszabb volt a lazítás. A burgonyaföld közepén és az erdő közelében egyáltalán nem kapáltak, az összeragadt föld olyan kemény volt és úgy zörgött, mint az agyagcserép.

„Hiába, mégsem kapálták végig! Micsoda népség! Mit lehet csinálni velük? Ez a Froszka munkacsoportja! Jaj, micsoda haszontalan leány, hogy megígérte még tegnapelőtt, hogy befejezi a kapálást!"

A mesgyén túl kezdődött az ifjúsági brigád második csoportjának a földje. Itt Vera volt a csoportvezető, Pimen Jasznyev lánya. Fiatalka volt és tapasztalatlan, nem tudott még úgy parancsolgatni, mint Froszja, viszont semmiben sem gátolta a brigádvezetőt, nem nyakaskodott és Aljósa engedelme nélkül egy lépést sem tett. Ezért volt az, hogy Aljósa csak épp a rend kedvéért folyamodott Vera közvetítéséhez, valójában ő maga vezette a csoportot, ami csak hasznára vált a munkának.

Vaszilij különös érdeklődéssel lépett a második csoport földjére. Ott példásan végezték el a kapálást és a tavaszi trágyázást. Néhány hét előtt ennek még nem volt észrevehető eredménye, a burgonya miben sem különbözött a többitől és Vaszilij azt gondolta: „Kapálunk, vagy nem kapálunk, trágyázunk, vagy nem trágyázunk, ilyen szörnyű szárazságban minden mindegy!" — de aztán a különbség az első és a második munkacsoport földje között napról-napra szembetűnőbb lett.

Vaszilij körülbelül egy hete nem járt arra, és most, hogy odaért, csodálkozva állt meg. Ez idő alatt a második kapálás

és a trágyázás után a különbség nagyon feltűnővé vált. Az erőteljes, magas bokroknak mintha nem is ártott volna a nap. Még a virágjuk sem volt olyan vánnyadt, hanem nedvdús, szinte sötétzöld.

„No lám! Mégis van látszatja! Mégis igaz, amit a könyvben írnak, amiről Valentyina beszélt."

Dühös lett saját magára, mert úgy szabadjára engedte a kolhozosokat, mert szánakozott rajtuk és nem hitt abban, hogy a szárazságot is le lehet küzdeni. „Egy órai gyöngeségért száz puddal fizetek! — mérgelődött. — Vajjon nem tudtam volna az egész kolhozzal elérni ugyanilyen megművelést? Mindenkit ide fogok küldeni, hogy megnézzék ezt a krumpliföldet. Jefroszinyával pedig komoly beszédem lesz!"

Újra kiment az útra, amely az alacsony, szikkadt kalászok sorfala között kanyargott a fehéren izzó hőségben. A sivár rétségen csak az útszéli folyondár fürdette a porban száradó leveleit és gyenge, ínségesen sápadt szirmait.

Közvetlenül a falunál feketén terült el az a föld, amelynek már a látványa is könnyebbséget okozott Vaszilijnak. Ez Tátyána káposztása volt, amelyről nemrég szedték le a káposztát. A tőzegcserepekbe ültetés, a kapálás, öntözés, trágyázás segítségével Tátyána rendkívül korai és gazdag termést gyüjtött be. Néhány nap előtt ő ült fent az első káposztaszállítmány tetején, mint egy királynő, ő maga vitte piacra. Ez a korai káposzta Ugrenyben olyan kapós újdonság volt, hogy csakúgy hemzsegett a nép a gépkocsi körül. Úgy vették, mint a cukrot. Rendeltek belőle a kórházakba, szanatóriumokba, úttörőtáborokba. Dőlt a pénz a kolhozkasszába. Ahányszor elment a káposztaföld mellett, Vaszilij mindig elmondta kísérőinek:

— Lám, mit lehet csinálni a közönséges káposztával, ha nem sajnáljuk a fáradtságot! Más években nem sokat segített rajtunk a káposzta, de ezidén Tátyána ezreket hozott ki belőle!

S még most is felvidult Vaszilij, noha már puszta volt a káposztaföld.

A homályos páralepel mögött előtűntek a falu szürke házai.

A vezetőségben senki sem volt, csak a dongólegyek zümmögtek az ablakokban. Vaszilij elküldött Froszkáért, aki a szomszédban lakott és kitárta az ablakokat. Meghallotta Kszenofontovna monoton hangját, az is úgy dongott-zsongott, mint a

légy. A kiskert árnyékába telepedve mesélt a gyerekeknek. Vontatott, öreges hangja csüggedten, reménytelenül nyikorgott és furcsa módon odaillett a házak egyforma sorához, a poros, elhagyott út hosszú szalagjához s a falu fölött lebegő délibábhoz.

— És mindenek kiégnek a földön és megkérdezi a hegyi kígyó az ő ivadékait: „Tiszta-e az anyaföld?'" És felelik néki a kígyóivadékok: „Tiszta, mint a szűzlány." És másodjára kigyúl a tűz és másodjára kérdezi a hegyi kígyó: „Tiszta-e az anyaföld?" És felelik néki a kígyóivadékok: „Tiszta, mint a tisztes özvegy." És mindent feléget ezenközben... És megreped a föld, miként az agyagcserép.

Vaszilij dühbegurult:

„Már megint agitál az a pokolbeli boszorkány!"

Kihajolt az ablakon:

— Mit rémítgeted a gyerekeket?

— Hát már mesélni se szabad?

— Meséje válogatja, de némelyik mese, akár a varjúkárogás. Hagyd abba!

A felemásszemű Froszka teljes tarkaságában virított a küszöbön, kék szoknyában, zöld blúzán bíborvörös gyöngysor. Mintha Froszja szeme is ezt a szabályt követné, hogy az egyik sárga, a másik meg kék — ez illik az ő természetéhez és egész magatartásához.

— Jefroszinya, mért nincs fölkapálva a Görbedűlő?

— Mit kapáljunk rajta?

— Valentyina mindent jól elmagyarázott. Talán nem hallottad, hogy a lazítás, az száraz öntözés. Ezt tanítja az agrotechnika.

— No hiszen! — Froszka ezt olyan gőgösen ejtette ki és olyan sebesen, hogy egy szónak hangzott: „nojszen!"

— Mért csaptál be engem, meg Aljosát? Azt mondtad, hogy mindent fölkapáltatok, de a lejtő közepe nem is látott kapát, csak épp a szélén, úgy szemre, csináltátok.

— Odalent kapáltunk, de följebb a dombon annyit ért, mintha rostával merítenénk vizet. Úgyis kiég...

— Nem igaz, nem mindegy! Ha betartjuk az agrotechnikát, akkor a szárazság se baj. Hívd össze a lányokat és erigyetek a Görbedűlőre.

— Nojszen!

— Nekem te ne nojszenozz, hallod, nem vagy a sétatéren, nem az udvarlóiddal kötődöl! Megmondtam, szedd össze a lányokat és azonnal menjetek kapálni!

— De mit használ az annak? Annyit használ, mint halottnak a borogatás, hiszen mi úgy is tudjuk. Magának meg Valentyinának persze jólesne hencegni a kerületben. Szívesen kiírnák, hogyhát mindent elvégeztünk, ahogy kell. Írjanak, amit akarnak, de minket hagyjanak békén. Mirevaló az embereket semmiért gyötörni! A szomszédos faluszovjetben eszükbe sincs kapálni, csak mi vesződünk vele a te kedvedért meg Valentyina szép szeméért.

— Ó, te oktalan teremtés! Láttad te a második munkacsoport földjét? Összehasonlítottad azokkal, ahol egyáltalán nem kapáltak?

— No, igen, láttam. Összehasonlítottam.

— Hát hol jobb?

— Egykutya!

— Nem igaz, nem mindegy, eriggy csak, nézd meg a Vera krumpliföldjét.

— Jó, jó, mondjuk, hogy ott kicsit jobb, ahol kapálnak, de most ezért egész nyáron görnyedjünk? Hát nem. Különben is nincs ott egy lány se, mind elmentek málnát szedni.

— Ki engedte meg?

— Én.

— Már látom, le kell téged váltani!

— Nojszen!

Vaszilij szerette volna alaposan ellátni a baját, de eszébe jutott Andrej szava, amikor azt mondta, hogy Vaszilij legfőbb hibája — a felülről való parancsolgatás, s hogy nem tudja az embereket szép szóval meggyőzni.

E szavakra emlékezve Vaszilij nagyot sóhajtott, krákogott és megpróbált Froszkának a „lelkére beszélni".

— Úgy-e, hogy Alekszej is megrótt téged a gyűlésen, nem hallgattál rá. Megbíztak benned, azt hitték, eszeddel élsz, megtartod, amit ígérsz.

— Mit akar, talán nem dolgoztam eleget tavasz óta? Ki hordta a legtöbb trágyát a földekre? Az én csoportom! Ki vitt legelőször műtrágyát oda? Az én csoportom. Dolgoztam én, amíg volt értelme, de most ugyan mi az ördögnek dolgozzunk?

Ott van ni! — és gyűlölködő pillantásával mutatott a napra. — Ott van ni, mindent leperzsel!

Hosszas rábeszélésre Froszka mégis szavát adta, hogy másnap reggel kiviszi csoportját a Görbedűlőre és már éppen menni készült, amikor belépett a szobába Aljosa, lerántotta fejéről sapkáját s teljes erejéből a padra vágta, dühösen intett Froszka felé és így szólt:

— Mondd meg nekem, Vaszilij Kuzmics, mire kell nekünk ez a lány?

— Mit csinált már megint?

— A kapálást sutba dobta. Holnap az egész brigádot a vetőmagtábla trágyázásához és öntözéséhez kell beállítanom és most nézd, mit írt nekem.

Vaszilij elvette Aljósától a papirost és felolvasta, ami rajta állt:

„Öntözd magad a magodat, nem vagyunk a munkásaid és nem vagyunk bolondok, hogy másnak a földjén törjük magunkat."

Froszka megrázta tincseit:

— Hogy jövünk mi ahhoz, hogy az ő rozsukat trágyázzuk, meg öntözzük? Nojszen, még mit nem! Ők se öntözik a mienket!

— Önáluk terem a vetőmag: attól a rozsterméstől függ az egész jövőévi! — mondta Vaszilij.

— Az ő földjük, öntözzék ők!

— Hogy gondolod? Ők tizen dolgozzanak látástól-vakulásig, egy másik tíz pedig azalatt málnát szedjen? A vetőmagtermés az egész kolhoznak kell!

— Ravaszul kigondoltátok — feleselt Frosza. — Micsoda szocialista verseny ez? A mi kezünk munkájával akarnak leverni minket? Mi az övékét is, meg a saját munkánkat is elvégezzük, de azért ők kerüljenek a vörös táblán a díszhelyre? A magas terméshozamért járó külön fizetést is ők kapják? Még mit nem? Ravaszok vagytok, de az én eszemen nem jártok túl. Azt már nem!

— Hallottad? — mondta Aljósa Vaszilijnek és melléje ült — Hát most beszélj vele.

— Én már beszéltem... Tudom én, hogy kellene ezzel beszélni...

Ott ültek egymás mellett a padon és nézték Jefroszinyát,

aki ott állt előttük a falhoz támaszkodva és egész magatartása ezt mondta: „Hát csak nézzetek, én ugyan nem ijedek meg!"

— De minek is nekem azok a csoportok? Vera Jasznyeva, az legalább nem zavar, de Jefroszinya csak bajnak van! — mérgelődött Aljósa. — Amíg csak úgy tessék-lássék kell dolgozni a földjükön, még hagyján, de ha egyszer valami nagyobb dologról van szó, ami több erőt kíván, akkor neadjisten, hogy elérjek velük valamit. Ahol a brigádvezető gyenge, ott még talán van értelme a csoportvezetésnek, de én egymagam is elboldogulok!

— Igen, de akkor minek kiabálnak mindig, hogy „verseny!", meghogy „csoportközi verseny"?... — fortyant föl mérgesen Froszka. — Akkor mire való az a nagy kiabálás?! Ha az egész brigáddal — akkor az egész brigáddal, de amikor külön-külön a csoportok — akkor a csoportok. Gondold meg te magad, mi érdekünk van abban, hogy az ő földjükön görnyedjünk, amikor mi velük versenyben állunk és ők megverhetnek minket. Mi dolgozzunk az ő vetőmag-tábláikon, de a jó termésért kijáró jutalmat ők kapják. Te szidsz engem, pedig én igazságosan beszélek. Az én lányaimnak nem érdekük a más földjén dolgozni.

— A vetőmag az egész kolhoz érdeke!

— Akkor nem kellett volna a földeket csoportok szerint fölosztani. Mi nem megyünk sehová, csak azon a táblán dolgozunk, ahová a mi csoportunkat beosztották.

— Bezárkóztak ezek a maguk kuckójába és lehetetlen kimozdítani őket — szólt Aljósa. — Ez igazán semmire se jó, Vaszilij Kuzmics. Nekem úgy érdekes a munka, ha nagy darab földön, sok emberrel, szabadon rendelkezhetem, dehát ez? Micsoda munka ez? Meg van kötve a kezem!

— Hát pedig akkor nem is kell csoportok szerint elosztani a földeket. Kigondolgatnak, tuggyisten mi mindent, aztán mégis mindig Froszka a hibás. Mindent az én szegény védtelen fejemre hárítanak.

— Már ahogy a te fejed „védtelen"!

— Hogyne volna védtelen, mikor mások butaságáért ütik? Azért se viszem ki a lányokat idegen vetést öntözni! És kész! Oszlassák föl a csoportokat, ha majd közös lesz a brigád földje, akkor megyek. Megmondtam.

Froszka becsapta maga után az ajtót és elment.

— Égetnivaló boszorkány... — bosszankodott Vaszilij.

— Ez bizony igaz! — mondta Aljósa. — Csakhogy úgy vélem, itt nemcsak Jefroszinyáról van szó. Gondold meg, Vászja bátyám: ahol egyszer gép dolgozik, ott egyszerre kell a sok ember. De mi kis csomókra osztottuk az embereket, sőt a földet is eszerint tagoltuk, a fizetést pedig szintén eszerint határoztuk meg. Hogy lehet ezt összeegyeztetni? És hogy legyen a fizetés?

Aljósa türelmetlenül várt feleletre.

— Ezt még meg kell gondolni...

Éjszaka Vaszilij azt álmodta, hogy sikló szorongatja a vállát, onnan az arcára kúszik és a fülét csiklandozza.

— Kelj föl, Vászja, ébredj föl már! — Agáfja néne hosszú, kemény varkocsa csiklandozta az arcát.

— Ébredj föl, fiacskám! Nézz ki az ablakon!

Az a korai óra volt, amikor az ember nem tudja a hold süt-e olyan fényesen, vagy már pirkad? Nagy, de már halvány csillagok sziporkáztak a zeniten, ám az égbolt szélét nagy, tépett árnyék szelte át. Messziről rövid mennydörgés hallatszott. Vaszilij azonnal ráeszmélt: „Felhő!" — és gyorsan kiugrott az ágyból.

Felöltözött, az utcára ment és szokatlan látvány tárult eléje: a kolhozosok nem aludtak. Az utcán hemzsegett a sok ember. Kísérteties fényben, hangtalanul mozogtak ezek az emberalakok, mintha a zöldesszínű levegőben úsznának. Mindannyian egy irányba néztek — oda, ahonnan a felhő közeledett. Az ég felé emelt arcok és a rezgő nyárfalevelek egyképp várakozást leheltek.

A csend zenélt. Az emberek féltek hangosan beszélni, mintha attól tartanának, hogy elijesztik a közelgő felhőt. Az elfojtott hangok félénk izgalmában, a nesztelen mozdulatok simaságában, az ég felé és kelet felé néző arcok feszültségében és hasonlóságában volt valami ünnepi, valami diadalmas. Az álom hatalmából kikerült emberek most e csendes, selymes éjszaka hatalmába, az izgatott éjszakai várakozás hatalmába estek.

Itt-ott kertajtó nyikorgott, megzörrent egy-egy kinyíló ablak.

— Kerek cipó kell ide! — recsegett egy hang, Kszenofon-

tovna hangjához hasonlatos. — Egész cipó kell, kerek, szegetlen!

Egy fiatal és ismeretlen női hang csendesen, szenvedélyesen panaszolta:

— Csak nem megy el a pocsinkoviakhoz! Az igazságtalanság! Vajjon azok dolgoztak úgy, mint mi, vajjon úgy szántottak, úgy vetettek?

Mint egy meteor, úgy zuhant Froszka a csendes utcára.

— Segítsetek! — szólt zokogó hangon. — A mi földünk nincs megkapálva. A dűlőnkről úgy lefolyik a víz, mint az üvegről. Segítsetek! Azután mi az egész csoporttal ledolgozzuk!

Vaszilij a vezetőség tornácára állt ki és felemelte a kezét. Az emberek izgatott várakozását végül is energikus cselekvésbe kellett levezetni.

— Elvtársak! — hangzott a szava öblösen. — Ki a földekre! Brigádvezetők! Föl kell kapálni ott, ahol eddig még nincs! Mindenki, aki szabad, Froszja dűlőjére menjen. Egyetlen cseppnek sem szabad elveszni. Egyetlen esőcsepp se menjen kárba!

Nem kellett kétszer mondania. Ásóval, kapával rohantak az emberek a földekre. Ott szaladt el mellette Aljósa, Léna és Valentyina. Pillanatra feltűnt Avdotya kedves arca is. Öles léptekkel sietett a hórihorgas Matvejevics. Egyik kerítésajtó a másik után csapódott be. Senki sem akart otthon maradni.

Utolsonak a veteményeskert brigádja szaladt, élén Tátyánával. A lányok azért késtek, mert a kertbe futottak kapákért

— Siessünk, lányok! El ne maradjunk! — sürgette Tátyána. Hirtelen beleütközött Kszenofontovna esetlen figurájába, aki magányosan ült az elnéptelenedett utca közepén, előtte egy cipó A lányok meglepetésükben visszahőköltek.

— Jézuskám, mit csinál ez itt? Az út közepén ül Talán megzavarodott! — rémüldözött Tátyána.

„Ráolvasok" — akarta mondani Kszenofontovna, de a nyelve nem forgott. A lányok maguktól találták ki.

— Képzeljétek, lányok, kenyérrel csalogatja a felhőt! — hallatszott egy csengő hang és a nevetés végighullámzott az utcán.

— Jó lesz nekünk az a kenyér odakünn. Megéhezünk!

Tátyána felkapta a kenyeret és szaladt vele. Onnan kiabált vissza:

— Majd megadom a kenyeret. Ird fel.

A felhő már beborította az ég egyharmadát.

„Csak el ne kerüljön minket!" — aggódott Vaszilij.

Vaszilij egysorban állt Valentyinával, aki korábban jött, elhagyta és nevetve nézett vissza.

„Majdnem mind eljöttek — gondolta Valentyina. Hogy megnőttünk, hogy összenőttünk azóta. Itt most ez egyszerre világosan meglátszik. És Léna is itt van, Kuzma Bortnyikov is, Praszkovja is. Froszka jön legelől, utána Avdotya. Milyen mozgékonyak, ügyesek! Dunya erre fordul, nevet rajtam! No, megállj!"

Valentyina ásójára nehezedett. A száraz, megkövesedett föld ellenállt, nem engedte magába a vasat, de amikor végre áttörte a kérget, szétmorzsolódott, kis göröngyökre porladt.

Mire megvirradt, eleredt az eső.

A szél erőpróbaképpen vadul száguldott át a lapályon, meghajlított egy magányos nyirfát a szakadéknál s porfelhőt kavart, földre terítette a gabonát és tépázta a nyirfa feszülő ívét. Leestek az első súlyos, nagy cseppek, mélyre nyomták a puha porréteget s az arcokra, kezekre fröcsköltek.

Egyre sűrűbben, apró cseppekben esett, azután leszakadt a fékezhetetlenül zuhogó záporeső.

A megpaskolt föld dagadt és feketére vált. Sustorgott a zápor a Görbedűlőn és az emberek mégsem mentek el onnan. Bőrig ázva és boldogan tettek meg mindent, hogy felgyüjtsék a vizet a földnek.

Amikor az eső már csendesedett, fülsiketítő mennydörgés rázta meg az eget és görgött tova az ugaron.

— A szakadékhoz! — parancsolta Vaszilij.

Attól félt, hogy a nyitott Görbedűlőn a villám az emberekbe csaphat. Valóban csaknem a fejük fölött cikázott — pillanatra mindent megvilágított a villám és vakító cikk-cakkja sávozta az eget.

A szakadékban mindnyájan a bokrok alá bújtak. Egyedül Froszka ácsorgott fent a szakadék szélén.

— Nézzétek! No, most az én dűlőmön krumplipogácsák nőnek!

— Az már igaz! — hagyta rá Aljósa. — Jól gondoztuk a földet nehéz időkben: tavasszal alaposan trágyáztuk, azután öntöztük, kapáltuk. Most ez az eső! A tavaszi búzán ugyan már nem segít, de az ősziből és a krumpliból lehet termést várni

Mindenki egyszerre beszélt:

— Mintha tudtuk volna!... Épp hogy befejeztük a krumplikapálást...

— Hát igazán éppen jókor! Mintha csak kiszámítottuk volna! Vaszilij Kuzmics, nem hiába nógattál minket!

Vaszilij pillantása Avdotyáéval találkozott, aki zavartan, örömmel, hálásan nézett rá.

Vaszilij előbb csodálkozott rajta, de aztán ugyanezt az ujjongó hálát olvasta ki a többi kolhozosok szeméből és mosolyából is. Megérezte, hogy a hozzá való magatartásukban van valami új, meleg megbecsülés.

Ekkor értette meg, hogy a mai napon talán először ismerték el őt az emberek teljesen és szívük mélyéből vezetőjüknek és szinte hálásak neki vaskövetkezetességéért, azért, hogy oly szilárdan hitt közös ügyük sikerében.

Mintha megköszönnék neki, hogy igazolta a bizalmukat és mint az ő választottjuk, elől haladt, egy pillanatra sem engedett nekik gyönge perceikben, erősebbnek és előrelátóbbnak bizonyult sokaknál, harcra kelt a többiekkel és sikerült saját érdekükben megtörni csökönyösségüket. Ez az ő győzelme volt, amit fölöttük aratott, de velük együtt.

Itt a Froszja Görbedűlőjén még egy győzelmet ünnepelt — legyőzte saját magát.

„Hányszor elcsüggedtem — gondolta magában. — Hányszor hittem már, hogy minden elveszett és nincs miért viaskodnom: úgyis tönkremegy az idei termés!"

Tátyána megszegte és fölszeletelte a kenyeret. Mindenkinek adott:

— Egyetek, biztosan megéheztetek.

— Vaszilij Kuzmics kapja a ropogós púpját! — hízelgett neki Froszka. — Okos és jellemes ember a mi elnökünk, megmondom úgy, ahogy van. Hát hogyne becsülnénk az ilyen elnököt?

Mindenki megéhezett, a kenyér nagyszerűen ízlett és egy perc multán Kszenofontovna cipójából egy morzsa sem maradt.

Az eső elállt, a felhő elvonult, kisütött a nap, kékre mosódott az ég. Minden fűszálon esőcseppek csillogtak, bennük tucatnyi napocska tündökölt. A kolhozosok hazamentek.

Az égbolt felén könnyű kis felhők gomolyogtak.

— Most aztán lesz eső elég! — mondotta Matvejevics és Vaszilijhoz fordult. — Neked jár a köszönet, Vaszilij Kuzmics, amiért hajtottál bennünket trágyázni meg kapálni Ha ezidén lesz aratásunk, neked köszönhetjük. Ezt igenis meg kell mondani

— Helyes. Már pedig lesz aratásunk, mert most majd esik eleget. Jókor jött az esőcske és egyhamar nem is hagyja abba. Nézzetek az égre.

— Most három nap alatt behozza ...

— Most kész ...

— Nem, még nem kész — mondotta meggyőződéssel Vaszilij. — A föld megint csak kiszárad s újra meg kell kapálni

Froszka felemelte az esőtől csapzott fejét, felhúzta a szemöldökét és tekintélyes, erkölcsprédikátori hangon megszólalt:

— Természetes! A lazítás annyi, mint száraz öntözés! Hiszen ezt mi rég tudjuk az agrotechnikából!

5

A vonal

Sok esztendővel ezelőtt Vetlugából hoztak Sztyepanyidának egy szibériai macskát — hízelgő, álmos kis doromboló luxustárgyat.

A gyerekek egyszer mókából magukkal vitték az erdőbe. Ott kivették a kosárból, letették egy erdei ösvényen, a kis macska fölborzolta szőrét és egy pillanatra kővé meredt. A remegő fűszálak szüntelen mozgása, a napfoltok csalóka játéka, a hangyák nyüzsgése, bogarak zümmögése, a madárének, a körös-körül lüktető hatalmas élet főbeütötte és megrészegítette.

Néhány óvatos lépést tett, aztán leült, egész testében megremegett és farka végét kicsit megmozgatta. Álmos és gyöngéd kiscica-pofácskája egyszerre vadállati lett.

Hátát felpúpozta, farka felfelé meredt. Néhányszor oldalra

ugrott, ahogy sohasem szokott ugrálni. Ilyen furcsa oldalugrásokkal ért el az erdőszélig és hirtelen eltűnt a sűrűben.

Micsoda ősidők óta vérében szunnyadó ösztönök ébredtek fel benne? Milyen ellenállhatatlan erő változtatta ezt a renyhe házimacskát merész, zabolátlan vadálattá?

Sztyepanida ezt mondta rá:

— Tisztára a mi Petrunykánk.

Petro gyerekkora óta szerette az erdőt. Kiskorában képes volt naphosszat elbarangolni benne. Különös módon elcsendesedve, vad, kimeredt szemmel tért haza. Ha megkérdezték, mit csinált egész nap az erdőben, azt felelte: „Járkáltam. ." — és egy szót sem tudott hozzátenni. Nem ismert olyan szavakat, amelyekkel kifejezhette volna mindazt, amit látott és tapasztalt Mikor megnőtt, vadász lett, de nem a prémek kedvéért, — az erdőbe a könnyű gondolattalanság vonzotta

Mihelyt a sűrű zöldbe ért, megfeledkezett mindenről a világon, csak a hallása és látása dolgozott. Minden nehézség vagy szomorúság elől az erdőbe menekült.

— Mire mégy vadászni? — kérdezte Sztyepanyida, ha Petro a puskáját töltötte.

— Ami éppen akad . . . — felelte.

Kutyát nem vitt magával, hiszen nem is a vadászatért ment. Szüksége volt arra, hogy átgondolja a tegnap történteket és megnyugodjék utána.

A legutóbbi hetekben Petro sokat ivott.

— Mi okod van rá, hogy így elrugaszkodtál? — kérdezte egyszer Alekszej.

— Eluntam magam. Te nem mulattatsz, hát gondoltam, mulatok magam! — ütötte el tréfával Petro.

Az emlékezetes hajnali eső óta a kolhoz élete ismét rendes kerékvágásba jutott. Megint népes és vidám lett a Vörös Sarok és a vezetőségi épület kertje. Petro megint odakívánkozott énekelni, azután a műkedvelők próbáira, a röplabdapályára, de már rászokott az ivásra és nem tudta egyszerre abbahagyni.

— Rossz bőrben vagy te, Petro — mondta neki szigorúan Tátyána Gribova.

— Pedig jól érzem magam benne! Élek, ahogy akarok. Mu

latok, járok „nem pórázon", hanem a magam kedvére, de ha megóregszem. majd szótfogadok neked.

— Nem tudom, hová jutsz így a magad kedvére!

Alekszej még mindig megpróbálta Petrót bevonni a klub munkájába és az ifjúsági brigád dolgaiba, de Petro mindent tréfásan elhárított magától.

Egy este Froszka az ittas Petrót magával csalta a kertjükbe, hogy a fürdőház előszobájának ablakába üveget vágnak. Forróság volt ott és szappanszag, nemrég volt befűtve a fürdő

— Látod, még meg se száradt a hajam. Nézd, milyen nedves és csúszós, akár a selyem! — duruzsolt Froszka Pero fülébe.

— Vigyázz, Froszka, ne játssz velem! — intette a fiú becsületesen.

— Én nem vagyok ijedős! — kacsintott a lány felemás szeme és elnevette magát. — Én nem félek.

Egy félóra multán Petro a padon ült és így beszélt.

— Ugyan, ki tudhatta, hogy te még lány vagy? Miért kacérkodtál? Bizony, ha tudom, azt hiszed, hozzádnyúltam volna? Hiszen aki rádnéz, biztosra veszi, hogy rég túlvagy rajta!

Froszka egészen oda volt. Karját leeresztve ült a padon és tágranyílt, ijedt szemmel meredt maga elé.

Szőke haja sápadt arcára csapzott és ő hagyta Nagyon csendes volt és a nála soha nem látott félénk, bánatos arckifejezés nőiesebbé tette, megszépítette.

Petro megsajnálta Froszkát. Tenyerét ügyetlenül a lány fejére téve felsóhajtott:

— Nagyon hetyke voltál... Most aztán így vagyunk... Meggyűlt a bajom veled...

Froszka a maga módján magyarázta ezt és felpattant helyéről:

— Én téged nem okollak, én téged nem teszlek felelőssé.. És ne félj... Nem varrom magam a nyakadba.

Két nagy könnycsepp gurult le a szeméből, de büszkén felszegte a fejét és az ajtónak tartott.

— Froszja... Froszjuska... Hiszen én nem akartam... De minden olyan hirtelen jött... Gyere, beszéljük meg, mit csinaljunk...

Leültek a lócára, Petro átölelte Froszkát, az pedig vállához dőive zokogott.

Rég besötétedett és ők még mindig ott ültek a fürdő előszobájában szótlanul, riadtan.

Ez az esemény Petro egész életét felkavarta. Ő is, akárcsak Vaszilij, tisztán és becsületesen akart az emberek szemébe nézni. Szükségét érezte, hogy lecsillapodjon és elmélkedjen és erre legjobb orvosság az erdő.

Az alacsony gyep zöld szőnyegével takart út a fenyőfák sűrűjébe kanyarodott. Petro érezte a lába alatt a fű puhaságát. Minden lépés, fejének minden mozdulata valami váratlant tárt eléje

A parton egy öreg fenyő zuzmótól bolyhos galambszürke törzse mélyen a mocsári iszalag szövedéke fölé hajtotta ágait; a rojtos szélű gallyak beértek a fekete öblöcskébe és visszatükröződtek benne.

Felütötte fejét, de nyomban el is tűnt levele mögött két, majdnem feketére érett szamócabogyó. Az erdei csipkebokor narancsvörös gyümölcse izzó parázsként villogott a sötétzöld sűrűben.

Úgy ágaskodtak a vihar-kitépte fák tönkjei, mint a medvék szoktak. A gyökereikre ragadt földkepényeken apró fűszálak lengenek és titokzatosan nyujtogatja ki rózsaszínű pettyes szirmait az erdei lilom. Láthatatlanul vékony szárán hintázik, hajladozik a harangvirág, lehelletkönnyen és olyan lilán, mint az erdő lilásba játszó homálya.

Petro letért egy útról az ösvényre. A fenyves sűrűje mind sötétebb, mind titokzatosabb, mind zuzmósabb. Itt egy keskeny fekete csermely kanyarog csuszamlós partja között, viharletörte, korhadt faágak alatt, — se hozzáférni, se keresztültörni nem lehet. Fönt szél sivít, de itt lent egyetlen levél se mozdul, minden szunnyad, mintha elvarázsolták volna.

Egy vörösesbarna nyári mókus kiszáradt, vén fenyő ágain szép sorba rakott gombát szárít — ez a mókus eleségtartaléka.

— Ni, hogy megszervezte a háztartását! — mosolygott Petro.

Az ösvény meredekre fordult. Ott szárazabb volt a talaj. Rugalmasan terült a láb alá a puha fenyőharaszt. A cikázó napfoltokon fel-felvillant a lakkfényű áfonyás ezernyi apró csillama, — majd száraz mohalepte csalit következett.

Most már egyenesen hegynek tartott az ösvény és ott fönn a tetőn, amerre néz az ember, — a szeme belekáprázik — olyan szédítően magas, karcsú, tiszta, szálegyenes fenyők állnak ott. Lent egyetlen ág sincs, csak fönt a magasban, a kék levegőben himbálnak a zöld sudarak, a sárgásrózsaszínű, napsütötte törzseken.

Hajóépítéshez való, árbócmagas törzsek erdeje... Áll-e, vagy talán úszik ebben a határtalan kékségben — hullámzó, kimért mozgással, mintha előre sejtené sorsát.

Az ösvény ismét lefelé lejt és az erdő jellege megváltozik. Petro csak ment-ment, elvesztve időérzékét, elszakadva mindentől, ami mögötte maradt.

A családban ő volt a legfiatalabb, szép és tehetséges, Sztyepanyida elkényeztetett kedvence, aki gyerekkorától nem szokta meg, hogy megtagadjon magától valamit. Minden irányítás és önfegyelem nyűg volt neki. A jövőregondolást vagy előrenézést fölöslegesnek és fárasztónak tartotta. Nagyon fiatal volt és szertelenségében nagy része volt a még ki nem élt gyerekes pajkosságának is. Csak azért kezdett inni, mert tilos volt. És csak azért tetszett neki a garázdálkodás, mert rémítgetni tudta vele anyját, apját és az ismerős lányokat.

Az utóbbi időben már bántotta valami homályos elégületlenség önmagával. Alekszej szavai, Tátyána szemrehányásai, Valentyina szigorú és barátságtalan pillantásai csak fokozták ezt az érzést.

Itt az erdőben elégedetlensége eltűnt, mindent egyszerűnek, könnyűnek látott és megvető gúnnyal gondolt azokra, akik őt elítélték.

Élnek! — gondolta. — Hát az is élet! „Ennek így kell lenni, máskép nem lehet!" „Ezt szabad, ezt nem szabad!" Mindent kiszámítanak ezer esztendővel előre és úgy viselkednek, mint a mozdony a sínen. Ezek is emberek? Ugyan, mit értenek ezek?! De itt, ez igen, ez élet! — és mohón szívta be az erdő ingerlő illatait. — Ami megtetszik, elveszem! Ami itt van körös-körül, minden az enyém. Azt teszem, ami jólesik! Kinek ártok vele?

Így barangolt erdőn, mezőn, kifinomodott hallással, látással, távol a köznapi élettől, az erdő látványába, zajába, neszeibe merülve. Nem tudta, mióta kószál, kipihente annak kényszerét,

hogy tudatosan ellenőrizze önmagát, élvezve a felelőtlenséget, gondtalanságot. Agya alig győzte megfigyelni és befogadni a látottakat. Gondolatai rövidek, áttetszőek, szétfolyóak voltak, csak a felületen csörgedeztek, mint az erdei források, könnyedén s csak pillanatokra tükrözve a környezetet.

... Harkály kopácsol. Biztosan azon a görbe fenyőn. Fölmásszak arra az odvas fára? Vajjon leesek? Nem, nem estem le. A málna már érett. Milyen édes. Ezen az ösvényen kijuthatok a „szarvastérre". Bárcsak láthatnék egy szarvast! De nincs nekem olyan szerencsém. Mióta tilalom van rájuk, nagyon elszaporodtak. Itt is, ott is látni a nyomukat. Csak szarvast nem látni. Mások látják, én még egyszer se. Mi surrant el ott a fák közt? Menyétke talán? Nem láttam tisztán. Cirógatni — kevés, a színe sem az igazi. Úgy látszik, erős ez a szél. Mióta fúj, nem is tudom. A bozótban nem vettem észre...

Itt a ritkás erdőben a szél tántorgott, mint a részeg. Csakúgy recsegtek, nyikorogtak a fatörzsek. Sudaraikról koppanva hulltak le a fenyőtobozok.

Petro egy tisztásra ért. Zöld fallal vette körül az erdő tajtékosan zúgó lombja, mintha az egész tájat el akarná árasztani, elönteni a tisztást és az utat is.

Felhő ereszkedett a fák sudarára. Az erdő szaggatottan, riadtan, fenyegetően zúgott. Minél tovább jutott Petro, annál erősebb lett a szél s amikor az ingoványosba ért, már valóságos szélvész vágott az arcába.

A hínáros után kiszáradt erdőrész következett, keresztülkasul teletömve széltörte sötét faágakkal. Távolabb cserjékkel benőtt irtás nyílt. Hullámzóan hajladozott a fiatal nyíres, máglyatűzként lángolt a piros galagonyabokor, rezgett és zúgott a kőrisfa terebélye.

Viharosan kavargott a szél, fákat, bokrokat csavart ki tövestől. Az irtás után kezdődött a szürke, őszes mohával lepett kiszáradt mocsár, leszakadt faágak, félig elrothadt agancsos rönkök bozótja. A tépett szürke fellegek alatt ez az ősbozót szürkén, rongyosan, kócosan valami különös nyugtalanságot lehelt. Amint odaért Petro, földbegyökerezett a lába.

Egy jávorszarvas állt előtte, alig néhány lépésnyire.

Bolyhosszürke volt és ősz, mint a moha, óriás volt és rendkívül erősnek látszott.

Ezt a rendkívüli erőt és nagyságot előbb érezte meg Petro, mintsem tudatával felfogta, hogy szarvas áll előtte, — még jóformán meg sem nézte.

A szarvas teste szélesebb, tömörebb, kerekdedebb volt, mint a lóé, a lába igen hosszú és karcsú. Hatalmas, széles melle szép, erőteljes nyakába hajolt át. Kicsiny fejét felszegte, súlyosan nehezedett rá ágasbogas, lapátszerű agancsa.

A szarvas nem mozdult, csak feje ingott meg egy keveset, de egész tartása riadt izgalmat árult el.

Öreg volt és magányos. Akár ment, akár állt, nem volt, aki fejét a hátára hajtotta volna. Napok óta barangolt, párt keresett, de mégis egyedül maradt. Éjszaka lovakra bukkant — békésen legelésztek a tisztáson. Hasonlítottak hozzá, a szaguk is kellemes volt. Nem ijedtek meg tőle, maguk közé fogadták. Egész éjjel köztük volt, mellettük jobb volt neki. De aztán reggel emberek jöttek oda és ő értetlenül, idegenkedéssel látta, hogy a lovak alázatosan ott maradtak az emberekkel. Ő elment és ismét egyedül volt.

Este azonban jött az orkán és ez volt az egyetlen dolog, amitől félt.

A szarvas az erdőből csak egy kis darabkát lát, hallása és szaglása meséli el neki, mi történik körülötte kilométerekre.

Ha ember jár valahol a fák közt láthatatlanul, ha róka fut át az ingoványos füvén — a jávorszarvasnak rögtön elárulja azt a bőr vagy az odú finom szaga, a léptek zaja vagy a könnyű talpacsok nesze.

Szimata és hallása óvja meg a szarvast az erdőben számtalan veszedelemtől. Ezért válik aztán teljesen kiszolgáltatottá vihar idején. Abba majdnem belebetegszik.

Olyankor a neszek sokkal erősebbek, a szagok is — ide-oda illannak, csalogatnak. Idegkorbácsolók és felsebzik a nagyon is érzékeny, fogékony szerveket. Hol erről, hol amarról szállonganak és lehetetlen eligazodni köztük, nem lehet meghatározni, honnan jöttek, hova mennek.

Ott áll a szarvas megzavartan, gyámoltalanul, mert elvesztette tájékozódását ebben a felismerhetetlenné, ellenségessé vált világban.

A szarvas amelyet Petro megpillantott, feszülten állt, fejét ingatva, remegő orrcimpákkal körülszimatolt. A széljárás hirtelen megfordult és megütötte kitágult orrlyukát az éles, egészen közelről jött emberszag.

Petro látta, hogyan rezzen meg az állat hatalmas teste. Fejét nyomban olyan magasra lökte, hogy agancsának két lapátja széles hátát súrolta, hátrahőkölt és mintha szárnya nőtt volna, úgy száguldott el a száraz haraszton, csodálatosan gyors és könnyed szökelléssel, lába alig érintette a sűrű bozótot és nem süppedt a hínárosba sem. Volt valami hasonlíthatatlanul nagyszerű ennek az óriásnak szinte szárnyaló könnyedségében.

Elment... Petro nem gondolkozott azt se tudta, mit tesz, csak lőtt... A szarvas első lába megcsuklott, térdre rogyott, fel akart tápászkodni, de nem bírt, oldalára dőlt, teste végsőt rángott. Agancsa elterült egy mohalepte zsombékon.

Petro odarohant. Tudta, hogy a lelőtt szarvas halálosan veszedelmes, hogy patájának rúgásával a medvét is leteríti, de Petro most nem gondolt ezzel.

Elviselhetelen szánalom égette. Nem akarta megölni ezt az állatot.

Abban a percben, amikor a szarvas könnyű szökelléssel tovaszáguldott, Petro csak egyet akart, hogy visszatartsa, visszatartsa bármi áron, hogy tovább gyönyörködhessék szépségében.

Ha észrevétlenül odalopózhatott volna az ingoványosba, ha a jávorszarvas odajön hozzá a bozótból és bizalommal elveszi kezéből a kenyeret, Petro szívének ez lett volna az áhított boldogság tetőfoka.

Szeretett volna összebarátkozni a szarvassal, szerette volna óvni és dédelgetni — és ehelyett megölte. Ha valaki most meglátja a lelőtt állat mellett, börtönbe vetik. De Petro ebben a percben ezzel sem törődött.

Gyötrő szánalmat érzett a szép, hatalmas, nemes állat miatt. Itt élt az erdőben ez a pompás, óriás, patájával medvét tudott volna ölni, de soha senkit sem bántott, sohasem élt vissza hatalmas erejével. Ez a félénk nemes állat csak a jávorfák, nyárfák fiatal hajtásait szedte le ártatlan, szürke szájával, örült a napfénynek, az égnek és az erdő fölött elfutó felhőnek. Értelmetlenül, céltalanul ölték meg.

Petro megnézte a földre omlott, óriás testet, — a vékony,

karcsú lábakat, az öblös mellkast, a száraz, bolyhos agancsot.

Soha senkinek sem mondhatja el, hogy látott egy jávorszarvast és megölte. Ha elmondja, hogy megölte, börtönbe csukják. De csak a féligazságot elmesélni — azt, hogy látta, — erre Petro nem volt képes. Kínos volt rágondolni, hogy ezt a szép testet vadállatok marcangolják széjjel. Betakarta gallyakkal, harasztal és mohával és hazament.

Levert volt, boldogtalan.

„Micsoda élet ez? — töprengett. — És hogyan történik meg az ilyesmi? Az ember megyen, látszólag egyenes úton és egyszercsak — verembe zuhan! Miért van az, hogy az ember nem azt teszi, amit szeretne, hanem valami mást. Hogyan tanuljak meg úgy élni, hogy ne vétkezzek magam ellen és ne kelljen restelkednem önmagam előtt? De hiszen itt van például Aljósa! Úgy él, ahogy a nyíl repül: egyenesen, fennakadás nélkül, csak úgy suhog a röpte és célba is talál!"

Eszébe jutott minapi beszélgetése Aljósával.

— Jó fiú vagy te, Petro — mondta Aljósa. — Csak az a baj, hogy nem jelölöd ki és nem követed a magad vonalát.

— Ugyan milyen vonal legyen az? Még holmi vonalakra is gondoljak? Én egyszerűen csak úgy akarok élni ...

— Egyszerűen csak úgy — nem lehet ... Hiába, minden életnek azért magától is megvan valamilyen vonala ...

— Hát akkor csak legyen meg az magától. Bánom is én! Mit bajlódjak vele? Hogy én jelöljem ki, meg aztán még kövessem is — semmi kedvem hozzá ... Hiszen magától is megmutatkozik ...

— Igen, de ha nem te magad húzod meg és nem te viszed keresztül, akkor aztán össze-vissza ferdül és nem olyan lesz, aminőnek te szeretnéd. Ha nem te húzod meg, akkor ő húz oda, ahova nem akarsz ...

— Én szerencsés természetű vagyok, velem azt nem lehet.

— Biztos vagy benne?

— Biztos.

„Hát lám, mégis elhúzott — mosolygott fanyarul Petro, amint erre a beszélgetésre visszagondolt. — És az is igaz, hogy magától odahúzódott az én életem vonala, ahová nem akartam. És ez mindenütt így van ... Vegyük csak akár a mi kolhozunkat. Elvesztette Volkin a kolhoz-vonalat és attól fogva züllésnek in-

dult az egész. Ideje volna már elkezdenem valamit, amíg nem késő... Magam sem értem, hogy alakult ez így énnálam... Mintha minden a legnagyobb rendben lett volna, és egyszerre csak... Froszuskával is bajt kevertem. Vadorzó lettem. Törvény elé, börtönbe kerülhetek... Hát ide jutottam, ez lett az én vonalam! Ki hitte volna, hogy ilyen útakra visz?!..."

Két óra hosszat tartott az útja messzire kanyargó erdei ösvényeken át haza és az egész idő alatt szokatlan, csökönyös gondolatoktól főtt a feje.

Még mielőtt otthonába tért, elment Alekszejhez és bekopogott hozzá az ablakon:

— Aljósa, azt mondtad, új gereblyék kellenek a komszomolbrigádnak.

Alekszej elcsodálkozott, milyen szűkszavú lett és milyen dühös buzgalommal faragcsálta késő estig a gereblyéket az a nyughatatlan Petro.

6

A korai rozs

Léna maga sem tudta, mikor kezdődött. Néha úgy érezte, hogy már régen, abban az órában, amikor könyvek fölé hajolva először nézett a vele szemben ülő Aljósa leeresztett szempilláira és hallgatta sietős mormolását: „Sinus alfa plus cosinus beta"; máskor meg azt gondolta, hogy csak a legutolsó napokban, akkor este, amikor Aljósával és Szlavkával az iskolában ültek. De azon az estén sem történt semmi különös.

Emlékezetében felidézte percről-percre és nem jutott eszébe sem egy különös szó, sem egy szokatlan mozdulat.

Közönséges este volt, semmiben sem különbözött száz más estétől. Úgy volt, hogy Katyusa délután behúzta az iskolába Vaszilijt.

— Eljöttem megnézni, micsoda „építkezés" folyik itten — mondotta Lénának. — A kislányom már teleduruzsolta vele a fülemet.

Léna megmutatta Vaszilijnak a „Május Elseje"-kolhoz kicsinyített mását, amelyet az iskolások csináltak agyagból, üvegből, színes papírosokból.

Ez a modell azért volt olyan kedves, mert minden nap vál-

tozott. Amikor a kolhozban elkezdték építeni a cséplőpajtát, a raktárt, a kis őrházat, kicsinyben is megjelentek az első állványok és az első gerendák. Ugyanannyi gerenda állt a kicsi ház előtt is, mint amennyi az igazi pajtánál és az „építők" minden nap pontosan annyival emelték a játékházat, mint ahogy az igazi növekedett.

Amikor egyszer Léna visszatért sétájából, ott találta a modell körül a kicsinyeket is, Dunyaskával élükön. Kezük, ruhájuk csupa csiríz volt. Nagyszorgosan azzal az ezüstpapírossal ragasztották be a kis gerendákat, amit Léna karácsonyfadísznek hozott a városból.

— Mért lett ezüstös a ti pajtátok? — kérdezte Léna

— Azért, mert így szép . .

Léna elmosolyodott és nem vitatkozott tovább Attól kezdve mindaz, ami a kolhozban új építkezés volt, rögtön megjelent a modellen is, mégpedig csillogó ezüst kivitelben.

Hogy még szebb legyen, elhatározták, hogy a tél ábrázolására fehér vattával borítják és még csillámporral is behintik. Alekszej pici karácsonyfa-égőket helyezett el a parányi házakban és bevezette a villanyt. Esténkint, mikor besötétedett, a szobában eloltották a villanyt és csak a házikót világították ki. A játéknak nemcsak a gyerekeknél volt sikere, hanem a felnőtteknek is nagyon tetszett. Még a szomszéd kolhozból is eljöttek a gyerekek, hogy gyönyörködjenek benne.

Vaszilijt már régóta unszolták leányai, hogy nézze meg az „építkezést", de sehogysem futotta az idejéből, míg végre ezen az estén engedett Katyusa nógatásának s útba ejtve az iskolát, benézett oda.

— Léna néni, kapcsolja be apának a villanyt! — követelte Katyusa.

A modellt kivilágították. A játékszer a színes lámpák kigyúló fényében olyan fantasztikusan szép látvány volt, hogy Vaszilij nem győzött gyönyörködni benne. De nem annyira a szépsége nyűgözte le Vaszilijt, mint inkább az a pici pajta, amelyet a gyermekkezek olyan szeretettel építettek ezüst gerendácskákból egyik sort a másik után, mintegy másodszor valósítva meg Vaszilij álmát Az iskolás gyermekek ötletét eleinte üres szórakozásnak hitte, de most itt a szívek az ő szívével együttdobogtak, az ő örömével együttörültek, bánatával együtt bánkódtak

Az ezüstpajta nagyon meghatotta Vaszilijt. Először nézte meg figyelmesebben a tanítónőt. Ez a keskenyvállú, magasnövésű fiatal lány, kicsit lehajtott fejjel állt előtte. Gyöngéd, fehér nyakán jól látszottak a halvány erek. A haja világos volt és bolyhos, mint a felhő. Ebből a felhős keretből kiülő homlokú, széles arc nézett rá, vékony, rövid orrának vonala törés nélkül ment át a homlok vonalába. Világos szempillája olyan sűrű és hosszú volt, hogy szinte lehúzta a nagy, világos szempárt félig betakaró szemhéjakat.

A „lélek tükrének" szokták nevezni a szemet, de a Vaszilij előtt álló tanítónő arcán szemével együtt szája is „tükrözte" a leány lelkét. Szépen ívelt, hosszúkás ajka rendkívül kifejező volt, olykor figyelő, máskor örömteljes biggyesztése néha értetlenséget árult el, ajka sarkában pedig mosoly rejtőzött, mint a madár, amely minden pillanatban elröppenni kész.

Az egész arc figyelmet, bizalmat, készséget fejezett ki. Mintha ezt mondta volna: „Mit akarsz éntőlem? Szívesen megteszek mindent, amit akarsz, mert te nekem csak jót akarhatsz."

„Hogyhogy nem vettem őt előbb észre? — gondolta Vaszilij. — Hiszen talán még soha nem volt a mi falunkban ilyen tanítónő. Az elődje, — ahogy vége volt a tanításnak — szaladt haza. Ez meg reggeltől estig az iskolában van. Kertet ültetett az iskola körül, iskolai állatkertet népesített be mindenféle tücskök-bogarakkal. Ez is hasznos. Sokkal jobb, ha a gyerekek azokkal bajmolódnak, mintha az utcán haszontalankodnának. És akármi létesül a kolhozban, nyomban ott terem a gyerkőceivel. Mintha a földből nőnének ki!"

Amint így visszagondolt a kolhoz ügyeire, eseményeire, most jól látta ezt az eddig észre sem vett, mindig ugyanazt a figyelmes készséget kifejező fiatal leányarcot.

Kétszer járt őnála a hivatalban, kerítést kért az iskola köré. Vaszilij azt felelte, hogy ez most nem lehetséges s erre a leány elment. Az előttevolt tanítónő ilyen esetekben veszekedett az elnökkel, panaszra ment a kerületbe és elérte, amit akart. „Micsoda kis mamlasz..." — vélekedett akkor Vaszilij kicsit megvetően Lénáról.

Most egyszerre megértette, hogy a leány nem azért ment el szó nélkül, mert mamlasz, hanem mert fiatalsága és veleszületett bizalma miatt egyszerűen elhitte neki, hogy most nem lehet

kerítést csinálni, ha egyszer Vaszilij azt állította. És, hogy, ha majd lehet, megcsináltatja a kerítést. Elhitte és elment.

Pedig ő csak azért utasította el, mert nem akart vesződni efféle csekélységekkel. „El lesznek kerítés nélkül is" — döntötte el magában.

Most restelkedett emiatt. Zavartan elfordult Lénától és a modellt nézegette figyelmesen. Kicsiny faragott kerítés vette körül az iskolát. A kapu fölött piros zászló lengett.

— Hogy mert engem megelőzni? — mondotta Vaszilij. — Nem járja! Vagy, vagy! No, jól van! Jövő héten küldök ide embereket, hogy megcsinálják a kerítést!

Elment, szótlanul és zavartan. Később, amikor Léna már hazakészült, bejött az iskolába Alekszej:

— Jeléna Sztyepanovna, mit csinált maga Vászja bácsival? Az egész iskolát kerítéssel akarja körülvenni. „Faragott kapuja legyen és zászló legyen rajta!" Még az iskolaablakok kereteit is befesteti. Mi, komszomolisták, a tavasszal felszerelést kértünk a sportpályára — akkor mindig elutasította, ma pedig ő maga ajánlotta: „Csináljátok meg azt a sportpályát azon a helyen — azt mondja — ahol a modellen is stadion van. És köröskörül padokat is, úgy ahogy azon." És mind azt hajtogatja magáról: ‚Derék kislány..." „Mondd meg neki — üzente — hogy ha kell valami, akkor csak jöjjön nyugodtan egyenest énhozzám." Mivel bűvölte el?

— A pajtával — mosolygott Léna. — Nagyon tetszett neki, hogyan építettük fel kicsinyben a cséplőpajtát.

Mindketten leültek egy iskolapadra a pici építménnyel szemben. Szlavka, aki naphosszat szaladgált Léna után, most a térdére mászott.

— De Szláva, te már nagy fiú vagy! — korholta.

— Én még kicsi vagyok. Ilyen kicsi leszek! — motyogta összegubóckodva.

Fehér holdvilág ömlött be az ablakon. Ezüstben és színes lámpácskák fényében sziporkázott a modell.

Léna és Alekszej egy darabig csendesen elbeszélgettek mindenféléről, azután elhallgattak. Léna magán érezte Aljósa tekintetét — olyan áthatóan gyöngéd pillantás volt, hogy Léna szinte zavarbajött.

— Mi az? — kérdezte.

Alekszej hallgatott. Szláva tenyere mögül Léna jól látta Aljósa fülét és barna hajfürtjeit. Azt is észrevette, hogy füle kipirosodik.

„Miért hallgat? Vajjon miért nem beszél?" — és érezte, hogy maga is pirulni kezd.

— Szlávka, ne húzd le úgy a nyakamat, fáj... — szólalt meg gyorsan Léna. Nemcsak az arca, de már a nyaka is égett.

— Ez a gyerek nemrégiben gyönyörűen megmintázott egy szarvast. Azt én el akarom küldeni a gyermekrajz-kiállításra.

Szavak mögé akart elrejtőzni, de nem nagyon sikerült neki. A beszélgetés csak nem indult meg. Erre Léna fölállt és hazament, Alekszej pedig a kolhozvezetőség felé tartott.

„Mi ez? — gondolta Léna. — Mi van velem?"

Egész este nem találta helyét. Hol varrni próbált, hol olvasni, de minden kiesett kezéből. Nem ment vacsorázni se, mert izgatta és zavarta, hogy Aljósa mellett üljön.

„Mikor jött ez? — tűnődött. — Nagyon rég, vagy csak ma? De talán nincs is semmi... lehet, hogy ő nem is gondol rám. És talán csak én képzelem őt olyan rendkívülinek?"

Léna ismerte az ő „képzelőtehetségét" — azt a tulajdonságát, hogy az embereket gyakran különbnek tartotta, mint amilyenek a valóságban. „De nem, Aljósa csakugyan olyan, mint ahogy én látom. Az egész kolhoz, mindenki, aki csak ismeri, nagyszerű nem közönséges fiúnak tartja."

Am Lénának az a tulajdonsága, hogy az embereket képzeletbeli jótulajdonságokkal ékesítse — éles megfigyelőképességgel, erkölcsi szilárdsággal és veleszületett iróniával párosult. Ha olykor csalódott is az emberekben, nem soká tartott és nem nagyon fájt a kiábrándulása, önmagát nevette ki tevedéséért. Nem is haragudott azokra, akikben csalódott, csak egyszerűen megszűnt érdeklődni iránfuk, eltolta magától, elfelejtette őket mint ahogyan egyszerre elveszíti érdekességét egy éppen kiolvasott, de nem nagyon jó könyv. Aljósában nem csalatkozott hiszen régóta ismerte és mégis minden nap újabb és újabb vonzó tulajdonságokat fedezett fel benne s minden nap biztosabban tudta, hogy egy derék és tehetséges fiatalemberrel lakik egy fedél alatt.

Maga sem vette észre, mennyire összeszövődött élete Aljósáéval és mennyi új fényt kap tőle. Mikor a fiú néhány napra elutazott a kerületi bizottságba, mintha minden megsápadt volna

Léna körül, a napokat számlálta és türelmetlenül kémlelte az országútat.

Barátai és ismerősei közül akárkit is hasonlított össze vele, egyik sem állta meg a versenyt. Egy percre se tudott megfeledkezni róla, a nevével kelt és feküdt, de eddig a nevezetes estéig valahogy nem adott számot magának arról, mennyire elhatalmasodott rajta ez az érzés.

Aznap éjjel rosszul aludt. „Talán nincs is semmi, talán észre sem vesz engem. De akkor mit csináljak? — töprengett. — Várok reggelig! Mihelyt ránézek, mindent tudni fogok."

Reggel a fiú korán kiment a mezőre és így nem találkoztak. Léna egész nap szinte vakon járkált, se látott, se hallott, olyan türelmetlenül várta. De a fiú nem jött meg és a napnak nem akart vége szakadni. Estére elgyötörten feküdt le s aludt egy félórát. Mikor felébredt, hallotta, amint a szomszéd szobában Vaszilissza ezt mondta:

— Micsoda parádés inget vettél magadra! Hétköznap nyúzod a selyemingedet?

Léna fölült az ágyban. „Most kimegyek, megnézem s akkor minden eldől." Nagyon félt. Nagy erőfeszítésébe került, hogy fölkeljen. Kinyitotta az ajtót, kiment a szobából és meglátta Aljósát. Az asztalnál ült, és krumplit evett. Göndör haját gondosan lesimította és égszínkék selyeminge volt rajta.

Mikor meglátta Lénát, elvörösödött, — olyan gyorsan és mélyen, ahogyan csak ő tudott pirulni.

Léna nyomban megértette, hogy simárakefélt haja, az égszínkék selyeminge és egész ünnepélyesen ragyogó külseje — mindez neki szól.

Olyan öröm és izgalom vett rajta erőt, hogy fölnézni sem mert, hanem kisietett az udvarra, de nem vitte a lába és leült a tornácon. Kikiricsek sárgáltak a zöld gyepen, tyúkok káráltak a kerítés körül, de Léna semmit sem látott. Mint ahogyan a reggeli nap elönti a szobát, mihelyt kitárják a zsalukat, úgy öntötte el Lénát egyetlen érzés, egyetlen gondolat: ‚Aljósa szeret engem..."

A távoleső vízmosáson kaszáltak. A hőség futó esőkkel váltakozott. A fű gyorsan felszáradt eső után, a széna nem romlott el, sőt még dúsabb, tartalmasabb lett. Az emberek kint is aludtak a mezőn, szabad ég alatt vagy sátrakban, vagypedig egy elhagyott vízparti házikóban. Esténkint, ha elfáradtak, tábortűz mel-

lett nótáztak. Jókedvük volt, a gabona szépen fejlődött, a burgonya is, az erdei tisztásokon és réteken csodaszépen nőtt a fű.

„Negyvenegy óta nem volt ilyen jó idő mifelénk" — gondolta Alekszej.

Egészen lesoványodott a sok munkától és a boldogságtól. Léna néha elkapott egy odafelé tartó szekeret; Alekszej megtanította kaszálni és meghatottan nézte a leány vékony, semmiféle napsütéstől le nem barnuló kezében a kaszát.

Csak egy esemény felhőzte be ezeket a szép, derült napokat — egy szombati napon az ingoványosban bogyót szedő asszonyok fölfedezték a lelőtt szarvast. Mellette hevert egy újságlap, tegnapelőtti dátummal s még rajta volt a posta jelzése is: „Május Elseje". Ez a bűnjel arról tanúskodott, hogy a tettes az ó kolhozukból való. Érthetetlen, miért nem nyúlt a prédájához, nem használta föl sem az irháját, sem az agancsát, sem pedig az ízletes szarvashúst.

Annál kínosabb volt ez a kolhozra, mert akiket gyanúsítani lehetett volna — az öreg Konopatov és fia, meg a részeges Tósa, — igazolni tudták, hogy nincs részük a dologban.

Most, amikor a „Május Elseje" olyan szép egyetértésben forrt össze s lassankint visszaszerezte jóhírét, ez a história a szarvassal különösen kínos ügy volt.

— Alighogy kezdtünk már-már feltápászkodni, hát itt van, ni! — mondta Vaszilij. — Most majd megint ránkjár a rúd, akárhol történik valami. Egy gazember miatt most az egész kolhoz szenvedjen? Csak tudnám, ki volt, majd adnék neki!

— Hiszen ez az éppen, hogy ki? — kiáltott föl Valentyina. — Az a legfőbb, hogy ki volt? Mi most mind megbízunk egymásban és lám, valaki közülünk képmutató... A bajkeverő köztünk ül, egy tálból eszik velünk. Majdhogynem mindenki kezd gyanús lenni. Szinte rossz ránézni akárkire is — ez a legborzasztóbb.

Egy nagy bokor árnyékában ültek ebédszünet alatt. Valentyina közelében feküdt, kezét tarkója alatt összefonva Aljósa. Lesoványodott, lebarnult, kipirosodott arca elvesztette már gyermekes pufókságát, férfiasabb lett, de szeme még mindig ragyogott, mosolygott. Lombok árnyéka remegett arcán és erős két karján

— Ez meg itt csak mosolyog! — mérgelődött Valentyina. — Hát téged semmise hoz ki a sodrodból? Igazán dühítő! Miért

mosolyogsz? Mi van ebben mosolyognivaló, mondd meg, légy szíves!

— Megmondom! — felelte rekedtes hangon Aljósa és megint csak mosolygott. — Gondold csak el. Emlékezz vissza, hogy éltünk egy évvel ezelőtt. Egyre-másra döntötték ki az erdőben a hársfákat, fonták a kötelet, elnézték, hogy nyakalja elnökünk a pálinkát és mindez senkinek sem szúrt szemet. Most meg valaki előtt egy szarvast és az egész kolhoz lángban ég. Gondold el, hová fejlődött a mi közösségünk! Hát ezért mosolygok!

— Ez igaz — hagyta rá Valentyina. — Mi magunk se vettük észre, mennyit fejlődtünk.

— Hát most hogyan határozzunk a korai rozsunkról? — kérdezte Aljósa egy félbeszakított beszélgetésre visszatérve. — Ideje learatni! Az már beérett, a többire még soká kell várnunk. Úgy gondolom, holnapután küldök oda néhány embert.

— Én magam is úgy határoztam — mondotta Vaszilij. — Kiket küldesz oda?

— Azt hiszem, legjobb lesz a lányokat.

— No persze, a lányokat! — hallatta hangját Sztyepanyida, aki ott feküdt, nem messze tőlük. — Mi, öregasszonyok itt kínlódunk ezen a messzi kaszálón, szalmán hálunk, a fiatal lányok meg a falu határában fognak dolgozni.

— Én már hatodik napja nem láttam a tehenemet — zsémbelt Poljuha.

— Te a tehenedet, de énnálam a gyerekek maradtak felügyelet nélkül! — egyenesedett föl valahol a fűben Malánya Buzükina.

— Igaz, igaz, itt van az egész idősebb korosztály! — próbált tréfálkozni Vaszilij.

— No és? — csattant fel kihívóan Sztepanyida hangja. — Igenis, mi nem sajnáljuk öreg csontjainkat, egész héten itt dolgozunk. Adjatok pihenőt, hogy legalább kétszer otthon tölthessük az éjszakát.

— A kislányok ideszaladtak, ők mondták, hogy a legkisebb fiam lába meggyűlt.

— Jól van, jól... De rágyujtottatok! — szólt kelletlenül Vaszilij. — Még három napot dolgozunk itt, aztán úgyis elmegyünk innen. Kár a szóért!...

— Azalatt a három nap alatt a kisfiú lába elmérgesedhetik.

Még lábatlan lesz az én csöppségem. Odaadod neki a magad lábát?

— Miért gondolsz mindjárt ilyenekre... Hiszen az óvodában orvos ügyel rájuk.

— Az orvos most oltani jár és nemcsak a mi óvodánk tartozik hozzá.

— Talán csakugyan át kellene tenni őket arra a részre? — mondotta bizonytalanul Valentyina. — Az otthonukhoz közelebb. Jó kaszások. Hogy gondolod, Aljósa?

— Be tudják takarítani hiánytalanul?

— Talán először csináljuk, mit gondolsz?

— Egy kalászt se hagyunk ott!

— Jó lesz így, Vászja bácsi... — mondotta Aljósa rekedten. — Helyes lesz, hogyha odaküldjük őket. A szénakaszálásnál nem sokat nyomnak a latban, de ott jól elboldogulnak, annál is inkább, mert ők maguk kívánkoznak oda. Hát csak arassanak, majd én utánuk nézek. Szekérrel, vagy valamelyik gépkocsival, de még gyalog is eljutok oda.

— Hát nem bánom, legyen úgy — egyezett bele kedvetlenül Vaszilij. — Holnapután aztán a rozsot aratjátok.

— Milyen furcsa a hangod, Aljósa, mi van veled? — kérdezte Valentyina.

— Fáj, ha beszélek, a torkommal lehet valami... A múlt héten éjszaka mentem ki megnézni a rozsunkat, reggelre haza akartam érni, esett az eső, megfáztam.

Aljósát már néhány napja torokfájás kínozta. Eleinte nem vetett rá ügyet, gondolta, majd csak elmúlik, de nem mult el, sőt fokozódott. De még ennél a fájásnál is jobban nyugtalanította Aljósát valami nehézség a tagjaiban, amit azelőtt soha sem érzett. Mihelyt leheveredett, teste mintha a földhöz tapadt volna és erőfeszítésébe került, hogy fölemelje a kezét, lábát, fejét. Nem volt a betegségekben járatos és az első időben ezt a nyügöző nehézséget valami tuggyisten honnan belebújt lustaságnak tulajdonította és ezért restelte is.

„Ha így elhagyom magamat, még egészen kidőlök... — gondolta. — Ki kell ráznom ezt magamból, feltápászkodom."

„Kirázta magából" és „feltápászkodott", a nehézséget csakugyan leküzdötte és egész nap úgy dolgozott, mint a többiek. De mégis napról-napra gyengébben, rosszabbul érezte magát.

Most már rá is jött, hogy beteg, de esze ágában sem volt otthagyni a kaszálást.

„Mindegyiknek van valami baja! Egyiknek a torka fáj, másiknak a foga, harmadiknak az újja, negyediknek másvalamije."

Amikor Vaszilij és Valentyina eltávoztak a kaszálóról, az ebédszünet után Alekszej megint beállt a sorba. A kasza olyan nehéz volt, többízben csodálkozva nézegette — nem cserélte-e ki véletlenül, vagy nem tapadt rá agyag? Úgy érezte, hogy gyorsabban és energikusabban kaszál, mint máskor, de nemcsak hogy nem előzi meg a többieket, hanem inkább elmarad.

— Aljósa, hiszen te beteg vagy! — kiáltott rá Froszka. — A szemed körül fekete, az arcod meg ég.

— Igaz is, Lyosenka! — unszolta Lyubava is. — Látszik, hogy beteg vagy. Eredj haza, menj az orvoshoz.

— Elmúlik... — hárította el Alekszej.

Éjszaka felébredt és nem tudta mindjárt, hol van.

Köröskörül csillagok, a fényük szinte szúr, testébe vékony jégtűk hatoltak. Megmozdult és akkor a hátán szaladgáltak a tűk. Felemelte fejét — a csillagok felszálltak Látta a holdfénnyel elöntött mezőt, maga alatt a friss szénát, megismerte Jasznyevet és Petrót, akik mellette aludtak. Feje lehanyatlott, a csillagok megint ráhullottak és vékony sugár-tűk szaladgáltak a testén.

Reggel Matvejevics szekéren bevitte a faluba.

A ház üres volt: Léna szabadságát a városban töltötte, Valentyina a mezőn volt, Vaszilissza nyáját legeltette.

Aljósa Léna szobájába ment. A falnál keskeny ágy, az asztalkán könyvek szép rendben, az ablakon hófehér függöny — minden őrá emlékeztette.

Üldögélt még egy kicsit Léna szobájában, aztán elvánszorgott az orvosi segélyhelyre. Kitűnt, hogy a felcser már befejezte a délelőtti rendelést és átment a szomszéd kolhozba oltani. Aljósa benézett Bortnyikovékhoz, hogy megtudakolja Sztyepanidától, hogyan halad a korai rozs betakarítása, de Sztyepanyida még nem jött vissza a mezőről.

„Úgy látszik, sietnek, estig végezni akarnak vele. Én meg lám, nem bíztam bennük..." — gondolta bűnbánóan és hazament.

Matvejevics néhány óra mulva eljőtt hozzá, akkor Aljósa az ágyon ült és két kezére támaszkodva nehezen zihált.

— Voltál a felcsernél, Lyosa?

— A felcser oltani ment.

— Gyere, elviszlek a kórházba! Még baj lehet belőle

— Megvárom az asszonyokat... A korai rozstáblánkról...

— Ők biztosan késő estig ottmaradnak, hogy elkészüljenek vele. Felhő jön az erdő mögül, ők most addig el nem mennek, hogy eső elől betakarítsák Nem érdemes várni. Gyerünk Aljósa, hogy minket utól ne érjen az eső.

— Hát akkor menjünk a rozstábla felé... Megnézem...

— Azt lehet... Nem nagy kerülő...

Elindultak.

Gyorsan úsztak a fellegek az alkonypír rózsás fényében Nyugaton az erdő mögül egy sötét felhő széle látszott — olyan volt, mint egy busa medvefej. Majdnem mozdulatlanul függött az erdő fölött, de hogy ott van, azt érezni lehetett az erősödő szélben, a gyors lehűlésben.

— Végeznek-e vajjon az asszonyok a rozzsal? — súgta rekedten Aljósa. — A koraival... A szomszédból is jöttek vetőmagot kérni belőle...

— Elvégzik... Nincs avval olyan sok dolog.

Matvejevics meghúzta a gyeplőszárat. Az út a cserjés felé fordult és eléjüktárult a betakarításra kijelölt, beérett rozstábla. A rozsot már lekaszálták, de nem hordták el és a mező felén még kévékbe se kötötték, ott hevert széles hullámokban, a szél mozgatta a sárga szárakat. Az egész mező néptelen volt, egy lelket sem lehetett látni.

— Mi ez?... — szólt Aljósa és felegyenesedett a szekéren. — Hol vannak az asszonyok?

— Biztosan itt valahol... A bokrokban... Talán pihennek.

Matvejevics kiabált, ahogy a torkán kifért...

— Hé, asszonyok! Hol vagytok? Sztyesa, Malánya! Hahó! Sztyesa-a-a-a!

— A-a-a-a! — felelt a visszhang, aztán újból csend lett.

Se a bokorban, se a mezőn, sehol senki.

— Hova mehettek? — mondta Aljósa, keservesen nyujtogatva lesoványodott nyakát, hogy széjjelnézzen.

— Hová, hová! — dühöngött Matvejevics. — Holnap vásár. Eprészni vitte őket az ördög!

És Matvejevics nem tévedett.

Vagy két órával ezelőtt kijött a mezőre Anfisza, Finogén felesége. Sem ő, sem a férje nem voltak kolhoztagok és naphosszat bogyókért járták az erdőt.

Az asszony két teli kosár fekete ribizkét vitt rúdon.

— A Kecskerét mögött rengeteg a fekete ribizke. Csakúgy dől a kosárba — mondotta Sztyepanyidának. — Máshol még nem érett, de ott tiszta fekete. Az éjjeli vonattal beutazom a városba. A piacon még ritkaság. Szép pénzt lehet kapni érte.

Poljuhának a szívébe nyilalt: néhány óra alatt ötven pohárnyit összegyűjthet — tiszta haszon volna. Nem lehet elszalasztani... Holnapra a gyerekek megtudják és egy szemig leszedik az egészet. De meg ez a fekete ribizke hétről hétre olcsóbb lesz.

Ez mind pillanatok alatt villant át Poljuha elméjén, dehát egyedül nem hagyhatta ott a munkát.

— Asszonyok — mondotta, — szaladjunk el egy órára az erdőbe és a ribizkét Anfiszával beküldjük a piacra. A Buzükinék kislányát is elküldjük, hadd segítsenek Fiszának az eladásnál. A rozsot meg holnap reggel takarítjuk be. Hajnalban felköltelek benneteket. Kinek ártunk vele? Nem tudja meg senki. Egy éjszaka nem lesz semmi baja annak a rozsnak...

Az asszonyok maguk kérték ugyan, hogy betakaríthassák a korai rozsot, de azért nem felejtették el, hogy az egy „idegen" munkacsoport vetése. Senki sem talált kivetnivalót azon, hogy reggelre halasszák a betakarítást, senki sem mondott ellent Poljuhának.

Igy hagyták ott a rozsföldet.

Matvejevics még néhányszor jó nagyot ordított, dühében káromkodott is egy sort és továbbhajtott. Aljósa megérintette a vállát:

— De Pjotr Matvejevics... Hiszen ez nem közönséges rozs, ez kísérleti minta... Minden kilogramm fontos... A pajtába... Tető alá kell vinni...

Matvejevics visszanézett Aljósára. Neki magának is fájt a szíve a mezőn kallódó rozs miatt.

— Talán menjünk vissza a faluba, asszonyokat hívunk.

— De ki van most a faluban? Aki nem kaszál, az a barmot legelteti. A falu üres. Amíg odaérünk meg összeszedjük őket, megered a zápor. Inkább...

— Igen, igen... de te kibírod Aljósa?

— Hát hogyne. Hiszen nem mindenem beteg... Csak a torkom...

Matvejevics maga is egészséges ember volt és minden betegséget három gyógyszerrel gyógyított — fürdővel, pálinkával és munkával.

— Jól van — egyezett bele. — Egy óra alatt végzünk...

Nekiálltak összegereblyézni a rozsot, fölrakták a taligára és hordták be a pajtába.

A vén Mefodij, aki a pajta mellett lakott az őrházban, segített nekik, de még így sem készültek el egy óra alatt. Alekszej alig állt a lábán. Zihált és köhögött, egészen elkékült fájdalmában. Az utolsó fuvart már esőben tették meg. Matvejevics kergette volna az őrházba Aljósát, de ő nem fogadott szót — sietni kellett. Az eső felfrissítette lázban égő fejét, kiszáradt ajkát és látszólag könnyebbséget hozott. Csak amikor már valóságos zivatar tört ki, Matvejevics akkor parancsolt rá Aljósára, hogy maradjon fedél alatt és őnélküle hordta be az utolsó fuvart.

Aljósa nehezen lélekzett, nem ment be az őrházba, csak leült az eresz alá, a nedves boglya tövébe roskadt. Mihelyt végetért a megfeszített munka, egyszerre elgyengült és sírni tudott volna, úgy fájt a szíve az ő kísérleti rozsmintájáért. Mennyi munkát és reményt adtak belé. Mennyire örültek szép sarjadásának és most lám itt hever az eresz alatt ledobálva, csak úgy, ahogy éppen lehetett, nedvesen. Láztól megzavart tudatában egy-egy pillanatig úgy rémlett neki, hogy nem a felnőtt Alekszej, hanem a kicsi Aljóska ül a kertben és zihálva zokog keserves bánatában.

— Készen van! — hallotta egészen közelről Matvejevicset és erre magához tért. Az arcáról csurgott a víz, szédült.

„Mi van velem? Nem vagyok én asszony. Jó, hogy a sötétben nem látni. Csak már a kórházban volnék. Bárcsak itt volna Léna, mindjárt jobb volna!"

Aljósát Mefodij száraz ruhába bujtatta, betakargatták ponyvával, zsákokkal és Matvejevics tovább szekerezett vele.

Léna estére tért meg a városból. Hazavitte kisöccsét, aki nála volt látogatóban. Szabadsága második felét otthon akarta tölteni, de visszavágyott Aljósához, a gyerekekhez, a kolhozba.

Kinyitotta a kertajtót és belépett a tágas, gyepes udvarra. Ez a fűvel és kikiriccsel benőtt nagy udvar, a fehérre súrolt magas

tornác, a faragott oromzatú faház, az alkony bíborszínét visszatükröző vörösrámás ablakok — mind csupa megszokott, kedves dolog mind a szívéhez nőtt.

„Itt inkább otthon vagyok, mint anyu lakásán a városban — gondolta, miközben könnyedén felszaladt a tornácra. — Ez biztosan Aljósa miatt van. Meg Válja és Vaszilissza miatt. Meg az én iskolásgyerekeim miatt. Nem is tudom, hogy tudnak élni az emberek enélkül a kikiricses fű nélkül, a mákvirágok nélkül és a nagyszerű erdei levegő nélkül?

Levette a kulcsot a megbeszélt rejtekhelyről és bement a házba.

Nyomban szemébetűnt a szokatlan rendetlenség. Félig kiivott csupor tej állt az asztalon, legyek úszkáltak benne, mellette két piszkos pohár. A széken Valentyina szürke ruhája hevert. Örömét aggodalom váltotta fel. Valami baj történhetett. De mi lehet az? A szomszédokhoz szaladt. Praszkovja elmondta, hogy Aljósát néhány nap előtt torokfájással kórházba vitték, ott fekszik az ötödik kórteremben, s hogy Vaszilissza Valentyinával együtt reggel odautazott s minden percben hazajöhetnek.

Léna elrohant a vezetőséghez, hogy betelefonáljon a kórházba, de a telefon nem működött. Erre hazaszaladt, hogy megvárja Vaszilisszát és Valentyinát.

Az órák multak, de senki sem jött meg. Éjszaka gyakran hozta a faluba gépkocsi az éjszakai vonat utasait és Léna azt remélte, hogy az asszonyok ezzel a gépkocsival jönnek haza. Ott ült a nyitott ablaknál és várt. A néptelen út beleolvadt a sötétségbe. Végre messziről feltűnt egy gépkocsi lámpája. Léna kiszaladt az útra, de a fényszóró fehér pászmája elúszott mellette.

Senkisem jött. Léna ott állt egyedül a sötét útcán, a tornác tövében. „Vaszilissza és Valentyina ottmaradtak. Vissza akartak jönni. mégis ottmaradtak. Ottmaradtak, pedig tudják, hogy most van a munka dandárja, amikor minden óra drága."

Egyre érezhetőbbé vált a közelgő veszedelem. Valahol rekedten ugatott egy kutya az autó nyomában, aztán elhallgatott. Messze a dombhajlatban utolsót villant az autó fényszórójának tüze.

„Oda kell jutnom! Jól ismerem ott mind az orvosokat. Elmegyek egyeneseen a főorvos lakására. Onnan hazatelefonálok. El-

hívom a legjobb orvostanárt. Megteszem azt, amit se Válja, se Vaszilissza nem tehet meg, csak én. Gyorsan, gyorsan!"

Visszaszaladt a szobába, vállára vetette Vaszilissza nagy, szürke sálját, eloltotta a lámpát, kiment és bezárta maga után az ajtót. Minden mozdulata pontos volt és biztos. Olyan energiát, lelki és testi erőinek olyan fölbuzdulását érezte, mintha álmodozó fiatal leányból egyszerre tapasztalt és magabiztos asszonnyá vált volna.

„Kimegyek a fuvartelepre. Szekeret kérek. Két óra mulva Aljósánál leszek."

Már-már pirkadt. Hajnal előtti szél cibálta a fák sötét ágait. Nedves, hűvös szél volt.

A fuvartelepen nem talált senkit. Nagy lakat függött az ajtón. A lovak az emberekkel együtt a legelőn voltak, tíz kilométernyire a falutól.

„Menjek el Vaszilij Kuzmicshoz? De mit tehet ő, ha nincs ló? Nincs értelme, hogy utánjárással, tárgyalásokkal töltsem az időt. Elmegyek gyalog!"

A holdvilágtól megvilágított út fehéren, símán kígyózott a bokrok között.

Léna jól beburkolózott a sálba és határozott léptekkel útnak indult.

Az ismerős kolhozmezők és cserjések a füvek és falombok halk neszével fogadták.

Fehér ködsávok húzódtak a mezők fölött. A széleken felfelé ferdülve, mint a szánok, szelték át az utat. Léna odaért és csupasz lábára hideg ragadós pókhálóként tapadt a nedvesség.

„Hajnalra odaérek. Ha rosszul van, megyek egyenesen a főorvoshoz. De hátha jobban van már? Kinyitja a szemét és meglát engem. Ott ülök majd fehér köpenyben mellette. Hogy fog örülni, hogy fog csodálkozni! Elmondom majd neki, hogy éjszaka jöttem hozzá gyalogszerrel, ő meg azt mondja: „Te csacsika, hát miért? De azért mégis örülni fog és nagyon jó lesz nekünk."

A „Május Elseje" ismerős tája rég elmaradt. Léna olykor csak nagynehezen ismerte fel az éjszakai homályban megváltozott erdőszéleket, tisztásokat. A köd percről-percre sűrűsödött. Már nem sávokra bontva, hanem úgy terült el, mint egy nagy fehér lepel. Egy hozzá hasonló, opálosszélű felhő úszott sietve a hold alatt.

„Ki gyorsabb? Ő, vagy én? — nézett Léna a felhőre. — Nekem sietnem kell. Nem álltatom magam, Aljósa rosszul van. Ha olyan gyorsan elvitték kórházba, ha nagymama is, Válja is odautazott és nála maradtak, ez azt jelenti, hogy nagyon rosszul van"

Már majdnem szaladt. Most az erdőn át vitte az útja. Fekete és sűrű volt az erdő, sötétsége ezer szemmel meredt Lénára. Valaki leskelt rá minden gally, minden levél mögül De az egyébként félénk és ijedős Léna most semmitől sem borzadt meg.

„Csak gyorsan, gyorsan! Jaj, csak ne legyen semmi baj!"

A kod előkúszott az erdőből és a lány most térdig járt a ködben, nem látta az útat s csak zavarosan emlékezett az irányra is.

„Mindjárt ott leszek... Nagyon hamar ott leszek..."

Az út lefelé kanyarodott a hínároson át. Itt már vállaig ért a köd. A bokrok sötét testei úsztak csak benne, mint a tutajon. A földet nem lehetett látni, csak az eget, amint tisztán, hidegen, csillagosan domborult a köd fölött.

Léna nem tudta, hol jár. Út volt-e a lába alatt vagy csak ezen az alacsony felhőn gázolt? Lent a gomolygó köd, feje fölött a hideg ég, de mindent elnyelt sürgető vágya — sietni, sietni!

A hínáros után domb kezdődött. Léna zihálva szaladt fel rá. Úgy sietett, mintha ott a domb mögött minden megnyílna előtte. Amikor fölért, végre kiszabadult a gomolygó ködfelhőből, már nem úszott benne, nem béklyózta, már látta az útat maga előtt.

„Gyorsan, gyorsan, gyorsan! Mindjárt föléiek, már fele úton túl leszek, az út onnan lefelé megy s akkor könnyebb lesz a járás. Gyorsan! Aljósa, jövök már! Már egészen közel vagyok... Várj meg drágám, várj reám!"

Levegő után kapkodva szaladt fölfelé és megállt egy fa alatt. Tiszta fennsík tárult eléje. Ott nem volt köd. Levél se mozdult, fű se rezzent, szintelen, de jól látható volt minden A nagy, fehér hold ott úszott a bokrok fölött. A fa levelei Léna feje fölött bádogszerűen fénylettek. És az előtte kitáruló egész fennsík is ilyen halott fémszínben csillogott. A csillagos ég ijesztő mélye is ugyanezt a hideg, fémes ragyogást árasztotta.

— Nem... — suttogta Léna.

Megfogódzott egy fehér nyírfa törzsében, mert alig tudott állni a lábán.

Akkor fordult be a kórház kapuján, amikor már feljött a nap. A kórházudvar gyönyörű ősi fáin csillogott a harmat, szellő ingatta az ágakat, napsugarak játszottak a nedves lombokon.

Két fehérköpenyes ápolónő ment el Léna előtt.

— Olyan fiatalka és olyan csinos... — szólt az egyik.

— Azt mondják, ha csak egy nappal is előbb... — szólt a másik.

— Nem! — suttogta Léna megdermedve rémületében, — Az már nagyon is valószínűtlen, hogy a kórházudvaron a legelső, akit látok, őróla beszélne. Hiszen elég sok beteg van itt! Miért éppen Aljósa?... Nem!

Ismerte a kórtermek beosztását, nem egyszer látogatta meg itt megbetegedett tanítványait.

Feltépte az ajtót, bement és sietett a folyosón az ötödik kórterem felé. Senkivel sem találkozott, senki sem állította meg. Az ötödik kórteremben három üres, gondosan letakart ágy állt.

„Ő biztosan nem itt van" — gondolta Léna és pillantása hirtelen az egyik ágy mellett álló asztalkára esett. Aljósa piros jegyzőkönyve, ahová a trágyázás receptúráit írta, ahová följegyezte Léna városi címét is — ott volt az asztalon.

Léna csak nézte és nem mozdult. Aljósa jegyzőkönyve egy üres ágy mellett az asztalkán... A szoba elúszott, a tárgyak eltörpültek, csak a piroskötésű jegyzőkönyv feküdt ott, az nem tűnt el.

— Már ott van... Jöjjön, majd odavezetem... — hallotta a háta mögött egy ismerős ápolónő hangját. Léna utánament. A nővér szemét törölgette frissen vasalt főkötője végébe. — Sok halált láttam én már... De ez... Ez a fiú... A genny behatolt a szervezetbe, a torkából a mellüregbe jutott. Ha csak egy órával előbb jött volna ide...

Léna csak ment a nővér után.

Ragyogó volt a reggel. A fák békésen ingatták ágaikat és lehetetlen volt elhinni, hogy ez valóban megtörtént, hogy ő már nincs és soha nem látja többé ezeket a fákat.

Bementek a halottaskamrába. A félhomályos előtérben holmi vödrök álltak. Vaszilissza a padon ült és szótlanul tördelte maga előtt száraz, barna újjait.

A nővér benyitott. Léna legelőször nagy, napsütötte ablakokat látott, és mögöttük kékséget, madarakat, lombokat. Aztán ész-

revette Valentyinát és Andrejt. Háttal álltak neki és nem fordultak hátra, nem hallották, hogy bejött. Végül még egy lépést tett a szobában és akkor meglátta őt.

Az asztalon feküdt, lepedővel letakarva. Egyik keze a takaró alatt, a másik szabadon, oldalt csüngött. Úgy feküdt, mintha csak pihenne. A napfoltok és a levelek árnyéka játékosan csúszkált ezen az erős barna kézen.

Az arca az ablak felé volt fordulva. Eleven, fürtös haját kicsit libegtette a szél. Nyaka és a fél arca, amelyet Léna láthatott, földuzzadt, csak a szemöldöke nem változott — tisztán és könnyedén, csodaszépen ívelt a síma homlokon.

Meginogtak a falak, ágaikkal recsegve estek össze a terebélyes fák, lezuhant az ég is, a magasban cikázó fekete madarakkal együtt. Andrej különös neszt hallott, megfordult és a lábánál a földön egy tágranyílt kékszemű, vértelenné vált leányarcot látott.

7

A termés

Itt volt már a munka dandárja. Az érett kalászok tengere nem is fodrozódott — meg se moccant az augusztusi szélcsendben. A tiszta, erős gabona olyan nyugodt békességet árasztott, hogy már szinte furcsa volt visszaemlékezni arra az időre, amikor, mint a hidegielés, úgy zúdult az idő tavaszi fagyokból és esőzéstől egyenest a rekkenő nyári szárazságba.

A termés jobb volt a közepesnél, már lehetett látni, tapintani, az érett magot foggal kipróbálni.

Jó volt reggelenkint munkába indulni a harmattól elnehezedett, nedves kalászok magas sorfala között. Jó volt hazatérni alkonyatkor, amikor közvetlenül a kalászokra telepedett a köd.

Égett a munka a kolhozban, minden sikeresen, símán ment, csak Aljósának a maga értelmetlenségében szörnyű pusztulása élt úgy a kolhoz emlékezetében, mint valami keserű figyelmeztetés arra, hogy gondolják meg minden szavukat, minden lépésüket.

Ha egy év előtt halt volna meg, halálát a kolhozosok mint egy gyászos, de életükre és sorsukra ki nem ható eseményt fogták volna föl; így azonban az egész közösség felelősséget érzett

a brigádvezető korai vége miatt és majdnem mindegyik elgondolkozott a kolhozban elfoglalt helyéről, a munkájáról.

— A magaslaton vigyázni kell... — mondotta egyszer Andrej Valentyinának. — Minél magasabb hegyre ér föl az ember, annál óvatosabb legyen minden lépése. Minél jobbá, önfeláldozóbbá, nemesebbé válnak az emberek, annál óvatosabban kell bánni velük. Ahol olyanok nevelkednek, mint Aljósa, ott új viszonynak kell lenni a közösség és az egyes ember között. Aljósa tudott gondolni az egész kolhozra, de önmagával nem tudott törődni. Tehát a többieknek kellett volna őrá gondolni. Mért nem vették észre, hogy megbetegedett? Miért nem kényszerítették mindjárt, hogy elhagyja a mezőt és idejekorán menjen kórházba? Nem volt elég figyelem, kímélet iránta. Nem tudták megbecsülni azt, ami talán a legbecsesebb volt a „Május Elseje" kolhozban...

Vaszilij nem tudta olyan pontosan kifejezni gondolatait, mint Andrej, de ugyanazt gondolta.

Őt nem okolta senki semmiért, mégis vétkesnek érezte magát, hogy „nem nézte meg jól", nem őrizte meg legjobb brigádvezetőjét. Most kezdte megtanulni, hogy megfontoltabban, gondosabban, figyelmesebben, közelebbről nézze a kolhozosok életét, hangulatát, — többet tett a fiatalságért, bőkezűbben segítette a sokgyermekes családokat és az öregeket.

Mintha válaszfal nőtt volna a kolhozosok zöme és azok között, akiknek hanyagsága okozta közvetve Aljósa halálát. Borzasztó volt Sztyepanyidának, Poljuhának és Malányának, akik azt a végzetes ribiszkézést rendezték, hogy milyen dühösen ítélték el őket a gyűlésen a kolhozosok. De még rettenetesebb volt az, hogy Vaszilij a közösség hallgatólagos beleegyezésével elűzte őket a temetésről és megtiltotta, hogy kövessék Aljósa koporsóját.

Különös módon megsínylette Aljósa halálát Petro. Aljósa volt az ő lelkiismerete, barátja és tanácsadója. Mielőtt a kórházba ment, Aljósa őrá bízta a brigád ideiglenes vezetését.

A temetést követő napon a vezetőségben megbeszélték az új brigádvezető kérdését.

— Próbáljuk meg otthagyni Petrót, — ajánlotta Vaszilij. — Jó vezetőnek mutatkozik.

— Garázda legény az!... — ellenezte Jasznyev.

— Már régóta nem iszik...

— Hívjuk el és beszéljünk vele — javasolta Vaszilij. — Én ismerem Petrót Amire kényszerítik, abból sok jó nem jön ki, de amire magától kedvet kap, azt nyugodtan rá lehet bízni.

Elhívták Petrót Belépett a szobaba, ahol tegnap még ott volt Aljósa koporsója. Az asztal vörös takaróján még meglátszottak a koporsószögek nyomai, a falon ott függött gyászkeretben Aljósa arcképe és érzett a fekete szalaggal átfont, száradó fenyőgirlandok kesernyés szaga.

— Nos, Petro — szólt Vaszilij — mi nem kérünk és nem is kényszerítünk semmire Te mondd meg· magadra vállalod-e Aljósa tisztjét és terhét?

— Igen... — felelte tompán Petro, aki előre átgondolta a dolgot.

Petro, mint brigádvezető szentül betartotta Aljósa rendjét — mintha igazában most is Aljósa lenne a brigádvezető és Petro csak a helyettese. Aljósa szokása, hogy minden este összefoglalta a nap tanulsagait és ellenőrizte a leltárt — Petrónái valami sajátos szertartássá vált.

— Ne siessetek, fiúk. Úgy beszéljétek el, ahogy azelőtt, mikor mindent elmondtatok... — intett szigorúan és maga se vette észre, hogy mindenben Aljósát utánozza: mérsékelte hangjának erejét, taglejtését, igyekezett nyugodtabban viselkedni az emberekkel.

A brigád munkája zavartalan folyt tovább és még Jasznyev is, aki ellenezte Petro jelöltségét, nem egyszer kijelentette Vaszilijnek:

— Mégis igazad volt, Vaszilij Kuzmics. Petrunyka az Aljósa vonalán halad!

De Petrónak nehéz napjai voltak.

Régebben tetszett neki, hogy falurossza hírében áll, most azonban abban telt kedve, hogy kitartóbb és igazságosabb legyen a tobbinél. Most kedvére volt. Tetszett neki, hogy szótlanul tűri Froszja csoportjának éktelen lármáját, hogy igazán higgadtan viselkedik a lányok kiáltozása, veszekedése közepette s két szóval be tudja bizonyítani, hogy neki van igaza és ki is tart mellette.

Egyszerre érdekesnek találta, hogy a legkorábban ő vigye munkába brigádját vidám énekszóval az álmos falun át és az emberek kinézzenek rájuk az ablakon, mondván: „Jön a komszomol-brigád!" Néha már nem ismert önmagára és csodálkozva kér-

dezte: „Aljósa halála óta van ez így? Vagy az idei koraősz ilyen különös?"

A „különös ősz" érzése fogta el a többi kolhozost is. Minden valami szerencsés fordulat előérzetét lehelte

Esténkint Jefroszinya odasimult Valentyina vállához és búsan mondogatta:

— Jaj, Válenyka, de furcsán vagyok én...

— Beteg vagy?

— Dehogyis vagyok beteg. Minden blúzom repedez rajtam.

— Hát mi a bajod?

— Misa Bujanov, a vörös táblán repülőgépre rajzolta az én arcképemet De szeretnék repülni!

— Nincs abban semmi lehetetlen. Elég leány repül már, csakhogy előbb a magad dolgában mutasd meg, hogy mit tudsz?

Lyubava csoportjával nemsokára túlszárnyalta Froszját és leszorította a repülőgépről.

— Önáluk vannak a brigád legjobb kaszásai! — panaszkodott Froszja Valentyinának — A kombájn csak a jövő héten jön mihozzánk, és amíg a mezőn kaszálógéppel meg kaszásokkal dolgoznak, Lyubava lever bennünket.

— Próbáld meg inkább ésszel, mint erővel! — tanácsolta Valentyina megfontoltan — A fejeddel!

— Hogyhogy a fejemmel?

— Amikor a népnevelő fölolvassa az újságot, te a varjakat számlálod. Hány leány kezeli nálad a kaszálógépet? Hat! Há rommal nem boldogolnál?

— De hogyan?

— Meginf hogyan?! Mondom neked: figyelj jobban a népnevelőre, akkor magadtól is rájössz! — kötekedett Valentyina Froszkával — Nagyon is lehetséges néhány leányt a kaszálógéptől átdobni a kévekotéshez. Akkor egyszeriben elhagyod Lyubavát.

Másnap Mihail Bujanov, a népnevelő egy újságcikket olvasott föl a mezőn dolgozóknak a gyorsított kévekotésről, ami olyan módon történik, hogy a munkafolyamatot három különböző műveletre bontják.

Froszka kirántotta az újságot Bujanov kezéből és maga olvasta végig a cikket Felemás színű szeme felvillant

— Lányok! — kiáltott fel. — Ne legyen Froszka a nevem,

ha nem csináljuk meg ezt a gyorsítást. A szalmakötelet jóelőre elkészítjük. Te, Lipa, te leszel az első szám: neked kell a nyalábot egyenesre igazítanod. Kátya, te leszel a második szám: te teszed rá a kötelet. Akkor jövök én harmadiknak, megkötni. Hárman csináljuk hat helyett. Mi leszünk a gyorsítók. Mért lennénk mi rosszabbak, mint azok, akikről az újságban írnak?

— Kihirdeted, vagy fogjunk bele előbb anélkül? — kérdezték a lányok.

— Kihirdetem hát! ... — felelte kicsit borzongva Froszka.

— Juj! ... Es, ha nem sikerül?

— Tudjátok, előbb két este titokban gyakoroljuk, azután egyszerre csak kihirdetjük és dobraütjük! — Dobszó nélkül Froszka nem is volna Froszka.

— Petro! Intézd úgy, hogy megkezdhessük a gyorsítást! — adta ki az utasítást Petrónak.

— Még mit nem! — ellenkezett Petro. Hogyha ezt a dolgot valaki más hozza szóba, Petrót bizonyára nagyon érdekelte volna. De Jefroszinya nagyon a bögyében volt. Mert ha ez a lány Aljósának még úgy-ahogy szótfogadott is, de Petrónál mindig övé volt az utolsó szó.

Lám most is — eszébe sem jutott megismételni kívánságát, egyszerűen hátat fordított Petrónak és csak annyit vetett oda:

— Majd boldogulok nélküled is!

A lányok két estén át készítették elő a szalmakötelet és gyakorolták magukat suttyomban.

Harmadnapon Froszka mindenkinek fülehallatára kinyilatkoztatta:

— Elkezdem a gyorsítást! ...

Bujanov rádión kihirdette ezt az egész kolhozban.

Vaszilij és Valentyina délben kimentek a földekre megnézni, hogy halad az újsütetű gyorsítók dolga.

Csendes, verőfényes augusztusi nap volt, ökörnyál úszkált lassan a kék levegőben. Valami nevenincs növény magjának fehér, pelyhes csillagocskái hol beleolvadtak a napsütésbe, hol újra előtűntek a fák zöld árnyékában. Szitakötők libegtek üvegszerű, majdnem mozdulatlan szárnyukon.

A kései burgonyabokrokon még felbukkant néhány sárgával tarkázott apró, halványlila virág.

— Nézd, milyen lett a burgonya! Lám, mit jelent a kapálás

és a trágyázás — dicsekedett Vaszilij Valentyinának, mintha nem éppen Valentyina hajtogatta volna a nyár elején minden áldott nap ezt a két jelszót. — Lám, mit jelent az, ha nem kell félni a szárazságtól!

Az út elkanyarodott az erdőszélről és szemük elé tárult a beláthatatlan kalásztenger. Egyenletesen, kalász, kalász mellett — súlyos fejét hattyúszerűen meghajlott nyakán ingatva, — állt tömött sorban, az út mindkét oldalán a miriádnyi gabonaszár.

Vaszilij elmosolyodott, tenyerével simogatta bajszát, állát. Szakállt nem növesztett, de amikor elégedett volt, apja szokott mozdulatával simogatta állát és arcát ő is.

— Aljósa vetése... — mondta halkan Valentyina.

Az út szélén, frissen ácsolt cölöpön kis tábla volt, amelyen Aljósa fáján ismerős, gyerekesen kerek írásával ez állt:

„A komszomolista ifjúsági brigád kisérleti mintavetése. Mindenkit kérünk, ne taposson rá, hanem kerülje meg."

Alatta más irással — Valentyina ráismert benne Petro kezeírására — ezt olvasták:

„Aljósa Birjozonovnak, első brigádvezetőjének nevét viselő brigád. Elvtársak, egyetlen szem se vesszen el Aljósa terméséből!"

Valentyina torka elszorult. Aljósa oktalan halálát még most sem tudta befejezett ténynek tekinteni, nem tudott megbékülni vele. Még mindig nem tompult el benne a fájdalom, az ámulat, a tiltakozás érzése. Hirtelen olyan élesen képzelte maga elé, ahogy tavasszal látta. Ő lovon ült az esőben, a fiú pedig előtte állt, fölnézett rá, esőcseppek csurogtak nedves, rózsás arcára, világító kék szeme, pillantása figyelmet és elszántságot fejezett ki.

Olyan élénken látta maga előtt ezt a szemet és arcot, annyi élet és fiatalság volt bennük, hogy minden egyéb ködbeborult, megfoghatatlanná, valószerűtlenné vált. Röpke szellő lebbent a mező felett. Az egész vetés feléledt, hajladozott, susogott.

— Mintha ő hallatná a hangját: hogy az ember mindent elérhet! — mondotta Vaszilij.

A szellő elszállt és lecsillapult és újra megülte a mezőt az érett déli csönd.

Szótlanul ment tovább Vaszilij és Valentyina a magasra nőtt rozs kettős sorfala között.

Messziről fejkendők integettek.

Froszja szakaszán javában folyt a munka. Petro olyan volt, mint egy fotonegatív, fekete képével és fehérre fakult szemöldökével és hajával. A kaszálógépen dolgozott, inge nyitva, ingújja feltűrve.

A kis tömzsi kaszálógép mellel ment neki a gabona magas falának és a kalászok alázatosan meghátráltak előle, nagy, súlyos hullámokban estek szőnyegként terültek lába elé. Mögötte jöttek a kévekötő lányok. Csak a barna kezek surranása látszott a kalászok között és minduntalan felharsant Froszka csengő hangja:

— Hé, harmadik szám! Hol maradsz?

— No nézd, ezek meg is vannak számozva! — nevetett Vaszilij — Valóságos gépfegyverüteg!

— Te harmadik ott! Jobban szorítsd meg a kévét! Mért olyan gyenge az a csomó? — pörölt Froszka.

Egyre jobban izzadt a lovacska, egyre sebesebben támadt a kaszálógép a gabonatömegre, Vaszilij és Valentyina pedig ott álltak s nem győztek gyönyörködni a kévekötő lányok gyors és sima munkájában.

— Hé, Petro! Add a kalászt! — kiabált Froszka — A sarkadra lépünk!

Petro visszanézett és nevetve törülgette verítékes homlokát.

— Egészen meghajszolták a lányok ezt a szegény lovat! — panaszkodott tréfásan Vaszilijnak. — A fele munkát előre elkészítettem, de ők mégis utólértek.

— De sokat beszélgettek! — ripakodott rá Froszka. — Gyerünk, gyerünk, ne tarts fel!

Apró gyöngycseppek gurultak a homlokán, csüngtek a szemöldökén felemás szeme fölött, világoskék blúza sötétkéken tapadt a hátához. Se látott, se hallott, egyáltalán úgyet se vetett Vaszilijre és Valentyinára, egy gép pontosságával, a kedvenc szerepét először játszó színész lelkesedésével, az ellenségre támadó harcos elszántságával dolgozott. Ma először mutatta meg az egész kolhoznak, sőt talán az egész kerületnek. hogy ki is az a Jefroszinya Blinova és mire képes.

Hol Petrót hajszolta: „Gyerünk, gyerünk!" — hol pedig vissza se fordulva kiabált hátra; „Siessetek, lányok!"

Vaszilij, ahogy nézte, még krákogott is gyönyörűségében.

— Ejh!... Micsoda derék lány ez!...

A kévék, mintha a földből nőttek volna ki a kévekötőlányok nyomán.

Peregtek a percek, egyik a másik után, de Vaszilij és Valentyina még mindig ott állítak és nem tudták levenni szemüket a gyorsítók vídám munkájáról.

Végre Petro elkiáltotta magát:

— Ebéd!

Ott is ebédeltek a mezőn, a mozgókonyhánál. Petro a kaszálógépen babrált. A kévekötő lányok kiegyenesítették zsibbadt hátukat és a szakadék közelében a bokrok alá telepedtek. Vaszilij és Valentyina odamentek és közéjük ültek.

— Ez igen, kislányom, ez már munka! — mondotta elhagadtatva Valentyina. — Mától fogva elmondhatjuk, hogy megkezdődött nálunk az igazi verseny.

— Úgybizony! — hagyta rá elégedetten Vaszilij. — Lám, már gyorsítóink is vannak a kolhozban! — és mindjárt önmagát is megdicsérte egy kicsit: — A mi kerületünkben eddig még nem volt és nincs is még egy ilyen gyorsító kévekötő csoport! Nem kéne megtelefonálni az újságnak? Hadd fényképezzék le a mi Jefroszinyánkat!...

— Hát csak fotografálják őket, ha akarják! — mondta a lányok felé leereszkedően Froszka.

— Csak ne bízd el magad olyan nagyon! — incselkedett vele Petro. — A te egész vívmányod csak az első kombájnig tart. Két nap mulva itt a kombájn — akkor mi marad a te rekordjaidból?

— Csak hatvan százalékra tervezték a kombájnnal való begyüjtést. A többi negyvennek elkél még az én rekordom is.

Egyenest a tarlón keresztül sietett oda Lyubava. Hallott valamit Froszka dolgáról és nem állhatta meg, ebédszünetben ideszaladt megnézni, mit és hogyan dolgoznak.

— Nézd csak meg, Lyubava és hívd ide a tieidet is. Hadd lássák, hogyan dolgoznak itt ma! — mondotta Valentyina.

— Nem mindig mi tanulunk tőletek, egyszer ti is tanulhattok mitőlünk! — nevetett Froszka.

— Hát aztán?! Az nevet, aki utoljára nevet. A csibéket ősszel számolják! — tréfálkozott Lyubava, de azért elkedvetlenedett.

— Ülj le, ebédelj velünk!

— A mienk jobb! — nevetett Lyubava.

— A mienk füstölthússal, szárított gombával készült, ilyet a ti brigádotok még életében nem evett!

Lyubava elment, ők pedig ebédhez ültek.

Kislányok szaladtak oda, köztük Vaszilij meglátta Katyusát is.

— Papám, papuskám! — kiabált. — Kalászkát gyüjtünk, én szedtem a legtöbbet!

Kis kezét, lábát össze-vissza szurkálta, karcolta a tarló, rózsás arcát aranyos pókhálóval vonta be a nap. Puhán fénylett mélyenülő kék szeme, nagyon emlékeztette Vaszilijt a „Gyíkocskára" — arra az Avdotyára, amilyennek először látta. A kislány örült az apjának, mellette sündörgött és szünet nélkül csacsogott. Ágakat, leveleket, kalászokat szedegetett, aztán apja mellé telepedett:

— Apukám, játssz velem kalászkát!

Behúnyta szemét és vékony, avdotyás hangon rákezdte:

Kalászok, kalászok,
Hangot halászok!

Vaszilij fogott néhány kalászt és Katyusa füle mellett egymáshoz dörzsölte; a kalászok könnyed, karcoló nesszel surlódtak össze.

— Ez rozs! Kenyérke, kenyérke! — ujjongott fel Katyusa. — Most te húnyd be a szemed, apuska! — követelte.

Vaszilij ellágyultan, mosolyogva behúnyta szemét és dörgő basszusán engedelmesen mormolta:

Kalászok, kalászok,
Hangot halászok!

Füle mellett nagy falavelek zizegtek lágyan.

— Kőris! — találta ki Vaszilij.

Néhány nap mulva Froszja arcképe és munkájának leírása megjelent a kerületi újságban. Még aznap este beállított hozzá Petro.

— Minek jöttél? — így fogadta Froszka.

Különös viszony fejlődött ki közöttük az emlékezetes fürdőházi este óta. Amikor Froszja másnap reggel felébredt, félve és útálkozva gondolt vissza a történtekre és magára Petróra is. Petro sohasem tetszett neki komolyan, csak játszott vele, ugratta — pajkosságból és a veleszületett vakmerőségből. Hiszen igazában egészen másfajta emberről álmodozott. Nem egy ilyen garázda siheder élt az ő ábrándjaiban, hanem meg egy ismeretlen, érettkorú és törhetetlen jellemű férfi. Annak a férfiúnak átható pillantása volt, rengeteg ember vezényléséhez szokott hangja és mellén rendjelek szivárványos sávja. Ilyen embert várt Froszka. És mivel ezt az áhított embert akarta a rá csöppet sem hasonlító Petro helyettesíteni, ezért Froszka meggyűlölte Petrót. Utálatosan kellemetlen volt neki Petro gyerekes külseje, az a szokása, hogy félszemét összehúzta és általában garázda híre. Froszka azért is gyűlölte, mert Petro visszaélt az ő percnyi gyöngeségével és merészkedett hozzá közelíteni, holott egyáltalán nem felelt meg az ő ízlésének. Csak úgy sziszegett rá dühében és kész lett volna a világból kiüldözni. Petro nem értette meg Froszka lelkiállapotát.

„Kiállhatatlan, szeszélyes, nem is lány, de ördög!" — gondolta róla.

Ha Froszkának nem kellett volna Petróval együttdolgoznia, végkép elrugaszkodott volna tőle, olyan útálattal gondolt arra a mindkettőjüket megrohanó hirtelen gerjedelemre. Dehát együtt dolgoztak és minden nap látták egymást. Azóta, hogy Petro lett a brigádvezető, viszonyukban új vonás jelent meg: a legszorosabb munkatársi kapcsolat.

Akárhogy fújt és sziszegett is Froszka, de minden dologban éppen Petróval kellett megegyeznie és mindannyiszor csodálkozva, szinte bosszankodva győződött meg arról, hogy Petro nem is olyan züllött legény és egyáltalán nem rossz brigádvezető.

Petro is más szemmel kezdte nézni Froszkát.

Már nemcsak az elkényeztetett, szeszélyes leányt látta benne, hanem a segítőtársát is. Ha mégolyan nyakas és csökönyös is, de „hegyeket tud megmozgatni".

Minden nehéz helyzetben ő jutott eszébe: „Itt majd Froszjuska segít, kezemre jár az ő lányaival. Ha senki, de ő biztosan."

És akármennyit veszekedtek is, Petro tudta, hogy senki úgy nem érti meg, úgy nem támogatja, mint Froszka. Jefroszinya pedig látta, hogy a munkát megszervezni és az ő képességeit fölhasználni senki se tudja jobban, mint Petro.

Egyszóval napról-napra jobban úrrá lett köztük a munkatársi, bajtársi közösség érzése.

Froszka most is makakodott, veszekedett Petróval, szidta, mint a bokrot, okkal, ok nélkül, Petro most sem maradt adós, nem is válogatta nagyon a szavát, de mindez lassankint puszta kötekedésszámba ment, egyikőjüket sem haragította, inkább mulattak rajta.

„Veszekedni lehet vele, de unatkozni — azt már nem... — gondolta Petro. — És vajjon melyik lánnyal lehet úgy megtanacskozni valamit? Aligha van mégegy olyan talpraesett, mint Froszka. Egyetlen. Éppen nekem való..."

A többi lányt mind ványadtnak, unalmasnak találta. „Akárcsak a keletlen tészta..." — gondolta róluk.

Froszka is mindjobban hozzászokott Petróhoz és figyelmesebben szemügyre vette. Kiderült, hogy sok jótulajdonsága van s azonkívül egy igen nagy előnye az ismeretlen fölött aki az ő szívevágya volt eddig. Petro ismerte legjobban őt, Froszkát, mindenestül, szeszélyességével, különcködéseivel együtt, ismerte hatalmaskodó, „átkozottul vakmerő" természetét az emberekkel szemben és a munkában egyaránt. Mert próbálja csak maga mellé képzelni őt, azt a régvárt ismeretlent, a Froszka-féle kirohanások, vadóckodások idején! Vagy a falra mászik előle, vagy pedig prédikálni kezd, hogy „átnevelje". Első esetben ott nyomban botrányba fúl az ügy, a második esetben Froszka szökik meg — mert nem bírja az unalmat. De Petro nem prédikált neki és a falra sem mászott. Vagy hallgatott, vagy kedélyesen nevetgélt és kötekedett a lánnyal ugyanúgy, mint Froszka ővele. És az igazat megvallva, Petróban éppen ez tetszett neki a legjobban. Nem mutatta tetszését és mégtöbbet gorombáskodott vele, mint azelőtt, de egyre gyakrabban gondolt Petróra, a többi fiúval meg unatkozott.

Kszenofontovna nem ismert rá az ő vadóc lányára.

Az előtt Froszka minden fiúval mulatott, de egyiket sem vette komolyan és anyjának ki is jelentette:

— Nem kell nekem egyik se! Csak ép, hogy ne unatkozzam, a többire fütyülök!

Olykor összehunyorította huncut, tarka szemét és szemérmetlenül így beszélt:

— Én, anyám, bizony szeretek majdnem odáig menni! Tudod, csak úgy... nem mintha... Magamat próbálom ki, elég józan-e a fejem, nem szédülök-e?

— Úristen! — szörnyűlködött Kszenofontovna. — Vigyázz azzal a próbálkozással, még megégeted az ujjad!

— Én-e? Én, anyám, vasból vagyok. Akármilyen kemencébe dughatsz, csak melegszem, de nem égek oda. Ki nem állhatom az olyan lányokat, akik már egy gyertyánál is elolvadnak, mint a vaj.

Froszka most csendes lett és otthonülő. Nem kísérgettette magát senkivel, ha pedig nagyritkán eljött hozzá valamelyik fiú, Froszka kiment a tornácra, de nem búját ossze vele, mint azelőtt, hanem ott ült szigorúan és beszélgetés kozben sem viháncolt.

— Ugyan miről tanácskoztatok egész este? — kérdezte ilyenkor az anyja.

— Az életről... — hangzott Froszka váratlanul meggondolt válasza.

Kszenofontovna sehogy sem értette, mi van az ő felemás szemű lányával, sőt már szinte féltette is. Őt magát korán férjhez adták és egész életében azt verték a fejébe, hogy legyen hűséges szolgálója az urának és minden módon rakja élére a garast. Ezt a két igazságot jól megtanulta és Froszkába is be akarta oltani. Froszka sok meglepetéssel szolgált. A körülötte nyüzsgő legényekkel cicázott, ingerkedett, de a kérőket csak kinevette és nem is gondolt a férjhezmenésre.

Amikor Petro hónapok után először jött el hozzájuk, Froszka szokásos módján egyszerre megmakacsodott.

— Minek jöttél? — fújt rá, mint egy macska.

— Fogtam magam és eljöttem... — mosolygott Petro hanyagul, ügyet sem vetve Froszka sziszegésére és dühös szemvillogtatására, úgy járt-kelt a szobában, mint aki otthonérzi magát. Pálinkaszaga volt, a kezében süteményes, cukorkás csomagok. Úgy viselkedett, mint aki saját házába, törvényes feleségéhez jött.

Froszka a csomagokra nézett, megértette, mit jelentenek és fintorgott:

— Látom, látom, az újság miatt jöttél gratulálni!...

— No és ha? — mosolygott még mindig Petro.

— Nojszen! Amikor kértelek, hogy segíts, talán segítettél? De most bezzeg, hogy kiszerkesztettek az újságba, most tudsz gratulálni.

— Mikor kértél te tőlem valamit? — s Petro ártatlan képet vágott.

— Amikor a gyorsított kévekötést kitaláltam, akkor.

— Az is kérés volt? Csak fölhúztad az orrod és kommandíroztál: „Egy-kettő! Úgy legyen, ahogy mondom!" Amikor szépen kértél, talán nem segítettem?

— Nojszen! Talán még le is térdeljek? — gúnyolódott Froszka. — Kellesz is te nekem... Nagyon jól megvagyok én nélküled!

Dühösen járt-kelt a szobában, a polcon sorakozó edényekkel csörömpölt és új erővel támadt a fiúra:

— Minek jöttél, hadd hallom!? Nincs elég lány a faluban? Minek jársz énhozzám? Hívtalak?

— Dehát mért menjek máshoz? A többivel unatkozom — felelt kedélyesen Petro, kényelmesen hátradőlve a padon. — Másokkal nem lehet se veszekedni, se lármázni, mégcsak egy kis botrányt se lehet csapni velük. Nem érdekes...

— Egyszóval veszekedni jöttél hozzám? Már megint bűzlik belőled a pálinka. Ó, te részeges, te léhűtő! Ma is, a csoportban nem volt elég zsák, azt se tudtuk, hova szórjuk a magot, te meg nyakalod a pálinkát, te szégyen nélkül való!

Petro elmosolyodott:

— Jó, jó!... Üss csak, ne sajnálj! Azért is vagyok itt... Egész nap azon járt az eszem: mi is hiányzik énnekem máma? Aztán jutott eszembe: egész héten nem veszekedtünk Froszkával! No, gondolom, megyek, kiöntöm a szívem! Hát rajta! Ezért jöttem!

— Nojszen!... Ha neked az mulatság, hogy veszekedünk... — és Froszka már a végén csendesre fogta a szót, elnevette magát s leült a süteményhez.

Megevett két darabot és Petróra sandított. Tetszett neki a

fiú vidám, merész, amellett kedélyes arckifejezése. Feléje fordult, ránevetett — széles arca csupa mosoly volt — és megkérdezte:

— Akarsz gombáslepényt?

Mire Tánya nagysága hazajött, békés teázásnál találta őket.

*

Javában folyt a betakarítás, amikor egy derűs szeptemberi estén Vaszilij elment a vezetőségbe. Nagyszerű hangulatban volt: a betakarítás jól haladt. Már megkezdték a gabonabeadást és elindították az első ünnepélyesen feldíszített, megrakott szekereket. Szép aranyló ősz volt, a kolhoztagok is jókedvűen dolgoztak, minden szépen kialakult és — mint Vaszilij mondogatta — „saját kerekén gördült".

Mihelyt belépett, szokása szerint legelőször a barométert nézte meg s erre megelégedett, kedélyes lelkiállapotát feszült aggodalom váltotta föl. A barométer vihart jelzett.

A kis szoba, benne a falócák, a piros posztóval letakart asztal, a táblázatok, kimutatások, különböző hirdetmények a gerendás falakon, pillanatok alatt kivetkőztek békés mivoltukból és valóságos harci központ lett belőlük.

Vaszilij összevont szemöldökkel, összehúzott szemmel, mozdulatlanul állt a barométer előtt. Átgondolta a helyzetet. Sürgősen irányt kell változtatni, sietősen új munkabeosztást kell készíteni és eldönteni, hová s hány embert küldjenek. A barométer mutatójának egyetlen mozdulatára megváltozott a kolhozélet áramlásának iránya. De Vaszilijt ez nem verte le.

Ilyen percekben mindig rendkívül erélyesnek és leleményesnek bizonyult. Még az arca is megfeszített gondolkodásról tanúskodott. Kiugró homloka és mélyenülő fekete szeme miatt általában komornak látszott, de éppen az ilyen feszült és döntő percekben egyszerrecsak megfiatalodott és olyan harcias vidámsággal nézett a világba, mint egy „atamán" — ahogyan Andrej szokta jellemezni.

Vaszilij egyszerre átgondolt mindent. A helyzetet mérlegelve látta, hogy a legnagyobb veszedelem Aljósa vetését fenyegeti, mert a kalász ott a legsúlyosabb, legérettebb.

Megpillantotta az ablakból Lyubavát és odaintette magához:

— Lyubava, a barométer vihart mutat. Azonnal irányíts

mindenkit Aljósa vetésének a második táblájára. Ott a gabona szépen beérett, félek, hogy kipereg az esőtől. Mindenki odamegy: a mezőről is, a farmból is, még a kisgyerekek is. Legelőször Aljósa mezejével végzünk, azután átmegyünk az ötödik táblára. Hajnalra mindkettőt elvégezzük.

Lyubava szigorú arca felélénkült. Igaz ugyan, hogy Vaszilij az ő csoportját vetélytársa, Froszka segítségére küldte, de azért nem ellenkezett, csak megkérdezte:

— De hogy lehet sötétben asztagba rakni, Vaszilij Kuzmics?

— Van elég lámpás, majd meggyujtjuk. Eredj, ne töltsd az időt! Tíz perc mulva magam is ott leszek.

Lyubava elment.

Most Szerjózsa őrmester jött arra.

— Szerjózsa! — kiáltott rá Vaszilij az ablakból.

A legény odajött, feszesen kihúzta magát és tréfásan jelentkezett:

— Parancsára megjelentem!

— Nézd, barátom, felhő közeledik, a barométer esik, úgy látszik, megint eső várható. A manó vinné el az ilyen nyarat! Nappal aratni, kötni, éjszaka meg behordani és asztagba rakni... Hát nézd, hogy az egész brigád jól nekigyürkőzzék!

— Én kész vagyok — mondotta Szerjózsa, — de hogyan vélekedik Avdotya Tyihonovna?

Az első pillanatban Vaszilij meg sem értette, kiről van szó; azután rájött, hogy Avdotya Tyihonovna — az ő saját Avdotyája és elcsodálkozott. Ez nem először történt meg vele, de a csodálkozása nem lett kisebb. Nagyon is erősen belegyökeredzett Avdotyáról való régebbi elképzelése.

Szerjózsa szava arra vallott, hogy az ő szemében Avdotya, — aki pedig egyszerűen csak Vaszilij volt felesége és a kolhoz állattenyésztésének vezetője — fontosabb személy, mint Vaszilij.

— Én vagyok az elnök, vagy kicsoda? — szólt komoran és fenyegetőn Vaszilij.

— Hát hiszen nem azért mondom, Vaszilij Kuzmics, dehát Avdotya Tyihonovnának megvannak a saját tervei. A mi brigádunkat ma a silóra és a lóherére küldte.

Avdotya ugyanis most a lóherét takaríttatta be az állattenyésztő telep számára.

— Ördög vigye a silót meg a lóherét! — mondotta röviden, de határozottan Vaszilij.

Szerjózsa őrmester elmosolyodott, mert tetszett neki az elnöknek ez az energikus megjegyzése, de azért nem engedett a magáéból:

— Majd ahogy Avdotya Tyihonovna elrendeli.

— Ő messze van most. A lóherésen. Én őt nem várom be, te pedig értsd meg, hogy most én parancsolok és eredj oda, ahova én mondom. Kész! Ne tarts föl! Indulj!

Szerjózsa elment, de Vaszilij még mindig kicsit bizonytalannak érezte magát. Régen is, most is, úgy gondolta, hogy Avdotya úgyszólván az ő saját énjének egy része, olyanféle, mint a keze vagy a lába. Nagyon megszokta ezt az érzést és most, mikor a felesége otthagyta, még most sem tudta kiirtani ezt magából. Ha valakinek a keze „elromlik", megbetegszik, sőt el is vész — ez kellemetlen, de érthető és eiképzelhető valami. Ám hogy egy kéz, a testtől elválva, teljesen önálló, külön életet kezdjen — ez már természetellenes és érthetetlen.

Érthetetlen volt a többiek vaksága is: nem látták, hogy Avdotya senki és semmi egyéb, mint Vaszilij felesége... ha el is váltak, mégis csak az ő Dunyaskája, az ő lényének valami ráadása. Vaszilij csodálkozására az emberek ezt a kétségtelen körülményt nem vették tekintetbe, Dunyaskát Avdotya Tyihonovnának tisztelték és valami önálló, Vaszilijtől független jelentőséget tulajdonítottak neki.

Az pedig már aztán tisztára bolondság, hogy a farmban Avdotyának engedelmeskednek és majdhogynem jobban tisztelik, mint magát Vaszilijt.

Attól fogva, hogy Vaszilij elvált Avdotyától, sok furcsa felfedezést tett. Felfedezte, hogy Avdotya — nagyszerű munkás és kezében tartja a kolhoz egész állattenyésztését. Mindig tudta, hogy Avdotya jól dolgozik, de valahogy nem vetett rá ügyet és ami a fő, nem látta ebben az asszony érdemét. Minden jó eredményét a saját érdemének tudta be: Avdotya az ő felesége, tehát nincs is joga ahhoz, hogy rosszul dolgozzék. Ez így volt természetes.

— Nem vagyok én olyan, mint más elnökök, akiknek a felesége a kemencepadkán ül — dicsekedett. — Az én Avdotyám minden nehéz munkára elsőnek indul el!

Szerinte ez nem Avdotya érdeme volt, hanem az övé. Nem is dícsérte soha Avdotyát és jóformán észre sem vette munkáját. De aztán Avdotya elment tőle, dolgozni pedig nem rosszabbul, hanem még jobban dolgozott. Ezt most már Vaszilijnek is észre kellett vennie, ezt már nem tudta saját érdemének tulajdonítani és ez gondolkodóba ejtette. Csodálkozásához lassankint helyeslés, sőt elragadtatás járult.

„És vajjon hogy tudta ezt elérni? — töprengett — Hiszen nem is veszekszik soha, még a hangját sem emeli föl és mégis az egész farmot az ujja köré csavarja. Talán az egész kolhozban sincs még egy ilyen jól dolgozó asszony."

Sokszor még bizonyos mértékben irígyelte is azt a tekintélyt, amelyet Avdotya minden hűhó, veszekedés nélkül, csendesen és szilárdan kivívott magának.

Valahogy más szemmel kezdett rá nézni: szerette volna ellesni a titkát, hogy ő maga is alkalmazhassa munkájában.

Mind gyakrabban gondolt Avdotyára, de gondolatai nem öltöttek határozott alakot s még ő maga sem volt velük egészen tisztában.

Szóváltása Szerjózsa őrmesterrel fölkavarta ezeket a gondolatokat, most azonban nem ért rá eltünődni rajtuk: sürgősen át kellett szervezni az egész munkát és másként kellett beosztani az embereket.

Amikor éppen felhívta házitelefonján a cséplőket, belépett Avdotya és megállt az asztal előtt. Megvárta, amíg Vaszilij végez a telefonnal, karját mellén keresztbefonta és így szólt:

— Mi ez, Vaszilij Kuzmics? Tudtommal én parancsolok a farmban. Vagy nem?

— De igen. Ki mond egyebet?

— Te magad! Én elküldöm valahová az embereket, te meg, se szó, se beszéd, máshová küldöd. Milyen munka lesz ebből?

— Igen, de hol keresselek én téged? Nekem azt mondták, hogy a lóherésen vagy és várni most nem lehet. Nézz oda, látod, vihar jön. Nekünk most minden perc sok mázsa gabonát jelent. Hát csak hívd vissza az embereidet a silóról meg a lóherésről és küldd ki a mezőre!

— A silóról igen, de a lóherésről — hát abba nem egyezem bele! — és Avdotya egész magatartása, naptól barnára sült, de még mindig gyermekesen puha arcvonásai most megingathatatlan határozottságot fejeztek ki.

Vaszilij csak nézte, válaszolni is elfelejtett. Amikor azelőtt mondták neki mások, hogy a felesége megszépült, vagy akár megcsunyult, csak csodálkozott. Az ő számára Avdotya nem volt szép, vagy nem szép, hanem egyszerűen az ő sajátja, tulajdona, Dunyaskája, akinek minden ráncocskáját és anyajegyét ismerte.

Most sem tudta, szép-e Dunya vagy sem, de azt látta, hogy jó ránézni. Hol volt az az ijedt, bűntudatos, bujkáló tekintetű arc, amelyet együttélésük utolsó hónapjaiban megszokott és nem szeretett!

Most nyilt volt az arca és nyugodt. És most egyszerre csak valami szenvedő kifejezés jelent meg rajta. Mintha még a farmot is elfelejtette volna, fájdalmas pillantással meredt Vaszilij mellére.

„Ugyan mit látott meg?" Vaszilij megtapogatta gallérját és ujja beleakadt egy már csak cérnaszálon lógó, leszakadt gombba. Mert noha Avdotya nem bánta meg, hogy elvált a férjétől és még mindig helyesnek tartotta elhatározását, de Vaszilij „elhanyagolt" külseje mindannyiszor tőr volt a szívének.

Tekintetük találkozott s a pillanat villámfényénél egészen megértették egymást és lelkükben egymás felé hajoltak. De ez a pillanat elszállt nyomtalanul.

Vaszilij letépte és zsebretette a gombot. Avdotya szokása szerint gyerekesen felsóhajtott, kicsit össszecsücsörítette száját és a pillanatra megszakadt szóváltásuk tovább folyt:

— A silóról meg a lóherésről is elküldöd őket, ha kell! Itt nincs mit beszélni! Mert ha megint egy hétig szakad az eső — tönkremegy a gabona. Hát nem érted?...

— De Vászja... — szólalt meg Avdotya, és nyomban kijavította magát: — Vaszilij Kuzmics! Hiszen a lóhere is tönkremegy. Már egészen fekete a magja! Tégy, amit akarsz, én a lóherésről nem engedem el az embereket. A lóhere aranyat ér...

— A te lóheréd még nem túlérett. Annak nem árt az eső. De itt tönkremegy a gabona, te meg...

— Mért gondolod, hogy nem érett be a lóhere?! Mondom, hogy már fekete!

Bejött Valentyina és rögtön Avdotya pártjára állt.

— No lám! — mondotta egy reménytelen gesztussal. — Mindjárt tudtam! Mindig ugyanaz a história. Beszél, beszél az ember, akár a falnak beszélne! Nem olvastad a februári plénum határozatait?

— No igen, olvastam!

Vaszilij már belátta, hogy meggondolatlanul rendelkezett és dühös volt magára, merthogy csak Aljósa földjével törődött, nem ellenőrizte a lóhere állapotát és nem gondolta át, mi a leghelyesebb eljárás.

Az esze jól felfogta az évelő takarmánynövény jelentőségét, de azért nem volt meg benne, ahogy ő kifejezte, az a „részrehajlás" a lóhere javára, amivel a gabona fejlődését kísérte.

A rozs szívügye volt Vaszilijnek, szerette, gyerekkora óta megszokta szagát, a susogását, megszokta, hogy az a tápláló anya, a jólét alapja. A lóhere viszont aránylag új dolog volt, sokat olvasott ugyan a jelentőségéről, de még nem látta „saját szemével", nem tapogatta meg „saját kezével".

„Már megint ezzel a lóherével vagyok bajban — bosszankodott, — sehogyse veszi be a természetem. Mikor is néztem utána? Néhány nappal ezelőtt... Akkor még nem volt beérve.

Kellemetlen volt elismerni tévedését és még kellemetlenebb az, hogy Avdotya kerekedett fölül.

„Valentyina persze nem mulasztja el az alkalmat, hogy belémkössön!" — gondolta magában.

Valentyina csakugyan nem mulasztotta el az alkalmat:

— Mit mond erről a határozat? A lóherének óriási jelentősége van az egész mezőgazdaságra, de a mi lúgos talajunkban — jóformán minden a lóhere, a termés záloga. Számunkra a rozs a jelen, a lóhere a jövő!

Odaállt egészen közel Vaszilij elé, nyilván alaposan el akart bánni vele és olyan elszántan kezdett prédikálni neki, ahogyan csak ő tudott, ha rákerült a sor:

— A lóhere ötször annyit ér, mint a rozs, de teszerinted mégis a rozsot kell először betakarítani, a lóherére pedig fütyülsz! Szerinted a rozs — az kenyér, a lóhere pedig csak afféle dudva! Igen? Hát ez a te logikád, Vaszilij Kuzmics! És ez az ember akar gazdálkodni! A Bugyonnij-kolhozban ugyanez az eset. Dehát ott az elnök pártonkívüli. Neked meg pártkönyv van a zsebedben!

— Már megint az a pártkönyv! — fortyant föl Vaszilij. — Újabban szokásod, hogy minduntalan a pártkönyvvel hozakodsz elő. Akármi van — a pártkönyv! Fakitermelés? A pártkönyv! Lóhere? Pártkönyv! Gabonabeadás? Megint a párttagsági könyv!

Tégy le már erről a fura szokásról. Semmi közöd az én pártkönyvemhez!

— Érdekes! Szeretném tudni, mihez van akkor közöm? — és Valentyina őszintén elcsodálkozott. — Ha tudni akarod, terád a világon semmi egyébbel nem lehet hatni. A te lelkiismeretedhez egyetlen út vezet — a pártkönyvön keresztül. Igenis van és lesz közöm a te pártkönyvedhez! Akár lóhere, akár gabonabeadás, vagy trágyázás, neked mindig mindenben, kommunistához illően kell cselekedned. Én négyszeresen követelem meg tőled a helyes agrotechnikát: egyszer mint kolhozelnöktől, de mint kommunistától — háromszorosan!

Vaszilij az asztalfiókjában kezdett kotorászni, szuszogott, krákogott, pokolba kívánta a számlákat, vonalzókat, tekercseket, azután erőt vett magán és elszántan felszegte fejét:

— Mennyi nincs még betakarítva tenálad... abból a lóheréből?...

Avdotya legyőzte őt és ez kellemetlen volt neki, de az asszony nem kérkedett a győzelmével és egyszerre csak nagyon csendes, gyöngéd hangon kezdett beszélni:

— De hiszen nem is olyan sok már az, Vászeny... Vaszilij Kuzmics. Legfeljebb, ha kétórai munka...

Mindenki a gabonaföldre ment — a szántóvetők, állattenyésztők, zöldségtermelők, sőt még Léna is az iskolásgyermekekkel.

— Mefodics, az egész falut te őrzöd! — intette Vaszilij az öreget. — A falu néptelen, mássz föl a víztoronyra és messzilátóval nézz szét mindenfelé. Légy résen!

Mefodij engedelmesen fölment a tűzoltó-toronyba és magával vitte Tósa Buzükin tábori messzelátóját. Onnan fentről látni lehetett a porfelhőn át a néptelen falut és a színes blúzoktól, virágos kendőktől tarkálló mezőt.

A nap már lemenőben volt, de az alkonyat sem hozott hűvösséget. A mozdulatlan, porszagú levegő nem hűlt le, csak tapadós lett és nehéz. A fák aléltan hajtották le porról sötét ágaikat s még a jegenyék lombja se rezgett, természetellenes csöndben szunnyadozott minden.

Szinte észrevétlenül bukkant fel és borította be az egész ég-

boltot egy fehér lepel, míg a naplemente keskeny sávja még izzóbban vöröslött.

Kigyúltak a szérűk pirosló s még erőtlen fényei, a fényszórók a gépkocsikon, mert az erdőben már sötétedett. A nyírfákat, jávorfákat homály borította, csak a fenyvek fekete lándzsái szúródtak a megsűrűsödött levegőbe. Keleten egy keskeny, sötét sáv mutatkozott: lassan közeledett a felhő. Vaszilij, mihelyt mindenkit elirányított a földeken beosztott csoportokba, — visszatért irodájába.

Szétvetett lábbal állt az üres szoba közepén. Fejét oldalvást hajtva, felsorolta gondolatban mindazt, amit már elvégzett és a fölsorolás ütemére hajlítgatta be egyik feketére lesült ujját a másik után:

— Áljósa földjére két kaszálógép... ez megvan... — és behajlította hüvelykujját. — Ugyanoda Avdotyától kiküldtem a tehenészeket és a zöldségtermelőket kalászt szedni. Rendben van — és megbökte mutatóujját. — A csépléshez — Matvejevicset, benne megbízhatom... a kazalhoz Jasznyevet. Jól van. A boglyák behordásához még négy szekeret adtam. Megleszünk valahogy, — s már mind az öt ujja be volt hajlítva. Ökölbeszorított kezét most fölemelte, megnézte és aztán megfenyegette vele a távoli felhőt: — Nem fogsz beleköpni a levesünkbe! — De azért még nem nyugodott meg. Járkálni kezdett a szobában, és a telefonkészülékhez állt: — Halló, központ, központ! Mi az? Hogy az ördög vigyen el! Hova bújtál el? Kisasszony! Központ, halló! Gépállomás?! Kérem a gépállomást!

Proharcsenko jött a telefonhoz.

— Proharcsenko elvtárs! Itt Bortnyikov beszél a „Május Elsejé"-ből. Hallod, amit mondok? Halló! Esőfelhő jön ránk, Proharcsenko elvtárs, a barométer vihart mutat. Halló! Proharcsenko elvtárs, én mindenkit kiküldtem a földekre, de téged arra kérlek, adj nekünk nehéz tüzérséget! Halló, halló! Nem hallom... Hát igen, tudom én, hogy nincs a beosztásban, hogy nincs a tervben... Tudom, a beosztás szerint csak három nap mulva várhatunk titeket. De közben beüthet a mennykő. Minálunk az Ajósa földjén olyan termés van, aminő sehol az egész határban. Ha látnád!... Igen... Igen... Csak egy van? Fel van szerelve éjszakai munkára? Akkor jó. Vagy úgy? És nem lehet rendbehozni?... Hát nincs ott kombájnvezető vagy trakto-

rista egy se?... Csak egy?... Hogy három napja nem aludt? Hát aztán? Még egy éjszaka nem alszik!... Vendég? Mi az, hogy vendég? Most nincsenek vendégek!... Hogy magam beszéljek vele? Küldd hát ide! De ki az?... A nevét kérdezem? — A telefonban a hang elhallgatott, azután valami érthetetlent motyogott. — A nevét mondd! A nevét, hallod? — üvöltött Vaszilij. — Sztyepán Mohov?... Aha... Igen... — mondta vontatottan. — És más senki sincs ott?... Nnna mindegy! .. Küldd ide Mohovot...

Várt, az ablakon át nézte a messzi felhő sötétkék sávját és azt szidta: „Affene... A vetés óta vártuk az esőt — ha csak egyetlen felhőcskét, most meg, a begyüjtéskor bezzeg itt van a nyakunkon! A felhő itt van, a mezőn a gabona betakarítatlan, a kombájnvezetők meg a traktoristák közül, vesztemre, csak Sztyepán Mohov van a gépállomáson és az is csak véletlenül, vendégnek. Eltalálta, mikor menjen vendégségbe! Hogy is beszéljek vele? Nem jön el... Dehát hogyne jönne? Megmagyarázom neki... Nem lehet, hogy el ne jöjjön!"

— Tessék! — hallatszott a kagylóban Sztyepán ismerős, csendes, de érthető hangja.

Vaszilij krákogott, hogy erőt gyüjtsön:

— Zdrávsztvuj, Sztyepán Nyikitics...

— Zdrávsztvuj, Vaszilij Kuzmics...

Vaszilij megint habozott. Átvillant a fején: „Hogy beszéljek vele? Udvaroljak? Sírjak? Nem ér semmit! Elmondom, hogy áll a dolog és kész..."

— Elmondom, mire kérlek, Sztyepán Nyikitics. Felhő jön ránk, a barométer vihart jelez és mi már javában aratnánk. Aljósa földjén még lábon áll a fele gabona. Csak épphogy beérett, nem kellene sietni, de félek — ránk szakad az eső. Hát legalább Aljósa földjét be kellene takarítani. Nem jönnél a segítségünkre ma éjszaka?

A telefon hallgatott. Vaszilij várt, egyre jobban szorította a kagylót. Végre Sztyepán csendes szavát hallotta:

— A kombájn nincs rendben... Igaz, csak egy kis törés van rajta. Megyek, megjavítom... Egy óra a javítás, egy óra az út, két óra mulva ott leszek.

— Benned van minden reményem, Sztyepán Nyikitics, várlak.

Két óra multán Vaszilij kiment a mezőre. Az utca már egé-

szen sötét volt. Fölment a dombra s ott egy percre megállt. A holdvilágtalan, félig felhővel borított ég alatt fények mozogtak. Élesen világított a mezőn a „Május Elseje" és a szomszéd kolhoz cséplőpajtája. Látszott a homályban a lámpásoktól megvilágított kazal teteje, meg-megcsillantak, akár a szentjánosbogarak a kaszálógépekhez erősített villanykörték és a kévekötőlányok kicsi kézilámpásai. Fényszóróikkal vakítva, gépkocsik zakatoltak ide-oda.

Az apró fények játékos cikázásától a mező szinte ünnepivé élénkült. Keletről szél kerekedett. Erős, gyors irama port kevert fel és zúgatta a közeli erdőt. Vaszilij már messziről meglátta a kombájn erős lámpáit. Erre meggyorsította lépteit. Magát a kombájnt nem láthatta, csak azt, hogy úsznak lassú méltósággal fényszóróinak fehér pászmái és a villanylámpák a sötétség mélyébe, lágy fényt borítva a kalászok hullámzó áradására és az út fehéren futó szalagjára.

„Még csak most ér ide" — állapította meg Vaszilij.

A lámpák hirtelen megálltak. Vaszilij futólépésben ért a kombájnhoz és ekkor az útszéli bokrok mögül előjött Sztyepán.

Vaszilij rögtön ráismert a sötétben, nem annyira csapott vállának és beesett arcának körvonalairól, mint inkább saját szívének riadt feldobbanásáról.

— Ki az? — kiáltott Styepán.

— Zdrávsztvuj, Sztyepán Nyikitics.

— Zdrávsztvuj, Vaszilij Kuzmics.

Szemtől szembe találkoztak a sötétben, először azóta... és csaknem érintették egymást. Sztyepán elsőnek törte meg a hallgatást:

— Az embereitek után jártam... Mert egyedül jöttem, brigád nélkül...

— A mieink majd pótolják a tieidet... Ott vannak ni, a domb mögött...

— Már szóltam nekik... Hallod, mozgolódnak... Már jönnek!

A sötétben valahonnét hangok közeledtek. Sztyepán rágyujtott, fölment a kombájn hídjára és megfogta a kormánykereket. Magasodorta cigarettája hol kihúnyt, hol felizzott s ilyenkor pillanatra látni lehetett Sztyepán feszülten figyelő, nyugodt arcát, szigorú szemét és homlokát.

Vaszilij Sztyepánra nézett és eltünődött: „Szóval találkoztunk!" Először látta Sztyepánt azóta, hogy a felesége eltávolodott tőle. A szokatlan magány keserű éjszakáin, mikor pálinkába akarta fojtani bánatát és mégsem tudott elaludni, marcangolta a gyűlölet: „Az a nyavalyás, az rontotta el az életünket. És ugyan mit evett rajta az én Avdotyám? Egy ökölcsapás — és vége... Az is férfi?... Ha egyszer meglesném valahol a sötétben, megmondanám neki: vagy én, vagy te — ketten nem élhetünk ezen a világon!"

Mihelyt mámora elpárolgott, gonosz gondolatai is elszálltak vele, de azért, ha megfordult fejében, hogy találkozhat Sztyepánnal, bizony, csupa kemény és sértő szót tartogatott neki.

És lám, most szemtől szembe találkoztak a sötét mezőn. Beszélhetsz, amit akarsz, senki se hallja. Számolj hát le vele, add ki a mérged, dühöngj, állj bosszút derékbatört életedért — senki se tudja meg...

— Ha legalább ezt az egy táblát learathatnánk az eső előtt — mondta Sztyepán.

— Learatjuk... — Erős szél sivított a sötétben, behatolt a sapkaellenző alá, fölborzolta Vaszilij haját. — Köszönöm, hogy eljöttél...

— Nincs mit. Gyönyörű ez a rozs.

— Bizony gyönyörű...

Odajöttek a többiek, elfoglalták helyüket a kombájn mellett. A kombájn lassan elindult. Vaszilij mellette ment. A sötétség még sűrűbb lett, mintha a fényszórók összeszorították volna.

— Vizet kellene készíteni — hallatszott a zajból Sztyepán hangja.

— Mindjárt küldök érte szekeret... A benzin elég lesz?

— Elég.

— A tartályokat menetközben üríted ki?

— Igen. Hát a lovak? Be vannak szoktatva?

— Van egy pár kezes lovunk. Majd kiválogatom.

Sztyepán cigarettája kialudt.

— Ördög vigye! Adj egy kis tüzet! — Lejött a hídról és a hágcsó karfáján át Vaszilij fölé hajolt. Egy pillanatig alig néhány centimeter távolságból néztek egymás szemébe.

— Szóval, vizet majd küldök, Sztyepán Nyikitics, és lovakat is, arravalókat. Mi kell még neked?

— Más semmi.
— Akkor jó, Sztyepán Nyikitics.
— Rendben van, Vaszilij Kuzmics.

Vaszilij búcsúzóul kezet akart fogni Sztyepánnal, de Sztyepán már föllépett és mind a két tenyerével a kormányba fogódzott.

Lassan úszott a kombájn, fehér lámpafényével átvágta a szeles, sűrű sötétséget.

Egész éjjel folyt a munka a földeken, a felhő alighogy megpermetezte, azután elvonult. Csak néhány rongyosszélű, nehéz felhő maradt az égen, de a munkát akkor sem hagyták félbe.

Vaszilij a sötét úton hazafelé menet ravaszul mosolygott magában:

„Egy nap alatt három napra valót végeztek. A beérett rozsot betakarították, a zabot is. Most aztán, ha várunk is egy keveset, nem veszélyes. Ami a fő, a felhő segített, — felpiszkálta az aktivitást az emberekben. Jó gazdánál még a felhő is őröl, — az is használ!" Az volt az érzése, mintha még az égnek is túljárt volna az eszén.

Messziről meglátta a cséplőpajtát és sietett oda. Ez a pajta volt Vaszilij legnagyobb öröme és büszkesége. Olyan büszke volt rá, hogy még dicsekedni se tudott vele és mesélni se tudott róla. De mindenkit, aki a kolhozba jött, legelőször a pajtához vezetett. A kolhoz többi vívmányairól — a termés növekedéséről, az állatállomány szaporulatáról, a brigádok versenyéről, sőt a „gyorsítókról" is még lehetett vitatkozni, de a pajta, ez csoda volt és elvitathatatlan, megtámadhatatlan ok a büszkeségre. Ott nőtt ki a sötétségből villanylámpák fényében, motorok dalában, ünnepiesen és váratlanul, mintha Vaszilijt üdvözölné: „Itt jön az én megalkotóm!" Nem csoda, hogy Vaszilijt odahúzta a szíve.

Mikor Vaszilij a pajta fedele alá ért, egyszerre melegség, világosság vette körül. Cséplőgépek, triőrök, selejtezőgépek zakatolása, a gabona vidám suhogása. Csillogtak a márványlapon a kapcsolók, sivítottak a hajtószíjak, zizegtek a kalászok, a gabona pedig ömlött, kavargott, örvénylett, viharzott.

Vaszilij most megvetően gondolt az elmúlt évek cséplése ire. A régi szérűt nevetségesnek, elavultnak, halottnak látta, még a gabonát is élettelennek, amit ott csépeltek. Unalom volt rágondolnia, milyen lassan szóródott, milyen vontatottan ömlött. Itt

bezzeg, szinte föléledt, csodálatos gyorsan és könnyedén patakzott a villanyerőre berendezett cséplőpajtában. Különösen érdekes volt a bonyolult szerkezetű villanyos cséplőgép. Egyenletesen, megszakítás nélkül és olyan átható erővel zakatolt, hogy morajában elsüllyedt a többi zaj, mint a vízbeejtett kő. Mulatságos volt elnézni, ahogy az emberek szája hangtalanul tátog, ajkuk is nevető, de néma.

Bujanov ebben a zsibongó birodalomban főparancsnoknak érezte magát; elégedett, vidor képpel járt fel-alá a főátjárón. Csupa por volt és pelyva, de az inge frissenvasalt, nyakkendője szabályos, mint mindig. „Ez az ember átérzi saját jelentőségét" — helyeselt neki Vaszilij. Megálltak egymás mellett, elégedetten hallgattak, szavak nélkül is megértették egymást.

A gabona pedig széles zuhatagban ömlött szünet nélkül; a sárgás villanyfényben melegnek, eleven rózsaszínűnek látszott. Tapadó burkától megszabadulva, mintha örült volna szabadságának, csúszott, szaladt ki a kézből, a lapát alól, amely halomba gereblyézte. Vaszilij elnézte ezeket az eleven, süppedő halmokat, gyönyörűséggel túrta karját válláig ebbe a selymes melegségbe. Azután odament a szóróhoz: onnét zúgva sivított ki a szél, szúrós pelyvát vert az ember arcába s ajkán hagyta a rozskenyér alig érezhető ízét. Az emberek gyorsan, lelkesen, vígan dolgoztak. Magasan a gép tetején állt Matvejevics. Ő vette át a kévéket s irányította a rengve zakatoló gép óriási torkába. Kimért, ritmikus mozdulattal nyujtotta mindkét kezét jobbfelé s az adogatótól átvéve a kévét, pontos fordulattal dobta balfelé, egyenest a gépbe. Jobbra-balra, jobbra-balra mozdult gyökérszerűen akaszkodó, erős két karja; és a szárnyas kévék szakadatlan láncolatban repültek alulról felfelé, jobbról balra.

Valentyina Matvejevics mellett állt. Nagy szeme csillogott, haját kalász kúszálta. Boldog, mohó mosoly szelídítette keskeny ajkát. Mihelyt meglátta Vaszilijt, könnyedén, mint egy macska, a földre ugrott és mulatságos igyekezettel tátotta ki száját, hogy Vaszilijnek egyenest az arcába kiálthasson valami érthetetlenséget. Kézzel-lábbal, fejének integetésével magyarázott, mérges volt, hogy nem tudta túlkiabálni a gépet, nevetett is és egy ragadós kalász, mint valami arany fülbevaló himbálódzott a nyaka fölött. Vaszilij a kijárathoz vonta Valentyinát, ott már lehetett beszélgetni.

— Huszonöt mázsa! — kiabált Valentyina s hogy segítsen hangjának, elébe tartotta hajlékony, lesült, vékony kezének öt ujját. — Huszonöt! Kicsépeltük Aljósa mezejének első feléről az egész gabonát. Huszonöt mázsa! De igazán, képzeld el! Ez azt jelenti, hogy lehet! Látod, itt van Aljósa termése — nagyszemű, potrohos, akár a borsó. Vaszilij, aranyom, szóval lehetséges. Akár eső, akár aszály — mindennel meg lehet birkózni!...

A kolhozosok körülvették Vaszilijt és Valentyinát, kiabáltak, egymás szavába vágtak, egyik tenyerükből a másikba szórogatták a magot, egyet-egyet a foguk közt is megropogtattak.

Ott állt Léna is, lesoványodva, öreges, sötét ruhában, de mosolyogva. Jól érezte magát itt a rózsaszínűen ömlő gabona, az ünnepies mosolyok, a napbarnította kezek világában, ahol Aljósa nevét hordozta a vidám zsivaj, ahol Aljósa terméséről úgy beszéltek, mint valami egészen természetes, eleven dologról s mintha ő maga is minden percben fölcsillanthatná szemének kékes fehérjét és kedves mosolyát itt a kévék és gépek között. Jól is esett ez Lénának, de el is szomorította.

Úgy rémlett neki, mintha váratlanul Aljósával találkozna itt az ünnepi zsivajban, az Aljósa nevelte rozs özönében.

Ajkának lágy mosolya és szomorú, merev pillantása mindenkinek szemébe tűnt és mindenki igyekezett valami kedveset mondani neki.

— Lénocska — szólt hozzá Valentyina, — most indul egy szállítmány gabona, ne vigyen téged is haza?

— Nem, én még itt maradok.

— Mi majd ketten állunk a gép mellé. — Matvejevics fölkapta Lénát és csudálatos könnyedséggel emelte a hídra.

Froszka valahonnét a sötétségből előre törtetett és lihegve futott Vaszilijhoz:

— Vaszil Kuzmics! Vaszil Kuzmics! Befejeztük Aljósa földjének második felét is. Sztyopa bácsi beleegyezett, hogy learatja Vera részét. Vagy talán te valahol máshol akarod?

— Menjetek csak a Veráéra. Mindjárt én is ott leszek!

A leány eltűnt, mintha a nedves éjszaka szippantotta volna fel, Vaszilij és Bujanov pedig tovább nézték, hogyan ömlik a rózsaszínű rozs — az ő jutalmuk és érdemük, az ő multjuk és jövőjük, az ő erejük és énekük, — és nem győztek betelni vele.

1

A régi — új módra

Csalékony volt az október: a tarlót néha napfény melegítette, máskor meg az északi szél hajszolta a gyors felhőket és az átázott avaron reggelenként zörgött a jégkéreg. A föld mégis mintegy kipihente fáradalmait, akár sütött rá a nap, akár alacsony felleg árnyékolta. Násztya Ogorodnyikova szántása fekete volt és bársonyos, az őszi vetés pedig, mint a tűzdelt zöld selyem — a zöldje tavasziasan friss és rugalmas. Az erdőkben és a réteken haldokoltak a füvek. Előbb még fellángoltak az ősz nesztelen tüzétől, olyan vörös-arany színpompában, mint rövidke virágzásuk alatt soha — azután fonnyadtak a napon, áztak az esőben, idővel mindinkább megfeketedtek, s egyre közelebb konyultak a földhöz, hogy lassan összefolyjanak vele és gazdagítsák.

Az erdő szinte kitágult és derült napokon a kékség szabadabban férkőzött lombjai közé. Az aranyszínű, felhajlott szélű levelek piciny csónakjai le-lecsúsztak az ágakról, lassan himbálva úsztak a levegőben, kelletlenül estek a földre s a legkisebb szellő hátán újra fölébe kerekedtek, kavarogtak az erdei utakon és elsodródtak a mezőre. Száraz zörgésükkel mintegy búcsúzkodtak, de a juharfa tenyérszerű levele olykor az őszi vetés nedvdús zöldjére tapad s hirtelen oly tüzes színekben ragyog fel, ami nem búcsúzkodásra vall, hanem az élet kiapadhatatlan erejére, újjászületésre.

Október első napjaiban hordták be a kolhozosok gabonájukat a saját kamráikba. Már rég nem kaptak ilyen bőséges részesedést munkaegységeik után és ezért Bortnyikov nem tartotta be a szokásos rendet: ezúttal a gazdasági év végére már

összeállított egy előzetes kimutatást s mihelyt az állammal elszámolt, azonnal hozzáfogott a kolhoztagokkal való elszámoláshoz. Szunet nélkul vonult a megrakott szekerek sora a kolhozhombárokból a házakhoz. Ég felé fustöltek a kémények, minden hajlékban sutemény készült, pecsenye sült és a kolhozméhesből kapott lépesméz illatozott. Eljegyzésekre, lakodalmakra készülődtek. Kszjusa mindenhová egyutt járt Szerjózsával, de mások előtt restelkedtek, még csak szót sem váltottak, nem is néztek egymásra: nehezen szokták meg a „kihirdetett" jegyespári állapotot.

Miután kihordták a hombárokból, ami előzetes számítás szerint járt munkaegységenként, egy vasárnap jutalomkiosztást rendeztek a legjobb brigádoknak A háború előtt is kaptak már bőséges javadalmazást a kolhoztagok, de a terv túlteljesítéséért most adtak először külön juttatásokat és Vaszilij ezt nagyszabású ünnepség keretébe akarta foglalni.

A galagonyaágakkal, őszi lombokkal ékesített szekerek felsorakoztak a hombárok és a farmok között elterülő gazdasági udvaron. A bakon ünneplőbe öltözött kocsisok ültek. A lányok egytől-egyig új cipellőben, selyemharisnyában táncoltak a ledöngölt téren. Az öregek nagyban füstöltek, az asszonyok méltósággal telepedtek a padokra, pörkölt mogyorót és napraforgómagot rágcsáltak. Vendégek is jöttek a „Május Elsejé"-be a szomszéd kolhozokból. Vaszilij izgult, sőt kicsit zavarban is volt „Még sok dolog és nehézség van előttünk. Még nincs vége a gazdasági évnek" — mondogatta magában és most mégis úgy érezte, mintha egy messzi cél felé törekedve, hamarabb ért volna oda, mint hitte, és pillanatra megtorpant, „hogy lesz most majd tovább?"

Rövid beszédben köszönetet mondott az élenhaladó kolhoztagoknak, aztán nótára zendítettek a harmonikák és megkezdődött a jutalomként kiosztott gabona és más termények felrakása a szekerekre. Bolsakovék öt szekérre valót vittek el; jutalmat kapott Lyubava, Kszjusa, meg Lyubava legidősebb fia, Vologya, a pásztor. Amikor Szerjózsa őrmesterre került a sor, Bujanov, aki a felrakodást intézte, mosolyogva mutatott Kszjusa szekerére:

— Ugye, lehet együvé rakni?

Kszjusa elpirult, de a lányok nevettek, tapsoltak:

— Igenis együvé! Hát persze! Nem vesznek össze!

Egy szekérre rakták fel kettőjük zsákjait, azután felültek rá mindketten és, most már nem restelkedve ölelte át Szerjózsa a pironkodó, nevető Kszjúsa vállát.

Utolsónak Vaszilissza anyó szekerét rakták meg.

— No, Vaszilissza Mihajlovna, válaszd ki magadnak a kolhoz nyájából a legszebb bárányokat — mondotta Bujanov.

Vaszilissza húzódozott:

— Ugyan minek? Hát nem mindegy?

Erre Avdotya ment bárányt válogatni. Kszjusa és Szerjózsa is leugrottak a szekérről, hogy segítsenek. Nevetve, mókázva szemelték ki a gyönyörű, fehérbolyhos barikákat és az egész kolhoz azt vitatta, elég jók lesznek-e Vaszilissza anyónak. Mindenki akart neki jó szóval kedveskedni, de ő elcsendesedve és hallgatagon állt ott, vadonatúj fekete kendőjében és barna szoknyájában a szekér mellett és egyszerre csak megeredt a könnye.

— Mi az, Vaszilissza Mihajlovna? — kérdezte aggódva Vaszilij. — Talán megrövidítettek valamivel?

Vaszilissza azért sírt, mert elhalt unokája, Aljósa jutott az eszébe, de nem mondhatta meg, hogy ne búsítsa el a többieket, ezért, maga-magára bosszankodva a sírás miatt így felelt Vaszilijnek:

— Hiába, az öregség... Sok minden eszembe jutott... Ha csak vagy ötven esztendőcskével később születtem volna! Mert most már... A kései boldogság, akárcsak az elkésett eső, nem segít a vetésnek...

— Talán nem volt szép az életed, Vaszilissza Mihajlovna? Adjon az isten mindenkinek olyan öregséget, mint a tiéd...

Rábólintott az öregasszony egyetértően is, meg köszönetül is Vaszilijnek a jó szóért, de a könnye csak tovább pergett. Kendője csücskével törölgette ráncos orcáját és bánatosan mondta:

— Öreg vagyok én már... öreg!

Pillantása most arra a kis bárányra esett, amelyet Avdotya kötőféken vezetett elő a karámból. Erre tüstént abbahagyta a sírást és haragvó nyugtalanság kifejezése jelent meg az arcán:

— Hová viszed Dunyása, azt a bárányt? Hiszen az a Beljánka! Mit akarsz vele? Magad is mondtad nekem, milyen jó kis bárány az!

— Csak nem választunk neked rosszat? — mosolygott

Avdotya. — A te jó munkádért a legjavát válogatjuk ki. Beljánka, hohó. Beljánka, mit makacskodsz, te kis buta!

Avdotya igazán meg akarta örvendeztetni Vaszilissza anyót, és ezért választotta ki a legszebb állatokat, de Vaszilissza nemhogy örült volna, inkább haragudott, sőt meg is sértődött.

— Hát pedig Beljánkát nem adom — jelentette ki határozottan, mintha nem neki, hanem valaki másnak szánták volna a bárányt. — Beljánkát nem engedem el magam mellől! Hogy elvigyék az én legszebb barikámat? No, még csak az kellene!

Majdnem ellenségesen villant a szeme Avdotyára, aki az ő kincseire tört. Erélyes léptekkel odament hozzá, eloldotta kezéről a kötőféket és terelte vissza a juhocskát.

— Sipirc, eredj csak haza, te haszontalan!

A kis bárányt megrémítette a sok ember és a ráirányuló közfigyelem. Kétségbeesett bégetéssel szaladt vissza a karámba, maga után húzva a kötelet.

— Micsoda új módi, hogy a legjobb bárányokat elhordják innen! — morgott Vaszilissza. — Még mit nem? Én bizony nem engedem!

Avdotya nem tudta, mitévő legyen.

— De Vaszilissza mama, hiszen mi nem akárkinek adjuk. Éppen a te házadba akarjuk vinni.

— Az én házam ez itt ni! — jelentette ki most már egészen felháborodva az öregasszony és a farmra mutatott.

Közös erőfeszítéssel végre elsimították a kellemetlenséget és Vaszilissza megnyugodott.

A kocsisor elindult. Nyomába eredtek énekszóval a lányok, őket követték szép rendben az asszonyok és lassú léptekkel a férfiak.

— Vaszilissza? — szólalt meg egyikük. — Ötszáz munkaegysége van, no meg a terven felül majdnem másfélszeresére szaporította a nyájat. Megdolgozott azért, amit kapott.

— És Lyubava meg Pimen Ivanovics is. Megérdemlik! Elsők a mezőn reggel, utolsónak maradnak ott este!

— A komszomolistákat legfőképpen Aljósa rázta fel. De akkor is, ami igaz, az igaz: egész nyáron, akár hétköznap volt, akár ünnep, ők egytől-egyig kint voltak a földeken. Volt, hogy erővel kellett őket hazaterelni.

Senkisem irígyelte a kolhoz élenjáróinak jutalmát, ellenkezőleg, olyan büszkék voltak a soktonnányi gabonára, veteményre, mintha ők kapták volna.

Eltűnt az utolsó szekér Vaszilissza báránykáival, az útfordulónál eltűnt a lányok tarka fűzére is, elszéledtek az idős kolhoztagok, csak Mefodics maradt le a vele egyivású vénekkel s poroszkált lassacskán az úton.

Vaszilij a téren egyedülmaradva, valami különös érdeklődéssel nézett szét. A padok között szalmapihe, a hombár előtt a keményre taposott földön lisztpor fehérlik, a juhaklok ablakain pirosbogyós gallyfűzér virít, narancssárga lombok hevernek a bejáratnál — a szekereket díszítették velük. Most a szél játszik a szállongó levelekkel s már messze a szántáson csillanak fel aranyvörös lángocskái. Távolabb az úton most fordult el a tovavonuló kocsisor utolsó szekere, az elmúlt esztendő teleírt lapjának utolsó betűje.

Vaszilij megnézte, jól zárnak-e a lakatok a hombárokon s mégegyszer bejárta az elnéptelenedett karámot.

„Elvégeztük — gondolta. — Rég elszámoltam az állammal, ma pedig befejeztük az elszámolást a kolhoztagokkal. Amit tavasszal kitervezt ünk, megtettük. A kamrák telve! A munkaegységek teljesértékűek!"

Napok óta várta ezt az órát, ennek élt, efelé törekedett, mikor még távoli cél volt, és bizony sokszor aggódott: „Csak el ne rontsa valami, csak kihúzzuk valahogy a kolhozgazdasággal az új termésig. Akkor aztán megkönnyebbülünk és pihenhetünk!" És íme: a kínlódásnak vége, az őszi mezei munkát befejezték, a gazdaságot rendbehozták, ledobhatják a terhet a vállukról. De Vaszilij most mégsem könnyebbséget érzett, hanem ürességet. Alighogy ledobhatta terhét, már szinte vágyott utána, már arra gondolt, hogy egy új terhet vegyen vállára, hogy az erőfeszítéshez szokott izmok el ne gyengüljenek és a tétlenségben el ne ernyedjenek.

„Az évnek vége. És az év elkezdődik."

Eszébe jutott, hogyan kezdődött az elmúlt esztendő. Az első pártgyűléstől számítja azt, a sötét téli reggeltől, amikor olyan keservesen várt a keresztútnál. Mivel kezdje a most beköszöntő esztendőt? Ebben az órában erősen átérezte a vég és a kezdet közötti keskeny mesgyét és az ürességre emlékeztető szokatlan

könnyűséget, a percnyi zavart s azt, hogy egyszerre csak szinte sajnálja a nehéz napok elmúlását.

A hirdetőtáblán szemébe ötlött egy félig letépett, elsárgult papírlap s rajta az ő sajátkezű aláírása: V. Bortnyikov.

Ezt olvasta a papírfoszlányon: „... kovéknak, Blinovéknak és Konopjovéknak elrendelem, hogy reggel hét órától trágyát hordjanak. Meg nem jelenés vagy késedelem esetén az ügyet a vezetőség elé viszem."

Vaszilij elmosolyodott, elővette zsebkését és gyönyörűséggel kaparta le ezt a hirdetményt a deszkáról.

Régóta nem kellett neki odafüggeszteni ilyen névszerinti munkabeosztást és mégkevésbbé efféle fenyegetést, hogy az elkésők ügyét a vezetőség elé terjeszti. Most maguk a brigádvezetők foglalkoztak az emberek munkahelyre való beosztásával és az utóbbi időben nem is fordult elő igazolatlan mulasztás, vagy késés. Miután ledörgölte a maradványait ennek az ócska hirdetménynek, bement a farm helyiségeibe, kulccsal kinyitotta és kihúzta az asztalfikot. Annak a mélyén is gyűrött papirosokat talált, munkáravezényléseket, napiparancsokat, megrovásokkal és figyelmeztetésekkel. Nyolc-kilenc hónappal ezelőtt ezeket a rendeleteket itt nyilvánosan fel szokták olvasni a brigádok munkába indulása előtt.

Fogta a papirosokat és kidobta az ablakon. A szél föikapta és a hulló falevelekkel összevegyítve, kivitte a földekre, a nedvdús őszi vetés zöldjére.

Október végén Vaszilijt nagy baj érte: az apja, Kuzma Bortnyikov súlyos beteg lett. Már régóta rosszul volt, de csak az ősszel sikerült az orvosoknak véglegesen megállapítani, hogy gyomorrákja van. A kór gyorsan terjedt s az öregember szemlátomást ment tönkre.

Két hónap alatt megőszült sötét szemöldöke és furcsamódon kifehéredett sötét arcbőre is.

— Az első fagy engem is megütött, kopogtat nálam a tél — mondotta, amikor beállt a fagy. — Milyen nap van ma, Vászja?

— November huszadika.

— Korán jött — mondta az öreg és nem lehetett tudni, hogy a télről beszél-e, vagy saját magáról. Félig ült, félig feküdt mozdulatlanul az ágyon.

Ahogy ott feküdt áttetsző haloványan, kiszáradtan, fehér hajával, olyan volt, mint a gyermekláncfű könnyű, áttetsző bolyhos feje. „Csak ráfujok és elszáll!" — gondolta fájdalmasan Vaszilij. Apjának természete is megváltozott. Még lágyabbszavú, még csendesebb lett, mint azelőtt, de valahogy eltávolodott Sztyepanyidától és erősen húzott Vaszilijhoz. Szenvedélye lett az olvasás. Magasra vetett ágyában elolvasott minden újságot, könyvet, amihez csak hozzájutott. Különös érdeklődéssel, szinte izgatottan olvasott a híres kolhozistákról. Amikor végigolvasta Pása Angelina életrajzát, sokáig feküdt szótlanul, nem akart beszélni se a feleségével, se Finogénnal és arca különös kifejezést öltött — örült is, búsult is.

Csak esténkint lett beszédesebb az öreg, amikor Vaszilij eljött hozzá. Arca zavart aggodalommal telten kipirult a novemberi hidegtől, szemöldökén olvadozott a hó.

A kicsiny hálószobában még esetlenebbnek és szinte túlméretezettnek érezte magát Vaszilij.

Gondosan rendbeszedte magán zubbonyát és igyekezett minél óvatosabban lépkedni, amikor mázsás csizmáival az ágyhoz közeledett. Azt hitte, hogy apja alszik, mert szeme le volt húnyva. Mozdulatlan, viaszszerű arcán valami különös, megmagyarázhatatlan vonás szomorúan emlékeztetett egy beteg gyermek arcára.

Vaszilij csöndesen el akart menni már, amikor apja kinyitotta a szemét és ajkán boldog, de gyengeségében szánalmas mosoly jelent meg.

Előhúzta kezét a háromszögű darabkákból varrt tarka paplan alól, egy székre mutatott és inkább lehelte, mint mondta:

— Ülj le!

Vaszilij leült és az öreg rátette száraz kezét fiának óriás tenyerére. Forró volt ez a kéz és szinte egészen súlytalan.

„Nem is kéz ez, csak egy darab melegség — gondolta Vaszilij. — Pedig mennyit dolgozott életében!"

Megszorította apja ujjait. Hallgattak. Vaszilij azt hitte, hogy az öreg elszunnyadt, mert szeretett szundikálni, ha Vaszilij mellette volt és a kezét fogta.

De az öreg hirtelen ránézett. Viaszszín arcában szeme olvadozott, mint a gyertya.

— Mire kellett ez nekem? — mondotta halkan, mintha csak véletlenül ejtené a szavakat. — Hát kell nekem ez a sok szekrény, meg a többi mindenféle?...

— Mért mondja ezt, apám? — mert Vaszilij nem értette meg.

Az öreg hallgatott és gyenge, száraz ujjaival egyre erősebben szorította Vaszilij kezét. Vaszilij úgy gondolta, hogy talán félrebeszél, de az öreg magánál volt. Szemével odaintett egy könyvre, a fedelén Pása Angelina képe látszott.

— Nézz oda... — mondotta halkan. — Én talán kevesebbet dolgoztam, mint ő? Én sem tudtam munka nélkül még csak lélekzetet se venni. Erőm is volt, kedvem is volt... de mind rossz helyre ment... — Váratlan erővel szorította meg Vaszilij kezét és keserűen, gyorsan hozzátette: — itt van ni, a kezem... hát ezért dolgozott... a cifra bútorért? Hát az kell énnekem? Nekem elég volna a lóca meg a kemence, meg a tisztességes munka s hogy megbecsüljenek érte. Ennyi az egész. Ez volna az élet... Akkor a halálom se nyögetne, könnyebben jönne... Ne hallgass az asszonyokra, Vászja. A szívedre hallgass.

Újból elhallgatott. Vaszilij moccanni sem mert, félt, hogy megijeszti, hogy elhessenti az öreg gondolatait. De apja most elszunnyadt.

Vaszilij kiment a konyhába.

— Nagyon rosszul van apám, mama — mondta Sztyepanyidának. — Itt maradok éjszakára.

Apja szobájában lehevert a földre.

Sztyepanyida kisírt szemmel, elcsendesedve, tiszta feketébe öltözve a szomszéd szobában egész éjszaka hányta a keresztet. Vaszilij nem aludt, a mécses pisla fénye a muskátlik kísérteties leveleire esett, az öregember csontos, szögletes homlokára, a takaró tarka háromszögeire. Feküdt az öreg mozdulatlanul és csak hajnal felé szólalt meg hirtelen:

— Itt vagy, Vászja?

Vaszilij rögtön felugrott:

— Itt vagyok apám, itt.

— Sztyepanyida — az csak asszony... — szólt halkan az öreg, mintha csak pillanatokra félbeszakadt beszélgetést folytatna. — Finogén az anyja fajtája, az ő vére. Petro — éretlen még. Csak te vagy énnekem, Vászja... Te Vászja, te, rendes

életű ember vagy. Élj úgy, fiam, ahogy élsz. Amit én nem éltem meg, azt te énhelyettem... Avdotyát meg, Dunyaskádat vedd vissza... Tisztességgel...

Megint kifáradt, zihált, Vaszilij nézte az arcát. Kicsi volt, viaszszerű, vonásai kiélesedtek s már arcán ott volt a halotti nyugalom bélyege. Csak olykor futott át rajta valami könnyű remegés, mint a vadvízen átfutó hullám; hol az ajka reszketett, hol sápadt orrcimpája rezdült vagy szemöldöke rándult meg. Vaszilij mohón figyelte ezen az arcon az élet minden pislákoló jelét. Szerette ezeket az alig észrevehető mozgásokat, tudta, hogy az utolsók, hogy még néhány óra — és már semmi meg nem remegteti ezt a keskeny száraz ajkat, semmi meg nem rebbenti ezeket a még mindig fekete pillákat.

Az öreg előretolta állát, erősen összehúzta szemöldökét, úgy látszik valami gondolat kínozta. Vaszilij közelebb hajolt hozzá.

— Nem a haláltól félek... Egész életemben szívem szerint jártam el. De a szélen jártam, nem az úton... Lám, ez a Pása Angelina... Pedig hát leány... Nem férfi... És milyen élete volt!... Ha megöregszik, nem vergődik majd úgy a szíve, mint az enyém.

Elhallgatott, hogy lélekzetet vegyen. Vaszilij sokáig, szótlanul ült mellette. Az öreg kialvóban volt. Látható erőlködéssel mégegyszer kinyitotta szemét és így szólt:

— No most elalszom. Vigyázz, fiam, hogy ma ne haljak meg... Mert még nem tisztult meg a lelkem. Nincs itt a pap.

Vaszilij reggelig ott ült apja ágyánál, leste minden lélekzetét, szemét nem vette le arcáról, amelyen még ott volt a mármár elröppenő élet melege.

Reggel az öreg felébredt, kinézett az ablakon. Az ablaküveg jégvirágai fölött ki lehetett látni az égre és az égen egy felhőre: mozdulatlanul állt az ablak égszínkék négyszögében, kicsinyke volt, rózsás és könnyű, mint egy fénygombolyag. Az öreg nézte és egy csecsemő lágy, boldog mosolyával tapadt rá:

— Felhő...

Sokáig nézte rebbenéstelen, még mindig azzal a csendes, gyerekes mosollyal, azután felpillantott:

— Nincs itt még a tisztelendő?

— Ugrenybe ment. Igérte, reggel itt lesz — felelte Sztyepanyida.

— Csak el ne késsen...

Ismét elszunnyadt, azután csendesen megkérte Vaszilijt:

— Fordíts engem a másik oldalamra...

Vaszilij megfordította. Apja megsimogatta a kezét és különös, remegően gyöngéd pillantással nézett a szemébe, azután fejét félrehajtotta és elhunyt.

— Apám, apám!

Vaszilij magához szorította kiszáradt testét, melengetni próbálta, átönteni beléje életét, erejét. Az öreg már nem lélekzett. Vaszilij arcát arcához szorította és — életében először hangos sírásra fakadt.

Azután kiment az utcára. Sztyepanyida elnyujtott jajongása még a fülében csengett. Lilaszínű, párás volt a reggel. A mezőkön csillogott a hó, a kéményfüst rózsaszínűen gomolygott egyenest az égre. Távolabb a tiszta kékségben egy közömbös kis felhő úszkált. Könnyedén, mint egy fénygombolyag. változatlanul és közönyösen folytatta útját fönt a magas égen.

„Ugyanaz, amelyikre ő nézett — gondolta fájó szívvel Vaszilij. — Apám utolsó felhője..."

A környezet közönye fájt neki. Csakúgy úszott a felhő, csakúgy gomolygott a rózsaszínű füst, ugyanúgy csillogott, szikrázott a hó, amikor a legdrágább — egy remegő emberszív — örökre elhallgatott. És már nem lehet jóvátenni az elkövetett hibákat, nem lehet kimondani a ki nem mondott szavakat, nem lehet visszahozni az elmulasztott órákat. Semmisem ismétlődhetik, minden elment örökre.

„Örökre...." Vaszilij először érezte ennek a szónak egész szörnyű halálos erejét. Millió évig élhet a föld, milliárdnyi ember járhatja tereit, de apa nem lesz többé, nem ismétlődik meg sem millió, sem milliárd évszázadok alatt. És akárhogy hívja, akárhogy bánkódik utána, egy rövid pillanatra sem idézheti vissza onnét, ahova távozott.

Maga sem vette észre, hogy ért el a farmig. Öntudatlanul Avdotyát kereste. Amikor odaért, akkor jutott eszébe, hogy Avdotya a városba ment egy értekezletre.

A farmban még nem tudták hogy meghalt az apja s egyszerre elárasztották kérdésekkel és azonnali döntést követelő ügyekkel.

Vaszilij igyekezett megfelelni a kérdésekre, de nehezen tu-

dott elszakadni saját gondolataitól. És mégsem tudta és nem is merte elfeledeni egy percre sem, hogy ő a kolhoz elnöke.

Avdotya néhánynapos távolléte alatt különösen kitűnt, milyen értékes munkát végzett. Ha ő otthon van, Vaszilijt soha nem háborgatták a farm dolgaival, minden jól ment, úgy látszott, mintha magától, megolajozott kerekeken haladna minden. De alighogy Avdotya elutazott, máris a legkülönbözőbb, váratlan ügyek szakadtak Vaszilij nyakába. A kolhoz állattenyésztésének gondja egyszerre az ő vállára hárult, s csak akkor értette meg, mennyi fáradtságába kerülhetett Avdotyának az ügyek e látszólagosan sima menete, csak ekkor tudta megbecsülni Avdotya kezét, aki oly könnyen hordozta a kolhozgazdaság egy nagyon fontos ágának minden ügyét-baját, környezete számára csaknem észrevétlenül.

— Vaszilij Kuzmics, az új kan megrühösödött — jelentette neki Szerjózsa őrmester. — Most Pesztruha és a többi disznó is megkapta. Mit csináljunk? Mossuk le őket dohánylével vagy várjuk meg Avdotya Tyihonovnát? Vagy várjuk meg az állatorvost?

— Hívd el az állatorvost!

— Igen, de úgy hallom, hogy a városba vezényelték!

— No, akkor várj még egy napot s ha nem jönne meg, magad láss hozzá, mert még az egész konda elkapja. Jó erős dohánylevet készíts. Fűtsd át a farmot és valamennyi állatot füröszd meg! — tanácsolta Vaszilij nagynehezen összeszedve gondolatait, keresve a szavakat.

Odajött Kszenofontovna, szokott édeskés mosolyával.

— Vaszilij Kuzmics, bocsáss meg, hogy zavarlak! — énekelte kenetteljesen.

— No, mi az?

— Irass ki nekem tejecskét. Beteg a gyomrom, nem vesz be egyebet.

— De hiszen ott van a te jó fejőstehened.

— Hogy gondolod? Már, hogy volna az jó tejelő? Rosszabb egy kecskénél. Egyáltalán nyavalyás kis tehén az. Most meg semmi tejet sem ad, hiszen hasas.

— Nincs nekem tejem.

— Már hogyne volna? Hisz mindig azzal dicsekszik a farm, hogy így meg úgy, milyen sok tejet termel! Nagy a tejhozam,

dehát hol van a tej? Vagy talán minálunk a kolhozban azt is dugdossák?

— Micsoda dugdosásokra célozgatsz nekem? Beszélj!

Nem először követelte tőle, hogy valljon színt, de Kszenofontovna mindig kitért az egyenes válasz elől és homályos célzások hálójába húzta.

— Nem igazán mondtam én azt, csak úgy, eljárt a szám. Te ehhez jobban értesz. Hát, hogy leszünk a tejecskével Vaszilij Kuzmics?

— Megmondtam, hogy nincs tej.

— Dehát hova lett? Abból a sok tejből nem jut a kolhozosoknak?

— Hogy-hogy nem jut? Amíg a mezón dolgoztunk, egész nyáron lehetett tejet, vajat, tejfölt rendelni. A fakitermelők most is megkapják.

— És ha meg is kapják! De milyen sok marad a farmban!

— Ha azt is szétosztom, mivel szaporítjuk a csordát? A borjakat kell táplálni vele. Osszam szét a tejet, a borjak meg dögöljenek éhen?

Kszenofontovna édeskés mosolya most leplezetlenül gonoszszá torzult. Szeme belefúródott Vaszilij arcába. Mert ha ő egyszer akart valamit, képes volt akárkinek a lelkéből is kitépni amit megkívánt.

— Hogy értsem ezt, Vaszilij Kuzmics? Már bocsáss meg nekem, buta asszonynak, világosítsd fel az én esztelenségemet. Szóval te a bornyúkat sajnálod, de a kolhoztagokra nincs gondod? Mi ez? Én teneked rosszabb vagyok egy bornyúnál?

— Hát te mit képzeltél? Mikor a baromfiudvarra tettek, jó, ha tizenhárom tojást tudtál összehozni egy-egy tyúk alól. Betettek a fejéshez, onnan is el kellett helyezni. A mezőn te dolgozol a legrosszabbul. Nem kapsz tejet! Ott van a saját tehened teje — élj vele!

— Nézzetek ide, jó emberek! Avagy mi kolhozosok rosszabbak vagyunk a baromnál? Hát igazán nem védelmez bennünket senki? — És csakúgy süketített sipító hangja.

„Bánom is én, adjanak neki tejet, csak már szabaduljak tőle!..." — gondolta Vaszilij. Mert szeretett volna már elmenni, egyedül maradni bánatával.

„Kiírom neki azt a tejet, csak már ne óbégasson itt a fü-

lembe! De ha neki megteszem, akkor a többinek is, mindenkinek kellene!"

— Hát igazán olyan gyámoltalanul vagyunk, hogy bennünket annyiba se vesznek, mint az oktalan állatot? — jajveszékelt, szitkozódott Kszenofontovna.

— Nyugodjék meg, öreganyám, akad, aki megvédelmezze! — hallatszott egy férfihang és a félhomályból előlépett egy jólismert, bőrnadrágos figura: Travnyickij.

Mellette állt Volkov is, a faluszovjet elnöke. Travnyickij rá se nézett Vaszilijra, hanem kimért, rugalmas lépteivel a kijárat felé tartott és csak úgy odavetette Volkovnak:

— Kérem, Volkov elvtárs, utasítsa rendre ezt a kolhozelnököt. A kerületi vezetőség a maga részéről sem hagyja annyiban a dolgot. Magát pedig, mama, megkérem, jöjjön be hozzám a faluszovjet helyiségébe, négyszemközt akarok magával beszélni.

Vaszilij nem is válaszolt Travnyickijnek. Apja arcát látta, száraz kezét, utolsó gyöngéd, remegő pillantását és ez minden egyebet háttérbe szorított. Némán állt ott Vaszilij, dideregősen, szomorúan, összetörve.

Travnyickijt meglepte ez a hallgatás: ő másként emlékezett Bortnyikovra. Gyors, sanda pillantást vetett rá, magatartását az erőtlenség és félelem jelének tekintette.

— Magát pedig, Bortnyikov, pártvonalon fogják felelősségre vonni, amiért ilyen megengedhetetlen módon beszél a kolhoztagokkal. Én magam leszek a tanú. Ennek a minősíthetetlen viselkedésnek véget kell vetni!

Vaszilij meg se mozdult. Mély bánatában meg sem érezte Travnyickij kicsinyes tűszúrásait.

Két nappal a temetés után, este, amikor a feketeruhás siratóasszonyok Sztyepanyida szobájában valami csüggedt dallamot énekeltek, eljött Szerjózsa őrmester:

— Bocsáss meg, Vaszilij Kuzmics! Csak kénytelenségből háborgatlak. Nagy baj van a sertések körül. A fiatal kan a végét járja, Pesztruha elvetélt, a többi sertés is mind beteg...

Avdotya reggel érkezett Ugrenybe a városból, az állattenyésztők területi értekezletéről. Ugrenyben dolga volt: a kerülei végrehajtó-bizottságnál kellett valamit elintéznie.

Mint mindig, amikor a városból tért meg, felfrissült, jókedvű lett és számtalan új terv rajzott a fejében.

Kitartása, bizakodó kedvessége, lelkiismeretessége mindenkit megnyert. Sok új barátja és ismerőse volt a szomszéd körzetek állattenyésztői, a területi mezőgazdasági osztály dolgozói és a tudományos munkások között is.

Ez a legutolsó útja a városban különösen sokat jelentett neki. Vidáman, felélénkülve járt-kelt a kerületi végrehajtó-bizottság sötét folyosóin.

Nagyon élvezte apró, fehér szőrcsizmáinak kényelmét, gyapjúkendője kellemesen dédelgette hidegtől kipirult arcát. Mosolyogva, hunyorogva lépkedett — a kinti fényes napsütés után alig látott a sötét folyosón. Hirtelen megállott. Egy félig nyitott ajtóból pontosan kihallatszott ez a név: „Bortnyikov". Odahallgatott. Valaki telefonon beszélt:

— Igen! igen! A farmban a sertésvész Bortnyikov kolhozelnök bűnös könnyelműségének, vagy talán gonosz szándékának következménye. Az ügyész már a helyszínre utazott, hogy kivizsgálja a dolgot. Úgy van, helyesen! Bortnyikovot addig is házőrizetben kell tartani. Igen, igen! Már nem először figyelhető meg nála az ilyen felháborító jelenség! Minden egyébtől eltekintve, az én jelenlétemben kolhoztagokat sértegetett.

Avdotya kinyitotta az ajtót és belépett. Az íróasztalnál Travnyickij telefonált.

— Mi történt a mi kolhozunkban? — kérdezte köszönés nélkül Avdotya.

— Most nincs fogadóórám, polgártársnő.

— De igen, mondja meg előbb, mi van a kolhozban.

— A maguk kolhozában sertésvész van és egyéb minősíthetetlen momentum. Menjen ki, polgártársnő és csukja be maga után az ajtót.

Avdotya állt még az ajtónál egy darabig dühösen és tanácstalanul. Ettől az embertől hasztalanul igyekezett volna megtudni valamit. Jó erősen bevágta maga után az ajtót és kisietett az utcára. Már a tornácról meglátta a kolhoz fogatát és Matvejevicset. Avdotya a hóban botladozva, kiabálva, hadonászva rohant át hozzá a széles kocsiúton.

Matvejevics észrevette és megállt. Ötperces beszélgetés után Avdotya mindent tisztán látott — a sertésvész okát és

Vaszilij állapotát. Megdöbbentette az öregember halála, akit szeretett és borzasztóan sajnálta a férjét. Maga elé képzelte súlyos lépteit, szomorú szemét, átérezte magányának bánatát és meggondolatlanul elejtett szavainak egész keserűségét.

Egy pillanatot sem vesztegetve szaladt a kerületi pártbizottsághoz.

„Andrej Petrovics ismer engem is, Vászját is, ő hinni fog nekem" — gondolta magában.

A kerületi pártbizottság nyájas, földszintes épülete, számtalan szobájának tisztasága és csendje megnyugtatta és bizalmat gerjesztett benne.

— Andrej Petrovics most nem fogad! — mondotta a titkárnő. — Öt perc mulva el kell utaznia.

Avdotya egy pillanatig habozott, nem nézett a titkárnőre, hanem szinte átröpült az előszobán és egy erős lökéssel belökte az ajtót Andrej dolgozó szobájába.

„Csak ne sírjak! Csak vissza tudnám tartani!" — gondolta és mihelyt meglátta Andrej derűs, jó arcát, nyomban elöntötte szemét a könny.

— Hova, hova, elvtársnő, nem lehet! — támadt rá a titkárnő. — Mondtam neki, Andrej Petrovics, de ő erőszakkal bejött!

— Hagyj békén, kisasszonyka! Ez keserves ügy! — hárította el határozott mozdulattal Avdotya, aki a haragos rendreutasításra nyomban lecsillapodott.

Andrej már ment is elébe. Két kezét nyujtotta feléje:

— Avdotya Tyihonovna, galambocskám, mi történt?

A gyöngéd szóra megint sírvafakadt Avdotya. Andrej leültette a karosszékbe, vizet adott neki, de ő csak sírt, sírt, nem győzte törölgetni könnyeinek áradatát és sehogyse tudott uralkodni magán.

Kettős válásának és magányának egész terhét hordozta mindmostanáig egyetlen könny nélkül és most az esztendő során fölgyűlt sírás kitört belőle és képtelen volt visszatartani. Ajkáról nyalogatta könnyeit, fehér kendőjével törölgette, száljával, apró tenyerével mindenképpen elállítani igyekezett és nem tudta.

— Nyugodj meg hát! Mégis, mi történt olyan borzasztóság?

Erre összefüggéstelenül elkezdte:

— Az öreg meghalt... Az apósom... Vaszil Kuzmics édesapja! Dehát... ami disznó elhullt, azt mi megvesszük... elad-

juk a tehénkét és még szebb disznót veszünk, még jobbakat... Minek oda ügyész? Az a Kszenofontovna meg, ő igenis igazán gonosz! Az én legszebb tehenemet egyszerűen tönkretette. Hát lehet ez? És ott van az öreg, az apánk... Ha nem jön közbe az ő halála, a farmban se történt volna hiba... Igenis, hívták volna be, kitudakolták volna, de egyszerre mindjárt ügyészt küldeni? Nem igazság ez... Ilyet nem lehet megengedni!

Andrej megpróbálta kivenni a lényeget:

— Nem értek semmit! Sehogy se tudok így eligazodni. Nyugodjon meg és mondjon el mindent szép sorjában.

Erre nagynehezen összeszedte magát és elmondta:

— Ez a Travnyickij, ő volt az, aki Vászjától finomgyapjas bárányt követelt, ezért olyan dühös rá!

Andrej mindent elhitt neki. Tudta, hogy Avdotya képtelen megrágalmazni valakit, de tévedhet. A sertésvész igaz és olyan tény, ami csakugyan felháborító. Ha volt is Travnyickij eljárásában fölösleges szigor és meggondolatlanság, de talán jogos volt a felháborodása? Avagy viselkedésével holmi gyapjasbárányért akart bosszút állni? — de erről Andrej most hallott először.

— Hiszen azt a Travnyickijt Vászja a tornácról lökte le és a tornácról még a bundáját is utána hajította a hóba.

— Kidobta a tornácról, a bundáját meg a hóba hajította?

Ez a részlet már változtatott a helyzeten. Ha valaki egyáltalán nem hibás, akkor ilyesmit nem tűr el megtorlatlanul. Travnyickij viszont sok rosszat beszélt Vaszilijről, de ezt a dolgot egyetlen szóval sem érintette.

— Mért hallgattak maguk azelőtt erről a Travnyickijról?

— Törődtünk is mi már vele! Hiszen annyi gondunk volt, meg bajunk!... Téged, Andrej Petrovics akkoriban még nem ismertünk közelebbről. Amikor pedig megismerkedtünk, ez már mind rég elmúlt, minek emlegettük volna?

— Jól van. Travnyickijjal tisztában vagyok. Hanem hát hogy történhetett ez a baj a sertésekkel, Avdotya Tyihonovna?

— Hát látod, Andrej Petrovics, a lányok azt hitték, hogy így jobb lesz. Jó erős dohánylevet készítettek, jó forrón és abba fürösztötték a disznókat. Az a dohánylé meg nagyon erős is lehetett. Pedighát a fiziológiából tudjuk, hogy a disznóbőr, mármint az ő bőrük olyan, mint a szivacs, mindent felszív. Igy aztán dohánymérgeg szívódott beléjük. Hanemhát lehet ezért Vászját

hibáztatni? Hiszen nem először gyógyítottuk a rühösséget, nem először csináltunk dohánylevet! Ki gondolta, hogy a mi lányaink így összezavarják? Ők, szegények, jót akartak, azt hitték, minél erősebb, annál jobban használ. De meg mi meg fogjuk téríteni a kárt! Kandisznó csak egy fiatal pusztult el. Pesztruha elvetélt, az igaz, de mi megvesszük mind a disznókat meg a malacokat is. Hát olyanok vagyunk mi, Vászja meg én, hogy ne térítsük meg? Mirevaló itt az ügyész, meg a háziőrizet? És még hozzá milyen bánat érte: éppen akkor halt meg az édesapja. Vászja azt se tudta, mit beszél. Ha nem lett volna ez a gyász, talán az a gondatlanság se történt volna. De hiszen mi megtérítjük, Andrej Petrovics, az egész kárt megtérítjük!

— Nyugodj meg, Avdotya Tyihonovna. Nyugodj meg és menj szépen haza. Hiszem, hogy jóváteszitek ezt a hibát, megtérítitek a kárt és én Vaszilij Kuzmicsot nem hagyom bántani. Menj haza, nyugtasd meg a férjedet, dolgozzatok nyugodtan! Szóval, most megint együtt vagytok, ugy-e?

Avdotya zavarbajött:

— Nem, nem vagyunk együtt.

— Nem vagytok együtt? Hát akkor miért sírsz? Miért mondod, hogy „Vászja meg én" megaztán „Mi Vászjával együtt".

— Mégse idegen... — és az asszony mélyen lehajtotta fejét.

— Ha meg nem idegen, akkor mért nem vagytok együtt? Így aztán ő is egyedül van, meg te is. Mért nem fértek össze? Vagy talán rossz ember ő?

— Vászja? Jó ember ő! Ritka jó ember, Andrej Petrovics! Lámpással kell az olyat keresni!

— Hát akkor mért nem élsz együtt vele? Azt mondod, hogy jó. Szereted, mert látom, hogy szereted. — Avdotya hallgatott. Andrej föl-alá járt a szobában. Elmosolyodott: — Hogy mi minden nem történik a világon! És milyen csudákat nem láttak ennek a pártirodának a falai! Egy órával ezelőtt itt volt nálam egy kolhozasszony. „Intézd el — mondja nekem —, hogy a férjem velem éljen. Nagy gazember — mondja, — részeges és komisz, otthagyott. Kényszerítsd, hogy visszajöjjön!" Mondom neki: „Minek neked, ha gazember, részeges és komisz?" „De igenis küldd vissza — mondja, — igenis vele akarok élni, azzal a haszontalannal!" Most meg ellenkezőleg: te azt mondod,

ritka jóember a férjed, és mégsem akarsz vele élni! Hát aztán igazodjon itt ki az ember veletek! — fejezte be jókedvűen Andrej.

Avdotya is elmosolyodott kicsit könnyei között.

Andrej megint komolyan folytatta:

— Bocsáss meg, Avdotya Tyihonovna, hogy az ügyetekbe avatkozom. Nem könnyelmű kíváncsiságból teszem, hanem mert mindkettőtökhöz igazán jószívvel vagyok. Ti elváltatok. Én ezért egyedüi Vaszilijt okoltam és téged nem. Gondoltam magamban, mi bűnöd lehetne, hiszen olyan csendes vagy, mint egy egérke és olyan ijedős is. Pedighát lám, milyen tudsz lenni! Csepp híján betörted az ajtómat, amikor a férjedet baj fenyegette. Az egész farmot a kezedben tartod, az egész kerület legelsői közé kerültél. Okos asszony vagy és energikus. Ha pedig ez így van, akkor igenis éppúgy hibáztatlak, mint Vaszilijt. Mért nem tudtál vele összeférni? Ha Vaszilij igaztalan volt hozzád, mit tettél, hogy észretérítsd? Hogy lehet az, hogy ti ketten, okos, rendes, erős két ember, nem tudtok kimagyarázkodni? Hiszen, Avdotya Tyihonovna, az élet boldogsága sem jön magától, mintahogy a munka sikere sem. Azt is tudni kell megteremteni!

Délidőre ért Avdotya a kolhozába. Haza se ment, egyenesen Vaszilijhez sietett. Meg akarta nyugtatni, át akarta adni neki Andrej baráti üzenetét.

Izgatottan ment föl annak a tornácnak a lépcsőjén, amelyet annyiszor súrolt és törülgetett, amelynek minden kis görcsét ismerte. Megfogta a jólismert ajtókilincset.

A hajdan gyermeklármával telt, nyájas szobákban most elhagyott magányosság, kellemetlen csend fogadta. Az ablakban a muskátlik hervadoztak, senkise szedte le a száraz leveleket. Az ágyon hanyagul odavetett takaró nem fedte el a szakadt lepedőt. Vaszilij az asztalnál ült, szurokfekete feje iratok fölé hajolt. Derékszíj nélkül, avittas kigombolt zubbonyában, lesoványodva, borotválatlanul ült ott s úgy emelte rá szemét, mintha nem értené és nem is hinné el, hogy ő jött be. Avdotya odaszaladt hozzá, megölelte, erősen magához szorította:

— Vászja, drágám! Hogy lesoványodtál! És én nem voltam itt! És nem láttam utóljára szegény apád drága arcát! És hogy

lehet az — élünk és nem becsüljük meg az életet — s egyszercsak nincs!

Simogatta Vaszilij keményszálú, fekete haját, az pedig remegve símult homlokával az asszony vállához. Egyre erősebben szorította hozzá az arcát, hogy elrejtse torkát szorongató könnyeit.

Az asszony szerelme gyakran együttjár valahogy a szánakozással. Avdotya nemhiába cserélte föl gyakran a „szeretem" szót azzal, hogy „sajnálom". Semmisem tudta volna olyan erővel és olyan teljességgel visszahozni régebbi érzését férje iránt, mint Vaszilijnek ez a gyámoltalan, bánatos mozdulata. Megölelte, arcát, haját, vállát simogatta:

— Vászjenka, szívem! Most nincs idő arra, hogy itt gunnyasszl Ülj lóra, siess a kerületbe. Petrovics azt üzeni, hogy este nyolc órára légy ott. Vidd magaddal Szerjózsa őrmestert is. Mert én, amikor meghallottam, mi történt, egyenest Petrovicshoz szaladtam. Ritka jóember az és jólismer téged. De meg engem se először lát! — tette hozzá büszkén. — Tudtam én, hogy hinni fog a szavamnak! Mindent elmeséltem neki. Rólad is, meg Travnyickijról is. Azt mondta: Én Vaszilijt nem engedem bántani". Ami meg azt a disznót illeti, mi azt megvesszük, még ha a tehenet kell is eladni, de megvesszük. Így is mondd neki, hallod? Nem illik mihozzánk, hogy adósa maradjunk a kolhoznak. Tenéked olyan tisztán kell állnod a kolhoz előtt, mint az arany. Ha volt is valami gondatlanság, azt neked igenis jóvá kell tenned. Igy mondd Petrovicsnak is! Hallod? — oktatta parancsoló hangon Avdotya Vaszilijt. — Siess drágám, gyorsan, gyorsan!

Ő maga hozta elő a sapkát, sálat kötött Vaszilij nyakára és kikísérte a tornácra.

— Magam is elmennék veled, de sietek a farmba és nincs is rám szükség, — hiszen már mindent elmondtam... Siess!

Másnap reggel, amikor Vaszilij hazajött, nem ismert rá a háza tájára: minden tisztára volt mosva, súrolva, a polcokon kicifrázott fehér papíros, a párnákon hófehér, hímzett takaró.

— Papuskám, eljöttünk hozzád lakni! Többet nem megyünk el! — jelentette ki Dunyaska.

Katyusa, mint egy kis gazdasszony, már berendezte a kemence mögött az ő „úttörő sarkát": kifüggesztette az ország

nagyjainak arképeit, a saját dicsérő okleveleit, fölrakta a kisasztalkára a könyveit.

Praszkovja anyó könnyezett örömében.

Avdotya rámosolygott Vaszilijre:

— Mindjárt jön a sütemény. Kislányom, készíts apának mosdóvizet!

Kiszedte a friss süteményt, de még mielőtt asztalt teritett, leült a férje mellé, megölelte és így rendelkezett:

— No, most mesélj el mindent sorjában. Mikor odaértél, egyenesen Petrovicshoz mentél?

— Egyenesen hozzá és ott az ajtó előtt látom, Travnyickij...

— Igazán?! No és??!

— Semmi. Csak ott ácsorgott, ilyen kicsi lett, csendes, beesett a pocakja!

— És Petrovics?

— Petrovics jó volt! Ez aztán az ember, Dunyasa! Mintha friss levegőt szívnék, ha vele beszélek.

— Megmondtad neki, hogy megtérítjük a kárt?

— Szórul-szóra úgy mondtam, ahogy te meghagytad.

Mindössze kilenc hónap telt el a válásuk óta, de mennyire megváltozott e rövid idő alatt viszonyuk egymáshoz!

Mikor kezdődött a közeledésük?

A Froszka dűlőjén telt éjszakán, vagy akkor este, amikor Avdotya először szólalt föl a pártgyűlésen és jobban elmondta Vaszilij gondolatait, mint ahogyan ő maga tudta volna? Avagy azóta, hogy vitatkoztak a lóhere miatt? Vagy talán nem is voltak ilyen döntő órák a kilenc hónap alatt, hanem egyszerűen úgy nőtt meg az érzésük, ahogyan ők maguk megnőttek?

Éjszaka álmában fölsírt a kis Dunyaska. Avdotya oda akart menni hozzá, de Vaszilij erősen magához ölelte a feleségét:

— Félek elengedni téged... Egyszercsak fogod magad és megint elmégy.

— Hát el tudnék most szakadni tőled, Vászja? Búsultunk eleget... Kínlódtunk... Vászja, tudod, fiút szeretnék! Kisfiút. Kuzmának hívnánk. Apád után.

Vaszilij ügyetlen, érdes kezével elsimította Avdotya haját a homlokából, símogatta arcát, halántékát:

— Dunyuskám!... Hát látod, hogy van ez!... Ha meggondolom, tizenhárom évig éltünk együtt és csak a tizennegyedik esztendőben tudtam meg, mi a szerelem!...

Életében először beszélt szerelemről és szavai úgy hullottak az asszony szívébe, mint az eső a hőségtől kiszáradt, repedezett földbe.

2

Átszálló

Egy márciusi reggelen Vaszilij és Avdotya között mókás, vidám veszekedés zajlott le, mint mostanában nem ritkán.

A reggelinél ugyanis Avdotya rosszul lett és lefeküdt az ágyra. Vaszilij melléjeült.

— Már jól vagyok, Vászja — mondotta Avdotya. — Már engedett a görcs! — És elhalványodott arcának pírja visszatért.

— Ez a méztől van. Már másodszor megfigyeltem tenálad: mihelyt mézet eszel, mindjárt rosszul vagy tőle.

— Nagytermetű lesz a fiú — mosolygott Avdotya. — Ami egyszer nem ízlik neki, azt nem veszi be... Ha fiú lesz, Kuzmának hívjuk, de ha kislány? Van egy virágnév — Margaréta, de egy eperfajtáról is el lehetne nevezni: Viktóriának.

— Mért nem mindjárt Klukvának?...* — dörmögte kicsit együgyű és elégedett mosollyal Vaszilij; nagyon izgatta a gyermek gondolata és izgalmát ilyen mókákkal akarta leplezni.

— Jaj de gonosz vagy! — fortyant föl Avdotya. — Olyan csöppség, még meg sem született és te már kicsúfolod. Haragszom rád. Eredj a szemem elől! — És hátat fordított neki.

— De Dunyaskám!

— Megmondtam, látni se akarlak!

— Jaj, micsoda feleségem vagy te nekem! — sóhajtott Vaszilij. — Azt se tudom már, melyik lábamra álljak. Melyik oldaladon nyúljak hozzád!

Avdotya feléjefordította kipirosodott, nevető arcát:

* Klukva = keserű, savanyú bogyó, csak nagyon megédesítve eszik (A ford.)

— Hát csak tessék, táncolj most körülöttem! Menyasszony koromban úgysem udvaroltál, most osztán táncolj a feleséged körül.

Kopogtattak és megjelent a küszöbön egy kis négyszögletes figura:

— Talán zavarok? — hallatszott Andrej vidám hangja

Avdotya gyorsan felugrott és Vaszilijt is zavarbahozta, hogy Andrej őt otthontalálta és nem az irodájában.

— Mindig örülünk neked, Andrej Petrovics! — mondotta és mentegetőzni kezdett. — Épp most jöttünk haza Dunyaskával. Csak épphogy megreggeliztünk. Mert minálunk ez a rend: reggel ötkor felkelünk, elmegyünk a gazdaságba, aztán tíz órakor reggelizőszünetet tartunk. Vesd le a kabátod, ülj le velünk!

Andrej nem hallgatta Vaszilijt. Kíváncsian és elégedetten nézett szét. A szobában most nem volt olyan ideális rend, mint amikor Andrej először járt itt a mult év februárjában, de nyájasabb, lakályosabb lett. Nem szólt semmit Vaszilijnek és Avdotyának, de olyan kedélyes, megértő s kicsit csúfondáros mosollyal nézte őket, hogy mindketten elvörösödtek

— Reggelizni nem fogok, de ha te készen vagy, gyerünk a gazdaságba. Ma egész nap itt maradok, estig. A kerületi pártbizottságban a jövő héten tart beszámolót Valentyina a ti pártszervezetetekről. Addig én mindent meg akarok itt nézni és veletek együtt megbeszélni... Nem tudod, hol van Valentyina?

— A Bugyonnij-kolhozban van, két-három órán belül itt kell legyen.

— Kár, hogy nem találtam itt. Dehát mit csináljunk... Gyerünk...

Vaszilij megszokta már Andrej aprólékos pontosságát, amivel a kolhozélet legkisebb részletébe is belefürkész, de először látta ennyire elmélyültnek Szürke télikabátjában még szélesebbnek, zömökebbnek látszott s mint egy pörgettyű, olyan fürgén, szaporán járta be a kolhozt, hogy a hosszúlábú Vaszilij alig győzött vele lépést tartani.

Andrej végignézte a farmokat, a raktárakat, a villanytelepet, a fakitermelést is — mindenütt rend volt és Vaszilij dicséretet és helyeslést várt, ámde a párttitkár egyre hallgatagabb és gondterheltebb lett

„Mi nem tetszik neki már megint? — gondolta róla egy kicsit bosszankodva Vaszilij. — Amikor rosszul állt a kolhoz, akkor vígan, beszédesen járta be velem, most pedig — mintha itt se volnék. Az útszéli árkot nézi. Ugyan, mit lát benne? Mi az, amin fönnakadt? Legyintett, mintha mondana magában valamit! Most újra nekiiramodik Tyü, milyen gőzben van! Utól sem érem. És csak hallgat. Néha igazán nem is értem, micsoda ember ez?"

Mikor megszemlélte az egész gazdaságot, Andrej bejott a vezetőségbe, köszöntötte Valentyinát, aki épp akkor tért vissza a szomszéd kolhozból s elkérte az 1948-ra nemrég elkészített termelési tervüket. Sokáig böngészett az iratokban, nem törődve a szomszéd szobából beszűrődő zajjal, beszélgetéssel, csak törülgette kis tenyerével kidudorodó homlokát és jegyezgetett valamit a noteszébe Csak akkor tette le a tervezetet, amikor már szállingóztak a kommunisták a pártgyűlés közeli megnyitására.

— Nos hát, mi a véleményed a tervünkről? — kérdezte Vaszilij, hiszen büszke volt művére, amelyen napokig dolgozott.

— Megvitattátok a pártszervezetben?

— Még nem — felelte Valentyina.

— Meg is látszik rajta.

Elhallgatott és zsebében kutatott cigaretta s gyufa után.

A gyufa eltört a kezében, soká babrált vele s végül rágyujtott, de még mindig nem törte meg a hallgatást és ügyet sem vetett a körülötte levők várakozó pillantásaira.

— Mért mondod, hogy meglátszik rajta? — kérdezte türelmetlenül Valentyina. Andrej kifujt néhány füstkarikát és csak azután felelt egy odavetett mondattal:

— Pártonkívüli terv ez.

— Hogyhogy pártonkívüli?

— Hát úgy. Mert hova vezet? Hogyan tájékoztat? Milyen központi kérdéseket vet fel?

Andrej nem nézett sem a feleségére, sem Vaszilijre. Csakúgy kettejük közé meredt a pillantása és mintha észre sem venné elkeseredésüket, izgalmukat. Ajka vonalát kemény redők nyujtották meg. Vaszilij egy pillanatra felbosszankodott. Úgy

érezte, hogy Andrej néha nagyon is „öklel", ereje túlságosan heves és türelmetlen.

„Mi kell már megint neki? Az emberek jól dolgoztak, eredményt értek el, bő aratást. Hat olyan bűn volna egy kis dicséret ezért?"

De a párttitkár nem törődött mindezzel és így fordult feléje:

— Emlékszel, Vaszilij Kuzmics, a mi első beszélgetésünkre? Akkor ezt mondtad nekem: „Ha te segítesz, akkor az első aratással kivergődünk az elmaradók közül, a másodikkal — a jók közé, a harmadikkal az élenjárók közé kerülünk!" Hát mi támogattunk téged emberekkel, gepekkel, vetőmaggal, pénzkölcsönnel. Te meg is tartottad a szavad — a kolhoz kivergődött az elmaradottak közül. Most aztán megvan minden lehetősége annak, hogy a jók és az élenjárók közé kerüljetek.

— Az élenjárók közé — ismételte elmosolyodva Vaszilij, — könnyű ezt mondani. Természetesen, mi magunk is erre törekszünk, csakhát nem egyenes út vezet a rossztól a jóig és tovább, a jótól a kitűnőig! Ez nem olyan, mint a vasút Ugrenyből a városba, a városból Moszkvába. Ez inkább olyan, mint amikor a vonatról egyszerre csak repülőgépre száll át az ember! Egyszóval átszállás kell!

— Ez az éppen — hagyta rá Andrej. — És én a ti tervetekben éppen ezt az átszálló állomásodat nem látom. Mert, nézd, mi ez?! — s hanyagul, mérgesen forgatta a terv lapjait. — „Ennyi meg ennyi tonna trágyát kell kivinni ekkora meg ekkorra, ennyi meg ennyi tonna gabonát kell jarovizálni..." Ez mind nagyon szép és nagyon szükséges, de mindez már a mult esztendőben is megvolt.

— A mult évben, Andrej Petrovics, te dicsérted a tervünket — szólt közbe Bujanov. — Sőt, te magad állítottad össze velünk együtt!

— Ez, barátom, nagy különbség! A mult esztendőben három központi feladat állt előttetek: erős brigádokat kellett szervezni, vetésforgót bevezetni, növelni a villanytelep kapacitását. Ezt ti meg is csináltátok. De most? Most a régit ismételni? Hol van itt — s megint megrázta a tervezet lapjait, — hol és miben van itt a további növekedés alapja és a további előrehaladás biztosítéka? Hol van az az „átszállóhely", hogy a te szavadat használjam, Vaszilij Kuzmics? Hol vannak azok a

gócpontok, amelyekről elmondhatnók: ha ezt megvalósítjuk, akkor gazdaságunk magasabb fokra emelkedik! Ebben a tervben nincs céltudatosság, nincs pártszerűség.

— Ez csak előzetes terv — mondotta bosszúsan Valentyina. — Még nem vitattuk meg sem a pártgyűlésen, sem a közgyűlésen.

— Dehát akkor mire jó az egész?

Valentyina haragudott a férjére. Majdnem két hete nem látták egymást, mert mindketten nagyon el voltak foglalva és most, hogy találkoztak, hát ahelyett, hogy vele négyszemközt beszélné meg a dolgot és mutatna rá a terv hiányosságaira, ilyen könyörtelenül lecsepüli mindenki előtt az ő alkotását.

„Ha így megy, akkor bizony a pártszervezet titkárának tekintélyét is lerontja — gondolta Valentyina. — Miért nem tudott erről velem otthon beszélni!..."

De Andrejnek esze ágában sem volt, hogy Válja tekintélyét ily „családias" módon támogassa és az egybegyűltek mély hallgatása közepette még határozottabban folytatta;

— A ti tervetek annyit ér, mint egy lyukas mogyoró, vagy egy akna kanóc nélkül!

Ez a nagy tervekkel telített kis ember izgalmat hozott magával a „Május Elseje" pártszervezetébe. Odaérkezése előtt minden jónak és nyugodtnak látszott, most pedig hiányérzet és kielégületlenség ütötte fel a fejét. Andrej nem ügyelt sem felesége sértődöttségére, sem a többi kolhoztag elkomorodott arcára. Valentyina jól ismerte erről az oldaláról: ha kitűzött egy célt maga elé, akkor egyenesen arra tör és nem számol semmiféle mellékkörülménnyel, jóformán észre sem veszi ezeket. Felállt és gyorsan föl-alá járt a szobában. Ez a kis, haragos ember most olyan volt, mint egy berzenkedő veréb.

„Leckéztetni azt tudsz. Azt akárki tudja — gondolta róla mérgesen és sértődötten Bujanov. — De vajjon te magad, te hogyan dolgozol a kerületben?" És egy fogas kérdéssel próbálta zavarba hozni a párttitkárt:

— Nézd, Andrej Petrovics, te mind csak azt mondogatod: „gócpont, új állomás, átszállás". Érdekelne engem valami... Itt mínálunk ez egy elmaradt kolhoz volt, tenálad meg a kerület elmaradt kerület. Vajjon hol vannak tenálad a kerületben azok a bizonyos gócpontok meg átszállók, amiket te tőlünk kö-

vetelsz? Avagy talán teszerinted ez csak miránk kötelező? És az egész kerületnek nincs rá szüksége?

Andrej megállt, ránézett Bujanov ártatlan képére, megértette a kérdés rejtett élét és ez felvillanyozta:

— Igazad van Ez énrám is kötelező, Mihail Oszipovics

— Éshát akkor kerületi méretekben, a kerület terveiben milyenek ezek a gócpontok meg átszállóállomások?

— Igenis van ilyen gócpont. Van ilyen állomás..

A párttitkár arcán álmodozás és ugyanakkor elszántság tükröződött. Szótlanul az ablakhoz lépett. Mindnyájan elcsendesedtek, mert felkeltette érdeklődésüket ez a pár szó és az utána következő szunet.

— és ez a mi új gép- és traktorállomásunk — fejezte be halkan Andrej

Szavai csalódást okoztak

„Új gép- és traktorállomás? Mi van ebben olyan különos? — elmélkedett Bujanov — Jól van, fölépítettük azt a gépállomást! Proharcsenko építette fel, no meg a kerületi végrehajtó bizottság építkezési ügyosztálya. Petrovics persze segített De azért nem érdemes erről úgy beszélni, mintha a kerület aranybányát fedezett volna föl"

Andrej megsejtette az általános kiábrándultságot, de ez nem hozta zavarba

— Hamarosan beszélni fogunk erről a pártaktíván, Nemsokára mindenki megérti, miért beszélek én az új gépállomásról olyan értelemben, hogy ez az egész kerulet életének egy új állomása De most beszéljünk mindenekelőtt a ti kolhoztokról és ami a fő, a pártszervezet növekedéséről.

— Két új kommunistánk van Jasznyev és Szerjózsa — jelentette Valentyina.

— Nem sok, de ez érthető Az elmult esztendő az emberek megismerésének és tanulmányozásának éve volt Most itt az ideje, hogy élenjáróinkat komoly munkával készítsük elő a pártba! — Andrej rövid, szaggatott mondatainak utemére vagdosta a levegőt apró tenyere élével, — a ti komszomolkáitok — Tátyána Gribova és Kszjusa Bolsakova, a ti brigádvezetőitek — Lyubov Trofimovna Bolsakova és Avdotya Tyihonovna Bortnyikova

Avdotya abban a percben jelent meg a kuszöbön, amikor

Andrej a nevét kimondotta. Mindnyájan nevettek, ő pedig zavarbajött: „Csak nem rólam beszéltek rosszat?"

— Farkast emlegettünk, Avdotya Tyihonovna! — mosolygott Andrej. — Miért áll az ajtóban, mint egy vendég? Érezze magát otthon!

Az asszony megértette, hogy jót beszéltek róla, megnyugodott, beljebb jött, leült a sarokba, illedelmesen térdére tette kezét és mindannyiukat kedves, mosolygó tekintettel nézegette. Nem először vett részt nyílt pártgyűlésen és nagyon sokra becsülte ezt a szokatlan, de már nélkülözhetetlen kapcsolatot, ami összefűzte a kolhoz legkülönb embereivel. Eleinte még nem ismerte föl teljes jelentőségében ezt a kapcsolatot, de okoskodás nélkül és a rá jellemző szívélyes közvetlenséggel fogadta. Látta, hogy azok az emberek, akik a legjobban tetszettek neki, a körükbe hívják őt és, mivel minden jóra fogékony volt, örömmel ment a hívó szó után. Lassankint egyre világosabban rajzolódott ki előtte a pártbalépés. Ha a városban vagy Ugrenyben értekezleteken okos, tevékeny, vonzó asszonnyal találkozott, legtöbbször ezt gondolta: „biztosan párttag" — és igen ritkán tévedett. Az is előfordult, hogy őt magát kommunistának vélték és olyankor nagyon kellemetlen volt neki ezt megcáfolni, mintegy akaratlanul kiábrándítani az embereket.

Amikor Valentyina először beszélt neki a pártról, nem csodálkozott, hanemcsak eltűnődve mondta:

— Magam is gondoltam már rá... csak attól félek, hogy politikai tudásom még gyatra.

— Majd előkészülünk rá, tanulunk. Nem egyedül vagy — itt van Lyubava, Jasznyev, meg Szerjózsa őrmester, no meg Tátyána és Kszjusa is — mindnyájan együtt fogunk tanulni.

— Tehát — folytatta Andrej, megvárva, míg Avdotya helyet foglal, — térjünk vissza az 1948-as évre szóló gazdasági tervetekre. A mult esztendőben a pártszervezet megteremtése volt a fődolog, annakutána pedig az egész kolhozt érdeklő általános kérdések, mint például erőteljes brigádok megszervezése, vetésforgó bevezetése. Most itt az ideje, hogy a gazdaság minden ágát külön-külön kezeljük. Mindegyiknek meg kell találni a maga gócpontját. A gabonatermelésnek olyan központot kell teremteni, amely körül az egész kolhoz-agrotechnika fejlődhessen. Egy jól fölszerelt laboratóriumra van szükségetek. Az állat-

tenyésztés céljaira feltétlenül új istállókat kell építeni, megfelelő vízellátással. Helyes elgondolás a ti tervetekben a csordák nyári táborozása a Boszorkánydombon és a takarmánybrigád alakítása. Ez helyes. De ami a zöldséggazdálkodást illeti, ideje azt az öntözhető területekre áthelyezni. Ma közvetlenül az útszéli árkok mellett mentem — ott megmarad a víz júniusig, a fenekén pedig egy kis csermely folydogál, a Pohánka-patak erecskéje. Minden lehetőség megvan arra, hogy vízmedencét építsetek.

A sértődött elégedetlenséget, amivel eleinte hallgatták Andrejt, érdeklődés váltotta fel. Egész csomó ember tódult a szobába és Andrej jókedvűen szakította félbe szavait:

— Ohó! Hiszen itt nagyszerű erők vannak, elvtársak! És csupa régi ismerős!

Sorra kezet fogott velük és mindannyiuk számára volt egy jó szava, tréfája:

— Nos, Kszjusa, ősszel tanfolyamra megy?

Kszjusa elpirult:

— Még nem felejtette el, Andrej Petrovics?

— Már hogy felejthettem volna el? Dehogyis! Egy függetlenített kerületi párttitkárnak nem szabad elfelejtenie semmit! Ősszel egyéves tanfolyamra megy.

Kszjusa riadtan pillantott Szerjózsára. Andrej elfogta ezt a pillantást és nevetett:

— A vezetőség ezt is előre látta és már el is intézte! Együtt mennek tanfolyamra. Magának pedig, Pimen Ivanovics, el kell mennie a kerületi egészségvédelemhez, szanatóriumi beutalásért. Hogy a vetés idejére jó formában lássam magát!

Vaszilij érezte, hogyan párolog el bosszúsága — és hogy ez a kis párttitkár már megint lefegyverezi:

„Néha azt hiszem, hogy keresztülnéz az emberen. Úgy mozog, mint egy tank. Képes mindent eltaposni, csakhogy odaérjen, ahova akar. Ha pedig közelebbről nézem, mindenkit emlékezetébe vés és a bajban segít, mintahogy nekem is segített. Amit pedig a tervünkről mondott, ha csípős is, de igaz!"

A szoba már megtelt. Élénk beszélgetés, nevetés, tréfálkozás töltötte meg.

— Hát mostantól kezdődik az új esztendő — mondta Vaszilij halkan Valentyinának. — A mult évet attól kezdve számítom,

amikor először jöttünk össze pártgyűlésre mi hárman. Akkor még azért szidtál, hogy elfelejtettem mosolyogni...

Valentyina jól megértette Vaszilij hangulatát és ő is halkan válaszolt:

— Te meg engem neveztél el „Siratókának"... Milyen régen volt is az!

— Megnőttünk azóta! — mosolygott Vaszilij. Megsimította arcán és állán nemlétező szakállát és dörgő hangján elkezdte: — Nos, elvtársak, lássunk hozzá, — a gyűlést megnyitom..

A pártgyűlés és Valentyina beszámolója után a kerületi pártvezetőség pontosan meghatározta a „Május Elseje" kolhoz új feladatait. A kolhoz életének ideiglenesen meglassudott lüktetése meggyorsult, megélénkült.

— Nagy építkezést tervezünk. De ki fog építeni? — mondotta Vaszilijnak Bujanov a pártgyűlést követő napon.

— Többek között te is, Mihail Oszipovics — felelt keményen Vaszilij.

Bujanov felugrott székéről:

— Node észnél vagy, Vaszilij Kuzmics?

— Én igen, Mihail Oszipovics — válaszolt megingathatatlan nyugalommal Vaszilij. — Idegen mérnököt nem tudunk alkalmazni, de meg nincs is miért. A magunk erőivel is elboldogulunk, a kerület segítségével. Te energikus, eszes ember vagy, műszaki képzettséged van, egyszóval te fogod vezetni az építkezést.

— Komolyan mondod ezt vagy tréfálsz?

— A legkomolyabban! A villanytelepen nálad minden rendben van. Egyéb munkától pedig egy félévre fölmentünk téged. A kirovi „Vörös Október" kolhozba küldünk, önálluk óriási építkezés folyik — szintén saját erőikkel — ott majd tanulsz egy kicsit. Kérjük majd, hogy egy kerületi mérnök vállalja el a védnökséget fölötted. Szakkönyvek kellenek neked? Arról gondoskodunk Műszaki eszközök kellenek? Majd veszünk. Pauszpapírt is. Rajzasztalt meg majd csinálunk.

— Mi az, hát már minden rést velem akarsz betömni? Hát én pedig nem fogok építeni neked! — heveskedett Bujanov.

— Hát pedig fogsz — fejezte be a beszélgetést a legnagyobb nyugalommal Vaszilij.

Alig néhány hét multán már megvolt a kolhoznak a saját „építészeti osztálya". Mihail Bujanov külön szobában ült rajzasztalánál, fejesvonalzók, szögmérők, kihúzótollak, rajzpapírtekercsek közepette, istállók, víztornyok, falusi klubbok, kórházak és bolcsődék tervrajzai társaságában.

Nem hagyott békét Vaszilijnak, folyton építőanyagot, munkaerőt, igaerőt követelt. Minden követelését sértődött és szemrehányó kéréssel kezdte:

— Ideültettél engem az építési osztály vezetőjének? Igen. No, és most hiába üljek itt? Mikor kapok már téglát és bádogot? Légy szíves, intézkedj, Vaszilij Kuzmics. Közeledik az építés évadja!

És Vaszilij sietett intézkedni. Sok baja volt a Boszorkánydomb körül. Végül sikerült megkötni a szerződést, amelynek értelmében a kolhoz megkapta ezt a kívánatos földdarabot tíz évi használatra. A kolhoz kötelezte magát, hogy elvégzi a talajegyengetést és lecsapolja a közeli mocsarat. Annak emlékére, hogy Aljósa szorgalmazta először a Boszorkánydomb bérletét, elnevezték a kolhozban „Aljósa dombjának" A szerződésben is így szerepelt. A „Május Elseje" emberei és a földmunkások egyszerűen ezt az elnevezést törvényesítették. Itt is be kellett vezetni a vetésforgót és megkezdeni az építkezést Aljósa dombjára egy külön brigádot küldtek, vasárnaponkint pedig az egész kolhoz az iskolásokkal és az öregekkel együtt, kivonult oda önkéntesen vállalt „közmunkára". Szívesen és vígan dolgoztak. A teljesértékű munkaegység és a terven felüli munkáért kilátásba helyezett jutalom megváltoztatta a munkához való viszonyát még az olyan közismert világlustáinak is, mint Poljuha, Malánya, Kszenofontovna. Nemritkán eljöttek a vezetőséghez olyan vénemberek és vénasszonyok is, akik már évek óta nem dolgoztak a kolhozban és Vaszilijtől munkát kértek Abból pedig volt elég, jutott mindenkinek.

Esténkint zsúfolásig megtelt a Vörös Sarok és a vezetőség helyisége: a különböző műkedvelő, agronómiai, politikai tanulókörök nehezen fértek el és heves vita folyt egy-egy helyiségért

Még Lénát is, aki Aljósa halála után annyira magába zárkózott, ismét magával sodorta a közös forgatag

Valentyinának sokáig nem sikerült Lénát kimozdítania zárkózottságából, dermedtségéből.

— Ne törődj velem — felelte Léna Valentyina minden kísérletére. — Én jól érzem magam a kis tanítványaim között, de a komszomolisták, a fiatalság körében már nehezebb nekem...

— Te nagyon is bezárkóztál. Ezt nem szabad. Ha neked csakugyan olyan nehéz együtt lenni a fiatalsággal, járj el közénk, felnőttek közé Látod, mi kommunisták és azok, akik a pártba készülnek belépni, összegyülekezünk, Marxot, Lenint. Sztálint olvassuk. Egészen belemerültünk ebbe. Gvere el, ha csak egyszer is! Biztosra veszem, hogy téged is érdekelni fog!

— Ne törődj velem, Válja...

Ekkor aztán Valentyina tanácskozni kezdett Lyubavával:

— Látogasd meg néha, Lyuba. Te ezt mind ismered már. Megtalálod a nekivaló szavakat. És terád hallgatni fog.

— Magam is régen készülődök hozzá.

Egy este Léna, Vaszilissza elcsendesült hajlékában egyedül motozott holmi régi írások között. Kezébeakadtak Aljósa füzetei. Ott ült a padlón, a könyvespolc mellett s pergett a könnye Aljósa akkurátus betűire. Megint eszébejutott első estéje ebben a házban, az asztal, amely előtt ült Aljósával szemben, a fiú hosszú szempillája és buzgó suttogása: „sinus alfa plus cosinus beta". Ki hitte volna akkor, hogy ez lesz belőle?! Alig több mint egy esztendő telt el azóta és mi minden volt e rövid idő alatt: szerelem, boldogság, halál...

Lyubava kopogtatás nélkül lépett be. Léna nem állt föl és a könnyeit sem törölte le. Lyubava előtt nem rejtegette bánatát. Az asszony szótlanul leült egy székre Léna mellé és érdes tenyerével megsímogatta a leány haját.

— A bánatunk is a boldogságból jön...

— Hogyan? — Léna nem értette.

— Aki nem ismerte a nagy boldogságot, az a kicsivel is beéri, de aki a nagyot ismerte és elvesztette, annak bizony nehéz. Neked rossz, Lénuska, de nekem még rosszabb volt.

— Miért?

— Mindenért. Te fiatalka vagy, szépecske, művelt is, teneked ezek a könyvek is elbeszélik, amit előlem elhallgatnak. Az egész élet előtted van. Hozzád is bekopogtat még a boldogság...

— Nem kell nekem. Nekem nem kell már semmiféle öröm...

— De ne zárd be előle az ajtódat. Ne vétkezz az élet ellen, az eljön hozzád. Lám, nekem gyermekeim voltak és tenálad öregebb is voltam, műveletlen és nem is ilyen szép, mint te és még hozzám is kétszer kopogtatott be a boldogság.

— Mondd el! — Léna nem kérte, hanem követelte.

Követelte a közös bánat, a közös sors jogán. Csodálkozva nezte Lyubava ellágyult, tünődő, megfiatalodott arcát.

A kolhozban senki sem hallott Lyubava másodvirágzásáról, mindenki bánatos, vígasztalhatatlan özvegynek ismerte. „Milyen titkolódzó!" — gondolta Léna.

— Meséld el! — követelte újra.

— Hát jól van, elmondom. Soha egy szót nem szóltam erről senkinek, de neked elmesélem. — Lyubava száraz keze kendője rojtjával babrált, megsötétedett, távolbameredő szeme, mintha valami, másnak láthatatlan, külön életet elt volna. — Nehéz sorsom volt, amikor özvegységre jutottam. Te olyan könnyű, fehérke vagy, mint egy kis felhő, de én, amikor özvegyen maradtam, iszonyú testes voltam. Amikor az asszonyokkal kijártunk a patakra fürdeni, mindenki körülöttem óbégatott, mert valamennyien nyavalyások, véznák, soványak voltak mellettem. Úgy álltam köztük, mint akit egy nagy darab fából vágtak ki és minden ízem mintha egyenest a földből nőtt volna, és minden ízem örömöt áhított. Mi más az asszonyi öröm, mint csecsemő a mellén, mint egy férfi jó keze a vállán? Az első időben a bánat mintha lekaszált volna. De egy évvel az én Pásám halála után kezdtem magamhoz térni. Csakúgy hemzsegtek körülöttem a férfiak, pedig gyerekeim voltak, egyszerre három kérőm is akadt és már gondolkoztam, melyiket válasszam? És ahogy így válogatok, hát látom: az, ami volt, úgyse lesz többet. Mégcsak ahhoz hasonlatos sem. És mindegy nekem: ez vagy amaz, vagy a harmadik. Ha pedig így van, akkor vajjon nem mindegy, hogy egy vagy kettő, vagy három... Én nem tudok a bűn elől szemet húnyni. Vannak olyanok, akik bűntelennek érzik magukat, mert kicsiben és óvatosan vétkeznek. De én mindennek két vállal megyek neki. A munkának éppúgy, mint ahogy a férjemet megszerettem — utolsó csepp véremet odaadtam volna érte. És, ha rossz ösvényre térek — azt se aprózva járom. Tudtam én ezt jól.

Kikosaraztam a kérőimet. Már-már kezdtem elnyugodni, de akkor, vesztemre-e, vagy szerencsémre, találkoztam vele. — Léna látta, hogy megremegtek Lyuba ujjai, de a hangja és az arca nyugodt maradt. — Volt valaki a világon, egyetlenegy ember, akit meg tudtam úgy szeretni, ahogyan Pását szerettem és meg is adatott énnékem, hogy találkozzak vele. És mit gondolsz, ki volt az? Az én Pásámnak az édes testvére. Akkor én Ugrenybe mentem az anyósomhoz, ő meg éppen, hogy megjött szülőhelyére az Altájból. Mert én azelőtt nem ismertem. Bemegyek a házba, hát kit látok az asztalnál — Pását. Elállt a szemem, szám. Csak nekidőlök a kemencének és nézek rá. Ő meg énrám. Akkor is szerettük meg egymást, nemhogy az első találkozástól vagy az első szóra, hanem már a legislegelső szempillantásra. Megtudtam aztán róla mindent. Nagyon rosszul választott feleséget. A világon semmihez sem értett az: se a munkához, se a háztartáshoz. Még bekovászolni se tudott. Amikor a férje hazaszaladt a gépállomásról, maga sütött kenyeret. A gyerekei rongyosan, elhanyagoltan jártak. Azért is jött az ember haza Altájból, hogy közelebb legyen az otthonához meg az anyjához, hogy törődjön valaki a gyerekekkel. A szomszédok mind sajnálták és mindnyájan engem akartak rábeszélni: „Magadon is segítesz, azt az embert is boldogítod és a gyerekeket is fölneveled." Ő maga ezt mondta: „A feleségemet majd támogatjuk, a gyerekeket ő meg nem bánja. Úgyis csak gondja, baja volt velük." És én már bele is egyeztem. De még mielőtt végleg elszántam magam, gondoltam, elmegyek, megnézem és azt az asszonyt, akinek a boldogságát összetöröm... Bárcsak ne mentem volna!... Bárcsak ne láttam volna meg!... De nem tehettem én máskép. Szeretek mindent a magam szemével megnézni. Nem mondtam én neki semmit, mármint a férfinek, hanem fogtam magam és elmentem a szomszéd faluba, ahol a házuk volt. Bementem. Olyan piszok volt ott, hogy énnálam a sertésól is tisztább. A sarokban játszottak a gyerekek, az asszony meg ült az asztalnál és nyers borsót rágott. Csak úgy szedegette a csuporból és ette. Nem mondtam meg neki, ki vagyok és miben járok, csak annyit mondtam, hogy a férjének rokona vagyok. Beszélgettem vele és látom, nem rossz, nem gonosz asszony az, csak gyámoltalan. Teste, lelke gyámoltalan. Szereti férjét is, a gyerekeiért is fáj a szíve; ahogy róluk beszél, csakúgy potyog a könnye. „Nincs nekem

örömöm az életből — mondta. Nem szeret az uram engem, pedig énnekem ő a mindenem. Ha csak egy kicsit kedves volna hozzám, — mondta — a csillagot lehoznám az égről. De így, érzem, úgyis hiába minden." Hogy kezdődött ez őnáluk, nem tudom Az asszony hagyta-e el magát és ezért szeretett ki belőle a férje, vagypedig előbb a férfi ábrándult ki belőle és ezért romlott le így az asszony, — ilyen dolgokban nem tudni, mi hol kezdődik, mivel végződik. Csak az biztos, hogy náluk rosszrafordult, de azt is láttam: nem rossz asszony ez, csak elkeseredett És anyja a gyerekeknek, kislányai szeretik. Márpedig a gyereket elszakítani a szülőktől — ennél nincs nagyobb vétek.

Lyubava elhallgatott.

— No és azután? — Léna megérintette Lyubava érdes kezét

— No, azután kimeszeltem a házukat, kimostam a szennyesüket, ruhácskát varrtam a kislányoknak. Mityának — mert a férfit úgy hívják — minden ruháját rendbehoztam és beszéltem az asszonnyal, szavát vettem, hogy úgy él majd, ahogy illik s azután elmentem Bárcsak ott se lettem volna!. Bárcsak ne láttam volna azt az assszonyt...

— És a férfi, Lyuba?...

— Övele már nem is találkoztam. Megírtam az anyósomnak, hogy okvetlen költözzék hozzájuk, gondozza az unokáit. De övele féltem találkozni... Gondoltam, ha egyszer megfogja a kezemet, ha hozzámér — akkor vége... Mert hiszen, ha az ember nem szeret, akkor könnyű: gombház, ha leszakad lesz más. De ha egyszer szeretünk? Nemsokára ő maga jött el hozzám Akkorára én már erősen álltam a lábamon... Erőt vettem magamon. Hanem bizony attól fogva egészen kiszáradtam. Nézd — és felemelte sovány, sötétbőrű kezét s úgy nézett rá, mint valami idegen tárgyra, — nézd, hogy megsárgultam. Pedig azelőtt fehér voltam. De most már valahogy nyugodt vagyok. Látod, így volt ez, Lénuska. Jött és elmúlt — de az élet tovább folyik és akármennyi baj szakadt énrám, azért az élettől nem akarok elszakadni Hát te miért zárkózol el előle?

Lyubava csendes, nyugodt mosollyal fejezte be

— Én mégegyszer olyan idős vagyok, mint te. Most a Pártba is be akarok lépni, gazdászati könyveket olvasok, tanulok ..

Lénát meglepte ennek a sötétarcú, már nem fiatal asszony-

nak lelkiereje. Mi mindent elviselt: szeretett férje halálát, keserves özvegységét öt gyerekkel a szoknyája körül, azután egy komoly, nagy szerelmet, a lemondást erről a szerelemről és lám, mindennek ellenére megőrizte nyugalmát, józanságát, érdeklődését az élet iránt. És arra is maradt ideje és kedve, hogy eljöjjön Lénát vigasztalni, rámosolyogni, sovány, tűzforró kezével simogatni a haját.

Léna előtt az életnek olyan elsodró mélysége, olyan hatalma tárult fel, hogy többet már nem is kérdezett Lyubavától és nem is mesélt neki semmit, csak kérte:

— Várj még!... Ne menj el!...

— Mit jársz te örökké feketében, mint egy öregasszony?!... — szólt rá Lyubava. — Végy magadra fehér blúzt, mint azelőtt.

Léna készülődött a politikai oktatásra és először vette föl újra azt a selyemblúzt, ami úgy tetszett Aljósának. Megnézte magát a tükörben, kislányosan karcsú volt és a csinos fehér blúzban olyan, amilyennek ő ismerte és szerette: „Aljósa Lénája" volt. És hirtelenében elképzelte magát olyannak, amilyen majd sok-sok év mulva lesz: tapasztalatokban gazdag, mindent megértő, érett és erős, mint Lyubava. Mi mindent kell neki még megtanulni, átélni! De akármennyire is megváltozik, mindig élni fog benne ez a kis soványka, „Aljósa Lénája" és egész életében vele marad Aljósa, mint sorsának elválaszthatatlan, draga kincse.

Léna Lyubavával együtt ment el a politikai oktatásra, amelyen Valentyina foglalkozott a kommunistákkal és azokkal, akiknek szándékuk volt a Pártba belépni. Léna azt várta, hogy itt a szokott, hivatalos módon olvasnak majd föl könyvekből, újságból, de már az első percben meglepte és megörvendeztette az a lelkes légkör s az a nehezen meghatározható összeforrottság. Látszott, hogy ezek nem először jöttek itt össze, hogy közöttük az újonc számára szinte érthetetlen, erős kapcsolat és hallgatólagos, de mindannyiuknak becses rokonérzés fejlődött ki.

Lénának mindenki megörült, főképpen Valentyina. Észrevette rajta az ünneplőblúzt, azután kissé még bizonytalan, alig felvillanó, de már nem fájdalmas mosolyát; erre megértő pillantást váltott Lyubavával és megállapította: „lassacskán magához tér".

— Ülj le, Lénocska. Végre te is itt vagy. Helyezkedj el,

ahogy neked a legkényelmesebb. Ma a Kommunista Kiáltványt" kezdjük olvasni.

Ez a téma Lénát nem érdekelte különösen. Azelőtt már átvette a „Kommunista Kiáltványt" és azóta is félig gyerekes, némileg iskolás elképzelést őrzött meg róla.

Valentyina néhány bevezető szó után Avdotyának adta a könyvet:

— Terajtad a sor, Dunya.

— „Kísértet járja be Európát, a kommunizmus kísértete" — olvasta Avdotya és e szavak szépségétől és erejétől elragadtatva megállt, elhallgatott és mégegyszer elolvasta. És mintha Léna számára is csak itt és most született volna meg ez a mondat. E régismert szavak újjáéledtek, mintegy megfürödve Lyubava kicsit szigorúan feszült figyelmében, Pimen Ivanovics elmélyültségében és a felfedezésnek, megismerésnek Avdotya szeméből sugárzó örömében. Most már megértette Léna, miért sietett úgy ide Lyubava, miért várta oly mohón ezt az órát Jasznyev is, Avdotya is, Bujanov is, Vaszilij is, meg a komszomolisták is.

A szellemi életnek az a mélységes igénye, ami a szovjet emberre jellemző, ezeken a tanórákon bőséges táplálékot talált. Az a nagyszerű szellemi és lelki élet, amellyel az emberiség legkitűnőbb elméi éltek, tér és idő határain keresztül széles áradatban ömlött ebbe a kis szobába és a tanítás órái valami nagy tisztaság és átszellemültség órái lettek.

— „Szent hajszára szövetkezett e kísértet ellen a vén Európának minden hatalma" — olvasta Avdotya. Léna izgatottan hallgatta és ezt gondolta: „Vajjon miért találnak olyan eleven visszhangra e száz év előtt írt szavak Avdotya, Lyubava, Kszjusa, Tátyána szívében? Pedig nem vers, nem dal, nem mese: egyszerű, kemény szavak ezek, egyszerű és kemény dolgokról. Miért hangzanak mégis úgy, mint a dal és mint a vastörvény..."

Amikor az első bekezdés végére értek, Valentyina megkérdezte:

— Mondjátok, elvtársak, mire gondoltatok, melyik nemrég tanult olvasmányunkra emlékeztetek, amikor Dunya a „kísértet elleni szent hajszáról" olvasott?

— A kommunista pártok képviselőinek szeptemberi értekezletéről megjelent deklarációra — felelte gyorsan Jasznyev. — A „kiáltványban" arról van szó, hogy a vén Európa hatalmai

szövetkeztek e kísértet ellen, a deklarációban pedig a Szovjetunió és a demokratikus országok elleni hajszáról, arról, hogy az USA és Anglia imperialistái háborúval fenyegetőznek.

Az általában tartózkodó és szófukar Jasznyev ezúttal élénken, látható örömmel beszélt, mintha a szokásos mindennapi kolhozügyeket és beszédeket nem is tartaná érdeklődésre érdemesnek és csak most érte volna el, hogy igazi megbeszélésen vegyen részt, amelynek során megnyilatkozhat és megcsillogtathatja rejtett tehetségét és képességeit.

Lénának eszébe jutott az öreg Bortnyikov, akivel valaha annyit beszélgetett és elgondolta: „Hej, hogy örült volna ő ezeknek az estéknek: mennyire szerette az öreg a politikai témákat" Aljósát egy pillanatra sem felejtette el, de arra már nagyon fájt gondolnia, hogy ő is itt lehetne.

Ettől az estétől kezdve állandó hallgatója lett a politikai oktatásnak Még egy hallgató jelent meg ott váratlanul.

Egy alkalommal Petro címet rajzol ta faliújságnak a Vörös Sarokban.

— Nem zavarok itt? — kérdezte Valentyinát.

— Maradj csak.

Petro félreült és folytatta munkáját, gondolta a magáét De aztán figyelmes lett arra a mondatra, amit Avdotya olvasott fennhangon:

„A proletárok e forradalomban csak láncaikat veszíthetik. Cserébe egy egész világot nyerhetnek."

Ez a mondat olyan meglepően hatott Avdotya szájából, annyira nem kapcsolódott ehhez a régóta ismert, örökké a teheneinek, disznainak gondjába merült asszonyhoz, és emellett ez a mondat olyan szép volt, hogy Petro letette a ceruzát és Avdotyára nézett. Nem győzte bámulni ünnepélyes, átszellemült arckifejezését.

„Igazán Avdotya ez? — gondolta Petro. — Mintha moziban látnám..."

Kezdett odafigyelni. És mert nem kötelező módon hallgatta, hanem mintegy csempészúton, Petrónak ez a felolvasás különös gyönyörűséget okozott. Már régebben is nemegyszer hallgatott ő felolvasásokat, előadásokat, politikai oktatást, de az mind egészen más volt, nem ilyen. Petro féktelen, nyugtalan természetének már sok volt maga az a tény, is, hogy ha egyszer ott van

egy ilyen előadáson, akkor azt okvetlen két óra hosszat „végig kell ülnie". Ez lehűtötte — mint minden, ami kötelező.

De ezekről az órákról, ahová jóformán véletlenül, kívülről került be, bármely percben el is mehetett, kínos feltünés nélkül — és éppen ezért ottmaradt végig.

Amikor vége lett, ő is hazament és útközben még némi bántódottsággal gondolta: „Szóval, így összejönnek minden héten és nem szólnak senkinek semmit, szinte suttyomban csinálják." Még bosszankodott is, hogy ilyen érdekes és kellemes dologba nem avatják be őt is és csak néhány kolhoztag számára teszik hozzáférhetővé.

A következő alkalommal ismét tennivalót keresett és talált is magának a Vörös Sarokban és ez csakhamar szokásává vált.

Valentyina látta és számontartotta ezt a rendkívüli hallgatóját, de amikor őt is be akarta vonni a vitába, Petro elkomorodott és közömbös képet vágott. Erre Valentyina békében hagyta és csak egyszer szólt szemrehányóan Vaszilijnak:

— Te kommunista vagy, az öcséd pedig még csak nem is komszomol. Hogy lehet ez?

Vaszilij kérdőre vonta öccsét. De Petro olyan csökönyösen és érthetetlenül hallgatott, hogy Vaszilij csak legyintett mérgesen:

— Micsoda ember vagy te, igazán nem értelek!

De Petrónak jó oka volt a hallgatásra. Tudta ő régen, hogy útja a Komszomolon át vezet, de oda csak tiszta lelkiismerettel léphetne be. Márpedig az ő lelkiismerete nem tiszta.

Mihelyt el akarta képzelni azt az órát, amikor fölveszik a Komszomolba, rögtön eszébe jutott a jávorszarvas.

„Úgy vesznek majd fel engem, mint aki megérdemli és én akkor ott állok és a szarvasra gondolok és hazudni fogok és nem merek a szemükbe nézni! Hát akkor már istenneki, jobb így kívül maradni. Én már olyan vagyok, amilyen vagyok!"

Már mindenki megfeledkezett arról a különös erdei leletről, csak Petrónak volt ez még mindig kínos emléke és ha arra gondolt, hogy ő lőtte le a szarvast, tehetetlenül csikorgatta fogát.

„Talán el kellene mindent mondani. Megbűnhődni érte s azután élhetnék úgy, mint a többi!" — töprengett olykor.

Ha Aljósa élne, Petro mindent elmondott volna neki, de Aljósa nem élt és helyét a Komszomolban Tátyána foglalta el.

Petro véleménye szerint egy lánynak lehetetlen mindent elmondani: egy lány nem értette volna meg ezt a csaknem öntudatlan gyilkosságot.

Egy este Froszkánál volt. A kemence be volt fűtve. Froszka a lócán ülve font. Kszenofontovna szokása szerint szomszédolt. Egyik békés estéjük volt ez. Utóbbi időben Petro egyre gyakrabban elüldögélt így Jefroszinyával.

— Fejembe vettem, hogy kombájnvezető leszek — beszélte Froszka. — A csoportban te nem hagysz engem kifejlődni mindig utamban állsz és hát micsoda munka az? Kapálni, meg trágyázni. Nem érdekes. Elmaradt dolog. A gépállomás, az igen! A jövő héten pedig a gyűlésen felvesznek a Komszomolba. Én már ilyen vagyok: amíg garázdálkodok, azt teszem istenigazában, de ha élek, akkor élek. Abban a korban vagyok már, hogy gondolkoznom kell az életről. Tányuska Kszjusával együtt már a Pártba kéredzkedik, pedighát alig idősebbek nálam. De téged nem értelek, Petro. Most már nem iszol, dolgozol is rendesen, miért nem lépsz be a Komszomolba? Talán valami nem tetszik ott neked? Vagy az anyád nem enged?

— Nekem tetszenék és az anyámat sem kérdezném.

— Dehát akkor mi ez? — Froszka sajátos ösztönével megérezte, hogy Petro lelkében valami háborog, térdére tette az orsót és a fiú szemebe nézett: — Mi van veled, Petrunya, mondd?

Ha akart, olyan kedves és gyöngéd tudott lenni, hogy Petro ellágyult és fölengedett.

— Hát tudod, Froszka, — kezdte, — elmondok neked valamit. Emlékszel arra a szarvasra, tudod, ott találták a hínárosban... Hát azt én öltem meg...

— Uramisten! — szörnyűlködött Froszka. — Petrunykám! Hát hogy volt ez?! — Nagyon megsajnálta és kíváncsi is volt s ezért amikor a földre esett az orsója, mégcsak föl sem emelte.

— Magam sem tudom, hogy volt... És nem is akartam én megölni... De amikor el akart futni, hát nem bírtam ki, hogy elmenjen. Így történt. Vissza akartam tartani... De hogy megsajnáltam, milyen nagyon sajnáltam!

— Sajnáltad? — Froszka összeráncolta homlokát erőlködésében, hogy el tudja képzelni Petro lelkiállapotát és azt, ahogy ez történt.

— Ó!... de mennyire, majdnem bőgtem. Gyönyörű volt.

Érted? A lábai, mint a rúgók, ő maga hatalmas, a fejét fölszegte, hogy az agancsa a hátát érte, a hátát súrolta. Uhhh! — és mert most Petro fölidézte a jávorszarvas egész valószínűtlen szépségét, az a véletlenül elsült lövés még kínosabbá vált emlékezetében. — Hát most ilyen dologgal hogy menjek én a Komszomolba? — fejezte be. — Már gondoltam rá, hogy elmondom. Törvény elé állítnak, megbírságolnak, de legalább nem kínlódom tovább... Mit gondolsz?

A leány merően nézett arcába és gyorsan meghányta-vetette elméjében, mi lenne legjobb a fiúnak és mi lenne neki is a legjobb az ő helyében. Azután hirtelen, a rá jellemző határozottsággal megszólalt: — Hát persze, hogy el kell mondanod! Elítélni nem fognak, már csak azért sem, mert te magad jelentkezel és elmagyarázod, hogy volt. De bírságot, azt kirónak rád! Hát aztán? Kifizetjük. Hiszen most így rosszabb neked, hogy folyton ez jár a fejedben, hogy ezt a terhet cipeled. Vigye az ördog azt a bírságot. Legalább aztán egyszerre megkönnyebbülsz. A tekintélyedet nem veszíted el, mert hiszen magad vallod be, sőt még jobban megbíznak majd benned Ami a bírságot illeti, nos hát legfeljebb eladjuk a szekrényemet, akár a varrógépet is el lehet adni. Segítek én szívesen, ezen kár töprengened.

Szíve mélyéből sajnálta Petrót Hogy történt ez, maga sem vette észre. Bánkódott, ha soká nem látta, megosztotta vele gondolatait, de csak most, amikor megtudta, hogy bajban van, most jött rá egyszerre, milyen közel áll hozzá. Már egészen az „övé" volt" és mihelyt rájött erre, nem húnyt szemet előle. Hozzásimult:

— Túl leszel rajta, Petrunya, mondj el mindent, megkönnyebbülsz.

Petro egészen felvidult, hogy Froszka olyan jól megértette őt és ugyanazt tanácsolta neki, amit ő is akart, csak nem tudta magát rászánni Egyedül valahogy nem érzett magában elég lelkierőt, de Froszkával minden sokkal egyszerűbbnek látszott. Bámulatos tulajdonsága volt ennek a leánynak: minden bajban, kellemetlenségben szinte elemében érezte magát és lepergett róla, mint a libáról a víz. A legnehezebb helyzetben is tudott nevetni és őmellette mások is könnyebben vették a bajokat és kellemetlenségeket.

A fiú hálás volt neki, amiért ennyire szívére vette az ő baját

és mint valami magátólértetődő dologról beszélt arról, hogy eladja a saját holmiját a bírság kifizetésére. Reménykedni kezdett: „Szeret — nem szeret? Hozzámjön — nem jön hozzám? Nem, nem szeret! Csak játszik, ennyi az egész. Micsoda leány ez, a manó vigye el, sehogyse tudok eligazodni rajta!"

Sokáig üldögéltek együtt és megbeszélték a dolog minden részletét.

Mikor Petro már hazakészült, mégis összeszedte magát és kimondta, ami már régen nyomta a lelkét:

— Mikor házasodunk már össze, Froszuska, hiszen úgyis ez lesz a vége, minek halasszuk?

Froszka az érett asszony nyugodt, józan pillantásával nézett rá:

— Hát miért ne?... Újévre összeházasodunk.

És a régi fürdőházi este óta most először ölelte meg Petro a leány erős vállát.

3

Repülésre — kész!

Mikor Avdotya megtudta, hogy a gépállomáson füvesítő osztályt szerveznek, megkönnyebbülve mondotta:

— No, akkor most már szabadon lélekzünk!

Úgy érezte magát, mint aki olyan ruhába öltözik, amiből régóta kinőtt. A tervbevett munka méretei igen sok munkaerőt követeltek, de nem volt elég ember és még a türelmes Avdotya is kifakadt olykor:

— Sírhatnékom van, ha a tavaszra gondolok! Be kell vezetni a füves vetésforgót, megjavítani a legelőt, füvesíteni a mocsarat, megszervezni a zöld futószalagot és a csordák nyári legeltetését — dehát van ehhez elég emberünk? Egy-kettő... és kész a létszám.

Felkészült rá, hogy megnézi a gépállomáson az új gépeket és megbeszéli ezt a kérdést.

— Mért nem kíméled magad? Mért mászkálsz annyit ide-oda? — mondta Vaszilij komoran. — Vigyázz, megárt a gyereknek!

Nem annyira a gyerek gondja aggasztotta, mint inkább az a gondolat, hogy Avdotya találkozhat Sztyepánnal, aki megint a gépállomáson dolgozott.

Avdotya pontosan megérezte ki nem mondott aggodalmát is, gyöngéd és szilárd pillantást vetett rá és azt felelte:

— Előbb-utóbb csak be kell utaznom. Menjünk talán együtt!

— Menj csak egyedül, ha már felkészültél.

Nyugodtan beszélt Vaszilijjal, de voltaképpen őt magát is nyugtalanította az esetleges találkozás:

„Mit csináljak, ha találkozunk? Milyen lett vajjon Sztyopa? De nem, nem fogunk találkozni, hiszen nem kell okvetlenül találkoznunk! Nem megyek én a műhelybe, csak egyenesen az irodába és vissza. Kénytelenségből utazom, sok mindent meg kell beszélni!"

Úgy bebugyolálta magát nagykendőjébe, hogy ne vegyék észre állapotát és egy arra zakatoló tehergépkocsin elindult a gépállomáshoz.

Megérkezése után gyorsan elintézett mindent Viszockijjal és Proharcsenkóval. Sztyepán sehol sem volt látható, senki nem is emlegette. Erre felbátorodott és miközben az udvarra ment, megkérdezte:

— Vannak itt talajjavító gépek?

Rubanov, a sovány politikai megbizott, akinek ruhaujjából bőrrel bevont műkéz lógott, maga mutatta meg a mocsári ekéket, cserjézőket, fűvetőgépeket. Avdotya megsimogatta, megveregette kemény oldalukat, mint ahogy megszokta, hogy a teheneket, meg a juhokat is meg-megpaskolja, azután mosolyogva kérdezte:

— Ugyan kit kell ezért nekünk megölelni, megcsókolni?

— Az ötéves tervvel csókolódzhatsz! — nevetett Rubanov Már minden ügyét elintézte, ideje volt hazatérni.

„Nos hát, ez is megvolt. És Szyopát nem is láttam" — gondolta Avdotya is mintha hirtelen mindent üresnek érzett volna maga körül. Elcsendesedve, csalódottan ment a kijárat felé, amikor egy keskenyvállú, szikár alak tűnt fel vele szemben. Megismerte az alakot is, a szilárd, kimért lépteket, és a keskeny arcot is és annyira elsápadt, hogy Rubanov, aki, mint a körzetben mindenki, ismerte Avdotya és Sztyepán históriáját, nyomban elpárolgott. Mikor és hova tűnt el, Avdotya észre se vette.

Csak a közeledő Sztyepánt nézte. Vajjon sikerül-e addig elbújnia a gépek között, vagy menjen elébe, vagy álljon most meg? Egy kombájn vashasához támaszkodott. Hallotta a márciusi olvadás neszeit. A háztetőkről, párkányokról jégcsipke lógott és hol itt, hol ott csillantak meg a napon a cikázó esőcseppek; külön-külön egyik sem volt észrevehető, de valamennyi együtt ezüstfénnyel, ezüstcsengéssel töltötte be a gépállomás nagy udvarát. Avdotya feje fölött egy hosszú, hegyesvégű jégcsap lógott a tetőről, egyenletesen szakadtak le róla a cseppek oda, ahol a hóból és vékony jégkéreg alól parányi jégtornyocskák, falak, alagutak nőttek ki, vagy omlottak újra össze.

Sztyepán közeledett s Avdotya látta, hogyan lapul szét léptei alatt az olvadozó tavaszi hó és hogyan hagy lába sötét nyomokat a kitaposott, havas ösvényen.

... Évek telnek el még ezután, de sok-sok esztendő mulva is a márciusi olvadás első cseppje — az emlékezet értlietetlen törvénye szerint — Avdotya képzeletében Sztyepán keskenyvállú alakját fogja felidézni, mintegy belevésve a tavaszi ragyogásba és Avdotya beszéde elakad, elfelejti, akik körülötte vannak, lelke a mult távolába merül...

Sztyepán rövidlátó volt és csak amikor közelébe ért, ismerte föl. Avdotya észrevette, hogyan rezzent meg, hogyan vált egyszerre kővé az arca. Sztyepán csak nézett rá merően, rebbenéstelen, nem vette le róla a szemét és mintegy igézet alatt, szótlanul ment feléje.

Avdotya megijedt, hogy reáborul s hogy olyasmi történik, ami mindkettőjük számára kínos és fölösleges. Rémülten, de gyöngéden nézett rá..

Ekkorra a férfi is összeszedte magát és odaérve, tompa, csendes hangján nyugodtan megszólalt:

— Zdrávsztvuj, Dunya!

— Zdrávsztvuj, Sztyopa!

Kezet nyujtott. A jégcsapról levált egy parányi szilánk és a férfi tenyerére esett. Amikor Avdotya kezet adott neki, egyszerre érezte bőre melegét és a tavaszi vízcsepp hűsét.

— Eljöttél megnézni a talajjavító gépeket?

— Igen, eljöttem!...

— Jó gépek...

— Sok segítséget várunk tőlük...

Hallgattak, aztán Sztyepán még halkabban megkérdezte:

— Nos, hogy vagy, Dunya?

— Vétkeznék, ha panaszkodnék, Sztyopa... És te?

— Én is megvagyok...

Csak nézték egymást, nézték. Még a pillájuk sem rebbent, hogy egy másodpercét se veszítsék el ennek a rövid találkozásnak.

„Ugyanolyan! Most is a régi!" — gondolta Avdotya.

„Lesoványodott. Öregebb lett. De mégis a régi!" — gondolta Sztyepán.

— Hol vagy Avdotya Tyihonovna, téged várunk! — kiáltoztak a szekérről útitársai.

Ő még mindig nem vette le szemét Sztyepánról, de kezet nyújtott neki:

— Nos hát, a viszontlátásra, Sztyopa... Már hívnak engem. Kívánom a legislegjobbat neked...

A férfi nem eresztette el mindjárt a kezét.

„Nem felejtettél el? Nem fogsz elfelejteni?" — kérdezte a pillantása.

„Nem felejtettelek el Nem felejtelek el soha. Azt nem lehet elfelejteni" — felelt Avdotya szeme szilárdan és becsületesen.

A férfi megértette, még erősebben megszorította ujjait és elmosolyodott.

Sztyepán nem remélt semmit, nem várt semmit. Kisgyerek korában az ő szülei hol elváltak, hol újra összekerültek és ő fenékig ürítette az elnyomorított gyermekség keserű poharát. Hol az apjával élt, hol az anyjával, vágyott hol az egyik, hol a másik után, seholse érezte magát igazán otthon Veszekedések és összeütközések tanúja, részese volt és családját mindig valami szégyenletes betegségnek érezte, amit idegenek előtt titkolni kell. Fogékony lelkületében a családtalan gyermekség kitörülhetetlen nyomokat hagyott és már akkortól fogva gyűlöletesnek tartotta azt, aki a gyermekekkel nem törődve foldúlja a családot. Azok közé az igényes, teljességet követelő emberek kozé tartozott, akik nem bocsátják meg maguknak, ha a legkisebb mértékben is engednek elveikből Ezért volt az, hogy amikor Vaszilij, az Avdotya gyermekeinek apja hazatért, Sztyepán meg sem kísérelte, hogy Avdotyát visszatartsa. Nem gyöngeségből történt ez, nem

azért, mintha nem szerette volna eléggé, hanem mert belátta, hogy számára el van zárva az Avdotyával közös boldogság útja

És most is, amikor találkozott Avdotyával, nem merült föl benne egy új közeledés gondolata, de meg kellett tudnia, fontos volt, hogy tudja: gondol-e még rá az asszony? Mert ha Avdotya most egy más ember felesége volt is, ő még mindig „övének" tudta. Látni akarta, meg is látta az arcából, a szeméből olvasta ki, hogy Avdotya nem tudja kivágni multjából azt a darab életet, amit vele élt. De meg nem is akarja.

Elbúcsúztak és Sztyepán sokáig nézett utána.

Elgondolkozva, szótlanul utazott Avdotya hazafelé. A lovacska nagynehezen húzta a szánkót az olvadástól tapadós úton és lassú kocogásának ritmusára Avdotya emlékezetében megelevenult napról-napra mindaz, ami elmúlt.

Noha Sztyepán magányos volt és betegesnek látszott, Vaszilij pedig ereje teljében, egészségtől duzzadó férfi volt, Avdotya most Vaszilijt sajnálta mégis és hálásan gondolt Sztyepánra. Hálás volt neki mindazért, amit együtt éltek át, iménti találkozásuk alatt a tartózkodásáért, hosszú, búcsúzó pillantásáért. Ő mindig, mindenben úgy viselkedett, ahogy kell, őtőle mindig tanulhatott meggondoltságot, nemes és érett viselkedést. Felnőttebbnek, erősebbnek látta Sztyepánt, mint bárki mást.

Szinte gyermeklányként ment férjhez Vaszilijhez s nem ő, hanem Sztyepán ébresztette fel benne és osztotta meg vele az igazi ifjúságot, a szerelem és gyonyörűség teljességét. „Elmúlt, de volt! Igen, volt!" — gondolta és ennek tudata boldoggá tette.

Minden feléledt emlékezetében: a Sztyepánnal eltöltött hosszú téli estéi, a megrebbent anyafürj a patak közelében, az égről hulló, könnyű csillag, a hosszú, nyugalmas napok boldogsága.

„Ez mind volt! Úgy fordult, hogy nem élhetünk együtt, de nekünk Sztyepánnal nem azon kell búsulni, hogy elmúlt, hanem örülnünk kell annak, hogy volt! Talán azokban a napokban gyüjtöttem erőt egész életemre. És Sztyopa is, akárcsak én, meg megtalálja a sorsát, talál másik boldogságot, de engem nem felejt el!"

A réteket ligetek váltották föl, gondolatai is váltakozak. Előtte állt a tagbaszakadt, sötétfajú Vaszilij és egyszerre csak

sajnálkozva gondolt rá: „Milyen nagynak, haragosnak látszik, de ha jobban megnézem, milyen sok van még benne a kisgyermekből! Talán azért is olyan kedves nekem, mert ő az én szigorú uram és az én kicsi gyerekem is. Óneki soha életében nincs és nem is volt más, csak én! Sztyopa erősebb, Sztyopa nélkülem is könnyebben boldogul, mint Vászja. Most biztosan izgul otthon, biztosan nem volt nyugta nélkülem. Csacsi! Ugyan hová mennék én el tőle? Hiszen minden, ami volt, az akkor volt, elmúlt. Az emlékezetemben őrzöm, a lelkemből ki nem vetem, de az életembe már nem tér vissza!"

Vaszilij izgatottan fogadta. Avdotya arcáról próbálta leolvasni, találkozott-e Sztyepánnal, milyen gondolatokat ébresztett benne ez a találkozás, nem fenyegeti-e ismét veszedelem az ő családi boldogságukat? Avdotya most lágyabbnak, derűsebbnek, kedvesebbnek látta, mint máskor. Hiszen ő a férje, gyermekeinek apja, szívéhez közelálló, drága embere és ezért Avdotya meg akarta nyugtatni — valahogy megosztani vele azt a lelki gazdagodást és teljességet, amit magában hordozott.

Vaszilij az asszony gyöngédségétől felbátorodva nem tudta megállni:

— Találkoztál ott.. Láttad Sztyepánt?

— Láttam — mondotta Avdotya nyugodtan — Megmutatta nekem a füvesítőgépeket De Vászja, mért nézel rám így? — És elsimította férje haját — Csak nem gondolod, hogy... Vászja! — s látva, hogy nyugtalansága nem múlik, pontosan azt mondta, azokat a szavakat, amelyek a legjobban megnyugtathatták: — Ahogy az autón ültem, hát a kicsi megmozdult bennem. Úgy látszik, nem volt ínyére a zakatolás. Majd meglátod, Vászja, fiú lesz. Nagytermészetű. Minden jel arra vall, hogy fiú lesz.

Vaszilij hallgatta az asszony jó szavait, nézte sugárzó, igazmondó szemét és lassankint megnyugodott.

Valentyina hazalátogatott. A leves már rég elfőtt, a pecsenye kiszáradt, de Andrej még mindig nem volt otthon. Valentyina idegeskedett. Szobáról szobára járt, folyton az órát nézte, nem találta helyét.

„Két óra mulva politikai oktatásra kell mennem. Ha legalább egyszer egy héten egy asztalnál ülhetnék a férjemmel, hogy láthatnám, együtt ebédelhetnénk, de az sem sikerül. Micsoda élet ez! És mikor lesz már vége az ilyen életnek?!"

Egész évben csak ábrándoztak a gyakori és rendszeres találkozásokról, mind a ketten nagyon is el voltak foglalva. Előfordult, hogy amikor Andrej már nagyon vágyott látni a feleségét és estére kiutazott a „Május Elseje" kolhozba — Valentyina ugyanekkor valamelyik másik kolhozban járt. Andrej éjnek idején indult a felesége keresésére egyik faluból a másikba és végül teljesen kimerülten valamelyik kolhoz-brigádvezető házában találta meg, ahol megszállt éjszakára. Az is megesett, hogy Valentyina nagynehezen elszabadult egy este és abban a percben érkezett meg hozzá, amikor Andrejnek sürgősen el kellett utaznia valahová. Mindketten átkozták ezt a vándoréletet, fukaron számlálgatták az órákat és perceket, amikor mégis sikerült együtt lenniök.

„Hát csakugyan el kell utaznom ma is, mielőtt még megjönne? — töprengett Valentyina. — Legutóbb is így volt. Mégis csak lehetetlen úgy élni tovább, hogy örökké kivételes szerencseként áhítozzak az után, hogy együtt ebédelhessek a férjemmel."

Végre megérkezett Andrej, félórával Valentyina indulása előtt, ragyogó arccal, vidáman, felvillanyozva.

— Válya, drágám — kiáltotta már a küszöbről, — micsoda szerencse! Három új agronómus jött hozzánk. Az egyik a ti falutanácsotok területéről való Fiatal, energikus legény, nagyszerűen tud majd téged helyettesíteni. És még hozzá az is kapóra jött, hogy alig két hónap mulva elutazik Pavlicsenko, a kerület agronómusa. Egyszóval megürül az agronómus állása Ugrenyben. Végre valahára együtt lehetünk!

Valentyina megörült, de zavarba is jött:

— Ez csakugyan szerencse!... De... hogy marad ott a pártszervezet? Meg a munka? Az Aljósa korai rozsvetése, a politikai oktatás?

— A pártszervezetet vezetheti Bujanov, a politikai oktatást továbbra is te végzed, a korai rozsot pedig az új agronómus veszi gondjaiba. Úgy látom, te nem is örülsz?

— Borzasztóan örülök, de... valahogy nagyon hirtelen jött!

— Tudod, Válja, most már nincs szükség arra, hogy így külön legyünk! A kolhoz már áll a lábán, a pártszervezet megnövekedett, megjött az új agronómus is. Mire várnánk még? Éppen elég volt ebből a vándoréletből!

— Persze, hogy elég volt. Én még nálad is jobban bele-

fáradtam a sok utazásba, de... talán mégis inkább majd a vetés után... szeretném...

Andrej észrevette zavarát, elnevette magát és tréfás kétségbeeséssel mondta:

— De Válja, nézd, én már öreg vagyok! Nézz ide! — Lehajtotta fejét és mutatta sűrű hajában az ősz hajszálakat. — Látod? Ilyen öreg ember vagyok én. Már szeretném, hogy a feleségem itt üljön mellettem és a harisnyáimat stoppolja.

Valentyina megölelte:

— Gyere ebédelni. Látod, megint tönkrehült az étel! Ha legalább Vaszilissza nagymamát rá tudnánk beszélni, hogy idejöjjön a házunkat rendbentartani.

— Ha elszakítjuk a farmjától — mintha a levegőt vennénk el tőle!

— Bizony, a háztartási munkásnő porblémája még mindig megoldatlan! — sóhajtott Valentyina. — Egy rendes asszony persze mindig talál magának érdekesebb munkát is, rosszat meg nem szívesen veszünk a házba. Aki meg csak bejáró alkalmazott, az nem szervezi meg úgy a háztartást, ahogy kellene.

— Énnekem nem is ez a fontos. A fontos az, hogy te itt légy velem, mellettem és ne kelljen a perceket számolni! És ez nemsokára így is lesz. Hamarosan olyan szépen összeszokunk, mint a legnormálisabb, otthonülő öregecskék! Otthon ülünk majd, télen pasziansZot rakunk, nyáron meg a muskátlit öntözzük.

Tréfált és nevetgélt, de mihelyt Valentyina elutazott, fanyarra fordult a kedve.

Bejárta az üres lakást. A szobákban ragyogott a frissen festett, viasszal fényesített padló. Andrej és Valentyina olyan keveset voltak otthon, hogy a lakás mindig parádésan lakatlan volt. Annyira hiányzott itt a hangos beszélgetés, a nevetés, egy diványradobott könyv, egy gyapjúsál a karosszéken!

„Mégcsak az imént itt volt Valentyinka — próbálta magát vigasztalni Andrej, de nem vigasztalódott meg. — Igen, de ki se beszélhettük magunkat! Mindig mindent sietve, sebtiben! Mennyi újdonság, mennyi téma gyűlik fel mindig, de sose érünk rá megbeszélni. Mikor lesz már itt végleg?"

Föl-alá járt és tenyerével dörzsölte tarkóját, — az utóbbi időben ott valami lüktető fájdalmat érzett, ami gyakran elvette

az álmát és munkaképességét. Az orvosok kimerültséggel magyarázták.

„Lám, megint kínoz ez az én átkozott koponyám! — szidta, tenyerével dörzsölgetve és gondolatban így folytatta: — Márpedig, barátom, most nem lehet nyavalyáskodni. Nem lehet. Nem szabad. És pihenni sem lehet most. Majd ha befejeztük a vetést, meg az aratást, akkor nem bánom, akár tíz szanatóriumot is vállalok egyszerre."

Életének legnehezebb éve állt előtte.

„Megteremtettünk egy mintaszerű gépállomást, de ez még mind csak ugródeszka magasabbra — gondolta. — Most jön a neheze: maga az ugrás. Nem elég új gépeket kapni, meg kell szervezni azoknak okos felhasználását. Máskülönben az lehet belőle, hogy az emberek megörülnek az új gépeknek és örömükben, hogy most már aztán minden rendben van — hiszen a gép mindent maga is elvégez — végül az új traktorokkal kevesebb eredményt érnek el, mint a régiekkel... Viszont nincs elég traktoros, gépjavító sincs elég és a régi gépek végkimerülésig elkoptak. A gépállomás felszerelése még nincs készen, a felelősség pedig óriási, mert hiszen az ugrenyi gépállomás az egész területen a legnagyobb és a legújabb."

És emlékezetében felmerült az a tavalyi beszélgetés a területi pártbizottságban.

Miután a területi vezetőség a leghatározottabban elutasította a mintagépállomás építésének költségvetését, Andrej elment a területi pártbizottság titkárához, aki ugyanakkor odarendelte a terület mezőgazdasági igazgatóságának vezetőjét is. Andrej bősz elszántsággal a föld alól is elő akarta teremteni a pénzt a mintagépállomás építésére, Alekszejev pedig, a területi mezőgazdasági igazgató, higgadtan, magabiztosan ült a párttitkár dolgozószobájában.

— Mondja el az érveit! — és a párttitkár nyugodt figyelemmel pillantott Andrejre.

— Az érveimet?

Andrej tudta, hogy nagyrészt az ő érvelésének meggyőző erejétől függ a kérdés eldöntése s ezért olyan szilárd nyugalommal válaszolt, ami ellentétben volt felhevült arcával és szemének dühös villogásával:

— Úgy vélem, hogy egy mintagépállomást éppen minálunk Ugrenyben kell és lehet a legjobban megvalósítani és kihasználni. Évtizedek óta az ugrenyi kerületet tartják a terület leggyöngébb részének. Márpedig a leggyöngébb láncszemet kell a legjobban megerősíteni. Ezzel indokolom annak a szükségességét, hogy pótlólag és legelsősorban éppen minálunk támogassák a mintagépállomás felépítését és megszervezését. Az ugrenyi kerület, sokévi elmaradottsága ellenére, az utóbbi hónapokban igen gyorsan haladt előre és a jelek szerint utóléri az erősebb kerületeket. Ezzel bizonyítom, hogy megvan a lehetőségünk és képességünk egy ilyen gépállomás létrehozására és így helyesen tudjuk majd kihasználni és e gépesítés alapján továbbfejleszteni a terület gazdaságát.

— És a maga érvei? — fordult a területi párttitkár ugyanolyan nyugodtan és komolyan Alekszejevhez.

— Az építési költségeket minden körzetnek terv szerint és egyenletesen irányozzák elő — mondotta Alekszejev. — Minden egyes körzetnek vannak nélkülözhetetlen szükségletei és különleges sajátosságai. Sztrelcov elvtárs nem tudja az államérdek szempontjából mérlegelni a tényeket. Nem a területet nézi a maga egészében, hanem csak az ő ugrenyi körzetére van gondja.

— A Párt parancsára nekem az ugrenyi kerületről kell gondoskodnom és én teljesítem a parancsot! — szakította félbe hevesen Andrej. — És abban nincs semmi államellenes, ha a legnagyobb segítséget a leggyöngébb kapja.

Félórai beszélgetés után a területi párttitkár ezt mondotta:

— Majd meggondoljuk. Megbeszéljük. Holnap választ adunk.

Másnap Andrej már egyedül állt a párttitkár szobájában, hogy meghallgassa, amit az csendes hangon elmond neki.

— Fel fogjátok építeni azt a mintagépállomást. Bízunk benne, hogy valóban mintaszerűvé tudjátok tenni. De tisztában vagytok azzal a felelősséggel, ami rátok hárul? Ez lesz a terület legkülönb, legnagyobb gépállomása. Nekünk fontos, hogy néhány év mulva, mire más kerületekben is felépülnek majd ugyanilyen gépállomások, legyen már a területnek kipróbált tapasztalata ezen a vonalon. Hogy akkor már tudjuk, miképpen lehet okosan, helyesen kihasználni a gépesített mezőgazdaság ilyen nagyszabású gócpontját. Az élétek tűzött feladat jelentősége meghaladja a kerület méreteit. Ha meg tudtok birkózni vele — ám jó, de

ha nincs meg nálatok minden feltétele a feladat sikeres megoldásának — akkor mondd meg őszintén!

— Megbirkózunk vele — felelte némi gondolkozás után Andrej.

Amikor Andrej erre a beszélgetésre visszagondolt, egyre jobban szaporázta lépteit, amíg csak maga is észre nem vette: „Mit rohangálok ide-oda? Nehéz lesz? Nehéz! De lehetséges? Igen. Hát akkor erre kell gondolnom. Át kell gondolni pontosan, világosan, konkréten. Rendezni kell a gondolataimat."

Olyan temérdek nehézség és apró akadály volt itt, hogy néha azt hitte, lehúzzák őt, mint az ingovány. Szerette volna pontosabban elképzelni a jövőt, meghúzni benne a konkrét ügyek és intézkedések vonalát, de száz meg száz eldöntetlen kérdés ostromolta agyát és gondolatai összekúszálódtak.

„A traktorpark felét teljesen meg kell újítani. Viszockij három esztendőre kiszámította a törések és rongálódások évi átlagát. Hihetetlen szám jött ki. És most a káderkérdés... A gépállomáson nincs elég traktorvezető... a szükségletet ezen a téren csak hetven százalékra tudtuk kielégíteni. De azt is javarészt csak fiatal, még tapasztalatlan erőkből. A gépállomást mintaszerűvé kell tenni... A területen ezen a gépállomáson legyen a legkevesebb törés és rongálódás... a mezei munkákat itt kell a legjobban gépesíteni és a legtöbb üzemanyagot megtakarítani... Már megint rohangálok a szobában. Rosszak az idegeim. Legalább Valentyina itt volna. Mit keringek itt? Elmegyek a pártirodába: ott jobban tudok dolgozni."

Becsapta maga után üres lakása ajtaját és elment a kerületi pártirodába.

Két hét mulva Valentyina átadta munkáját az új agronómusnak, elbúcsúzott a Május Elsejeiektől, autóra rakta bőröndjeit és útrakelt.

„Haza — gondolta — Végre haza!"

Nehéz volt megválnia kedves munkájától, a szívéhez nőtt emberektől de örült, hogy végre teljesül régi óhajtása és normális családi életet élhet majd, elválások és utazgatások nélkül. Eszébejutott Andrej hajának ősz fürtje és az a mondása, hogy: „Én már öreg ember vagyok, azt akarom, hogy a feleségem mellettem üljön és a harisnyáimat stoppolja."

Elmosolyodott:

„Mellette ülni és harisnyát stoppolni boldogság lesz, persze, hiszen azok Andrejka harisnyái."

És felrémlett egy barna harisnya, amit elkezdett stoppolni, de sehogysem tudta befejezni. Régóta ott búsul a sublód fiókjában, fagombára feszítve.

„Én biztosan nem vagyok normális — gondolta magában. — Nem szabad egy embert annyira szeretni, hogy még a rongyos harisnyája is szimpatikus legyen. Két hónapig nem teszem ki a lábam hazulról, ebédet főzök neki, csak őrá gondolok majd, csak vele törődom és, ami fő, látni fogom magam mellett éjjel-nappal!"

— Végre egészen hazaviszem magát Andrej Petrovicshoz! — mondta a soffőr. — Az egész kerület a párttitkárt sajnálja. Dolgozik szegény, mint egy gép és ha hazamegy, hát egyedül van, mint az újjam. Kár érte! Én soffőr vagyok és nem párttitkár, de még én se tudnék ilyen életbe beletörődni. Ha én hazamegyek — otthon énnálam rend van, engem szépen fogad a feleségem: „Ványecska, Ványecska!" De maguknál, micsoda élet az? Az egyik gépkocsin ide, a másik lovon amoda.

— Mi magunk is már alig vártuk ezt az órát, Ványa Mert hisz így éltünk házasságunk első napjától kezdve, mindig külön. De most menjünk egy percre a gépállomáshoz Engem Proharcsenko magához kéretett valamiért.

Most is váratlanul bukkant fel előttük a gépállomás zajos, népes forgatagával a hangtalan mező közepén.

Proharcsenko az udvaron fogadta Valentyinát

— Gyere csak, gyere húgocskám — mondta neki titokzatosan. — Mutatok én most neked valamit! Gyerünk, gyerünk, gyerünk...

— Mi az, bácsi, hova visz maga engem?

Proharcsenko nem felelt, csak sietett át az udvaron A műhelyek mögé vezette Valentyinát — az új tető alatt ott állt sorban tizenöt vadonatúj traktor. Úgy álltak, mint a díszszemlén, egymástól egyenlő távolságban, ami már maga is mutatta, milyen szeretettel állították őket így sorba Valamennyi arccal a földek felé nézett, mintha csak a jelre várnának, hogy elinduljanak oda.

— No, mit szólsz hozzá? — kérdezte Proharcsenko.

— Szép! Bácsi, ez igazán gyönyörű!

— Gyerünk!

— Hiszen még meg sem néztem jól!

— Gyerünk, gyerünk, gyerünk!

Proharcsenko most a lakatosműhelybe vezette Valentyinát. Három új fúrógép és egy hidraulikus sajtó állt a tágas csarnok két oldalán.

— Ez nem is műhely, — hanem valóságos tájkép! — mondotta Proharcsenko. — Kérdezd csak meg, mi is az a Proharcsenko? Gépállomás vezetője, vagy gyárigazgató? S én akkor becsületesen bevallom neked: „Magam sem tudom, mi vagyok." — Széles mozdulattal a gépekre mutatott. — Ez, kérlek, valóságos vasgyár!

Továbbmentek a gépműhelybe. Egyik szerszámgép körül csoportosultak néhányan, talán traktorosok — vagy munkások.

— Jónapot, vasasok! — köszöntötte őket Proharcsenko. — Miről van szó?

— A ventilátor hajtótárcsájával nem boldogulunk — mondotta az egyik gépész. Valentyinának szinte viszketett a tenyere. Nem volt műszaki képzettsége, de éppen ezért nagyon büszke volt arra a kevésre, amit tudott. Már diákéveiben gyakorlati munkán megfigyelte, hogy javítják ki a hajtótárcsát. És most szívesen csillogtatta volna tudományát, hogy a „vasasok" körében magát hasznossá tegye.

— Én láttam egyszer, hogyan javították a hajtótárcsákat a lyublini gépállomáson — jelentette ki magabiztos hangon és mindjárt el is mesélte.

— Hogy? Hogyan volt az? — fordult Valentyinához egy gépész, mire ő újból elmagyarázta.

— Ez jó gondolat. . . — mondta az egyik munkás. — Megpróbáljuk?

Valentyina szeretett volna ottmaradni — megnézni, hogyan valósítják meg az ő ideáját, de Proharcsenko csak hurcolta tovább.

— Gyerünk gyerünk! Szépek? — tette hozzá csak úgy mellékesen, a traktorokra mutatva.

— Mind egy-egy madár! — mondotta Valentyina. — Nem tudom, miért mondják sokan, hogy ezek nehézkesek, én úgy érzem, csak egy jeladás kell — és elrepülnek!

Proharcsenko vígan rákacsintott:

— Hát ki is adom a vezényszót: „Repülésre — kész!"

Valentyina nem értette meg a szavaiban rejlő célzást.

Az öreg bevezette a főagronómus dolgozószobájába, leültette egy karosszékbe, azután megszólalt — olyan hangon, mintha valami ajándékot nyujtana át neki:

— Nos, Vályuska, ez lesz a te helyed!

— Hogy-hogy? — Valentyina nem értette.

— Jóváhagyták minálunk egy vetőmag-szakértő agronómus állását. Azután gondolkoztunk és megbeszéltük: tenálad jobb jelöltet nem találhatunk, jobbat kívánni sem lehet. Igaz, hogy még fiatal vagy, igaz, hogy az unokahúgom vagy, de megmondom a szemedbe: jól választottunk! Megbízunk benned és hogy fiatal vagy, az nem akadály! Az elmúlt esztendőben figyeltük a munkádat és kezeskedünk érted.

Valentyina ijedt, ideges nevetésre fakadt:

— De bácsi, hát hogy gondolod, ilyen hirtelen...

De az nem hagyta tovább beszélni:

— Te láttad, milyen erő ez? Az embereinket ismered! Veled leszünk, húgom, az élenjáró gépállomások közé kerülünk. Legkevesebb húsz mázsás termés — ez a célunk!

Valentyina szeretett volna a szavába vágni: „Nem kell, bátyám! Ne izgasson, ne térítsen ki az utamból. Én már mindent elhatároztam, átgondoltam." Ám Proharcsenko nem hagyta szóhoz jutni. Úgy gondolta, megtiszteli és boldoggá teszi azzal, hogy munkát ajánl neki a gépállomáson — ez számára egyáltalán nem volt kétséges. A jótevő szemével nézett az asszonyra, ujjongást és hálát várt tőle. Valentyina roppant zavarban volt. Ha kezébe vehetné ezt az erőt — ezt a temérdek traktort, ezt a rengeteg embert, ezer meg ezer hektár földet! Együtt dolgozna Proharcsenkóval, s hogy Proharcsenko kicsoda, azt nagyon jól tudta. Abban is biztos volt, hogy ez a gépállomás előbb-utóbb mintaszerű lesz. Mindez olyan váratlan, olyan nagy dolog volt, hogy a feje beleszédült — két kézzel kapott volna utána s ugyanakkor menekülni szeretett volna előle.

— Bácsikám... — nyögte ki végül. — Én Ugrenyben szeretnék dolgozni...

— És mit akarsz ott csinálni?

Az asszony zavarba jött.

„Igaz is — mit fogok ott csinálni? — A lyukas, barna harisnya megint feltűnt képzeletében, de már a gyöngéd érzéshullám

nélkül. — Ez a sok-sok traktor és kombájn, ez az óriási erő! Miért vagyok en ilyen zavarban? Mit mondjak? Mit feleljek?"

— Szoval, mit is fogsz ott csinálni? — faggatta csokonyosen Proharcsenko.

— A kerületi mezőgazdasági osztályon... — hebegte Valentyina bizonytalanul.

— A kerületben. [illegible] mondtad, hogy az inspektori munka „elavult kategória" és most meg... Nezz csak oda! — és Valentyina újra kinézett az ablakon, ahol az a sok-sok gép káprázta tta szemét.

„Csak gyorsan el innen! — gondolta kétségbeesetten. — Itt végem van! Mert hiszen félig-meddig már bele is egyeztem! Ha meg tizenot percet itt ülok, bolond fejjel belemegyek mindenbe! Es akkor hogy lesz Andrejka! Es az otthon? Megint elszakítottság és vándorélet? Már minden olyan jól elrendeződött, olyan szépen elhatároztuk, olyan nyugodt, gyönyörű lett volna minden. Hát kellett nekem idejonnom? Csak gyorsan el!... Mert olyan buta vagyok, olyan gyenge jellem... El innen!... Megszokom, még mielőtt végleg beadnám a derekam!...

Már éppen fel akart állni, de akkor bejött a szobába a főgépész:

— Valentyina Alekszejevna, úgy látszik sikerül a dolog a hajtótárcsával. Várjon, ne menjen még el, szeretném megmutatni.

Mialatt a gépésszel beszélgetett, Proharcsenko eltűnt valahová. Bejött néhány traktoros, aztán a főagronómus és a közeli kolhoz elnöke, akit Valentyina régóta ismert.

— Node micsoda dolog, hogy Belavin kapta az új gépet, nekem meg a régi jut? — panaszkodott az agronómusnak egy alacsony, vézna traktorvezető. — Mi ketten egyszerre kaptunk egy-egy harkovi traktort, ő a magáét tönkresilányította, én meg vigyáztam a magaméra. Most aztán új gépre ültetik, én pedig dolgozzak a régin! Mivel érdemelte ki, hogy megelőzzön engem — talán a nagy hangjával?

— Azt hiszed, hogy körülötted forog a világ? — vitatkozott vele Valentyina régi ismerőse, Belavin traktorista. — Azt hiszed, mert az újság írt rólad, most aztán mindenki hasravágódik előtted? Hát csak ne képzelődj! Nemcsak neked kell az új traktor!

— Belavinnak új traktort? — fortyant föl Valentyina. Dühös

volt önmagára, arra a bonyolult helyzetre, amibe került és ez a haragja tört ki belőle. Odament Belavinhoz. — Ennek új traktort adni? Hiszen ahányszor elindul vele, a csapágyai kiolvadnak, de mit neki a csapágy! Lusta átszűrni az üzemanyagot meg a kenőolajat! És láttátok, mi van nála a szűrőtartályok alatt? — fordult Valentyina az agronómushoz. — Nem látta? Hát én láttam. Egész tócsányi üzemanyag csurog nála a szűrőtartály alá, mert még megfordítani is lusta. Mondtam neki a nyáron, szántás közben: „Csurog az olajad". Ő meg csak annyit felel: „Tudom nélküled is". Az egész faluszovjet úgy ismeri, mint egy utolsó széltolót. Hogy szabad egy ilyenre új traktort bízni?

— Nono, csendesebben! — mondotta fenyegetően Belavin. De Valentyina már megbokrosodott és nem volt megállása. Haja a szemébe hullt, s még az se jutott eszébe, hogy a sapkája alá igazítsa, csak rázta a fejét és tovább beszélt:

— Az olyan embert, aki úgy bánik a gépekkel, mint Belavin, törvény elé kell állítani, nem pedig új gépet rábízni!

— Bizony, bizony! — helyeselt Valentyinának a kolhozelnök. — A gépállomás meg ezt a Belavint küldte a mi kolhozunkba. Kértem: „Adjátok nekünk Ogorodnyikovát vagy Kiszeljovot." „Azok nem mennek ki hozzátok" — feleltek. — Hogyhogy nem mennek? Hát ilyen a fegyelem a gépállomáson?

— Node maga se beszélhet! — támadt Valentyina most a kolhozelnökre. — Jól teszik a traktorosok, ha nem mennek magukhoz. A nyáron véletlenül arra vitt az utam. Bemegyek egy házba, hát látom, hogy az asztal alól kilátszik egy pár láb. „Kinek a lába ez?" — kérdezem. — „Traktoristalábak ezek — felelik. — Az éjszakai traktorista pihen az asztal alatt..." Ezt nevezik ők pihenésnek! A traktoristákat olyan házakba rakják, ahol meg se lehet fordulni. Se rendes hálóhely, se ellátás... Elmentem magához, maga meg részegen feküdt az ágyon csizmástul. Emlékszik erre az esetre, vagy már elfelejtette? Kedvem lett volna magát a lábánál fogva az asztal alá húzni, a traktoristát meg a maga helyére fektetni, csak már nem értem rá!

— Viaskodsz, Valentyina Alekszejevna? — hallotta maga mögött Proharcsenko vidám hangját. — Mindenki megkapja a magáét? Gyere, nézzük meg, hogyan javítják meg a te recepted szerint a hajtotárcsákat.

„Mit kiabálok annyit, mint valami piaci kofa? — tért észre

Valentyina. — Végül is mi közöm nekem mindehhez? És különben is, kiabálással kezdi el az ember a munkáját valahol? Dehát el akarom én kezdeni? Egyáltalán nem akarom! Mit csináljak? Nem tudom!"

De nem adtak neki gondolkozási időt.

— Örvendek, hogy találkozunk, Valentyina Alekszejevna — mondotta a főagronómus. — Miért áll, foglaljon helyet!

Leült az agronómussal szemben és egyszeriben tanítványnak érezte magát. Ő még iskolás lány volt, amikor Venjamin Ivanovics Viszockijt ismerték már az egész kerületben.

Háza volt Ugrenyben, csudálatos szép kertje, ahol páratlanul zamatos szilvát termelt, pazarszínű dáliákat és valami furcsa, sárgás, aprószemű paradicsomot. Valyentyina a többi ugrenyi gyerkőccel együtt néha a kerítés tetejéről gyönyörködött ezekben a kincsekben és az agronómus sokszor odahívta őket, szilvával, paradicsommal traktálta a gyerekeket. Akkor is ugyanilyen kifogástalan viselkedésű, nyugodt, nyájas, de fáradt tekintetű, őszbecsavarodott hajú férfi volt. Valentyina gyerekkorában ő volt a bölcs varázsló és ebből a gyerekes rajongásból még most is megőrzött iránta valamit.

„Még mindig a régi — gondolta. — Van annak már vagy húsz esztendeje, de semmit sem változott. Nem őszült meg jobban, ugyanaz a hodprémsapka a fején, meg a nyakkendője is ugyanolyan kékcsíkos. Sejthettem-e, amikor a kerítésre masztam, hogy valamikor együtt fogok dolgozni vele? Ho-hó! De hiszen en nem fogok itt dolgozni!"

— Emlékszik még arra az időre, amikor felmásztam a kerítésre és maga szilvaval kínált? — kérdezte tőle.

— Emlekszem, hogyne! Furge kislany volt, a lába összevissza karmolaszva.

— Feltem is a feleségétől, mert jóddal kente be a lábam és az csipett. De magat szerettem.

— Ennek orulok! — mondta Viszockij. — Látja, milyen szépen kezdodik a mi egyuttes munkank!

Valentyina úgy érezte, mintha valami legyőzhetetlen erő vonzaná, es probalt ellenallni.

— Dehát én sehogyse tudok a gépállomáson dolgozni... — kezdte, de a kolhozelnok a szavába vágott:

— Hát hogy leszünk az előszántással, meg a boronálással, Venjamin Ivanovics?

— Tudja mit, Valentyina Alekszejevna, nézzük át együtt a terveinket. Az új traktorok érkezése alkalmából ezeket a terveket megint át kell vizsgálni.

Látta Valentyina tiltakozó mozdulatát, de csökönyösen folytatta:

— Nem, nem, ez még nem vonatkozik a maga leendő munkájára. Egyszerűen tanácskozunk, mint két agronómus.

Megmutatta Valentyinának a terveket.

— Kerületünk déli, erdőtlen részén a föld hamarabb érlel, mint az északin. Erre való tekintettel kidolgoztam, hogy úgy mondjam, a nagy traktoregységek átdobásának taktikáját, ha szabad magamat így kifejeznem — és könnyed mosolya tréfás színezetet adott szavainak. — Az első tavaszi napokban a traktorok zöme a kerület legdélibb részén dolgozik, azután fokozatosan átmegy észak felé. Ez az én gócpont-rendszerem nagy könnyebbséget jelent. Az agronómiai ellenőrzésnek és a gépjavító segítségnek egyaránt. Itt van például a mi főerőink útvonala.

Egy rajzlapot nyujtott át Valentyinának, az útirány pontos megjelölésével. Nyilván büszke volt rá. Valentyina elképzelte, miként vonul a sok traktor a kerület déli részéről észak felé és meg tudta érteni ezt a büszkeséget.

— Ez csakugyan nagyon szép, Venjamin Ivanovics. Mint egy mozgásban lévő tankoszlop!

Viszockijon meglátszott, mennyire örül, hogy megértette őt: elmosolyodott, és beesett arcán két mély ránc képződött. Ám mikor ezzel a kérdéssel végeztek, így szólt:

— Most megmutatok valamit, ami rendkívül érdekes! — és szokásos higgadtságát meghazudtoló fürgeséggel két gondosan összekötözött iratcsomót húzott elő az asztalfiókból. — Ez a mi gépállomásunk három évi munkájának elemzése. Nem túlzok, ha azt mondom, hogy ilyen analízist nem talál egyetlenegy más gépállomáson sem!

A fényes műnyomó papíron hosszú számsorokat látott Valentyina. Bámulatba ejtette a kielemzés aprólékos pontossága, logikája, következetessége.

— A gépállomások számadatai és azok analízise — mondotta Viszockij. — Itt látjuk egyrészt a gépállomás, másrészt a

kolhozok hibáit. Ez itt a különböző gyártmányú traktorok minőségi teljesítményeinek összehasonlítása a gépállomások alapján. Ezek pedig az anyagtörésből és csapágykiolvadásból származó gépállások.

Viszockij mosolygott, majd elkomorodott. Úgy felhúzta szemöldökét, hogy fején szinte táncolt üstoke, annyira belemélyedt a magyarázatba. Valentyina gyerekkora óta ismerte ezt a szokását: ha annyira elmerült valamibe, hogy megfeledkezett minden egyébről, ilyen furcsán szokta rángatni szemöldökét. Ezt a furcsa szokását Valentyina most valahogy roppant vonzónak látta. Viszockij mosolygása is tetszett neki — a ritkán mosolygó embernek ez a széles és kicsit esetlen mosolya Látszott, hogy ez a füzet — az ő lelkéből lelkedzett gyermeke és örül, ha véletlenül alkalma van beszélni róla.

— Látja, Valentyina Alekszejevna, ezeknek a számadatoknak alapján rendkívül meggyőző, matematikailag beigazolt következtetéseket lehet levonni a különböző traktorok minőségéről, minden egyes gyártmány gyönge, sebezhető pontjairól, a javítómunkálatok különböző szervezési módszereinek előnyeiről és hátrányairól.

— Érdekes volna tudni, vajjon a gépállomások zöme a traktorosok bizonyos csoportját terheli-e, vagy pedig mindegyiküknél körülbelül egyforma?

— Ehhez mégcsak matematikai számítás sem kell — mosolygott Viszockij. — Tudjuk mindnyájan anélkül is, hogy vannak rossz és vannak jó traktoristáink.

Valentyina nagy érdeklődéssel, hosszasan böngészett Viszockij kimutatásaiban. Aztán a gépész elvitte, hogy nézze meg az új hajtótárcsák javítását. Valentyina végül elbeszélgetett a traktoristákkal és már mind úgy fordultak hozzá, mint leendő munkatársukhoz.

Csak akkor hagyta ott a gépállomást, amikor a soffőr rimánkodott neki:

— De Valentyina Alekszejevna, én azt a parancsot kaptam, hogy három órára otthon legyünk! A gépre szükség van a végrehajtóbizottságban, most pedig már négy óra is elmúlt

— Szóval, két nap mulva beállsz? — mondotta neki Proharcsenko mintha már teljesen elintézett dolog volna.

— Rólam nélkülem döntöttek. Mit mondok most majd And-

rejkának? — panaszkodott Valentyina, de közben nem tudta levenni szemét arról a nagyszerű látványról, amit a tető alatt sorakozó traktorok nyujtottak.

A gépkocsi elindult.

— Mindjárt öt óra! — szólt szemrehányóan a sofför. — Meg is szid ám engem Andrej Petrovics! Ebédre várta...

„És ezt nevezik a feleség hazatérésének... Igy siet a feleség a férjéhez... — mondta magában keserűen Valentyina. — De hiszen még meggondolhatom. Vajjon, mit szól majd Andrejka? Miért is mentem én oda! De érdekes a Venjamin Ivanovics analízise! Még gondolkozni fogok rajta. Vajjon, hogy sikerult nekik a második hajtótárcsa megjavítása? Az elsővel is alig boldogultak... De mi kozom nekem mindehhez?... Annyi bizonyos, hogy hallatlan nagy dologról van itt szó!"

Andrej otthon varta. Ő maga szedte le a bőrondjeit a gépkocsiról, surgott-forgott korulotte, megterített es asztalhoz ultette:

— Lám, Válya, most majd minden nap így fogunk ülni az asztalnál, egymással szemben!

Az asszony nem tudta, mivel kezdje.

„Elszomoritsam maris? Enni se tudok. A torkomon akad a falat. Mit csinaljak? Meseljek neki a gepallomásról?"

— Tudod, Andrejkam, — kezdte tuizottan konnyed hangon, — sokaig feltartoztatlak a gepallomason. Micsoda pompas dolog az es milyen erdekes! Ugye erdekes?

— De meg mennyire! — helyeselt lelkesen Andrej.

— Hát... én is ezt mondom... Tudod... egy agronómus, aki mincs kapcsolatban a gepállomassal, nem az igazi... az csak afiele... elavult.. „túlhaladott kategoria"...

— Hát ez már túlzás!

— Nem adok neki két esztendőt és Proharcsenko gépállomása az elsők között lesz!

— Ez nem is kétséges! Proharcsenko egy-két éven belül a Munka Hőse lesz!

— Igen, ha megfelelő segítőtársakra akad

— A személyzeti állományát jóváhagyták Majd megválogatja az embereit.

— Andrejkám, képzeld, én is elhatároztam, hogy ilyen segítőtársa leszek.

— Te?

— Igen. Ugye, nem haragszol? ...

A férfi letette a kanalat és nyomban elkomolyodott.

— De Válya, hiszen ez azt jelenti, hogy megint elkezdődik ugyanaz, megint az a folytonos utazgatás.

— A gépállomás közelebb van, mint a kolhoz.

— Öt kilométerrel közelebb!

— Öt kilométer, az elég sok.

Megfeledkeztek az evésről. Valentyina odament Andrejhez, átölelte, a karosszéke támlájára ült. Andrej nem viszonozta gyöngédségét, elhúzódott tőle és Valentyina életében először látta ingerültnek.

— Nézd, Válya, én nem vagyok kispolgár, nem mondhatod, hogy nyárspolgár volnék. Amikor kellett, en magam küldtelek a kolhozba, nem voltam tekintettel se terád, sem magamra. De most? Most kinek kell ez? A gépállomásnak? Találunk mi oda jo agronómusokat. Most van már választek. Mirevaló lenne ez az áldozat?

— Ez egyáltalán nem áldozat. Ez nekem kell.

— Neked?

— Igen.

— Minek?

— Azért, mert ez pontosan az a munka, amihez kedvem van. Körülbelül száz gép. A terület legnagyobb gépállomása. Olyan igazgatója van, mint Proharcsenko, olyan főagronómusa, mint Viszockij. Megtiszteltetés nekem, fiatal agronómusnak, hogy meghívnak. És micsoda műhelyek vannak ott! Micsoda munkapadok!

— Te a munkapadokra gondolsz ... De a férjedre egyáltalán nem akarsz gondolni! Válya, hát én is ember vagyok ...

— Természetes ...

A férfi elhárította az ölelését, a szoba másik végébe ment és kabátját kezdte gombolgatni. Ebből a gesztusból látta Valentyina, hogy milyen izgatott. Ha izgatott volt, akkor hallgatott, begombolta összes gombjait és lassan, nagy gonddal kezdte a haját fésülni.

„Most mindjárt előveszi a kisfésűjét" — gondolta Valentyina szánakozva és szerető gúnnyal. És Andrej csakugyan előhúzott zsebéből egy kis zöld fésűt és szorgalmasan simítgatta vele hullámos haját.

— Válya — mondotta, amikor befejezte a fésülködést — néha úgy remlik, hogy te nem is szeretsz engem. Azaz nem úgy értem, hogy nem szeretsz, ez persze butasag, de kevéssé szeretsz. En megertem az elválást, hogyha szükseges. De ha egyáltalan nincs ra szükség? Végülis tizeves házasság után jogom van anhoz, hogy itthon találjam a feleségemet, akit szeretek és akihez vagyom! Akárhogy is, nekem az a benyomásom, hogy te most önzo vagy és nem gondolsz rám. Igen. Onző vagy. Igen. Nehez, dontő ev előtt állok. Ez lesz talán életem legnehezebb, legaontobb éve. Ezidén kell nekem a kerületet a legjobbak közé emelnem, mert ha nem... akkor megszegtem kommunista szavamat. Azt hiszem, jogom van legalábbis ebben a szamomra különösen nehéz időben normális családi életre, arra, hogy a feleségem mellettem legyen.

— Andrejka, úgy beszélsz, mit egy igazi kispolgár!

— No tessék! — fakadt ki sértődötten Andrej. — Igy aztán megállapodtunk! Köszönöm! Rászolgáltam!

Valentyina látta, hogyan remeg az arca és a szemöldöke, feszültség látszott a halántékán, a szeme körül is. Bement a szobájába. Egy perc mulva Valentyina utánament. Andrej háttal állt neki az asztalnál és iratai között turkált. Egész figurája, még fejebúbján a hajcsimbók is sértődöttségről beszélt. Valentyina az asszony gyöngéd fölényével nézett rá.

„Milyen gyerekesek ezek mind, még a legokosabb is!.. " Mégis odament és megölelte.

— De drágám, hiszen egészen közel van. Mindig együtt leszünk. Minden nap hazajövök. Sokat, sokat leszünk együtt!

— Egy esztendei tapasztalat megmutatta, milyen „sokat, sokat" találkoztunk!

— Egy esztendei tapasztalat megmutatta, milyen boldogok voltunk.

Ezek a szavak megindították a férfit s noha még kelletlenül, de már azzal viszonozta a közeledést, hogy megszorította Valentyina újjait.

— Andrejkám! Ott, tudod, olyan óriási méretű a munka, amilyenről nem is álmodtam. Engem borzasztóan érdekel! — Eszébe jutott az a jelenet, amikor megérkezett Ugrenybe... az a beszélgetés közöttük... azok az érvek, amelyekkel Andrej akkor meggyőzte őt... és elfojtott mosollyal, ravaszkásan folytatta:

— De, drágám, mért nem akarod megérteni ezt? Alig tizenöt kilométer a távolság. Gépkocsi áll a rendelkezésünkre. Hát miért kell így kétségbeesni? Hol itt a tragédia?

Andrej megértette a célzást, ránézett, meglátta mosolygó, barna szemét és eszébe jutott, hogy pontosan ezekkel a szavakkal győzte meg Valentyinát több mint egy évvel ezelőtt. Erre ő is elmosolyodott.

Gyöngéden, de határozottan hárította el Valentyina karját és bement a hálószobába. Valentyina még mindig a karosszék támláján ült. úgy nézett utána. Andrej kimerültnek látszott és valahogy szokatlanul fáradt, csoszogó volt a járása is. Valentyina először látta meg ezt a járásában s észrevette egész mivoltában a hasonlatosságot az apósával. Most először gondolt arra, hogy az ifjúság mégsem olyan magától értetődő tulajdonsága Andrejnek, mint ahogy ő vélte s hogy eljön az idő, amikor a férje már nem fogja bámulatba ejteni környezetét fiatalos külsejével. Megsajnálta és utána ment a hálószobába.

Andrej a díványon feküdt, félig behúnyt szemmel. Még mindig sértve érezte magát:

„Nekem nehéz lesz — gondolta. — Ez a tavasz lesz a legdöntőbb. Ezen a tavaszon vizsgázom le a párttitkárságból, most fogom megvédeni az én kerületvezetői diplomámat. Szükségem volna az ő segítségére. Egy kis kényelemre, melegségre. És ezt nem akarja megérteni! — Pillája alól nézte Valentyinát: — Itt járkál. A könyvállványhoz megy, olvasnivalót keres és nem is gondol arra, hogy fájdalmat okozott nekem. A maga munkájára gondol, a gépállomásra, de énrám nem. Külön élete van . . ."

Valentyinát sohasem foglalta le a család teljesen. Neki mindig megvolt a maga önálló világa. Andrej tudta ezt és általában frissítően hatott rá Valentyina lüktető, vidám világának állandó szomszédsága. Most azonban elkeserítette.

Vannak asszonyok, — gondolta, — akik tökéletesen össze tudnak olvadni, összeforrnak azzal, akit szeretnek. Válya mégis csak „magának él". De mit csináljak, ha egyszer szeretem! Talán éppen ezért szeretem. Hiába, ez már így van, szeretem. És nem is kérem többet a segítségét. Nem kívánok még egy ilyen beszélgetést, mint a mai . . .

Andrej édesanyja szerette ismerőseinek mesélgetni, hogy az ő kisfiának első értelmes mondata két szóból állt: „én magam".

Ezt a makacs mondatot hajtogatta Andrej egész életében.

Most is, ahogy a diványon feküdt, megbántva, sértődötten, csak erre gondolt·

„Megint megfájdult a fejem Megkérjem Vályát, hogy keresse meg a piramidont a szekrényben? Én magam hamarabb megtalálom Minek tüntessek előtte a rosszulléttemmel Még azt hinné hogy szánakozást várok tőle "

Fölkelt, bevette a piramidont és élénken odaszólt az asszonynak:

— Valentyinám, menj az én szobámba a könyveiddel, aludni szeretnék egy órácskát

4

A „kohászok"

Valentyina kicsit gyengélkedett és otthon maradt vagy egy hétig Andrej majdnem folytonosan utazott, keveset látták egymást Ha találkoztak a szokott, barátságos vidám hangjukon társalogtak, de a gondolatoknak és érzéseknek az a közössége, ami annyira eggyé forrasztotta őket, nem volt meg köztük „Mintha minden rendben volna tréfálkozunk és nevetgélünk, szeretjuk egymást most is — de valami hiányzik" — gondolta Valentyina

Egy éjszaka hirtelen felébredt — Andrej ágya üres volt. A konyhában égett a villany s furcsa neszeket hallott onnét Valentyina hirtelen pongyoláját sem találta meg, csak egy könnyű takarót dobott a vállára és mezítláb szaladt a konyhába Andrej hálóingben, nadrágban es sárcipővel a csupasz lábán dühösen fujtatott egy ócska petroleumfőzőt

— Mi az, Andrejka? Rosszul vagy? Beteg vagy?

De Andrej csak tovább vesződött a Primusszal* es nem nézett rá

— Nem tudok aludni Dolgozni fogok Teázni akarok, a főzőlap meg elromlott.

Valentyina elképedve nézett férjére és kapkodta fázó lábát a hideg padlón

Andrej erős nyakán az izmok észrevehetően kidagadtak és

[1] Nagyon elterjedt petroleumgáz-főző gyári neve (A szerk)

kék árnyékok sávozták. Máskor mindig vidám és pirospozsgás arca most komor volt és ólomszürke. Arccsontja élesen kitüremlett.

— Mért nem költöttél föl engem? — kérdezte Valentyina vékony, panaszos hangon. — Várj, majd én elkészítem a teát. Jobban tudom én azt, mint te! Eressz! Majd én segítek!

— Eredj aludni!

És Andrej azértse nézett rá. Valentyina megsértődött, de aggódott is.

— Mért nem akarod, hogy segítsek neked?

— Nézd, Válja, én tőled igazi segítséget kértem, azt te megtagadtad... Teát magam is tudok forralni...

És még duhösebben nekiállt fujtatni a Primuszt. Hirtelen mozdulatától a főző megingott, a víz kifolyt az égőre, a tűz kialudt, bűzös füst gomolygott a levegőben, azután vékony sugárban kifröcskölt a petróleum. Andrej szótlanul és mogorva buzgalommal gyujtogatta egyik gyufát a másik után

„Legalább kiabálna rám! — gondolta Valentyina. — De igazán, hát mi ez? Komolyan összeveszt ünk volna? — Leült a konyhaszékre és lábát fázósan maga alá húzta. — Mégis nehéz természete van... Így megsértődni... Nem is néz rám .. És az arca úgy megvékonyodott és olyan csoszogósan jár... csak a hajtincse, az még andrejkás Mi ez, igazán?... Csakhogy én nem akarok és nem is fogok összeveszni vele."

— Ejh, vigye el az ördög azt a munkát a gépállomáson! — szólalt meg határozott hangon. — Úgy lesoványodtál, olyan zöld vagy, olyan nyúzott, Andrejkám Majd vállalok valami kisebb munkát Ugrenyben és téged foglak gondozni! Amikor még a „Május Elsejé"-ben laktam, nem képzeltem el olyan világosan, milyen nehéz neked itt és mennyi vesződséged van.

A férfi félszemmel rápillantott, látta, hogy az asszony őszintén elkeseredett. Erre mindjárt felvidult, melléje ült és karonfogta:

— Válka, tudod, csak ez az év fontos, ez az egy! Emlékszel még, nem sokkal azután, hogy a kerületet magamra vállaltam, megmondtam a területi pártbizottságban; „Segítsetek megteremteni egy mintaszerű gépállomást és akkor én rendbehozom a kerületet!" Segítettek. A gépállomás megvan! Most aztán olyan emelőrudat kell belőle csinálni, hogy a kerület egész gaz-

daságát megemelje s az élre vigye. Meg tudunk ezzel birkózni? Hogyan érjük el? Rengeteg nehézséggel jár! Látod, én már aludni se tudok: csak fekszem és az agyamban folyton ez a gondolat zakatol.

Gyorsan, lázasan beszélt. Mintha régóta gyülemlettek volna fel benne ezek a szavak és most végre utat találtak. Valentyina csak nézte lesoványodott arcát, csupasz lábát a kalocsniban, hallgatta és nemcsak a szavait igyekezett elfogni, hanem azt is, ami mögöttük van.

— Harminc gépünk volt — tavaszra több mint száz lesz. Ez olyan mennyiségi változás, amelynek már új minőségbe kell átcsapnia. Minekünk meg kell ragadnunk ezt a minőségi átalakulást. Tudod, azt hiszem, hogy sem a fronton, sem a partizánosztagban nem volt még olyan nehéz dolgom. Ember nincs elég, a gépek nagyrészt teljesen elkoptak... Ez a kerület évtizedek óta a környék leggyöngébb része volt. Hogy lehet ebből élenjárót csinálni?

Addig beszélgettek a hideg konyhában, éjszakának idején, félig öltözötten, amíg egészen átfáztak s végre eszükbe ötlött a szerencsés gondolat, hogy folytathatják a hálószobában is.

Amikor Andrej elmondott mindent, ami a szívét nyomta, megnyugodott és elaludt. Ezen a héten először aludt el arcával a felesége vállán. Valentyina nem tudott elaludni, feldúlta férjének izgatott beszéde és sohasem tapasztalt idegessége.

Moccanni is félt, nehogy álmát megzavarja. Szeretett volna bocsánatot kérni tőle.

Másnap nagy hévvel nekiállt, hogy segítsen a bejárónőnek az ebédfőzésben. Andrej kedvenc ételét készítette el, igyekezett felidézni emlékeztében a Gurjevo-féle csodatévő kásakeverék receptjét, amelyet a kórházban a legyengült betegeknek szoktak adni. „Méz, tej, dara, áloe-olaj és még valami... az is diétás... ah, igen, tojás! Azután ebbe még vitamin is jön, meg szőlőcukor... — mormolta magában. — Valami jó porokat kell neki szereznem a kórházból fejfájás ellen. Jaj, csak valahogy meg ne betegedjék, ki ne dőljön most, a legnagyobb dologidőben! Milyen furcsa volt az éjjel is... Sovány, sápadt, még soha nem láttam ilyennek."

Az izgalmas éjszaka után képzelete úgy elszabadult, hogy egészen elcsodálkozott, amikor a hazatérő Andrej megjelent a

küszöbön és egyáltalán nem hasonlított olyasvalakihez, akit a betegség levett a lábáról és rövidesen ágynak dől. Piros arccal, vidáman, energikusan sietett be a szobába és álmélkodva nézte a „Gurjevo-féle kását", keze véletlenül lesöpörte az asztalról a fejfájás elleni porokat, de le se hajolt érte, hogy felvegye, hanem rögtön mesélni kezdett:

— Ha hallottad volna, Válja, milyen csatát vívtak ma nálam! Viszockij rettenetes hosszú beadványt rakott elénk: azt állítja, hogy a gépállomás terve, ahogy Proharcsenko és Rubanov összeállította, megvalósíthatatlan, nem reális. De Proharcsenko állja a sarat. Az én irodámban veszekedtek, ahogy a torkukon kifért!

— És miért pezsdít ez föl téged úgy, mintha örülnél neki?

— Örülnék? Nem. Ez nem a helyes szó. Hanem tudod... hogy magyarázzam meg neked?... Mintha énbennem magamban is lett volna valami bizonytalanság. Volt is addig a percig, amíg nem ütköztem ellenállásba. De amikor Viszockij kezdte felsorakoztatni az érveit, egyszerre minden megvilágosodott előttem. Mindjárt kialakult bennem, mi a teendő... Igazán, akár akarta, akár nem, segített nekem... Hogy miben segített? Hát ha megölsz, akkor sem tudom megmondani, de segített.

Valentyina jobban ismerte Andrejt, mint az saját magát. Andrej harcos természet volt és mihelyt ellenállásba ütközött, elfelejtett fáradtságot, betegséget, aggodalmat — egyszerre egészséges lett, élénk, boldog, magabiztos. Elragadtatva mesélte Viszockij és Proharcsenko vitáját, Valentyina pedig, akit ez a hirtelen átalakulás valósággal megigézett, alig tudta visszatartani a vágyat, hogy felkeljen, megölelje és elmondja neki, milyen érzéseket keltett benne, még ha Andrejnek ebben a pillanatban már egészen máshol járt is az esze.

— Andrejkám, ne hadonássz úgy a villával, mert bemaszatolod az abroszt — mondta az elfojtott gyöngédségtől fátyolos hangon. — Inkább szép nyugodtan magyarázd el nekem, mit szándékozol tenni?

Andrej összeráncolta homlokát. Megjelent arcán az a vidám és egyben kemény kifejezés, amit Valentyina olyan jól ismert.

— Megtárgyaljuk a pártaktíván, elmondatom vele a véleményét népes hallgatóság előtt.

— De minek ez? — ellenezte Valentyina. — Viszockij kitűnő

szónok és van tekintélye. Magyarázd meg, miért engeded, hogy egy téves nézetet hirdethessen. Ennek nincs értelme, ez egyszerűen dőreség!

— Ohó! — kiáltotta Andrej, felhúzta szemöldökét és vidám gúnnyal pislantott a feleségére.

— Mi az, hogy ohó? Magyarázd már meg, minek kell neked az ő előadása? Miért nem akarod megmondani?

Erre Andrej gyors mozdulattal magához vonta és belenevetett az arcába:

— Minek magyarázzam? Az én kis feleségem van olyan okos, hogy még előbb megérti, mint én.

Akárhogy is erőltette Valentyina, egyetlen komoly szót sem tudott belőle kicsiholni. Dévajkodott, ingerkedett vele, nevetgélt, tréfálkozott. Már megint olyan rugalmasan lépkedett, mint régen, abban az eleven és tevékeny lelkiállapotban volt, amit Valentyina különösen szeretett benne.

Két nap mulva megtartották a pártaktívát. Andrej nem a kerületi pártbizottságba, hanem a gépállomáson hívta össze.

Valentyina ott volt már néhány órával a gyűlés előtt: meg akarta nézni a terveket, beszélni akart az emberekkel. Nehezére esett, hogy Viszockijjal találkozzék. Évek óta tisztelte és nem is tudta volna lebecsülni. Viszockij most Andrej, Proharcsenko és a politikai megbízott ellen fordult. Valentyina meg volt arról győződve, hogy ezek az emberek nem tévedhetnek. Ám ugyanakkor Viszockijban is bízott. Kínos találkozástól tartott, de a legkisebb kellemetlenség nélkül, zavartalanul folyt le minden. Viszockij nyilván megörült neki, bevezette kis szobájába, beültette a bőrkarosszékébe és lelkendezve beszélte:

— Jó, hogy már a gyűlés előtt megjöttl Szeretném, ha részletesen megismerné az én adataimat. Én igen tisztelem, becsülöm Andrej Petrovicsot, de ő nagyonis merész. Ő más munkafeltételekhez szokott; nem ismeri a mi helyi körülményeinket! Ugreny, az nem Kubány! Az erdő — nem a sztyeppe.

Viszockij sovány arca olyan sötétbarna volt, mintha a nap örök időkre leperzselte volna. Félig ősz, félig kifakult, kócos szemöldöke, mintha csak azért lenne ilyen, hogy kissé szigorúbbá tegye nagyonis jóságos, álmodozó tekintetét. Viszockij vagy húsz évvel ezelőtt természetrajzot tanított abban az iskolában, ahol

Valentyina tanult. Még abból az időből emlékezett egy szokására, hogy nevető szeme fölött haragosan vonja össze szemöldökét, amikor szükségesnek tartotta a gyerekeket megreguláz ni. Valentyina szerette öreg tanárját, de szerette Andrejt és Proharcsenkót is.

— A kubányi sztyeppe földje fekete, az ugrenyi gyepes, lúgos talaj! — Viszockij fintorán meglátszott, mennyire átérzi, amit mond. — Gondolja meg: a kubányi hosszú, meleg nyár és a mi északi, borús időjárásunk! Vajjon lehet-e gépiesen áthozni a kubányi munkamódszereket ide hozzánk, Ugrenybe? Én minden göröngyöt ismerek a mi ingoványos földünkön, emlékszem minden zivatarra, ami az utolsó harminc esztendőben Ugrenyre szakadt! Én látom, hogy mi téves útra térünk! Ez a tévedés súlyos következményekkel járhat az egész kerület gazdaságára, sokezer ember jólétére... Ha nem így lenne, vajjon elkezdtem volna ezt a vitát, veszekedést, írásos beadványokat, jóformán fejjel a falnak... Itt van az én anyagom, én most elmegyek, maga maradjon itt, olvassa. Maga agronómus és idevaló, ez megkönnyíti magának a tájékozódást.

Valentyina az iratok olvasásába mélyedt. Egy egész könyv volt előtte — terjedelmes, aprólékos munka, a gépállomás három évi működésének tükre. Bámulatos gonddal mutatták ezek a táblázatok a havi tervek végrehajtását, az üzemanyagfogyasztás mennyiségét. Viszockij feljegyezte a gépállásokat, a javításra fordított órákat. Feltüntette a három év alatt megfigyelt meteorológiai viszonyok sajátosságait is. Ilyen tüzetesen és szeretettel, időt s fáradtságot nem kímélve csak olyan ember tudta mindezt kimutatni, akit igazán, mélységesen érdekel a munkája.

Ez akaratlanul is tiszteletet gerjesztett: Valentyina óvatosan tartotta kezében a pontos számoszlopokkal telerótt, fényes papírlapokat. Jó két órát ült így egyedül az agronómus kis szobájában. Minél közelebb ért a kézirat végéhez, annál nyomasztóbb lett aggódása.

A táblázatok, grafikonok és számok teljes könyörtelenséggel világítottak rá a helyzet nehézségére. Az elhasznált gépek, a traktorosok korántsem elegendő létszáma, a hideg és esős tavaszok, a korai, nedves őszök, amelyek miatt a mezei munkálatokat a lehető legrövidebb idő alatt kell elvégezni, — ez mind ott volt — lerögzítve és összesítve, — azokon a fényes papírlapokon.

A munka folyamán esetleg véletlennek vélt nehézségek most, a gondos rendszerezés révén ijesztően és fenyegetően törvényszerűnek látszottak.

„Ez előtt nem lehet szemet hunyni, ezt nem lehet elhessegetni — gondolta Valentyina és újra átnézte a már elolvasott lapokat. — Hogy lehet, hogy Andrejt, ha elolvasta, ez nem ejtette gondolkodóba?"

Érezte, hogy a számok hipnotizálták. Felállt, elment az asztaltól és az ablakpárkányra ült. „Ez sokkal komolyabb, mint gondoltam."

Az ablakból Valentyina látta a gépállomás tágas udvarát, a tető alatt sorakozó gépeket, az emberek vidám sürgés-forgását. Ez a látvány némileg megnyugtatta, elszórakoztatta. Násztya Ogorodnyikovat — gondolta Valentyina. — Miért nem tükrözik őt is azok a számok? Egész brigádok vannak, amelyek túlteljesítik a normákat. Itt vannak az új kombájnok és traktorok, azok a mult nyáron egyetlen baleset nélkül dolgoztak. Itt vannak ezek a gépállomáson, miért nem szerepelnek hát Viszockij analizisében? Miért bújik meg ott minden az átlagos számadatokban? Hogyha az átlagon felüli teljesítményeket eldugják, vagy elfelejtik, akkor csakugyan minden komor színben tűnhetik föl. De hogyha emlékezünk rájuk, ha minden gondolatot, minden törekvést őhozzájuk fűzünk? ....

Hirtelen valami korlátoltságot, valami törpeséget mutattak neki ezek a számoszlopok, amelyeket annyi szeretet és türelem rótt a papírlapokra, rakott csinosan egybefűzve díszes borítótáblába! Valami hiba bújt meg bennük, amit első látásra nem lehet világosan észrevenni, de mégis értéktelenné teszi ezt a nagy és gondos munkát. Valentyina homályos szánakozással gondolt most már magára Viszockijra is.

A mintegy ötven gépet befogadó nagy szerelőműhelyt ürítették ki és készítették elő a gyűlés céljára.

A még ki nem taposott keményfa-padló, a fehérre meszelt falak mentén sorakozó frissen gyalult állványok és munkapadok — minden vadonat új volt, csak úgy csillogott a nagy ablakokból beáramló napsugár pászmáiban. Tompa visszhangot vertek a léptek és hangok, akárcsak a hegyek között. A friss deszkák erdő-

szaga összekeveredett a fémek szagával. A gépállványok aranyos felületén acél és nikkel alkatrészek csillogtak.

A műhely közepét padok foglalták el, oldalt pedig néhány traktor állt díszőrséget. A házigyártmányú kis emelvény két szélén téglavörösre festett kombájnok meredeztek. A szabad ég alatti munkára és mozgásra teremtett gépek különösen súlyosan, masszívan hatottak, amint álltak a padok és asztalok közvetlen szomszédságában.

— Valóságos palota! — mondotta Ugarov, amikor megnézte a műhelyt. — Ezek minek vannak itt? — kérdezte a kombajnokra mutatva. — Talán őket is beválasztják az elnökségbe?

— Ők a mi fő szónokaink! — mosolygott Rubanov, a politikai megbízott. Sötétbőrű, inas, délvidéki fajta, és olyan mozgékony, mintha egyszerre több helyen is felbukkant volna.

Donyecmedencei olvasztár volt és sebesülése után rokonaihoz jött pihenni az ugrenyi kerületbe. Am hamarosan megunta a pihenést és — ahogy ő maga mondta — „belehabarodott" a gépállomásba. Szinte magától értetődött, hogy kinevezték politikai megbízottá. Az ő ügyességének köszönhető, hogy ennek a gépállomásnak a dolgozóit kerületszerte „kohászoknak" nevezték el.

— No, mi újság, Kosztya? — kerdezte Andrej, aki tudni szerette volna, milyen benyomást tesz a kolhoztagokra az új gépállomás.

Rubanov pontosan megértette a kérdés lényegét.

— Nagy az érdeklődés...

És valóban minden érdekelte az érkezőket: a traktorok és kombájnok, a műhelyek és munkapadok, az üzemanyagbázis ezüstszürke tartályai egyaránt.

Izgalmas volt a szokatlan helyzet és a gyűlésen döntésre váró kérdés fontossága is. Mindenki tudott a Viszockij és Proharcsenko között felmerült nézeteltérésről. Összeverődtek az egy véleményen lévők, mindenfelé vitatkozó emberforgatagok keletkeztek.

Az egyik ilyen forgatag középpontja Vaszilij volt. Szálas alakja és öblös hangja mindjárt feltűnt, a „Május Elseje" kerületszerte ismeretes gyors előretörése nagy érdeklődést és tiszteletet keltett a kolhoz elnöke iránt és sokan keresték a találkozást vele. Vaszilij tudatában volt saját jelentőségének és noha óvatosan, de a mély meggyőződés hangján mondotta ki véleményét:

— Proharcsenko szét akarja szórni a régi brigádokat, újak-

kal akarja összekeverni a régi traktoristákat. Ez lehet hasznos is, de kárt is okozhat. Magamból indulok ki. Én annakidején nyolc évig dolgoztam egy brigádban. Ha bennünket szét akartak volna választani, elmentünk volna akár a miniszterig is. Most hat erős brigád van a gépállomáson, de ha összekeverik őket — vége! Az ilyen dologban óvatosnak kell lenni! A régit ledönteni nem nehéz, egy-kettő és kész a felfordulás — de mi haszna ennek?

Vaszilijtől nem messze Sztyepán állt néhány traktoristával. Még soványabb és sápadtabb volt, mint azelőtt. Vaszilijban saját szerencséjének és jólétének tudata szánalmat ébresztett a legyőzött vetélytárs iránt és nagylelkű akart lenni.

— Mi a te véleményed, Sztyepán Nyikitics? — kérdezte barátságos fölénnyel. — Én azt mondom: van hat erős brigád, de ha széttördelik — egy sem lesz.

Sztyepán csendesen és kissé kelletlenül válaszolt:

— Mi az a hat brigád? Az egész régi munkamódszert kell ízekre törni...

— Belavint és Ogorodnyikovát nem lehet egy napon említeni — folytatta kényelmesen hangos gondolkodását Vaszilij. — Magam is voltam traktorvezető, én aztán igazán tudom, mit jelent az: százhúsz százalékos tervteljesítés! Még nekem sem sikerült az minden hónapban, pedig az elsők között voltam. Aki igérget és nem teljesíti ígéretét — az csak felulteti a kolhozokat Tudjuk, mi történik, ha egyik a másikra tolja... Az ember a gépállomásra bízza magát, ezért aztán maga nem intézkedik idejekorán...

Sztyepán hallgatott és valahogy oldalról, rejtélyesen pillantott Vaszilijra. A legpontosabban megsejtette Vaszilij minden hangjának, minden taglejtésének értelmét. Nehezére esett elviselnie Vaszilijnak még csak a külső fölényét is maga fölött, de talán még rosszabbul esett volna neki meggyőződnie arról, hogy Avdotyához nem méltó a férje.

A biztos fellépésű, vasgyúró külsejű Vaszilijban Sztyepán a siker emberét látta, a szerencse fiát, aki még csak meg sem tudja becsülni a szerencséjét. Sztyepánnak egész benseje összeszorult, amint Vaszilij zamatos, harsány hangját hallgatta. „Itt áll most, Avdotya pedig otthon várja, este a küszöbön fogadja, és..." Sarkon fordult és átment a műhely másik végébe.

Vaszilij észrevette, hogy Sztyepán arcát egy pillanatra fájdalmas rándulás torzítja el és hogy hirtelen, szinte megfutamodásszerűen távozik. De ez nem ejtette gondolkodóba és egy pillanatra sem térítette el témájától.

— Énnekem is voltak már csatáim Venjamin Ivanoviccsal, — folytatta, — hiszen a mi veszett munkánkban mi minden elő nem fordul, de megmondom őszintén: tisztelem ezt az embert, mert nem szereti az üres handa-bandázást.

Vaszilij mindig sokra tartotta Viszockij megbízhatóságát és óvatosságát. Most mégjobban becsülte azért, hogy az agronómus olyan kitartóan védelmezte álláspontját az egész kerületi vezetőséggel szemben.

Vaszilij véleményében sokan osztoztak. Minden sarokban heves vita folyt és mindenki érdeklődéssel várta az összecsapást, amely ezen a gyűlésen majd végbemegy.

Most Viszockij jött be. Súlyos, szilárd léptei olyan emberre vallottak, aki megszokta a hosszú és fárasztó utakat. Egyszerre általános, barátságos figyelem középpontjába került. Miközben a köszönéseket fogadta, így gondolkozott:

„Ha én magam nem tudnám bebizonyítani az igazamat, az emberek majd segítenek nekem!"

Valentyina oda akart menni hozzá, hogy még a gyűlés előtt őszintén beszéljen vele, de Viszockijt annyira körulvették mások, hogy ott maradt a helyén. Az általános zsibongáson keresztül meghallotta férje élénk hangját.

Andrej, mint nehéz helyzetekben mindig, most is eleven, bizakodó és boldog volt. Beszélgetett, tréfált, nevetett, hallgatta a körülötte zsongó beszélgetést, figyelte az emberek hangulatát s mindez nem zavarta gondolatmenetét, sőt inkább szárnyat, lendületet adott gondolatainak.

„Viszockij izgatott és megingathatatlan, többen állnak körülötte, tévelygésében nyilván nincs egyedül. Hát aztán? Ha nem így volna, akkor nem is lenne semmi értelme ennek a gyűlésnek. Ahol törés van — ott mindig lesz ellenállás. Hiszen ez a dialektika!"

Látta Vaszilij tagbaszakadt alakját, hallotta a szavait és különös figyelemmel kísérte. Nem volt ideje a gyűlés előtt beszélni vele, de tudta, milyen bizalmatlan mindennel szemben, amit nem

tapasztalt meg, nem próbált ki. Am ismerte azt a képességét is, hogy ha egyszer leküzdi ezt a bizalmatlanságot, akkor a rá jellemző lendülettel és temperamentummal lát hozzá az új dologhoz.

„Ha rákerül a sor, ha egyszer megérti és fellángol — ő lesz a mi újításaink legelső támasza."

A tömegben felfedezte Andrej a kerületi pártszervezet embereit; meglátta Lukjanov sárgásbarna arcát, lelkes tekintetét, a rövidlátó Volgin kedélyes fintorát. Volgin most is, mint mindig, a legjobban megértette őt, észrevette rajta a nyugtalanságot, amit még maga előtt is titkolt, áttörte magát a telongók tömegén és halkan odaszólt neki:

— Minden rendben lesz, Petrovics. A mieink jól megdolgozták az embereket. Ne aggódj!

— Már miért aggódnék? — nevetett könnyedén Andrej, de magában tisztelettel, elismeréssel gondolta: „Ez igen, ebben él a pártszellem! A vesékbe lát!"

Végre valamennyien együtt voltak. A műhely zsúfolásig megtelt: a padsorokban is, de a satupadokon, a gépek ülésein és kiszögellésein is emberek szorongtak mindenütt. A gépállomás dolgozóinak tömör csoportja mindenkinek szemébe tűnt. Sokan közülük műszakuk végén egyenest munkából jöttek ide, mind egyforma kezes-lábasban. Otthon voltak itt, házias kényelembe helyezkedtek és hangosabban tréfáltak, nevetgéltek, mint a többi.

Rubanov nyitotta meg a gyűlést és mindjárt Andrejnek adta meg a szót.

— Elvtársak! — kezdte bevezető szavait Andrej. — Sok helyen jöttünk mi már össze: a kerületi párthelyiségben, a vezetőségben, mezei táborokban, farmokban — de most először történik, hogy a szántóvető és földműves emberek nem párthelyiségben, nem a vezetőségben s nem is mezei táborban gyülekeznek az aratás megtárgyalására, hanem műhelyben, mégpedig egy jól berendezett, nagy gépszerelő-műhelyben, amely nem marad a gyári műhelyek mögött. Nem véletlen, hogy éppen itt tartjuk meg ezt a gyűlést. Hadd láthassa mindenki saját szemével, tapogassa ki saját kezével azt a géperőt, amit mi itt létrehoztunk. Legyen ez a nap a kolhozok és a gépállomás népe közötti megingathatatlan és igényes barátság záloga, a mi kerületünk életében beálló fordulat napja.

Andrej szünetet tartott és végigfuttatta tekintetét az egybegyűlteken. Maga előtt látta a nagy, tágas műhelyben a sok erő-

teljes alakot, amint otthonosan elhelyezkedett a padsorokban és a gépeken. Látta a kék munkaruhákat, a kemény, férfias arcokat, az olajos-kormos kezeket.

— „Kohászok" — folytatta — így nevezik tréfásan a kerületben a gépállomások dolgozóit. Tréfa ide, tréfa oda, az elnevezés találó. A Martin-kemencékben óránkint, percenkint folyik az acélolvasztás. Percekre, másodpercekre kiszámítva halad a futószalag a nagyüzemekben. A gépállomás is ilyen nagyüzeme a szántóföldeknek és nekünk nem az a feladatunk, hogy csak éppen megszervezzük a rengeteg gép kihasználását, hanem az, hogy megteremtsük és meghonosítsuk a mezőgazdasági munka egész megszervezésének új formuláját. A gépállomások átszervezésének tervét Proharcsenko ismerteti. Van a tervnek egy másik változata is, a Viszockijé. Ő majd a saját elgondolásairól fog beszélni nektek. Hallgassátok meg ezt is, azt is. Sietség nélkül, jól meg kell gondolni, azután ingadozás nélkül, határozottan dönteni.

Andrej bevezető szavai jól előkészítették a talajt. A népes hallgatóság feszült várakozásba dermedt. Proharcsenko felment az emelvényre, mindenki csöndben figyelte a keményfapadlón dobbanó lépteit.

Proharcsenko mestere volt a kisebb csoportokkal folytatott bensőséges eszmecserének, de a szónoki emelvényen sokat vesztett jellemző kedélyes humorából és friss közvetlenségéből. Beszédét unalmas, hivatalosízű frázisokkal kezdte. Andrej ismerte ezt a gyengéjét, de azért mégsem várt tőle ilyen lagymatag, száraz felszólalást.

„Lelkesebben! Hiszen így mindent elrontasz! Nagyszerűen átgondoltad a tervet, az irodámban úgy beszéltél róla, mint egy Cicero, itt meg... Hát igen, hiba volt Proharcsenkóra bízni az első s úgyszólván alapvető beszédet" — bosszankodott önmagára gondolatban Andrej. De bármilyen egyhangúan beszélt is Proharcsenko, azért figyelmesen hallgatták: amit mondott, az mind jól átgondolt és fontos dolog volt, őt magát pedig úgyis jól ismerték. Két évi igazgatósága alatt fel tudta építeni és be is rendezte az új gépállomást. Temérdek elvégzett munkája állt száraz beszéde mögött, az adott súlyt és erőt szavainak.

A munka új megszervezésének terve pontról-pontra kibontakozott az egybegyűltek előtt. A mezei munkálatok egész tartama alatt — szántástól aratásig — egymáshoz csatolják a

mezei és a gépállomási brigádokat. A munkák díjazása a terméstől függ. Órabeosztást készítenek. A szántóvetők és a traktorosok szoros kapcsolatban állnak és versenyeznek egymással. Valamennyi traktoros-brigádot átszervezik, úgy, hogy a fiatal traktorvezetők a tapasztaltakkal dolgozzanak együtt.

Különös izgalmat keltettek a kommunisták között az évi termelési terv számadatai. Proharcsenko roviden és szárazon ismertette ezeket:

— A terület által kiadott terv az összes mezei munkálatok hetvenszázalékos gépesítését írja elő, de mi ezzel szemben ezidén a munka kilencvenszázalékos gépesítését vettük tervbe. Ezt csak abban az esetben tudjuk megvalósítani, ha minden traktorvezető százhúsz százalékra teljesíti a normáját.

Mintha szél fuvallt volna a padsorokba — az emberek mozgolódtak, meg-megszólaltak:

— A mult esztendőben sokszor napokig is álltak a traktorok, most meg egyszerre százhúsz legyen a százalék?

— De a mult évben nem is volt ilyen gépállomásunk!

— A gépek fele régi — nem gép az, ha ócskavas!

— A másik fele viszont vadonatúj!

— Tervezgetni könnyű . . . !

Viszockij az első padsorban ült. Okos, szürke szeme kemény elszántságról beszélt. Valaki a szomszéd padsorból hozzáhajolt s a fülébe súgott valamit, a közelülők odafuleltek — egyik-másik látható elégedettséggel, de volt, aki kétségeskedően.

Viszockij a fejét csóválta és vállat vont, mintha azt akarná mondani: „Mit tehetek róla? Megmondtam előre."

Az általános zsibongásban egyedul Andrej őrizte meg nyugalmát. Úgy látszott, nem ideges, nem aggodik, Viszockijra sem bosszankodik. Inkább imponált neki az az egyenesség és kitartás, amellyel az idős mezőgazdász álláspontját védelmezte. Fürkészően, kíváncsian nézett rája. A párttitkárnak ez a nyájas pillantása zavarba hozta Viszockijt: „Kezd ráeszmélni, hogy igazam van? Vagy . . . talán csak nem sajnálkozik rajtam?"

Valentyina látta az egybegyűltek izgalmát és maga is veluk izgult. „Lelkesíteni kell az embereket, de Proharcsenko nemhogy ezt tette volna, inkább bizalmatlanságot keltett."

Az igazgató befejezte beszédét és balsikerétől elkeseredve ült vissza helyére, az elnöki asztalhoz.

— Temetési szónoknak jó lennél! Annak igen!... — súgta Andrej bosszúsan Proharcsenkóhoz hajolva.

Proharcsenko megtörülte kopasz fejét és mozdulata olyasmit fejezett ki: „Nekem is rosszul esik. Magam sem tudom, hogy lehettem ilyen..." Volgin, aki mellette ült, suttogva megjegyezte:

— Nem a beszéden múlik. A terv jó, az emberek előkészítése is megtörtént. Hallottad volna, Andrej, milyen kitűnően elbeszélgetett erről az emberekkel ebédszünet alatt a műhelyben...

Rubanov most Viszockijnak adta meg a szót.

Mihelyt az emelvényre ért, a hallgatóság elnémult.

A főagronómus csontos arca a szokottnál is élesebben rajzolódott ki, beesett arcának sötét bőrén a ráncok még mélyebbre véződtek, ősz, vagy talán csak kifakult szemöldöke még jobban beárnyékolta szemét. Tompa hangon kezdte:

— A kerületben harminc eve, a gépállomáson két esztendeje dolgozom. Én mértem meg, milyen mélyen szántott a legelső ugrenyi traktor. Én ellenőriztem a kerület első vetőgépének működését. Mindezt nem dicsekvésként említem. Csak azt akarom vele mondani, hogy sohasem voltam a gépesítés ellen, sohasem mellőztem a haladó módszereket. Mi késztet mégis arra, hogy ellenezzem ezt a szép tervet, amit Proharcsenko dolgozott ki és a pártvezetőség jóváhagyott?

Megállt, mintha a fődologhoz érve, az izgalom megbénította volna a nyelvét. S mert Viszockij elhallgatott, még mélységesebb lett a csend. Majd leküzdve elfogódottságát, így folytatta:

— És megint csak nem dicsekvésből mondom — kevesen vannak, akik jobban ismernék a kerületet és a gépállomást, mint én. Ismerem itt a földet, az időjárást, a gépeket, ismerem jól a kerület és az itteni gépállomás történetét, ismerek minden egyes kolhozelnököt és traktorvezetőt, aki a mi kerületünkben dolgozik. Nem lehet összehasonlítani az ugrenyi lúgos talajt Kubány feketeföldjével, nem lehet a kubányi munkamódszereket gépiesen áttelepíteni hozzánk, Ugrenybe. Gépállomásunk erőivel, a mi traktor-parkunkkal és a mi embereinkkel a mezei munkálatok kilencven százalékát gépesíteni ma még lehetetlen. Ezt ígérni és — nem teljesíteni — azt jelentené, hogy félrevezetjük a kolhozokat és kockáztatjuk a vetés sikerét. A kolhozok termelési terveikben a gépállomás terveihez igazodnak és ha a gépállomás nem tartja be a szerződést, akkor a kolhozoknak menet-

közben kell a munkát átszervezni. Ez késleltetné a vetést, ami sokszáz mázsányi termésveszteséggel járna. Akárnelyikünk emlékezhetik rá, mit jelent az, — mennyi idegességet, késedelmet, zavart — amikor a gép nem jön meg a kitűzött időre. Ez nemcsupán magveszteséghez vezet, hanem a kolhoz egész munkájának megbomlasztásához is. Aki világosan el tudja képzelni a gépállomás tervébe csúszott hiba gyakorlati következményeit, igazat ad nekem.

Olyan meggyőzően beszélt, hogy Valentyina ezt gondolta: „Még engem is lebilincsel, csupa fül vagyok! Ugyan miért eszelte ki Andrej ezt az egész gyűlést? Miért adott ilyen korlátlan lehetőséget Viszockijnak, hogy káros nézeteit védelmezhesse és propagálhassa? Elég lett volna megtárgyalni a kerületi pártszervezetben."

Haragosan nézett férjére és szidta gondolatban: „Ugye megmondtam neked, előre figyelmeztettelek, de te... mintha a falnak beszéltem volna! Megkívántál egy kis csetepatét és örültél a jó alkalomnak! Csakhogy verekedhess! Szavamra, akárcsak egy iskoláskölyök!" És aki miatt így mérgelődött — Andrej — fent ült az elnökségi emelvényen, lesütött szemmel, mozdulatlanul.

Viszockij következetesen és hajthatatlanul sorra cáfolta Proharcsenko minden állítását. Minél tovább hallgatta Valentyina, annál jobban úrrá lett rajta az ingerültség és aggodalom.

— Hat jó traktoros-brigádunk van — mondotta Viszockij. — Ez a mi támaszunk. Másfél év leforgása alatt alakultak ki. Sajátmagunk pusztítanánk el legfőbb erőnket, ha ezeket a brigádokat feldaraboljuk, szétszórjuk, ha az erős traktorvezetőket fiatal, gyenge brigádokba osztjuk be. Ezt én nem hagyhatom annyiban. Úgy érezném, mintha kivágnám a fát, amit enkezemmel ültettem.

„Mit beszél ez? Igazán nem értené, hogy amit mond, igaztalan és káros?" — töprengett Valentyina.

A szánalom, amit a gyűlés előtt Andrej iránt érzett, nyomtalanul eltűnt és ingerültségnek adott helyet. „Hogy lehet Andrej olyan nyugodt? Megfőzte ezt a kását és most még a szempillája se rebben."

— A mi kerületünkben — folytatta egyre szilárdabban és magabiztosabban Viszockij — az erdők és dombok miatt a föld is, növényzet is nagyon is egyenletlenül érlelődik. A kései és hideg tavasz s a korai és esős ősz a vetés és aratás időtar-

tamának legnagyobbfokú összezsugorítására kényszerít. Ez itt nem Kubány, ahol learathatják holnap is azt, amit ma nem győztek learatni. Ha mi ma nem aratunk, holnap rendszerint már esik és akkor itt a sokmázsányi termésveszteség. Ezért a traktor-brigádoknak egyes parcellákhoz való csatolása, ami Kubányban szokásos, minálunk végzetessé válhat. Nálunk feltétlenül szükséges, hogy szabadon tudjunk manőverezni és főerőinket odavethessük, ahol éppen beérett a vetés. Erre feltétlenül szükségünk van, erre tanít a sokéves tapasztalat.

— Nem kell a képtelenségig vinni a brigádok rögzítésének elvét! — kiáltott a helyéről Valentyina. — Senkisem tiltja, hogy a traktorokat az éretlen tábláról odaküldjük, ahol a vetés már beérett.

— Elméletben ez így van, de a gyakorlatban a gépállomás vezetőségének nagyon nehéz lesz megszervezni a traktorok átdobását „saját" parcellájukról a „máséra".

— Csak nem ijed meg a nehézségektől? — vágott a szavába Valentyina.

Andrej felnézett és fürkésző pillantást vetett rá, mintha azt mérlegelné gondolatban, milyen hatást tesz Valentyina felszólalása a jelenlevőkre.

Viszockij összevonta busa szemöldökét és csendesen megjegyezte:

— Én sohasem féltem attól, hogy nehéz lesz valami. Ezt nem lehet a szememre vetni.

— Ez igaz! — kiáltott közbe valaki.

— A gépeink felerészben elkoptak — folytatta zavartalanul Viszockij — a traktorvezetők is felerészben csak most hagyták el az iskolapadot — de még ilyen sincs elég. Technikai üzemzavarok miatt beálló gépveszteglés tavaly huszonnyolc százalékkal rövidítette meg a munkaidőt. Csupán a motorcsoport üzemzavarai majdnem háromezer órai gépállást okoztak nekünk. Én nem tudok szemet húnyni ez előtt! Ezért gondolom, hogy a gépállomás tervei túlméretezettek és hogyha ilyen tervek szerint szerződünk a kolhozokkal — hibát követünk el, amelyért esetleg az egész kerület drágán fog megfizetni.

Viszockij érvei első hallásra megdönthetetlennek látszottak, de Valentyinát éppen ez a látszat bőszítette fel.

„Miket beszél! Hogy miket képes mondani! — gondolta el-

keseredett haraggal. — Pedig okos, tisztességes ember! Egyetlen szava sincs a mi legjobbjainkról, az új gépekről, az elért sikerekről! Egyetlen pillantást sem vet előre! A tarkóján van a szeme, csak a multat látja! Igenis, nagyon igaza volt Andrejnek, hogy felléptette ezen a népes gyűlésen! Itt most nem öncél a verekedés! Itt és most bukkannak fel azok a káros és mételyt terjesztő nézetek, amelyeknek nem is szabad homályban maradniuk. Napfényre kell hozni ezeket és végezni velük! Ha egyetlen tégla marad is abból az épületből, amelyet Viszockij olyan okosan és annyi szeretettel felépített, azon az egy téglán elbukhatunk."

Észrevette, hogy milyen helyeslően bólogat az agronómus szavaira Vaszilij és sokan mások is.

„Már nem is tudom, jóember-e Viszockij, vagy rossz? Most nem akarok róla jót gondolni, most teljes erőmből gyűlölni akarom, mint valami ellenséget, hogy végérvényesen ártalmatlanná tegyem, amit mond!"

Alighogy Viszockij befejezte beszédét, Valentyina ment fel az emelvényre. Váratlanul ott termett középmagas alakja, fején a félrecsapott szürke báránysapkája, arcán az izgalom piros foltja, remegő ajka közül kivillanó fogsora.

Andrej nem ismert rá a feleségére: látta már néha haragosnak, de ilyen dühösnek még soha.

Az első percben Valentyina egyetlen ködfoltot látott maga előtt, csak Viszockij barna arcának körvonalai rajzolódtak ki élesen. Nem is ügyelt másra Valentyina, az emelvényről egyenesen Viszockijhoz intézte szavait. Négyszemközti beszélgetés volt ez száz meg száz ember jelenlétében.

— Én a tanítványa voltam. Maga ébresztette fel bennem a vágyat, hogy mezőgazdász legyek. Hányszor mondogattam magamban a főiskolán: „Bárcsak olyan agronómus válna belőlem, mint amilyen Venjamin Ivanovics". Ezért nem tudok én ma higgadtan beszélni. Amit maga most elmondott, az formálisan igaz volt, de lényegében hamis. Nagyon ártalmas hazugság volt, mert az igazságért való harc látszatát öltötte, mert elmaradt nézeteket haladó jellegű szavakkal védelmezett.

Viszockij arca megrándult, mintha megütötték volna. Moraj futott át a műhelyen.

„Mit csinálok én? — gondolta Valentyina. — Hiszen öreg

ember! És nem akárki, hanem éppen ő, Venjamin Ivanovics! Mért teszem ezt vele? De nem tehetek másként!"

— Venjamin Ivanovics — folytatta panaszos haraggal. — Én magát nagyon szeretem. Egész életemben nagyon szerettem, de ma nem tudok másként beszélni. Maga ellenzi a brigádok átszervezését, maga nagy becsben tart néhány régi, erős brigádot, de normális jelenségnek tartja azt, hogy például Násztya Ogorodnyikova maguknál még ma is, mint egyszerű traktorvezető dolgozik. Vajjon nem állhatna ő is egy brigád élén, hogy átadhassa tapasztalatait a fiataloknak? A maga kívánsága, hogy az erős brigádok megmaradjanak, forma szerint helyes, észszerű, de lényegében rossz, mert korlátozza az emberek fejlődését és az egész gépállomás növekedését. Lényegében tehát káros. Hogy lehet, hogy ezt nem érti meg?

A műhely mélyébe tekintett. Most már nemcsak ködfoltot látott, hanem egyes alakokat, arcokat, szemeket is. Pillantása Vaszilijra esett, aki nagyon elmélyültnek látszott.

— Talán nincs igazam, elvtársak? — fordult Valentyina az egybegyűltekhez.

— De igen! — felelt néhány hang. Vaszilij hallgatott és meg se mozdult.

— Tovább megyek. Venjamin Ivanovics ellenzi, hogy a traktorbrigádokat a mezei brigádokhoz csatoljuk, mert ez gátolná a „manőverezést". Nem mondom, nagyon szép, ha egy nagy csoport gép a délvidéki sztyeppei kolhozok körzetéből átvonul az erdős északiba. De ezt kitűnően meg lehet szervezni úgy is, ahogy mi akarjuk. Igy is lehetséges, hogy egy déli brigádot, amelynek földje már megérett a vetésre, időlegesen kisegítsen egy északi brigád, amelynek a földjén még nem lehet dolgozni. Ezt mind meg lehet szervezni, ha nem kíméljük az erőt, ha jól átgondolunk mindent, ha megbízunk az emberek öntudatosságában és abban, hogy tudnak egymáson segíteni! Csak helyesen össze kell egyeztetni a saját parcelláért való felelősség elvét a kölcsönös segítség elvével. És, természetesen, a traktorbrigádokat nagy parcellákhoz kell erősíteni, hogy legyen hol mozogniuk.

Valentyina elhallgatott, hogy lélekzetet vegyen. Az első túláradó heve, dühe elpárolgott. Már látta, hogy sokan nyilvánvaló helyesléssel néznek rá.

Egy korty vizet ivott és meglátta Andrejt, aki nem vette

le róla örvendező tekintetét, mintha büszke volna rá és így akarná bíztatni: „Rajta csak, Válya! Szoritsd! Mindig tudtam, hogy nehéz percekben nem ingadozol!"

— Maga arról beszélt nekünk, hogy Belavin, Lapin és Gromov brigádjai rendszeresen nem teljesítik a normát. Az ő munkájukhoz igazodva állítja, hogy a tervet nem lehet túlteljesíteni. De nem értem, hogyan lehetett kihagyni a számításból olyanokat, mint Ogorodnyikova, Szincov, Jablonyev és a többi ezermesterünk — azok, akik a szezon folyamán többezer hektárnyi földet megműveltek és kétszeresére, háromszorosára, sőt négyszeresére emelték a normát. Egyszerűen nem értem! Nem tudom követni azt a gondolatmenetet, amely Belavinból indul ki és Ogorodnyikováról nem vesz tudomást! Én ma átnéztem a maga jelentését és a gépállomás három évi munkájáról szóló kimutatását. Ott alig említi a legjobb brigádok tapasztalatait és egy szó, de egyetlen egy szó sem esik arról, hogyan szervezték meg a tapasztalat továbbadását. Ezt miért mulasztotta el? Hogyan történhetett ez a mulasztás?

Viszockij felemelte fejét. Volt tanítványa úgy beszélt vele, mint valami iskolásgyerekkel, aprólékosan és könyörtelenül vizsgáztatta e rengeteg ember színe előtt. És valóban olyan izgatott volt, mint egy diák, amikor a helyéről válaszolt:

— Nem hagytam számításon kívül Ogorodnyikovát és nem Belavin után igazodtam. Több év átlagos számait vettem irányadónak.

Valentyina röptiben fogta el szavát és azonnal lecsapott rá:

— Igen, de amikor az átlagos számokból indul ki, ezzel előre kimondja, hogy a rosszak munkája elértékteleníti a legjobbak eredményeit.

— Meddig fogjuk még a hátunkat tartani a naplopókért? — zengett át a műhelyen Ogorodnyikova mély althangja.

— Néha úgy alakul, hogy a régi forma akadályozza a növekvő újnak a tartalmát. Előfordul, hogy a régi tapasztalat miatt nem fogadják el az újat. Magánál, Venjamin Ivanovics, pontosan ez történt. Nagyon jól megértem, milyen nehezére esik megbontani azokat a brigádokat, amelyeket olyan szeretettel nevelt, megdönteni azokat a módszereket, amelyeket olyan szeretettel honosított meg. Magának ez különösen nehéz, mert maga mindezt szeretettel csinálta. És most, lám, önmagán kellene átlépnie.

De ezt meg kell tenni! Most majd felszólalnak itt a mi régi, legjobb traktorvezetőink és megmondják, akarják-e magukra vállalni a fiatal brigádok vezetését? Felszólalnak itt majd a fiatal traktorvezetőink és megmondják, akarnak-e élenjárók lenni? Itt most mindenki eldönti magában, akar-e előrehaladni, akarja-e föllendíteni gépállomásunkat és az egész kerületet?

Valentyina nagy zaj és taps közepette tért vissza helyére. Utána Násztya Ogorodnyikova ment előre az emelvényhez. Mintha egyetlen darabból öntötték volna, olyan hatalmas volt. Nem lépett föl az emelvényre, hanem megállt a padsorok előtt, a kombájn mellett:

— Én nem szeretek brigádot vezetni... Magam, a saját kezemmel szeretem tartani a kormánykereket, nincs és nem is lehet nekem ennél kedvesebb munka. De amikor a mi egész kerületünkről van szó, akkor nem gondolok afféle „szeret, vagy nem szeret" játékra. Önként magamra vállalom egy fiatal brigád vezetését s kötelezem magam, hogy mindegyiket megtanítom úgy, ahogyan engem megtanítottak. A brigádnak legalább százötven százalékos teljesítményt kell elérnie!

Andrej tapsolt és az egész műhelyben kitört a tapsvihar.

Amikor a taps elcsitult, Násztya rátette nagy kezét a kombájn síma törzsére és mint egy esküszót, úgy mondotta:

— Amit mondok, megtartom, szóról-szóra és igazán — olyan törhetetlenül, mint a vas: igenis el fogok érni fiatal brigádommal százötven százalékot, mégpedig kitűnő és jó minőségben. Csak azt kérem, hogy csatolják az én brigádomat a „Május Elseje" kolhoz földjéhez, ahol régóta dolgozom. És figyelmeztetem Vaszilij Kuzmics Bortnyikovot: mi úgy fogunk dolgozni, mint az óra, de a kolhoznak sem hagyunk békét. Az egész pártaktíva színe előtt jóelőre figyelmeztetem: vigyázz, Vaszilij Kuzmics! Én magam fogom ellenőrizni nálad a vetőmagot, a trágyát, az igásállatot!

— Én meg magam fogok ellenőrizni a te traktoraidon minden csavart — felelte vigan Vaszilij.

Valentyina és Násztya beszéde felgyujtotta. Ő nem maradhat mások mögött! Egész életében az élen haladt és „az első sorok" levegője volt az éltető eleme. Már nem látta megengedhetetlennek a brigádok átépítését, már nem tartotta lehetetlennek a gépállomás normáinak túlteljesítését. Látta a bekövetkező

nehézségeket, de nem a kétség gyötörte, hanem a türelmetlen kívánság, hogy szembenézzen az akadályokkal, minden áron legyőzze őket, ismét megmutassa önmagának és másoknak, mire képes Vaszilij Bortnyikov! A régi traktorista szíve szólalt meg benne és nem tudott ellenállni Násztya felhívásának.

— Magunk is voltunk traktoristák — dörögte derűs kedvvel, — majd résen leszünk, mindent ellenőrzünk!

„Aha! — gondolta mosolyogva Andrej. — Megszólalt a becsvágy a mi atamánunkban!"

— Legyen szerencsém — felelte Násztya. — Állunk elébe! Sőt, még köszönetet is mondunk az ellenőrzésért!

— Ez a helyes beszéd! — csatlakozott hozzá Sztyepán csendes, de jól hallható hangja.

Andrej elkapta ezt a közbeszólást és rögton felelt rá.

— Kérjük ide a mi új gépészünket, a mi egykori nagyszerű traktoristánkat, Sztyepán Mohovot! S mellesleg mondjuk meg neki, milyen örömmel látjuk újra itt minálunk a keruletben.

Andrej maga kezdett tapsolni, de követte az egész műhely és Sztyepán dörgő taps közepette, kipirosodva ment fol az emelvényre. Egy évi távollét után, alig néhány hete tért vissza szülőhelyére és jólesett neki, hogy milyen örömmel fogadják a kerületben. A magányosság és Avdotyától való elszakadásának nem múló bánata különösen fogékonnyá tette a baráti részvét és emberi melegség iránt. Mélységesen megindította az a meleg fogadtatás, amelyben a párttitkár és az egész pártaktíva részesítette.

— Mit mondjak, elvtársak — kezdte halk, tompa hangon. — Én a traktoron két normát teljesítettem, de én nem tartom többre magamat, mint mást. Úgy gondolom: amit én tudok, azt más is meg tudja tenni. Az embereket és a brigádokat is természetesen át kell csoportosítani, tanítani kell. Ezt jól mondta Násztya. De én el akarok mondani Venjamin Ivanovicsnak egy példát a manőverezésre vonatkozólag.

Viszockij mégjobban összehúzta magát és kezét a térdén ökölbe szorította. Valentyina felszólalásán nem csodálkozott, előre sejtette, hogy nála ellenállásra talál, csak szavainak váratlan élessége fájt neki. Megbántotta Násztya is, a gépállomás legjobb traktorvezetője, a szavaival. De amikor megszólalt Sztyepán, — akit régi barátság fűzött hozzá és a természetuk is egyezett, — egyszerre megingott a talaj Viszockij lába alatt

— Példának hozom fel a „Világos Út" kolhozt — mondotta Sztyepán. — Önáluk a mult évben az egyik brigád szántott, a másik előszántott, a harmadik bevetette, de ha megnézik azt a földet — csupa merő burján. Mégpedig olyan rossztermészetű, hogy gép nélkül, szabályszerű megművelés nélkül azt már meg se lehet javítani. S vajjon melyik traktoristától kérjük számon? Valóságos kerületi dudvatelepet létesítettek, „centralizálták" a kolhozok nagybani dudvaellátását És ezért a disznóságért nincs kit felelősségre vonni. Hát tessék, ez is egy példája a manőverezésnek. Felelőtlenségre vezet, lehetetlenné teszi az igazi összeforrottságot, a helyes viszonyt a kolhoztagok és a traktoristák között. Abban a kolhozban tavasz óta szántottak, de arra rossz volt ránézni. Találkoztam az elnökükkel. „Hogy dolgozik nálatok a traktorvezető?" — kérdem. — „Nincs rá panasz" — feleli. Gondolom magamban. „Ugyan mitől ilyen igénytelen?" Másnap aztán találkoztam az ottani fiúkkal és kiderítettem az elnöki engedékenység okát. Az az elnök selejtezetlen vetőmagot szerzett, azt is elkésve, a vízzel is késett két órát, a gépkezelőről sem gondoskodott idejében. Hát hogy panaszkodhasson most a rossz szántás miatt? És a traktorvezetők is hallgatnak. Mert mit nekik? Ők ma itt, holnap ott Hallgatnak. Így rendezkedtek be A hallgatás és a kölcsönös bűnbocsánat elve alapján De ebből az elvből csak a dudva harapódzik el Az olyan szóváltásból azonban, amilyet ma hallottunk itt Bortnyikov és Ogorodnyikova között, nem burján nő ki, hanem kenyérmag, gabona.

Vaszilij elcsodálkozott azon, hogy Sztyepán sutbadobott minden személyes indulatot és nem félt őt megemlíteni e rengeteg ember előtt, akik mind ismerik az ő históriájukat.

„Bátor ember, derék ember! Minden szava figyelmet érdemel, nem vesztegeti hiábavalóságokra."

Andrej észrevette Vaszilij összehúzott szemöldökét, komollyá, elgondolkozóvá vált arcát és elgondolta: „Amit Válya Násztyával elindított és előrelendített, azt most megerősíti Mohov Mert miről beszél? A korábbi eljárásokról? Az is fontos és ő újszerűen állítja föl a kérdést. De hallgassuk csak, mit mond tovább? Mohovtól mindig lehet tanulni."

Andrej hátradőlt székén és elégedetten hallgatta Sztyepán csendes, egyenletes beszédét:

— A doktorok szerint könnyebb a betegséget megelőzni,

mint gyógyítani. Ugyanezt mondhatjuk a traktorállományról is. Mi is bevezettük a betegségek megelőzését — a műszaki ellenőrzés óráit, de mindezideig nem láttuk át ennek a dolognak egész jelentőségét. Én most a mezei javításokat vezetem. Rendelkezésemre áll a mozgóműhely is és a brigádok mezei műhelyei is. Most aztán azt a főfeladatot tűzöm ki magam elé, hogy megtanítsam az embereket a géphibák megelőzésére, elkerülésére, főképpen azt akarom elérni, hogy a technikai ellenőrzési órák rendszeresek legyenek. Minálunk csak egyfelé néznek: a mezőn történt géphibákért szigorú felelősségre vonják a traktorvezetőt, de a műszaki karbantartás szabályainak áthágása fölött szemethúnynak. Én az ilyen szabálytalanságot büntetni akarom, mint a gépállomás szempontjából legártalmasabb, legkárosabb cselekedetet. Kérem a vezetőséget, adjon nekem erre teljhatalmat, a traktorvezetőket pedig kérem, ne sértődjenek meg, ha szigorú leszek.

Sztyepán után még néhány kommunista beszélt és a hangulat már teljesen kialakult.

Bujanov odasúgott Vaszilijnak:

— Ki beszéljen a „Május Elseje" kolhoz részéről?

— Beszéljünk akár mind a ketten — felelte ugyancsak súgva Vaszilij.

— De ha egy kolhozból ketten is felszólalnak, akkor reggelig sem végzünk...

— Hát ha csak egy beszél, az én leszek. Én az elején nem fogtam fel a dolgot, most nekem kell nyiltan megbíráinom az álláspontomat, máskülönben rossz íze marad a dolognak...

— Hát tessék...

Bujanov csalódást érzett. Ő maga szeretett volna beszélni. Ő lett most a titkára a pártszervezetnek, amely kislétszámú volt ugyan, de erősen összeforrott a kolhoz élenjáró dolgozóival és megvolt a tekintélye.

Bujanov látta, hogyan tágul hónapról hónapra az élet köre. Itt most arról szeretett volna beszélni, hogyan lett ő, az egykori „kuckóherceg" a pártszervezet titkára. Meg arról, hogy az istenhátamögötti, ismeretlen „Május Elseje" kolhoz gyors fellendülésével köztiszteletet vívott ki magának a kerületben, sőt most már az egész terület is felfigyel rá.

„Ejh, nem tud ő erről beszélni! — gondolta Bujanov Vaszi-

lijról. — Ez politikai kérdés, erről a pártvezetésnek kellene megnyilatkozni." És elhatározta, hogy ő is felszólal.

Most azonban előbb Vaszilijra került a sor.

— Meg kell mondanom őszintén: én nem hatoltam rögtön a kérdés mélyére — kezdte. — Eleinte túlméretezettnek láttam Proharcsenko elvtárs tervét. És miért? Amíg én a gépállomás tervét kívülről néztem, úgy véltem, hogy megvalósíthatatlan. De mihelyt belülről is megtekintettem, elrestellem magam, hogy olyan kishitű voltam. Szégyelhetnénk magunkat, ha ilyen gépállomással és ráadásul új gépekkel ne tudnánk a tervünket teljesíteni. Ezt én, mint volt traktorista mondom. De mit tehetek mint kolhozelnök? Hát sokat tehetek!

Ez az! — gondolta Andrej. — Ez az, amiért összehívtuk a gyűlést. Ha mindenki világosan látja a nehézségeket és azt mondja: „Mit tehetek én? Sokat tehetek" — akkor elértük a célt.

Az emelvényen sorra követték egymást a kolhoztagok és a gépállomás dolgozói. Mindvégig azon a szenvedélyes és őszinte hangon beszéltek, amit Valentyina ütött meg. Andrej hol gúnyos és éles megjegyzésekkel, hol helyeslő közbeszólásokkal támogatta őket.

— Rubanov elvtárs, szólítsd már fel Iván Ivanovics Szincovot, a mi legjobb traktorbrigádvezetőnket, hadd beszéljen ő is! — mondotta Andrej, amikor elsőnek verte össze tenyerét és az egész műhely lelkesen megtapsolta a szónokot.

A sok-sok felszólalás után Andrej áthajolt az asztalon és derűs harcikedvvel megszólalt:

— Már meghallgattuk a legjobbakat, de miért ülnek némán azok, akik nem teljesítették a normát? Hogyan akarnak ők ezután élni és dolgozni?

— Halljuk Lyubomudrov elvtársat, a motorosbrigád vezetőjét — kapott az ötleten Rubanov. — Megkérjük, mondja el, miért volt tavaly a motorcsoportnál a legtöbb gépállás? Mondja el, hogy éltek eddig és hogyan akarnak dolgozni ezután?

— Nos hát, hallgassuk meg a mi elsőszámú és főfőselejtcsinálónkat! — csengett gúnyosan Andrej hangja.

Lyubomudrov szégyenében és bosszúságában sápadozva lépett előre:

— Mi vagyunk a fő selejtcsinálók?! Hát ki volt az, aki kiderítette, hogy miért javítják rosszul a motorokat? Hogyan segí-

tett nekünk Szemjonov főgépész? Hol vannak a mi legjobb mestereink? Szemjonov elvitte őket tőlünk és helyettük tapasztalatlan újoncokat adott.

— Mindnyájan tapasztalatlan újoncok voltunk egyszer! — kiáltotta a helyéről Szemjonov. — Az újoncokat tanítani kell!

— Ne szakítsanak félbe! Szemjonov főgépész valósággal kipusztította a motorosbrigádot!

— Nem kell a gépészekre fogni! — kiáltotta oda valaki a munkások közül. — Minden brigádban egyforma a helyzet: a gépállomás nő, a tapasztalt mesterek maguk is vezetőkké lesznek. De hogy a motorosok hogyan dolgoznak az újoncokkal, erről beszéljen csak Zsenyurka.

— Halljuk Jevgenyij Petrovics Mitrofanovot, tessék! — mondotta Rubanov.

Egy zömök legényke állt most Lyubomudrov mellé, sapkája alig látszott ki a mellvéd mögül, de azért méltósággal és magabiztosan húzta ki magát.

— Én nem fogok dolgozni a motorbrigádban. Toszja Veszelova az öntőműhelyből eldicsekszik: „A csapágyöntést is megmutatják, meg mindent". A brigádvezetőjük mindent megmagyaráz. Én bezzeg egyebet se hallok Lyubomudrov elvtárstól, csak: hozd ide, tedd oda. Ha meg pityókos, akkor káromkodik.

Lyubomudrov zavarbajött, de azért kihívóan mondta:

— Igenis, káromkodom!

Sokan nevettek, közbeszóltak: „Jól van, Zsenyurka! Mondj csak el mindent!"

— Hát csúf szavakat persze lehet őtőle tanulni, de más tudományt aztán nem! Pedig nem azért küldött engem az én anyám a gépállomásra. Anyám azt mondta: „Mester lesz belőled". De bizony engem ott mesterségre nem tanítanak.

— Igenis káromkodom! — ismételte Lyubomudrov. — Már hogyne tenném, amikor a traktorokon nem motor van, hanem ócskavas, de azért megkövetelik a javítást! És még ki akarjak bővíteni a terveket, túlteljesíteni a normákat. Bolondság! Jól mondta Viszockij elvtárs.

Viszockij kínosan elvörösödött. Valamennyi felszólaló közül egyedül a részeges és garázda Lyubomudrov támogatta őt. És ez volt a legkeservesebb Viszockijnak.

— Ha a dolgok gyökerét nézzük — folytatta Lyubomudrov,

— ha motorbrigádunk teljes,-százalékos elemzését akarjuk adni, akkor...

— Ne adjon maga százalékos elemzést!... — vágta el a műhely felmorajló zaját és fojtott el minden lármát Andrej kemény hangja. — Azt mondja el nekünk, hogy lehet az, hogy a „tizenhetes számú harkovi traktor"-ban, amit maga ép most borsátott ki a javítóműhelyből — a motor már az első vonalszakaszon leállt?

— Ha általában teljes analízist akarunk... — próbálta folytatni mondókáját Lyubomudrov, de ismét és még élesebben, fenyegetőbben szakította félbe Andrej hangja:

— A pártaktíva magától nem „százalékos analízist" ker, hanem erre a kérdésre vár választ!

„Kérem, ne szakítsanak félbe" — akarta mondani sértődötten Lyubomudrov, de meglátta Andrej arckifejezését és elakadt. A párttitkár szemében olyan elidegenedés volt, hogy a pillantása szinte fúrt és égetett, mint a fagyos vas érintése.

A gépész hangja elcsuklott és csak ennyit tudott motyogni.

— Minthogy törés mutatkozott...

— De miért, hogyan mutatkozott? Erre feleljen!

Lyubomudrov végleg lesujtva már csak szótlanul feszengett az emelvényen.

— Hallgat? — Andrej felállt helyéről és öklével az asztalra támaszkodott. — Nem felel? Hát majd én megmondom, miért mutatkozott törés. Azért, mert maga felhasználta a főgépész betegségét és segédjének, egy fiatal traktoristának a tapasztalatlanságát! Rájahagyta kipróbálatlanul a traktort, anélkül, hogy próbajáratra vitte volna. Gondolta, így is jó lesz. És kipróbálás helyett bepálinkázott. Igy volt, vagy nem?

Lyubomudrov széles képe mégjobban elsápadt. Andrej jól látta, miként válik ólomszínűre az arca, de ettől nem zavartatta magát.

— Mire számít? Mit gondol? Nem felel? — szegezte neki a kérdést.

Viszockij már egészen magábaroskodtan ült. Mint a bumeráng, úgy csapott vissza rá a párttitkár minden korbácsos szava — nem véletlen, hogy éppen Lyubomudrov vette őt védelmébe.

— A legnagyobb munka idején nem lehet magát kihúzni a sörözőből! Pártkönyvvel a zsebében gyártja a selejtet?!

A párttitkár keskeny ajka minden mondat után erősen összezárult. Az a pillanatnyi szünet, amely egyik mondatát elválasztotta a másiktól, szavainál is fenyegetőbb volt.

— Törvény elé állítjuk a selejtcsinálókat! Ne is várjanak kíméletet! A nép érdekei fontosabbak, mint a szánalom!

Andrej elhallgatott, de Proharcsenko, akinek Andrej hevessége visszaadta beszélőképességét és szavainak sajátos meggyőző erejét, így folytatta:

— A tegnapi esetért kemény büntetés jár. És te, Lyubomudrov, nem is bántódhatsz meg keménységünkért, mert magad is tudod, hogy igazunk van.

— De mért néztek el annyit Lyubomudrovnak mostanáig? — szólt egy hang a padsorokból.

Proharcsenko felemelte fejét. Bajuszos, kerek arca szigorú volt. Azt lehetett hinni, hogy letromfolja a kérdezőt, de ehelyett így felelt:

— Az én hibám. Nagyon elfoglalt az építkezés és a berendezés. Nem néztem utána a javítás megszervezésének. De azt is meg kell mondanom, hogy ilyen eset, mint ez a mai, eddig még nem fordult elő a gépállomáson.

— Proharcsenko sokat tett az elmult két esztendőben — szólalt meg újra ugyanaz a hang. — Mi tiszteljük is érte, de ő és a gépállomás egész vezetősége szintén csinált hibákat. Mért nem kritizálják a vezetőséget?

— Hát csak kritizáld, ne félj tőle! — hívta Rubanov.

— Nem is félek én — mondotta már menet közben Lobov esztergályos, amint előlépett.

— Mielőtt bevezetjük az órabeosztást és a munka új megszervezését, a vezetőségünknek széjjel kell nézni maga körül! A régi szakemberektől keveset követelünk, a fiatalokat meg nem merjük előre engedni!

Fel-fellobbantak a szenvedélyek a szerelőműhelyben, szinte elárasztották a falaknál sorakozó, óriási, mozdulatlan gépeket.

Valentyina észre se vette, hogy sapkája a füléig csúszott, haja szétzilálódott, blúzának gallérja kigombolódott. A gépállomás, amely csak nemrég tárult eléje a havazás fátyolán át, most eleven testet öltött es olyan közel került hozzá, hogy Valentyina megértette: ez az érzés nem múlik el egyhamar. Akár itt fog dolgozni a gépállomáson, akár nem — minden, ami itt történik,

izgalmasan érdekes lesz számára, akárcsak szülőfalujának, szülőházának, saját családjának sorsa.

Viszockij nem nézett senkire s az emberek is kerülték a pillantását, mintha restelkednének miatta.

Sovány kezét térde közé fogta és lehajtotta ezen az estén egyszerre megöregedett, beesett arcát.

Olykor-olykor szeme valami beteges csillogással felvillant és noha az egybegyűltek közül sokan idősebbek voltak nála, másoknak is, de neki magának is most úgy rémlett, hogy az egész népes gyülekezetben ő a legöregebb, a leggyámoltalanabb, a legszenvedőbb.

Mindig büszke volt fiatalos mivoltára. Néhány órával ezelőtt — igazságának és szavai jelentőségének biztos tudatában — még egészen fürgének, fiatalnak érezte magát. És most egyszerre, mintha megöregedett volna. Mert munkájában jelentkezett az öregség. Abban az aprólékos és mégis gyámoltalan elemzésben, azokban az intézkedésekben, amiket tegnap még jelentőseknek tartott és szorgalmazott, de mára értékteleneknek bizonyultak. Az a hat jó traktoros brigád... a traktorok vonulása északról délre — ezért viaskodott két év óta és azt hitte, hogy fontos dolgot művel. De mennyi gyengeség volt mindebben!... És most idejött az ő volt tanítványa, rózsás arccal, asztrahán kucsmában, ez a hajdani összekarmolt lábú süldőlány és egyszeribe szétszórta, összedöntötte mindazt, amit ő olyan szeretettel, szorgalommal épített. És a fiatal nőnek lett igaza. Könnyű kézzel nyitott új és hasonlíthatatlanul különb utakat, mint aminőket egykori tanítója tárt fel. Magával ragadta a többieket és őróla már el is feledkezett...

Nemcsak Valentyina, de a többiek is megfeledkeztek Viszockijról, már nem volt érdekes senkinek, mint ahogyan heves sportversenyek idején megfeledkeznek arról a versenyzőről, aki nagyon is hamar és nyilvánvalóan megmutatja, hogy képtelen győzni.

Senkisem emlékezett már Viszockij beszédére. A heves viták már nem arról folytak, teljesíthető-e a terv, vagy nem teljesíthető? Most már csak arról volt szó, hogyan lehet a tervet a leggyorsabban teljesíteni.

Beszédek, közbeszólások, tréfák és gúnyos megjegyzések követték egymást, a bizakodást olykor aggályoskodás váltotta fel és az általános nyüzsgésben egyedül Viszockij lett egyre moz-

dulatlanabb, egyre merevebb. „Fiatalon jöttem be, öregen megyek ki" — gondolta, s még nem értette meg, hogy egyáltalán nem azért maradt el az élettől, mert megöregedett, hanem ellenkezőleg, azért tűnik önmaga előtt s mások előtt is öregnek, mert elmaradt az élettől és ez a gyűlésen lett nyilvánvaló...

Besötétedett, a homályban még nagyobbnak, mélyebbnek látszott a műhely, az arcok összefolytak, csak a szemek és a fémalkatrészek csillogtak a félhomályban.

A gyűlés végén Andrej szólalt fel. A műhely mélyébe dobta szavait és a műhely egyetértő zsivajjal válaszolt.

— Viszockij elvtárs szerint a terv, amit Prohaicsenko javasolt, alkalmas Kubányban, de nem alkalmas Ugrenyben. Viszockij úgy véli, hogy én ezt a tervet azért védem, mert nem ismerem a helyi viszonyokat. Igaz, nem tanulmányoztam még eléggé a területet, az itteni körülményeket és lehetőségeket, de mégsem Viszockij elvtársnál fogok ezek felől tájékozódni. Inkább majd a kolhoztagok, agronómusok, traktoristák, kombájnvezetők, munkások sokezres közösségénél kérdezősködöm. Őket kérdezem meg!

— Helyes! — hallatszott mindenfelől.

— Ma ön arról beszélt, hogy a mi tervünk megvalósíthatatlan. Viszont a traktoristák, kombájnvezetők és munkások az itt elhangzott beszédeikben arra kötelezték magukat, hogy túlteljesítik ezt a tervet. Én őnekik hiszek és nem önnek!

Ismét felzúgott a műhely, mint egy óriás harang:

— Helyes!

— Bevezetjük a munkálatok órabeosztását, befejezzük a gépállomás rádiósítását és forgalmi irányítását, elvégezzük azt, amit tervezünk, sőt többet is annál. Ez itt nem Kubány, hanem Ugreny, de nem adok neki két-három évet és versenyre hívjuk ki a legjobb kubányi kerületek egyikét. Helyes, amit mondok, elvtársak?

És harmadszor is — még frissebben és még hatalmasabban visszhangozta a szerelőműhely a kolhozosok és gépállomásbeliek harsány hangját:

— Helyes!

Lassan és kelletlenül oszlottak szét a gyűlés után.

Valentyina meglátta a tömegben Viszockijt. Egyedül tartott

a kijárat felé. Erősen meggörnyedt — nyakán, vállán látszott az izmok megerőltetése. Valentyina megsajnálta. Most, amikor elmúlt a vita hevülete s a győzelem teljes és elvitathatatlan lett — szeretett volna odamenni hozzá, szerette volna barátságos, jó szóval bátorítani, hozzásegíteni, hogy felismerje, miben tévedett. Már nem maradt benne ellenséges érzés iránta.

Talán még szükség is volt ma rá jelentésének számoszlopaival együtt, mint ahogyan a kőre is szükség van, hogy a körülötte habzó, tajtékzó áradat megmutathassa rejtett erejét, ami csendes-rendes folyásán észre sem vehető.

Andrej vezetői ügyessége talán éppen abban nyilvánult meg, hogy eljátszatta Viszockijjal ezt a szerepet — a kis kő szerepét a nagy áradatban — hogy így szemléletesebbé tegye a vízárban rejlő mozgatóerőt.

Csak most értette meg teljesen Andrej elgondolását Valentyina. Az emberek nem úgy, nem olyaténképpen mentek el a gyűlésről, mint ahogyan odajöttek. Legvilágosabban Vaszilij magatartása mutatta meg a következetes átmenetet a bizalmatlanságból előbb a meggyőződés biztonságába, majd az aktív törekvésbe, hogy maga is belekapcsolódjék a gépállomás munkájába.

Vászja bácsi nem mindig érti meg rögtön azt, amit kell — gondolta Valentyina. — De ha egyszer aztán nekilát, akkor arra bizton lehet számítani. Most majd Násztya Ogorodnyikovával együtt megpörgetik ezt a dolgot alaposan, hogy csak úgy zúg . ."

Vaszilij és Bujanov mellette haladtak el. Valentyina meghallotta néhány odavetett szavukat.

— Ez a Petrovics aztán ért hozzá, hogy megmozgassa az embereket!

— Petrovics? — húzta el jelentősen és szeretettel a szót Vaszilij — Nem is ember az, de — kovász. Teheted akármilyen tésztába, az megerjed és úgy megdagad, hogy no!

Valentyina még egy félórát maradt a műhelyben, beszélgetett ezzel-azzal, barátokkal, ismerősökkel, azután észrevette, hogy Andrej eltűnt és keresésére indult.

Amikor benyitott Viszockij szobájába, Proharcsenkót és Rubanovot találta ott izgatott beszélgetésben.

— Az imént ment ki innen Venjamin Ivanovics. Nem akar itt tovább dolgozni. Egyszerűen lemondott.

— Lemondott? És ti? Mit mondtatok neki? — kérdezte az agronómusért aggódva Valentyina.

— Mit mondhattunk? — felelte Proharcsenko. — Mondtuk neki, hogy maradjon, de rábeszélni nem akartuk. Nem lehet egy nagy munka vezetője olyasvalaki, aki nem hisz benne. Ő persze még meggondolja majd idővel, de mi nem várhatunk: márciusnak vége, maholnap itt a vetés ideje. Azután meg beteg is Viszockij, erősen asztmás.

— Igazán elbocsátják a gépállomásról?

— Úgy gondoljuk: egy időre. Afféle hosszúlejáratú betegszabadságra. Gyógykezeltesse magát, gondolkozzék a dolgokon, aztán majd meglátjuk. Persze, mindig örülni fogunk neki. Hanem egyelőre, húgom, úgy látszik, neked kell munkához látnod.

— Énnekem? Nem lehet azt olyan egyszerre elhatározni.

— Mi már rég meggondoltuk. Nem ma kezdődött ez a huzavona a terv körül.

— Andrej tudja már, hogy Viszockij lemondott?

— Tudja. Előtte beszéltünk Viszockijjal. Éppen most ment ki innét ő is, hogy megkeressen téged.

A fényszóró pászmájába belenyúltak a fenyőfák szétterpesztett ágai. Valentyina férje mellett ült a gépkocsin. Még most is Viszockij járt a fejében.

— Sajnálom Viszockijt! Neki ez igazán nagy keserűség.

— Miért volna keserűség? — szólt elkomorodva Andrej. — Behívjuk a kerületi pártbizottságba, beszélünk vele és elküldjük egy-két hónapra néhány élenjáró gépállomásra. Utazgat, gondolkozik — s aztán újra munkához lát! Mi van ezen keseregni való? Persze, nehezére eshetik beismerni a tévedését, dehát hol itt az ok a kesergésre?

— Azt hiszem, a te egyik specialitásod — a megfiatalítás. De mondd, igazán biztosra vetted, hogy a gyűlésen Viszockij egyedül marad a nézetével?

— Természetesen. Hiszen mi mindent megbeszéltünk a kerületi pártbizottság vezetőségében, beszéltünk az emberekkel, ismertettük az egész anyagot, megtanácskoztuk... Mit gondolsz, lehet ilyen gyűlést csak úgy, sebtiben, uk-muk-fuk, összehívni?

— Szóval te egyszerűen felhasználtad őt, a szükséghez képest? Ez kegyetlenség vele szemben.

— Neki ez jobban kellett, mint bárki másnak. Enélkül sohasem látná be tévedését. Még most sem ért meg mindent, de majd megérti. De az adatanyagát, természetesen, mint ahogyan a felszólalását is — jól mondod — felhasználtuk... A nehézségeket nála jobban senkisem tudja ecsetelni és nem árt, ha az emberek tudják, hogy nehéz munka vár rájuk...

Elhallgattak. Andrej megsimogatta felesége kezét. Valentyina nagyon jól tudta, mi megy végbe benne, mit érez, mit gondol. A gépállomásról kijövet többször érezte magán férje elismerő, bizalmas pillantását. Szerette volna ezt szóban is hallani, de Andrej hallgatott: nem volt hajlamos a mentegetődzésre. Úgy vélte, hogy a felesége magyarázat és mentegetődzés nélkül is megért mindent.

— Tudod, Valentyinám, valószínűleg teneked kell Viszockij helyére állnod — mondotta, mintha mi sem történt volna. — Proharcsenko már beszélt veled erről?

Andrej olyan hangon mondotta ezt, mintha soha életében nem tartotta volna önzésnek, hogy Valentyina a gépállomáson akart dolgozni, mintha sohasem vitatkoztak volna efölött — például azon az izgalmas éjszakán is, a hideg konyhában.

„No megállj!" — gondolta Valentyina és nagyon sóhajtott.

— Én pedig — mondta — már úgy terveztem, hogy otthon maradok, ebédet főzök és egyáltalán segítségére leszek az én szegény, elhanyagolt férjemnek...

Andrej megszorította a kezét és megpróbált tréfálni:

— Te vagy az én legjobb barátom és segítőtársam, az én jobbkezem. Nem, még ez sem pontos meghatározás. Hogy a te Matvejevics barátod szavával éljek, te nem lógós vagy a hámban... És te meg én együtt... jól húzunk... összeillünk... Hogy megfordítottad egyszerre az egész gyűlést! Derekasan!

De Valentyinának még ez sem volt elég. Teljesen ki akarta szürcsölni győzelme mézét és nem olyan fából faragták, hogy elmulassza az alkalmat.

— Mellesleg mondva, szeretem az önkritikát — jegyezte meg ábrándos hangon — különösen kerületi párttitkárok részéről! Képzelj csak el egy embert, aki egész életében önbírálatra ösztönzi a széles tömegeket. És egyszer csak ez az ember, életében

először, maga is megkritizálja önmagát! Milyen kellemes lehet ezt hallani!

— Valentyinka!... No jó Hát ha mindenáron hallani akarod, ostobán viselkedtem veled szemben. Elég neked ennyi önkritika?

— Nem bánom, beérem vele... De tudod te azt, milyen utálatos voltál? Durcáskodtál a feleségeddel és kalocsniban mentél ki a konyhába a Primuszt begyujtani. Hadd lássa az egész világ, milyen hajléktalan, elhagyott férj vagy!

— Válykal... Én teljes önbirálatot gyakoroltam előtted Nem fukarkodtam vele. Mi kell még? Furcsa ember vagy te is, mondhatom! Egyébként, nem emlékszel, ki erősítgette, hogy dőreség, esztelenség Viszockij jelentését a pártaktíva elé engedni?

Valentyina elnevette magát, fejét férje vállára hajtotta és sietett másra terelni a szót.

— Tudod, milyen sokszor láttam én ez álmomban? Pontosan így.

— Mit?

— Hogy a szél, meg a te prémgallérod simogatja az arcomat. És az olyan jó volt... olyan szép.

— Álmodban szebb volt, mint a valóságban?

— Nem. Most szebb és jobb, mint az álomban volt. Mégis furcsa érzés ez a szerelem. Nem lohad, nem kopik. Hány éve vagyunk együtt s még most is, mintha csak először... Jó volna tudni, vajjon másoknál is így van ez, vagy csak mínálunk?

— Ki tudhatja, hogy van másoknál? Ha párttitkár vagyok is, erről senki sem tesz nekem jelentést!

Andrej nehezen bírta a túlnagy adag érzelmességet és nem egyszer, amikor Valentyina megpendítette a líra húrját, ő kedélyes tréfálkozással hűtötte le. Valentyina többnyire könnyen igazodott férjének ehhez a tulajdonságához, szívesen, sőt lelkesen alárendelte a maga női sajátosságait Andrej túlzottan férfias tartózkodásának. De ma elkeserítette. Már éppen megsértődni készült, amikor Andrej arcával a homlokához simult és fülébe súgta, azzal a fukar gyöngédséggel, amelyet csak ő, Valentyina tudott igazán értékelni:

— Én sem jelentem sehol senkinek, milyen jó nekem veled, Valentyinám

A gépkocsi kiért az erdőből — előtte már fénypontok mutatták, hogy Ugreny közeledik.

„Hallgat. Vajjon mire gondol? — tünődött Valentyina. — Most, amikor olyan jó nekünk, lehetetlen, hogy ne gondoljon Viszockijra."

— Derék ember az — szólalt meg. — Miért kellett vele ennek megtörténnie?

— Megcsontosodott. . — felelt Andrej, aki rögtön megértette, kiről van szó. — Elzárkózott itt és fejét az ő Ugrenyének homokjába fúrta.

— De nem gondolod, hogy ebben te is hibás vagy?

— A kerületi párttitkár mindig és mindenben hibás, ha valami baj van a kerületben. Ez már az állásával jár! — felelte Andrej olyan hangon, hogy nem lehetett tudni, elismerte-e hibáját, vagy csak kitért a felelet elől? De az is lehet, hogy szokása szerint tréfával ütötte el azt, ami izgatta.

A kerületi pártbizottság ablakából világosság szűrődött ki és Andrej így szólt:

— Nézzünk be egy pillanatra!

— Sohase tudsz elmenni a pártbizottság előtt! Hiszen már mindjárt itt az éjszaka, az emberek aludni mennek! — zsörtölődött Valentyina inkább csak a rend kedvéért, azután megadóan kiszállt a kocsiból és követte férjét a pártbizottság épületébe

5

Gabona és vas

Valentyina a gépállomásra menet benézett egy percre a „Május Elseje" kolhoz gabonaraktárába, hogy mégegyszer ellenőrizze, hogyan folyik a jarovizáció, a csiráztatott vetőmagnak meleg levegővel való szárítása, hogyan készítik elő és hogyan alkalmazzák a szemcsés műtrágyákat.

Temérdek munka várt rá, de ahelyett, hogy hozzálátott volna, itt állt szótlanul, mozdulatlanul mintha a gabonaraktár meleg csendjének szendere szállt volna rá. Ilyen csend van a tófenéken, ahová a külső élet tompultan, zajtalanítva ér el. A félig nyílt ajtóból betűző napfény sávja belevágott a jégszínkék félho-

mályba. Körcskörül tisztaság volt, mint egy patikában. A fehérre súrolt padló és a deszka válaszfalak csak úgy ragyogtak. A fehér papirosba burkolt mintakévék, óriási flaskókhoz hasonlatosan függtek az eresz alatt. Kenyér és frissen gyalult forgács szaga érzett. A kamrában szunnyadt a gabona. Valentyina csuklóig belenyúlt. Élvezte síkos tapintását, amint kezére szóródtak a halványrózsaszínű, viaszszerű, selymes magok, mintha valami eleven érintené ujjait. Valentyina szótlanul nézte. Mindig titokzatosnak tűnt fel előtte a gabona békés álma a csűrben, ez a szunnyadó, de nem halódó erő ezekben a lágyan hullámzó, összefolyó halmokban. Milyen kimeríthetetlen készség az újjászületésre! Az ő munkájának és az ő megvalósult vágyának gyümölcse. Mialatt ujjai a gabonát turkálták, emlékezete felidézte az elmult napokat — az elmult év esős és napfényes, aggályos és örömteljes napjait. A tavaszi fagyokat és a nyári hőséget, a csatornaásást a szakadó esőben, azt az éjszakát Froszka dűlőjén, a sok mosolyt és könnyet — ez mind itt fekszik most ezekben a rekeszekben. Vajjon mi nől ki ezekből a magvakból? Vajjon jól sikerül-e a tavaszi vetés? És milyen lesz a nyár?

Perc mult perc után és ő még mindig a gabonát szórogatta, még mindig ott állt a csűrben, elgondolkozva, elmerengve.

— Hé, ki van ott?! Ajtót!

Petro tört be Valentyina álmos csöndjébe és az ajtót egy lökéssel kitárta. Nyomában fiatal lányok raja tódult a magtárba. Pazarul ontotta a koraőszi nap a kitárt ajtón át sugarát, belátszott a párázó őszi szántás, barázdáiban a szénfekete csókák csapata, és a foszladozó felhőkkel belepett ég, amelyet alighogy érintett keleten a hajnal lilás világossága.

A lányok zsákokba töltötték a gabonát.

— Nesze neked, most majd megtáncoltatlak... — mondotta Vera, mintha ráolvasna.

— Ezt itt — szárítani a ponyvákra, emezt — rostálásra — rendelkezett Petro.

Napbarnított, de szőkehajú és feketeszemű létére, nem annyira arca hasonlított apjáéra, mint inkább a hangja és magatartása. Mozdulatai lehiggadtak és egyre gyakrabban csendült hangjában apja nyugodt jóindulata. Némelyek a házasságának tulajdonították a benne végbement változást, mások azoknak az izgalmaknak, amelyeket Petro a bíróság előtt élt át.

A bíróság előtt Petro olyan fegyelmezetten és méltósággal viselkedett, hogy mindenkit megnyert vele, és, tekintettel megbánására és önkéntes vallomására, aránylag enyhe ítéletet kapott, — bírságot kellett fizetnie.

Azóta már több hét telt el és Petrót senki sem látta részegen. Még a lakodalmán is, a bevett szokás ellenére, csak keveset ivott.

— Apja vére ütközik ki Petrunykán! — magyarázta büszkén Sztyepanyida Petro javulását.

És Valentyina akaratlanul az ő szavaira emlékezett vissza, miközben figyelte, mily higgadtan, átgondoltan, jó gazda módjára dirigálja Petro a brigádját

Valentyina kiment a magtárból. A falak mentén a lányok ponyvákat teregettek ki. Felzúgott a villanymotor, felbúgott a két rostálógép és a gabona kavarogva, gomolyogva rőpült, fölébresztette a lárma és a mozgás, a nap sugaraiban könnyű lett és szinte átlátszó.

Valentyina tudta, hogy minden egyes gabonaszemben — ott, ahol egy alig észrevehető kis csíra sötétlik, — élet fogamzott a fénytől és a levegőtől. A motorok szele és a napsugár fénye megelevenítő energiává változott.

A szelelőrosta zakatolásától fölriasztott csókák egész raja röppent fol a mezőről s a közeli fákat egy pillanatra felébresztette a verdeső szárnyak surrogása, az izgatott madárzsivaj, a fekete tollak tavaszi forgataga.

— Kész vásár! — mosolygott Valentyina. — Hogy megy a jarovizáció, Petrunya?

— Éppen ideje volna elvetni! — felelte Petro.

— És mi volt az tegnap este köztetek Jefroszinyával a vetőmag miatt?

Vera fölvetette haragos arcát és megfelelt Petro helyett:

— Nem a vetőmag miatt Akörül nincs hiba és nem is keverődött össze a szemcsézett műtrágyával. Jefroszinya nem a vetőgép megtöltésére adta oda. A zsákokkal volt megakadva, ennyi az egész. Megint kimutatta a foga fehérjét. Mióta traktorvezető, azóta nem lehet bírni vele.

Petro csak hunyorgott a napon, mosolygott is s nem lehetett tudni, hogy helyesli-e, vagy elítéli az ő „menyecskéjének" akadékoskodását.

Valentyina tíz perc alatt elvégezte teendőit s meggyőződött

rőla, hogy a vetőmag körül minden rendben van, azután gépkocsira ült és folytatta szemleútjat.

Még néptelen volt a mező, de már mindenhonnan felbúgott a reggeli csendben a traktorok zakatolása. A gépcsoportok lomhán gorögtek elő az útnak hol egyik, hol másik oldaláról. Az ötödik táblán Valantyina meglatott egy vesztegelő gépcsoportot, amely körül Nasztaszja, Jefroszinya és még valaki sürgölődött. Valentyina kiugrott a kocsijából és odasietett:

— Mi történt? Törés? Gépállás?

Nasztaszja higgadtan válaszolt:

— Miért volna törés? Műszaki leckeórát tartunk.

Jefroszinya guggoltából mélységes bizalommal nézett fel Nasztaszjára. Általában nemigen ismerte el akárkinek is a tekintélyét, mindenkire magas lóról nézett le, de ha egyszer aztán sikerült valakinek kivívnia Froszka megbecsülését, akkor csodálatosan engedelmes, odaadó és szelíd tudott lenni az illetővel szemben.

Násztya e kevesek közé tartozott és nem győzte dícsérni az újdonsult traktorvezető fegyelmezettségét, gyors felfogását, sőt kifogástalan alkalmazkodását.

— A csapágyak szereléséhez a traktorvezetőnek úgy fel kell készülnie, mint a sebésznek a legnehezebb műtéthez — beszélte Nasztaszja. Látszott, hogy szívesen és örömmel oktat, hogy tetszik neki Jefroszinya feszült figyelemtől égő arca és Lenocska, a gépkezelő rebbenéstelen szeme.

— Tudod, azt se felejtsd el soha — folytatta Nasztaszja, — hogy a csapágyaktól függ a forgattyús tengely munkája, már pedig ez a traktorban ugyanaz, mint az emberben a szív. Jóelőre készítsd elő a ponyvát, rázd ki alaposan, terítsd ki simán, arra fogod kirakni az alkatrészeket. A traktort olyan tisztára mossad, hogy tündököljön, mint a nap, egy porszem se maradjon rajta; a kezed mosd meg szappannal és az alkatrészek mosásához olyan tisztáraszűrt petróleumot készíts elő, mint a forrásvíz. Ne sajnáld a traktortól a megbecsülést — bőven megfizet érte! Lyonocska, hozz vizet ide, megmossuk a traktort!

Valentyina csupa fül volt. Egészen magával ragadta ez a sajátságos műszaki lecke, kora hajnalban, a barázdában.

Éppen a vetőmag betakarását, a szántás mélységét vizsgálta, amikor megjelent Vaszilij Jefimkinnel, — a szomszédos „Kikelet" nevű aprócska kolhoz elnökével. Ennek a kolhoznak a

földje mélyen beékelődött a „Május Elseje" parcellái közé. Násztya felkelt a traktor mellől és bosszúsan nézett Jefimkinre.

— Itt jön, ni... Csak bajnak. . Te is Válya, hogy éppen az én brigádomba dugtad őket!... Össze-vissza százötven hektár földjük van, az is hét vetésforgó szakaszra tagolva Annyi ott a forgó, hogy egyetlen kereken is nehezen fordulna meg a gép!

Valentyina maga is ismerte ezt a bajt. Amíg nem dolgozott a gépállomáson, eszébe sem jutott a kicsiny kolhozok létjogosultságát kétségbe vonni. Most azonban valóságos csapásnak érezte létezésüket. Látta, mennyi sok idő és üzemanyag megy kárba, amikor egyik „nadrágszíjról" át kell menni a másikra, egészen kicsiny terepen körbetopogva, s külön-külön kell elintézni a mindenféle szervezési ügyet és a torpekolhozok gazdáival való tárgyalásokat.

„Az erdősávokat a vetésforgó táblák körül kell ültetni, de hogyan ültessék, hogyha azokon a tábiákon jó, ha egy-két valamirevaló fenyő elfér?" — gondolta bosszankodva. Tökéletesen megértette és osztotta Nasztaszja ingerültségét és most mind a két asszony akaratlan dühhel nézett Jefimkinre.

Jefimkin már megszokta, hogy őt ki nem állhatják a gépállomáson és olyan arccal közeledett most is, mintha csakugyan valamiben hibásnak érezné magát. Választékosan kezdte:

— Nasztaszja Filippovna...

— Jól van, jól... — vágott szavába szigorúan Nasztaszja — még ma fölszántjuk. Egy füst alatt szántom föl a tiéteket a „Május Elseje" földjével Majd aztán intézzétek el egymás közt, ahogy tudjátok. Még sokat is veckelődjek vele?... — És egészen más hangon fordult Vaszilijhez: — Átveszed a vetést, Vaszilij Kuzmics?

Vaszilij megvizsgálta a szántás mélységét, a vetőmag betakarását, leguggolt, fejét is lehajtotta, úgy nézte a sorokat — olyan egyenesek voltak, mint a hegedűhúr.

— Nos?! — sürgette Nasztaszja.

Vaszilij guggoltából nézett fol rá. Nasztaszja széles, sötétszőke szemoldöke világosabb volt, mint napégette arca. A naphoz hozzászokott szemét nem bántotta a tavaszi napsugár és a fénynek kitárt pillantása egész arcát magabiztos nyugalom kifejezésével öntötte el. Vaszilij ismét a mezőt nézte.

Mint ahogyan sokszor az ékes ruházat nehezen választható

el a lány szépségétől és nehéz meghatározni, hol kezdődik a ruházat szépsége és hol végződik a leány bája, ugyanúgy a földnek egyenletes, szinte kifésült barázdái, ezek a kifeszített húrok, Vaszilij szemében elválaszthatatlanok voltak Násztyától és nehezen tudta volna meghatározni, hogy a földnek vagy pedig Násztyának szól az, amit csak magában gondol: „Ejnye, de takaros!" Az utóbbi időben Vaszilij és Násztya régi barátsága még jobban elmélyült. Ketten viselték a felelősséget a kolhoz jövőjéért és mindketten örültek, hogy egymással és nem másvalakivel kell együtt dolgozniok.

„Nincs nekem a kolhozban, az én Dunyaskámon kívül még egy olyan jó ember, mint Násztyusa!" — gondolta magában Vaszilij.

— Nos hát, mondj valamit! — ismételte türelmetlenül az asszony.

Vaszilijnek jól esett, hogy ez az erőteljes nyugalmat árasztó asszony olyan feszülten várja az ő értékelését és ezért késlekedett a válasszal. „Talán ingerkednék vele egy kicsit? — gondolta. — Mondjam azt, hogy nincs minden rendben?" De olyan kifogástalan volt ez a vetés, hogy nem vitte rá a lelke.

Fölállt, zsebkendőjébe törülte besározódott kezét és mosolyogva válaszolt:

— Csak így tovább!

— Jó kis föld ez — szólt Jefimkin. — Hát még ha a felét nekünk adnátok, hogy a traktoristák ne dühöngjenek ránk!

— A kis felhő tapad a nagyhoz és nem megfordítva. Ha ti hozzánk csatlakoztok, az ellen nincs kifogásunk.

— Hogy gondolod azt a „csatlakozást"?

— Hát úgy! Hónod alá veszed a falut — hisz úgyse több, mint egyetlenegy utca — és átköltöztök a mi Május Elsejénkbe.

Ezt csak úgy mellékesen vetette oda, azt mondta, ami épp eszébe jutott, de a tréfája szöget ütött Valentyina fejébe.

Gépkocsija már megint a mezőket, fasorokat szelte. Valentyina, mialatt az ülésen himbálódzott, elgondolta: „Vedd a hónod alá a falut és költözzetek át hozzánk." Nevetséges ez így kimondva, pedighát nincs benne semmi lehetetlen! Persze, nehéz. Meg kell változtatni a vetésforgók tervét, meg kell nyerni hozzá a falut... Nehéz. De valamikor ez bizonyosan szükséges lesz és lehetséges is...

Amint az egyik kolhozból átment a másikba, egy traktorbrigád jött vele szembe.

Három traktor vonult libasorban, maga után húzva a szerelvényt. Az első traktoron vörösrefestett fémtábla csillogott — az elsőség jele, — az utolsón pedig, a traktorvezető melletti ülésen egy szürke rádióláda.

A brigád nemcsak gépeket hozott a kolhozba, hanem ezt a táblát és ezt a rádiót is, azután a gépállomás harcos felhívásait és órabeosztását — egyszóval újdonságokat. És Valentyina, miközben odaköszönt a traktorvezetőknek, ezt gondolta:

„Nincs kizárva, hogy a szükségesség és a lehetőség hamarabb előáll, mint képzeljük... Az életünk túlhalad bennünket, mi pedig túlhaladjuk kitűzött törekvéseinket... Vagy nem így történt ez a Május Elseje kolhozban is? Az már minden tervünket és elképzelésünket túlhaladta."

Ez a reggeli kocsikázás otthonról a gépállomásig, mint rendesen, most is jó alkalom volt Valentyinának a megfigyelésre, elgondolkozásra és amikor befordult a kapun, szinte telítve volt türelmetlen ötletekkel és kívánságokkal; ideges energiájának akkumulátora teljes teszültséggel dolgozott. Mindenekelőtt bement az eligazítóba, hogy megnézze a gépállomás előző napi munkájának kimutatását, amelyet az iroda vezetője már reggel hat órára összeállított.

A világos nagy szoba fehérre meszelt fala tele volt aggatva táblázatokkal. Az íróasztalon két telefonkészülék és egy mikrofon állt. Azok mögött ült az eligazító, aki éppen rádió-üzenetet adott le és vett föl.

A szoba közepén álló nagy asztalt a kerület térképe takarta, mint egy tarka abrosz. Valentyina minden göröngyöt ismert kerületében. A „Május Elsejé"-ben nőtt fel, Ugrenyben végezte a középiskolát, Molotovszkban vendégeskedett valaha egy barátnőjénél, a „Hajnal" kolhozban lakott a nagybátyja, a patak mentén gyakran járt kirándulásokra úttörő korában, a dombokon sízett, amikor komszomol-versenyre készült. Most segítségére jött a gyermekkora és ifjúsága: megelevenedtek az asztalon azok a tarka kockák, rengeteg kedves emléket támasztottak fel. Valentyinának az utóbbi hónapokban tett gyakori körútjai az elmúlt évek benyomásait a kerület jelenéről és jövőjéről szóló mesékkel tetőzték be. A vidék növényzete, domborzata, a talaj sajátosságai és megműve-

lése, a kerület lakossága, — mindez világosan előtte állt, mialatt a tarka térképet szemlélte. A kék, a zöld, a sárga, mintha összefolyt volna Valentyina szeme előtt. Az őszi vetés halványzöldje pihegett, a napfényes párában fenyőfák nyúltak az ég felé s erdei patakok sötét hulláma csobogott hínáros partjai között.

Aprócska fémpiramisok tarkálltak a térképen, közepükből kicsi zászlócskák ágaskodtak. Ezek jelentették a traktorokat és a zászló színéből meg lehet állapítani, dolgoznak-e most, technikai leckeórát tartanak-e, vagy pedig javításra szorulnak.

Valentyina szeme mindenekelőtt aggódva kereste a fehér zászlót — a baleset es gépállás jelét.

„Nincsen fehér!" — s már éppen mosolyogni akart, amikor a térkép legszélén hirtelen mégis észrevett egy fehér zászlócskát. Elővette az őrség naplóját és elolvasta az utolsó bejegyzést, amin még meg sem száradt a tinta:

„Hat óra negyven perc. A négyes számú brigádban kiolvadt a csapágy."

„Hat óra ötvenöt perckor kiment az ügyeletes javító."

A gépállomáson a javító ügyeletet tréfásan „első segélynek" nevezték. Az ügyeteles mestert pedig, Valentyina találó kifejezésével „Szklifaszovszkij professzornak".* Ez az elnevezés annyira átment a köztudatba a gépállomáson, hogy a traktorvezetők rádión már nem is tréfából hívták Szklifaszovszkijt, hanem mert azt hitték, hogy ez a mester igazi neve.

Valentyina végignézte az őrségnapló bejegyzéseit, azután a falon függő nagy táblázathoz lépett. Itt az eligazító minden áldott nap buzgó odaadással húzta meg az elvégzett munka, az órabeosztás és az üzemanyag-megtakarítás görbéjét. Erről a görbéről már messziről meg lehetett állapítani, nincs-e láza a gépállomásnak, normálisan dolgozik-e és Valentyina mondotta is tréfásan:

— Ez olyan, mint a láztábla, amit az orvosok vezetnek, csak éppen, hogy megfordítva: nálunk minél egészségesebb a gépállomás, a munka vonala annál magasabbra hág.

Itt minden áttekinthető és szemmellátható volt és alighogy átlépte Valentyina az eligazító küszöbét, nyomban megállapította, hogyan folyt le a gépállomás aznapja. Itt futottak össze a szálak és itt látszott meg, akárcsak a tükörben, minden gép-

* A moszkvai baleseti-kórház Szklifaszovszkij professzor nevét viseli.

csoport minden egyes mozdulata, szinte izgalmas közelségből. Valentyina itt igazán gyárüzemnek érezhette a gépállomást — gyárüzemenek a mezőn. E pillanatban tucatnyi gép futott ezernyi hektáron pontosan megállapított útvonalon, pontosan megjelölt időben tartottak szünetet műszaki vizsgálat és üzemanyagfelvétel végett, pontosan kimért vetőmagmennyiséget vetettek el a földbe és minden mozdulatuk megfontolt, átgondolt és előre meghatározott volt. Ez az eligazító volt Valentyina kedvenc helye, büszkesége, öröme és senki annyira nem osztozott örömében, mint Viktor Rebrov, a főeligazító.

A háború előtt haditengerész-iskolában tanult. Súlyos sebesülése véget vetett tengerész-ambícióinak, de itt, ebben az eligazító munkában a tengerész önmagára talált. Az ő szervezésében a gépállomáson történtek egyszerű felsorolása lassankint odafejlődött, hogy valóságos szeme-füle lett az egésznek és jóformán helyettesítette az igazgatót. Akárhová távozott Proharcsenko, Rubanov vagy Valentyina, mindig Viktornál hagyták rendelkezéseiket Bármilyen felvilágosításra volt szükségük — az üzemanyagfogyasztásról, a normateljesítésről avagy a traktorok állapotáról — Viktortól mindent megtudhattak. Bármi történt a gépállomáson, Viktor volt az első, aki tudomást szerzett róla és nemritkán ő maga adta ki az első, legsürgősebb utasításokat. És ezt mindig olyan meggondoltan és ügyesen cselekedte, hogy Proharcsenko is, Rubanov is, Valentyina is mindgyakrabban mondogatták: „Vitya megcsinálja" — „Majd Vitya elintézi".

A távoli parcellákon dolgozó brigádok számára Viktor hangja egyet jelentett a gépállomás vezetőségének szavával. Már maga a neve. „Vitya" valami jelképes jelentőséget kapott a körzetben. Voltak kolhoztagok, akik soha életükben nem látták Viktort s még a vezetéknevét sem tudták de nehéz helyzetekben rágondoltak és így emlegették: „Vityának kell telefonálni!" Vitya nyomban kapcsolatba lépett azokkal, akikre éppen szükség volt s segítségükkel egészen bonyolult ügyeket is elintézett, s erről rögtön értesítette is az érdekelteket. Ügyessége, leleménye és figyelmessége olyan jól hatott, hogy sokszor a kolhoztagok meg is kérdezték a gépállomáson:

— Miféle ember nálatok az a Vitya? Az egész kerületben híre ment a „gepállomás Vityájának". Minket magunkat is ki-

segített valami kátyúból, de hogy milyen hát a valóságban, — honnan tudjuk, ha még sohasem került a szemünk elé...

Valentyina jól ismerte még gyerekkorából Vityát, jó barátságban volt vele; de meg is becsülte ám az ő fő-eligazítóját, akár a szemefényét!

— Halló, hatos szám!... Halló, hatos szám!... — kiáltotta Vitya a készülékbe.

A reproduktorban megreccsent valami, mintha valahol a levegőben villamos kisülés történt volna.

— Halló, hatos szám!...

— Hallom, eligazító.

— A javító-különítmény elindult, húsz perc mulva ott lesz. Tartalék-vezetéket visz magával. Hozzák be az elvesztegetett időt a műszak alatt. Este rádión jelentsék, hogyan végezték el.

— Itt vagy, Valentyina Alekszejevna? — toppant be mérgesen nevetve Rubanov. — Hallgasd csak, mit eszeltek ki azok a gézengúzok! Végre valahára megjött a terület vetésterve. Ha azt most felosztjuk a faluszovjetek szerint: a csernyuhini faluszovjetnek nyolcezerhatszáz hektárnyi fekete földet kell felszántani, holott neki össze-vissza sincs több hatezer hektárnál. Tünődtem: ugyan honnét kaparintottak még kétezerhatszázat? Kiderült, hogy ők a sokesztendős gyepet is ugarnak számították! — Rubanov elnevette magát, de cigányos fekete szeme mérgesen villogott. — Az ő egész tervük egyáltalán nem illeszkedik a vetésforgók tervéhez. De bánják is ők! És kieszeltek valamit a haszontalanok! Csatolták a tervezethez a rendeletnek azt a részét, amely kereken megtiltja, hogy a vetésforgó tervét megbolygassák. Igy aztán a kecske is jóllakik, a káposzta is megmarad! Agyafúrt népség!

— Ez nem először történik! — Valentyina haragosan tologatta az írásokat, hogy a vizeskancsó megbillent és a rajta átható napsugár virgonc nyulacskákat vetített a falra. — A területi vezetőség a minisztériumra tolja a hibát. Hidd el, Rubanov, az ember végre is kifogy a türelemből! — Úgy beszélt Valentyina, mintha csak őrajta állna, tőle függne, hogy a világon minden ügyetlenség és gazság azonnal megszűnjön. Rubanov és Vitya kíváncsian néztek rája. — Megírom a Pravdának. Egy gépállomás-agronómus levele minisztériumáról és a tervezésről.

Bejött a titkárnő, behozta a brigádok számára hetenkint

kétszer megjelenő helyi közlöny friss számának kéziratát. Valentyina átnézte.

— No milyen? — kérdezte Rubanov.

— A főcím helyes: „Agronómusok és traktoristák termése, gondja, sorsa — egy." Itt egy jó cikk, de a címe helytelen: „Kölcsönös segítség a traktoros és szántóvető brigádoknak a kolhozgépállomány megjavításához." Rémes!

— Ez persze nem jó — vélte Rubanov is. — És ha egyszerűen ez volna a cím: „Hogyan javították meg a traktoristák a kolhoz boronáit és kófogatú vetőgépeit?"

— Igy jobb lesz!

— Még soká akarnak itt időzni? — kérdezte barátságtalanul Vitya, az eligazító. — Nincs maguknak saját szobájuk?

Vitya valósággal szenvedett attól, hogy a gépállomásiak olyan nagyon szívesen ültek az ő eligazítójában.

Mindenkit vonzott ez a tágas szoba, ahol különösképpen érződött a gépállomás munkájának új irama, új lendülete. Kellett vagy nem kellett, be-bekukkantak ide és Vitya valósággal védekezésre kényszerült vendégeinek túláradó szeretetétől, mert zavarták a munkában

Rubanov és titkárnője engedelmesen távozott, Valentyina pedig az asztalhoz ült és a napi jelentést kezdte tanulmányozni. Nehezen fogta össze gondolatait a jelentés anyagára: a nap eseményei és gondjai rajzották körül.

A munka lendülete, megfeszített, megfoghatatlan, szakadozott, de mégis érezhető ritmusa megkövetelte, hogy Valentyina a legtávolesőbb munkaszakaszokat is világosan áttekintse. Már nem volt elég, hogy bejárta a földeket, figyelte, hogyan készítik elő a vetési munkálatokat, nem volt elég, hogy terveket állít össze és szerződéseket ír alá a kolhozokkal. Most már az embereket kellett megszerveznie, számontartania minden egyes értékes újítást, akármilyen messze, valahol erdők sűrűje mögött rejtőzködött is, és az újat továbbfejlesztve az egész gépállomás közkincsévé kellett tenni. Levelet a Pravdának és cikkírás a helyi lapnak — annyira elválaszthatatlanul hozzátartozott Valentyina munkájához, mint a szántás mélységének és a vetőmag minőségének ellenőrzése.

A napijelentés fölé hajoltan Násztyára gondolt és arra a ma reggeli leckeórára a barázdában. Bizony nem valamennyi

régi traktorista oktatta a fiatalokat ennyire figyelmesen, ilyen szeretettel. Hogyan lehetne elérni, hogy Nasztaszja tapasztalatait mindnyájan átvegyék? Erre feltétlenül szükség van, ettől nagyon sok függ, de hogy hívja össze az egész kerület traktoristáit most, a vetés idején? Lehetetlen! Egyszóval megint csak a versenyhíradót kell igénybevenni, a népnevelőket kell mozgósítani erre, a kerületi újsággal is érintkezésbe kell lépni... No meg a mai cikket a híradóba...

A traktoristák kijavították a mezei brigád lófogatú vetőgépét. Apróság, de ez is egy mélyreható, fontos folyamatra mutat, arra, hogy a kolhozok és a gépállomás között a kapcsolat egyre szorosabbá válik. De felmerül egy egészen más természetű kérdés is: a traktoristák mozgóházainak berendezése. Évégett Proharcsenkót kell nyaggatni. Valentyina azon kapta magát, hogy gondolatai szétszórodnak, mire mérges lett: „A gépállomás munkájába szervezettséget, ritmust akarok belevinni, holott nem tudom megszervezni saját gondolataimat sem. Mindent a maga idején... Reggel hattól félhétig nekem a napi jelentéssel kell foglalkoznom."

S belemélyedt a számadatokba.

Az eligazítóban uralkodó csönd úgy megnyugtatta, mint a langyos fürdő. Ez a csend és nyugalom arra vallott, hogy a kerület szántóföldjein simán és rendben folyik a munka — géptörés, gépállás nélkül — az időbeosztást betartják és állandó a kapcsolat a mezei és a traktoros brigádok között.

Még ki sem élvezhette gondolatban Valentyina a kerületi földek pontosütemű, rendbenfolyó munkájának kellemességét, amikor egy dühös női hang rontott a szoba csendjébe:

— Eligazító! Halló! Eligazító! — ordított kétségbeesetten a reproduktorból. — Hol az ördögbe vagy, Vitya? — Ilyen türelmetlenül csak Jefroszinya kiabálhatott.

— Hallom, hallom. Itt eligazító. Ki beszél?

— A kilences. Vitya, te, áll a gépem már nyolc perce. Nem hozzák nekem a vetőmagot. Vitya, telefonálj, de rögvest, a kolhoz vezetőségébe, mondd meg, hogy a traktor áll a barázdában, verd a fejükbe, ahogy csak bírod, hogy ha öt perc múlva nem hozzák a vetőmagot, becsületszavamra, a hernyótalpammal megyek rájuk. Vitya, hallod...

— Jó, jó, elég a kerepelésből! Várj a készüléknél. Elintézem.

És Vitya felvette a telefonkagylót.

— „Május Elseje!" — Azonnal kapcsolták, mert Andrej rendelkezésére az eligazító mindig soronkívül kapott vonalat — Kérem Bortnyikov elvtársat! Bortnyikov elvtárs, a traktor ott áll a barázdában, mert nem vittek vetőmagot. Surgősen intézkedjék. Tíz percen belül! Személyes felelősségére! Tíz perc alatt nem lehet? Húsz elég? Jól van. Feljegyzem az időpontot. Ellenőrzöm. Ne felejtse el — a traktor vesztegel!

Amikor végzett Bortnyikovval, ismét Jefroszinyát hívta:

— Halló, kilences? Kilences!

— Hallom! Itt a kilences! — felelt egy duhös, sírós hang.

— Beszéltem Bortnyikovval. Húsz perc múlva ott a vetőmag.

— Vitya, Vitya, ne menj le a nyakukról, ne bízd rájuk. Vitya, eligazító Vitya, ezt mondjad. „A traktor áll a barázdában".

— Ne zörögj már annyit. Elintézem.

„A traktor áll a barázdában" — e szavak izgatott, riadt csengése Valentyinának nagy gyönyörűséget okozott. Hiszen nem is olyan rég, gyakran órákig kellett vesztegelnie a traktoroknak és a vezetőik a napon sütkérezve vagy lézengve várták a „repülő műhelyt". Most meg, lám, alig néhány perce áll a gép s a traktoroslány már zokog a reproduktorba. „A traktor áll a barázdában!" — úgy hangzik, mint az „SOS", a vészjel!

Mosoly öntötte el az arcát Valentyinának. Átölelte Vitya széles vállát, megsímogatta bodros haját:

— Vityenka, hiszen ez itt minálunk már igazán majdnem gyárüzem, ugy-e?

De Vityának más hasonlat imponált:

— Haditengerész-stílus ez, Válja — mondta és mosolygott.

Mialatt Valentyina az eligazítóban ült és Vitya munkájában gyönyörködött, Jefroszinya a traktor körül járkált és a világ minden létező és nemlétező nyavalyáját ráolvasta férjére, Petro Bortnyikovra, a mezei brigád vezetőjére:

— Hogy állna be a veséjébe a nyilallás, hogy jönne rá a

nehéz kórság! Az ember még prüsszenteni sem ér rá, hogy betartsa az órabeosztást, őnekik meg eszükbe sem jut kihozni a vetőmagot. Majd én megmutatom neki, mit bánom én, hogy elvett feleségül! Megmutatom neki, ki vagyok én! Lyonocska, adj ide papírost.

A gépkezelő adott neki egy darab papírt, Froszja pedig a hűtőhöz támaszkodva ezt karmolászta rá:

„Jegyzőkönyv. Jelen jegyzőkönyv felvétetett a gépállás miatt, Pero Bortnyikov mezei brigádvezető hanyagságáért. Kérem a kolhoz vezetőségét, indítson vizsgálatot, hogy mások is okuljanak.

A jegyzőkönyvet aláírta Jefroszinya Bortnyikova traktorvezetőnő."

Arra robogott éppen egy gépkocsi és Jefroszinyát már perzselte a türelmetlenség. Megkérte az ismerős soffőrt, vigye el őt a „Május Elsejé"-be.

„Ha útközben találkozom a vetőmagos kocsival, visszajövök, de ha nem találkozom, hát csak tartsák a hátukat azok ott a vezetőségben!"

Már éppen szekérre rakták a vetőmagot, amikor berontott a raktárba bőszülten Jefroszinya:

— Itt van Petro Bortnyikov brigádvezetőr! Melyik az, mutassátok! Teremtsétek elő, hadd lássam!

— No, no, no... — szólalt meg Froszja kiabálásától megrettenve Petro.

— Ne „nógass" te engem! Hogy mersz az én brigádomnak kárt okozni? A traktorosok le nem másznak a gépről, nem esznek, nem alusznak, hogy megműveljék a földedet, te meg lusta vagy kiszállítani a magot!

Petro, szégyenében, hogy saját felesége így lehordja — méghozzá a kolhozosok előtt — elsápadva csikorgatta fogát.

„Csak hallgatni! Mert ha megszólalok, vagy olyat kálomikodom, hogy leszakad az ég, vagy... eliazsnakolom ezt a pokolravalót!"

Petro sápadtsága és szótlansága kijózanította Jefroszinyát.

— A szemünket le nem hunyjuk... — mondotta most már nyugodtabban. — Tudod, hogy Valentyina számonkéri rajtunk az órabeosztást? Hát én hallgassak miattatok? Én szenvedjek a ti hibátokból?

Petro szó nélkül előhúzta az óráját és megmutatta a feleségének:

— Háromnegyed hét.

— No és?

— Te azt mondtad, hogy az órabeosztás szerint hét órakor kezded bevetni a második parcellát. Hét órára oda is szállítom a magot.

— De ha a traktorosok már az éjszaka túlteljesítették a tervet?

— Hát én ezt meg honnan tudjam?

— Tudhattad volna! Násztya megmondta neked, hogy tartsd készen a vetőmagot. Násztya a lelkedre kötötte, hogy idejében ott legyen a vetőmag!

— Még eddig mindig ott volt idejében. Tegnap eltört egy vetőgépünk, avval bajlódtunk.

— Mi közöm a ti vetőgépetekhez? Nekem ott legyen az a vetőmag, erről van szó! Még hogy a ti vetőgépetek miatt is fájjon a fejem?

„Elválok — gondolta Petro. — Akármi legyek, elválok." — De csak játszott ezzel a gondolattal. Ránézett felesége kerek, piros arcára, gyermekesen vékony, aranyszínű szemöldökére, valószínűtlen szemére és úgy érezte, hogy még ebben a gonosz percében is vonzódik hozzá. „Régen egyszerűen rámondták volna, hogy boszorkány! Javasasszonyhoz vitték volna. De hát én most mit csináljak?"

Nem tudta az életét más asszonnyal elképzelni. Jefroszinya, igaz, lehetetlen természetű, de amellett csodálatosan vidám, energikus és leleményes volt, soha nem csüggedt, gyűlölte a tétlenséget, nem ismerte az unalmat és mást sem hagyott unatkozni. Körülötte mindig minden viharzott, kavargott, mindenkinek tudott foglalkozást adni és mindenkit magával sodort az ő lázas tevékenysége.

— Vigyázz, Petro, ha megcsalsz, jaj a fejednek! — fenyegetőzött egyszer tréfásan.

— Van énnekem teveled elég bajom, vesződségem, azt se tudom, hol áll a fejem! Kell is nekem még egy második! — felelt ugyancsak tréfával Petro, de egészen komolyan tudta, hogy senki sem pótolhatná neki Jefroszinyát. Olyankor, ha összevesz-

tek, megpróbálta Froszja helyére képzelni Tátyánát, vagy Verát, de mindjárt el is hessentette ezt az elképzelést:

„Ivásra adnám a fejem vagy asszonyok után lóstatnék, vagy megszöknék bánatomban. Egyesegyedül Jefroszinya tud engem visszatartani, nem tudnék én élni mással senkivel."

Azóta, hogy Jefroszinya traktorvezető lett, különösen rájárt a rúd Petrói a.

Mielőtt a tanfolyamra utazott, Froszja már akkor is magas lóról nézett le mindenkire és megvetően mondogatta:

— Földművesek! Hát az is szakma? Ócska elavult dolog!

A tanfolyamon két szakmát tanult ki, traktor- és kombájnvezetését, s ettől kezdve olyan rátartós lett, hogy Petrónak kin volt vele az élet. Nagyon jól átlátta helyzetét. Elvált ugy nem tudott a feleségétől, de élni is lehetetlen volt mellette. És ami a legrosszabb, ismerte ő Froszkát másfélének is. Kedvesnek, odaadónak, vidámnak, de csak ritka jó perceiben. Akiket föltétlen tekintélynek ismert el: Nasztaszjával, Avdotyával, Valentyinával mindig ilyen szokott lenni. Petro csak egyetlen kivezető utat látott nehéz helyzetéből: őneki is ilyen tekintélyt kellett kivívnia, hogy érett gondolkozás tapasztalat, okosság dolgában minden áron bebizonyíthassa előtte fölényét.

Ezt jól megértette Petro és felesége átkozott természetével ellentétben, higgadt nyugalmat kényszerített magára és Froszka botrányos kirohanásaival szemben — ha olykor fogcsikorgatva is — rendíthetetlen türelemmel vértezte fel magát.

Jefroszinya most diadalmasan vágta férje fejéhez a jegyzőkönyvet:

— Nesze!

Petro lassan átolvasta. Erőltetett nyugalommal, röviden csak ennyit mondott:

— Nem igaz!

— Hogy-hogy nem igaz? — Megjelent a küszöbön Vaszilij és Jefroszinya most őt rohamozta meg: — Vaszil Kuzmics, hogy szabad a te brigádvezetődnek igy önkényeskedni?

„Vaszilij majd megjuhászítja! — gondolta Petro, — Vaszilijtól tart egy kicsit, már megégette magát vele."

Mialatt Vaszilij féllábát a mérlegre téve, s szemöldökét összeráncolva a jegyzőkönyvet olvasta, Jefroszinya és Petro ott

álltak egymással szemközt egy-egy magas elválasztó deszkafalhoz támaszkodva. Az ifjúsági brigád leányai pedig a szemüket majd kinézték: sajnálták brigádvezetőjüket, haragudtak Jefroszinyára és élvezték a váratlan látványosságot.

— Mi az, Petro?! Jegyzőkönyv? — szólt szemrehányóan Vaszilij.

Petrónak szeme se rebbent:

— Nem ismerem el.

— Miért nem?

— Megvan nekem az ő órabeosztásuk. A grafikonjuk szerint nekik hét órakor kell bevetni a második parcellát. Hét órára ott is lett volna a vetőmag.

— És ha mi túlteljesítjük! Mióta nem szabad a traktorosoknak túlteljesíteni?

— Én meg honnan tudjam, hogy túlteljesítik?

— Tudnod kellett volna — mondotta Vaszilij.

Petro biztosra vette, hogy Vaszilij az ő pártjára áll. Mert ki védelmezze meg a kolhoz tagjait, ha nem az elnökük? A traktorosok különben olyan népség, hogy jobb velük nem kezdeni, de ebben az esetben Jefroszinya szemtelenségét és saját igazságát Petro kétségtelennek látta.

Vaszilij magatartása meglepte és felháborította:

— Mi az, bátya? — fakadt ki. — Még nem vásároltál nekem televizort, hogy négy kilométernyire előre lássak.

— De mért nem voltál reggel kint a földeken? Mért, hogy én és a többi brigádvezető hajnalban ki tudunk oda menni? Ha már reggel ott lettél volna, most minden rendben lenne. A vetőmag meg az időbeosztás dolgában megegyeztetek volna.

— Én is minden reggel korán kint vagyok, de ma eltört nálam a vetőgép... Azzal bajlódtam...

— Ez, barátom, nem ok. Alá kell írni a jegyzőkönyvet.

Vaszilij nem felejtette el a kölcsönösen követelőző beszélgetést, amit Nasztaszjával a gépszerelő műhelyben, a pártaktíva jelenlétében folytatott. És most tettekkel akart szavának állni.

Aláírta a jegyzőkönyvet és átadta a diadalmaskodó Jefroszinyának. Petro dühében úgy megkötött egy zsákot, hogy sugárban szóródott belőle a gabona. Vaszilij megsajnálta öccsét.

— Hiába, Petrunyka, nincs mit tenni! Mi okoztuk a gépállást, ez a valóság. Aki hátráltat, annak sohasincs igaza.

Eközben Jefroszinya, sikerétől felvillanyozva, leguggolt a mérleg mellé és megdicsőült arccal firkált valamit egy papírdarabkára. Mikor teleírta, odanyujtotta Vaszilijnak, aki elkomorodott:

— Hát ez mi?

— Még egy jegyzőkönyv!

Jefroszinyának, úgy látszik, fejébe szállt a dicsőség, nem érte be egy diadallal

Vaszilij átvette tőle a papirost:

„Jelen jegyzőkönyv arról, hogy tegnap délután négy órakor a Május Elseje kolhoz ifjúsági brigádjában félóra hosszat állt a lófogatú vetőgép..." — Vaszilij végigolvasta és szótlanul nézett Jefroszinyára. Homlokán vörös folt támadt.

— Ez nem a gépállomás ügye, ez nem traktor, ez a mi kolhozbrigádunk lófogatú vetőgépe! Mi köze annak a gépállomáshoz és tehozzád?

Itt már a csendes Vera Jasznyeva is kijött a sodrából

— De igaz is, micsoda dolog ez? Hát Froszka már az egész kolhoz főnöke? Parancsolj a traktorodon! Semmi közöd a mi vetőgépünkhöz! Ne dugd bele az orrod mindenbe!

— Versenyszerződésben vagyunk, vagy nem? — Jefroszinya úgy megrázta fejét, hogy tarka kendője, tarka szeme és göndör haja szinte összefolyt Vaszilij szeme előtt. — Ti szerződést irtatok alá, hogy a hatodik parcellát lófogatú vetőgéppel sürgősen bevetitek. Én a mi kolhozunknak huszonöt mázsás termésre dolgozom, ti meg nekem lustálkodtok és elrontjátok a mázsáimat. Hát pedig én azt nem engedem. Nem olyan fából vagyok faragva!

Vaszilij leült a mérlegre és mégegyszer végigolvasta Jefroszinya macskakaparását. Nagy kedve lett volna ezt a lármás nőszemélyt felnyalábolni s kidobni a raktárból.

„Ha enged neki az ember, majd nem fér a bőrébe és minden semmiségért jegyzőkönyvet firkál. Sokminden megeshetik egy gazdaságban. Nemcsak egy brigádvezetőt, de még az elnököt is megtáncoltathatná. Jól oda kéne csördíteni neki, hogy észretérjen!"

Dühös volt Jefroszinyára, de ugyanakkor bizonyos tekintetben igazat is adott neki. „Ha az ember nem gondol Jefroszinyára és a nyelveskedésére, handabandázására, ha csak a dolog

lényegét nézi, akkor talán még jó is, hogy a traktorosok beleavatkoznak az egész gazdaságba. Pártszempontból nézve a dolgot, talán nem is olyan rossz ez a papiros a kezemben."

Egy percig szótlanul ült a mérlegen Vaszilij, ellentétes érzések dúltak benne — dühös volt Jefroszinyára és szerette volna a történteket pártszerűen nézni. Ez utóbbi győzött. Mégegyszer visszagondolt a gépszerelő műhelyben lefolyt gyűlésre és aláírta a jegyzőkönyvet — olyan bősz nyomatékkal, hogy beletört a ceruzája.

— Jól van. Ezt a jegyzőkönyvet is aláírom. Vigyázz, brigádvezető, sok a rendetlenség: a traktor áll, a vetőgép meg tegnap vesztegelt.

Petro hallgatott, de a lányok kórusban a pártját fogták:

— Mért szidja a mi vezetőnket?

— A lónak négy lába van, mégis megbotlik!

— Nem hagyjuk Petrót bántani. Jó brigádvezetőnk van, mert szidja annyit, Vászja bácsi?

— Csak nem várom meg, amíg rossz lesz? — tréfálkozott Vaszilij. — Jó brigádvezető, de mégis tűrte a rendetlenséget. A jótól többet vár az ember, mint a rossztól.

A győztes Jefroszinya diadalittasan telepedett föl a vetőmagos kocsira.

Délig minden rendben ment. A traktorra függesztett keretben, üveg alatt, fehér papírlap mutatta a munka útvonalát és időbeosztását. Mindenre volt utasítás, mindent előre láttak: hol és milyen sebességgel kell a traktort vezetni, hol kell szerelni, — hol kell vetőmagot fölvenni.

A vetőmagos zsákok a pontosan megjelölt helyeken, a sávok végén álltak. Két vízzel telt hordó volt a mező mindkét oldalán. A fordulókat olyan ügyesen kitervezték, hogy alig váltak észrevehetővé. Mind a két vetőgép szakadatlanul dolgozott és a mező fele már be is volt vetve, olyan egyenletes és pontos sorokban, mintha sűrűfésűvel mentek volna rajta végig gondosan. Jefroszinya minduntalan az órát nézte, hogy ellenőrizze időbeosztását. Grafikonja rendben, vadonatúj órája csillogott a napon — Froszja nagyszerű hangulatban volt.

— A mai napot is túlhaladtam — gondolta magában. — Proharcsenko azt mondta: Ha az „öreg" gépen túlhaladod a ter-

vet, egy hét múlva új traktorra ültetlek. — Képzelete már elébe rajzolta a dicséreteket és a dicsőséget, amelyben mihamarabb része lesz. „Micsoda nagyszerű leányzó ez — fogják mondani. — A legfiatalabb traktorvezető az egész gépállomáson és nem marad el a legjobbak mögött. Nincs se gépállása, se géptörése és akár a szántásban, akár a vetésben, akár a nótában, akár a táncban, mindenütt a legelső! Neki kell adni jutalmul a legeslegjobb traktort!" Rá is gyujtott valami átkozottul vidám nótára, a varjakat ijesztgette vele, azután meg azt kezdte számítgatni, mennyi időt takarított meg a fordulóknál:

„A kis átmérőjű fordulóknál húsz másodpercet is meg lehet takarítani; én egy váltásnál legalább ötven fordulót teszek és ez összesen majdnem háromezer másodperc. Egyszóval körülbelül egy óra megtakarítás minden fordulatnál. Egy teljes órával túlhaladom a grafikonomat."

A munka zavartalansága és pontossága nemcsupán őt magát hangolta jókedvre, hanem a gépen álló Lyonocskát és Verát is.

Vera már hajlandó volt megbocsátani Froszkának még a jegyzőkönyveket is és azt a botrányt a gabonaraktárban. „Froszkának nemcsak a nyelve gyors, hanem a munkája is. Észre se vettük és a fele mező be van vetve."

De egyszerre csak az egyenletes zakatolás akadozni kezdett. Mintha fuldokolt volna a motor. A gép járása meglassult.

— Nem húz. Csökken a sebesség — mondta Jefroszinya, de megnyugtatta segédeit: — Majd én mindjárt kimozditom! Énnálam nem szokott soká állni.

A traktor csakugyan normális sebességet vett megint, de egy negyedóra multán végleg megbicsaklott.

Jefroszinya fürgén leugrott róla.

— Mindjárt megpiszkálom az „öreget", rendbehozom.

Jósoká piszmogott a gép körül, alatta is, rajta is — de a traktor nem mozdult.

— Hívd ki a „repülő műhelyt" — tanácsolta Vera.

— Nohiszen! — mormogott Froszka. — Magam is megjavítom.

A mozgóműhelyt, éppen ő, nem hívhatta ki. Hiszen csak előttevaló este a gépállomás gyülésének teljes nyilvánossága fülehallatára helvenkedett a traktoristák és gépjavitók előtt:

— Ha egy traktorosnak van magához való esze, nem szorul a gyorssegélyre, maga is ért a gépéhez. Én eddig is megvoltam nélkülük, ezután is boldogulok.

— Hohó, jobb nem hencegni, még megjárod! — szólt rá Vitya, az eligazító.

— Én ugyan nem.

— Csak dicsekedj, úgy se boldogulsz a géppel egymagad.

— Azért is boldogulok.

— Majd meglátjuk!

— Hát meg is látjátok!

— Láttunk mi már effélét!

— Ilyent, mint én, még nem!

És ez a szóváltás nem is olyan régen, — éppen csak tegnap folyt le. A traktorosok harapós népség, nem mulasztanák el az alkalmat, hogy csúffá tegyék a hencegő, nyelveskedő Jefroszinyát. Tudta ő ezt jól és inkább elevenen feküdt volna a traktor alá, mintsem kihívja a mozgóműhelyt.

„Násztya kéne ide!... — gondolta. — Egyedül Násztya segíthet!" — Csakhogy Násztya az éjjel egy megbetegedett traktorost helyettesített és miután minden szükségessel ellátta a brigádot, elment aludni. A falu pedig öt kilométernyire volt.

— Vera, Lyonocska, szaladjatok el Násztyáért!

Petro déltájban ment ki a mezőre a lófogatú vetőgéppel s útközben arra fordult, megnézni, hogyan jár a traktor, — hát nem ismert rá a feleségére. Tetőtől talpig sáros, olajmaszatos volt, szánalmas és megtépázott; egyesegyedül kuporgott a földön kimozdíthatatlan traktorja mellett. Rendszerint kacéran fejérekötött tarka kendője valahol a tarkója és válla között lóginyázott. Sűrű göndörkéi szertekúszálódtak a fejebúbján – Jefroszinya haja mindig is hajlamos volt az ég felé meredésre. A néptelen mezőn csak a búbánatos Jefroszinya, meg a hallgatag traktor körvonalai rajzolódtak a térbe.

Petrót meglátva, Jefroszinya elfordult. Reggel alig tízpercnyi késedelemért jegyzőkönyvet vett fel róla, most meg ő maga már egy félórája vesztegel itt. Elképzelte magamagát Petro helyébe s már szinte hallotta szájából azokat a kárörvendező, epés szavakat, amelyekkel ő támadt volna rá, bosszúból a jegyzőkönyvért. Nyakába húzta hát a fejét. De Petro nem epéskedett és nem is örült a kárán:

— Mi az? Mi van veled?

A részvétteljes hangtól aztán egészen elkámpicsorodott Jefroszinya.

Elsimította haját a szeme elől — ettől hosszú piszoksáv keletkezett a homlokán — nagyot nyelt és fejével intett a traktor felé:

— Megy, megy, oszt megáll Megindul, megyen, megint megáll — és Froszka hangja sírásba fult

— Hívtad a javító gyorssegélyt?

— Más brigádnál van az most — füllentett Froszka. — Verát, Lyonocskát elküldtem Násztyáért. Dehát amíg odaérnek, meg vissza . .

Sírvafakadt.

— Héj, Alekszaska! — kiáltott Petro. — Fogd ki a lovat a gépből Pucolj Násztyáért a faluba. Mondd meg, hogy a traktor áll, javító meg ninesen. Vágtasson ide izibe!

Jefroszinya ráemelte könnyes szemét:

— Petrunya, de mi lesz a vetőgéppel?

— Hát inkább a lófogatú álljon húsz percig, mint a traktor egy órát. Te meg addig szedd ossze magad, törüld meg az orrod és próbáld meg szép lassacskán egyedul rendbehozni a hibát Egyik csavart a másik után.

Petro szétterítette a ponyvát és a megjuhászodott Jefroszinya az ő kommandójára engedelmesen, szó nélkül rendre megvizsgálta a gépalkatrészeket. Petro kíváncsian kukucskált a gép felboncolt belsejébe. A motor hátterében csillogva kapcsolódtak egymáshoz a vörös és sárgarézből való alkatrészek. A színesfém-csövecskék ragyogóra voltak csiszolva és elegáns kerek hüvelykujj-lenyomatokkal díszítve — ezt az „eleganciát" Jefroszinya Vityától, az eligazítótól tanulta Ő mondta egyszer neki, hogy a hajók gépalkatrészeit is így szokták kifényesíteni.

— Szép! — dicsérte Petro is

E haszontalan szépség látványa, amire Froszka olyan büszke volt s amivel még csak ma reggel is úgy kérkedett — most végleg kihozta sodrából. Mennyi igyekezet, remény es öröm — s mind hiábavaló! Hullott, hullott most a könnye a vörös meg sárgarézre . . .

— Mondd, ez kenőolaj helyett van? — tréfálkozott Petro. —

De igazán, mért bőgsz? Megesik ez tapasztalt traktorosokkal is, Előfordul...

Nemsokára odaért Násztya.

— Elkoptak a dugattyúgyűrűk, a fordulatszám csökken, a gyertyákra felfröccsen az olaj. Lehet rajta segíteni!

Ráadásul Jefroszinya aznapi keserveire: mikor a mezei brigád ebédre gyülekezett, megjelent ott Léna is, aki népnevelőként dolgozott és elhozta a verseny-híradót. Jefroszinya belenézett — nem sejtett semmi rosszat: hiszen ő jól dolgozott és mai balesetének a híre még nem juthatott el a gépállomásra. De amikor Léna elkezdte felolvasni a cikket, amely arról szólt „Hogyan javították meg a traktorosok a vetőgépet és a boronákat a földművesbrigádnak" — Jefroszinya egészen búnak eresztette a fejét Attól félt, hogy Vera is, Petro is meg a többi földműves is a cikk olvasása után őt fogja szidni, mert annyit piszkálta őket holmi jegyzőkönyvekkel, mikor pedig elég bajuk volt az elromlott vetőgép miatt is De nem ők szólaltak meg, hanem Násztya:

— Itt bizony mi elhibáztuk a dolgot. Jegyzőkönyvekkel töltöttük az időt ahelyett, hogy segítettünk volna a gépjavításban. Ez kétoldalú kötelezettség. Ha mi élmunkásoknak számítunk, akkor az öntudatosságban, a méltányosságban is élen kell haladnunk

A délután már zavartalanul telt el

Este, váltás után, Jefroszinya lángost sütött az urának és nem győzte kínálgatni:

— Egyél, Petrunya, hiszen csupa csont és bőr vagy! Hiszen hát a te munkád — bizony komisz munka, rosszabb, mint a traktorosé.

Szokatlanul csöndes és engedékeny volt egész este.

Petro megvacsorált és lefeküdt, de Froszka csak járkált ide-oda a szobában s mind csak a férje álmos képét nézte Petro meg lopva őt figyelte félig lehunyt pillája mögül. Az utobbi időben alig hallott a feleségétől egyebet, mint ezt az öt szót: „No hiszen!" és „Még mit nem?"

— Más férjeket dédelgetnek otthon — mondogatta Petro Froszkájának — te meg örökké csak fújsz rám, akár a kígyó

Ám ma este még egyetlen egyszer se hallotta Froszkától, hogy: „No hiszen!"

„Megállj csak — gondolta magában elkeseredve is, de mókásan és szeretettel is. — Embert faragok belőled!"

— Froszuska — szólalt meg tettetett álmos hangon. — Majd elfelejtettem megmondani: Ugrenyben kerékpárokat árulnak. Vegyél egyet, ha már olyan nagy kedved szottyant rája.

Ebben a látszólag lustán odavetett mondatban minden szót átgondolt és kiszámított.

Második hete vitatkoztak a kerékpár miatt. Petro még tovább akart gyüjteni motorbiciklire, de Jefroszinya alig várta, hogy kerékpárra ülhessen. Petro most úgy látta, hogy már tudja, mi a helyes bánásmód az ő felségével szemben. Elhatározta, hogy ebben a szellemben folytatja s nagylelkűségével előbb-utóbb végleg lefegyverzi.

— Hát csak karikázz, én nem ellenzem — folytatta. — Eredj be vasárnap Ugrenybe és válaszd ki, amelyik legjobban tetszik.

Froszka lefeküdt melléje és egyenest a fülébe beszélt:

— Kell is nekem az a bicikli! Minek, ha egyszer neked nincs ínyedre? Majd ősszel veszünk motorkerékpárt. Az a ruháraval se kell énnekem, amit a városból hoztál. Van elég ruhám, inkább neked varratunk új ruhát, szépet. A kabátját válltöméssel és a nadrágot is divatosan bőre. És... ezt az órát is, amit vettem, neked adom. Neked is pontos beosztásod van a brigádban, elkél az óra tenálad is. Már csak azért is, mert hiszen brigádvezető vagy. Vedd el, neked ajándékozom.

Froszka nem volt kapzsi. Adakozó természet lakott benne s amit egyszer adott, tiszta szívből adta.

„Úgy lehet vele élni, hogy jobban se kell — gondolta Petro — Hiszen ha rossz volna! Talán még jobb is mindenki másnál, csak épphogy nem fér a bőribe! Meg tudom szelídíteni, vagy nem? Meg tudom. De ahhoz kettőnkrevaló okossággal kell felfegyverkeznem. Ha osztán benő a fejelágya s jönnek a gyerekek — csuda asszony lesz belőle!"

Akkor este soká nem aludtak el. Amikor az óra éjfélt ütött, Jefroszinya felemelte a fejét és ezt mondta:

— Nézd csak, nézd Petrunya, nézz az ablakra! Látni a mieinket!

Petro az ablakon át egy távoli lámpafény imbolygó mozgását látta az éjhomályban.

— Szántanak! — mondta Jefroszinya és mezítláb szaladt

az ablakhoz. — Petrunya, hallod, Petrunya? Ma reggel Vászja bátyád Vályával meg Jefimkinnel künn volt a mezőn. Násztya kiszidta Jefimkint, amiért olyan aprócska a földjük, arra Jefimkin meg azt feleli: „Minek szid engem, vegyenek magukhoz." Vászja bátyád meg ennyit mond nekie: „Rakjátok kofferbe az utcátokat és költözzetek át minden cókmóktokkal!" Petrunya, hallod? Ha az egész faluszovjet egy faluba gyűlne! Azért akárhogy is, a mi „Május Elsejé"-nk lenne a legnagyobb. Akkor kőházat építenénk a klubnak, tánceremmel meg zenegéppel, akárcsak a városban, ahogy a tanfolyamon láttam. Az volna csak gyönyörű! Úgy hajtanám ott azt a traktort, hogy no! . . .

Jefroszinya ábrándozott, az a szorgalmas kis lámpaféle pedig kitartóan ipalkodott előre és átszelte az ablak sötét négyszögét.

6

A harmadik sebesség

Avdotya tavasz óta az összes állattenyésztőkkel együtt átköltözött Aljósa dombjára. Ott már minden meg volt szervezve. Az emberek és a nyájak már megállapodott, megszokott táboréletet éltek, de Avdotyának nem lett kevesebb a munkája: sok időt, erőt kellett fordítania a takarmányalap megteremtésére. A takarmánybrigáddal egész napokat töltött Avdotya a füves vetésforgó mezőin, a legelőkön, a mocsaras réteken.

Vaszilij maga is különös figyelemmel kísérte a takarmánybrigád munkáját és néha tréfálkozott:

— Kenyérrel már jóllakattuk az embereket, most már a tejre, vajra, tyúkra, pulykára kerül a sor.

A pulykákat Avdotya a városból hozta tenyésztésre. Az egész kolhoz megcsodálta az óriási, furcsafejű, rikoltozó madarakat.

Kszenofontovna a maga módján akarta magyarázni Vaszilij megkülönböztetett figyelmét az állattenyésztés iránt:

— A felesége kedvéért teszi. Amit az kimond, neki törvény. Avdotyának kedve támadt kerekeken járó ólakra, hogy a baromfit a mezőre cipeljék, — tessék, megtette! Faágyacskákat kívánt a borjacskáknak — tessék, itt vannak a borjú-ágyak! Amit az

asszony megkíván, mindent megkap tőle. Úgy ül a Dunyaskája szoknyáján, de még szerelmesebben, mint egy fiatal.

Kszenofontovna badarságainak sehol sem volt sikere, sőt még Sztyepanyida, a nászasszonya is csitította:

— Ne járasd annyit a szád! Vaszilij a munkába szerelmes, nem Avdotyába.

Mióta Avdotya kiment az Aljósa dombjára, Sztyepanyida végkép elbúsulta magát. Kuzma Bortnyikov halála után egész élete lejtőre jutott. Finogén még a télen járási főnök lett, ott lakást kapott és feleségével együtt elutazott. Froszka nem akart házsártos anyósa hatalmába kerülni, úgyhogy Petro költözött őhozzá. Sztyepanyida teljesen egyedül maradt gazdagon berendezett nagy házában. Fiai, menyei jóviszonyban voltak vele, de azoknak már megvolt a tőle független, saját életük. Másként képzelte el Sztyepanyida öreg napjait. Azt hitte, hogy gyermekei és unokái körülülik az ő felhalmozott gazdagságát, azt gyarapítják, megsokszorozzák, őt meg tisztelni fogják és hallgatnak rá, mint e gazdagság forrására, mint jómódjuk támaszára.

Elképzelte magát egy nagy, népes család fejének, gazdagságával, tapasztalataival ő lesz a legtiszteltebb közöttük, ő irányítja majd gyermekei és unokái sorsát.

De minden másként alakult.

Az öregember halála óta a gyerekek méginkább eltávolodtak tőle. Egyiket sem vonzotta a felhalmozott vagyon. Csodálkozva vette tudomásul Sztyepanyida, hogy nemcsak a menyei, de a fiai is szívesebben időznek Vaszilissza egyszerű hajlékában, mint az ő gazdag házánál. Hogy magához édesgesse őket és hogy önmagát fontosabbnak, értékesebbnek tüntesse föl, egyre gyakrabban kezdte az örökséget emlegetni. Magához hívta két menyét, Avdotyát és Jefroszinyát és felnyitotta előttük a ládáit:

— Ez a vászon tiszta lenből van, a legfinomabb minőség, neked hagyom, Dunyaska. Ez a görénybunda pedig éppen neked lesz jó, Jefroszinya.

A két menyemasszony közönyösen nézte kincseit és kerülni igyekezett ezeket az értelmetlen beszédeket — az örökség egyiküket sem érdekelte.

Mikor Sztyepanyida látta, milyen kevésre becsülik gyermekei azt, amiért egész életét leélte — unokáinak akarta lelkét kiönteni. Dunyaska volt a kedvence, annak beszélt ilyeneket.

— Ha majd megnősz, Dunyaskám és férjhezmégy, neked hagyom ezt a szekrényt meg a posztót is, abból varratsz magadnak majd szép posztóbundát Ha pedig meghalok, minden a tiéd lesz!

De Dunyaskára nem tett hatást sem a szekrény, sem a posztó — unatkozott Sztyepanyidával és mindig csak Vaszilissza nagyanyó báránykáihoz kívánkozott.

Egy alkalommal Vaszilijnél vacsoráztak a háziak és gyakori vendégeik, köztük Sztyepanyida és Valentyina is A kolhozügyekről volt szó. Egyszer csak a kis Dunyaska az előbbi beszélgetéstől teljesen függetlenül az asztalon keresztül egészen hangosan megkérdezte Lénát:

— Léna néni ha majd meghalsz, rámhagyod a fogkefédet?

Mert Léna égszínkék fogkeféje volt Dunyasa szíve álma.

Egy pillanatra mély csend állt be — olyan váratlanul csapott le Dunyaskának ez a csacsi kérdése De aztán mindenki felkacagott és Léna így szólt:

— Tudod mit, Dunyaskám, inkább ne várd a halálomat! Én még most, míg életben vagyok, veszek néked egy olyan fogkefét.

Avdotya korholta Dunyaskát, hogy nem szabad a jóemberek halálát kívánni, de Vaszilij haragosan összevonta szemöldökét és Sztyepanyidához fordult·

— Maga volt az, mama, aki ilyenekkel tömte a gyerek fejét?

Amikor Sztyepanyida látta, hogy mindaz, amit életében összegyüjtött, környezetének értéktelen — még a kicsi Dunyaska is jobban megkíván egy kaucsuk fogkefét, mint az ő összekuporgatott kincseit — nagyon elbúsulta magát. Az élet az ő számára elvesztette értelmét és jelentőségét Már nem érdekelte saját elnéptelenedett háza, kertje, veteménye se. Vaszilij házánál, ahol az estéit szokta tölteni és Petrónál, ahova gyakran bebenézett, a beszélgetés mindig a kolhoz körül folyt Komoran hallgatta ezeket a beszédeket, mert a kolhozban idegennek érezte magát.

Emlékezetes és izgalmas volt számára még egy — látszólag jelentéktelen eset.

Úgy fordult, hogy a kolhozban termett zöldségfélék egy részét piacra kellett vinni. Vaszilij eldöntötte magában, hogy ezt

a feladatot senki sem végzi el jobban, mint Sztyepanyida. Bejelentette neki:

— Mamának kell majd elmenni Ugrenybe, kiárusítani a kolhoz zöldségét a piacon.

Már az első nap többen jöttek hozzá a kolhozból, kérve, hogy az ő termékeiket is vigye piacra.

Jefroszinya egy egész vödör tejfölt vitt neki:

— Az anyám megbetegedett, a tejföl meg elromlana, de csak nem fogok én magam a piacra szaladgálni!

Mióta traktorvezető lett, Froszka méltatlannak érezte magához, hogy piacon árusítson.

Sztyepanyida eleinte szívesen vállalkozott erre. „A kolhozét is eladom, közben a magam terményét is... Kéz kezet mos..."

Kora reggel, mikor már a terményekkel megrakott gépkocsin ült, Vaszilij odaadott neki egy csomagot:

— Itt van, mama, az egészségügyi felszerelés.

Sztyepanyida ajkbiggyesztve nézte a fehér köténytt, könyökvédőt és tülltakarókat, gondolkozott is rajta, elképzelte magát a piacon ebben a fehér díszben, bedugta kosarába a csomagot és odavetette:

— No jól van, így is jó...

Fölösleges maskarának tartotta az egészet, de megbékült vele.

A csomag után Vaszilij még egy olajfestékkel mázolt táblát is adott neki, amelyen ez volt a felírás: „A Május Elseje Kolhoz Boltja", alatta még egy gyönyörű felírás: „Árjegyzék" és utána a termények neve és ára. Sztyepanyida szeme rámeredt:

— Hát ez minek?

— Ez azt jelenti, mama, hogy mi a vezetőségben meghatároztuk igazságosan az árakat, hogy ne legyen alkudozás. Mi nem vagyunk spekulánsok, ez kolhozkereskedelem.

Kereskedés alku nélkül! A vállalkozás Sztyepanyida számára nyomban elvesztette minden varázsát. Kereskedni csalogatás, ravaszkodás nélkül, lázas számolgatás nélkül, hogy vajjon több, vagy kevesebb lesz-e a várható haszon! Mit is keressen ő akkor a piacon?! Sztyepanyida rá se akart nézni a táblácskára s csak úgy sebtiben dugta be a zsákok mögé.

De Vaszilij nagyszerűen értette az ő egész gondolatmene-

tét, kihúzta a zsákok mögül a táblát és csak azért is kezébe nyomta Sztyepanyidának:

— Nehogy elkallódjon ez, mama! Itt mindennek megvan az ára, hogy minden pontosan menjen, alkudozás nélkül, a vezetőség határozata szerint.

— Még egy hatost se lehet rákérni?! — kérdezte gondterhelten Sztyepanyida.

— Még egy felet sem. Megmondtam: nincs alku!

— És az egyéni árukkal mi legyen?

— Ha kolhozárakon hajlandók eladni, tessék, azt lehet, de ha nem, akkor árulják ők maguk.

Sztyepanyida keservesen megbánta, hogy elvállalta ezt a semmirejó ügyet, de már késő lett volna visszatáncolni, a gépkocsi elindult. Mérgesen ült a zöldségeszsákok között. Ott volt a háta mögött a nagyszerű „sarenti" sárgarépa és a „ziltaui" hagyma. Egy órával ezelőtt már mindent kiszámított: hogy mennyit nyehet azon a gyönyörű sárgásrózsaszín árnyalaton és mennyit ér maga az elnevezés, hogy „zittaui" meg „saranti".

Most már teljes közönnyel gondolt Sztyepanyida az árukra is, a nevükre is — mit ér az egész, ha úgyis előre megvan határozva és föl is van írva a táblára mindennek az ára és még egy fél kopejkát sem kereshet azon a „sarenti"-n. Nagyon unalmas és nem is egészen érthető nap állt Sztyepanyida előtt. „Kereskedés is, meg nem is, piac is, meg nem is! Ugyan minek megyek oda?"

De minden máskép esett, mint gondolta.

A kolhoz nevét viselő tábla is, a fehér könyökvédők és a tülltakarók is valami azelőtt soha nem ismert új helyzetbe állították.

— Minek vásároljunk holmi jöttmentektől, mikor itt van a kolhozbolt! — mondogatták a vevők és Sztyepanyidához tódultak.

Senkise nyúlt ujjával a tejfölbe és nem kiabált:

— Lisztet keversz a savanyútejbe és még háromszoros árat mersz kérni, hogy nem sül ki a szemed!

És senkinek sem vethette oda a megvető választ:

— Süljön ki a tiéd!

Köröskörül a szokott piaci nyüzsgés, kiabálás:

— Ribizli, ribizli — jobb, mint a szőlő, kinek kell ugrenyi szőlő?

— Sózott gomba, lepénybe, meg vodkához való.

— Túró, túrósbéles, túró, túrósbéles!

De Sztyepanyida már megvetéssel nézte ordítozó kartársait: ő fölötte állt ennek. Önála művelt és tisztességtudó hang járta. A vevő kiválasztotta az árut, megköszönte és elmenőben úgy búcsúzott, mintha ismerőstől búcsúzna. Egynéhány vásáros nap multán Sztyepanyidának már kialakult a saját vevőköre.

Különös benyomást tett rá a következő eset.

Egy szép napon világoskék „Pobeda" állt meg a téren és maga Ugarov, az egész terület leghíresebb kolhozának elnöke jött be a piac bejáratán. Egy fejjel magasabb volt mindenkinél, kimért, nyugodt léptekkel hatolt be a városi forgatagba. Figyelmes szeme lassan járt körül egyik helyről a másikra, mindent meglátott, mindent észrevett, s mintha az egész környezetet magához szippantotta volna. A saját kolhozának boltja felé tartott, de Sztyepanyida áruinak ügyes elrendezése magára vonta figyelmét. Közelebb ment hozzá.

Sztyepanyida ekkor megértette, hogy eljött az ő órája. Az egész kerületben senkit sem tisztelt úgy, mint ahogy Ugarovot tisztelte. Kíváncsian és akaratlan irigységgel követte pályáját évek óta. Szerette a férjét, az egész kerület legkülönb emberének tartotta, csak ha Ugarovra gondolt, kényszerült elismerni, hogy van egy ember, aki mellett még a köztiszteletben álló Kuzma Vasziljevics is eltörpül. Ugarov tekintélye, hírneve, befolyása, gazdásztehetsége, óriás termete, nem hangos, de nyomatékos beszéde, végül égszínkék „Pobeda" kocsija — mindez Sztyepanyida eszményeinek megtestesülése volt. Már menyecske korában, ahányszor csak találkozott Ugarovval az ugrenyi klubban, gyűléseken, népünnepélyeken, vagy a vásáron, Sztyepanyida a szokottnál élénkebben kezdett beszélni, hangosabban nevetni — kívánta, hogy Ugarov észrevegye. De bizony Ugarov nem vette észre, nem is tudott a létezéséről és nem is sejtette, hogy él az ugrenyi kerületben egy eszes és erélyes asszony, aki egyesegyedül őelőtte, Ugarov előtt hajlandó fejet hajtani.

A vásárban most Ugarov, életében először, odament Sztyepanyidához és beszédbe ereszkedett vele:

— A „Május Elseje" kolhoz boltja? No, mijük van?

Sztyepanyidát a félévszázados piaci tapasztalat pillanatok alatt kisegítette zavarából.

— Inkább azt kérdezze, mink nincsen? Itt van, kérem a korai zittaui hagyma... Messziről idetelepített fajta, a mi vidékünkön ritkaság... Ugye, még nem is hallott róla? Rendkívül vitamindús. Ízesítő is és vérszegényeknek gyógyszer... Tessék, itt van a sarenti sárgarépa, féligéretten is édes, mint a cukor. Igazán ajánlhatom Főképpen azért jó, mert tavaszig eláll, nem romlik.

Sztyepanyida még egy perccel előbb maga sem hitte volna, hogy ilyen sok szó és ismeret maradt meg az emlékezetében.

Ugarov csak hallgatta és világoskék szeme vidáman csillogott.

— Ez igen, ez aztán a kereskedés!

Szokott bíráló pillantása egyszerre látott meg mindent Sztyepanyidán — már nem fiatal, de még virulószínű arcától széles válláig, — és az asszony látta, hogy kedvérevalónak tartja.

— Ez a sarenti sárgarépa megfelelő. Majd kölcsönkérünk belőle a maguk kolhozából. Termelésre. Van mag belőle?

— Majd szólok a vezetőségben — mondotta Sztyepanyida olyan hangon, mintha az egész vezetőséget az ujja körül forgatná.

Ugarov elbúcsúzott tőle és néhány perc mulva odavezette saját boltjának árusát. Sztyepanyida hallotta is, amit mondott:

— A „Május Elseje" egy nap alatt eladja a káposztát, tenálad meg három vásár alatt sem fogyott el. Tanulj tőle... Ez a gazdasszony nagyon szépen árul!

Fölült a Pobedájára és elrobogott.

Sztyepanyidának nem örömöt, hanem hirtelen bosszúságot, ingerült keserűséget hozott ez a nagyon is elkésett találkozás. Vajjon nem tudott volna ő Ugarov mellett, már évekkel ezelőtt, egyenrangúan, vele egy társaságban, fiatalon eltréfálkozni és akárcsak Ugarov, ő is ülhetne most egy kék Pobedában. Mindezt nem gondolta át tüzetesen és világosan, csak maga elé képzelte az ő kihalt házát, senkinek sem kellő gazdagságát és hirtelen legszívesebben földig rombolta volna ezt az egész piaci állványt, amelynél fél életét eltöltötte. Szerette volna fejét a földhöz verni dühében is, elkeseredésében is.

Nagyon fölsebezte Sztyepanyidát ez az esete Ugarovval,

ugyanúgy, mint Dunyaska mókás szava az égszínkék fogkeféről. Mogorván és magábazárkózva kocsizott vissza, haza sem ment, hanem Vaszilij szobájában a ládára kuporodott és egész este onnan nézett szótlanul, dühös könnyekkel gyulladt szemében.

„Úgy látszik, öregszik a mama — gondolta Vaszilij. — Ahogy ma a vásárról hazajött, mintha kicserélték volna. Fogytán az ereje..."

Sztyepanyidának fájdalmat okozott Avdotya és Vaszilij öröme, jóléte. Az ő életük őtőle függetlenül, egészen más, előtte ismeretlen utakon haladt. Késő este aztán Sztyepanyida fölkelt, szó nélkül felöltözött és csak a küszöbről szólt oda Vaszilijnak:

— Szemelj ki nekem valami lakót a házba... valakit, aki most költözött ide...

— Maradjon nálunk, mama! — szólt Avdotya. — Minek aludjon maga ott abban az üres házban?

De Sztyepanyida hazavonszolta magát.

Súlyosodtak a kalászok a mezőkön. Közeledett a gabonának, gyümölcsnek a beérése, közeledett az az idő, amikor még nem könnyű a kitartó munka, de már dús és édes a gyümölcse, közeledett az, amit valamikor a „munka dandárjának" neveztek s amit napjainkban „a betakarítási kampánynak" szoktak emlegetni, amit viszont a „Május Elseje" kolhozban röviden és vidáman úgy hívtak, hogy „aratás".

A föld busásan készült fizetni az embereknek a szerető gondért, az emberek pedig méltóképpen akarták fogadni a föld adományát, jutalmát.

Jefroszinya barnára cserzett arccal, soványan járt-kelt. Életének új időszakához ért — az aratás idejére áttelepedett traktorról kombájnra és egyszerű tratorvezetőből a kombájn-gépcsoport főnöke lett.

Egy kombájn-gépcsoport főnöke! Amikor először adták meg neki ezt a címet, hazaérve körülményesen megnézte magát a tükörben.

„A frufru nem illik most a homlokomra... És ez a rózsaszín blúz sem az öt maslival... A kezeslábas alá nyakiggombolt ingblúzt veszek, a fejemre pedig vitorlásan kötött kendőt, hogy az arcomra, vállamra ne szálljon a por. De meg különben is szép az, amikor a kombájnvezetőnő kendőjét lobogtatja a szél...

A nyakbavaló gyöngysoromat — a türkisz és smaragdgyöngyöt meg is hagyhatom. A kék szín nagyon jól összevág a zölddel!

— Mit tanulmányozol magadon, mintha egy új „utasítás" volnál? — mosolygott Petro.

— Akárhogy is, Petrunya, egy gépcsoport lesz a kezem alatt: kormányosok, kazairakók, kévefelrakók, gépkocsivezetők... Tekintélyt kell tartanom. — Asztalhoz ült, teát töltött magának, de nem ivott, hanem folytatta a beszédét: — De ami fő, hát maga a gépcsoport. Tudod, mit mond Násztya? „Az emberek előtt sem könnyű tekintélyt tartani, hátmég a gép előtt!" Node meg az az én kombájnom egészen makrancos. Első látásra nagyszerű, nem lehet mondani rá semmit: nagy is, magas is, könnyen áll a kézhez, jól mozog. Magától megy, maga arat, maga csépel. Önálló városi gép az. De másrészt viszont olyan, mint a telivér csikó, nem akárkit enged a hátára. A jó lovassal rekordot csinál, a rosszat egy-kettőre, se szó, se beszéd, ledobja a hátáról. Szeszélyes.

— Egyszóval rád hasonlít. Pontosan a te természeted!

Froszka előre jól kipróbálta a kombájnt, ellenőrizte egész gépezetét. Maga Násztya foglalkozott vele. Reggelenkint együtt mentek ki a próbajáratra és a rettenetes zakatolás, lárma közepette érdekes megbeszéléseket folytattak:

— Egy kombájnon semmi sem apróság — mondotta Násztya. — Azon minden egyes kis csavar a legislegfontosabb. Pedighát van belőlük vagy kétezer! Ha egyetlen csavar elromlik — ez az egész kombájnra veszedelmes, ha pedig a kombájn áll egy félórát, ki se lehet számítani, mennyi a magveszteség!

Mikor Násztya beleegyezett, hogy az ifjúsági brigád vezetője lesz, maga sem hitte volna, hogy úgy magával ragadja az ifjúság oktatása. Különösen Jefroszinyával szeretett foglalkozni. Násztyának tetszett ennek az örökvidám, felemásszemű fiatalasszonynak szenvedélyes munkaszeretete és tudásszomja. Jefroszinya pedig a lelkét odaadta volna Násztyáért. Saját anyját, Kszenofontovnát nem sokra tartotta, és először életében vonzódott ilyen nagyon egy asszonyhoz, aki sokkal idősebb, tapasztaltabb, különb és okosabb volt nála. Jefroszinya nyílt és lelkes rajongása Násztyában anyai érzéseket ébresztett.

— Látod, Froszjuska, volt nekem egy esetem — mesélte neki.

— Valamikor, fiatalkoromban egy „Sztálinyec"-en takarítottam be egy minta búzavetést és éppen ebédidő jött közbe. Én aszondom: dolgozzunk, a traktorista meg — pihenjünk. És igaz is, az a fiú második napja nem jött le a traktorról. „Egy óra alatt — mondja, — úgyse sokat végzünk, ha pihenünk egy órácskát, utána nekiiramodunk." Nohát el is aludtunk egy órára Arra ébredtünk, hogy jégeső veri a hátunkat Az egész mezőt, mintha lekaszálták volna. A kolhozosok keserű könnyeket hullattak Ha az eső előtt három órát megtakarítottunk volna, az egész búzát megmentjük. Jegyezd meg magadnak ezt az esetet, mint ahogy én is megjegyeztem Megláthatod belőle, milyen a mi munkánk és mit követel!

Sztyepán és Násztya segítettek Jefroszinyának berendezni a maga kis műhelyét.

Jefroszinya még haza is cipelte a vadonatúj franciakulcsokat, egy teljes készlet szerelőszerszámot és szokása szerint hetvenkedett:

— A kombájnvezető lakatos is, esztergályos is, szerelő is, agronómus is kell, hogy legyen Ez a legislegszélesebb tudást igénylő szakma! Menetközben rakodunk ki. A kiürítőcsövet leszereljük.

— Tudjuk — szakította félbe hanyagul Petro — A tartály felső nyílása szeleppel zárul, a cső kimeneti nyílása alatt van a kezelőhíd, ahol a kalászadogató áll a zsákokkal.

Jefroszinya meghökkent:

— Hát te meg ezt honnan tudod?

— Nagy bölcsesség is ez! Olvasgatunk — mondta ugyanolyan félvállról Petro

Jefroszinya nem tudta, mit feleljen, egészen főbekólintotta férjének váratlan jólértesültsége Petro pedig még mindig leereszkedően, jóindulatú hangon folytatta, mintahogy Kuzma Bortnyikov szokott beszélni:

— Ha már a kombájnvezetést is széleskörű szakmának számítjuk, akkor mit mondjunk a földmívesekről? Egy földmívesbrigád vezetőjének nemcsak a traktorhoz meg a kombájnhoz kell értenie, hanem mindenféle mezőgazdasági géphez, agrotechnikához, micsurini tudományhoz és a politikához is Mondhatsz, amit akarsz, a miénk a fődolog A mi munkánk általános műveltséget követel!

Az utóbbi időben Petro sokat és buzgón olvasott. Már könyvespolcot is vásárolt és büszke volt a könyvtárára. Az izgága Froszkának nagyon imponált férje olvasottsága, az egész kerületet telekürtölte a könyvtárával és esténkint mindúntalan rászi-szegett Kszenofontovnára:

— Pszt, mama! Nem látja, hogy Petrunyka olvas?!

Petro jól hallotta a pisszegést és gondolta magában: „Lassankint, úgy látszik, lecsillapodik... A család mégis csak család." Mindenki csodálkozott, hogy Petro ennyire megváltozott, csak Vaszilij találta természetesnek:

— A Bortnyikovok mind ilyenek. Fiatalon garázdálkodnak, de ha egyszer megházasodnak — megjuhászodnak. Hiszen az apám, Kuzma Vasziljevics valamikor szintén falurossza volt, de mihelyt megnősült — olyan jámbor lett, hogy még. A Bortnyikovok — családias fajta.

Egy este végre eljött Vaszilij Jefroszinyához és így szólt:

— Nos hát, Jefroszinya... A gabona beérett... Reggel kivonulhatsz...

Hűvös, harmatos hajnalon robogott ki a gépcsoport a mezőre. Előkészítették a vágókéseket, megjelölték a hepe-hupás részeket. Násztya előre beosztotta egy különleges mérőeszközzel a mezőt, hogy könnyebben lehessen az órabeosztás kivitelét ellenőrizni. Minden egyes táblát felirattal jelöltek meg, a táblácskán jelölték azt is, hány óra hány perckor kell a kombájnnak arra a helyre érnie.

Jefroszinya már nem először ült a kombájnon, de először vitte aratni. Az eddigi csak játék volt, ma kezdődött a dolog istenigazában. Amikor az alacsony, de sűrű rozs sorfala állt a kombájn előtt, egy pillanatra megtorpant: hátha nem sikerül. Hátha az, ami olyan egyszerűnek, biztosnak látszott a próbajáraton, becsapja, elárulja, lóvátesz itt a vetés közepén? Tágranyílt, rémült szemmel nézett Nasztaszjára, Vaszilijra, Petróra.

Násztya bíztatta.

— Gyerünk, Froszuska, rajta!

Az első kalászhullám a kések alá feküdt és úszott a szállítószalag felé.

„Sikerül! Úristen! Olyan jól sikerül, mint egy igazi mesternek!" Sokszor látta már ezt, gondolkozott róla és mégis még

mindig csodának látta. Nyugodtan áll keze a kormányon, nem erőlködik és az agregát úszik s a gabona ömlik belé. Az első gabonaadag most hull a tartályba, az első szalmacsomó megcsillan a napon és a „learatott" föld első szakasza terül a gép mögé.

A kormánykeréktől a késekig minden, mintha az ő kezének a folytatása lenne, lényének egy része. A gép egyenletes zakatolása visszhangzott izmaiban, idegeiben, vérében. Lerántotta fejéről a kendőt, integetett vele, mint egy zászlóval és megpróbálta túlkiabálni a géprobajt:

— Megindult, Násztyusa, Petrunka, Vászja bácsi! Sikerült!

Reggel, amikor a kalász még harmattól volt nedves, az első sebességgel dolgozott, de minél magasabbra hágott a nap, annál gyorsabban vezette a gépet.

Néhány óra mulva Nasztaszja mégegyszer eljön megnézni a munkáját. Az első munkacsoport területének fele már le volt aratva, a másik felén még tömören állt a rozstábla, csak aligalig rezdült a forró szélben. Násztya fölment a kombájnra.

— Násztya, én a harmadik sebességre akarom kapcsolni, de nem megy! — kiabált Jefroszinya.

— Nem félsz tőle?

— Miért? Ez az én földem! Én szántottam, ismerek én itt minden göröngyöt. Mitől félnék? Csakhogy nem bírom, pedig próbáltam!

— Miért nem sikerül?

— Azért, mert a nagy sebesség mellett a motolla terelőléce átdobja a kalászt a védőburkolaton. Úgy bosszankodom ezen, Násztyuska, olyan nagyon szeretném a harmadik sebességet!

— Cseréld ki a motolla lánckerekét.

— De hogy? Hogyan, miképpen, Násztyuska?

— Hát így! Majd megmutatom!

Amikor az utolsó akadály is elhárult, Jefroszinya a harmadik sebességre állította be a gépét. Arcába csapott a szél. Maga előtt látta a látóhatárral egybefolyó kalásztenger kékségben fürdő aranyát. Mögötte s oldalvást a vágórész szállítószalagján szakadatlan, súlyos hullámokban folyt a rozs. Úgy ömlött, mint ahogyan egy nagy tó vize árad a zsilip szűk nyílásába, a motorzúgás, a rohanó láncok, szelepek és fogaskerekek robaja vízeséshez volt hasonlatos s mint sűrű, sárga tajték, úgy tarajosodott mögötte a napfényben a szalma tömege.

Jefroszinya úgy érezte, hogy a kombájn feltartóztathatatlanul szippantja magába a rozsvetés kékkel szőtt aranyát, behúzza és átrostálja a vágórész fémujjai között.

Már nem vette észre az idő múlását. Nem látott semmit, nem gondolt semmire, csak erre a szédületes mozgásra. Mily nevetségesnek tűntek föl most neki saját tavalyi rekordjai, a gyorsított kévekötés! Mily semmiségnek számított most tavalyi sikere a betakarításnál és minden elmúlt izgalma!

„Gyorsított kévekötés! Még meg is dícsérték azért a nagy vívmányért! Hát az is sebesség? Ez most igazán az, kilométerekkel, mázsákkal mérhető! Zakatolj csak, drágám! Szóródj csak, gabonám!"

Mellette jelzőtáblák suhantak el, de nem nézett oda, nem gondolt velük — tudta, hogy úgyis túlszárnyalja a menetrendet. Pillanatra feltűnt egy alig negyedméternyi keskeny, be nem vetett sáv is.

„Mi ez? — gondolta Jefroszinya. — De különben nem mindegy? Előre egyenesen a harmadik sebességgel, hogy tovább folyjék, ömöljön a gépen át a rozs!"

Ebédszünetben Vaszilijt és Petrót két pihenő lány fogta el az úton szembejövet.

— Petrunya, Vaszilij Kuzmics! — kiabált már messziről Vera Jasznyeva. — Froszja elgázolta a csoportunk vetését!

— Hogy-hogy? — Vaszilij nem értette.

— A kombájnnal. Keresztül-kasul száguldozott az ő részéről a miénkre. Se mesgye, se jelzőtábla nem szent neki! — méltatlankodott sírva Vera.

Egyszerre többen összesereglettek a mezőn.

— Egész nyáron munkacsoportonként dolgoztunk, kapáltunk, trágyáztunk és most aratáskor mind egyszerre lekaszálja. Az egész termés egybement.

„Hej, az a „makrancos hölgy" — gondolta Vaszilij, — akárhogy is, mindig baj van vele!

Gyors léptekkel sietett előre a poros úton, a lányok alig győztek lépést tartani vele.

— No, lesz itt haddelhadd! — rázta fejét Vera a botrány sejtelmében. — Mert hiszen Froszja egy szóért tízzel fizet. Harsog

majd tőle az egész határ! Fütyült a mi munkacsoportjainkra, de majd meglátjátok, még neki áll följebb!

Vaszilij és Petro csak hallgatott. Erőt gyüjtöttek. Mind a ketten jól tudták, mit jelent egy nagy jelenet Jefroszinyával.

Letértek a mezőre és a kombájn elé mentek. Az óriás térség fele már le volt kaszálva.

— No nézze meg az ember! — csodálkozott Vaszilij. Mintha tehén nyalta volna föl!

A kombájn most szembejött velük. Már látszott Jefroszinya napbarnított arca és összevont szemöldöke. Tarka kendője, mint a vitorla, verdeste vállát. A kombájn egyenletes, ütemes dobogással közeledett, mellőle kétoldalt hanyattestek a kalászok; csak a mozdulatlan szalmacsomók maradtak mögötte a pusztára tarolt földön. Oly nagy erővel és lendülettel dolgozott a gép, hogy akaratlanul mindenki megállt gyönyörködni benne.

Vaszilij is, Petro is, de a lányok is nagy veszekedéshez készülődtek Jefroszinyával, ám a gép hatalmas előretörése valósággal lenyügözte őket, bosszúságuk elpárolgott és akaratlan elragadtatásnak adott helyet. Jefroszinya már nem a közismert izgága, önfejű fehérszemély volt, ő most „a kombájn-gépcsoport főnökévé" lépett elő, az az ember lett, akinek okosságától és tehetségétől igen sok függött. Márpedig Jefroszinya okos volt és tehetséges. És amikor kombájnján előrobogott, mintha valamennyien megfeledkeztek volna az ő lehetetlen kirohanásairól s csak azt a merész tehetséget látták, ami minden tettében megmutatkozott s aminek kedvéért már a mai napig is sokmindent megbocsátottak neki.

Őelőttük is szemrebbenés nélkül gördült át a két munkacsoport parcelláját elkülönítő mesgyén és csak ekkor lépett Vaszilij a kombájnhoz. Fölment a hágcsón és maga is csodálkozott, milyen váratlan gyöngédséggel üvöltötte a fülébe:

— Mi az, Froszjuska, átmégy a mesgyén?

— Tudod, Vászja bácsi — kiabálta a választ Jefroszinya, — így egyenesen kétszerte gyorsabb! Ezek a parcellák másfél napra vannak tervezve, de ha keresztül-kasul járom, a harmadik sebességgel estére elkészülök! Nézz oda — felhős az ég! Nehogy ránkjöjjön az eső!

— Ha legalább megállapodtatok volna... — korholta Vaszilij

— De Vászja bácsi, istenbizony véletlen volt! Úgy rohant ez, úgy zúgott, magam sem vettem észre, mikor átment a mesgyén. Nem hiszed? Szavamra mondom, nem hazudok!

És Vaszilij hitt neki. Nemhiába dolgozott ő olyan sokat gépállomáson. Ismerte a gépek lenyűgöző erejét és amikor ott állt Jefroszinya mellett, érezte, hogy az ő keze sem tudná kis fordulókra kényszeríteni a gépet, amikor egyenes, nyitott út tárul eléje. Megmozdult benne a traktorista és a gépesítő szíve. A gépet a lehető legnagyobb hatással kell kihasználni — s ezt nemcsak elméje tudta, hanem szükségét is érezte Olyan parancsoló szükségét, mint ahogyan az erős, egészséges, értelmes embernek kell a szabad lélekzés, a semmiben sem korlátozott mozgás. Leszállt a kombájnról és odament a fiatalokhoz, akik nyomban körülvették:

— Mi az? Hogy volt? Vászja bácsi, mit mondott Froszja?

Vaszilij cigarettát sodort nagylassan.

— Azt mondta, hogyha keresztül-kasul viszi a gépet, a harmadik sebességgel estére elvégzi mind a két parcellát. Nézzetek oda, — az égre mutatott — felhős.. estére be kell fejezni.

— Mi lesz a mesgyékkel?

— Mi lenne? Hiszen a termés majdnem egyforma mind a két munkacsoportnál És, ami engem illet, szerintem nincs is értelme a mezőn ezeknek a részlegeknek. A brigádvezetők is így vélekednek

— Hát akkor hogy leszünk?

— Ezt én magam nem dönthetem el. A vezetőség elé viszem. Megtárgyaljuk a kérdést.

Vaszilij és Petro útközben megtekintették az ifjúsági brigádnak azt a részlegét, ahol kaszálógép dolgozott és a kévekötő lányok. Lyubava, akinek szintén arra volt útja, Vaszilijhez lépett.

Vaszilij tréfával fogadta:

— No, mi az, Lyubava? Megint átszálltál a repülőgépről gépkocsira? Megint elhagy benneteket a fiatalság?

— Hát éppen erről akartam veled beszélni, Vaszilij Kuzmics! — felelte mérgesen Lyubava. — Nem igazságos dolog ez és mi kérjük, hogy Petrót vegyék le a repülőgépről.

— Mért nem igazságos? — elegyedett a beszédbe Petro

— Azért. A munkanap alatt mi többet arattunk, mint ők s

erre ők mit találtak ki? Azt, hogy nem ültek ebédhez, csak haraptak valamit, aztán rögtön megint munkára.

— No és? — szólt Petro. — Ki tiltja meg, hogy ti se ebédeljetek?

— Minálunk idősebb asszonyok vannak, meg gyerekes anyák. Én nem engedhetem meg, hogy az én asszonyaim ebéd nélkül dolgozzanak.

— Nem is kényszerít rá senki! De ha olyan kényesek vagytok, akkor elég nektek a gépkocsi is.

— Márpedig én ezt nem hagyom annyiban, Vaszilij Kuzmics! — erősködött Lyubava. — Micsoda rend az, ebéd nélkül dolgozni?

Vaszilij fontolgatta a választ.

„Mi a helyes megoldás? — töprengett. — Egyrészről a fiatalok csakugyan lelkesen és önfeláldozással akarnak dolgozni. Hát hogyne támogatnám őket! És hogy szállítsam le Petrót a repülőgépről, mikor ők többet végeztek Lyubaváéknál. Vérig sérteném vele a Komszomolt! Másrészről viszont abból sem lehet rendszer, hogy az ember ebéd nélkül dolgozzon. Az sem volna helyes. Szóval itt vigyázni kell!"

— A tegnapi napról már nem beszélünk, de mára és holnapra és egyáltalán ezutánra kereken megtiltom, hogy ebédszünet alatt dolgozzatok! — szólalt meg végül Vaszilij.

— Ki tilthatja meg, hogy dolgozzunk? — pereltek a lányok.

— Én! Ezentúl a brigádoknak eszükbe se jusson a vezetőség engedelme nélkül meghosszabbítani a munkanapot! Ha egyszer itt az ebédszünet — tessék, ebédeljetek, pihenjetek, lehet olvasni, előadást hallgatni, az a ti dolgotok.

— És ha mi önként...

— Ki tilthatja meg, hogy dolgozzunk?...

— És ha saját kívánságunkra?

— Megtiltom nektek! Most éppen ebédszünet van, hagyjátok abba a munkát, üljetek le enni, azután pihenjetek. Ez a parancs. Mert ha egy hétig ebéd nélkül dolgoztok, akkor mi lesz utána? Talán külön kórházat nyissak nektek a kolhozban? Mars, pihenni!

A lányok, még mindig zsörtölődve, engedelmeskedtek, Vaszilij pedig továbbment. Mosolygott. Eszébe jutott az a hajdani

téli reggel, amikor lámpással járkált a póznától a fenyőig és várta a késlekedő kolhozosokat s búsan nézte az órát.

Milyen messze van — az a keresztút, az a kettőssudarú fenyő és az a pózna, pedig idelátszanak.

Egyszerre a legapróbb részletekig világosan látta maga előtt azt a kört, amelyet ő járt be akkor annyiszor: „póznarőzse-fenyő" — és újra átérezte a korbácsos téli szelet és főleg akkori bosszúságát, izgalmát, bánatát.

Milyen messze van már ez! Most az egész élet más színvonalon folyik. Most is vannak kellemetlenségek, nehézségek, surlódások, de mennyire különböznek az akkoriaktól!

Akkoriban azért kínlódott, mert a kolhozosok késlekedve, lanyhán jártak a munkába, azért, mert Poljuha és Pávka szemtelenkedtek, azért, mert Sztyepanyida pohánkát csent el a malomból s mert a kötélfonás meg a házi veteményeskert sokaknak becsesebb volt, mint a kolhoz, azért, mert nem volt elég takarmány és vetőmag — most pedig azon izgul, hogy ebédidő alatt is dolgozni akarnak a kolhozosok, nem akarnak lepihenni és mert Jefroszinya a munka hevében eltörölte a munkacsoportok mesgyéjét.

Eszébe jutott az az előadás, amit a minap hallott a kerületi pártbizottságban a kommunista társadalomról. Az előadás után sokat beszéltek arról, hogy nehézségek és ellentmondások a kommunizmusban is lesznek.

„Pedig hát olyan ellentmondások, mint most énnekem a komszomolistákkal, vagy pedig Petrónak Jefroszinyával — a kommunizmusban is lehetségesek. Kár, hogy akkor nem jutott eszembe, különben a vita során elmesélhettem volna — mosolygott magában. — Vagy vegyük azt az esetet Vaszilisszával, amikor a legjobb, a legszebb bárányt adták neki és ő megharagudott ránk érte, vagy amikor Venjamin Ivanovics Vályával viaskodott a gépállomás tervei miatt. Emlékeznem kellett volna erre és az előadás után erről kellett volna beszélnem a vita során, dehát nem jutott idején eszébe... Itt van az a duplasudarú fenyőfa... Ugyanaz..."

Mikor odaért, elhaladt kettős koronája alatt, ugyanazon az úton, ahol mint egy elvarázsolt körben topogott két évvel ezelőtt azon a sötét hajnalon.

„Rőzse — pózna — fenyő!" Ugyanazok! Nem is olyan

régen volt. És mégis milyen messze! A „Május Elseje" kolhozra pedig rá sem lehet ismerni!...

A szél iránya megfordult és a távoli kombájn zakatolása dübörgött át a csendes úton, a fenyvesek, a mezők és ligetek fölött.

7

Aljósa dombján

Avdotya hazajött Ugrenyból, ahol a pártbizottság vezetősége jóváhagyta felvételét a Párt tagjelöltjei közé.

Vaszilij a tornácon várta a feleségét, a kicsi fiút kivette kezéből és a homályban elmosódott arcába nézve megkérdezte:

— Nos? Hogy volt?

Nem kételkedett abban, hogy a pártbizottság vezetősége megerősíti a pártszervezet határozatát, de azért egész nap izgult a felesége miatt — hátha esetleg bátortalan lesz, vagy nem helyesen beszél.

— Mi az, Dunyaskám, mért hallgatsz?

A félhomályos előszobában már rávillant az asszony mosolya és valami ismeretlen, csendes hangon válaszolt:

— Megerősítettek, Vászenyka...

Vaszilij szabad kezével még ott az előszobában átölelte és magához vonta. Szeretett volna olyan szavakat találni, ahogyan még soha nem beszélt vele, de nem talált ilyen szavakat és csak ennyit mondott:

— No lám, Dunyaska...

A szobába mentek és Vaszilij meglátta felesége arcán a rajtmaradt izgatott mosolyt. A szeme is tétova volt és boldog, mintha semmit sem látna maga körül, hanem valahová a távolba nézne, vagy talán saját lelke mélyére. Változatlan arckifejezéssel, kendőjét sem vetve le, az asztalhoz ült és szokása szerint félig nyitott ajakkal nagyot sóhajtott. Vaszilij az ágyra tette alvó kisfiát és a felesége mellé ült.

— Aztán jól ment minden?

— Nagyon!... — mégegyet sóhajtott. — Vászja...

— Nos? Mért nem mondod?...

— Annyi mindent kellene, magam sem tudom, hol kezd-

jem... Tudod azt, Vászja, hogy öt embert küldhetünk az állattenyésztésből az építésre?

— Mért mondod ezt? — csudálkozott a férje, mert nem tudta hirtelen követni a gondolatmenetét.

— Mert hogy Petrovics kikérdezett a munkámról és bizony úgy elszégyeltem magam...

— Talán megszidott?

— Dehogy, inkább dícsért. Tudod, mit mondott nekem, Vászja? — Csak most szakította el magát valamitől, ami a bensejében foglalkoztatta és igazmondó, fénylő szemét férje arcára függesztette. — Ezt kérdezte tőlem: „Mondd meg nekem, Avdotya Tyihonovna, mint kommunista, megtettél-e minden lehetőt a magad munkájában?" S akkor egyszerre megláttam, hogy mit nem tettem meg... — Ismét elhallgatott. Vaszilij a kezéhez nyúlt:

— Nos, nos, és te?

— Hát én ezt mondtam: „Nem — mondom, — nem mindent!" És elsoroltam, miket mulasztottam. És a torkom egészen kiszáradt. Tudtam én addig is sok mulasztásomat, már kezdtem is pótolni, de némelyik csak éppen ott jutott eszembe." „Mi van velem — gondoltam, — azelőtt nem volt ott az eszem? No hát — gondolom, — nem vesznek föl!"

— De mégis fölvettek!

— Föl. Szavamat vették, hogy mindent megteszek, amiről beszéltem. Őszre föl kell építeni a mintaistállót. Tudod, Vászja, erre a dologra nem jól mozgósítottam az embereket. Az kellene, hogy minden tehenész ennek élljen. Pedig nálunk a kolhozban, ha egyszer kiemeltek egy építőbrigádot — azzal kész! Jól van így? Aztán még azt is kérdezték tőlem, Vászja: „Foglalkoztok az asszonyokkal?" — és megint csak hallgattam! Itt Váljuska segített ki: „Meséld el — mondta, — milyen előadást tartottál a nőmozgalomról!" Nos, hát elmeséltem, csakhogy hát igazi munka ez? Énnálam Pelagéja meg Malánya se újságot, se könyvet mégcsak kezükbe se vesznek. Itt nem elég egy előadás. Komoly, mindennapos munkára van szükség. Én meg, látod, Vászja, nem is gondolkoztam erről. — És Avdotya két keskeny, napbarnította kezét égő arcához szorította.

A nyitott ablakon beömlött a friss esti levegő, beáramlott a jóféle füvek szaga és a közeli patak nedvessége. Vaszilijnak úgy rémlett egy pillanatra, mintha mindez már lett volna valamikor: ez a csöndes szoba, az alvó kisfiú, odakünn a csillagos este és

Avdotya is, ez az izgatott, elcsendesedett, kicsi asszony, arcához szorított két barna tenyerével és ez a teljesség is volt már, ez a fény a lélekben.

„Mikor is lehetett ez, vagy valami ehhez hasonló? — gondolta. — Vagy talán nem is volt, csak egész életemben várva várt a szívem egy ilyen napot, ilyen napokat?"

Szótlanul magához vonta feleségét és az asszony sötétszőke fejét a vállára hajtotta. Simára kefélt haján a vékony választék úgy fehérlett, mint egy kis patak és hajából valami különös, csakis őrá jellemző szag áradt, az egykori kisgyerekkor gyöngéd illata.

— Nos hát, most mind a ketten kommunisták vagyunk — mondotta Vaszilij. — Mind a ketten...

— Vaszil Kuzmics, drágaságom, nem baj, ha háborgatlak? — recsegett a küszöbről Kszenofontovna hangja... és nyomban meghátrált — ha nem is tűnt el, de a mélyre süllyedt — a perc ünnepiessége. Alighogy átlépte a küszöböt, Kszenofontovna vizsga szemmel nézett az asztalra — ott volt az egyszerű vacsora, amelyet Vaszilij rögtönzött. Kszenofontovna csudálkozva csapta össze a kezét:

— Szent isten, Vaszil Kuzmics, tán csak nem krumplit eszel?

— Már mért ne egyek?

— Hát én azt hittem, hogy tenálad az elnöknél fazékszámra fő a tojás!

Egészen őszintén meg volt döbbenve. „Volnék csak én az elnök — gondolta magában, — tejfölben fürödnék, mézben mosnám a kezem! De micsoda népek ezek? Az egyik a kolhoz elnöke, a másik az istállók főgazdasszonya, aztán krumplin élnek — nincs jobb dolguk?" Vaszilij elnevette magát:

— Ülj le, egyél velünk.

— Nem érek rá, Vaszil Kuzmics! Froszka rámparancsolt, hogy ebben a mirutumban otthon legyek! Azt üzenteti velem, hogy a barométer már megint esőt mutat.

— Megint esőt mutat! Hát mit csináljunk!

— Vaszil Kuzmics, és még egy pindurka kéréssel járulok hozzád! — Kszenofontovna pocakján összekulcsolta két kezét.

— No, mi kell?

— Tedd meg nekem, az isten is megáldjon, helyezz át engem Jefroszinyától! Nem bírom én ott ki!

— Hányadszor helyezzelek át én téged? Fejőnő is voltál, a szárnyasoknál is dolgoztál, a Lyubava csoportjában is — és sehol se bírtad ki! Te magad kéredzkedtél a lányodhoz, a kombájnra, szalmalerakónak, most aztán megint helyezzelek át! Hova tegyelek, nem mondanád meg?

— Ahova akarsz, drágaságom, Vaszil Kuzmics, akár a pokol fenekére, csak szabadíts meg engem Jefroszinyától. Mert elgyötör engem ez az átkozott! Nincs az énrám semmiféle tekintettel. Amióta kombájnvezető lett, úgy jár, mint egy páva, felduzzaszkodik, látod-é, érdemrendre fáj a foga, nekem meg nem hagy békét.

— Jól van, majd gondolkodom róla, megbeszéljük a vezetőségben. Gyere el holnap este.

Amikor Kszenofontovna elment, felébredt a kicsi Kuzma. Vaszilij napok óta nem látta, mert a kisfiú Avdotyával együtt a Boszorkánydombon lakott és Vaszilij már nagyon vágyakozott utánuk. Kuzma a Bortnyikovokra ütött. Vékony szemlöldöke máris összenőtt és fekete volt, mint a szén.

Vaszilijt bámulatba ejtette csudálatos képességeivel. Ritka energiával szopott. Szorgalmasan cuppogott és erélyesen dobolt csöppnyi öklöcskéjével anyja mellén.

— Dolgos ember lesz! — örvendezett neki Vaszilij.

— Már kotyogni is tud! — dicsekedett Avdotya. — Dunyaska csak a harmadik hónapban kezdte, de ő máris kotyog. Kuzma, kicsi fiam, csöppségem! Nézd csak, Vászja, nézd!

Kuzma kitátotta rózsaszínű, fogatlan szájacskáját és olyan hangot adott, mint amikor az üvegben kotyog a víz.

— Parancsolgat, vezényel! — lelkesedett Vaszilij — Jól van fiam, Kuzma Vasziljevics!

Avdotya a sublód egyik fiókjában helyezte el a gyereket, mert a kis ágyát magával vitte Aljósa dombjára. Vaszilij pártját fogta:

— Hogy teheted ezt a kis embert a sublódba, hiszen ő nem holmi! Gyere velem, Kuzma Vasziljevics!

Kivette a fiát és az ágyra tette.

— A higiénia miatt nem illik, Vászenyka, hogy a kisgyerek együtt aludjon a szüleivel.

— Sebaj, erre az egy éjszakára!

Gyönyörűséget okozott neki, hogy maga mellett érezte Kuzma Vasziljevics aprócska, meleg testét.

— Nézz oda: álmában is cuppog, ez az egy gondja van! Tudja, mi a kötelessége! Szorgalmas ember lesz!

Hallgattak egy sort.

— Megegyeztetek a szeparátor dolgában?

— Igérik. Tudod-e, Vászja, hogy Csernyavka harminc liter tejet adott? Kszjusa vezet a tejhozamban. Derék leány! Télen tanfolyamra kell küldeni! Ő különb lesz, mint Szerjózsa, mert az nagyon is hirtelen. Helyesen mutat, de nem hagyja, hogy az emberek maguk próbálkozzanak. Kszjusa jobb lesz, ha megnő, de tanulni kell neki, Vászja.

— Miért ne?! Mihelyt betakarítjuk a termést, el is küldjük a városba. Ezt már a télen megbeszéltük Petroviccsal. Csak tanuljon. Nekem sem ártana egy kicsit tanulni, mert ti már mindnyájan olyan műveltek lesztek, hogy kiütitek a nyeregből az elnökötöket!... Kár, hogy nem láttad, milyen rozs nőtt az ifjúsági brigád mintaparcelláján. Én még olyat nem láttam! Nem hiába óvták a széltől is! Már meghajlott a szárán, majdhogy megdőlt. A kalásza — teli marokkal ad. Külön félretettem neked egy csomót, hogy te is megcsudáld. Félretettem, de ottfelejtettem a vezetőségben.

— Hát ha így lekonyult a kalász, ez azt jelenti, hogy rosszul számítottuk a trágyázást: kevés a kálisó.

A hold elúszott az ablak előtt, a padlón összekúszálódtak az árnyékok, de Vaszilij és Avdotya még mindig ébren volt.

— Node aludjunk már, Dunyaska, mert bizony annyi a megbeszélnivalóm teveled, száz évig se lennénk kész. Holnap hajnalban kelünk. Esni nem esik, pedig a barométer esőt mutat, a manó vigye el! Aludj, lelkem!

Avdotya éjszaka felébredt. Az örömérzésbe, amely álmában sem hagyta el, valami névtelen aggodalom vegyült

„Mi ez? — tünődött félálomban. — Ó, csak nem esik?" — Rögtön kinyitotta szemét és meghallotta, hogy eső veri az ablaktáblát. A nemrég tiszta, csillagos ég elsötétült. Sötét volt a szobában is. Egyhangúan, egyenletesen, szünet nélkül zuhogott az eső. Most már izgalmában nem tudott elaludni, csendesen feküdt, félt felkölteni Vaszilijt.

Jaj, de nem jókor jött! — gondolta magában. — Mindig éppen aratáskor ártogat!... Ilyen a mi életunk nem vesszük le szemünket az égről. Vagy az van, hogy „jaj, esik az eső!", vagy az, hogy: „jaj, nincs eső!" Jó, hogy Vászja alszik, nem hallja. Szeretnék megfordulni, de sajnálom felkölteni. Ha felébred, hallja, hogy esik, felizgul és nem alszik el többet. A karom is elzsibbadt! Kihúzzam? De nem, nem lehet, felébredne. Kibírom valahogy.

Mellette, egészen a fülénél, Vaszilij óvatosan sóhajtott. Egy perc mulva újra. Úgy látszik, ő sem aludt, hallgatta, hogy esik, de nem mozdult, hogy fel ne költse asszonyát.

— Vászja — szólította csendesen.

— Mi az?

— Miért sóhajtozol?

— Esik...

Vigyázva, hogy a gyereket ne zavarja, Vaszilij átölelte Avdotya vállát. Igy feküdtek, hallgatták az eső neszét és mindketten ugyanarra gondoltak.

— Zuhog az átkozott! A lennek nem árt, de bezzeg a búzának! Rosszul tettem, hogy a mult héten nem dolgoztam éjszaka, most nem kínlódnék Még álmomban is azt láttam, hogy kopog, kopog a túlérett mag . Felébredek, hát az eső kopog az ablakon. .

— Azt hiszem, nem tart soká... Az újságban azt írták, hogy száraz ősz várható.

Soká feküdtek, csendesen beszélgettek az eső zúgása mellett. Nagyon közel érezték egymást és, — ha aggódtak is, — boldogok voltak.

Az eső reggelre elállt és aranyló szeptemberi nap ragyogott a nedves föld fölött Az erdő sűrű zöldjéből hol itt, hol ott kandikált ki a vad berkenye piros fürtje. Kikukucskált a gallyak közül, csalogatta a pillantást és mintha az egész erdő a piros bogyók díszöltésével volna kihímezve.

Estére ért ki Vaszilij Avdotyával Aljósa dombjára

A letarolt mezőn az ősz boldog csendje ült A puszta ugar fölött tágasan, magasan kéklett az ég.

Távolabb még el nem hordott boglyák álltak sűrűn egymás mellett, szekerek jártak köztük és legmesszebb az erdőszélen még learatatlan volt egy tábla — tűzvörös kombájn vonult át rajta.

Avdotyának édesen összeszorult a szíve. Vaszilijhez fordult:

— Hogy mi van velem mindig ősszel, magam sem értem! Tavasszal meg nyáron semmi más nem jár az eszemben, csak a farmok, de mihelyt megkezdődik az aratás, akkor aztán csak a föld, az húzza magához a szívemet. Meg tudnám ölelni!

— Én is irígykedve nézem az aratókat!

— Jó a termés! — folytatta Avdotya. — Régen nem volt ilyen jó termésünk. Átlagban legalább tizennyolc mázsa.

— Ez még kevés. Hát termés ez? — és Vaszilij arcán megint átsuhant az ő jellegzetes, bohókás mosolya.

— No nézzék, már tizennyolc mázsa is kevés neki! Nemrégen, ha nyolc volt, annak már örültünk.

— Hogy-hogy „örültünk"? Vannak, akik harmincat is begyüjtenek, mi meg alig a felét.

Utóbbi időben Vaszilij kedélyesen, de hallatlanul mohó lett.

— Mintha nem férne a bőrébe! — mondogatta Praszkovja anyó. — Akármit végzünk a kolhozban, neki még mind kevés. Telhetetlen!

Ahhoz az erőhöz, azokhoz a lehetőségekhez képest, amelyeket Vaszilij érzett maga körül — mindaz, amit végeztek, megbocsáthatatlan kevésnek tűnt föl előtte és szünet nélkül türelmetlenül többre törekedett.

Avdotya ránézett és tenyerével megérintette férjének feszes, barnabőrű arcát.

— Azt hittem volna, hogy az én Vászjám hízásnak indul ebben a jólterm ő esztendőben, de látom, szinte rád szárad a bőr. Mert olyan kapzsi vagy, lelkem, szavamra mondom!

— Bizony — mosolyodott el Vaszilij, — kapzsi lettem! Ha a jövő esztendőben nem aratunk huszonöt mázsát, beadom a kulcsot. Megmondom: csapjatok el engem, jóemberek, nem vagyok én elnöknek való!

— Akárhogy is — mondta Avdotya, — ami igaz, az igaz, Vászja! A mi kolhozunk félúton áll. Ideje volna már az elsők közé kerülnünk!

— Hát igen... Csakhogy ezt, Dunyaska, nehezebb ám megtenni, mint az elmaradottak közül a jókhoz felsorakozni! De nézz csak vissza, azért már nem kevés az, amit végeztünk.

— De már hogyisne végeztünk volna — nem egyedül voltunk. Ahova csak nézünk, mindenütt akad segítség! — Avdotya elmosolyodott és szapora szóval folytatta: — Vászja, én mindig visszagondolok egy dologra: mikor én kislány koromban a sóstóhoz utaztam. Nem tudtam úszni, meg is ijedtem, néném meg azt mondta: „Ne félj, fiam, kézzel-lábbal mozogj, akkor ez a víz nem enged elsüllyedni, a fölszínen tart. Csak ne feküdj, mint egy tuskó!" És csakugyan mozgattam a kezem-lábam ide-oda — és egyszerre vitt engem a tó vize és már úsztam is. Hogy elcsodálkoztam rajta! És most is, akárhányszor a kolhozunkra gondolok, mindig ez az eset jut eszembe és ahányszor csak valahol egy gyönge kolhozról esik szó, mindig a néném szavaival mondanám: „Mozogjatok csak kicsit kézzel-lábbal, akkor a fölszínen maradtok. Csak ne feküdjetek, mint a tuskó!"

Elhaladtak a cséplőpajta mellett a burgonyaföld közelében... A burgonyát most új módszerrel, fészkesen ültették. Eszébe jutott Vaszilijnek az az éjszaka Froszja dülőjén: „Kapával lazítottunk... abban bizakodtunk... — gondolta megvetően. — Micsoda más dolog a gépkapálás!" Némi leereszkedéssel gondolt már a pajta építésére is: „Azt képzeltem, hogy valami igazi építkezés! Pedig hát mi volt az a néhány tucatnyi szálfa! Majd a jövő tavasszal lesz minálunk építkezés a javából." Az elmúlt nehézségeket most nevetségesen csekélynek és könnyen elháríthatóknak vélte, mint ahogyan a felső osztályos tanuló nevetségesen könnyűnek látja azokat a feladatokat, amelyeken alig néhány évvel előbb olyan sokat izzadt.

Körös-körül hullámzott a zabvetés, távolabb pedig egy hosszúkás lentábla kanárisárga színe derítette a szemet.

Amikor a mező eltűnt szem elől és az út az erdőbe fordult, Avdotyát már szokott gondjai foglalták le.

— Kíváncsi vagyok, megellett-e Lipka? — mondotta tűnődve. — S a bárány vajjon hányat fiadzott. Az utóbbi években mindig kettesével hozott.

— Te meg Vaszilissza azt igértétek, hogy megduplázzátok a tervet. Hát most aztán úgy nézzetek rám, hogy számonkérem...

Közvetlenül a dombnál a szekér utolért egy csoport favágót a szomszédos irtásról. Városias ünneplőbe voltak öltözve. Az egyik harmonikát tartott a kezében.

— Zdrásztvujtye, Avdotya Tyihonovna!

— Zdrávsztvujtye! Hová készültök? — érdeklődött Avdotya gyanakodva.

— A maga lányaihoz.

— Már megint rosszkor jöttök!

— Ha este, ha reggel, magának mindig rosszkor

— Igaz is, mert akár hétköznap, akár ünnep, folyton ott settenkedtek, pedig hát a mi lányaink nem nyaralni jöttek ide. Most vagyunk a legnagyobb dologidőben.

A favágók nevettek:

— Úgy őrzi a lányait, Avdotya Tyihonovna, mint a fukar ember az aranyát.

— Üldöz bennünket, sérteget, pedig mi tegnap is segítettünk a lóherét betakarítani.

— A konyhára egy félesztendőre való fát aprítottunk.

— A kút körül ledöngöltük a földet.

— Nem vesz tudomást a mi hőstetteinkről!

És így, egymás szavába vágva sorolták fel érdemeiket. Avdotyának is nevethetnékje volt, de vigyázott: a legények olyanok, ha az ember a kisujját mutatja, az egész kezét akarják.

A tehenészlányok és a favágó legények között a barátkozás, Avdotya bosszúságára, már tavasz óta tartott.

A karámok körül minden áldott este megjelentek a kiöltözött erdőmunkások és türelmesen várták a fejés végét.

Avdotya haragosan járt-kelt a fejőlányok között:

— Hova nézel? A tehénen legyen a szemed, te meg félszemmel azt nézed, a másikkal meg a legényt! Már megint tejet hagysz a tőgyiben! Ha mégegyszer meglátok ilyesmit, egykettőre visszaküldelek a faluba!

Ez volt a legijesztőbb fenyegetés. A lányoknak — noha nehéz munkát végeztek — tetszett az erdei élet, a favágólegények udvarlása és a sok nóta, ami sohasem szünetelt, mindig hangos volt tőle Aljósa dombja.

A legforróbb nyári hónapokban a bőgölyök miatt nem tudtak legeltetni nappal és ideiglenesen a legeltetést meg egy fejést éjszakára kellett áttenni.

Éjjel két órakor a lányok összeszedték a fejősajtárokat, törülközőket, lámpásokat és kivonultak éjszakai legeltetésre a dombtól vagy félkilométernyire.

Rendszerint a favágók közül is ottakadt valamelyik Többnyire a szérűben, friss szénán háltak.

— Már megint itt vagytok, a manó vigyen el! — mergelődött Avdotya. — Ha már eljöttetek, legalább énekeljetek.

És a hallgatag éjszakai erdő nótáktól lett hangos.

A fekete fasorok között patakként kanyargott a fehér út Csillogtak a holdfényben és csörömpöltek menetközben a sajtárok és könnyedén szállt tova az éjszakai csöndben az énekszó

Közeledtek már a dombok, Avdotya elgondolta

„Hogy nem voltam itt, biztosan egész éjszaka táncoltak és le se feküdtek az én bolondos lányaim!"

Az út hirtelen megfordult és szemük elé tárult Aljósa dombja egész szépségében. Egy sötétlő erdei patak keskeny szalagja kanyargott lejtőjén. Az őszi rozsdától még alig érintett árnyas erdő borította három oldalról, a negyedikben, a szakadék mögött a következő domb lankája zöldelt

Fönt állt az állattenyésztők háza és a többi gazdasági épület A domb fennsíkja pedig karámokra volt osztva.

Háromfelé ágaztak a csordáktól kitaposott utak. Az egyik karámban legelt Valentyina pocakos kis kancája és Avdotya megörült: szoval Váyuska is itt van!

Duszja szaladt elébe elsőnek:

— Avdotya Tyihonovna! Lányok, lányok, megjött Tyihonovna!

A házból seregestül szaladt ki a sok lány, kérdésekkel halmozták el:

— Gratulálhatunk, Dunyasa?

— Folvettek?

— Elhoztad az új szeparátort?

— Hogy megy az aratás?

— Láttad anyukámat?

— Gratulálhattok nekem, kisiányok, az én nagy örömömhöz! — felelte Dunya.

Amikor kiapadt az udvözlések áradata, másféle kérdésekre adott választ:

— A szeparátort elhoztam. A kolhozban minden jól megy: a rozsot mind kazalba rakták, ma fejezik be a búza aratását, a zab még a lábán, de már olyan súlyos, olyan szép, rossz

szemnek kár ránézni! Anyukádat láttam, nesze, csomagot küldött. Lelkemre kötötte, hogy ne engedjelek téged este sétifikálni, csak vasárnap.

Dunyaska és Katyusa lebarnulva, kis játszónadrágban, makkegészségesen ugrottak a nyakába. A csöpp Kuzmát Kszjusa vette át, a gyerek mosolygott és persze mindenfelől körülvették, kényeztették, ő volt a brigád kedvence.

— Vendégek jöttek. Itt van Valentyina Andrej Petrovicscsal! — közölte Kszjusa. Alighogy lelépett Avdotya a szekérről, ezer dolog várt rá. Valentyinát és Andrejt a bika karámjánál fedezte föl. Andrej ingujjban, nekigyürkőzve egy szemöldökfát szögezett fel az ajtó fölé, Valentyina mellette állt és diktálta:

— Magasabbra! Még egy kicsit! Igy, így jó lesz! — Most meglátta Avdotyát: — Megjött Dunyasa!

Összecsókolództak.

— Csakhogy egyszer itt látjuk, Andrej Petrovics!

— Régóta készülök magukhoz Aljósa dombjára, régóta csalogatott Valentyina, de sehogyse tudtam időt szakítani. Ma aztán véletlenül mindkettőnknek szabad esténk kínálkozott, gondoltuk, idejövünk pihenni!

— És Vályuska mindjárt fejszét adott a kezébe?

Avdotya restelte, hogy a pártlitkár bajlódik a kerítésajtóval. Andrej elnevette magát:

— De mikor ez nekem a legnagyobb élvezet, Avdotya Tyihonovna. Ha nem volnék kerületi párttitkár, ácsnak mentem volna.

— Megint Árvácska rágta le a szemöldökfát?

— Ő bizony! — felelte vígan Andrej. — Katyusa elment gombát szedni, erre elbúsulta magát, mindent elrágott maga körül.

Amikor a nap már félig az elsötétült erdő mögé hanyatlott, Aljósa dombjának egész népe fölment a dombra, a csorda elébe.

Ez a szokás erősen meggyökeresedett hagyomány volt Aljósa dombján, ez volt a nap legszebb órája. Mindaz, amit az állattenyésztők létrehoztak, véghezvittek, ott vonult el szemük előtt és nem volt nagyobb örömük, minthogy együtt gyönyörködjenek benne. Ilyenkor minden apróság — surlódás, összetűzés, nehézség — háttérbe szorult és csak a fődolog maradt meg: a

közös öröm, a büszkeség afölött, amit elvégeztek és egymás megbecsülése azért, amit elértek.

A háromfelől erdővel, a negyedik oldalról szakadékkal határolt rét óriási zöld serpenyőnek látszott A zöldelő fasorok csipkézett koronái között úszott a lemenő nap. Az esőmosta levegőben egyetlen porszem se reszketett. A lombok dús őszi tarkasága mindenhol csodálatosan tavaszias, tiszta színekkel vegyült, ahogy csak hegyes vidéken, vagy északon szokott lenni napfényes években. Az alkony visszfényétől minden valami meleg, eleven színárnyalatot öltött. A szürke, kitaposott térség a domb előtt, ahol a három út összefutott, olyan volt, mint egy gyönged, barna emberi tenyér.

A dombtetőn a naptól áthevült nagy kő szinte megelevenedett.

Avdotya erre a kőre ült. Vaszilij pedig mellette a földre A lányok a fűben helyezkedtek el. A hajukban pirosbogyós koszorú nyakukon csipkebogyó gyöngysor — ez volt Aljósa dombján a divat.

Valentyina a férje mellett ült. Hozzá kívánkozott és nem is restelte, vállával hozzásimult, kezét, haját, szemöldökét simogatta, Andrej pedig mosolygott és így szólt:

— Ah, Vályenkám! Minek nekünk a Krim? Hát lehet a délvidéket összehasonlítani az ugrenyi szeptemberrel egy ilyen szép, derült napon? Hol találni még ősszel ilyen dús zöldet? A színeknek ilyen tisztaságát, a levegőnek ilyen könnyűségét?!

— Ugye igaz? Igaz? — és Valentyina boldog volt, hogy gondolataik, mint mindig, most is találkoznak. — A lomb itt ősziesen gazdag, tavasziasan tiszta. A tavasz és az ősz csodálatos keveréke. Mintha itt az ősz egyenesen a tavaszba torkolna Ugye gyönyörű? No, most meglátod, milyen szép lesz, ha majd jönnek a nyájak! Amikor nekem valami nem jól megy, vagy rossz kedvem van, egyenest idejövök, hogy nézhessem a nyájakat Olyan ez, mint a muzsika. Majd te is meglátod.

— Késlekednek ma egy keveset — szólt nyugtalanul Avdotya. — A nap már eltűnt a nagy fenyő mögött és még mindig nincsenek itt.

Felállt a kőre, hogy messzebb lásson. Valahányszor a nyájat várta, mindig felhevült egy kicsit, mint ahogy a rendező izgul előadás előtt. Ma még a szokottnál is izgatottabb volt, mert a

díszszemlére eljött Valentyina, Andrej és Vaszilij is Szerette volna gazdaságát egész szépségében és pompájában bemutatni. Nyugtalanul tekintgetett szét, tenyeréből ernyőt formálva a szeme tolott Alulról jól lehetett látni barna nyakát és kerekded, rózsaszínű állát. Egyszerre csak arca mosolyra rándult

— Jönnek! Látszik már a nagyszarvú! — jelentette

A szomszédos szakadékból előtünt Rogács kicsiny, görbeorrú feje és óriási, dugóhúzóalakú szarva Bologatva kozeledett, mintha a földből nőne ki, s egy pillanat mulva már megállt festői pózban és körülnézett

Meggyőződott arról, hogy elől minden rendben van, jelt adott a nyájnak, könnyedén átugrott az árkon és nekiindult a partnak. Egy perc mulva a volgyet a nyáj gyapjas, fehéren rengő tomege lepte be és sietö dobogás, sokszoramú bégetés verte föl a csondet.

— Úristen, micsoda hűhó! — szólt megvetően Duszja. — Itt a világvége! Micsoda oktalan állatok! Mennyivel különbek az én borjacskáim!

— Dehogy, ezek is kedvesek! — mondotta Avdotya.

Elégedettség, megnyugvás, gond, öröm, várakozás — mind meglátszott az arcán, átfutott vonásain, mint ahogyan a felhők elúsznak az égen és nem zavarják meg, csak kiemelik a kékséget. — Ott jon Vaszilissza anyo! Nézzétek csak! Két báránykával!

A nyáj felvonulását a kicsi, osszeszáradt, mosolygó Vaszilissza zárta be. Olyan könnyedén lépkedett, mintha nem fárasztaná sem az út, sem a karján vitt teher Kötényében két báránykát cipelt A gondolattalan, üres gyongyként csillogó szempár a két fehér pofácskában, mintha fából lenne, olyan mozdulatlanul nézett ki kétfelől Vaszilissza mellett, vele lépést tartva, hosszú nyakát kinyujtva, botladozva ügetett az aggódó anyajuh. Amikor Vaszilissza odaért, körülvették.

— Jaj, milyen aranyoskák! — dícsérte Avdotya magához emelve a kicsiny bárányokat.

Bevett szokás szerint a nyáj érkezésekor pásztoraik beszámoltak Avdotyának és a többieknek a nap eseményeiről Vaszilissza anyó is megállt Avdotya előtt és a maga módján ő is beszámolt:

— Látod, Dunyaska, reggel Alekszaskával észrevettük, hogy ez a Lipka hamarosan megellik. Hát néztem, hogy mellettem maradjon. Délben aztán látom, már nagyon közel jár. Bementünk vele a bokorba, hát szült nekem először egy kis kost, azután egy barikát. Gondorkék, fehérek, tisztafajú finomgyapjasok!

— Jönnek az enyimek! — mondotta Duszja, a borjak gondozója és felállt helyéről

Most a kozos kórusban az ő szólószámára került a sor Megigazította fején a kendőjét és a domb szélére állt Karcsún, szépen állt ott, szemét összehunyorítva, fejét fölszegve a domb peremén és a szél valósággal megmintázta előrehajló, vállas alakját.

A domb mögött megjelentek a füles borjúpofák, fényes kolompjaikkal. Mindegyiknek a balfüléről kis fémtáblácska lógott

Duszja aggódva nézegette vajjon mind rendben van-e s olyan szépek-e, mint ahogy elképzelte Nyugodtan járnak-e, nem esett-e le valamelyiknek a füléről a száma? S vajjon értékelik-e a nézők az ő neveltjeinek díszét, rendjét, pompáját?

Egy rózsaszínorrú, szurokfekete, fényesszőrű boci szaladt elsőnek a dombra

— Nézd csak, nézd, Andrejka, ez az a kis borjú, amelyikről beszéltem, a Dárocska! — sietett bemutatni Valentyina. — Dunya párosította még a múlt esztendőben Árvácskát Dumkával Dárocska az ő kislányuk Külön étrendje és adagja van Övele és még egynéhánnyal kezdte meg Dunya az új csorda kialakítását Ez itt például Uzor, Ural fia és Árvácskának az unokája Szintén Dunya ötletéből származik!

Valentyina fulinél fogva húzta magához a kisbikát, de erre Uzor, Ural fia megsértődött és kirúgott. A kisborjak körülvették Duszját, rágicsálták a kötényét, nyaldosták a kezét. Duszja el is hessegette őket, de buszke is volt rájuk

Messziről idehallatszott a szakadozott tülökszó. de tehén nem volt látható, helyettük a fasorból előcsörtetett egy csikócsapat.

— Itt jönnek a mi szépségeink! — és Szerjózsa őrmester elébük szaladt

Avdotya ragyogott, Andrejre nézett, szerette volna, hogy tessék neki a nyáj Andrej megértette a pillantását és így szólt:

— Dunyuska, maga egy kincs! Én mindig mondtam, Vaszilij, tudod te, hogy milyen kincs a te feleséged?

— Ne dícsérd úgy, mert még elbízza magát! — mosolygott Vaszilij. Ott hevert a dombon, elégedetten hunyorgott, megpihent teste-lelke.

Az erdőből idehallatszott valami föld alól jövő bömbölés.

— Árvácska jön! — nyugtalankodott Avdotya. — Siess, Katyusa, mert mindent felforgat!

Katyusa odaszaladt. Nehézsúlyú bikák mutatkoztak a fordulónál. A tülök egész közelről szólt.

— Jönnek, a mieink jönnek! — Kszjusa nagyot ugrott, a többi fejőlány is fölállt.

Legelsőnek Vologya jelent meg, a pásztor. Mint minden hazatéréskor, most is szépen kihúzta magát és könnyedén lépkedett az úton a csorda előtt. Rikító narancssárga, ujjatlan trikója jól illett napbarnította arcához.

Most is, mint mindig, könyv volt derékszíja mögé dugva. Vologya tudta, hogy most Aljósa dombjának valamennyi leányzója reá néz és ezért igyekezett peckesen tartani magát. Fejét hátraszegve belefújt a fényeszöld tülökbe, amelyet az öreg Mefodijtól kapott ajándékba.

Vologya nyomában, az egész csorda előtt lépdelt a nagyszerű Csernyavka. Utána ballagtak lassacskán a többi tehenek. Valamennyi egyfajtájú fekete, fehérpofájú volt — a sok evéstől és a tejtől elnehezedve méltóságosan, saját fontosságuktól áthatva vonultak el. Einyujtott, hívó hangon bőgtek

— Köszönnek — magyarázta Avdotya.

Barnára égett arcából, naptól kifakult szemöldökéből és a nagy szeme körül alig észrevehető, kicsi ráncokból az öröm olyan teljessége sugárzott, mintha maradéktalanul és teljesen beleolvadt volna környezetébe. Énekelt Vologya túlke, suhogtatta karikás ostorát Szlavka, a fehérképű, kékszemű gyerkőc. Ő is tudta, hogy mindenki ránéz, ezért elpirult, egyet csördített ostorával és nagyot rikkantott:

— Csiba, te! Hova, hova, majd adok én neked!

Mikor Avdotyához ért, Vologya kiegyenesedett és jelentést tett:

— Főnök elvtárs! Engedelmével jelentem, hogy a csorda teljes rendben megérkezett. Különös esemény nem történt, kivéve, hogy Gulyona tehén elcsatangolt és egyenest a pohánkára ment. A rendetlenséget idejekorán földerítette és felszámolta Vjacseszláv Orlov kisbojtár. Egy adag gombáslepénnyel való kitüntetésre terjesztem fel. A nyíres mögött a rétet lelegelték, holnap a nyájat engedelmével a Nyúlrétre hajtom.

Avdotya a kövön ülve mosolyogva hallgatta.

— Vologya, hogy van Dumuska tőgye? — kérdezte.

— A tőgy begyógyult. Vigyázva legeltetjük, cserjésbe, bokrok közé nem engedjük. Különben itt van ő maga.

Dumka jött utolsónak. Alig bírt járni óriási tőgyétől. Magabiztosan ment Avdotyához, odanyujtotta pofáját és rövid bőgéssel jelezte, hogy várja a szokott csemegét. Sós kenyeret adtak neki. Megette, gondolkozott és mégegyet bőgött, — ráadást kért.

— Nincs több, Dumuskám, nincs több, szépségem! — és Avdotya bizonyításul odanyujtotta üres tenyerét.

Dumka azt minden eshetőségre lenyalta, állt egy darabig, aztán nehézkesen megfordult és ment a tető alá, az akolba.

— Mitől olyan jó itt? — mondta csendesen, mintegy magában Valentyina. — Miért olyan békés és boldog itt minden? Azért talán mert itt az erdő, az ég, a nyájak? Vagy azért, mert ezt mind mi hoztuk létre? Nem... Nemcsak azért... Most én például elképzeltem, hogy ez nem közös tulajdon, hanem, mondjuk, egyedül az enyém. És olyan utálatos volt ezt csak egy pillanatra is elgondolni! A szépségnek rögtön vége. Mindjárt megjelenne egyiknél az elégedetlenség és jogos düh, a másiknál a félelem és mohóság. És nem volna itt sem öröm, sem béke, sem egyetértés. És eltűnne Aljósa dombjának egész varázsa.

— Jó, hogy elhoztál ide. Ez a béke, a boldog munka... Nincs is kedvem elmenni. — De Valentyinát annyira elfoglalta saját tünődése, hogy nem hallgatott férjére.

A nap már egészen alacsonyan járt. Rózsás visszfénye bíborrá sűrűsödött és mozdulatlan fellegek álltak a távol aranyvörösében. Aljósa dombjai körül az egész mezőséget sürgés-forgás töltötte be.

A csikók inni futottak, a bárányok a vályúk körül tolongtak, a fejőlányok sajtárjaikkal zörögve telepedtek le a kis fejőszékekre

és a tehenek odafordították jóságos, nyugodt pofájukat; Vaszilissza fészket készített az újszülötteknek és az anyajuh várakozva, bizalommal nézett rája.

Alig rezzentek a bokrok. Valami kismadár dalolta elnyújtott esti dalát. Minden bizalmat, szépséget, egyetértést árasztott, a gyümölcsöző munka örömét.

Avdotya lement a lejtőn oda, ahol az első tejsugarak a sajtárok alját fröcskölték, ahol Dárocska, az emberi elme ajándéka nyujtogatta rózsaszínű pofáját a patak kékségébe, ahol a kis Dunyaska kacagva hajolt le a deszkapallóról s repeső tenyérrel szerette volna elkapni a víz felszínén rezgő legelső szelídfényű csillagot

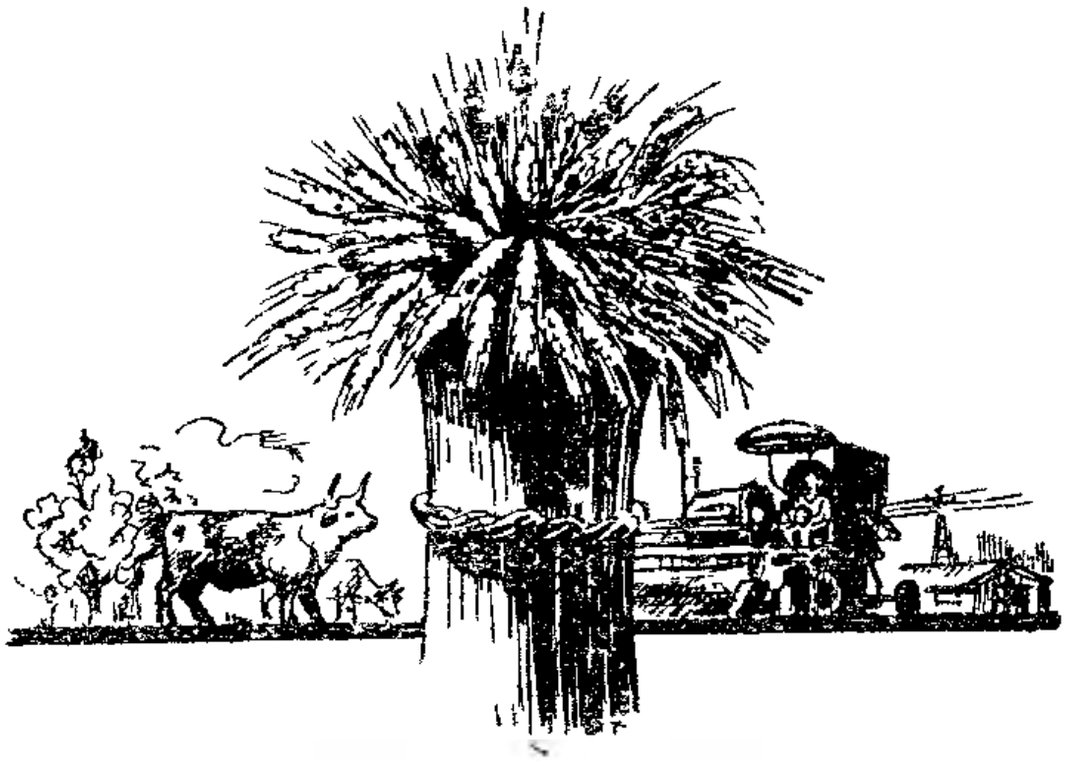

1 Oda
F. V. V.
E 532
78468
VONALJEGY
Érvényes a vonal végpontjáig. A egy átrubázá a tilos
4 Vissza 3
Budapest nyomda

1 Oda 2
F. V. V.
E 534
45778
VONALJEGY
Érvényes a vonal végpontjáig. A egy átrubázá a tilos
Vissza 3
Budapest nyomda

NYIKOLAJEVA

AZ ARATÁS

Ára : 10.50 Ft

NYIKOLAJEVA

AZ ARATÁS

A háború utáni szovjet kolhozok életét mutatja be ez a hatalmas, Sztálin-díjas regény, melyben az írónak sikerült a magánélet és a közösségi élet tökéletes összeolvadását művészi módon érzékeltetnie. Megismerjük a „Május elseje" kolhoz küzdelmes munkáját, a háborús pusztulásból való fokozatos felemelkedését. Megismerjük a kolhoz tagjait, az elnököt, a párttitkárt, a tanítónőt, az agronómuslányt, a brigádvezetőket, a komszomolistákat, a kolhoz egyszerű dolgozóit — magánéletüket, viselkedésüket, gondolkodásukat. Látjuk a régi önzés csökevényeit és az új szellemet, amely mindjobban felülkerekedik és viszi előre az elmaradókat is. A cselekmény során a regény felvet és megold, legalább is megvilágít sok olyan problémát, ami a falu szocialista átalakulásának útján ma nálunk is lépten-nyomon felmerül. Ilyenek például: a vezető példamutató szerepe, a földművelés élmunkásainak jelentősége, a kollektív munka szépségének kibontakozása és a dolgozó asszony életének kiteljesedése. A regény folyamán az egész kolhoz összekovácsolódik, egységessé válik a nagy, közös cél, a kommunizmus építésében. Igazi regény, amelynek minden alakja, minden jelenete él, sodrával elragadja az olvasót és az események szemtanújává, résztvevőjévé teszi.

ÚJ MAGYAR KÖNYVKIADÓ